

GEORGICON.

Hæc super aruorum cultu pecorumq; canebam,
 Et super arboribus, Cæsar dum magnus ad altum
 Fulminat Euphraten bello: victorq; volenteis
 Per populos dat iura, viamq; affectat Olympo,
 Illo Vergilium me tempore dulcis alebat
 Parthenope, studijs florentem ignobilis otii,
 Carmina qui lusi pastorum, audaxq; iuuenta
 Tityre te patule cecini sub tegmine fagi,

¶ Ecphrasis.

Ego dicit Vergilius operi finem imponens, canebam hæc super cultu aruorum,
 & pecorum, & super arboribus: dum magnus Cæsar Augustus fulminat bello. i.
 quasi fulmina mittens gerit bellum ad altum Euphraten fluvium Mesopotamiae:
 & ille victor dat iura per populos uolentes: quia libenter illi parent: & affectat. i.
 præparat uiam Olympo. i. in cælum. illo tempore, quo hæc canebam, dulcis Parthenope. i.
 Neapolis ciuitas Italiae alebat me Vergiliū florētē studijs otii p otij ignobilis. i.
 quod facit homines obscuros, sed hoc ad inuidiam fugiendā dicit. qui ego lusi car-
 mina pastorum, id est, bucolica: & idem audax iuuenta o Tityre ego cecini te sub
 tegmine fagi patulae, quod fuit bucolicorum initium.

¶ Publij Vergilij Maronis Mantuani
 Partheniæ Libri Quarti & vlti-
 mi Georgicon finis.

APVD INCLYTAM GRANATAM.
 ANNO. M. D. XLV.

PVB. VERGI

LII MARONIS PARTHENIÆ

Mantuani Aeneis diuinum opus ab Aelio Anto-
 nio Nebrissenfi ex Grammatico, & Rhetor-
 re, Regis historiographo familiari cō-
 mentario, & nunc recens excus-
 so elucidata in lucem
 prodit.

Cum priuilegio.

Si daret huic formæ uitam sic Iuppiter, ut tu

Grammaticæ Antoni, uiueret effigies.

APVD INCLYTAM GRANATAM
 ANNO DOMINI M. D. XLV.

GEORGICON,

Hæc super aruorum cultu pecorumq; canebam,
 Et super arboribus, Cæsar dum magnus ad altum
 Fulminat Euphraten bello: victorq; volenteis
 Per populos dat iura, viamq; affectat Olympo,
 Illo Vergilium me tempore dulcis alebat
 Parthenope, studijs florentem ignobilis otii,
 Carmina qui lusi pastorum, audaxq; iuuenta
 Tityre te patule cecini sub tegmine fagi,

¶ *Ecphrasis.*

Ego dicit Vergilius operi finem imponens, canebam hæc super cultu aruorum, & pecorum, & super arboribus: dum magnus Cæsar Augustus fulminat bello. i. quasi fulmina mittens gerit bellum ad altum Euphraten fluium Mesopotamiae: & ille victor dat iura per populos uolentes: quia libenter illi parent: & affectat. i. parat uiam Olympo. i. in caelum. illo tempore, quo hæc canebam, dulcis Parthenope. i. Neapolis ciuitas Italiae alebat me Vergiliū florētē studijs otii potij ignobilis. i. quod facit homines obscuros, sed hoc ad inuidiam fugiendā dicit. qui ego lusi carmina pastorum, id est, bucolica: & idem audax iuuenta o Tityre ego cecini te sub tegmine fagi patule, quod fuit bucolicorum uultum.

¶ **Publij Vergilij Maronis Mantuani
 Partheniæ Libri Quarti & vltimi
 Georgicon finis.**

APVD INCLYTAM GRANATAM.
 ANNO. M. D. XLV.

PVB. VERGI LII MARONIS PARTHENIAE

Mantuani Aeneis diuinum opus ab Aelio Antonio
 Nebriffensi ex Grammatico, & Rhetore,
 Regis historiographo familiari commentario,
 & nunc recens excussio elucidata in lucem
 prodit.

Cum priuilegio.

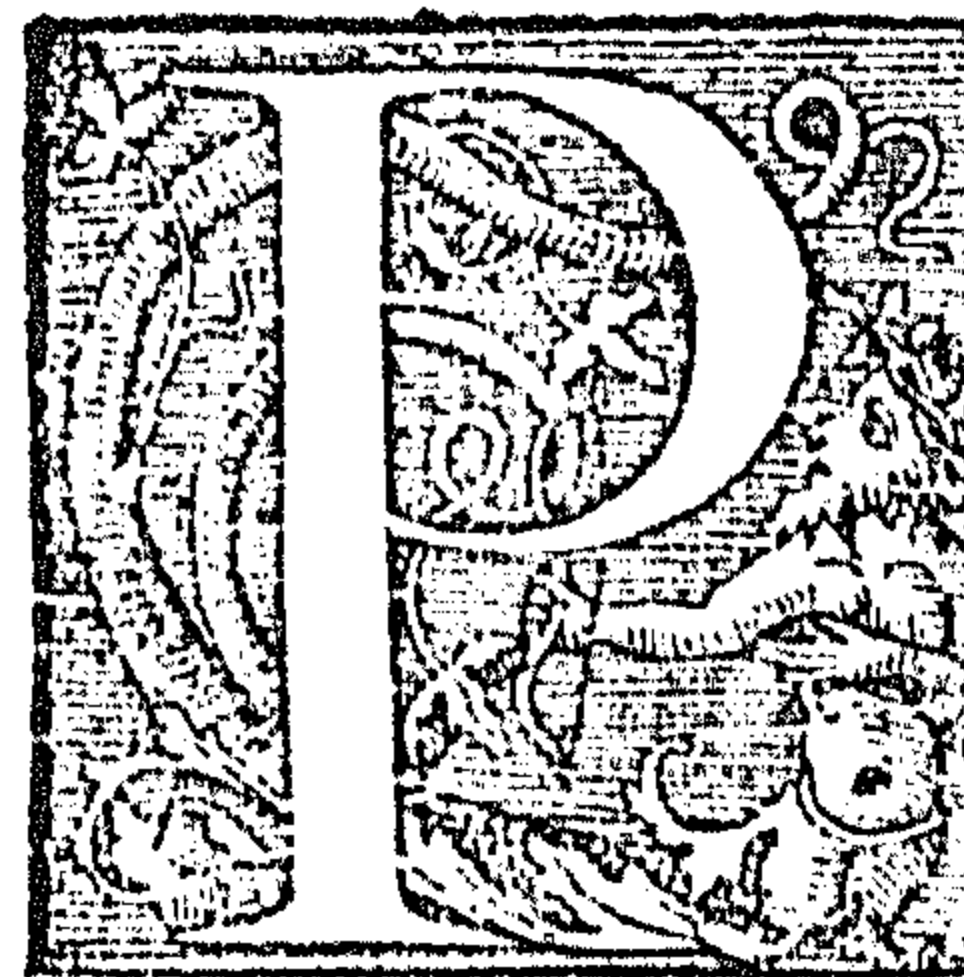

Si daret huic formæ uitam sic Iuppiter, ut tu

Grammaticæ Antoni, uiuere effigies.

APVD INCLYTAM GRANATAM
 ANNO DOMINI M. D. XLV.

ARGUMENTA DVODECIM LIBRO-
rum Aeneidos duodecim uersibus
comprehensa.

PRIMVS habet Libycam uentant ut Troes in urbem;
Edocet excidium Troiæ, clademq; Secundus.
Tertius à Troia uestos canit æquore Teucros.
Quartus item miserae duo uulnera narrat Elisæ.
Anchisæ manibus Quinto celebrantur honores.
Aeneas memorat uisentem tartara Sextus.
In Phrygas Italian bello iam Septimus armat.
Dat simul Aeneæ socios Octauus, & arma.

Daunus expugnat Nono nouamœnia Troiæ.
Exponit Decimus Thuscorum in littore pugnas.
Vndecimo Rutuli superantur morte Camillæ.
Vltimus imponit bello Turni nece finem.

¶ AD ILON.

Aeneas primo Libyes appellitur oris.

MODESTINI IURISCONSULTI IN PRIMUM
librum Aeneidos Argumentum.

VIR magnus bello, nulli pietate secundus,
Aeneas odijs Iunonis pressus iniquæ,
Italiam quærens Siculis errauit in undis,
Iactatus tandem Libyæ peruenit ad oras.
Ignarusq; loci, fido comitatus Achate
Indicio matris regnum cognouit Elisæ.
Quinetiam nebula septrus peruenit ad urbem.

Arreptosq; undis socios cum classe recepit,
Hospitioq; usus Didonis cuncta benignæ,
Excidium Troiæ iussus narrare parabat.

¶ Ecphrasis.

VIR magnus: Argumentum hoc pleriq; arbitrantur esse Ouidij, per multum tamen codices Modestini Iurisperiti nomen in fronte appositum habent. Complectitur primi libri materiam sub hoc ordine. Aeneas uir magnus, id est, fortis bello, & non secundus ulli, id est, alicui pietate: & pressus, id est, fatigatus odijs Iunonis Deæ iniquæ, id est, non æquæ, quia uirum pium persequatur, & quærens Italiam errauit in undis Siculis, id est, mari Siciliensi, tandem iactatus, id est, tempestate fatigatus peruenit, id est, appulit se ad oras, id est, regiones Libyæ, id est, Africa: q; pro & ignarus, id est, inscius loci comitatus Achate uero illo Troiano fido. a. fidei cognouit regnū Elisæ Reginae, hoc est, Didonis (Dido enim apud illos, apud nos interpretatur uirago) inditio, id est, demonstratione matris, scilicet, Veneris. Quin etiam, id est, ultra hoc septus, id est, circumdatus nebula, id est, caligine quadam nebulosa peruenit, id est, accessit ad urbem scilicet Carthaginem: q; pro & recepit, id est, recuperauit socios arreptos undis, id est, mari iactatos cum classe, id est, simul cum nauibus ipsis. Et usus hospitio Didonis benignæ, id est, misericordis cuncta, id est, per omnia, iussus, id est, rogatus à Didone parabat narrare excidium, id est, incendium & desolationem Troiæ.

PUBLII VERGILII MARONIS
Aeneidos ad Augustum Cæsarem Liber
Primus.

Principium à Tucca & Varo sublatum.

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena
Carmen, & egressus syluis uicina coëgi,
Ut quamuis auido parent arua colono,
Gratum opus agricolis. At nunc horrentia Martis

¶ Ecphrasis.

Ille ego. Hæc quatuor prima carmina à Criticis detracta sunt, quia non uidebantur representare maiestatem Vergilianam in principio maxime operis. Dicit igitur. ego sum ille Vergilius, qui quondam modulatus carmen, id est, cantans auena gracili, id est, Bucolica stylo humili composita, & egressus syluis, id est, ex materia pastorali, coëgi, id est, composui uicina, id est, proxima, scilicet, agriculturam, ut arua parent, id est, obedirent, & ad uotum succederent colono, id est, agricolæ quamuis auido. appositine. opus gratum agricolis.

Duplex est Aeneidos argus mētū, Belli Aeneae, & nauigatione. Per nauigationē ciuiliū ut te, & priuate exēplum exhibit. Bellis adumbrat Heroū uitam.

RMA, uirumq; cano: Troiaē qui primus ab oris Italiam fato profugus, Lauinaq; uenit Littora, multum ille & terris iactatus, & alto Vi superum, saeuae memorem Iunonis ob iram.

Multa quoq; & bello passus dum conderet urbem, Inferretq; Deos Latio: genus unde Latinum, Albanicq; patres, atq; altae mœnia Romae.

Musa mihi causas memora, quo numine laeso, Quidue dolens regina Deum tot uoluere casus Insignem pietate uirum, tot adire labores Impulerit. tantae ne animis caelestibus irae:

Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni, Carthago, Italiam contra, Tyberinaq; longe

MAELII ANTONII NEBRISSENSIS IN VERGILII Aeneidem Ecphrasis.

Mouet suspicionem impietatis. Inuocatio. Amplificatio à persona. Exordiū, uel narratio, quae à loci descriptione sumpta

AT nunc in Aeneide ego cano arma horrentia, id est, terribilia Martis, id est, belli, & cano uirum, id est, Aeneam: qui profugus fato, id est, fatali providentia primus uenit ab oris, id est, à finibus Troiae Italiam, id est, ad Italiam, & ad littora Lauina dicta sic ab oppido Lauinio. Ille, dico, Aeneas iactatus multum & terris, & alto, id est, mari: & hoc ui, id est, uiolentia superorum, & ob iram Iunonis memorem, id est, memorabilem, & passus multa dum pro donec conderet urbem, scilicet: Lauinium & dum inferret Deos penates Latio, id est, in Italiam, unde, id est, à quo Latio & genus est Latinum, id est, Latinorum, & unde sunt patres Albani, qui post Lauinium Albam tenuerunt, & unde sunt mœnia Romae altae, quae Albæ successit. & posteaquam Poëta proposuit, inuocat dicens. O Musa Calliope memoram mihi causas, quo numine laeso, id est, quo Deo irato: uel quid, id est, cur Regina Deum pro Deorum dolens impulerit, id est, coegerit uirum insignem pietate, id est, Aeneam uoluerit tot casus, id est, fortunā, & adire, id est, ire ad tot labores. Tantae ne irae sunt animis caelestibus, id est, dijs: Deinde prosequitur dicens. Carthago fuit urbs antiqua, quam Coloni Tyrii, id est, qui à Tyro urbe Phoeniciae uenerant, tenuere, id est, habitauerit positam urbem contra Italiam, & contra ostia Tyberina, id est, Tyberis ostium.

Ostia, diues opum, studiisq; asperrima belli: Quam Iuno terris fertur magis omnibus unam Posthabita coluisse Samo: hic illius arma, Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus esse, Si qua fata sinant, iam tum tenditq; fouetq;: Progeniem sedenim Troiano a sanguine duci Audierat, Tyrias olim quae uerteret arces, Hinc populum late regem, belloq; superbum Venturum excidio Libyae: sic uoluere Parcas, Id metuens, ueterisq; memor Saturnia belli, Prima quod ad Troiam pro charis gesserat Argis: Nec dum etiam causae irarum, saeuicq; dolores Exciderant animo: manet alta mente repostum Iudicium Paridis, spretaq; iniuria formae: Et genus inuisum: & rapti Ganymedis honores, His accensa super, iactatos aequore toto

¶ Ecphrasis.

Carthago dico, diues opum & asperrima, id est, bellicosa studijs belli, id est, belli studiosa, quā Carthaginem unam Iuno fertur coluisse magis omnibus terris Samo insula contra Ephesum posita posthabita, id est, postposita Carthagini, quia hic fuerunt arma Iunonis, & currus fuit hic, & Dea, id est, Iuno iam tunc, id est, ab exordio tendit & fouet, id est, molitur hoc, esse regni, id est, esse regni caput si fata qua, id est, aliquo modo sinant, sed Iuno audierat à fati progeniem ducti, id est, ducendā esse à sanguine Troiano, quae olim, id est, aliquando euerteret arces Tyrias, id est, Carthaginienses, & populum, scilicet, Romanum Regem, id est, regnantem late & superbum, id est, nobilem bello, uenturum excidio, id est, in euerfione Libyae, & audierat Parcas, id est, fatorum Deas sic uoluere, id est, fila torquere fatorum: Saturnia, id est, Iuno erat metuens, id quod supra dixit, & erat praeterea memor belli illius quod prima gesserat ad, id est, apud Troiā p Argis charis, id est, urbe sibi charissimae etiā causae irarum contra Troianos, & dolores saeuic, id est, magni nondūm exciderāt ex animo, id est, ex illius memoria, quia iudicium Paridis, quo certatum est de pulchritudine inter tres Deas, manet repostum pro repositum in alta, id est, profunda mente, id est, memoria Iunonis, & iniuria formae, id est, pulchritudinis suae spretae in eo iudicio, & genus Troianorum inuisum, id est, odiosum, & honores Ganymedis rapti in caelum à Ioue, omnia haec manent reposita in mente illius. Iuno accensa his super, id est, ualde arcebat longe Latio, id est, ab Italia Troas, id est, Troianos iactatos toto aequore,

ducitur p causas, propter quas Iuno remorata est Troianos. Ali. euerteret.

Subiungit alias causas.

Troas reliquias Danaum, atq; immitis Achilli
Arcebat longe Latio, multosq; per annos
Errabant acti fatis maria omnia circum,

Tantæ molis erat Romanam condere gentem,

Vix e conspectu Siculæ telluris in altum

Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant:

Occasio et
consiliū Iu
nonis.

Cum Iuno æternum seruans sub pectore uulnus;

Hæc secum: Me ne incepto desistere uictam:

Nec posse Italia Teucrorum auertere regem:

Proposi
tio.

Quippe uetor fatis, Pallas ne exurere classem

Argiuum, atq; ipsos potuit submergere ponto,

Ab exem
plo.

Vnius ob noxam, & furias Aiæcis Oilei:

Ipsa Iouis rapidum iaculata e nubibus ignem,

A minori.

Disiecitq; rates, euertitq; æquora uentis,

Extenua =
tlo.

Illum expirantem transfixo pectore flammam,

Turbine corripuit, scopuloq; infixit acuto,

At ego, quæ diuum incedo regina, Iouisq;

¶ Ephrasis.

appositue. reliquias Danaorum & Achillis immitis, qui Troes acti, id est, ex
agitati fatis errabant per multos annos circum omnia maria, quia tantæ molis,
id est, difficultatis erat condere, id est, fundare gentem Romanam, & ponit
primo quomodo ex Sicilia digressi tempestate in Africam sunt delati, dicens. Qui
Trolani uix læti dabant uela e conspectu Siculæ telluris, id est, Siciliae in altum
mare, & uix ruebant, id est, eruebant spumas salis, id est, maris ære, id
est, nauium rostris æratis, cum. i. quo tempore Iuno seruans æternum uulnus
sub pectore, id est, in corde hæc secum, subaudi locuta est. Ne, id est, nun
quid, subaudi, decet me uictam desistere ab incepto, nec posse auertere, id est,
arce ab Italia Regem Teucrorum, id est, Aeneam: quippe, id est, certe ego ue
tor fatis id facere. Ne, id est, nunquid Pallas potuit exurere classem Argiuorum,
& potuit submergere ipsos pōto ob noxam. i. culpam unius, & ob furias, id est,
amores furiosos Aiæcis Oilei filij. Ipsa Palas iaculata e nubib⁹ ignē rapidū Iouis. i.
fulmē disiecit. i. dissipauit rates, & euertit. i. perturbauit æquora uētis, et corripuit
illum turbine spirantem flammam pectore transfixo igni fulminis, & infixit illum
scopulo acuto. Pallas igitur potuit hæc facere. At ego quæ incedo regina Diuorū,

Et soror, & coniux, una cum gente tot annos
Bellagero, & quisquam numen Iunonis adoret
Prætereas aut spplex aris imponat honorem:

Talia flamato secum Dea corde uolutans:

Nimborum in patriam, loca foeta furentibus austris

Aeoliam uenit: hic uasto rex Aeolus antro

Luctanteis uentos, tempestateq; sonoras

Imperio premit: ac uinclis: & carcere frenat,

Illi indignantes magno cum murmure montis

Circum claustra fremunt: celsa sedet Aeolus arce,

Sceptra tenens: mollitq; animos, & temperat iras,

Ni faciat, maria, ac terras, cælumq; profundum

Quippe ferant rapidum secum, uerrantq; per auras,

Sed pater omnipotens speluncis abdedit atris,

Hoc metuens, molemq; & montes insuper altos

Imposuit, regemq; dedit, qui foedere certo

Et premere, & laxas sciret dare iussus habenas,

¶ Ephrasis:

& soror, & coniux Iouis gero bella tot annis cum una gente? & quisquam est
qui adoret numen Iunonis: quasi diceret nemo, aut præterea est aliquis supplex,
qui imponat honorem aris, id est, sacrificium, quasi diceret nemo. Dea, id est, Iu
no uolutans, id est, cogitans secum talia corde flamato, id est irato, uenit in insu
lam Aeoliam. appo. loca foeta. i. plena austris furentibus. i. facientibus tempestatem.
Hic. i. in hac insula Aeolus rex uentorum premit imperio. i. castigat, & frenat uin
culis & carcere uentos luctantes, & tempestates sonoras. i. fragores incutientes.
Illi. s. uenti indignantes se uinclis detineri fremunt circum claustra montis, in quo
est illorum domus, cum magno murmure, sed Aeolus tenens sceptra, id est, regni
uentorum insignia sedet in arce celsa, & mollit, id est, mitigat animos, id est, uen
tos, & temperat illorum iras, quod ni pro nisi faciat Aeolus, illi uēti rapidi, id est,
uiolenti quippe, id est, certe ferant secum, id est, auferant & uerrant per auras ma
ria, & terras, & cælum profundum, id est altum. Sed Iuppiter pater omnipotens
abdedit, id est, abscondit illos in speluncis atris, id est, obscuris, quod fecit metuens
hoc, quod de uentorum uiolentia dixit, & imposuit insuper, id est, super illas spe
luncas molem & altos montes, & dedit uentis regem Aeolum, qui iussus a Ioue
sciret, et præmere, id est, cōtrahere, et dare, id est, remittere habenas laxas. i. fluxas.

Natura
uentorum

Boni prin
cipis offic
um.

Troas reliquias Danaum, atq; immitis Achilli
 Arcebat longe Latio, multosq; per annos
 Errabant acti fati maria omnia circum,
 Tantæ molis erat Romanam condere gentem,
 Vix e conspectu Siculae telluris in altum
 Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant:
 Cum Iuno æternum seruans sub pectore uulnus,
 Hæc secum: Me ne incepto desistere uictam:
 Nec posse Italia Teucrorum auertere regem:
 Quippe uetor fati, Pallas ne exurere classem
 Argiuum, atq; ipsos potuit submergere ponto,
 Vnius ob noxam, & furias Aiæcis Oilei:
 Ipsa Iouis rapidum iaculata e nubibus ignem,
 Dissiecitq; rates, euertitq; æquora uentis,
 Illum expirantem transfixo pectore flammæ,
 Turbine corripuit, scopuloq; infixit acuto,
 Ast ego, quæ diuum incedo regina, Iouisq;

Occasus et
 consiliū Iu-
 nonis.
 Propositi-
 o.
 Ab exem-
 plo.
 A minori.
 Extenua-
 tio.

¶ Euphrasis.

appositue. reliquias Danaorum & Achillis immitis, qui Troes acti, id est, ex-
 agitati fati errabant per multos annos circum omnia maria, quia tantæ molis,
 id est, difficultatis erat condere, id est, fundare gentem Romanam, & ponit
 primo quomodo ex Sicilia digressi tempestate in Africam sunt delati, dicens. Qui
 Troiani uix læti dabant uela e conspectu Siculae telluris, id est, Siciliae in altum
 mare, & uix ruebant, id est, eruebant spumas salis, id est, maris ære, id
 est, nauium rostris æratis, cum. i. quo tempore Iuno seruans æternum uulnus
 sub pectore, id est, in corde hæc secum, subaudi locuta est. Ne, id est, nun-
 quid, subaudi, decet me uictam desistere ab incepto, nec posse auertere, id est,
 arce ab Italia Regem Teucrorum, id est, Aeneam: quippe, id est, certe ego ue-
 tor fati id facere. Ne, id est, nunquid Pallas potuit exurere classem Argiuorum,
 & potuit submergere ipsos ponto ob noxam. i. culpam unius, & ob furias, id est,
 amores furiosos Aiæcis Oilei filij. Ipsa Palas iaculata e nubibus ignem. i.
 fulmẽ dissiecit. i. dissipauit rates, & euertit. i. perturbauit æquora uentis, et corripuit
 illum turbine spirantem flammæ pectore transfixo igni fulminis, & infixit illum
 scopulo acuto. Pallas igitur potuit hæc facere. At ego quæ incedo regina Diuorũ,

Et soror, & coniux, una cum gente tot annos
 Bella gero, & quisquam numen Iunonis adoret
 Prætereas aut supplex aris imponat honorem:
 Talia flammato secum Dea corde uolutans:
 Nimborum in patriam, loca foeta furentibus austris
 Aeoliam uenit: hic uasto rex Aeolus antro
 Luctanteis uentos, tempestatesq; sonoras
 Imperio premit: ac uinclis: & carcere frenat,
 Illi indignantes magno cum murmure montis
 Circum claustra fremunt: celsa sedet Aeolus arce,
 Sceptra tenens: mollitq; animos, & temperat iras,
 Nifaciat, maria, ac terras, cælumq; profundum
 Quippe ferant rapidum secum, uerrantq; per auras,
 Sed pater omnipotens speluncis abdedit atris,
 Hoc metuens, molemq; & montes insuper altos
 Imposuit, regemq; dedit, qui foedere certo
 Et premere, & laxas sciret dare iussus habenas,

¶ Euphrasis:

& soror, & coniux Iouis gero bella tot annis cum una gente: & quisquam est
 qui adoret numen Iunonis: quasi diceret nemo, aut præterea est aliquis supplex,
 qui imponat honorem aris, id est, sacrificium, quasi diceret nemo. Dea, id est, Iu-
 no uolutans, id est, cogitans secum talia corde flammato, id est irato, uenit in insu-
 lam Aeoliam. appo. loca foeta. i. plena austris furentibus. i. facientibus tempestatem.
 Hic. i. in hac insula Aeolus rex uentorum premit imperio. i. castigat, & frenat uin-
 culis & carcere uentos luctantes, & tempestates sonoras. i. fragores incutientes.
 Illi. s. uenti indignantes se uinclis detineri fremunt circum claustra montis, in quo
 est illorum domus, cum magno murmure, sed Aeolus tenens sceptra, id est, regit
 uentorum insignia sedet in arce celsa, & mollit, id est, mitigat animos, id est, uen-
 tos, & temperat illorum iras, quod nisi pro nisi faciat Aeolus, illi uenti rapidi, id est,
 uiolenti quippe, id est, certe ferant secum, id est, auferant & uerrant per auras ma-
 ria, & terras, & cælum profundum, id est altum. Sed Iuppiter pater omnipotens
 abdedit, id est, abscondit illos in speluncis atris, id est, obscuris, quod fecit metuens
 hoc, quod de uentorum uiolentia dixit, & imposuit insuper, id est, super illas spe-
 luncas molem & altos montes, & dedit uentis regem Aeolum, qui iussus a Ioue
 sciret, et premere, id est, contrahere, et dare, id est, remittere habenas laxas. i. fluxas.

Natura
 uentorum

Boni prin-
 cipis officii

Ad quem tum Iuno supplex his uocibus usa est,
 Aeole (nanq; tibi Diuum pater, atq; hominum rex
 Et mulcere dedit fluctus, & tollere uento)
 Gens inimica mihi Tyrrenum nauigat æquor,
 Ilium in Italiam portans, uictosq; penates.
 Incute uim uentis, submersasq; obrue puppes:
 Aut age diuerfas; aut disijce corpora ponto.
 Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nymphæ:
 Quarum, quæ forma pulcherrima, Deiopeiam
 Connubio iungam stabuli, propriamq; dicabo:
 Omneis ut tecum meritis pro talibus annos
 Exigat, & pulchra faciat te prole parentem.
 Aeolus hæc contra: Tuus o regina quid optes
 Explorare labor; mihi iussa capessere fas est.
 Tu mihi quodcunq; hoc regni, tu sceptrâ, louemq;
 Concilias, tu das epulis accumbere Diuum;

Alias. di-
 uersos
 Alias. for-
 ma est.
 Ali. Deio-
 pea
 Matrimo-
 nij fructus.
 Alias re-
 gni est,

¶ Ecphrasis.

Ad quem Aeolum tunc Iuno supplex usa est his uocibus. i. sequenti oratione. O Aeole incute uim uentis, & per parenthesis interposuit, nanq; pater Diuorum, atq; rex hominum. i. Iupiter dedit. i. concessit tibi, & mulcere. i. mitigare fluctus, & tollere. i. erigere illos uento, gens Troiana inimica mihi nauigat mare Tyrenum. i. mare inferum, quod Italiam a meridie abluit, portans Ilium. i. Troiam, & Penates Deos uictos in Italiam. Ideo incute. i. adhibe uim uentis, & obrue. i. merge puppes submersas, aut age, id est, persequere illas diuerfas, id est, per diuerfas partes, & disijce, id est, dissipâ illorum corpora ponto, & in præmium laboris tui sunt mihi bis septem, id est, quatuordecim Nymphæ corpore præstanti, id est, corporis pulcherrimi, quarum Deiopeia, quæ est pulcherrima forma, iungâ tibi connubio stabuli. i. firmo coniugio, & dicabo tibi illam propriam coniugem, ut pro talibus meritis tuis in me exigat. i. uiuat tecum omnes annos, & faciat te parentem pulchra prole, id est, pulchræ prolis, tunc Aeolus respondit hæc sequentia contra, id est, eduerso. O Regina tuus labor est tantum explorare, id est, inquirere quid optes, & mihi est fas capessere, id est, accipere ut faciam tua iussa, quia tu concilias mihi hoc Regni, id est, hoc Regnum quodcunq; est, & tu concilias mihi sceptrâ & Iouem, scilicet, per te obtineo a Ioue regni insignia, & tu das etiam mihi posse accumbere epulis Diuorum, id est, Deorum esse conuiuia,

Nymborumq; facis, tempestatumq; potentem.
 Hæc ubi dicta: cauum conuersa cuspide montem
 Impulit in latus; ac uenti uelut agmine facto,
 Qua data porta ruunt, & terras turbine perflant,
 Incubere mari, totumq; a sedibus imis
 Vna Eurusq;, Notusq; ruunt, & creberq; procellis
 Africus; & uastos uoluunt ad littora fluctus,
 Insequitur clamorq; uirum, stridorq; rudentum,
 Eripiunt subito nubes cælumq;, diemq;
 Teucrorum ex oculis; ponto nox incubat atra,
 Intonuere poli, & crebris micat ignibus æther;
 Præsentemq; uiris intentant omnia mortem.
 Extemplo Acneæ soluuntur frigore membra:
 Ingemit, & duplices tendens ad sidera palmas,
 Talia uoce refert: O terq;, quaterq; beati,
 Queis ante ora patrum Troiæ sub mœnibus altis

¶ Ecphrasis.

& etiam tu facis me potentem nymborum. i. pluiarum mixtarum cum uentis, et tempestatum quæ concitantur uentis. Vbi. i. postquam hæc superiora dicta sunt ab Aeolo, impulit montem in latus cauum cuspide montis conuersa in ipsum latus montis, & uenti ueluti agmine. i. cœtu uel impetu facto ruunt. i. erumpunt ea parte, qua porta fuit illis data, id est, aperta, & perflant terras turbine illo. Inde incubere mari, id est, impetum in mare fecerunt, & Eurus uentus Orientalis, & Notus uentus Meridionalis, & Africus uentus Occidentalis creber procellis, id est, frequens concitans tempestates ruunt, id est, perturbant totum mare ab imis sedibus, id est, a fundo, & sic uoluunt, id est, torquent ad littora fluctus uastos, id est, magnos, tunc clamor uirorum & stridor rudentum, id est, funium insequitur, tunc nubes subito eripiunt, id est, rapiunt ex oculis Teucrorum cælum & diem, id est, cum Sole lucem, & nox atra, id est, tenebræ incubat ponto, id est, pontum inuadit. Præterea poli, id est, mundi uertices intonuere, & æther micat crebris ignibus, id est, fulguribus, & omnia intentant, id est, minantur uiris Troianis mortem præsentem. Extemplo. i. statim membra Acneæ soluuntur frigore, id est, timore quodam frigido ab effectu. Ingemit, tendensq; ad cælum palmas duplices. i. complicatas refert uoce talia, quæ sequuntur. O beati ter & quater. i. quâ sapissime quis pro quibus contigit oppetere, id est, mori ante ora patrum suorum sub altis mœnibus Troiæ.

Descri-
 ptio subi-
 tæ tempe-
 statis. Bo-
 reæ i hoc
 non memi-
 nit, quip-
 pe qui se-
 renator sit

Arguit ab indignitate malorum ubi Al.

Aquilonis meminit, quia impetuosus est uentus.

Contigit oppetere: o Danaum fortissime gentis
Tydide, me ne Iliacis occumbere campis
Non potuisse: tuaque animam hanc effundere dextra
Sæuus ubi Aeacidæ telo iacet Hector: ubi ingens
Sarpedon: ubi tot Simois correpta sub undis
Scuta uirum, galeasque, & fortia corpora uoluit,
Talia iactanti stridens Aquilone procella
Velum aduersa ferit, fluctusque ad sidera tollit,
Franguntur remi: tum prora auertit, & undis
Dat latus: insequitur cumulo præruptus aquæ mons,
Hi summo in fluctu pendent, his unda dehiscens
Terram inter fluctus aperit: furit æstus arenis,
Treis Notus abreptas in saxa latentia torquet:
Saxa uocant Itali medijs quæ in fluctibus aras,
Dorsum immane mari summo, treis Eurus ab alto

¶ Ecphrasis.

O Tydide. i. Diomedes fortissime gentis Danaum pro Danaorum, me ne non deceat potuisse occumbere campis Iliacis. i. Troianis, et effundere hanc animam. i. sanguinem sub tua dextra, ubi. i. in quibus campis Hector. Sæuus. i. magnus tacet telo Aeacidæ. i. peremptus est ab Achille. & ubi Sarpedon ingens Iouis filius, qui ex Lycia in auxilium Troianis uenerat, iacet. i. mortuus est, & ubi Simois fluuius Troianus uoluit sub undis tot corpora. i. cadauera intersectorum correpta. i. ex campis rapta, & ubi uoluit scuta uirorum, et galeas, & corpora fortia: Tunc Aenea iactante talia procella stridens. i. cum stridore ueniens ab Aquilone ferit uelum aduersa. i. ex aduersa parte ueniens, & tollit. i. erigit fluctus ad sidera. i. in celum, & est hyperbole, remi franguntur, tum. i. præterea prora auertit, pro auertitur, & dat latus undis. i. inclinat se ita, ut undas possit accipere, & tunc mons aquæ. i. fluctus magnus & præruptus. i. altus insequitur cumulo. i. nauem intrat sua summitate. Hi. i. aliqui ex Troianis pendent in summo fluctu, et his. i. alijs unda dehiscens. i. aperiens se et findens aperit terram inter fluctus, & sic æstus. i. maris feruor furit arenis cum fluctuum permixtione, tunc Eurus uentus torquet. i. mittit tres naues arreptas in saxa latentia, id est, in scopulos, & dicit quæ, & ubi sunt illa saxa, dicens quæ saxa Itali uocant aras in fluctibus medijs, in quibus Romani aliquando percusserunt foedus cum Carthagineusibus, aras dico. appo. dorsum immane. i. magna rupis curuitas in mari summo, & Eurus urget, id est, impellit tres naues ab alto, id est, profundo

In breuia, & Syrteis urget (miserabile uisu)
Illiditque uadis, atque aggere cingit arenæ,
Unam, quæ Lycios, fidumque uehebat Orontem,
Ipsi ante oculos ingens a uertice pontus
In puppim ferit, excutitur, pronusque magister
Voluitur in caput, ast illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circum, & rapidus uorat æquore uortex.
Adparent rari nantes in gurgite uasto:
Arma uirum, tabulæque, & Troia gazaper undas,
Iam ualidam Ilionei nauem, iam fortis Achatae,
Et qua uectus Abas, & qua grandæuus Alethes,
Vicit hyems: laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, rimisque fathiscunt,
Interea magno misceri murmure pontum,
Emissamque hyemem sensit Neptunus, & imis
Stagna refusa uadis: grauiter commotus, & alto

¶ Ecphrasis.

in breuia, & Syrtes, id est, in Syrtes, ubi mare est summum, miserabile uisu, id est, quod uideatur, & illidit, id est, frangit illas uadis, id est, ad uada maris, & deinde cingit illas aggere arenæ. Ingens pontus, id est, ponti unda ueniens a uertice, id est, polo arctico ante oculos ipsius Aeneæ ferit in unam puppim, quæ uehebat Lycios, & Orontem fidum Aeneæ comitem, & magister nauis. i. Leucaspes gubernator excutitur ex nauis pronus, id est, præceps. Nauis inquam illa uoluitur in caput, & fluctus agens illam ter circum torquet, id est, circum agit illam, & uortex rapidus uorat illam æquore. Tunc nantes rari apparent in gurgite, id est, mari uasto, & arma uirorum, & tabule nauium, & gazæ Troia, id est, Troiana apparent etiam in maris summitate, & iam hyems, id est, tempestas uincit ualidam nauem Ilionei, & nauem Achatae uiri fortis, & nauem, qua Abas erat uectus, id est, uehebatur, & nauem, qua Alethes grandæuus uehebatur. Hi omnes comites erant Aeneæ, & omnes naues accipiunt imbrem inimicum, id est, aquam noxiam, & fathiscunt rimis, id est, dehiscunt & hiant ruptis compagibus, id est, iuncturis laterum. Interea, dum hæc geruntur, Neptunus sensit pontum misceri, id est, perturbari magno murmure, & sensit hyemem emissam a Iunone, & sensit stagna, id est, maria refusa, id est, commota ab imis uadis, id est, a fundo, & tunc ipse commotus grauiter,

Prospiciens, summa placidum caput extulit unda,
 Disiectam Aeneae toto uidet aequore classem:
 Fluctibus oppressos Troas, caelique ruina,
 Nec latuere doli fratrem Iunonis, & irae,
 Eurum ad se; Zephyrumque uocat; dehinc talia fatur:
 Tanta ne uos generis tenuit fiducia uestri:
 Iam caelum terramque meo sine numine uenti
 Miscere, & tantas audetis tollere moles:
 Quos ego, sed motos praestat componere fluctus:
 Post mihi non simili poena commissa luetis,
 Maturate fugam, regique haec dicite uestro:
 Non illi imperium pelagi, saeuumque tridentem,
 Sed mihi sorte datum; tenet ille immania saxa,
 Vestras Eure domos, illa se iactat in aula
 Aeolus; & clauso uentorum carcere regnet.
 Sic ait, & dicto citius tumida aequora placat,
 Collectasque fugat nubes, Solemque reducit.

¶ Ecphrasis.

¶ *prospiciens, id est, prouidens pelago extulit, id est, erexit caput placidum ab unda, id est, ab undae summitate, & uidit totam classem Aeneae disiectam, id est, dissipatam, & uidet Troas, id est, Troianos oppressos fluctibus & ruina caeli, id est, his rebus quae a caelo ruerunt. Nec irae & doli Iunonis latuere fratrem, id est, Neptunum, qui Iunonis est frater. Tunc uocat ad se Eurum & Zephyrum uentorum principes, & de hinc fatur talia, quae sequuntur. Ne, id est, nunquid tanta fiducia uestri generis tenuit uos o uenti, qui iam audetis perturbare, & miscere caelum & terram sine meo numine, id est, meo nutu & potestate, & audetis tollere tantas moles, id est, undas. Quos ego, subaudi puntam, sed nunc melius est, id est, praestat componere & mitigare fluctus motos, id est, perturbatos, igitur maturate fugam, id est, mature fugite, & dicite uestro Regi haec, quae sequuntur, scilicet, imperium pelagi & tridentem saeuum, id est, maris insignia non datum esse illi sorte, sed mihi, qui sortitus sum equalia cum Ioue, quia o Eure ille Rex uester Aeolus tenet saxa immania, id est, speluncas, appo, uestras domos in quibus habitatis, & Aeolus iactet se in illa aula, id est, tali, & regnet in carcere uentorum clauso. Sic ait Neptunus: & placat, id est, componit & mitigat aequora tumida, id est, fluctibus elata citius dicto, id est, quam dici potest, & fugat nubes collectas, id est, spissatas, & reducit Solem, id est, diei lucem, quae fuerat tempestate subducta.*

Cymothoe simul, & Triton adnixus acuto
 Detrudunt naues scopulo: leuat ipse tridenti,
 Et uastas aperit Syrteis, & temperat aequor:
 Atque rotis summas leuibus perlabitur undas.
 Ac ueluti magno in populo cum saepe coorta est
 Seditio, saeuitque animis ignobile uulgus,
 Iamque faces, & saxa uolant, furor arma ministrat:
 Tum pietate grauem, ac meritis si forte uirum quem
 Conspexere, silent, arrectisque auribus astant:
 Ille regit dictis animos, & pectora mulcet:
 Sic cunctus pelagi cecidit fragor, aequora postquam
 Prospiciens genitor, caeloque inuectus aperto.
 Flectit equos, currumque uolans dat lora secundo.

Defessi Aeneadae quae proxima litora cursu
 Contendunt petere, & Lybiae uertuntur ad oras.
 Est in secessu longo locus, insula portum

¶ Ecphrasis.

¶ *Cymothoe Nympha marina, & Triton simul cum illa, qui est Deorum maris tubicen annexus scopulo acuto detrudunt naues, subaudi, contis & tridibus, & ipse Neptunus leuat, id est, subleuat tridenti suo, & aperit Syrtes uastas, quibus diximus naues fuisse cinctas arena, & temperat totum aequor, & labitur per summas undas rotis leuibus, id est, currum, & comparisonem subiungit dicens. Ac, id est, ueluti cum seditio coorta est saepe in magno populo, & uulgus ignobile saeuit, & iam faces incense, & saxa uolant, id est, iaciuntur, & furor ministrat arma, quiatrato non desunt arma. Tum si illi conspexere quem, id est, aliquem utrum grauem pietate & meritis silent, & astant, id est, stant attentis auribus arrectis. Tunc ille uir grauis regit animos, id est, illorum iras dicitis, & mulcet pectora, id est, corda. Sic, id est, eodem modo cunctus fragor populi uentorum cecidit, postquam genitor, id est, Neptunus prospiciens aequora, & uectus caelo aperto, id est, sereno flectit equos, id est, currus: & uolans, id est, currens per maria dat lora currui pro currui secundo. Tunc Aeneadae, id est, Troiani defessi contendunt petere littora, quae sunt proxima, cursu, id est, nauigatione, & uertuntur ad oras Lybiae, id est, ad fines Africae, ubi Carthago erat: & describit locum, quo sunt pulsati, dicens. Locus est in longo secessu, in quo insula efficit portum.*

Descriptio
 seditiois.

Eloquentia
 fructus.

Portus.
 Ali. longe.

Nec latuere
 re. Versu
 hunc non
 habet ue=
 tustus co=
 dex.
 Per anti=
 thesin ir=
 ridet Aeolus.
 Eius enim do=
 mum iro=
 nice modo
 aulam, mo=
 do carce=
 re per con=
 temptu uo=
 sat.

Allas. ge- mine
Delati Troiani ad portum Africam
 Efficit obiectu laterum, quibus omnis ab alto
 Frangitur, inq̄ sinus scindit sese unda reductos,
 Hinc atq̄ hinc uastæ rupes, geminiq̄ minantur
 In cælum scopuli: quorum subuertice late
 Aequora tuta silent: tum syluis scena coruscis
 Desuper, horrentiq̄ atrum nemus imminet umbra:
 Fronte sub aduersa scopulis pendentibus antrum,
 Intus aquæ dulces, uiuocq̄ sedilia saxo,
 Nympharum domus, hic fessas non uincula nauis
 Vlla tenent, unco non alligat anchora morsu,
 Huc septem Aeneas collectis nauibus omni
 Ex numero subit, ac magno telluris amore
 Egressi optata potiuntur Troës arena:
 Et sale tabentis artus in littore ponunt,
 Ac primum silicis scintillam excudit Achates,
 Suscepitq̄ ignem folijs, atq̄ arida circum

¶ Ecphrasis.

obiectu, id est, oppositioe laterum, in quibus omnis unda uentens ab alto frangi-
 gatur, & scindit sese in sinus roductos, id est, retroductos. Hinc atque hinc, id
 est, ab utraque parte sunt rupes uastæ, & gemini scopuli minantur in cælum, id
 est, uidentur cælum pertingere, sub quorum scopulorum uertice æquora silent
 late. Tum. i. præterea scena. i. umbraculū est desuper syluis coruscis. i. arboribus &
 nemus atrum, id est, opacum imminet, id est, impendet umbra horrenti, id est, sti-
 gida, & sub fronte aduersa est antrum factum ex scopulis pendentibus, & ui-
 tus sunt aquæ dulces, & sedilia saxo uiuo, id est, naturali & non facta manu, ap-
 positue, domus Nympharum. Hic, id est, in hoc portu non nulla uincula, id
 est, nulli funes tenent naues fessas, id est, nauigatione fatigatas, & anchora non
 alligat illas morsu, id est, dente curuo. Aeneas subit, id est, succedit huc, id est,
 in hunc portum septem nauibus collectis ex omni numero, id est, ex uiginti, quia
 tot fuerunt, ut infra dicturus est, Troës egressi ex mari potiuntur arena opta-
 ta magno amore telluris. i. terræ, & ponunt in littore artus tabentes sale. i. corru-
 ptos uida maris. At primum Achates Aeneæ comes indiuiduus excudit. i. cudēdo
 elicit scintillam silicis lapidis duri, in quo sunt ignis semina, & suscepit fo-
 lijs, id est, esca ignem, id est, ignis scintillam, & dedit circum nutrimenta arida,

Nutrimenta dedit, rapuitq̄ in fomite flammam,
 Tum Cererem corruptam undis, Cerealiaq̄ arma
 Expediunt fessi rerum: frugesq̄ receptas
 Et torrere parant flammis, & frangere saxo.

Aeneas scopulum interea conscendit: & omnem
 Prospectum late pelago petit, Anthea si quem
 Iactatum uento uideat, Phrigiasq̄ biremes,
 Aut Capyn, aut celsis in puppibus arma Caici,
 Nauem in conspectu nullam: treis littore ceruos
 Prospicit errantes, hos tota armenta sequuntur
 A tergo, & longum per ualles pascitur agmen,
 Constitit hic, arcumq̄ manu, celeresq̄ sagittas
 Corripuit, fidus quæ tela gerebat Achates,
 Ductoresq̄ ipsos primum capita alta ferenteis
 Cornibus arboreis sternit: tum uulgus, & omnem
 Miscet agens telis nemora inter frondea turbam:

¶ Ecphrasis.

& rapuit flammam ignis in fomite, id est, in esca, unde primum ignis nutritur,
 tunc Troiani fessi rerū, id est, elementis fatigati expediunt. i. ex nauibus educunt
 Cererem corruptam undis, id est, frumenta, & arma Cerealia, id est, quibus pa-
 nes conficiuntur, & parant torrere flammis, & frangere saxo, id est, molere fru-
 ges receptas, id est, liberatas. Interea, dum hæc fiunt à socijs, Aeneas conscendit
 scopulum, & petit late omnē prospectū pelago, si uideat Anthea, id est, Antheum
 comitem suum iactatum uento, & si uideat biremes, id est, naues duplicis ordi-
 nis remorum Phrygias, aut si uideat Capin, aut arma, id est, insignia Caici in
 puppibus, sed nullam nauem prospicit in toto conspectu, prospicit tamen treis
 ceruos in littore errantes, id est, pascentes: & tota armenta, id est, reliqui cer-
 uis sequuntur hos à tergo, & agmen illud ceruorum longum pascitur per ualles.
 Hic, id est, tunc Aeneas constitit, & corripuit manu arcum, & sagittas celeres,
 quæ tela Achates fidus Aeneæ comes indiuiduus gerebat, & primum sternit
 ipsos ductores, id est, ceruos aliorum duces ferentes capita ardua cornibus ar-
 boris, id est, ramosis, tum agens, id est, persequēs telis miscet, id est, figit uulgus
 & omnem turbam ceruorū internemora frondea. i. frondosa. Nec Aeneas absistit
 .i. desistit priusquā uictor fundat, id est, conficiat humi. i. in terra septem ingentia

Describit
 principem
 non tā sut
 quam suo
 rum curā
 agere.

hos Alias
 quos
 Achates
 comes Ae-
 neæ singi-
 tur: achos
 enī dolor
 Aeneas se
 per suorū
 curam hæ-
 buit.

Nec prius absistit, quam septem ingentia uictor
Corpora fundat humi, & numerum cum nauibus æquet.
Hinc portum petit, & socios partitur in omneis,
Vina bonus quæ deinde cadis onerarat Acestes
Littore Trinacrio, dederatq; abeuntibus heros,
Diuidit: & dictis mœrentia pectora mulcet:

Donatus
humo.

oratio Ae
neæ conso
latiōis ple
nā, qua bo
nus Prin
ceps suos
hortat ad
patientia,
& suadet
hilaritatē:
quod iam
ante tot
mala felis
eiter supe
rauerit, fu
turum ut
exuperent
& illud.

O socij (neq; enim ignari sumus ante malorum)
O passi grauiora: dabit Deus his quoq; finem,
Vos & Scylleam rabiem, penitusq; sonanteis
Accestis scopulos, uos & Cyclopea saxa
Experti, reuocate animos, mœstumq; timorem
Mittite, forsan & hæc olim meminisse iuuabit,
Per uarios casus, per tot discrimina rerum
Tendimus in Latium, sedes ubi fata quietas
Ostendunt: illic fas regna resurgere Troiæ.
Durate: & uosmet rebus seruate secundis.
Talīa uoce refert, curisq; ingentibus æger

¶ Ecphrasis.

corpora ceruorum, & æquet illorum numerum cum nauibus, quæ, ut paulo ante diximus, erant septem. Hinc petit portum, & partitur illos ceruos in omnes socio, dans cuiq; nauī singulos, deinde diuidit uina, quæ Acestes Rex Siciliae bonus, id est, liberalis onerarat cadis, & dederat Troianis abeuntibus ex Sicilia: & mulcet, id est, consolatur sociorum pectora, id est, corda mœrentia, id est, tristitia, dicēs. O socij, o passi grauiora, quia non sumus ignari malorum ante præteritorum, Deus quoq; dabit finē malis præsentib; sicut dedit illis, uos accestis p accessis ad rabiem Scyllæ. i. Scyllæ, ut dicit ipse libro tertio, & accestis ad scopulos Siciliae sonantes incursum & undarum illisum, & uos experti estis saxa Cyclopeta, id est, scopulos Cyclopium, quemadmodum in eodem tertio libro dicitur. Ideo reuocate, id est, renouate animos, & mittite timorem mœstum, quia forsan iuuabit, id est, delectabit uos olim. i. in futurum meminisse hæc mala. Nos tendimus in Latium, id est, Italiam per uarios casus, id est, fortunas, & per tot discrimina rerum. i. malorum: ubi .i. in qua Italia fata. i. Dij ostendunt nobis sedes quietas. i. promittunt, & fas, id est, licitura est per illos regna Troiæ resurgere illic. i. in Italia. Idcirco durate, id est, sperate, & seruate uosmet rebus secundis, id est, prosperioribus, Aeneas refert talia uoce, id est, locutus est: & ipse æger, id est, tristis curis ingentibus Spem

Spem vultu simulat: premit altum corde dolorem,
Illi se prædæ accingunt, dapibusq; futuris:
Tergora diripiunt costis, & viscera nudant:
Pars in frustra secant, ueribusq; trementia figunt.
Littore ahena locant alij, flammascq; ministrant,
Tum victu reuocant vires: fuscq; per herbam
Implentur veteris Bacchi, pinguisq; ferinæ,
Postquam exempra fames epulis, mensæq; remotæ,
Amisso longo socios sermone requirunt,
Spemq; metumq; inter dubij, seu uiuere credant,
Siue extrema pati, nec iam exaudire uocatos,
Præcipue pius Aeneas nunc acris Oronti,
Nunc Amyci casum gemit, & crudelia secum
Fata Lyci, fortemq; Gyan, fortemq; Cloanthum,
Et iam finis erat, cum Iuppiter æthere summo
Despiciens mare uel uolum, terrasq; iacenteis,
Littoraq; & latos populos, sic vertice celi

¶ Ecphrasis.

simulat, id est, fingit spem. i. læticiā vultu. sed premit corde dolore altum, id est, profundum. Illi socij accingunt se, id est, parant se prædæ, id est, uenationi. & diripiunt tergora, id est, pelles a costis, & nudant viscera, id est, carnes dapibus futuris. Pars sociorum Aeneæ secant viscera in frustra, & figunt illa frustra trementia ueribus. Alij locant ahena, id est, cacabos in littore, & ministrant, id est, supponunt flammās. Tunc reuocant, id est, reficiunt vires uictu, id est, cibo, & fuscq; per herbam implentur Bacchi, id est, uini ueteris, & ferinæ. s. carnis pinguis. Postquam fames exempta est, id est, euacuata epulis, & mensæ sunt remotæ, Troiani dubij inter spem & metum requirunt sermone socios amissos, dubij inquam, seu credant illos uiuere, quod ad spem pertinet, siue pati extrema, id est, mortem, quod ad metum refertur, nec illos uocatos, id est, conclamatos iam exaudire. Sed Aeneas pius præcipue nunc gemit casum Amyci, nunc Oronti acris, & nunc gemit secum fata crudelia Lyci. ad Orontem potest referrī qui Lycius erat. & gemit fortem Gyan, & fortem Cloanthum. Et iam finis erat, scilicet cœnæ, cum Iuppiter despiciens mare uel uolum, id est, per quod uelis nauigatur ex summo æthere, & despiciens terras iacentes, & littora, & populos late, id est, lato,

Iouē habe
re curas hu
manarū di
uinarumq;
rerū fingit
Est autē a
licenus loc⁹
insertus ut
cōmodius
ordinē ope
ris, ac hi
storiæ insi
nuaret.

AE NE I D O S

Constitit: & Libyæ defixit lumina regnis,
 Atq; illum taleis iactantem pectore curas
 Tristior, & lachrymis oculos suffusa nitentis
 Alloquitur Venus: O qui res hominumq; Deumq;
 Aeternis regis imperijs, & fulmine terres,
 Quid meus Aeneas in te committere tantum?
 Quid Troës potueret quibus tot funera passis,
 Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis?
 Certe hinc Romanos olim voluentibus annis
 Hinc fore ductores, reuocato a sanguine Teucris,
 Qui mare, qui terras omni ditione tenerent,
 Pollicitus: quæ te genitor sententia vertit?
 Hoc equidem occasum Troiæ, triste isq; ruinas
 Solabar, fatis contraria fata rependens,
 Nunc eadem fortuna viros tot casibus actos
 Insequitur: quem das finem rex magne laborum?
 Antenor potuit medijs elapsus Achiuis

al. Deorū=
 q; ut sit by
 per meter.

ali, cod. q=
 dā nō hūt.

¶ Ecphrasis.

constitit sic in uertice cæli, & defixit lumina. id est, oculos in regnis Libyæ, ubi tunc erat Aeneas. Atq; Venus tristior, & suffusa lachrymis oculos nitentes, id est, habens oculos nitentes suffusos lachrymis alloquitur illum iactantem, id est, uoluentem pectore, id est, cogitatione tales curas. O Iuppiter qui regis imperijs æternis res hominum, & Deorum, et terras omnes fulmine: meus Aeneas quid potuit in te tantum committere. i. peccare? & Troes quid potuerunt tantum committere: quibus Aeneas, & Troianis passis tot funera. i. pericula funesta cunctus orbis terrarum clauditur. i. intercluditur et prohibetur ob Italiam. i. ne in Italiam pueniant. Certe tu pollicitus es in fatis Romanos fore ductores. i. mundi principes olim. i. in futurum annis uoluentibus. i. uolentibus. hinc. i. a sanguine reuocato Teucris Troianæ urbis conditoris, quod Romani tenerent omni ditione. i. potestate mare et terras. Sed o genitor quæ sententia nunc uertit. i. mutauit te. Equidem ego rependens. i. recopescens fata contraria fatis. i. euerfionem Ilij Romanorum imperio, hoc. i. una hac re solabar. i. recopescens occasum Troiæ, et ruinas illius tristes. sed nunc eadem fortuna. s. aduersa semper insequitur uos. i. Troianos actos. i. iactatos tot casibus. i. aduersitatibus. O Rex magne quæ finem laborum das & ab exemplo arguit. Antenor elapsus ex medijs Achiuis. i. Græcis. potuit

LIBER. I.

Illyricos penetrare sinus, atq; intima tutus
 Regna Liburnorum, & fontem superare Timauit:
 Unde per ora nouem vasto cum murmure montis
 It mare præruptum, & pelago premit arua sonanti,
 Hic tamen ille urbem Pataui, sedesq; locauit
 Teucrorum, & genti nomen dedit, armaq; fixit
 Troia, nunc placida compositus pace quiescit.
 Nos tua progenies, cæli quibus annuis arcem,
 Nauibus (infandum) amissis unius ob iram
 Prodimur, atq; Italis longe disiungimur oris,
 Hic pietatis honos: sic nos in sceptris reponis?
 Olli subridens hominum fator, atq; Deorum,
 Vultu, quo cælum, tempestateq; serenat,
 Oscula libauit natæ, dehinc talia fatur:
 Parce metu Cytherea, manent immota tuorum
 Fata tibi: cernes urbem, & promissa Lauini
 Mœnia, sublimemq; feres ad sydera cæli

¶ Ecphrasis.

penetrare sinus Illyricos. i. maris Adriatici, & potuit superare regna Liburnorum, populi sunt. & fontem Timauit. i. flumem Timauit. unde. i. ex quo fonte Timauus it. i. fluit in mare præruptum. i. quod perumpit per nouem ora. i. ostia. it dico cum magno murmure montis. s. proximi, quæ circūsonat fluuius ille, qui premit arua pelago sonanti. i. aqua tanta, quod uidetur pelagus. Tamen ille Antenor locauit hic. i. in hoc tractu urbem Pataui, & sedes Teucrorum, & dedit nomen genti illi, & fixit in templis arma Troia. i. Troiana. Et nunc ille compositus. i. ordinatus quiescit in pace placida, sic Antenor. Sed nos qui sumus tua progenies, et quibus annuis, id est, concedis arcem cæli. i. diuinitatem prodimur: atque pro, id est, disiungimur longe ab oris Italis, & hoc nauibus amissis ob iram unius, scilicet Iunonis, infandum pro infande. hic est honos pietatis in te nostræ: sic reponis nos in sceptris promissas Olli pro tunc, fator hominum, & Deorum subridens libauit oscula genitrici. i. filie sue ex Dione eo vultu. s. sereno. & quo serenat cælum & tempestates. & deinde fatur talia. s. quæ sequuntur. O Cytherea. i. Venus parce metu. i. ne timueris, quia fata tuorum Troianorum manent tibi immota, & tu cernes urbem, & promissa mœnia Lauini oppidi, quod tu ædificabis in Italia. & feres ad sydera cæli

Magnanimum Aeneam: neq; me sententia vertit:
 Hic tibi (labor enim: quando hæc te cura remordet:
 Longius & voluens fatorum arcana mouebo)
 Bellum ingens geret Italia, populoscq; feroces
 Contundet, moresq; viris, & moenia ponet:
 Tertia dum Latio regnantem viderit æstas,
 Ternaq; transferint Rutulis hyberna subactis,
 At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo
 Additur (Ilus erat, dum res stetit Ilia regno)
 Triginta magnos uoluendis mensibus orbes
 Imperio explebit: regnumq; a sede Lauini
 Transferet, & longam multa vi munit Albam,
 Hic iam tercentum totos regnabitur annos
 Gente sub Hectorea: donec regina sacerdos
 Marte grauis geminam partu dabit Ilia prolem,
 Inde lupæ fuluo nutricis tegmine lætus

alias. ab

l. tectus

¶ Ecphrasis.

Aeneam magnanimum filium tuum. neq; sententia mutauit me, quemadmodum dixisti, & quando pro quoniam hæc cura remordet, ego labor. i. dicam tibi hic. & voluens, id est, repetens longius mouebo, id est, suscitabo arcana fatorum, id est, eorum quæ uentura sunt. Aeneas geret bellum ingens in Italia cum indigenis, & contundet, id est, profligabit populos feroces, & ponet uictis. i. superatis mores, id est, leges & moenia, id est, urbis arcem: quæ omnia fient, dum tertia æstas uiderit illum regnantem in Latio, & terna hyberna, id est, tres hyemes transierint Rutulis Italiae populis subactis. At Ascanius puer nepos tuus explebit imperio, id est, regnabit triginta orbes magnos, id est, annos solares uoluendis mensibus. id est, qui anni mensibus constant duodecim. Ascanius dico, cui Iulo nunc additur cognomen, nam dum res Ilia, id est, Troiana stetit regno erat. i. cognominabatur Ilus, & hic Ascanius transferet regnum a sede Lauini in Albam longam, quam in longo montis dorso positam ille munit multa ui, hic. s. apud Albam regnabitur, id est, Latini reges regnabunt sub gente Hectorea. i. Troiana totos. i. integros tercentum annos, donec regina. i. regis filia, & sacerdos uestalis grauis. i. grauida ex Marte dabit partu, id est, partet geminam prolem, i. Romulum & Remum. inde Romulus tectus tegmine. i. pelle fuluo. i. lupini coloris lupæ nutricis. i. quæ illum educauerat.

Romulus excipiet gentem, & Mauortia condet
 Mœnia, Romanoscq; suo de nomine dicet,
 His ego nec metas rerum, nec tempora pono:
 Imperium sine fine dedi: quin aspera Iuno,
 Quæ mare nunc, terrasq; metu, cælumq; fatigat,
 Consilia in melius referet, mecumq; fouebit
 Romanos rerum dominos, gentemq; togatam.
 Sic placitum: ueniet Iustris labentibus ætas.
 Cum domus Assaraci Phthiam, claraq; Mycenæ
 Seruitio premet: ac uictis dominabitur Argis,
 Nascetur pulchra Troianus origine Cæsar,
 Imperium Oceano, famam qui terminet astris;
 Iulius, a magno demissum nomen Iulo.
 Hunc tu olim cælo spolijs Orientis onustum
 Accipies secura, uocabitur hic quoq; uotis,
 Aspera tum positis mitescent sæcula bellis,

Regnum
 Romano
 rum.

Græciã in
 telligit, q̄
 diruta est
 a Mũnio
 consule.
 Reuera autẽ
 tẽ credidit
 se ab Iulo
 ortum tra
 xisse Cæsar
 ob id impẽ
 sius Vene
 rẽ colebat.

¶ Ecphrasis.

excipiet gentem, id est, gentis dominum, & condet moenia Mauortia, id est, bellicosam, & dicet Romanos de suo nomine. Ego, dicit Iuppiter, neque pono his metas rerum, nec tempora, id est, nec finem imperij, nec durationis illius. Ideo subdit, ego dedi illis imperium sine fine, quin immo Iuno aspera, id est, nunc dura Troianis sibi timens ob Carthaginẽ, postea referet consilia in melius. i. in partem meliorem, & fouebit. i. amabit mecum Romanos dominos rerum, & gentem togatam, quia toga uestis Romanorum est: sic placitum est mihi, cum Iustris labentibus ueniet ætas, in qua domus Assaraci, qui fuit proauus Aeneæ, aliquis. s. de illius familia premet seruitio Phthiam Achyllis patriam, & Mycenæ claras, ubi Agamemnon regnauit, & dominabitur Argis uictis, ciuitas quoq; fuit Græciæ clara. Præterea Cæsar Troianus ab origine pulchra nascetur, qui terminet imperium Romanum intra Oceani limites, et qui terminet famam astris, id est, cælo. Cæsar dico Iulius, apponomen demissum, id est, descendens ab Iulo magno Aeneæ filio. Et tu o Venus iam secura accipies cælo, id est, in cælum hunc Iulium onustum spolijs orientis. i. de populis orientalibus, & hic Iulius quasi Deus uocabitur uotis. Tunc. s. post Cæsaris deificationem sæcula aspera bellis mitescent, id est, pacabuntur bellis depositis.

Persequitur
historiam de Aeneas.
al. dimittit

Cana fides, & Vesta, Remo cum fratre Quirinus
Iura dabunt; diræ ferro, & compagibus arctis
Claudentur belli portæ; Furor impius intus
Sæua sedens super arma, & centum vinctus ahenis
Post tergum nodis, fremet horridus ore cruento,
Hæc ait; & Maia genitum demisit ab alto,
Vt terræ, vtp̄ nouæ pateant Carthaginis arces
Hospitio Teucris, ne fati nescia Dido
Finibus arceret, volat ille per aëra magnum
Remigio alarum, ac Libyæ citus astitit oris,
Et iam iussa facit; ponuntq; ferocia Pœni
Corda, volente Deo: in primis Regina quietum
Accipit in Teucros animum, mentemq; benignam,
At pius Aeneas per noctem plurima voluens,
Vt primum lux alma data est, exire locosq;
Explorare novos, quas vento accesserit oras,
Qui teneant (nam inculta videt) homines ne, feræ ne,
Quærere constituit, socijsq; exacta referre,

¶ Ecphrasis.

Et cana fides, & Vesta Dea pudicitiae tunc erunt. & Quirinus cum Remo fratre, per quos Augustum et Agrippam intelligit, dabunt iura populo. et diræ portæ belli. iam tunc clauduntur compagibus. i. iuncturis arctis, et furor belli impius sedens intus super arma sæua, & vinctus post tergum centum nodis. i. catenis ahenis, ille furor horridus fremet ore cruento. Sic ait Iupiter, & demittit ab alto caelo genitum Maia. i. Mercurium, ut terræ, & arces nouæ Carthaginis pateant hospitio. i. in hospitium Teucris, ne Dido nescia fati. i. uoluntatis Deorum arceret illos ex suis finibus. Ille igitur Mercurius volat per aëra magnum remigio. i. auxilio alarum. & sic citus. i. uelox astitit in oris Libyæ, & iam facit iussa sibi à Ioue, & Pœni. i. Carthaginenses deponunt corda ferocia deo uolente. i. Mercurio. sed in primis Regina accipit animum quietum, & mentem benignam in Teucros. i. erga Troianos. At pius Aeneas uolens. i. cogitans plurima per noctem constituit exire ex portu: ut primum lux alma est data. i. sol ortus est, & constituit explorare. i. inquirere novos locos, & ad quas oras accesserit uento, & qui homines teneant, aut feræ, nam uidet omnia inculta, & constituit referre socijs exacta, id est, quæ uidisset. Sed interea occultit, id est, abscondit

Classem in conuexo nemorum sub rupe cauta
Arboribus clausam circum, atq; horrentibus umbris
Occulit ipse vno graditur comitatus Achate,
Bina manu lato crispans hastilia ferro,
Cui mater media sese tulit obuia sylua,
Virginis os, habitumq; gerens, & virginis arma
Spartanæ: vel qualis equos Threissa fatigat
Harpalice, volucremq; fuga præuertitur Hebrum.
Nancq; humeris de more habilem suspenderit arcum
Venatrix, dederatq; comas diffundere ventis,
Nuda genu, nodoq; sinus collecta fluentes,
Ac prior: Heus, inquit, iuuenes, monstrate mearum
Vidistis siquam hic errantem forte sororum
Succinctam pharetra, & maculosæ tegmine lyncis,
Aut spumantis apri cursum clamore prementem.
Sic Venus; at Veneris contra sic filius orsus:

¶ Ecphrasis.

classem in conuexo, id est, concavitate nemorum, & sub rupe cauta clausam circum, id est, in circuitu, & umbris arborum horrentibus. i. frigidis. & ipse graditur. i. uadit comitatus Achate uno. i. solo, crispans. i. uibrans bina hastilia. i. duo lato ferro. i. lati ferri. Cui Aeneas mater sua Venus obuia tulit, id est, obtulit sese in media sylua, gerens os. i. vultum & habitum. i. uestem uirginis, & gerens arma uirginis Spartanæ. i. Lacenæ. i. arcum & sagittas, uel qualis Harpalice Threissa. i. ex Thracia fatigat equos cursu, ut patrem, quæ hostes captiuum ducebant, recuperaret, et præuertitur. i. puenit cursu Ebrum fluium Thraciæ uolucrum. i. uelocem. namq; ipsa uenatrix. i. in habitu uenatricis suspenderit humeris arcum habilem, id est, leuem de more, quia sic uenatrices, cum auenatione cessant, facere consueuerunt, & dederat diffundere, id est, ad diffundendum comas uentis. uenatrix dico nuda genu, & collecta nodo sinus fluentes, id est, habens genu nudum, & sinus fluentes collectos. Et illa prior, inquit, heus iuuenes monstrate mihi si uidistis hic quam. i. aliquam mearum sororum errantem succinctam pharetra, id est, habentem pharetram succinctam, & succinctam tegmine. i. pelle lyncis maculosæ, aut prementem, id est, insequentem clamore cursum apri spumantis, id est, spumas ore emittentis. Sic Venus locuta est, & filius Veneris Aeneas sic orsus est contra, id est, eduerso

Miro consilio fingit si milē habitū Spartanæ virginis et Thraciæ Instituit enim Lycurgus cum iuuenes, tum virginis palestre operā dare. Vt de Plutarcho in Lycurgo.

AE NE I D.

Nulla tuarum audita mihi: necq; visa sororum?
 O quam te memorem virgo: nancq; haud tibi vultus
 Mortalis, nec vox hominem sonat, o Dea, certe:
 An Phœbi soror: an Nympharum sanguinis vna;
 Sis felix. nostrumq; leues quæcunq; laborem:
 Et quo sub cælo tandem, quibus orbis in oris
 Iactemur, doceas: ignari hominumq; locorumq;
 Erramus, vento huc & vastis fluctibus acti:
 Multa tibi ante aras nostra cadet hostia dextra.
 Tunc Venus: Haud equidem tali me dignor honore;
 Virginitus Tyrijs mos est gestare pharetram,
 Purpureoq; alte suras vincire cothurno,
 Punica regna vides, Tyrios, & Agenoris urbem:
 Sed fines Libyci, genus intractabile bello.
 Imperium Dido Tyria regit vrbe profecta,
 Germanum fugiens: longa est iniuria, longæ
 Ambages, sed summa sequar fastigia rerum.

alias Tum

¶ Euphrasis.

Nulla tuarū sororū est audita mihi, nec visa. O uirgo quā ego memore. i. dicam te esse. nāq; vultus haud est tibi mortalis. i. humanus, nec uox tua sonat hominē. i. humane. Igitur o Dea certe: sed ego dubito an sis Phœbi soror. i. Diana, an vna sanguinis. i. generis Nympharū, & quæcūq; tandē sis, sis felix. i. ppicia, et leues. i. subleues nostrū laborē, & doceas tandem sub quo cælo. i. cæli parte, & in quibus oris. i. regionibus orbis nos iactemur: quia nos erramus ignari & hominū et locorū, acti. i. impulsī huc uento & fluctibus vastis. Multa hostia cadet tibi i. sacrificabitur ppter beneficiū a te accipiendū nostra dextra. i. manu ppria. Tū Venus inquit, haud eqdē dignor. i. nō dignā puto me tali honore, mos est uirginib⁹ Tyrijs. i. Carthaginēsisibus, cutas ego sum, gestare pharetrā more uenatricū, et uincire suras alte cothurno purpureo. Et quia q̄siuisti in quibus oris esses, tu uides regna Punica. i. Libyes, et uides Tyrios. i. ex Tyro colonos, et urbē Agenoris, q̄ fuit Rex Phœnicū, unde uenerat Dido. sed fines Libyci sunt hic. appo. genus hoīn intractabile bello. i. bellicosissimū. Et Dido pfecta ab vrbe Tyria regit imperiū, pfecta dico fugiēs germanū Pygmalionē. Lōga est iniuria. i. causa cur patriā fugerit, & lōgæ sunt ambages. i. circuitus, sed ego sequar summa fastigia. i. capita rerum.

LIBER. I.

Fo. xij

Huic coniux Sichæus erat, ditissimus agri
 Phœnicum, & magno miseræ dilectus amore:
 Cui pater intactam dederat, primisq; iugarat
 Omnibus: sed regna Tyri germanus habebat
 Pygmalion. scelere ante alios immanior omneis.
 Quos inter medius venit furor, ille Sichæum
 Impius ante aras, atq; auri cæcus amore,
 Clam ferro incautum superat, securus amorum
 Germanæ: factumq; diu celauit, & ægram
 Multa malus simulans, vana spe lusit amantem.
 Ipsa sed in somnis inhumati venit imago
 Coniugis, ora modis attollens pallida miris.
 Crudelcis aras, traiecitq; pectora ferro
 Nudauit: cæcumq; domus scelus omne retexit.
 Tum celare fugam, patriæq; excedere suadet:
 Auxiliumq; viæ, veteres tellure recludit
 Thesauros, ignotum argenti pondus & auri.

Origo Carthaginēsis regni. al. auspicijs Impietatis & tyrantidis exēplū

alias auxilia

¶ Euphrasis.

Sichæ⁹ ditissim⁹ agri Phœnicū. i. inter Phœnices erat cōiux. i. marit⁹ huic Dido, et erat dilect⁹ magno amore miseræ Didus. Cui Sichæo pater Bell⁹ dederat Dido intactā. i. uirginē, & iugarat. i. iūxerat primis omnibus. i. auspicijs: sed Pygmalion frater habebat regna tyri, Pygmalion dico immanior scelere ante oēs alios. Inter quos furor medius uenit, q̄ ille Pygmalion impius, & cæcus amore auri, et securus amorū germanæ Didus superat ferro. i. interficit clā Sichæū incautū. i. nihil tale cauētē, & quod est grauius ante aras, & celauit diu factū, & ille malus simulans multa, delusit uana spe amantem ægram, id est, tristem. Sed ipsa imago, id est, umbra coniugis inhumati, id est, Sichæi non sepulti uenit ad illam in somnis, attollens, id est, ferens ora pallida modis miris, id est, modo quodam mirabili, & nudauit, id est, reuelauit aras crudeles ante quas fuerat occisus, & pectora traiecit ferro. & retexit, id est, aperuit omne, id est, totum scelus domus cæcum, id est, occultū. & tunc Sichæus suadet illi scelerare fugam. i. celeriter fugere, & excedere, id est, recedere ex patria, & recludit, id est, aperit ex tellure. i. ex terra, ubi erāt absconditi, thesauros ueteres auxiliū uic, aut appositio est, aut in auxiliū est exponendum, thesauros dico pondus ignotum. q. d. immensum argenti & auri.

Anim⁹ ple
bis in tyrā
num.

at. surgentem
tesq.
at. arces.

His commotā fugam Dido, sociosq; parabat.
Conueniunt quibus aut odiū crudele tyranni,
Aut metus acer erat: nauis, quæ forte paratæ,
Corripiunt, onerantq; auro, portantur auari
Pygmalionis opes pelago: dux fœmina facti,
Deuenerē locos, vbi nunc ingentia cernes
Mœnia, surgentemq; nouæ Carthaginis arcem:
Mercatq; solum facti de nomine Byrsan,
Taurino quantum possent circundare tergo,
Sed vos qui tandem: quibus aut venistis ab oris?
Quo ve tenetis iter? quærenti talibus ille
Suspirans, imoq; trahens a pectore vocem:
O Dea, si prima repetens ab origine pergam,
Et vacet annales nostrorum audire laborum:
Ante diem clauso componet Vesper Olympo.
Nos Troia antiqua (si vestras forte per aures
Troia nomen ist) diuersa per æquora vectos.
Forte sua Libycis tempestas appulit oris.

¶ Ecphrasis.

Itaq; Dido cōmotā. i. persuasa his mariti uerbis parabat fugā, & fugæ socios. Et cōueniunt illi, quibus aut odiū crudele tyranni erat ppter iniurias acceptas, aut quibus erat metus acer tyranni, quia timebāt iniurias inferēdas. & corripiunt naues, quæ ad alios usus forte in portu erāt paratæ, & onerāt illas auro, & sic opes Pygmalionis auari portātur pelago, cuius facinoris p̄clari fœmina fuit dux. Itaq; deuenerē hos locos, ubi nūc cernes mœnia ingētia. i. magnā urbē, et cernes arcē nouæ Carthaginis surgentē. i. ædificatiōe crescentē, & mercati sunt solū. i. superficiē terræ hoc est Byrsan sic dictā de nomine facti, quātū possent circūdare corio seu tergo taurino, quia Byrsa coriū est. Sed tādē uos qui estis: aut a quibus oris. i. finib; uenistis: uel quo tenetis iterē. i. itis, & sic quærit tria, quibus Aeneas respōdet. Ille suspirās respōdet Veneri quæriti talibus. O dea si ego repetēs a prima origine pergā. i. incipiā, et uacēt tibi audire annales. i. historiā p̄ annos digestā nōrorū laborū, ante. i. pri⁹ uesper. i. Sol occidēs finiet, et cōponet diē Olympo clauso. i. finita luce. tēpestas forte sua. i. casu appulit oris Libycis nos uectos a Troia p̄ æquora diuersa, et p̄ parēthesim interposuit. si forte nomē Troiae ist p̄ iuit per v̄ras aures. i. si nomē Troiae audistis.

Sum pius Aeneas, raptos qui ex hoste penates
Classe veho mecum, fama super æthera notus,
Italiam quæro patriam, & genus ab Ioue summo,
Bis denis Phrygium conscendi nauibus æquor,
Matre Dea monstrante viam, data fata secutus:
Vix septem conuulsæ undis, Euroq; supersunt,
Ipse ignotus, egens, Libyæ, deserta peragro,
Europa, atq; Asia pulsus, nec plura querentem
Passa Venus, medio sic interfata dolore est:
Quisquis es, haud credo, inuisus cælestibus auras
Vitales carpis, Tyriam qui adueneris urbem,
Perge modo: atq; hinc te Reginae ad limina perfer,
Nanque tibi reduces socios, classemq; relatam
Nuntio, & in tutum versis Aquilonibus actam:
Ni frustra augurium vani docuere parentes.

at. sumo

Eurus inter orientis stationē et septentrionē uersatur. Recte igitur hic Euri meminit quē secundū uentum habuerunt in Africā.

¶ Ecphrasis.

Et ego sum Aeneas pius, & notus fama. i. per famam super æthera, qui ucho mecum classe penates raptos ex hoste, id est, a Græcis in Ilij cuersiōe. Et quæro Italiam patriam, & genus est mihi a Ioue summo, a patre per Dardanum, quia mater Venus Iouis est filia. Ego conscendi æquor Phrygium. i. incepti ex Troia nauigare bis denis. i. uiginti nauibus matre Dea. i. Venere mōstrante uiam, quia erat mihi in Italiam perueniendum, & secutus fata data, id est, mihi concessa, quæ meo mittebant. Sed nunc uix septem naues ex uiginti supersunt mihi, & illæ quidē conuulsæ. i. labefactæ undis, & Euro. i. uento. & ego ipse ignotus, & egens peragro. i. circūeo deserta Libyæ, pulsus ex Europa, ubi est Italia, et Asia, ubi fuit Troia. Tunc Venus nō passa. i. nō sustinēs iam filiū querentē plura. i. pluribus quærelis matrē incusantē inter fata est. i. locuta sic medio dolore. Quisquis es, nam simulat se illū ignorare, tu haud inuisus. i. nō odiosus cælestibus dijs carpis auras uitales, id est, uitalis, & dignus es uita, quisquis es dico, qui adueneris ad urbem Tyriam, id est, Carthaginem. Modo. i. tantū perge, & perfer te hinc ad limina Reginae Didus, de qua tibi paulo ante dixi. Nāq; ego denuncio tibi socios tuos reduces. i. a periculo liberatos, & nūcio tibi classē relatam. i. restitutam, & actam in portum tutum Aquilonibus uersis. i. uentis mutatis, Ni pro nisi, parentes nostri uani, id est, mendaces frustra docuerunt nos augurium, id est, artē augurandi.

AE NE I D O S:

Aspice bis fenos latanteis agmine cygnos,
 Aetherea quos lapsa plaga Iouis ales aperto
 Turbabat caelo; nunc terras ordine longo
 Aut capere, aut captas iam despectare videntur.
 Ut reduces illi ludunt stridentibus alis,
 Et coetu cinxere polum, cantusque dederunt:
 Haud aliter puppesque tuae, pubesque tuorum
 Aut portum tenet, aut pleno subit ostia velo.
 Perge modo, & qua te ducit via, dirige gressum.
 Dixit: & auertens rosea ceruice refulsit:
 Ambrosiaeque comae diuinum vertice odorem
 Spirauere: pedes vestis defluxit ad imos:
 Et vera incessu patuit Dea. ille, ubi matrem
 Agnouit, tali fugientem est voce secutus:
 Quid natum toties crudelis tu quoque falsis
 Ludis imaginibus? cur dextrae iungere dextram
 Non datur? ac veras audire, & reddere voces?

¶ Ecpheasis.

Aspice bis fenos. i. duodecim cygnos latantes agmine. i. coetu, quos ales Iouis, id est, aquila lapsa. i. descendens ex plaga. i. regione aetherea turbabat caelo aperto. i. libero & sereno aere. Et nunc videntur aut capere terras longo ordine, aut videntur despectare terras tam captas, & ut. i. quemadmodum illi cygni reduces ludunt alis stridentibus, & ut cinxere polum. i. aerem coetu suo, & dederunt cantus. i. cecinerunt: haud aliter puppes tuae, & pubes. i. iuventus tuorum sociorum aut tenet iam portum, aut subijt, id est, intrat ostia, id est, portus pleno, id est, explicato uelo. Modo. i. tantum perge, & dirige gressum ea parte, qua uia ducit te. Dixit Venus, & auertens, id est, terga ostendens refulsit ceruice rosea, id est, pulchra, & comae illius spirauere odorem diuinum ambrosiae, qua dii immortales uescuntur, & vestis, quae succincta erat, defluxit ad pedes imos. & patuit, id est, manifesta est uera Dea incessu, id est, cum incederet. Sed ubi ille Aeneas agnouit. i. recognouit matrem, secutus est illam fugientem tali uoce. O crudelis quid, id est, cur tu quoque ludis. i. deludis me filium imaginibus falsis uisa mihi in habitu ueneritricis? Cur non datur mihi iungere dextrae dextrae, quod est amoris, & fidei pignus, & cur etiam non datur audire, & reddere uoces ueras. i. non fictas, ut paula ante.

LIBER. I.

Talibus incusat, gressumque ad moenia tendit,
 At Venus obscuro gradientes aere sepsit,
 Et multo nebulae circum Dea fundit amictu:
 Cernere nequis eos, neu quis contingere possit,
 Moliri ue moram, aut ueniendi poscere causas.
 Ipsa Paphum sublimis abit: sedesque reuulsi
 Lata suas, ubi templum illi, centumque Sabaeo
 Thure calent arae, fertisque recentibus halant.
 Corripuere uiam interea, qua semita monstrat:
 Iamque ascendebant collem, qui plurimus urbi
 Imminet, aduersasque aspectat desuper arces:
 Miratur molem Aeneas, magalia quondam:
 Miratur portas, strepitumque, & strata uiarum.
 Instant ardentes Tyrii: pars ducere muros,
 Moliri que arcem, & manibus subuoluere saxa:
 Pars optare locum tecto, & concludere sulco.

¶ Ecpheasis.

Talibus uerbis Aeneas incusat matrem, & tendit gressum ad moenia. At Venus sepsit, id est, circumuallauit aere obscuro Aeneam & Achatem gradientes. i. euntes, & circumfudit illos multo amictu. i. uelamento nebulae, ne quis possit eos cernere, nec contingere, uel moliri moram. i. detinere illos, aut poscere causas ueniendi. i. unde uenirent, & quo irent. Ipsa Venus sublimis. i. per aerem uolans abiit Paphum urbem Cypri, in qua ipsa colitur, & lata reuulsi. i. uisitat suas sedes. i. sua templa, ubi. i. Paphi est illi templum, & ubi arae centum calent illi. i. incenduntur thure Sabaeo. i. Arabico. nam Saba portio est Arabia, & arae illae centum halant. i. spirant fertis. i. florum coronis recentibus. Interea dum Venus recedit corripuere uiam ea parte, qua semita monstrat uiam. & ascendebant collem, qui plurimus. i. maximus imminet urbi, & qui collis aspectat desuper arces aduersas. i. unde urbs spectari poterat. tunc ex eo colle Aeneas miratur molem. i. edificium. appo. magalia quondam. i. domos pastoricias. Et miratur portas urbis, & miratur strepitum artificum, & miratur strata uiarum. i. uias stratas. Tyrii ardentes. i. solliciti instant, pars, id est, quidam illorum instant ducere muros, & pars instat moliri. i. edificare arcem. & pars instat subuoluere saxa manibus illa rotando, & pars instat optare, id est, eligere locum tecto, id est, domui, & concludere. i. claudere domus aream sulco, id est, fossa.

Homericum est quod fingit Ulysses circumdari nebulam a Minerva. & c. Odys. vij. Tus in Arabia creuit.

Alludit ad ueterem morem, quo sulcus ducebatur tanto spatio, quanto urbs futura esset.

Portus, in
quibus pos-
sent com-
mercium fie-
ri mercimo-
nijs adue-
tis. &c.

Iura, magistratusque legunt, sanctumque senatum;
Hic portus alij effodiunt, hic alta theatris
Fundamenta locant alij, immanesque columnas
Rupibus excidunt, scenis decora alta futuris.
Qualis apes aestate noua per florea rura
Exercet sub sole labor, cum gentis adultos
Educunt foetus, aut cum liquentia mella
Stipant, & dulci distendunt nectare cellas:
Aut onera accipiunt venientum: aut agmine facto,
Ignauum fucos pecus a praesepibus arcent:
Feruet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
O fortunati, quorum iam moenia surgunt,
Aeneas ait: & fastigia suspicit urbis.
Infert se septus nebula (mirabile dictu)
Per medios, miscetque viris, neque cernitur vlli.
Lucus in vrbe fuit media: latissimus vmbra:

¶ Ecphrasis.

legunt praeterea iura. i. eligunt locum ubi reddatur ius, & magistratus, & senatum sanctum. i. curiam. alij effodiunt hic. i. in aliquo loco portus, locantque; alta fundamenta theatri hic. i. in alio loco. & excidunt ex rupibus. i. ex rudi marmore columnas immanes. i. maximas. appo. alta decora. i. ornamenta scenis futuris. i. theatro. & ponit comparationem. Qualis labor exercet apes aestate noua. i. uere sub sole. i. ad solem per rura florea. i. floribus plena. cum i. quo tempore educunt foetus adultos gentis suae. i. examina nouarum apium, aut cum stipant. i. reponunt mella liquentia. i. pura, & distendunt cellas nectare dulci. i. melle. aut accipiunt onera apium uenientium, aut facto agmine, id est, impetu arcent, id est, remouent a praesepibus, id est, alucis fucos, id est, apes illas ignauas, id est, non mellificantes. appo. pecus ignauum, id est, inutile: opus mellis faciendi feruet, id est, exercetur, & mella fragrantia, id est, bene olentia redolent thymo, id est, thymo odoranti spirant. tunc Aeneas ait. O fortunati uos, quorum moenia iam surgunt. & suspicit, id est, sursum aspicit fastigia urbis. & septus nebula infert se per medios, s. tyrios, & miscet se uiris illis, nec cernitur vlli, id est, ab ullo. mirabile dictu, id est, cum dicitur. & describit locum, ubi Tyrij templum extruebant, dicens. Lucus fuit in vrbe media, id est, ubi nunc est media latissimus vmbra, id est, amoenissimus.

Quo primum iactati undis, & turbine Poeni
Effodere loco signum, quod regia Iuno
Monstrarat, caput acris equi: sic nam fore bello
Egregiam, & facilem victu per saecula gentem,
Hic templum Iunoni ingens Sidonia Dido
Condebat, donis opulentum, & numine Diuae:
Aerea cui gradibus surgebant limina, nexaeque
Aere trabes: foribus cardo stridebat ahenis.
Hoc primum in luco noua res oblata timorem
Lenit: hic primum Aeneas sperare salutem
Ausus: & afflictis melius confidere rebus.
Namque sub ingenti lustrat dum singula templo
Reginam opperiens: dum quae fortuna sit urbi,
Artificumque manus inter se, operumque labores
Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas,
Bellaque iam fama totum vulgata per orbem,
Atridas, Priamumque, & saeuum ambobus Achillem.

Portentum:
al. signum
Dido dicitur
Sidonia a
Sidone, quae
uitas pri-
mum fodit
metalla.

al. laborum

¶ Ecphrasis.

quo in loco Poeni. i. Tyrij iactati undis & turbine. i. tempestate effodere signum, unde auspiciu caperent, quod Iuno regia. i. regina monstrauit caput, equi acris. i. fortis. nam id signum erat, gentem illam fore egregiam bello. i. futuram esse, & facilem uictu. i. ut uinceretur per saecula. Hic. i. in hoc luco Dido Sidonia condidit ingens templum opulentum. i. plenum donis, & numine. i. maiestate diuae. i. Iunonis. Cui templo limina aerea surgebant. i. in altum erigebantur gradibus, & trabes nexae. i. colligatae aere surgebant, & cardo in uanarum stridebat foribus ahenis. i. ex aere. hoc in luco. i. in templo memorato noua res oblata lenit. i. mitigauit timorem Aeneae, & Aeneas hic. i. in hoc loco primum ausus est sperare salutem, & confidere melius in rebus afflictis. Namque dum ille lustrat. i. inquit singula sub templo illo ingenti, opperiens. i. dum opperitur reginam, & dum miratur, quae id est, quam prospera fortuna sit urbi, & miratur manus artificum inter se, quia certatim opus faciebant, & miratur laborem operum, uidet pugnas Iliacas ex ordine. i. ut quaeque res gesta erat, & uidet bella iam vulgata fama. i. per famam per orbem totum, et uidet Atridas Agamemnonem, & Menelaum, et uidet Priamum, & Achillem saeuum ambobus. s. Agamemnoni propter Briseidem raptam, & Priamo propter Hecctora interfectum.

Constitit: & lachrymans, Quis iam locus, inquit, Achate,
 Quae regio in terris nostri non plena laboris?
 En Priamus, sunt hic etiam sua premia laudi:
 Sunt lacrymae rerum, & mentem mortalia tangunt,
 Solue metus: feret haec aliquam tibi fama salutem.
 Sic ait: atque animum pictura pascit inani,
 Multa gemens, largoque humectat flumine vultum;
 Namque videbat vii bellantes Pergama circum
 Hac fugerent Graei, premeret Troiana iuventus:
 Hac Phryges, instaret curru cristatus Achilles.
 Nec procul hinc Rhœsi niueis tentoria velis
 Agnoscit lachrymans: primo quae prodita somno
 Tydides multa vastabat caede cruentus,
 Ardentesque auertit equos in castra prius, quam
 Pabula gustassent Troiae. Xanthumque bibissent,
 Parte alia fugiens amissis Troilus armis,
 Infelix puer, atque impar congressus Achilli,

Fingit Ho-
 merus oēs
 Troianos
 ab Achille
 solo fuga-
 ri, Græcorū
 ab Hectore

¶ Ecphrasis.

Constitit tunc Aeneas, & lachrymans, inquit, o Achate quis locus, & quae regio
 in terris non est plena nostri laboris? En Priamus tibi adest, etiam hic, scilicet
 apud has gentes sunt sua premia laudi, id est, uirtuti, quae laudem meretur.
 & hic sunt lacrymae rerum, id est, commiseratio. & mortalia, id est, res hu-
 manae tangunt mentem. Igitur solue metus, id est, ne timeas, quia haec fama
 feret tibi aliquam salutem. Sic ait Aeneas, atque pascit, id est, recreat et reficit
 animū pictura inani: quia nihil est nisi umbra rerū, gemens multa. i. multū, & hu-
 mectat. i. rigat vultū. i. faciem largo flumine lachrymarū. Namque videbat uti. i. quasi
 bellantes circum Pergama, & q. hac. i. in alia parte Graei fugerent, & iuventus
 Troiana premeret. i. insequeretur. et hac, id est, in alia parte Phryges fugerent, &
 Achilles cristatus. i. galea cristata armatus instaret illis curru. Nec procul hinc ille
 lachrymans agnoscit tentoria Rhœsi regis Thraciae uelis niueis, nam in eo agno-
 uit, quae prodita primo somno a Dolone Tydides cū Ulysse multa caede cruentus ua-
 stabat, & auertit equos ardentes Rhœsi in castra Græcorū, priusque gustassent pa-
 bula Troiae, et bibissent Xanthum, quod utrumque fatale erat. Parte alia picturae
 erat Troilus puer infelix, et impar uiribus congressus Achilli, id est, cum Achille
 fertur

Fertur equis, curruque haeret resupinus inani,
 Lora tenens tamen: huic ceruixque, comaque trahuntur
 Per terram, & uersa puluis inscribitur hasta.
 Interea ad templum non aquae Palladis ibant
 Crinibus Iliades passis, peplumque ferebant
 Suppliciter tristes, & tunsae pectora palmis.
 Diua solo fixos oculos auersa tenebat.
 Ter circum Iliacos raptauerat Hecora muros;
 Exanimumque auro corpus uendebat Achilles.
 Tum uero ingentem gemitum dat pectore ab imo,
 Ut spolia, ut currus, utque ipsum corpus amici,
 Tendentemque manus Priamum conspexit inermeis.
 Sequoque principibus permistum agnouit Achivis,
 Eoasque acies, & nigri Memnonis arma.
 Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
 Penthesilea furens: mediisque in millibus ardet,
 Aurea subnectens exertae cingula mammae

Vls inuit-
 die.

Mēno, qd
 ab Oriem-
 te Veie-
 rat. Auro-
 re filiū fu-
 isse legit.
 Historiam
 Mēnonis,
 & Ama-
 zonum ui-
 de apud
 Quintum
 Calabr.

¶ Ecphrasis.

fertur, id est, raptatur ab equis, & resupinus haeret curru inani, nam curru
 dattus est regularis, fertur dico tamen tenens lora, & ceruix & coma trahun-
 tur huic Troilo per terram, & puluis terrae, in qua trahebatur, inscribitur, id est,
 fulcatur hasta uersa. Interea dum haec fiebant extra urbem, Iliades. i. mulieres
 Troianae ibant ad templum Palladis non aquae, id est, Troianis iniquae, Iliades
 dico crinibus passis, id est, apertis, & tristes ferebant suppliciter peplum. i. ipsius
 Deae pallium, & tunsae pectora, id est, habentes pectora tunsae & percussa pal-
 mis. Diua, id est, Pallas auersa, id est, ora auertens tenebat oculos auersos. & erat
 etiam in pictura quemadmodum Achilles raptauerat ter Hecora circum muros
 Troianos, & quomodo uendebat corpus Hecoris exanimum, id est, mortuum.
 Tunc Aeneas dat ingentem gemitum ab imo pectoris, ut conspexit spolia, & cur-
 rus, & corpus ipsum amici, id est, Hecoris, & conspexit Priamum tendentem
 manus inerme more supplicum. Praeterea cognouit se permixtum principibus
 Achivis, id est, Graecis: & agnouit acies Aeos, id est, Orientales, & pro, id
 est, arma Memnonis nigri, qui fuit Aurorae filius, & uenit auxilio Troianis.
 Erat etiam quemadmodum Penthesilea furens. i. irata ducit agmina Amazoni-
 dae peltis. i. scutis lunatis armatarū, & illa subnectens cingula aurea mammae exertae

AENEIDOS,

Bellatrix, audetq; uiris concurrere uirgo,
 Hæc dum Dardanio Aeneæ miranda uidentur:
 Dum stupet, obtutuq; hæret defixus in uno,
 Regina ad templum forma pulcherrima Dido
 Incessit, magna iuuenum stipante caterua:
 Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
 Exercet Diana choros, quam mille secutæ
 Hinc atq; hinc glomerantur Oreades: illa pharetram
 Fert humero, gradientq; Deas supereminet omnes:
 Latonq; tacitum pertentant gaudia pectus:
 Talis erat Dido, talem se læta ferebat
 Per medios, instans operi, regnisq; futuris:
 Tum foribus Diuæ, media testudine templi
 Septa armis, solioq; alte subnixâ resedit.
 Iura dabat, legesq; uiris, operumq; laborem
 Partibus æquabat iustis, aut sorte trahebat:
 Cum subito Aeneas concursu accedere magno

¶ Ecphrasis.

id est, aperta bellatrix ardet in milibus medijs armatorum, & illa uirgo audet concurrere uiris, id est, cum uiris: Dum hæc superiora uidentur miranda Aeneæ Dardanio, & dum stupet, & manet defixus, id est, intentus in uno obtutu, id est, solo uisu, Regina Dido pulcherrima forma incessit ad templum, ubi Aeneas erat, magna caterua iuuenum comitante illam, & ponit comparationem: qualis Diana exercet choros uirginum in ripis Eurotæ fluminis Lacedæmonia, aut per iuga Cynthi montis in Delo insula, quæ loca Diana est solita frequentare, quam Dianam mille Oreades. i. Deæ montium secutæ glomerantur hinc atq; hinc, id est, ab omni parte, & illa Diana fert humero pharetram, & gradient, id est, incedens supereminet omnes Deas. i. reliquas Nymphas, & tunc gaudia pertentant, id est, mouent pectus, id est, cor tacitum Latonæ matris suæ: Dido talis erat, qualis Diana, & illa læta talem ferebat se per medios artifices, instans operi edificando, & regnis futuris, id est, in qua urbe futurum erat regni caput, tunc, id est, deinde Dido septa armis, & subnixâ, id est, sustentata solio alte. i. alto resedit in foribus Diuæ. i. templi Iunoni dedicati, ubi dabat iura, & leges uiris, id est, iudiciū exercebat inter subditos, & æquabat laborē operū partibus iustis, aut trahebat sorte. i. ex urna sortiri illos iubebat. Cui. quo tēpore Aeneas subito uidet

Alias. In-
cedit.
caterua
ali. corona

Officium
Regis.

LIBER I.

fo. xvij.

Anthea, Sergestumq; uidet, fortemq; Cloanthum,
 Teucrorumq; alios: ater quos æquore turbo
 Dispulerat, penitusq; alias aduexerat oras.
 Obstupuit simul ipse, simul percussus Achates
 Lætitiæq; metuq; auidi coniungere dextras
 Ardebant, sed res animos incognita turbat,
 Dissimulant: & nube caua speculantur amicti,
 Quæ fortuna uiris: classem quo littore linquant:
 Quid ueniant: cunctis nam lecti nauibus ibant
 Orantes ueniam, & templum clamore petebant,
 Postquam introgressi, & coram data copia fandi,
 Maximus Ilioneus placido sic pectore cœpit:
 O regina, nouam cui condere Iuppiter urbem,
 Iustitiæq; dedit gentes frænare superbas,
 Troëste miseri, uentis maria omnia uecti

¶ Ecphrasis.

Anthea, id est, Anthemum, & sodum Sergestum, & Cloantum fortem, & alios Teucrorum, & accedere ad Reginam magno concursu, id est, strepitu, quos Aeneæ comites ater turbo, id est, nigra tempestas dispulerat, aduexeratq; penitus ad oras alias, id est, diuersas. Tunc ipse Aeneas obstupuit, & Achates simul cum Aeneas percussus est, id est, animo commotus lætitiæ & metu, nam & sperabant aliquid boni, ideo auidi ardebant, id est, cupiebant coniungere dextras, & timebant aliquid mali, ideo subdit, sed res incognita turbat illorum animos. Itaque donec experientiam facti habeant dissimulant, & amicti, id est, circumdati nube caua, id est, obscura speculantur, expectantes, audireq; cupientes, quæ fortuna sit illis, qui ueniebant, & quo in littore linquant classem. i. naues ad quid præterea ueniant, neque enim poterat esse ueniendi causa, quia lecti, id est, uiri electi, & insignes ibant ex cunctis nauibus, puta ex qualibet naue bini, aut terni, ibant dico orantes ueniam, & petebant templum clamore, id est, clamantes se deduci ad templum, sed posteaquam introgressi sunt in templum, & copia fandi coram, id est, in præsentia Reginae est illis data, Ilioneus uir maximus incepit sic pectore placido, id est, tranquillo. O Regina, cui Iuppiter dedit condere, id est, fundare urbem nouam, & cui dedit frænare. i. gubernare iusticia gētes superbas, i. barbaras. Nos miseri Troës. i. Troiani uecti uentis. i. maris nauigatione circū oīa maria.

Alias. est
data.

Oramus, prohibe infandos a nauibus ignes:
 Parce pio generi, & propius res aspice nostras,
 Non nos aut ferro Libycos populare penates
 Venimus, aut raptas ad littora uertere prædas:
 Non ea uis animo, nec tanta superbia uictis,
 Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt,
 Terra antiqua, potens armis, atq; ubere glebæ:
 Oenotrij coluere uiri; nunc fama minores
 Italiam dixisse, ducis de nomine gentem,
 Huc cursus fuit.

Cum subito assurgens fluctu nimbosus Orion
 In uada cæca tulit, penitusq; procacibus Austris,

Alias. spu= Percq; undas, superante salo, perq; inuia saxa
mante. Dispulit, huc pauci uestris ad nauimus oris.
Per admi Quod genus hoc hominum? quæue hunc tam barbara morem
rationē pa Permittit patriar' hospitio prohibemur arenæ.
theticā Di
donē hor=
tat ab ho=
nesto qd'
iure genti
um nemi=
ni negetur
hospitiū.

¶ Euphrasis.

Oramus te, prohibe a nauibus ignes infandos, nam custodes uoluerunt Troianorū naves incendere, & parce nobis generi pio, id est, religioso, & affice res nostras propius, id est, clementius, quia nos non uenimus huc populare, id est, ad populandum, & deuastandum ferro, id est, armis Penates Libycos, & non uenimus uertere, id est, ad uertendum ad littora prædas raptas, quia ea uis non est in animo nostro, neque tanta superbia est uictis, ut id facere audeant, sed dicit, quo sit iter illis. Locus (inquit) est, quam Graij dicunt Hesperiam. appositiuè terra antiqua, & potens armis, id est, bellicosa, & potens ubere, id est, fertilitate glebæ, id est, terræ: uiri Oenotrij. i. populi, qui prius Italiam tenuerunt, coluerunt illam, sed nunc fama est, minores dixisse illam Italiam appositiuè gentem de nomine ducis, quia ab Atalo Rege Italia est appellata, huc pro illuc, id est, in Italiam cursus noster fuit, cum Orion nimbosus, constellation est suscitans tempestatem, assurgens fluctu subito tulit nos in uadacæca, id est, occulta, & dispulit, id est, dissipauit nos penitus Austris procacibus, id est, uentis furentibus per undas & per saxa inuia, id est, scopulos in nauigabiles, & hoc salo, id est, mari superante, & sic pauci ex omnibus ad nauimus huc scilicet uestris oris, sed quod genus hominum hoc sit ignora- mus, uel quæ terra tam barbara, & ab humanitat aliena permittit hunc morem,

Bella cient: primaq; uetant consistere terra,
 Si genus humanum, & mortalia temnitis arma,
 At sperate Deos memores fandi, atq; nefandi,
 Rex erat Aeneas nobis: quo iustior alter
 Nec pietate fuit, nec bello maior, & armis,
 Quem si fata uirum seruant, si uescitur aura
 Aetherea, nec adhuc crudelibus occubat umbris;
 Non metus, officio ne te certasse priorem
 Pœniteat: sunt & Siculis regionibus urbes,
 Armaq; Troianoq; a sanguine clarus Acestes,
 Quassatam uentis liceat subducere classem,
 Et syluis aptare trabes & stringere remos,
 Si datur Italiam socijs, & rege recepto,
 Tendere: ut Italiam læti, Latiumq; petamus,
 Sin absumpta salus, & te pater optime Teucrum
 Pontus habet Libyæ, nec spes iam restat Iuli:

Alias. neq;
Alias. ne

¶ Euphrasis.

hoc est, quia custodes tui cient, id est, mouent nobis bella, & uetant nos consistere in prima terra, id est, in littore. Quod si uos temnitis, id est, contemnitis genus humanum & arma mortalia, id est, hominum, at sperate, id est, timete Deos memores fandi & nefandi, id est, qui bonis & malis secundum opera retribuunt. Aeneas erat nobis Rex, quo alter quisquam non fuit iustior, nec maior pietate, nec maior bello & armis. Quem uirum si fata seruant, & si uescitur aura aetherea, id est, spirat & uiuit, nec adhuc occubat, id est, mortuus est umbris crudelibus, non metus sit, nec pœniteat, id est, parum uideatur te priorem certasse officio, id est, conferre in nos beneficia priorem incepisse. Præterea sunt etiam nobis urbes in regionibus Siculis, id est, Sicilia, & sunt etiam arma in Sicilia, est etiam nobis in Sicilia Acestes clarus a sanguine Troiano, quia ut in quinto libro dicturus est, ex matre Troiana & Crinisso Sicilia fluuita est conceptus. Igitur liceat nobis per te subducere classem quassatam uentis, et liceat aptare trabes ex syluis. i. fabricare materiam ad naues reficiendas, & stringere remos. i. arborū ramos ad remos faciendū. Si dat. i. cōcedit tēdere in Italiā recepto rege. i. Aenea, et socijs amissis, ita ut nos læti petam⁹ Italiā. i. illā Italiæ partē, q̄ dicit⁹ Latium, sin p̄ sed si sal⁹ nostra est absūpta. i. dep̄dita. et tō pater optime Teucrū p̄ te uerū. i. o Aenea p̄t⁹ Libyā. i. Africa tenet te. i. submersū, nec ulla spes Iulij filij tui

AENEIDOS.

At freta Sicaniae saltem, sedesque paratas,
Vnde huc aduecti, regemque petamus Acesten.
Talibus Ilioneus: cuncti simul ore fremebant,
Dardanidae.

Tum breuiter Dido, uultum demissa, profatur:
Soluite corde metum Teucris: secludite curas,
Res dura, & regni nouitas metalia cogunt
Moliri: & late fines custode tueri.

Quis genus Aenadam, quis Troiae nesciat urbem?
Virtutesque, uirosque, aut tanti incendia belli:
Non obtusa adeo gestamus pectora poeni,
Nec tam auersus equos Tyria Sol tungit ab urbe.
Seu uos Hesperiam magnam, Saturniaque arua,
Siue Erycis fines, regemque optatis Acesten,
Auxilio tutos demittam, opibusque iuabo.
Vultis & his mecum pariter considerare regnis?

¶ Euphrasis.

restat, id est, est relicta. At saltem petamus freta Sicaniae, id est, Siciliae, & regem Acesten, & sedes paratas, unde, id est, a quibus nos sumus aduecti huc, id est, in Africam. Ilioneus locutus est talibus, scilicet, uerbis. cunctique Dardanidae, id est Troiani fremebant, id est, murmurabant simul ore, quasi diceret susurrabant. Tunc Dido demissa uultum, id est, habens uultum demissum, profatur breuiter, id est, paucis uerbis. O Teucris soluite, id est, pellite metum a corde uestro, secludite, id est, excludite curas, id est, timores, quia res dura, id est, imperij infirmitas, & nouitas regni cogunt me moliri talia, & tueri fines mei regni longe & late. Quis nesciat genus Aenadam pro Aeneadarum, hoc est, Troianorum? & quis nesciat urbem Troiae, & quis nesciat uirtutes illorum, & uiros, & incendia, id est, furores tanti bellis quasi diceret, nemo est qui nesciat, hoc est, omnes sciunt, quia nos poeni non gestamus pectora, id est, corda adeo obtusa, id est, ab humanitate aliena, nec Sol tam auersus ab urbe Tyria, id est, Carthagine iungit equos, id est, ducit lucem. Igitur seu uos o Troiani optatis magnam Hesperiam, id est, Italiam, quia minor Hesperia est Hispania, & pro, id est, arua Saturnia, id est, in quibus olim Saturnus regnauit, siue optatis fines Erycis, id est, Siciliam, ubi est Eryx mons, & optatis Acesten regem, & ego demittam uos tutos auxilio, & iuabo uos opibus, & si uos uultis considerare mecum pariter in his regnis.

A persona Troianorum quos dignos esse dicit hospitio. Sed al. Seu Pollicitatio. Hospitalitas.

LIBER I.

fo. xx.

Urbem quam statuo, uestra est: subducite naueis:
Tros, Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.
Atque utinam rex ipse Noto compulsus eodem
Afforet Aeneas, equidem per littora certos
Dimittam, & Libyae lustrare extrema iubebo:
Si quibus eiectus syluis, aut urbibus errat.

His animum arrepti dictis, & fortis Achates,
Et pater Aeneas, iandudum erumpere nubem
Ardebant, prior Aeneam compellat Achates:
Nate Dea, quae nunc animo sententia surgit:
Omnia tuta uides: classem sociosque receptos,
Vnus abest, medio in fluctu quem uidimus ipsi
Submersum: dictis respondent caetera matris.
Vix ea fatus erat, cum circumfusa repente
Scindit se nubes, & in aethera purgat apertum,
Restitit Aeneas, claraque in luce refulsit,
Os, humerosque Deo similis: namque ipsa decoram

¶ Euphrasis.

urbem pro urbs, quam statuo, uestra est, subducite naues, id est, ex mari ad naualia ducite, quia Tros & Tyrius agetur mihi, id est, regetur a me nullo discrimine, id est, differentia. Atque utinam ipse Rex Aeneas compulsus eodem Noto, id est, uento afforet, equidem ego dimittam certos exploratores per littora, & iubebo illos lustrare extrema Libyae, id est, Africae fines, si forte errat eiectus aliquibus syluis, aut urbibus. & fortis Achates, & pater Aeneas arrepti animum, id est, habentes animum arreptum his dictis, id est, Reginae uerbis, ardebant, id est, ardensiter uolebant erumpere nubem, id est, cum impetu ex nube exire, sed Achates prior compellat Aeneam, id est illum alloquitur. O Aenea Nate Dea, id est, Venere, quae sententia surgit nunc animo tuo, id est, quid tibi uidetur: tu uides omnia tuta, & uides classem & socios receptos, id est, liberatos. Vnus ex omnium numero abest, quem nos ipsi uidimus submersum in fluctu, Orontem intelligit, qui in tempestate perierat, caetera respondent dictis, id est, uerbis tuae matris, quam in sylua uidiisti, & uix Achates fatus, id est, locutus erat ea, scilicet, uerba, cum nubes circumfusa scindit se repente, id est, resoluitur, & purgat se in aethera apertum, id est, purum, & tunc Aeneas restitit, id est, stetit, & ipse similis Deo os & humeros, id est, habes os & humeros Deo similes refulsit in luce clara. Nam ipsa genitrix, quo tempore illum genuit,

de mundo

Venerem, postea hanc dicit

Cæsariem nato genitrix, lumen p̄iuentæ
 Purpureum, & lætos oculis adflarat honores:
 Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flauo
 Argentum, Pariusue lapis circumdatur auro.
 Tum sic reginam alloquitur, cunctisque repente
 Improuisus ait: Coram, quem quæritis, adsum
 Troius Aeneas, Libycis ereptus ab undis,
 O sola infandos Troiæ miserata labores,
 Quæ nos reliquias Danaum, terræque, marisque
 Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos,
 Urbe, domo socias, grates persoluere dignas
 Non opis est nostræ, Dido, nec quicquid ubique est
 Gentis Dardaniæ, magnum quæ sparsa per orbem,
 Dij tibi, si qua pios respectant numina: si quid
 Usquam iustitiæ est, & mens sibi conscia recti,
 Præmia digna ferant, quæ te tam læta rulerunt
 Secular qui tanti talem genuere parentes:

¶ Ecphrasis.

afflarat. i. inspirauerat nato cæsariem decoram, & lumen iuuentæ purpureum. i. pulchrum, et honores lætos. i. pulchritudines iucundas oculis subaudi afflarat, quod comparatione ostendit: quale decus. i. ornamentum manus artificum addunt ebori, cum ex eo faciunt statuam, aut ubi argentum, siue lapis Parius ex Paro insula Aegæi maris, qui est candidissimus, circumdatur auro quod uulgo dicimus engastar. Tunc Aeneas alloquitur reginam sic. i. in modum sequentem. & ille improuisus ait cunctis repente. Ego Aeneas Troius, quem uos quæritis, adsum coram, ereptus ab undis Libycis. i. maris Aphrici. O regina sola miserata infandos labores Troiæ, quæ socias. i. recipis quasi socios & hospites urbe tua & domo nos reliquias Danaum pro Danaorum & terre et maris. i. qui ex bello Troiano et periculis terræ marisque sumus liberati, nos dico exhaustos omnibus casibus. i. diminutos, et egenos omnium. O Dido, non est opis. i. facultatis nostræ persoluere tibi grates dignas, id est, meritas & non solum nos id non possumus facere, sed nec quicquid gentis Dardaniæ est ubique, quæ gens est sparsa per magnum orbem. Sed si qua numina respectant. i. respiciunt pios, & si quid iustitiæ est usquam. i. in aliquo loco, Dij ferant. i. dent tibi præmia digna, & mens tua conscia sibi recti det tibi præmia digna, quæ secula tam læta tulerunt te. id est, genuerunt & qui tanti parentes genuerunt te talem.

Amoris se
 de esse ocu-
 los, uete-
 res Poëta
 dixerunt.
 Ex abrus-
 to ordi-
 tur, signifi-
 cans inspe-
 ratum &
 im. pulsum
 apparere.

In freta dum fluij current, dum montibus umbræ
 Lustrabunt, conuexa polus dum sydera pascet,
 Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt:
 Quæ me cunque uocant terræ. Sic fatus, amicum
 Ilionea petit dextra, læuaque Serestum,
 Post alios, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum,
 Obstupuit primo aspectu Sidonia Dido,
 Casu deinde uiri tanto: & sic ore locuta est:
 Quis te nate Dea per tanta pericula casus
 Insequitur? quæ uis immanibus applicat oris?
 Tu ne ille Aeneas, quem Dardanio Anchisæ
 Alma Venus Phrygiæ genuit Simoëntis ad undam?
 Atque equidem Teucrum memini Sidona uenire,
 Finibus expulsum patris, noua regna petentem
 Auxilio Beli: genitor tum Belus opimam
 Vastabat Cyprum, & uictor ditone tenebat.
 Tempore iam ex illo casus mihi cognitus urbis

¶ Ecphrasis.

dum fluij current in freta, & dum umbræ lustrabunt montibus, & dum polus pascet sydera conuexa. id est, spherica, honos tuus & nomen tuum, & laudes tue manebunt semper omnibus in locis, quæcunque terræ uocant me. Et posteaquam sic fatus est, petit dextra Ilioneum, & læua, id est, sinistra manu petit Serestum. Post, id est, deinde petit alios, scilicet, fortem Gyan, fortemque Cloanthum. Dido Sidonia, quæ ex Sidone urbe Tyrog, uenerat, obstupuit primo aspectu, tanto casu, id est, tam uaria fortuna uiri Aeneæ, deinde locuta est sic ore. O Nate Dea quis casus, id est, fortuna insequatur per tanta pericula, & quæ uis, id est, uolentia applicat te oris, id est, regionibus immanibus, id est, crudelibus & barbaris. Tu ne es ille Aeneas, quem Venus alma genuit Anchisæ Dardanio, id est, Troiano ad undas Symoëntis fluminis Phrygiæ, id est, Troiani. Atque equidem memini Teucrum uentre Sidona urbem Phœnicie expulsum finibus patris, id est, ex Salamina insula, ubi regnabat pater illius, & petentem noua regna, id est, quærentem auxilio, id est, militibus Beli auxiliariis, tum Belus genitor meus uastabat Cyprum opimam bello, & ille uictor tenebat illam ditone. Iam ex illo tempore casus urbis Troianæ fuit mihi cognitus,

Belus nos
 men appel-
 latum, qd'
 regem no-
 tat, alias
 Balaic.

Troianæ, nomenq; tuum, regesq; Pelasgi.
Ipse hostes Teucros insigni laude ferebat:
Secq; ortum antiqua Teucrorum a stirpe uolebat!
Quare agite o tectis iuuenes succedite nostris:
Me quoq; per multos similis Fortuna labores
Iactatam, hac demum uoluit consistere terra,
Non ignara mali, miseris succurrere disco.

Sic memorat: simul Aeneam in regia ducit
Tecta: simul Diuum templis indicit honorem,
Nec minus interea socijs ad littora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga suum, pinguis centum cum matribus agnos,
Munera lætitiæq; Dei.

Alias die

Apparat⁹
conuiuij.

At domus interior regali splendida luxu
Instruitur: medijsq; parant conuiuia tectis:
Arte laboratæ uestes, ostroq; superbo:
Ingens argentum mensis, cælataq; in auro

¶ Ecphrasis.

nomen quoque tuum, & Reges Pelasgi sunt mihi cogniti, & ipse quamuis hostis Trojanorum ferebat, id est, extollebat laude insigni Teucros, & uolebat se ortum ab antiqua Teucrorum stirpe, quia illum Telamon genuit ex Hesione Laodomedontis filia, quare o iuuenes agite, id est, eia succedite nostris tectis, id est, intrate domos nostras, quia Fortuna similis Fortuna uestræ uoluit me quoque iactatam per multos labores demum, id est, in fine consistere in hac terra, & ego non ignara mali, id est, malorum experta disco succurrere miseris, id est, afflictis. Sic Dido memorat, id est, narrat, & ducit simul, id est, secum Aeneam in tecta regia, & simul indicit honorem, id est, præcipit parare sacrificia templis Diuum pro Deorum. Nec minus, id est, præterea mittit Dido ad littora socijs Aeneæ uiginti tauros, & centum terga horrentia magnorum suum, scilicet, ad socios mittit, & centum agnos cum matribus, & lætitiæ Dei, id est, uinum. apppositiue. munera. At domus interior, id est, domus penetralia, splendida luxu regali instruitur, & parant conuiuia in medijs tectis. Et erant in eo apparatu uestes laboratæ arte Phrygionis, & ostro superbo. i. purpura nobili, & argentum ingens erat in mensis, & fortia patrū suorū facta erant cælata

Fortia facta patrum, series longissima rerum,
Per tot ducta uiros, antiquæ ab origine gentis.

Aeneas (neq; enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidum ad naueis præmittit Achatem,
Ascanio ferat hæc, ipsumq; ad mœnia ducat:
Omnis in Ascanio chari stat cura parentis.
Munera præterea Iliacis erepta ruinis
Ferre iubet, pallam signis, auroq; rigentem,
Et circumtextum croceo uelamen acantho,
Ornatus Argiæ Helenæ: quos illa Mycenis,
Pergama cum peteret, inconcessosq; Hymenæos,
Extulerat, matris Ledæ mirabile donum,
Præterea sceptrum, Ilione quod gesserat olim
Maxima natarum Priami: colloq; monile
Baccatum, & duplicem gemmis auroq; coronam,
Hæc celerans, iter ad nauestendebat Achates.

¶ Ecphrasis.

in auro. appositue. series longissima rerum. i. stemma nobilitatis, ducta per tot uiros ab antiqua. longæua origine gentis illius. i. iam inde usq; a Belo primo Assyriorum rege, a quo Belus Elyse pater ducebat originem. Aeneas præmittit ad naues Achatem rapidum. i. uelocem, ut ferat. i. denunciet hæc Ascanio, & ducat ipsum ad mœnia. i. urbem, & per parenthesis interposuit, quia patrius amor. i. patris non passus est mentem illius consistere. i. quiescere & tranquillam esse, quia omnis cura parentis chari stat. i. quiescit in Ascanio. Præterea iubet Aeneas ferre Achatem ex nauibus munera erepta ex ruinis Iliacis. i. ex urbis Troianæ incendio. pallam uestem rigentem. i. asperam signis et auro. i. i. imaginibus ex auro intertexto, et uelamen circum. i. in circuitu textum Achato. spina est, cuius species intextitur uestibus petitis, pallam & uelamen dico, ornatus Helenæ Argiæ. i. græcæ, quos illa extulerat Mycenis urbe, cum peteret Pergama. i. Ilion, & Hymeneos. i. nuptias Paridis inconcessos. i. legibus non permisos, munera dico, donum mirabile Ledæ matris, scilicet, Helenæ. Præterea Aeneas iubet ferre sceptrum, quod Ilione, quæ fuit maxima natarum Priami, id est, primogenita gesserat olim, & iubet ferre monile collo, id est, ad ornamentum colli, baccatum, id est, gemmis ornatum, & coronam duplicem gemmis & auro, id est, ex utraque materia factam. Achates celerans hæc, id est, propter hæc donâ ferenda, tendebat iter, id est, ibat ad naues.

Bacca inter
ter unio-
nes gem-
mi nobilis-
sima.

At Cytherea nouas artes, noua pectore uersat
 Consilia: ut faciem mutatus, & ora Cupido
 Pro dulci Ascanio ueniat: donisque furentem
 Incendat Reginam, atque ossibus implicet ignem:
 Quippe domum timet ambiguam, Tyriosque bilingues,
 Vritatrox Iuno: & sub noctem cura recurat,
 Ergo his aligerum dictis affatur Amorem:
 Nate, meae uires, mea magna potentia solus,
 Nate patris summi, qui tela Typhoea temnis,
 Ad te confugio, & supplex tua numina posco:
 Frater ut Aeneas pelago tuus omnia circum
 Littora iactetur odijs Iunonis iniquae,
 Nota tibi, & nostro doluisti saepe dolore:
 Hunc Phoenissa tenet Dido, blandisque moratur
 Vocibus, & uereor quo se Iunonia uertant
 Hospitia: haud tanto cessabit cardine rerum.

¶ Ecphrasis.

At, scilicet, dum haec fiebant, Cytherea, id est, Venus, quae colitur Cytheris, uersat in pectore suo nouas artes, & noua consilia, hoc est, ut Cupido mutatus faciem & ora ueniat pro dulci Ascanio, & incendat donis Reginam iam amore Aeneae furentem, atque implicet, id est, innectat ignem, id est, amorem ossibus. Quippe pro quoniam ipsa timet domum ambiguam, id est, incertam, & Tyrios bilingues, id est, mendaces. Praeterea Iuno atrox, id est, inimica uirit, id est, sollicitat Venerem, & haec cura recurat, id est, occurrit illius animo sub noctem. Ergo Venus affatur, id est, alloquitur his uerbis Amorem, id est, Cupidinem aligerum, id est, alatum. O Nate, appositue, meae uires, & solus mea potentia magna, & iterum. O Nate, qui contemnis tela patris summi, id est, Iouis fulmina Typhoea, id est, quibus Typhoeum fulminauit, ego supplex confugio ad te, & posco tua numina, id est, potestatem. Nota tibi sunt, id est, res nota tibi est, ut, id est, quemadmodum Aeneas tuus frater iactetur circum omnia littora odijs Iunonis iniquae, & tu saepe doluisti dolore nostro, id est, simili. Dido Phoenissa, id est, quae fuit ex Phoenicia, tenet hunc, & moratur illum uocibus blandis, & nunc ego uereor, quo, id est, in quam partem hospitia Iunonia, id est, Carthaginenses, qui sunt in Iunonis tutela, uertant se, quia Iuno haud, id est, non cessabit tanto cardine, id est, opportunitate rerum.

Quocirca capere ante dolis, & cingere flamma
 Reginam meditor: nequo se numine mutet:
 Sed magno Aeneae mecum teneatur amore,
 Qua facere id possis, nostram nunc accipe mentem,
 Regius accitu chari genitoris ad urbem
 Sidoniam puer ire parat, mea maxima cura,
 Dona ferens pelago, & flammis restantia Troiae:
 Hunc ego sopitum somno super alta Cythera,
 Aut super Idalium sacrata sede recondam:
 Ne qua scire dolos, medius ue occurrere possit,
 Tu faciem illius noctem, non amplius, unam
 Falle dolo, & notos pueri puer indue uultus:
 Ut cum te gremio accipiet laetissima Dido,
 Regales inter mensas, laticemque Lyaeum:
 Cum dabit amplexus, atque oscula dulcia figet,
 Occultum inspires ignem, fallasque ueneno.
 Paret amor dictis charae genitricis, & alas

Ali. Quo

¶ Ecphrasis.

Quo circa ego meditor ante capere dolis Reginam, & cingere illam flamma, id est, amore, ne mutet se aliquo numine, sed potius teneatur mecum magno amore Aeneae, & qua, id est, quomodo possis facere id, accipe nunc nostram mentem, id est, consilium. Puer Regius Ascanius, appositue, mea maxima cura parat ire ad urbem Sidoniam, id est, cuius incolae sunt ex Sidone urbe Phoeniciae, hoc est, Carthaginem, & hoc accitu, id est, uocatione genitoris chari, scilicet, Aeneae, puer dico ferens dona restantia pelago, & flammis Troiae, ego recondam, id est, abscondam hunc puerum sopitum somno super alta cythera, aut super idalium, loca sunt prope Cyprum Venere sacra, & ideo dicit in sede sacrata scilicet tibi, ne quisquam medius possit scire dolos qua, id est, aliqua ratione, aut possit occurrere. Igitur tu o Cupido falle dolo, id est, accipe per dolum & fallaciam faciem illius, id est, Ascanij non amplius quam per unam noctem, & tu puer indue uultus notos pueri, ut inspires ignem occultum, & fallas ueneno, id est amore, cum Dido laetissima accipiet te gremio, & cum dabit amplexus, & figet oscula dulcia, & hoc inter mensas regales, & laticem Lyaeum, id est, Bacchicum, id est, uinum. Amor, id est, Cupido paret, id est, obedit tunc dictis charae genitricis, & exiit alas.

Narratio,
 & expositio
 rei gestae,
 captat autem bene
 uolentia
 & persona,
 & potentia
 Cupidinis.

Exiit: & gressu gaudens incedit Iuli,
 At Venus Ascanio placidam per membra quietem
 Irrigat, & fotum gremio Dea tollit in altos
 Idaliae lucos: ubi mollis amaracus illum
 Floribus, & dulci aspirans complectitur umbra,
 Iamque ibat dicto parens, & dona Cupido
 Regia portabat Tyrijs, duce laetus Achate,
 Cum uenit, aulaeis iam se Regina superbis
 Aurea composuit sponda, mediamque locauit.
 Iam pater Aeneas, & iam Troiana iuuentus
 Conueniunt: stratoque super discumbitur ostro.
 Dant famuli manibus lymphas: Cereremque canistris
 Expediunt: tonsisque ferunt mantilia uillis,
 Quinquaginta intus famulae: quibus ordine longo
 Cura penum struere, & flammis adolere penates:
 Centum aliae, totidemque pares aetate ministri:
 Qui dapibus mensas onerent, & pocula ponant,
 Nec non & Tyrii per limina laeta frequentes

¶ Ecphrasis.

Exiit gaudens incedit gressu Iuli, id est, similis Iulo incessu. At Venus interea irrigat Ascanio placidam quietem per membra, & Dea tollit illum in altos lucos Idaliae, quam diximus esse in Cypro, ubi amaracus mollis herba est odorata aspirans complectitur illum dulci umbra. Et iam Cupido ibat parens, id est, obediens dicto, scilicet, matris, & laetus Achate duce portabat dona regia, quia regum erant illa insignia, Tyrijs, id est, ad Tyrios, & cum uenit, iam Regina aurea, id est, pulchra composuit se aulaeis superbis, id est, uestibus pictis, & locauit se mediam in sponda, id est, in lecto. & pater Aeneas & Troiana iuuentus iam conueniunt, & discumbitur, id est, omnes discumbunt ostro picto, id est, puro. Tunc famuli dant lymphas manibus, & expediunt canistris Cererem, id est, orbes panis, & ferunt mantilia uillis tonsis, id est, minutis. Quinquaginta famulae erant intus, id est, in parte domus secretiore, quibus erat cura extruere penum, id est, parare & condire escas, & adolere penates flammis, id est, thurificantes Dijs penatibus, & centum aliae famulae, & totidem ministri pares aetate erant, qui onerent mensas dapibus, & qui ponant pocula. Nec non, id est, praeterea Tyrii conuenere frequentes per limina laeta, id est, in quibus omnes laeti erant.

Discubunt
 in lectis,
 ueteri mo-
 re.
 longa le-
 git Gellius
 lib. iij. ca-
 pite. pri-
 mo.

Conuenere, toris iussi discumbere pictis.
 Mirantur dona Aeneae: mirantur Iulum,
 Flagrantisque Dei uultus, simulataque uerba,
 Pallamque, & pictum croceo uelamen acantho.
 Praecipue infelix pesti deuota futurae
 Expleri mentem nequit: ardescitque tuendo
 Phoenissa: & puero pariter, donisque mouetur,
 Ille, ubi complexu Aeneae, colloque pependit,
 Et magnum falsi impleuit genitoris amorem,
 Regnam petit, haec oculis, haec pectore toto
 Haeret, & interdum gremio fouet, inscia Dido
 Insideat quantus miseræ Deus, at memor ille
 Matris Acidaliae, paulatim abolere Sychæum
 Incipit: & uiuo tentat praertere amore
 Iam pridem resides animos, desuetaque corda.
 Postquam prima quies epulis, mensaeque remotae,
 Crateras magnos statuunt, & uina coronant.

¶ Ecphrasis.

Tyrii dicto iussi a regina discumbere toris pictis, id est, tapetibus. Mirantur, subaudi, Tyrii dona Iuli, id est, quae Iulus putabatur asferre, cum re uera esset Cupido, & mirantur uultus Dei Cupidinis flagrantis, id est, ardentis, & mirantur uerba simulata, quia sub Iuli persona omnia dicebat, & mirantur Pallam, & uelamen pictum Achate croceo, ut supra diximus, sed Phoenissa infelix, & deuota, id est, destinata futurae pesti, id est, amo- ni nequit expleri mentem, synecdoche est per uerbum passiuum, ardescitque tuendo, id est, intuendo Cupidinem, & mouetur ad amorem pariter & puero & donis. Sed ille Cupido petit Regnam, ubi, id est, posteaquam pependit amplexu et collo Aeneae, et impleuit amorem falsi genitoris, id est, non ueri. Haec, id est, Regina haeret in puero oculis, & toto pectore, id est, corde & cogitatione, et Dido inscia, id est, ignorans interdum fouet, id est, sustinet gremio puerum, nesciens quantus Deus insideat illi miseræ, id est, quasi ad insideas sedeat. At ille Cupido memor matris Acidaliae, id est, Veneris, quae in Acidalio Orcomeni fonte colitur, incipit abolere, id est, ex memoria radere Sychæum maritum priorem, & tentat praertere, id est, permutare uiuo amore animos iam pridem resides, id est, languidos, & corda desueta, id est, amori non consueta. Postquam prima quies fuit epulis, & mensae sunt remotae, statuunt, id est, ponunt in mensa magnos crateras, & coronant uina, id est, crateribus coronas adhibent.

Deuouere
 est penitus
 se addice-
 re alicui
 rei.

Vis amor-
 ris.

Conuiu-
 plixi mos

Fit strepitus tectis: uocemq; per ampla uolitant
 Atria: dependent lychni laquearibus aureis
 Incensi, & noctem flammis funalia uincunt,
 Hic regina grauem gemmis, auroq; poposcit,
 Impleuitq; mero pateram, quam Belus, & omnes
 A Belo soliti, tum facta silentia tectis.

Votū qd' fiebat ap' d' ueteres, dū libabant dijs uina: Alta ad sit. Al. festum Alias. in mensa.

Iuppiter (hospitibus nam te dare iura loquuntur)
 Hunc lætatum Tyrīsq; diem, Troiaq; profectis
 Esse uelis, nostrosq; huius meminisse minores,
 Adsis lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno:
 Et uos o coetum Tyrīj celebrate fauentes,
 Dixit, & immensum laticum libauit honorem:
 Primaq; libato summo tenuis attigit ore,
 Tum Biciæ dedit increpitans: ille impiger hausit
 Spumantem pateram, & pleno se proluit auro.
 Post alij proceres, cithara crinitus Iopas
 Personat aurata, docuit quæ maximus Atlas.

¶ Euphrasis.

Strepitus pedum fit in tectis, & uolitant uoces per ampla atria, & lychni, id est, lucernæ dependent ex laquearibus aureis. i. ex tectis auro incrustatis, & funalia. i. cereæ uincunt noctem. i. tenebras noctis flammis. i. luce. Hic pro tunc Regina poposcit pateram grauem. i. oneratam gemmis & auro, & impleuit illam mero, quæ Belus primus Rex Assyriorum, & omnes descendentes ab illo usq; ad Dido soliti erant subaudi implere. Tūc facta sunt silentia tectis, et inquit. O Iuppiter tu uelis hunc diem esse lætū Tyrījs comitibus meis, & profectis Troia. i. Troianis, qui ex Troia uenerunt, & per parenthesis interposuit, nam homines loquuntur te dare iura hospitibus, & uelis nostros minores meminisse huius subaudi diei. Præterea Bacchus dator lætitiæ, & bona Iuno adsint, alter quia Deus uini, altera quia urbis tutela, & uos o Tyrīj comites mei fauentes celebrate coetum. i. societatem hanc hodie inlant. Dixit Dido, & libauit honorem immensum laticum. i. uini, & libato, ipsa prima attigit summo ore tenuis. i. usq; ad oris summitatē, tūc ipsa increpitans dedit pateram biciæ, & ille impiger hausit. i. bibit pateram spumantem, & proluit se. i. lauit auro pleno. i. patera uino plena. Post alij proceres fecerunt idem. Interrea Iopas crinitus. i. longos habens erines personat cithara aurata, illa, scilicet canendo, quæ Atlas maximus princeps in Africa studiosus Astrologiæ docuit Iopam.

Hic

Hic canit errantem Lunam, Solisq; labores:
 Vnde hominum genus, & pecudes: vnde imber, & ignes:
 Arcturum, pluuiasq; Hyadas, geminosq; Triones,
 Quid tantum Oceano properent se tingere soles
 Hyberni: vel quæ tardis mora noctibus obster,
 Ingeminant plausum Tyrīj, Troesq; sequuntur,
 Necnon & vario noctem sermone trahebat
 Infelix Dido: longumq; bibebat amorem,
 Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa,
 Nunc quibus Auroræ venisset filius armis:
 Nunc quales Diomedis equi, nunc quantus Achilles.
 Imo age, & a prima dic hospes origine nobis
 Insidias, inquit, Danaum: casusq; tuorum:
 Erroresq; tuos: nam te iam septima portat
 Omnibus errantem terris, & fluctibus æstas.

¶ Euphrasis.

Hic Iopas canit Lunam errantē, quæ una est ex errantibus stellis, et labores Solis, quæ semper uoluitur in cælo, & canit unde fuit primo genus hominum, et pecudes. i. reliquit ab hominibus animates. unde quoq; generetur in aëre imber, et ignes. i. fulmina. Canit præterea arcturū constellationē septentrionalem, et hyadas pluuiosas, quia pluuias inducunt terris, & geminos triones. i. arctos duas. i. maiorem, minoremq;. Et canit quid. i. cur Soles hyberni tantū properēt tingere se. i. lauare Oceano, ubi Sol occidit, uel quæ mora obster noctibus tardis. i. cur dies hyemales sunt breues, noctes uero longæ. Tyrīj ingeminant plausū, et Troes sequuntur. i. repetunt plausum. Necnon. i. præterea Dido infelix trahebat noctē uario sermone, et bibebat. i. concipiebat animo longū. i. nimium amorem, rogitans multa super Priamo, et multa super Hectore, i. de Priamo et de Hectore, & nunc rogitans quibus armis auroræ filius uenisset. i. Memnonem, quæ Aurora ex Tithono genuit, & nunc rogitans quales fuissent equi Diomedis, quos a Rhæso abstulit. nunc Achilles quātus fuisset corpore & uiribus. Immo, inquit Dido, o hospes Aeneas age. i. eia dic nobis a prima origine insidias Danaum. i. Græcorū, et casus. i. fortunas tuorum, quæ Aeneas lib. ij. faciet, & tuos errores quæ faciet. iij. lib. nā post Troiæ euerisionē Aeneas septē annos errauit, anteaq; in Italiā uenit. Vnde dicit, nā septima æstas. i. annus portat te errantē omnibus terris & fluctibus. secundum Eusebiū tres tantū anni interfuerunt.

FINIS LIBRI PRIMI.

d

*Memnon
 rex Orientalium, quæ
 Tithonus,
 frater Lao
 medotis ex
 Aurora sus
 tulit.
 al. et terris*

MODESTINI IVRIS CONSULTI IN SE-
cundum Aeneidos Librum argumentum.

O conticuere omnes, tunc sic fortissimus heros
Fata recensebat Troiae, casusque suorum.
Fallaces gratos simulataque dona Mineruae,
Lacontis poenā, & laxatē claustra Sinonem,
Somnū, quo monitus acceperat Hectoris atrum.
Iam flammās cæli, Troum, patriæque ruinas,
Et regis Priami fatum miserabile semper.
Impositumque patrem collo, dextraque præhensum
Ascanium, frustra tergum comitante Creusa
Erepta fato, socios in monte repertos.

¶ In calce huius secundi libri reperies enarrationē huius
argumenti, hic typographorum incuria omissam.

P. V. B. VERGI
LII MARONIS AENEIDOS
LIBER. SECVNDVS.

O conticuere omnes, intentique ora tenebant:
Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto:
Infandum Regina iubet renouare dolores:
Troianas ut opes, & lamentabile regnum
Eruerint Danai: quæque ipse miserrima vidi:
Et quorum pars magna fui. Quis talia fando
Myrmidonū, Dolopūve, aut duri miles Ulyssi
Temperet a lacrymis: & iam nox humida cælo

¶ Ecphrasis.

O mnes tunc conticuerunt, & intēti tenebāt ora intēta. s. in Aeneā. Et inde pater Aeneas orsus est sic. i. in modū sequētē ab alto toro. i. mēsa. O Regina, tu iubet me renouare dolores infandum. i. non memorandum. s. ut i. quemadmodum Danai eruerint opes Troianas. i. euerterint, & regnum Priami lamentabile. & iubet me renouare illa miserrima, quæ ipse i. ego oculis vidi. & quorum fui magna pars, quia ibi domum & uxorem amisi. Quis Myrmidonū miles, aut Dolopū, aut Ulyssis tēperet a lacrymis fando talia, qualia iubet me narrare, & nox humida

Præcipitat, suadentque cadentia sydera somnos.
Sed si tantus amor casus cognoscere nostros,
Et breuiter Troiæ supremum audire laborem,
Quamquam animus meminisse horret, luctusque refugit,
Incipiam. Fracti bello, fatisque repulsi
Ductores Danaum tot iam labentibus annis,
Instar montis equum, diuina Palladis arte
Aedificant, sectaque intexunt abiete costas.
Votum pro reditu simulant, ea fama vagatur.
Huc delecta virum sortiti corpora furtim
Includunt cæco lateri: penitusque cauernas
Ingenteis, utrumque armato milite complent.
Est in conspectu Tenedos, notissima fama
Insula, diues opum, Priami dum regna manebant,
Nunc tantum sinus, & statio malefida carinis:
Huc se prouecti deserto in littore condunt,
Nos abijisse rati, & vento petisse Mycenæ.

¶ Ecphrasis.

præcipitat, pro præcipitatur, & cadit cælo, & sydera cadentia suadet somnos. i. ut cubitum eamus. sed si tantus amor. i. uoluntas est tibi cognoscere nostros casus, & casus audire supremum laborem Troiæ. i. euerisionem, ego incipiam. quæquæ animus meminisse horret. i. timet, & refugit, id est, recusat id facere luctu, id est, propter luctum. Ductores i. principes Danaorum fracti. i. defessi bello, & repulsi fati, quia prohibebant Troiam capi, tot annis iam labentibus. i. lapsis aedificat. i. fabricat equum instar. i. ad similitudinē motis, & hoc arte diuina Palladis, quæ præsidet artificibus, & intexunt costas illi equo ex abiete. i. lignis abienis secta. i. incisis ad hoc ipsum. & simulat equum illi uotum pro reditu. i. propter hoc uouisse, ut feliciter redirent, & ea fama uagatur. i. sparsa est in vulgus. Et includunt huc cæco lateri. i. in latu cæcū equi condunt, furtim sortiti. i. per sortēs corpora delecta uirū pro uirorū, & complēt penitus ingētū milite. i. militibus ingētes cauernas. et uterū equi. Tenedos insula notissima fama, diues dum regna Priami manebant, est in conspectu contra Troiā, quæ insula nūc tantū est sinus et statio. i. portus malefida. i. infidus carinis. igitur Greci prouecti. s. ex castris condunt se huc. i. abscondunt se in littore deserto. Nos Troiam rati sumus. i. putauimus illos abijisse, et petisse Mycenæ urbē uento. i. nauigatione.

Ergo omnis longo soluit se Teucra iuctur:
 Panduntur portæ: iuuat ire, & Dorica castra,
 Desertosq; videre locos, littusq; relictum.
 Hic Dolopum manus, hic sæuus tendebat Achilles,
 Classibus hic locus: hic acies certare solebant.
 Pars stupet innuptæ donum exitiale Mineruæ.
 Et molem mirantur equi: primusq; Tymœtes
 Duci intra muros hortatur, & arce locari,
 Siue dolo, seu iam Troiæ sic fata ferebant.
 At Capys, & quorum melior sententiâ menti,
 Aut pelago Danaum insidias, suspectaq; dona
 Præcipitare iubent, subiectisq; vrere flammis:
 Aut terebrare cauas vteri, & tentare latebras.
 Scinditur incertum studia in contraria vulgus,
 Primus ibi ante omneis magna comitante caterua,
 Laocoon ardens summa decurrit ab arce:
 Et procul: O miseri, quæ tanta insaniâ, ciues?

¶ Ecphrasis.

Ergo omnis Teucra. i. Troia soluit se ex luctu longo. s. decem annorū. porte panduntur. i. aperiuntur. iuuat. i. delectat nos ire, & uidere castra Dorica. i. græca, & locos desertos, quos deseruerunt Græci, & littus relictū quoq; ab illis. Et aliqui ex Troianis dicebāt alijs. Hic erat manus Dolopū, et Achilles sæuus tendebat. i. tentoria figebat hic pro illic. Et hic erat locus classibus, id est, erāt naualia, & acies hic pro illic solebant certare. Pars. i. alij ex Troianis stupet donū exitiale, id est, mortiferum Mineruæ innuptæ. i. uirginis. & mirantur molem equi. i. magnitudinem, & Tymœtes Troianus nobilis primus hortatur equum duci intra muros, & locari in arce urbis, & hoc siue faciebat dolo, siue fata Troiæ ferebant sic. Sed capis uir quoque nobilis, & illi quorum sententiâ erat melior, aut iubent precipitare pelago insidias, & suspecta dona Danaorū, & urerere illa flammis subiectis, id est suppositis, aut iubent terebrare latebras cauas uteri illius equi, & tentare quid illic latebat. Vulgus incertum scinditur. i. diuiditur in studia, id est, fauores contraria. i. diuersa, quia alius alij fauebat. Ibi, id est, tunc Laocoon primus ante alios omnes ardens. i. iratus decurrit ab arce summa comitante illum magna caterua. Et inquit procul, o miseri ciues, quæ tanta est uestra insaniâ

Creditis auctos hostes? aut vlla putatis
 Dona carere dolis Danaum? sic notus Vlysses?
 Aut hoc inclusi ligno occultantur Achiui,
 Aut hæc in nostros fabricata est machina muros,
 Inspectura domos, venturaq; desuper vrbit:
 Aut aliquis latet error: equo ne credite Teucri.
 Quicquid id est, timeo Danaos, & dona ferenteis,
 Sic fatus, validis ingentem viribus hastam
 In latus, inq; feri curuam compagibus aluum
 Contorsit: stetit illa tremens, vterocq; recusso
 Insonuere cauæ, gemitūq; dedere cauernæ.
 Et si fata Deum, si mens non leua fuisset,
 Impulerat ferro Argolicas foedare latebras:
 Troiaque nunc stares, Priamique arx alta maneres!
 Ecce, manus iuuenem interea post terga reuinctum
 Pastores magno ad regem clamore trahebant
 Dardanidæ: qui se ignotum venientibus vitro,
 Hoc ipsum vt strueret, Troiamq; aperiret Achiuis,

¶ Ecphrasis.

Uos creditis hostes uestros auctos. i. recessisse? aut putatis ulla dona Danaū p Danaorū carere dolis? & Vlysses sic est uobis notus? q. d. inuentor fraudum. Aut Achiui. i. Græci inclusi occultantur in hoc ligno. i. equo ligneo, aut hæc machina bellica fabricata est in nostros muros, inspectura domos præ altitudine sua, & uentura urbi. i. in urbem desuper. i. a parte superiori. Aut aliquis error latet in hoc equo. Igitur o Teucri ne credite. i. nō credatis equo, quia quicquid est, ego timeo Danaos, & p etiâ ferētes dona. q. d. ab hoste omnia sunt timēda. Sic fatus Laocoon cōtorsit hastā ingētē uiribus ualidis in latus, et in aluū curuā feri. i. equi. Illa hasta stetit erecta, et tremēs, et utero recusso. i. cōcusso cauernæ cauæ. i. manes insonuerūt, & dedere gemitū. i. sonitū armatorū. Et si fata Deū pro Deorū, & si mēs nostra nō fuisset leua. i. sinistra, illa nos excacādo, et hæc in iudicādo Laocoō, impulerat foedare. i. destruere ferro latebras Argolicas. i. Græcas: & o Troia tu nunc stares firma, & o arx alta Priami etiam nunc tu maneres salua. Et ecce iuuenes quidam pastores Troiani trahebant ad Regem Priamum cum clamore magno iuuenem quendam reuinctum manus, id est, habentes reuinctas manus post terga.

Inimicorū
 dona suspe
 cta et inau
 spicata.

at maneres

A minori arguit, qd' dicit, Si tãtũ dolis efficere potuit unũ si nõ, qd' mul ti, uel oēs Græci parare uidebantur? al. certæ al. et super
 Obtulerat: fidens animi, atq; in vtrumq; paratus,
 Seu versare dolos, seu certe occumbere morti,
 Vndiq; visendi studio Troiana iuuentus
 Circumfusa ruit: certantq; illudere capto,
 Accipe nunc Danaum insidias, & crimine ab vno
 Disce omneis.
 Nanq; vt conspectu in medio turbatus, inermis
 Constitit, atq; oculis Phrygia agmina circumspectit:
 Heu quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora possunt
 Accipere: aut quid iam misero mihi deniq; restat:
 Cui neq; apud Danaos vsquam locus: insuper ipsi
 Dardanidæ insensu pœnas cum sanguine poscunt,
 Quo gemitu conuersi animi, compressus & omnis
 Impetus: hortamur fari, quo sanguine cretus,
 Quid ve ferat, memoret: quæ sit fiducia capto,
 Ille hæc deposita tandem formidine fatur:

¶ *Ecphrasis.*

Qui iuuenis fidens animi, id est, audax & animosus, atq; paratus in utrũq; .s. aut uersare, id est, ad finem perducere dolos premeditados, siue occumbere morti certe, id est, indubitate mori, ultro obtulerat sese illis ueniẽtibus. s. pastoribus, ut strueret, id est, perficeret hoc ipsum quod incepit, & aperiret Troiam Achiuis. Tũc iuuentus Troiana circumfusa undiq; ruit studio, id est, cupiditate uidendi, & certant illudere illi capto, id est, certatim illudunt illum captiuum. O Dido accipe, id est, audi nunc insidias Danaorum, & disce omnes Græcos ab uno crimine, id est, ab hoc vno negocio. Nanque ut ille iuuenis turbatus, & inermis constitit in medio Troianorum, & circumspectit oculis agmina Phrygia, inquit, heu quæ tellus, aut quæ æquora possunt accipere me nunc aut quis locus restat mihi misero? cui neque est locus usquam apud Danaos, & insuper ipsi Dardanidæ insensu, id est, irati mihi poscunt pœnas cum sanguine, id est, mortem cruentam. Quo illius gemitu nos conuersi sumus ab ira in misericordiam, omnis etiam impetus animi est compressus, id est, refrænatus, & hortamur illum fari, id est, loqui, quo sanguine, id est, genere sit cretus, id est, creatus. uel quid noui ferat, & memoret, id est narret, quæ fiducia sit illi capto, id est, quam spem habeat reliquam. Tũc ille deposita formidine fatur. i. loquitur hæc, quæ sequuntur:

Cuncta equidem tibi, Rex, fuerint quæcunq; fatebor
 Vera, inquit, neq; me Argolica de gente negabo,
 Hoc primum: nec si miserum fortuna Sinonem
 Finxit, vanum etiam, mendacemq; improba finget,
 Fando aliquid si forte tuas peruenit ad aures
 Belidæ nomen Palamedis, & inclyta fama
 Gloria, quem falsa sub prodicione Pelasgi
 Infontem, infando iudicio, quia bella verabat,
 Demisere neci, nunc cassum lumine lugent:
 Illi me comitem, & consanguinitate propinquum,
 Pauper in arma pater primis huc misit ab annis,
 Dum stabat regno incolumis, regnumq; vigeat
 Consilijs: & nos aliquod nomenq; decusq;
 Gessimus: inuidia postquam pellacis Vlyssi
 (Haud ignota loquor) superis concessit ab oris:
 Adlictus vitam in tenebris, luctuq; trahebam,

¶ *Ecphrasis.*

O Rex ego quidẽ fatebor tibi cuncta uera, quæcunq; fuerint apud Græcos facta. Neq; negabo me esse de gente Argolica, immo fateor me esse Græcum. Hoc primum, nec si fortuna finxit Sinonem, id est, me miserũ & calamitosum, idcirco finget illum ipsa fortuna improba uanum q; pro id est, mendacem. O Rex si forte aliquando fando aliquid, id est, dum aliqui coram te fabularentur, nomen & gloria inclyta fama, septimus est casus pro genitiuo, Palamedis Belidæ, id est, ex posteritate Beli Assyriorum Regis, peruenit ad aures tuas, quem infontem Pelasgi demisere neci, id est, peremerunt, iudicio infando sub prodicione falsa, hoc est pre-textu & colore, quia uetabat bella esse inter Græcos & Troianos. Et nunc Pelasgi lugent illum cassum, id est, carentem lumine, id est, uita. Pater meus pauper misit in arma. i. ad hoc bellum me comitem & propinquum illi. s. Palamedem consanguinitate, qua eram illi coniunctus, & hoc ẽ primis annis, ex quo bellũ geri est ceptũ, dũ Palamedes stabat incolumis regno, & regnũ Græcorũ uigebat cõsilijs: & nos. i. ego gessimus aliquod nomẽ et decus. i. fuimus in honore. Sed postq; Palamedes cõcessit. i. recessit ab oris superis. i. ab hac uita inuidia Vlyssis pellacis. i. fallacis, qui illum insimulauit, & per parenthesim interposuit, haud ignota loquor, ego afflictus trahebam uitam in tenebris, & in luctu, quia latebam, & lugebam.

Insinuatio ne dubia si dei suspitio nem remouet. al. aliquod Palamedis historiã inducit, quo uerisimilio rem reddat narrationẽ

Et casum infontis mecum indignabar amici:
 Nec tacui demens, & me fors si qua tulisset;
 Si patrios vnquam remeassem victor ad Argos;
 Promisi vltorem, & verbis odia aspera moui.
 Hinc mihi prima mali labes; hinc semper Vlysses
 Criminibus terrere nouis; hinc spargere voces
 In uulgum ambiguas, & quærere conscius arma!
 Nec requieuit enim, donec Calchante ministro,
 Sed quid ego hæc autem nequicquam ingrata reuoluo?
 Quid ve moror: si omnes vno ordine habetis Achiuos,
 Idq; audire sat est, iam dudum sumite poenas:
 Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.
 Tum vero ardemus scitari, & quærere causas,
 Ignari scelerum tantorum, artiscq; Pelasgæ.
 Prosequitur pauitans, & ficto pectore fatur:
 Sæpe fugam Danaï Troia cupiere relicta
 Moliri, & longo fessi discedere bello:

Nota vul-
 gus gene-
 ris mascu-
 lini.

¶ E p h r a s i s.

Et indignabar mecum casum. i. fortunã miserã amici infontis, et ego demens non ta-
 cui, et promisi. i. minatus sum me vltorẽ fore, si qua fors. i. fortuna tulisset me in
 patriã, et ego victor cõfesso bello remeassem ad Argos patrios. i. ubi est mihi pa-
 tria. et moui. i. eo facto cõcitauit aspera odia cõtra me. Hinc. i. ex eo facto prima la-
 bes mali fuit mihi. et hinc Vlysses terrebat me semper nouis criminibus in simu-
 lãdo me apud Grecos, et spargere p. spargebat uoces ambiguas in vulgũ. i. q̄ vi-
 debatur in Sinonẽ dici, sed oblique. et ille cõsciis sui sceleris quærere pro q̄rebat
 arma. i. consilia cõtra me. nec enim requieuit donec destinat me aræ Calchante mi-
 nistro, nã ab inferiore uerbũ est repetẽdũ, sed irrupit sermonẽ de industria. Sed qd
 autẽ ego reuoluo hæc ingrata uobis nequicq̄. i. frustra, aut quid moror uos, si uos
 oēs Achiuos habetis uno ordine. i. similes putatis esse oēs, et satis est audire id qd
 dixi, sumite pœnas iãdudũ. i. cito, q̄ Ithacũ. i. Vlysses uelit hoc, et Atridæ. i. Aga-
 mẽnõ, et Menelaus mercetur magno subaudi p̄cio. Tũc uero ardemus scitari. i. in-
 terrogare causas ignari tantorum scelerum, et artis Pelasgæ. et ille pauitans pro-
 sequitur, et fatur pectore, id est, corde ficto. Danaï cupiere, id est, uoluere mo-
 liri fugã relicta Troia, et cupierũt fessi longo bello discedere à Troiã obsidione,

Fecissentq; vtinam, sæpe illõs aspera ponti
 Interclusit hyems, & terruit Auster eunteis:
 Præcipue cum iam hic trabibus contextus acernis
 Staret equus; toto sonuerunt æthere nimbi.
 Suspensi Euripilum scitatum oracula Phœbi
 Mittimus, isq; adytis hæc tristia dicta reportat:
 Sanguine placastis ventos, & virgine cæsa,
 Cum primum Iliacas Danaï uenistis ad oras:
 Sanguine quærendi reditus, animacq; litandum
 Argolica. Vulgi quæ vox ut uenit ad aures,
 Obstupuere animi, gelidusq; per ima cucurrit
 Ossa tremor, cui fata parent, quem poscat Apollo.
 Hic Ithacus uatem magno Calchanta tumultu
 Protrahit in medios; quæ sint ea numina Diuum
 Flagitat; & multi mihi iam crudele canebant
 Artificis scelus, & taciti ventura uidebant,
 Bis quinos silet ille dies, rectusq; recusat

Fide con-
 liata prodi-
 tionem ag-
 greditur.

Iphigenia:
 In Atride
 enim Aga-
 memnonis
 filiam ma-
 stabant.

¶ E p h r a s i s.

Et utinam id fecissent, sed hyems ponti aspera sæpe interclusit, id est, clausit illos,
 et Auster terruit euntes, id est, illos abire uolentes, sed præcipue hoc factum est,
 cum hic equus contextus trabibus acernis staret, nymbi. i. tẽpestates sonuerunt to-
 to æthere. Nostunc suspensi mittimus Euripilum scitatum oracula Phœbi, quid
 sibi tempestates illæ uellent. et is Euripilus reportat hæc dicta tristia. O Danaï
 cum, id est, quo tempore uos uenistis primum ad oras Iliacas, id est, Troianas, uos
 placastis uentos sanguine, et uirgine cæsa, id est, Iphigenia, uel illius loco potius
 cerua, et nunc reditus sunt uobis quærendi, et litandum est uobis, id est, sacrifi-
 cio impetrãdũ anima Argolica, id est, homine Græco. Quæ uox ut uenit ad au-
 res vulgi, animi obstupuere, et tremor gelidus ab effectu cucurrit per ossa ima. i.
 profunda, cui fata parent. s. mortem, et quem Apollo poscat in sacrificium. Hic. i.
 tunc Ithacus, id est, Vlysses protrahit Calchanta uatem in medios magno tumul-
 tu. flagitat, id est, Calchanta interrogat, quæ sint ea numina, id est, oracula Diuum
 pro Diuorum. Et iam multi canebant, id est, prædicabant mihi crudele scelus artifi-
 cis, id est, Vlyssis, et illi taciti uidebant uentura, id est, ea quæ postea sunt secuta.
 Ille Calchas silet bis quinos, id est, decem dies, et tectus. i. à vulgo remotus recusat

Prodere voce sua quenquam, aut opponere morti;
 Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus
 Composito rumpit vocem, & me destinat aræ.
 Assensere omnes: & quæ sibi quisque timebat,
 Vnius in miseri exitium conuersa tulere.
 Iamque dies infanda aderat: mihi sacra parari,
 Et falsæ fruges, & circum tempora vittæ,
 Eripui (fateor) leto me, & vincula rupi:
 Limosoque lacu per noctem obscurus in vltro
 Delitui: dum vela darent, si forte dedissent.
 Nec mihi iam patriam antiquam spes vlla videndi,
 Nec dulcis natos, exoptatumque parentem:
 Quos illi fors ad poenas ob nostra reposcent
 Effugia, & culpam hanc miserorum morte piabunt.
 Quod te per superos, & conscia numina veri,
 Per, si qua est, quæ restat adhuc mortalibus usquam
 Intemerata fides, oro: miserere laborum

Ritus sa-
 rorum.
 Iamque altus
 ergo.

Affectu cõ
 miseratio=
 nē mouet,
 loco per o
 rationis.

¶ Ecpheasis.

prodere quenquam, qui immolaretur, aut opponere mortem. Sed tandem Calchas
 actus, id est, coactus magnis clamoribus Ithaci, id est, Ulyssis rumpit vocem, id est,
 locutus est ex composito inter illum & Ulysses, & destinatus, id est, designatus mor-
 tui. Tunc omnes Græci assensere dictis illius, & quæ quisque timebat sibi, tulere, id
 est, contulerunt illa conuersa in exitium, id est, perniciem unius miseri, id est, meam.
 Iamque dies infanda, in qua sum morti destinatus, aderat. i. uenerat, sacra parari p-
 parabatur mihi, & fruges falsæ, & molæ et vittæ circum tempora parabatur mo-
 ræ uictimæ, cū immolanda erat. ego fateor turpitudinem meam, eripui me leto, &
 rupi uincula, quibus eram ligatus, & obscurus per noctem. i. per noctem obscuram
 delitui. i. latui in lacu limoso, ac perinde iuncto, dum pro donec darent uela uen-
 tis, si forte dedissent. Nec mihi est ulla spes uidendi patriam antiquam, nec dulces
 natos, & parentem exoptatum, quos parentem & natos fors pro forte illi, id est,
 Græci reposcent ad poenam ob nostra effugia. i. fugam. i. illos sacrificabunt pro eo,
 & ego fugi, & piabunt hanc culpam meam morte illorum miserorum. quod pro sed
 Rex ego oro te per superos, & per numina conscia ueri, et per fidem, si qua fides
 intemerata restat usquam mortalibus. i. inter homines. oro, inquam, miserere laborum

Tantum, miserere animi non digna ferentis.
 His lacrymis vitam damus, & miserescimus vltro.
 Ipse viro primus manicas, atque arcta leuari
 Vincula iubet Priamus, dictisque ita fatur amicis:
 Quisquis es, amissos hinc iam obliuiscere Graios,
 Noster eris: mihique hæc ediffere vera roganti,
 Quo molem hanc immanis equi statuere: quis auctor?
 Quid ve petunt: quæ religio: aut quæ machina belli?
 Dixerat: ille dolis instructus, & arte pelasga,
 Sustulit exutas vinculis ad sidera palmas:
 Vos æterni ignes, & non violabile vestrum
 Testor numen, ait: vos aræ, ensesque nefandi,
 Quos fugi: vittæque Deum, quas hostia gessi:
 Fas mihi Graiorum sacra resoluere iura:
 Fas odisse viros, atque omnia ferre sub auras,
 Siqua tegunt: teneor patriæ, nec legibus vllis.

¶ Ecpheasis.

tantorum, quos sustinui, & miserere animi mei ferentis indigna, quæ paterer.
 Tunc nos damus vitam his lacrymis, id est, illi sic lacrymati, et miserescimus illius
 vltro. Ipse Priamus iubet manicas, atque uincula arcta leuari, id est, subleuari
 viro, id est, Stenoni, & fatur illi ita dictis amicis. O tu, quisquis es, obliuiscere
 iam hinc, id est, ex hoc tempore deinceps, Graios amissos, id est, quos tua fuga a-
 misisti, noster, id est, Troianus eris posthac, & ediffere, id est, declara mihi ro-
 ganti hæc uera. quo, id est, ad quem finem statuere hanc molem, id est, magnitu-
 dinem ædificij: quis auctor? quis iussit statuere: quid ue petunt? id est, quid sibi hoc
 opere uolunt. quæ religio. i. nunquid est opus religionis? ut fama diuulgauit. aut
 quæ machina belli? Dixerat: ille dolis instructus, et arte pelasga. i. Græca sustulit ad
 sidera palmas exutas uinculis, et ait. O uos ignes æterni. i. o Dij, ego testor uos et
 uestrum numen non violabile, & testor etiam uos o aræ & enses nefandi, quos fugi.
 et uos etiam o uittæ Deum p Deorum testor, quas ego hostia. i. immolatus gessi. i. susti-
 nui, sit mihi fas resoluere. i. uiolare iura sacra. i. iuramentum, quod illis prestiti cū
 cepi militare, et sit mihi fas odisse uiros, et ferre sub auras. i. aperire, si qua tegunt
 .i. occultant, et est dubium, cū dicit uiros, an intelligat Græcos an Troianos, et si qua
 tegunt de secretis Græcorum, an de occultis in e quo, quæ non teneor ullis legibus patriæ.

Temcrita-
 tem Regis
 notat, atque
 adeo uti o-
 mne culpā
 uel in Deos
 uel in ipsū
 miserū re-
 gē reiciat

Iuramento
 fidem au-
 cupatur.
 Est autem
 insinuatio
 per obtesta-
 tionem.

¶ Dis q̄s.

Tu modo promissis maneat, seruataq; serues
Troia fidem, si vera feram, si magna rependam,
Omnis spes Danaum, & coepti fiducia belli
Palladis auxilijs semper stetit: impius ex quo
Tydides sed enim, scelerumq; inuentor Vlysses,
Fatale aggressi sacrato auellere templo
Palladium caesis summæ custodibus arcis,
Corripuere sacram effigiem, manibusq; cruentis,
Virgineas ausi Diuæ contingere vittas:
Ex illo fluere, ac retro sublapsa referri
Spes Danaum: fractæ vires: auersa Deæ mens,
Nec dubijs ea signa dedit Tritonia monstris.
Vix positum castris simulacrum, arsero coruscæ
Luminibus flammæ arrectis: saltusq; per artus
Sudor ijt: terq; ipsa solo (mirabile dictu)
Emicuit, parmamq; ferens, hastamq; trementem,
Ex templo tentanda fuga canit æquora Calchas.

Impietatis
poena.

Omnis nã-
q; sudor sal-
sus est.
Sũptũ hoc
est ex disci-
plina Ro-
mana.

¶ Euphrasis.

Tu modo o Troia maneat in promissis, & seruata serues fidem mihi promissam, si ego feram, id est, dicam uera, & si rependam magna pro uita, quam mihi dedisti, & addit. Omnis spes Danaorum, & fiducia belli incepti stetit semper auxilijs, & fauore Palladis. Sed ex quo tempore Tydides, id est, Diomedes impius, & Vlysses inuentor scelerum, id est, dolorum & fraudũ aggressi sunt auellere ex templo sacrato, quod erat in arce Ilij, Palladium fatale, id est, ex quo fatum Troiæ pende- bat, quod factum est caesis custodibus summæ arcis. Illi Diomedes & Vlysses ausi contingere vittas uirgineas Diuæ, id est, Palladis manibus cruentis corripuere sacræ effigiem, id est, Palladium. ex illo inquam tempore spes Danaorum coepit fluere, & spes illa sublapsa referri, id est, retro ferri, & vires illorum sunt fractæ, & mens Deæ fuit auersa, id est, illis irata. Et Tritonia, id est, Pallas dedit ea signa ira monstris non dubijs, sed manifestis. Quia uix simulacrum positum fuit in castris, & flammæ coruscæ arserunt luminibus arrectis, id est, iratis, & sudor sal- sus, epitheton est, ijt pro fluxit per artus simulacri, & ipsa Pallas, aut illius simulacrum ferens parmam & hastam trementem emicuit ter solo, id est, saltum fecit in terra. Ex templo Calchas sacerdos canit æquora tentanda esse fuga, id est, nauigandum esse.

Nec posse Argolicis excindi pergama telis,
Omina ni repetant Argis, numenq; reducant,
Quod pelago, & curuis secum aduexere carinis:
Et nunc quod patrias vento petiere Mycenæ,
Arma, Deosq; parant comites: pelagoq; remenso
Improuisi aderunt: ita digerit omnia Calchas,
Hanc pro palladio moniti, pro numine læso
Effigiem statuere, nefas quæ triste piaret,
Hanc tamen immensam Calchas attollere molem
Roboribus textis, cæloq; educere iussit,
Ne recipi portis, aut duci in mœnia possit:
Neu populum antiqua sub religione tueri.
Nam si uestra manus violasset dona Mineruæ,
Tum magnum exitium (quod Dii prius omen in ipsum
Conuertant) Priami imperio, Phrygibusq; futurum,
Sin manibus uestris uestram ascendisset in urbem,

¶ Euphrasis.

Et canit pergama non posse excindi, id est, eueri telis Argolicis, id est, Græcis, ni repetant omnia ab Argis, & reducant numen, id est, palladium, quod nunc aduexerunt secũ pelago, & carinis curuis, id est, nauibus per mare nauigando. Et nunc quod, id est, causa propter quam petiere uento, id est, nauigatiõe Mycenæ, id est, patriam urbem suam, hæc est, parant arma, & Deos comites, id est, Pallada iam placatam, & aderunt impro- uisi, id est, subito pelago remenso, id est, renauigato, quia Calchas sacerdos ita digerit, id est, dinumerat omnia. Et Græci moniti ab oraculo statuere hanc effi- giem, id est, equum pro palladio, scilicet furto sublato, & pro numine læso, id est, Pallade uiolata, quæ statua piaret, id est, purgaret nefas triste, id est, peccatum illud. Calchas tamen iussit hanc molem immensam attollere roboribus textis, & iussit educere illam cælo, id est, in cælum, ne possit recipi portis urbis, aut duci in mœnia, id est, intra urbem, ne etiam possit tueri populum, subaudi Troianum, sub religioe an- tiqua, quæ a Troianis colebatur. Nam dicebat Calchas, quod si uestra manus uio- lasset dona Mineruæ, id est, equum illi dedicatum, tunc magnum exitium futurũ imperio Priami, & Phrygibus, & per parenthesis interposuit, quod omen, id est, augurium Dii prius conuertant in ipsum Calchantæ, sed ipse Priamũ intelli- gebat, sin pro sed si equus ascendisset in urbem uestris manibus, tunc Asiã, id est, Troiã

al. & non
habet uer-
codex.
al. uexere
Artificio-
soutitur cõ-
mento, ut
sub religio-
nis specie
Troianis i-
ponat.

AE NE I D O S.

Alludit ad Romano-
rum impe-
riū, q̄ Tro-
iani sunt.

Vltro Asiam magno Pelopeia ad moenia bello
Venturam, & nostros ea fata manere nepotes.
Talibus insidijs, periuricq; arte Sinonis
Credita res: capticq; dolis, lacrymisq; coacti,
Quos neq; Tydides, nec Larissæus Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinae.

at. Neptu-
ni.

Hic aliud maius miseris, multoq; tremendum
Obijcitur magis, atq; improuida pectora turbat.
Laocoon ductus Neptuno sorte sacerdos,
Solenneis taurum ingentem mactabat ad aras.

Taurus p̄
prie. Ne-
ptuno di-
cat̄ fertur

Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta
(Horresco referens) immensis orbibus angues
Incumbunt pelago, pariterq; ad litora tendunt.
Pectora quorum inter fluctus arrecta, iubaq;
Sanguineæ exuperant undas, pars cætera pontum
Pone legit, sinuantq; immensa volumine terga.
Fit sonitus spumante salo: iamq; arua tenebant,
Ardentescq; oculos suffecti sanguine, & igni

at. sinuat

¶ Ecphrasis.

ultra uenturam magno belli apparatu ad moenia Pelopelia. i. ad Peloponnesum, &
dicebat ea fata manere nepotes nostros. i. expectare. Res credit. i. est rati. 9. insidijs,
& arte Sinonis periurij, & capti sumus. dolis illius, & coacti fuimus lacrymis
illius, quos neq; Tydides. i. Diomedes, nec Achilles Larissæus à Larissa u. b. The-
salie, nec anni decem domuere, nec mille carinae. Hic pro tunc aliud monstrum maius, &
multo magis tremendum obijcitur miseris, atq; turbat magis pectora improuida,
quod fuit huiusmodi. Laocoon sacerdos ductus sorte, quia sacerdotia etiã in sacris
litteris nostris sortiebatur, mactabat. i. sacrificabat Neptuno taurum ingentem ad aras so-
lennes. Ecce autem subito gemini angues orbibus. i. spiris immensis incumbunt pelago à
Tenedo. per alta tranquilla. i. maria, et tendunt pariter ad litora. & per parathesim
interposuit, horresco referens, quorum pectora arrecta inter fluctus. i. erecta, &
quorum iuba sanguineæ exuperant undas, pars cætera. i. partes anguium inferiores le-
git pontum pone. i. retro. & sinuant angues illi terga immensa uolumine, id est, se-
in spiras inuoluunt. Sonitus fit salo spumante. i. mari, & angues illi iam tenebant
arua, & suffecti oculos ardentes. i. habentes oculos ardentes suffectos sanguine,

Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
Diffugimus visu exangues. illi agmine certo
Laocoonta petunt, & primum parua duorum
Corpora natorum serpens amplexus uterq;
Implicat, & miseros morstu depascitur artus.
Post ipsum auxilio subeuntem, ac tela ferentem
Corripiunt, spiriscq; ligant ingentibus: & iam
Bis medium amplexi, bis collo squamea circum
Terga dati, superant capite, & ceruicibus altis,
Ille simul manibus tendit diuellere nodos
Perfusus sanie vittas, atroq; veneno:
Clamores simul horrendos ad sydera tollit,
Qualis mugitus, fugit cum saucius aram
Taurus, & incertam excussit ceruice securim,
At gemini lapsu delubra ad summa dracones
Effugiunt, sauaq; petunt Tritonidis arcem:
Sub pedibusq; Deæ, clypeicq; sub orbe teguntur.

¶ Ecphrasis.

ignis lambebant linguis vibrantibus ora sibila, id est, sibilantia. Nos exan-
gues visu diffugimus, sed angues illi petunt Laocoonta, id est, inuadunt certo ag-
mine, id est, impetu. Et primum uterque serpens amplexus corpora parua duorum
natorum, id est, filiorum suorum implicat corpora illorum, & depascitur artus
miseros, id est, carpit & mandit. Post. i. deinde corripiunt ipsum Laocoonta su-
beuntem auxilio filiorum, & ferentem tela, & ligant illum spiris ingentibus,
sunt autem spirae, quas vulgo dicimus roscas, & illi serpentes amplexi iam bis
Laocoonta medium, & dati bis terga squamea circum. id est, circumdant habentes
terga squamea collo, superant, id est, eminent capite, & ceruicibus. Ille Laocoon si-
mul tendit, id est, conatur diuellere nodos manibus, suis perfusus uittas sanie, id
est, habens uittas perfusas sanie, & cruore atro, & simul tollit ad sydera cla-
mores horrendos. Et ponit comparisonem, qualis est mugitus, cum taurus sau-
cius fugit aram, cum. s. immolari deberet, & excussit ceruice securim incertam, id
est, quae incertum fecit ictum. At dracones illi gemini effugiunt lapsu, id est, la-
bentes ad delubra, id est, templa summa, & petunt arcem Tritonidis, id est, Pala-
adis seuæ, & teguntur sub pedibus Deæ Palladis, & sub orbe clypei, quæ gerit,

Exēplū su
perstitiōis.
Pœna im-
pletatis.

Tum vero tremefacta nouus per pectora cunctis
Insinuat pavor, & scelus expendisse merentem
Laocoonta ferunt: sacrum qui cuspide robur
Læserit, & tergo sceleratam intorserit hastam,
Ducendum ad sedes simulachrum, orandaq; Diuæ
Numina conclamant.

Diuidimus muros, & moenia pandimus vrbis,
Accingunt omnes operi, pedibusq; rotarum
Subijciunt lapsus, & stupca vincula collo
Intendunt: scandit fatalis machina muros
Foeta armis: circum pueri, innuptæq; puellæ
Sacra canunt, funemq; manu contingere gaudent.
Illa subit, mediæq; minans illabitur vrbi,
O patria, o Diuum domus Ilium, & inclyta bello
Moenia Dardanidum, quater ipso in limine portæ
Substitit, atq; vtero sonitum quater arma dedere.

¶ Ecphrasis.

Tum uero nouus pavor insinuat pro insinuat pro cunctis per pectora tremefacta, & ferunt, id est, dicunt omnes, Laocoonta merentem expendisse, id est, soluisse scelus, id est, poenam pro commissis sceleribus. quippe qui læserit cuspide robur sacrum, id est, ligneum equum, & intorserit, id est, iaculatus sit tergo, id est, in tergum equi hastam sceleratam, id est, illius, qui tali facto fuerit sceleratus. Et omnes conclamant simulachrum equi ducendum esse ad sedes, id est, in urbem, & numina diuæ, id est, Palladis esse oranda, id est, oratione placanda. Tunc diuidimus muros, & pandimus, id est, aperimus moenia urbis. & omnes accingunt, pro accinguntur operi, id est, ad opus, & subijciunt lapsus pedibus rotarum, id est, labinas, per quas rotarum pedes laberentur, & intendunt collo equi uincula stupea, id est, ex stupa facta. Et sic machina fatalis, id est, mortifera scandit muros foeta, id est, plena armis. & pueri, & puellæ innuptæ, id est, uirgines canunt sacra, id est, hymnos, & gaudent contingere, & tægere funem manu. illa, s. machina subit, id est, ascendit, & minans ruina illabitur urbi mediæ, id est, per mediam urbem. O patria, o Ilium domus Diuum pro Diuorum, & o moenia inclyta bello Dardanidum pro Dardanidarum. quater machina substitit in ipso limine portæ, scilicet, urbis. & arma quater dedere sonitum ex utero equi; quia intus erant armati milites.

Instamus

Instamus tamen immemores, cæciq; furore:
Et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora, Dei iussu non unquam credita Teucris,
Nos delubra Deum miseri, quibus ultimus esset
Ille dies, festa uelamus fronde per urbem.

Vertitur interea cælum, & ruit Oceano nox,
Inuoluens umbra magna terramq; polumq;
Myrmidonumq; dolos: fusi per moenia Teucris
Conticuere: sopor fessos complectitur artus,
Et iam argiua phalanx instructis nauibus ibat
A Tenedo: tacitæ per amica silentia Lunæ
Littora nota petens, flammæ cum regia puppis
Extulerat: fatiscq; Deum defensus iniquis
Inclusos utero Danaos, & pinea furtim
Laxat claustra Sinon, illos patefactus ad auras

¶ Ecphrasis.

Tamen nos immemores, & oblitivum nostrarum, & cæci furore & insania, quæ nostras mentes excæcauit, instamus operi, & sistimus. i. ponimus monstrum illud in nostris. i. quod infelicitate nobis attulit, in arce sacrata. i. in templo Palladis, quod in urbis arce fuit, tunc etiam Cassandra regis filia non credita unquam Teucris Dei iussu, quæ prophetis erat, aperit ora fatis futuris. i. uaticinata est uentura, immo instans. Nos miseri uelamus delubra. i. templa Deorum per urbem festa fronde, nos, dico, quibus ille dies esset ultimus. i. nostri imperij finis. Interea, dum hæc geruntur in urbe, cælum uertitur, & nox ruit Oceano, id est, ex Oceano mari oritur, inuoluens, id est, miscens umbra magna cælum & polum, & dolos Myrmidonum, & Teucris fusi per moenia conticuerunt, & sopor, id est, somnus complectitur, id est, refouet artus illorum fessos. & iam phalanx, id est, legio Argiua, id est, Grecorum instructis nauibus ibat a Tenedo insula Troiam uersus, per silentia amica Lunæ tacite petens littora nota. i. ubi prius fuerant castra metati, cum puppis regia, id est, Agamemnonis extulerat flammæ, quod fuerat signum cum Sinone, & Sinon defensus fatis iniquis Deum pro Deorum laxat, id est, aperit claustra pinea, scilicet, equi, & sic educit Danaos inclusos in utero eiusdem equi, equus patefactus reddit illos ad auras, id est, ad acrem liberioremm

Nota obi-
ter locum
diuini fas-
ti, & uo-
luntatis, q̄
hominum
mentes ob-
cæcat.

Alt. The
sandrus.
Epeus.
Versicul^o
emphati-
cus.

Descriptio
antiq^{ue} nos
est.

Reddit equus: lætisque cauo se robore promunt
Tisandrus, Sthenelusque duces, & dirus Ulysses,
Demissum lapsi per funem, Athamasque, Thoasque,
Pelidesque Neoptolemus, primusque Machaon,
Et Menelaus, & ipse doli fabricator Epeus,
Inuadunt urbem somno, uinoque sepultam,
Ceduntur uigiles, portisque patentibus omneis
Accipiunt socios, atque agmina conscia iungunt.
Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono Diuum gratissima serpit.
In somnis ecce ante oculos moestissimus Hector
Visus adesse mihi, largosque effundere fletus,
Raptatus bigis, ut quondam, aterque cruento
Pulvere, perque pedes traiectus lora tumentis
(Hei mihi, qualis erat, quantum mutatus ab illo

¶ Euphrasis:

Et illi læti promunt se, id est, efferunt se ex robore cauo, id est, equi cauernis, lapsi, id est, descendentes per funem demissum a parte superiore, et ponti illorum, qui in equo fuerant, cathalogum, qui omnes erant duces, Tisandrus filius Polyneici, Sthenelus filius Capannei, et Ulysses filius Laertæ, et Athamas et Thoas, principes quoque Græci, et Neoptolemus, id est, Pyrrhus Pelides, id est, Pelæi nepos, et inter illos primus Machaon medicus Aesculapii filius, et Menelaus Rex, et Epeus ipse fabricator doli, id est, dolosi equi architectus. Hi omnes inuadunt urbem sepultam, id est, soporata somno et uino, uigiles et portarum custodes ceduntur, id est, perimuntur, et illi, quos dixit, accipiunt reliquos omnes socios portis patentibus, et iungunt agmina conscia, scilicet, ciuium rei. Et illud erat tempus, quo prima quies incipit ægris mortalibus, id est, hominibus defessis, et illa quies gratissima, id est, dulcis serpit, id est, latenter uenit dono Diuum, id est, Deorum beneficio, et ecce subito Hector moestissimus uisus est adesse mihi ante oculos, id est, per quietem uisus sum uidere illum, et uisus est mihi effundere largos fletus. Hector dico raptatus bigis, id est, curru bigiugo, ut quondam fuerat ab Achille raptatus, et ater, id est, niger puluere cruento, et traiectus pedes tumentes per lora. Hei mihi dicit Aeneas, qualis erat, id est, quam deformis, et quantum mutatus ab illo Hectore, quæ

Hectore, qui redit exuias indutus Achilli,
Vel Danaum Phrygios iaculatus puppibus ignes)
Squallentem barbam, & concretos sanguine crines,
Vulneraque illa gerens, quæ circum plurima muros
Accepit patrios: ultro flens ipse uidebar
Compellare uirum, & moestas expromere uoces:
O lux Dardaniæ, spes o fidissima Teucrum,
Quæ tantæ tenuere moræ: quibus Hector ab oris
Expectate uenis: ut te post multa tuorum
Funera, post uarios hominumque urbisque labores
Defessis aspiciamus: quæ causa indigna serenos
Fœdauit uultus: aut cur hæc uulnera cerno?
Ille nihil, nec me quærentem uana moratur:
Sed grauius gemitus imo de pectore ducens
Heu fuge nate Dea: tecum his, ait, eripe flammis:
Hostis habet muros, ruit alto a culmine Troia:
Sat patriæ, Priamoque datum; si Pergama dextra

Desideran-
tis animæ
significat
tio.

Alias dat-
um est.

¶ Euphrasis:

ex pugna cum Patroclo redijt indutus exuias Achillis, id est, spolia, quæ Patroclo detraxerat, uel cum iaculatus est ignes Phrygios puppibus Danaorum, quando illas incendit. Hector iterum dico gerens barbam squallentem, et crines concretos sanguine, id est, congelatos, et illa plurima uulnera, quæ accepit circum muros patrios, uidebar mihi ipse tunc flens compellare uirum ultro, et expromere uoces moestas, quæ sequuntur. O Hector lux Dardaniæ, id est, Troiæ, et spes fidissima Teucrum pro Teucrorum, quæ tantæ moræ tenuerunt te et o Hector expectate a quibus horis, id est, regionibus uenis ut, id est, qualiter nos defessi accepimus te post multa funera, id est, mortes tuorum? et quæ causa indigna fœdauit, id est, cruentauit uultus illos tuos serenos: aut cur ego cerno hæc uulnera quæ uideo. Ille Hector nihil respondit mihi, nec moratur me quærentem, id est, interrogantem uana, sed ducens pro trahens gemitus grauius ex imo, id est, profundo pectore inquit. O Nate Dea heu fuge, et eripe te his flammis, quibus urbs incenditur, hostis habet muros, et Troia ruit ab alto culmine, id est, ab arce, quæ occupata est ab hostibus, sat, id est, satis datum est a me patriæ, et Priamo, quia si Pergama possent defendi dextra, uiribus,

Defendi possent, etiam hac defensa fuissent,
 Sacra, suosque tibi commendat Troia penates:
 Hos cape fatorum comites, his moenia quare:
 Magna pererrato statues quæ denique ponto,
 Sic ait, & manibus uittas Vestamque potentem,
 Aeternumque adytis effert penetralibus ignem,
 Diuerso interea miscentur moenia luctu:
 Et magis atque magis (quamquam secreta parentis
 Anchisæ domus, arboribusque oblecta recessit)
 Clarescunt sonitus, armorumque ingruit horror,
 Excitior somno, & summi fastigia tecti
 Ascensu supero, atque arrectis auribus alto:
 In segetem ueluti cum flamma furentibus Austris
 Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
 Sternit agros, sternit fata læta, bouumque labores,
 Præcipitesque trahit sylvas, stupet inscius alto
 Accipiens sonitum saxi de uertice pastor.

¶ Ecphrasis.

defensa fuissent etiam hac dextra, id est, mea. Troia commendat tibi sacra & Penates suos, id est, omnia, quæ pertinent ad religionem. Hos Penates accipe comites fatorum Troiæ, & his comitibus quare moenia, id est, urbem, quæ moenia statues, id est, fundabis magna denique; hoc est, ponto pererrato, id est, navigato. Sic Hector ait, & effert. i. educit ex penetralibus domus abditis, id est, absconditis, manibus suis tradens Aeneæ, uittas. i. uelamina sacra, & Vestam Deam potentem, & ignem æternum, in cuius specie Vesta colebatur. Interea dum hæc inter Hectorem, & Aeneam fiunt, moenia urbis miscentur diuerso luctu, & sonitus, id est, strepitus armatorum magis atque magis clarescunt, id est, clare audiuntur. quamquam domus Anchisæ parentis mei secreta & oblecta arboribus recessit, id est, fuit in recessu posita, & horror armorum ingruit auribus meis accedens, excitior somno, id est, excusit somnum, & supero ascensu, id est, ascendo fastigia summi tecti, id est, culmina domus, atque asto auribus arrectis, & ponit comparationem, ueluti cum Austris furentibus flamma incidit, id est, inuasit agros, aut torrens rapidus fluens flumine montano, id est, de montibus ruentem sternit agros, & fata, id est, segetes lætas, & pro, id est, labores bouum, & trahit secum sylvas, id est, arbores præcipites. Tunc pastor inscius. i. causam incendij

Nebrißen=
 sis legit ab
 tis, sed id
 metri ra=
 tio non pa=
 titur.

Tum uero manifesta fides, Danaumque patefcunt
 Insidiæ: iam Deiphobi dedit ampla ruinam
 Vulcano superante domus: iam proximus ardet
 Vcalegon: Sigæa igni freta lata relucent,
 Exoritur clamorque uirum, clangorque tubarum,
 Arma amens capio: nec sat rationis in armis,
 Sed glomerare manum bello, & concurrere in arcem
 Cum socijs ardent animi: furor, iraque mentem
 Præcipitant, pulchrumque mori succurrit in armis.
 Ecce autem telis Panthus elapsus Achium,
 Panthus Otrides, arcis Phœbiique sacerdos,
 Sacra manu, uictosque Deos, paruumque nepotem
 Ipse trahit, cursuque amens ad littora tendit,
 Quo res summa loco Panthus: quam prendimus arcem?
 Vix ea fatus eram, gemitu cum talia reddit:
 Venit summa dies, & ineluctabile tempus

¶ Ecphrasis.

ignorans accipiens sonitum de alto uertice saxi stupet, id est, attonitus est. Tunc uero fides fuit manifesta, id est, res fuit certa, & insidiæ Danaorum patefcunt, id est, declaratæ sunt. Iam domus alta Deiphobi filij Priami dedit ruinam, id est, cecidit Vulcano, id est, igne superante, & Vcalegon proximus, id est, uiciuus, id est, domus Vcalegonis iam ardet. Et lata freta, id est, maria Sigæa à Sigæo Troiæ promontorio relucent igne. Clamor uirorum, & clangor, id est, sonitus tubarum exoritur, id est, auditur à me primum. Ego tunc amens capio arma, nec erat satis rationis in armis, id est, nesciebam, quid potissimum sequer, sed animi, id est, iræ ardent glomerare manum, id est, cohortem bello, id est, ad pugnam, & concurrere in arcem cum socijs, furor & ira præcipitant mentem, id est, perturbant & impellunt, & succurrit mihi pulchrum, id est, honestum esse, mori in armis, id est, armatum. Et ecce subito Panthus Otrides, id est, Otri filius sacerdos arcis & Phœbi elapsus telis Achium, id est, Græcorum, ipse trahit manu sua sacra & penates, quos dixerat supra Hector, & nepotem paruum, & ille amens tendit cursu, id est, currens ad limina domus meæ. Et dixi illi o Panthus, quo loco est summa res, id est, quid agitur de summa reipublicæ Troianæ? & quam arcem prendimus defendendam? & uix, id est, nōdum ego fatus eram talia uerba, cū reddit, i. respondet talia. i. sequenti gemitu.

Alias limi
 na.

Copiose
et cū ener-
gia Troæ
excidiū ex-
plicat.
Fundit ali-
as Fundit.
nūquā ali-
as unquā.

Ab erin-
nao dicta,
id est, mor-
deo, consu-
mo.
Huic Cho-
ræbo fuit
desponsata
Cassandra.

Dardaniæ: fuimus Troës: fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum: ferus omnia Iuppiter Argos
Transtulit: incensa Danaï dominantur in urbe.
Arduus armatos medijs in mœnibus astans
Fundit equus, uictorq; Sinon incendia miscet
Insultans: portis alijs bipotentibus adfunt:
Millia quot magnis nunquam uenere Mycenis.
Obsedere alijs telis angusta uiarum
Oppositi: stat ferri acies mucrone corusco
Stricta, parata neci: uix primi prœlia tentant
Portarum uigiles, & cæco Marte resistunt.
Talibus Otriadæ dictis, & numine Diuum
Inflammas, & in arma feror, quo tristis Erynnis,
Quo fremitus uocat, & sublatus ad æthera clamor.
Addunt se socios Ripheus, & maximus armis
Iphitus oblatus per Lunam, Hispanisq; Dymasq;
Et lateri adglomerant nostro: iuuenisq; Choroëbus

¶ Euphrasis.

Dies summa, & pro, id est, tempus Dardaniæ ineluctabile, id est, cui resisti non potuit, iam uenit, & nos Troës iam fuimus, quasi diceret, non sumus iam, sed perimus, & ingens gloria Teucrorum fuit, quia Iuppiter ferus, id est, crudelis transtulit omnia nostra ad Argos, & Danaï dominantur in urbe incensa, & equus arduus astans in medijs mœnibus, id est, in urbe media fundit, id est, ex se emittit armatos milites, & Sinon uictor miscet incendia insultans nobis. Alij Græci adfunt portis urbis bipotentibus, id est, ambabus apertis, quot millia nunquam uenere ex magnis Mycenis urbe græca. Alij ex Græcis obsedere, id est, occuparunt angusta uiarum, id est, uias angustas tellis oppositis, acies ferri strictamucrone corusco stat parata neci, id est, nostrorum morte, & uix primi uigiles portarum tentant prœlia, & uix resistunt Marte cæco, id est, pugna inconsiderata. Talibus dictis Otriadæ, id est, Panthus, & numine Diuorum ego feror in flammis & in arma eo quo Erynnis, id est, furia tristis, & quo fremitus, id est, ira uocat, & quo clamor sublatus ad æthera uocat. Tunc Ripheus, & Iphitus maximus uir in armis, & Hispanis, & Dymas addunt se mihi socios, & agglomerant se nostro lateri, et cum superioribus Choroëbus iuuenis

Mygdonides, illis qui ad Troiam forte diebus
Venerat, insano Cassandræ incensus amore:
Et gener auxilium Priamo, Phrygibus ferebat
Infelix, qui non sponsæ præcepta furentis
Audierat.

Quos ubi confertos audere in prœlia uidi,
Incipio super his: Iuuenes fortissima frustra
Pectora (si uobis audentem extrema cupido
Certa sequi, quæ sit rebus fortuna, uidetis:
Excessere omnes adytis, arisque relictis
Dij, quibus imperium hoc steterat) succurritis urbi
Incensæ: moriamur, & in media arma ruamus,
Vna salus uictis, nullam sperare salutem,
Sic animis iuuenum furor additus: inde lupi ceu
Raptores atra in nebula, quos improba uentris
Exegit cæcos rabies, catulique relictis
Faucibus expectant siccis, per tela, per hostes

¶ Euphrasis.

Mygdonides, id est, Lydius, quia Mygdonia, est Lydia, qui Choroëbus forte. i. casu illis diebus, antequam hæc sunt gesta, uenerat ad Troiam incensus amore insano Cassandræ filie Priami regis, quam petebat in uxorem, qui gener esse uolens ferebat auxilium Priamo socero & Phrygibus, qui infelix nondum audierat responsa & oracula sponsæ furentis, id est, per furorem uaticinari solite. Quos omnes confertos. i. coadunatos ubi uidi audere in prœlia, incipio his uerbis in super. O iuuenes. appositue. pectora fortissima sed frustra, ungue inferioribus, moriamur, & ruamus in media arma Græcorum, si est uobis certa cupido, id est, deliberata uoluntas sequi me audentem extrema, scilicet, pericula, quia uos uidetis quæ fortuna sit rebus Troianis, quoniam Dij omnes, quibus, id est, per quos hoc imperium steterat in fastigio rerum collocatum, excefferunt nunc adytis, id est, penetralibus & aris relictis, & uos frustra succurritis urbi incensæ. Igitur moriamur, & ruamus in arma media, quia una tantum salus est uictis, nullam salutem sperare. Sic, id est, his meis dictis furor est additus animis iuuenum, inde nos uadimus per tela, & per hostes, ceu, id est, tanquam lupi raptores, quos cæcos improba rabies uentris, id est, famas exegit, id est, coëgit in atra nebula, & quos catuli sui relictis expectant siccis, id est, tetidis faucibus,

A rei ne-
cessitate,
& ab ho-
nesto hor-
tatur Ae-
neas soc-
os ad pas-
tria def. n
dendā quo
quomodo.
Rabiosissi-
ma res fas-
mes, et ob
hoc male
sua da di-
sta.

Vadimus haud dubiam in mortem, mediæq; tenemus
 Urbis iter: nox atra caua circumuolat umbra,
 Quis cladem illius noctis, quis funera fando
 Explicet: aut possit lacrymis æquare labores?
 Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos,
 Plurima perc; uias sternuntur inertia passim
 Corpora: perc; domos, & relligiosa deorum
 Limina: nec soli pœnas dant sanguine Teucrit:
 Quondam etiam uictis redit in præcordia uirtus:
 Victoresq; cadunt Danaï: crudelis ubiq;
 Luctus, ubiq; pauor, & plurima mortis imago,
 Primus se Danaum magna comitante caterua
 Androgeos offert nobis, socia agmina credens.
 Inscius, atq; ultro uerbis compellat amicis:
 Festinate uiri: nam quæ tam sera moratur
 Segnities: Alij rapiunt incensa, feruntq;

¶ Ecphrasis.

Vadimus (inquam) in mortem haud. i. non dubia, & tenemus iter medie urbis, id est, per urbem mediam irruimus, nox atra, id est, profunda & obscura circumuolat umbra caua, id est, profunda. Quis explicet, id est, explicare possit cladem & funera illius noctis, aut quis possit æquare labores lacrymis? Vrbs antiqua & dominata per multos annos ruit, id est, euertitur, & plurima corpora inertia, id est, ignaua & timida sternuntur per uias & limina, id est, templa religiosa Deorum passim, id est, ubiq;, nec soli Teucrit, sed etiam Greci, dant pœnas sanguine, quia uirtus, id est, fortitudo redit uictis etiam in præcordia, id est, in animum, quondam, id est, aliquando, & Danaï quanquam uictores ex parte cadunt, id est, moriuntur, & ubiq;, id est, ex utraq; parte erat luctus crudelis, & ubique erat pauor, id est timor exanimans, & erat imago mortis plurima, quæ ob illorum oculos uersabatur. Androgeos, hic Grecus erat, primus Danaum pro Danaorum, magna caterua, id est, militum cohorte illum comitante offert se nobis, inscius, & credens esse agmina socia, id est, amica, & compellat, id est, alloquitur nos ultro uerbis amicis, quasi ad socios amicos loquens. O uiri festinate, nam quæ segnities, id est, desidia moratur & detinet uos? Alij socij nostri rapiunt & ferunt, id est, auferunt

Pergama: uos celsis nunc primum a nauibus itis.
 Dixit: & extemplo (neq; enim responsa dabantur
 Fida satis) sensit, medios delapsus in hostes,
 Obstupuit, retroq; pedem cum uoce repressit.
 Improuisum aspris ueluti qui senibus anguem
 Pressit humi nitens, trepidusq; repente refugit
 Attollentem iras, & cæcula colla tumentem:
 Haud secus Androgeos uisu tremefactus abibat.
 Irruimus densis & circumfundimur armis:
 Ignarosq; loci passim, & formidine captos
 Sternimus: aspirat primo fortuna labori.
 Atque hic exultans successu, animisq; Chorœbus:
 O socij, qua prima, inquit, fortuna salutis
 Monstrat iter, qua ostendit se dextra, sequamur,
 Mutemus clypeos, Danaumq; insignia nobis
 Aptemus. dolus, an uirtus, quis in hoste requirat?
 Arma dabunt ipsi, sic fatus, deinde comantem

¶ Ecphrasis.

Pergama, id est, spolia Troiæ incensa, & uos nunc primum itis pro uentis ex nauibus celsis, id est, ex portu. Dixit Androgeos, & delapsus in medios hostes sensit, quia non dabantur sibi responsa satis fida, obstupuit, & repressit retro, id est, retraxit pedem cum uoce, id est, & pedem et uocem, et ponit comparationem. Velut, id est, quem admodum ille, qui nitens humi pressit anguem improuisum, id est, quem non præuiderat, in senibus, id est, spuis aspris pro asperis, et ille trepidus refugit repente illum anguem attollentem iras, id est, suscitantem, tumens tē colla. i. habentem colla tumida cæcula. i. nigra uel uiridia, haud secus. i. non aliter abibat a nobis tremefactus uisu Androgeos. Irruimus. i. impetus facimus in illū, et circumfundimur armis densis, et sternimus illos passim, id est, ubiq; ignaros loci et captos formidine, fortuna aspirat, id est, fauet primo labori nostro. Atq;, id est, tunc Chorœbus iuuenis exultans successu, id est, fortuna et animis, id est, animositate inquit, o socij, sequamur ea parte, qua prima fortuna monstrat iter salutis nostræ, et qua illa dextra ostendit se, mutemus clypeos nostros illorum clypeis, et aptemus nobis insignia Danaorum, et quia uidebatur hoc per dolum malum fieri, ait, quis requirat in hoste, dolus, an uirtus sit? Ipsi hostes dabunt nobis arma. Sic fatus Chorœbus, deinde induitur Galeam comantem

In Chorœbo notat i potētis, et inconsulti animi tuuenem, qui asperis nē mium effratur.

Greci Mē neruam. Danaï Apollinē ferrebant.

Androgei galeam, clypeiq; insigne decorum
 Induitur, lateriq; Argium accommodat enssem,
 Hoc Ripheus, hoc ipse Dymas, omnisq; iuuentus
 Læta facit, spolijs se quisq; recentibus armat,
 Vadimus immisti Danaïs, haud numine nostro:
 Multaq; per cæcam congressi prælia noctem
 Conserimus: multos Danaum demittimus Orco,
 Diffugiunt aliq; ad naueis, & littora cursu
 Fida petunt: pars ingentem formidine turpi
 Scandunt rursus equum, & nota conduntur in aluo:
 Heu nihil inuitis fas quenquam fidere diuis.

Nōna nar-
 ratio, quæ
 ornat gra-
 tia inter-
 ponitur.
 Amoris
 impatien-
 tis exem-
 plum.

Ecce trahebatur passis Priameia uirgo
 Crinibus a templo Cassandra, adytisq; Mineruæ,
 At cælum tendens ardentia lumina frustra:
 Lumina, nam teneras arcebant uincula palmas,
 Non tulit hanc speciem furiosa mente Choræbus:
 Et sese medium iniecit moriturus in agmen.

¶ Ecpheasis.

Androgei, et induitur insigne decorum clypeus, id est, clypeum insignis decoris, & accommodat, id est, adaptat lateri enssem Argium, id est, Androgei, qui Græcus erat, hoc facit Ripheus, facit hoc ipse Dymas, & omnis reliqua iuuentus læta facit, & quisq; armat se spolijs recentibus, id est, ab hoste paulo ante detrahitis. Nos itaq; uadimus immisti Danaïs, sed non numine nostro, id est, nobis propitio. Et nos congressi per noctem cæcam conserimus multa prælia, & demittimus Orcho multos Danaorum, id est, ad mortem. Alij diffugiunt ad naues, & petunt cursu littora fida, in quibus fuerant castra. Pars illorum scandunt rursus equum formidine turpi, quia turpe illis erat fugere, uictoribus præsertim, & conduntur in aluo equi nota, id est, consueta. Sed heu, quia non est fas quemquam fidere diuis inuitis, id est, nolentibus. Ecce uirgo Priameia Cassandra Priami filia trahebatur crinibus a templo, & ab adytis Mineruæ, quoniam sacerdos erat, tendens ad cælum lumina, id est, oculos, ardentia, id est, clara & pulchra, sed frustra, lumina dico, nam uincula arcebant, id est, comprimebant palmas teneras, id est, muliebres. Tunc Choræbus mente furiosa, id est, furore incensa, non tulit hanc speciem, id est, facti atrocitatem, & periturus iniecit se in medium Græcorum agmen. Tunc cuncti

Consequimur cuncti, & densis incurrimus armis,
 Hic primum ex alto delubri culmine telis
 Nostrorum obruimur: oriturq; miserrima cædes
 Armorum facie, & Graiarum errore iubarum,
 Tum Danaï gemitu, atq; ereptæ uirginis ira,
 Undiq; collecti inuadunt: acerrimus Ajax,
 Et gemini Atridæ, Dolopumq; exercitus omnis:
 Aduersi rupto ceu quondam turbine uenti
 Confligunt, Zephyrusq; Notusq;, & lætus Eois
 Eurus equis: stridunt syluæ, sæuitq; tridenti
 Spumeus, atq; imo Nereus ciet æquora fundo.
 Illietiam, si quos obscura nocte per umbram
 Fudimus insidijs, totaq; agitauimus urbe,
 Apparent, primi clypeos, mentitaq; tela
 Agnoscunt, atq; ora sono discordia signant,
 Illicet obruimur numero: primusq; Choræbus

Ali. raptō

¶ Ecpheasis.

nos consequimur illum, & incurrimus armis ab utraque parte densis. Hic, id est, tunc nos obruimur, id est, interficimur primum telis uestrorum, id est, Troianorum missis ex alto culmine delubri, id est, templi, & cædes miserrima oritur facie armorum, quia ex eo putabant nos esse ex Græcorum numero, & errore iubarum insignium Graiarum. Tunc Danaï, scilicet, Ajax acerrimus, hic erat Oilei filius, & gemini Atridæ Agamemnon & Menelaus, & omnis exercitus Dolopum collecti undique gemitu, & ira uirginis ereptæ, scilicet, Cassandra inuadunt, ceu, id est, tanquam uenti aduersi, id est, contrarij confligunt, id est, decernunt quondam turbine rupto, uenti dico Zephyrus occidentalis, Notus meridionalis, Eurus Orientalis lætus equis Eois, id est, Orientalibus. Tunc ex uentorum concursu syluæ stridunt, & Nereus Deus marinus pro ipso mari spumeus sæuit, id est, furit tridenti, id est, fuscina Neptuni, & ciet, id est, perturbat æquora ab imo fundo maris, illi quos diximus, & si quos fudimus, id est, fugauimus nocte obscura per umbras, & agitauimus & persecuti sumus ex insidijs per totam urbem, illi, inquit, primi agnoscunt clypeos, & tela mentita, id est, aliena, et signant ora discordia intra se contraria sono, id est, simbolo uel tessera belli. Illicet, id est, statim nos obruimur numero, id est, Græcorum multitudine, et Choræbus primus

Homerus dicit cuique
vel rei, vel
homini e-
pithetō ad
dere, hunc
Verg. imi-
tatus, Di-
uam armi
potētē uo-
cat.

Obtesta-
tio qua pe-
rite Ver-
gilius pro-
ditionis a-
mouet ab
Ænea su-
spicionē.

Redit ad
narratio-
nem.

Penelei dextra Diuæ armipotentis ad aram
Procumbit; cadit & Rhipheus, iustissimus unus
Qui fuit in Teucris, & seruantissimus æqui:
Dñs aliter uisum, pereunt Hipanisq; Dymasq;
Confixi a socijs; nec te tua plurima Panthu
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.
Iliaci cineres, & flamma extrema meorum
Testor, in occasu uestro nec tela, nec ullas
Vitauisse uices Danaum; & si fata fuissent
Ut caderem, meruisse manu. diuellimur inde
Iphitus & Pelias mecum: quorum Iphitus æuo
Iam grauior, Pelias & uulnere tardus Vlyssi.
Protinus ad sedes Priami clamore uocati,
Hic uero ingentem pugnam, ceu cætera nusquam
Bella forent, nulli tota morerentur in urbe:
Sic Martem indomitum, Danaosq; in tecta ruenteis

¶ Ecphrasis.

Procumbit, id est, cedit dextra Penelei Græci nobilis, ad aram, id est, iuxta aram
Diuæ armipotentis, id est, Palladis, & Rhipheus, qui unus fuit iustissimus in
Teucris, & seruantissimus æqui, id est, æquitatis & iustitiæ cadit, quia aliter ui-
sum est Dijs, quasi diceret, perinde cecidit, ac si malus fuisset, Hipanis & Dymas
pereunt confixi, id est, uulnerati à socijs, quia, ut diximus, ex errore armorum pu-
tabant illos esse Græcos, & o Panthu, nec tua plurima pietas, id est, religio, nec
infula Apollinis, id est, uestis sacerdotalis illius Det, cuius eras sacerdos, texit, id
est, prætexit te labentem. O cineres Iliaci, id est, o Troia in cineres redacta, &
o flamma extrema meorum, quos, scilicet, illic amisi, ego testor uos, id est, testes
uos imploro, me non uitauisse ullas uices, id est, occursum Danaorum in uestro oc-
casu. i. quo tēpore occidistis, & testor uos, me meruisse manu mea pugnādo, ut cas-
derem, si fuissent fata. i. uoluissent. Iphitus & Pelias mecum diuellimur inde. i. ab Ar-
cis tēplo, ex quibus Iphitus erat iā grauior æuo. i. ætate, quia senex, Pelias erat tar-
dus ætate & uulnere, quod ab Vlysse acceperat. & protinus uocati sumus
clamore: quem audiuit, ad sedes, id est, domum Priami. Hic uero cernimus pu-
gnā ingentē: ceu. i. tanquā nulla cætera bella forent, & nulli morerentur in tota ur-
be, sic cernimus Martem. i. pugnam, indomitū, & Danaos ruentes ad tecta Priami.

Cernimus, obsessumq; acta testudine limen:
Hærent parietibus scalæ: posteq; sub ipsos
Nituntur gradibus, clypeosq; ad tela sinistris
Protecti obijciunt: prensant fastigia dextris.
Dardanidæ contra, turres, ac tecta domorum
Culmina conuellunt, his se, quando ultima cernunt,
Extrema iam in morte parant defendere telis:
Auratasq; trabes, ueterum decora alta parentum,
Deuoluunt: alij strictis mucronibus imas
Obsedere fores: has seruant agmine denso,
Instaurati animi regis succurrere tectis:
Anxilioq; leuare uiros uimq; addere uictis,
Limen erat, cæcæq; fores, & peruius usus
Tectorum inter se Priami, posteq; relictis
A tergo, infelix quæ se dum regna manebant,
Sæpius Andromache ferre incomitata solebat
Ad soceros, & auo puerum Astyanacta trahebat.

¶ Ecphrasis.

Limē obsessum testudine acta, id est, adacta, est autem testudo machina belli-
ca, scalæ hærent parietibus domus, & nituntur gradibus scalarum sub ipsos po-
stes, id est, ianuas, & illi protecti clypeis opponunt clypeos manibus sinistris, et
prensant fastigia domus manibus dextris. Sed Dardanidæ, id est, Troiani con-
tra conuellunt turres, ac tecta culmina domorum, & parant defendere se his telis,
quando pro quoniam cernunt iam omnia in extrema morte posita, & deuoluunt,
id est, deijciunt trabes auratas. appositue. alta decora, id est, antiqua ornamen-
ta parentum ueterum, id est, maiorum suorum. Alij ex Troianis obsedere ad de-
fendendum imas fores, & seruant illas denso agmine, id est, cohorte, animi nostri
tunc instaurati sunt succurrere, id est, ad succurrendum tectis regis, & leuare,
id est, subleuare uiros auxilio, & addere uim uictis: & scribit qua parte ingres-
sus est donum. Limen, id est, ianua & fores cæcæ, id est, occultæ, & usus per-
uius tectorum Priami inter se, & postes erant relictis à tergo domus, quasi dice-
ret, erat posticus illic domus, qua, id est, per quem posticum infelix Andromas-
che uxor, scilicet, Hectoris incomitata, id est, sola solebat ferre se ad soceros,
& trahebat auo, id est, ad auum Priamum Astyanacta puerum, & dicit
hæc fuisse tunc, cum regna Troiæ manebant, id est, stabant. Et per eum

Alia. Tur-
rem.
Huius tur-
ris & me-
minit Ho-
merus.

Ferocis a-
nimi natu-
ram Pyr-
rho notat.

Euado ad summi fastigia culminis: unde
Tela manu miseri iactabant irrita Teucris.
Turrim in præcipiti stantem, summisq; sub astra
E ductam tectis, unde omnis Troia uideri,
Et Danaum solite naues, & Achaica castra,
Aggressi ferro circum, quia summa labantes
Iuncturas tabulata dabant, conuellimus altis
Sedibus, impulimusq; ea lapsa repente ruinant
Cum sonitu trahit, & Danaum super agmina late
Incidit. Ast alij subeunt; nec saxa nec ullum
Telorum interea cessat genus,
Vestibulum ante ipsum, primoq; in limine Pyrrhus
Exultat telis: & luce coruscus athena:
Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc positus nouus exuuijs, nitidusq; iuuenta,
Lubrica conuoluit sublato pectore terga

¶ Ecpheasis.

posticum ego euado ad fastigia summi culminis, unde, id est, à quo domus cul-
mine Teucris miseri in suam protectionem iactabant tela irrita, id est, uan-
na & sine effectu. Tunc aggressi sumus ferro circum, id est, ab omni parte tur-
rim stantem in præcipiti, id est, sublimi loco & in præcipitium positam, & edu-
ctam sub astra in summis tectis, unde, id est, ex qua turri omnis Troia & na-
ues Danaorum solite sunt uideri, & castra Achaica, id est, Græca solita sunt
uideri, aggressi (inquam) sumus illam turrim ea parte, qua summa tabulata
dabant iuncturas labantes. i. iungebantur ipsi turri, & conuellimus illam turrim ex
altis sedibus, & tunc impulimus illam, & ea turris lapsa repente trahit rui-
nam cum sonitu, id est, cum rutinæ fragore, & incidit late super agmina Da-
naorum, atq; ita illos oppressit. Sed alij ex Græcis succedunt in locum inter-
emptorum, nec interea, dum hæc fiunt, ullum genus telorum cessat ab utraq; sci-
licet parte. Pyrrhus Achilles filius coruscus telis & luce athena, id est, splen-
dore armorum exultat ante vestibulum domus Regiæ, & in primo limine,
quod est idem: Qualis, id est, qualiter coluber pastus mala gramina, id est, her-
bas, quibus exult senectutē, nūc nouus positus exuuijs. i. uernatiōe, & nitidus iuuenta,
ille arduus ad solē conuoluit. i. si uat terga lubrica pectore sublato. i. erecto ad solē,

Arduus ad Solem, & linguis micat ore trifurcis.
Vna ingens Periphas; & equorum agitator Achilles
Armiger Automedon, una omnis Scyria pubes
Succedunt tecto, & flammæ ad culmina iactant,
Ipse inter primos correpta dura bipenni
Limina pertumpit, postesq; a cardine uellit
Aeratos, iamq; excisa trabe, firma cauuit
Robora, & ingentem lato dedit ore fenestram,
Apparet domus intus, & atria longa patefcunt:
Apparent priami, & ueterum penetralia regum,
Armatosq; uident stantes in limine primo.
At domus interior gemitu, miseroq; tumultu
Miscetur: penitusq; cauæ plangoribus ædes
Fœmineis ululant: ferit aurea sydera clamor,
Tum pauide tectis matres ingentibus errant:
Amplexæq; tenent postes, atq; oscula figunt.

¶ Ecpheasis.

et micat ore, id est, tremat linguis trifurcis, id est, trifidis, coluber dico; quem
tumidum bruma, id est, hyems frigida tegebat. Et cum Pyrrho una, id est, simul
Periphas uir ingens armis, & Automedon armiger, & agitator, id est, auriga
equorum Achilles, & una, id est, simul omnis pubes, id est, iuuentus Scy-
ria, id est, à Scyro insula, ubi Deidamia ex Achille Pyrrhum genuit, hic in-
quam omnes succedunt tecto domus regiæ, & iactant flammæ ad culmina
domus. Ipse Pyrrhus inter primos correpta bipenni, id est, securi per-
puit limina ianue dura, & uellit postes aeratos, id est, ex ære, cardine, id est,
à cardine, & iam Pyrrhus cauuit robora firma, id est, duram ianue mate-
riam, excisa trabe, qua erat ianua compacta, & dedit fenestram ingentem ore,
id est, foramine lato. Tunc domus apparet intus sic, ut ab ijs, qui erant extra,
uideri possit, & atria longa domus patefcunt, & penetralia, id est, domus re-
giæ recessus Priami & Regum ueterum Troiæ apparent, & Græci uident ar-
matos stantes in primo limine domus. At domus interior. i. penetralia domus, misce-
tur. i. perturbatur gemitu & tumultu misero, & ædes caue. i. testudineæ resonant
penit. i. plangoribus. i. pectorū percussionib; fœmineis. i. mulierū, clamor omnium fe-
rit sydera aurea, hyphole est. Tūc. i. interea matres. i. mulieres pauide errant huc il-
luc in tectis ingentibus, et amplexæ tenent postes. i. hostia, et figunt oscula ipsis postibus.

Quæ A-
chilles ex
Scyro Cy-
cladū dū-
cit.

Instat ui patria Pyrrhus: nec claustra, nec ipsi
 Custodes sufferre ualent: labat ariete crebro.
 Labare uerbū est emphati- cum. emoti Al. emoto. Comparatio Home- rica. Alias. quā- ta nepotū.
 Ianua, & emoti: procumbunt cardine postes.
 Fit uia uirumpunt aditus: primosq; trucidant.
 Immissi Danai, & late loca milite complent.
 Non sic aggeribus ruptis cum spumeus amnis
 Exiit, oppositasq; euicit gurgite moles,
 Fertur in arua furens cumulo, camposq; per omnes,
 Cum stabulis armenta trahit: uidi ipse furem
 Cæde Neoptolemum, geminosq; in limine Atridas:
 Vidi Hecubam, centumq; nurus, Priamumq; per aras
 Sanguine foedantem, quos ipse sacrauerat, ignes.
 Quinquaginta illi thalami, spes tanta nepotum,
 Barbarico postes auro, spoliisque superbi
 Procubuere: tenent Danai qua deficit ignis.
 Forsitan & Priami fuerint quæ fata, requiras.

¶ Ecphrasis.

Pyrrhus instat ui patria, id est, Achillis patris sui; nec claustra domus, nec ipsi custo- des ianue ualent sufferre illum. Ianua labat, id est, uacillat ariete crebro, id est, crebris illius machinae percussionibus, & postes, id est, ianue, emotti, id est, euulsi cardine procumbunt: fit uia uir, id est, uiolenter intrant, rumpunt aditus, id est, ir- rumpentes ingrediuntur, & Danai immisi, id est, recepti in domum trucidat pri- mos, id est, custodes ianue armatos, & complent, s. militibus loca late, id est, late, & ponit comparationem dicens. Non sic, id est, non tanto impetu, sed minori amnis spumeus fertur furens cumulo, id est, in undatione in arua, & hoc cum ex- iit subaudi ex aluco, & euicit gurgite suo moles: abijces, oppositas, & trahit per omnes campos armenta cum stabulis, id est, in quibus stabulantur, & dicit Aene- as: Ego ipse uidi Neoptolemum, i. Pyrrhum furem, cæde, i. interfectorum stra- ge, & uidi geminos Atridas, i. Agamemnonem et Menelaum in limine domus, & uidi Hecubam uxorem Priami & centum nurus suas, & uidi Priamum foedans- tem, id est, cruentantem sanguine ignes, quos ipse sacrauerat, per aras. Quinqua- ginta thalami filiorum erant illi, & ex illis tanta nepotum spes. Postes, id est, ianue superbi, id est, nobiles auro barbarico & spolijs ab hostibus detractis procubuere, Danai tenent domum regiam ea parte, qua ignis deficit. Fors- itan o Regina tu requiras a me, quæ fuerint Priami fata, id est, mors fatalis.

Vrbis

Vrbis vbi captæ casum conuulsaq; uidit
 Limina tectorum, & medium in penetralibus hostem,
 Arma diu senior desueta trementibus æuo
 Circundat nequicquam humeris, & inutile ferrum
 Cingitur, ac densos fertur moriturus in hostes.
 Aedibus in medijs, nudoq; sub ætheris axe
 Ingens ara fuit, iuxtaq; veterrima laurus
 Incumbens aræ, atq; umbra complexa penates.
 Hic Hecuba, & natæ nequicquam altaria circum,
 Præcipites atra ceu tempestate columbæ
 Condensæ, & diuum amplexæ simulacra tenebant,
 Ipsum autem sumptis Priamum iuuenilibus armis
 Ut uidit: Quæ mens tam dira miserrime coniux
 Impulit his cingi telis: aut quo ruis: inquit:
 Non tali auxilio, nec defensoribus istis
 Tempus eget: non si ipse meus nunc afforet Hector.
 Huc tandem concede: hæc ara tuebitur omneis:

¶ Ecphrasis.

Vbi, id est, postquam ille uidit casum urbis sue captæ, & limina tectorū conuulsa, & uidit hostē in medijs penetralibus domus. ille senior circumdat nequicquā, i. fru- stra humeris suis trementibus æuo arma diu desueta, id est, non assueta, & cin- gitur ferrū inutile, id est, cuius apud illum nullus erat usus. & ille moriturus sine ulla spe fertur in hostes densos. In medijs aedibus, et sub axe nudo ætheris ara in- gens fuit, & iuxta, id est, prope laurus ueterrima fuit, incumbens aræ illi, atque complexa penates, id est, protegens illos ramis. hic, id est, iuxta aram illam Hecu- ba & natæ illius erant condensæ, id est, constipatæ, et sedebant amplexæ simula- cra Diuorū, ceu, i. tāquam columbæ præcipites in tempestate atra, i. obscura. Sed ut, i. postq̄ Hecuba uidit ipsum Priamū cum armis iuuenilibus sumptis, i. quæ ma- gis iuuenes decet, quā senes. inquit: o coniux miserrime, quæ mens tam dira, id est, Deorum ira immissa impulit te cingi, id est, armari his telis: aut quo ruis: quia tempus præsens non eget tali auxilio, quale es tu. nec eget istis defensoribus, qualis tu es. non inquam eget defensoribus, quia nihil proficerent, etiam si meus filius Hector afforet, id est, præsens esset. ergo concede, id est, accede huc tandem, quia hæc ara tuebitur omnes, ne occidamur a Græcis, aut si moriendum est.

Increpat
 Hecuba cō
 filiū mari-
 ti ab impos-
 sibili.
 at. sedebat.

f

al. in sede
 Aut moriere simul, sic ore effata, recepit
 Ad sese, & sacra longæuum sede locauit,
 Ecce autem elapsus Pyrrhi de cæde Polytes,
 Vnus natorum Priami, per tela, per hostes
 Porticibus longis fugit, & vacua atria lustrat
 Saucius; illum ardens infesto vulnere Pyrrhus
 Insequitur, iam iamq; manu tenet, & premit hasta,
 Ut tandem ante oculos euasit, & ora parentum,
 Concidit, ac multo vitam cum sanguine fudit.
 Hic Priamus, quanquam in media iam morte tenetur;
Obtestatur Deos cū in crepatione.
 Non tamen abstinuit, nec voci, iræq; pepercit.
 At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis,
 Dii, si qua est cælo pietas, quæ talia curet,
 Persoluant grates dignas, & premia reddant
 Debita: qui nati coram me cernere letum
Circūstantia loci & persone.
 Fecisti, & patrios foedasti funere vultus.
 At non ille, fatum quo te mentiris, Achilles

¶ Ecphrasis.

moriere simul nobiscum. & Hecuba effata sic ore, recepit Priamum ad sese, & locauit illum longæuum in sede illa sacra, quam supra dixerat. Et ecce subito Polytes vnus natorum, id est, ex numero filiorum Priami elapsus, id est, fugiēs de cede Pyrrhi, fugit longis porticibus per tela, & per hostes, & ille saucius, id est, vulneratus lustrat, id est, circuit atria uacua, id est, ampla. sed Pyrrhus ardens insequitur illum vulnere infesto, id est, inimico, & irato, & tenet illum manu iam iam, id est, quasi, & premit hasta imminens illi. Sed ut tandem, id est, postq̄ euasit Polytes ab insequēti illum Pyrrho, & concidit ante oculos, & ora parentum, scilicet, Priami, & Hecubæ, & fudit vitam cum multo sanguine, id est, animam. Hic, id est, tunc Priamus quanquam tenetur iam mortē media, id est, manifesta, non tamen abstinuit se, nec pepercit iræ, & voci, id est, iratus locutus est, & exclamat. At indignātis est aduerbium, si qua pietas est in cælo, id est, pietatis prouidentia, quæ curet talia, dii persoluant tibi grates dignas, & reddant tibi premia debita pro scelere tuo, & pro talibus ausis tuis, qui fecisti me cernere letum nati coram, id est, me presente, & foedasti, id est, cruentasti sanguine vultus patrios, id est, meos, qui sunt illius pater. At ille Achilles, quo mētiris te esse fatū, id est, genitū,

Talis in hoste fuit Priamo: sed iura, fidemq;
 Suppliciserubuit: corpusq; exangue sepulchro
 Reddidit Hectoreum, meq; in mea regna remisit.
 Sic fatus senior: telumq; imbelle sine ictu
 Coniecit: rauco quod protinus ære repulsum,
 Et summo clypei ne quicquam vmbone pependit,
 Cui Pyrrhus: Referes ergo hæc, & nuntius ibis
 Pelidæ genitori: illi mea tristitia facta,
 Degeneremq; Neoptolemum narrate memento:
 Nunc morere, hæc dicens, altaria ad ipsa trementem
 Traxit, & in multo lapsantem sanguine nati:
 Implicuitq; comam læua, dextraq; coruscum
 Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit enssem.
 Hæc finis Priami fatorum: hic exitus illum
 Sorte tulit, Troiam incensam, & prolapsa videntem

al. E sumo Per amara locū irridet Priamū in uictum.

¶ Ecphrasis.

non fuit talis, qualis tu, in hoste Priamo, id est, in me, qui illi hostis eram, sed erubuit, id est, cum pudore seruauit iura, & fidem supplicis, id est, meā, qui eram illi supplex, quo tempore in castra Græcorum descendi, ut Hectora redimerē. & reddidit mihi sepulchro, id est, ad sepeliendum corpus Hectoreum, & remisit me incolumem in mea regna, id est, in urbem meam. Senior Priamus sic fatus est, & coniecit in Pyrrhum telum umbelle, id est, imbecillum, & debile sine ictu, id est, quod nullum ictum fecit: quod telum repulsum protinus ex ære rauco, id est, ex clypeo æreo rauco nescio quid sonanti, ne quicquam, id est, frustra, uel non pependit in summo vmbone clypei, id est, in illo orbe clypei eminentiore. Cui dixit, quadoquidē me filium Achillis esse negas, ergo, dicit Pyrrhus, illi tu referes hæc, & ibis nuntius Pelidæ genitori, id est, Achilli patri meo, & cum ad inferos descenderis, memento narrare illi mea tristitia facta, et Neoptolemū, id est, me Pyrrhū degenerē, id est, illius generi non respondētē, sed nūc morere, et dicēs hoc traxit Priamū tremētē ad ipsa altaria, & læua, id est, manu sua sinistra implicuit, id est, inuoluit comā lapsantē, id est, raptā in multo sanguine nati, id est, Polyte, & Pyrrhus extulit, id est, strinxit manu dextra enssem coruscū, id est, splendidū, & abdidit, id est, immisit illi lateri capulo tenus, id est, usq; ad ensis capulum, id est, manubrium. Hic, quem narraui, fuit finis fatorum Priami, & hic exitus tulit, id est, rapuit illum sorte, uidentē, id est, cum uideret Troiam incensam.

at. limine

Pergama, tot quondam populis, terrisque superbum
Regnatorem Asiae, iacet ingens littore truncus,
Auulsumque humeris caput, & sine nomine corpus.

At me tum primum saeuus circumstetit horror,
Obstupui, subiit chari gentoris imago,
Ut regem aequuum crudeli vulnere vidi
Vitam exalantem: subiit deserta Creusa,
Et direpta domus, & parui casus Iuli.

Bonus im-
perator no-
cedere de-
bet, nisi ex
necessitate

Respicio: & quae sit circum me copia, lustro.
Deseruere omnes defessi, & corpora saltu
Ad terram misere: aut ignibus agra dedere,

¶ Ecphrasis.

¶ Pergama. i. muros Ilij prolapsa. i. cadenti: illud dico regnatorem. i. Regem superbum. i. nobile quoddam tot populis, & terris Asiae minoris, in qua Phrygia fuit, sed nunc iacet truncus ingens in littore maris, & caput auulsum humeris, et corpus sine nomine, quia non poterat agnosci sine capite, & consequenter nec nominari. At tunc primum quod nunquam antea horror saeuus circumstetit me. Obstupui, subiit, id est, in memoriam mihi uenit imago gentoris chari, ut uidi Regem aequuum, id est, Priamum aequalem illi aetate exalantem. i. expirantem uitam. i. animam vulnere crudeli. & Creusa uxor mea subiit, id est, in memoriam uenit. & domus direpta subiit, & casus Iuli parui subiit. respicio, & lustro. i. recenseo, quae copia pro copia. i. exercitus sit circum me. & omnes mei comites defessi deseruerunt me. & miserunt ad terram corpora saltu. i. ceciderunt, aut dederunt illa corpora agra ignibus. i. rogo.

Duo & viginti, qui sequuntur, versus, quidam
ceu non genuinos, hoc loci omittunt.

Iamque adeo super vnus eram: cum limina Vestae
Seruantem, & tacitam secreta in sede latentem
Tyndarida aspicio: dant clara incendia lucem
Erranti, passimque oculos per cuncta ferenti.

¶ Ecphrasis.

Et iam ego vnus adeo, id est, certe supereram, cum aspicio Tyndarida, id est, Helenam Tyndari filiam putatluam, seruantem, id est, tenentem limina, id est, templa Vestae, & aspicio illam tacitam sedentem in sede secreta. i. in recessu positam, & cum essent tenebrae, dicit quomodo illam agnoscere potuit, quia incendia clara dant lucem mihi erranti, & ferenti oculos meos per cuncta passim, id est, ubique.

Illa sibi infestos euerfa ob pergama Teucros,
Et poenas Danaum, & deserti coniugis iras
Permetuens, Troiae, & patriae communis Erinny
Abdiderat sese, atque aris inuisa sedebat:
Exercere ignes animo: subit ira cadentem
Ulcisci patriam, & sceleratas sumere poenas.
Scilicet haec Spartam incolumis, patriasque Mycenae
Aspiciet: partoque ibit Regina triumpho:
Coniugiumque, domumque, patres, natosque videbit
Iliadum turba & Phrygijs comitata ministris
Occiderit ferro Priamus: Troia arserit ignis
Dardanium toties sudarit sanguine litus:
Non ita: nanque & si nullum memorabile nomen,
Foeminea in poena est, nec habet victoria laudem:
Extinxisse nefas tamen, & sumpsisse merentis
Laudabor poenas: animumque expleffe iuuabit

Ira sanguis
nis ardor
circa cor
est.

¶ Ecphrasis.

Illa Helena abdiderat. i. abscondit sese, atque inuisa tam Graecis, quam Troianis odiosa sedebat in aris. i. templo. Helena dico communis Erinny. i. furia Troiae, & patriae. i. Graeciae, praemetuens Teucros infensos. i. iratos ob pergama euerfa, id est, Troiam destructam, & praemetuens poenam Danaum. i. Danaorum, & iram coniugis Menelai deserti. Tunc ignes. i. irae exarserunt mihi in animo, subit ira. i. incitat me, ulcisci patriam cadentem. i. ultionem pro patriae ruina de Helena accipere, & sumere poenas sceleratas. i. ab illa scelerata, & dixi tunc. Scilicet. i. certe haec. i. Helena aspiciet incolumis Spartam. i. Lacedaemoniam patriam suam, & Mycenae patrias Graecam urbem: & illa Regina parto triumpho. i. triumphatrix uidebit coniugium. i. coniugem Menelaum, & domum suam, & patres Tyndarum & Leda, & natos. s. Hermionem, Regina dico comitata turba Iliadum. i. mulierum Troianarum, & ministris Phrygijs. i. seruis Troianis: Et quod Priamus occiderit ferro, et Troia arserit ignis, & litus Dardanium toties sudauerit, id est, inundauerit sanguine: non ita, subaudi, hoc manebit impunitum. Nam & si nullum nomen memorabile, id est, insignis laus est in poena foeminea, neque haec uictoria habet laudem, tamen ego laudabor extinxisse nefas, id est, nefandam foeminam interfecisse, & laudabor sumpsisse poenas merentis: & iuuabit, id est, delectabit me expleffe, pro expleuisse

f ij

Deorū au=
xilium.

Oratio Ve
neris, qua
Aeneā hor
tat, ut pic=
tatis ma=
gis ratio=
nē habeat.

Ultricis flammæ, & cineres satiaste meorum,
Talia iſtabam, & furiata mente ferebar,
Cum mihi ſe, non ante oculis tam clara, videndam
Obtulit, & pura per noctem in luce refulſit
Alma parens, confeſſa Deam, qualiſq; videri
Cælicolis, & quanta ſolet: dextraq; prehenſum
Continuit, roſeoq; hæc inſuper addidit ore:
Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras?
Quid furis? aut quonam noſtri tibi cura reſellit?
Non prius aſpicias vbi feſſum ætate parentem
Liqueris Anchifen: ſuperet coniux ne Creuſa,
Aſcaniuſq; puer: quos omnes vndiq; Graiæ
Circum errant acies: & ni mea cura reſiſtat,
Iam flammæ tulerint, inimicus & hauſerit enſis,
Non tibi Tyndaridis faciès inuiſa Lacæna,
Culpatuſue Paris: verum inclementia Diuum
Has euertit opes, ſternitq; a culmine Troiam.

¶ Ecphraſis.

¶ Satiaste animū uindicta flāmē ultricis, & illuſ ſanguine ſatiaste cineres meo-
rū, qui illius cauſa perierāt. Ego iſtabā. i. inaniter loquebar talia uerba, & fere-
bar mente furiata. i. impetu mētis furioſo, cū alma parēs obtulit ſe mihi uidendā
oculis, nō tā clara ante illud tēpus obtulit ſe mihi, alm. i. parēs, dico, cōfeſſa ſe eſſe
Deā, & qualis & quāta ſolet uideri, & cōtinuit me, ne irruerem, præſum dextra.
& inſuper addidit hæc uerba ſequētia ore roſeo. i. pulchro. O nate, quis tātus do-
lor excitat, & mouet iras indomitas. i. quas uincere non potes? Quid. i. cur furis
aut cura noſtri. i. quā de me habere debuſti, quo reſeſſit tibi nō aſpicias prius. i.
potius ubi liqueris. i. reliqueris parentē Anchifem feſſum ætate. i. ſenio debilita-
tum? & non prius aſpicias, ne. i. an Creuſa coniux ſuperet. i. uiuat? & an Aſcanius
puer etiam uiuat: quos omnes acies Graiæ, id eſt, Græcorum undiq; circumerrant,
& iam flammæ tulerint, id eſt, abſtulerint, & peremerint illos, ni pro niſi mea
cura reſiſtat, & enſis inimicus hauſerit, id eſt, percufferit illos. Faciès inuiſa,
id eſt, odioſa Lacæna. id eſt, Helenæ, quæ fuit ex Laconia, & Paris culpatus
ab omnibus, propter Helenæ raptum, non euertit has opes Troianas, uerū. i. ſed
inclementia Diuorum euertit illas, & ſternit Troiam à culmine, id eſt, ab arce.

Aspice (nanq; omnem, quæ nunc obducta tuenti
Mortaleis hebetat uisus tibi, & humida circum
Caligat, nubem eripiam: tu nequa parentis
Iussa time, neu præceptis parere recusa)
Hic, vbi dissectas moles, auulsaq; saxis
Saxa uides, mistoq; undantem puluere fumum:
Neptunus muros, magnoq; emota tridenti
Fundamenta quatit, totamq; a sedibus urbem
Eruit: hic Iuno Scæas sæuissima portas
Prima tenet. sociumq; furens a nauibus agmen
Ferro accincta uocat.
Iam summas arceis Tritonia (respice) pallas
Insedit, nimbo effulgens, & Gorgone sæua.
Ipse pater Danais animos, viresq; secundas
Sufficit: ipse Deos in Dardana suscitât arma,
Eripe nate fugam, finemq; impone labori:

¶ Ecphraſis.

Aspice, nam ego eripiam tibi o nate omnem nubē, quæ obducta per aërem hebetat
uiſus mortales. i. humanos tibi intuenti, & humida caligat circum. Tu o fili ne ti-
me qua, id eſt, aliqua iuſſa parentis, id eſt, mea, neu recuſa parere, id eſt, obe-
dire præceptis meis. Hic ubi tu uides moles deiectas, & pro id eſt, ſaxa diuul-
ſa à ſaxis ſoluto, ſci. icet, ædificio, & hic ubi uides fumum undantem puluere
mixtum, hic, inquam, Neptunus, idem qui fecerat, quatit muros, & fundamē-
ta murorum emota, id eſt, labefaicta magno tridenti. i. ſua fuſcina, et eruit, id eſt,
euertit a ſedibus totam urbem, id eſt, à fundamentis. Hic, id eſt, in alia urbis par-
te Iuno ſæuiſſima prima, id eſt, princeps, & dux tenet. i. occupat portas Scæas,
ſic enim una urbis porta uocabatur. & illa accincta ferro, id eſt, armata uocat
à nauibus agmen furens ſocium, pro ſociorum. Reſpice, & quod Pallas Trito-
nia effulgens nimbo, id eſt, ſplendore diuino, & Gorgone ſæua, id eſt, capite
Meduſeo, inſedit, id eſt, quaſi in inſidijs occupauit ſummas arces. Ipſe pater, id
eſt, Iuppiter, qui tenet mundi arbitrium, & omnibus eſt æquus iudex, ſuffi-
cit, id eſt, ſubminiſtrat Danais uires ſecondas, id eſt, proſperas, & animos, id
eſt, animoſitatem, & ipſe Iuppiter ſuſcitât eos in arma Dardana, id eſt, contra.
Quoniam igitur ita eſt: o nate eripe. i. rape fugam, & impone finem labori tuo.

f. iij.

Dicit Tro-
ia tempore
belli terræ
motu con-
cuſſa, quod
crebri⁹ ac-
cideret ſolet
maritimis
urbibus.

Nusquam abero, & tutum patrio te lumine sistam,
 Dixerat, & spissis noctis se condidit umbris,
 Apparent diræ facies, inimicæq; Troiæ
 Numina magna deum,
 Tum vero omne mihi visum considerare in ignes
 Ilium, & ex imo verti Neptunia Troia.
 Ac veluti summis antiquam in montibus ornum,
 Cum ferro accisam, crebrisq; bipennibus instant
 Eruere agricolæ certatim; illa usq; minatur,
 Et tremefacta comam concusso vertice nutat,
 Vulneribus donec paulatim euicta supremum
 Congemuit, traxitq; iugis auulsa ruina.
 Descendo: ad ducente Deo flammam inter, & hostes
 Expedior: dant tela locum, flammæq; recedunt,
 Ast ubi iam patriæ peruentum ad limina sedis,
 Antiquasq; domos: genitor, quem tollere in altos
 Optabam primum montes, primumq; petebam,

Nota, De
 p Venere.
 al. Dea.

¶ Ecpheasis.

quia nusquam abero, id est, absens tibi ero, & ego sistam, id est, ponam te tutum in lumine patrio. i. Anchisæ domo. Dixerat Venus, & condidit se in umbris spissis noctis. Tunc diræ facies Deorum, & numina magna Deorum inimica Troiæ apparent mihi. Tunc vero omne Ilium visum est mihi considerare. i. resolutum in ignes, & Troia Neptunia, cuius muros Neptunus extraxit, uerti. i. euertere ex imo, id est, à fundamento. Ac ueluti cum agricolæ instant certatim. i. inuicem eruere, id est, scindere ferro, & pro id est bipennibus crebris ornum antiquam arborem syluestrem accisam in summis montibus, illa ornum minatur ruinam usq; id est, semper, & tremefacta comam, id est, habens comam tremefactam nutat. i. uacillat uertice concusso ictibus illis, donec paulatim arbor illa euicta vulneribus supremum, id est, tandem congemuit cum stridore cadens, & auulsa iugis montium traxit ruina, id est, cecidit. Descendo ex arce, & Deo. i. Venere ducente, ego expedior. i. liberor inter flammam & hostes, quia hostium tela dant locum, & flammæ recedunt. Ast ubi. i. postquam peruentum est ad limina sedis patriæ, id est, Anchisæ, & domos familie nostræ antiquas, genitor Anchises, quem primum, id est, precipuum optabam tollere in altos montes, ut illum liberarem, & quem primum petebam,

Abnegat excisa vitam producere Troia,
 Exiliumq; pati: Vos o quibus integer æui
 Sanguis, ait, solidæq; suo stant robore vires,
 Vos agitate fugam.
 Me si cælicolæ uoluissent ducere vitam,
 Has mihi seruassent sedes: satis vna superq;
 Vidimus excidia, & captæ superauimus urbi,
 Sic o sic positum affati discedite corpus:
 Ipse manu mortem inueniam: miserebitur hostis:
 Exuuiasq; peret: facilis iactura sepulchri est.
 Iam pridem inuisus Diuis, & inutilis annos
 Demoror: ex quo me diuum pater, atq; hominum rex
 Fulminis afflauit ventis, & contigit igni.
 Talia perstabat memorans, fixusq; manebat:
 Nos contra effusi lacrymis, coniuxq; Creusa,
 Ascaniusq; omnisq; domus, ne uertere secum

Decorum,
 decuit enim
 senē et prin-
 cipē nō su-
 peresse ex-
 cise pa-
 triæ, nec bo-
 ni principi-
 pis est, pri-
 uatā salutē
 optare res
 publica p-
 dita.
 Propter o-
 cubitū Ve-
 neris ful-
 mine petta-
 tus et tacit-
 est Anchis-
 es.

¶ Ecpheasis.

Et ille abnegat se uelle producere uitam, id est, uiuere Troia excisa, id est, post euerisionem Troiæ, & abnegat se uelle pati exilium. Et ait, o uos iuuenes, quibus sanguis æui, id est, ætatis est integer, id est, nulla sui parte diminutus, & quibus vires stant solidæ suo robore, & uos inquam agitate fugam, id est, fugite, quia si cælicolæ, id est, dii cælestes uoluissent me ducere uitā. i. uiuere, illi seruassent mihi has sedes meas. Satis et supersatis nos uidimus una excidia. i. unā Troiæ euerisionem, & superauimus, id est, superuiximus urbi captæ in prima illius captiuitate sub Hercule. Igitur o uos affati corpus meum sic sic positum, quasi mortuum, discedite, quia ego ipse inueniam mortem manu me interficiendo, aut hostis miserebitur, & peret exuuias, id est, interficiet me, ut spolia detrahat, quod si non fuero sepultus, iactura sepulchri facilis est, id est, non est magnum incommodum non sepeliri. Ego inuisus, id est, odiosus Diuis, & inutilis iam pridem demoror annos, id est, uiuo, ex quo pater Diuorum, & rex hominum, id est, Iuppiter afflauit me uentis fulminis, & contigit me igni, id est, fulminauit me, quia cū Venere cōcubui. Et Anchises memorans talia perstabat, et manebat fixus. s. in terrā pronus. Nos. i. ego, & Creusa coniux mea, et Ascanius, & omnis domus effusi lacrymis. i. id est, lacrymantes ubertim orabamus ne pater uellet uertere, id est, perdere secum

Cuncta pater, fatoque vrgenti incumbere vellet,
 Abnegat: inceptoque, & sedibus hæret in iisdem.
 Rursus in arma feror, mortemque miserrimus opto.
 Nam quod consilium, aut quæ iam fortuna dabatur?
 Me ne efferre pedem genitor te posse relicto
 Sperasti: tantumque nefas patrio excidit ore:
 Si nihil tanta superis placet vrbe relinqui,
 Et sedet hoc animo, perituraque addere Troiæ
 Teque, tuosque iuuat, patet isti ianua leto.
 Iamque aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus,
 Natum ante ora patris, patrem qui obruncat ad aras:
 Hoc erat alma parens, quod me per tela, per ignes
 Eripis: vt medijs hostem in penetralibus, vtque
 Ascaniumque patremque meum, iuxtaque Creusam
 Alterum in alterius maceratos sanguine cernat:
 Arma viri, ferte arma: vocat lux vltima victos,
 Reddite me Danais: sinite instaurata reuisam

¶ Ecphrasis.

cuncta, & incumbere. i. mori fato. i. fati necessitate vrgenti. i. impellente. Sed ille
 abnegat. i. recusat ire nobiscum, & hæret. i. perseverat in eodẽ incepto, & in eisdẽ
 sedibus. Tunc ego feror in arma, quasi percitus furore, & quasi miserrimus opto
 mortem. Nam quod consilium, aut quæ fortuna dabatur. i. dari mihi iam poterat. Et dixi
 genitor ne. i. nunquid sperasti. i. credidisti me posse efferre. i. extra domum ferre pedem
 te relicto, & tantum nefas excidit. i. cecidit ore patrio. i. patris mei, ut crederes me
 hoc posse facere? Si placet superis nihil relinqui ex tanta & tam magna urbe, et hoc
 sedet. i. decretum est animo tuo, & iuuat. i. delectat te, addere Troiæ peritura et te,
 & omnes tuos, ianua patet leto isti. i. morti. Et Pyrrhus aderit, subaudi, sordatus
 de multo sanguine Priami, qui Pyrrhus obruncat. i. obruncare consuevit, natum
 ante ora. i. facie patris, & patrem ipsum postea obruncat ad aras. O alma parens, ad
 Venerem se conuertit, hoc erat illud quod eripis me. i. ad hoc eripiebas per tela, &
 per hostes ut cernam hostem. i. Græcos in medijs penetralibus domus meæ, & ut cer
 nam Ascanium filium, & patrem meum Anchisen, & iuxta illos Creusam maceratos, alterum
 in sanguine alterius. Igitur o viri ferte arma arma, quæ lux vltima. i. mors vocat nos
 victos. Reddite. i. restituite me Danais. i. Danaorum pugna, et sinite me ut reuisam

Decore ser
 uat, incre=
 patq; parẽ
 tem aspera
 oratione,
 ab inhon=
 sto.

Auersio ad
 Venerem.

Prælia: nunquam omnes hodie moriemur inulti.
 Hic ferro accingor rursus, clypeoque sinistram
 Insertabam aptans, meque extra tecta ferebam,
 Ecce autem complexa pedes in limine coniux
 Hærebat, paruumque patri tendebat Iulum:
 Si periturus abis, & nos rape in omnia tecum:
 Sin aliquam expertus sumptis spem ponis in armis,
 Hanc primum tutare domum: cui paruus Iulus,
 Cui pater, & coniux quondam tua dicta relinquor
 Talia vociferans gemitu tectum omne replebat,
 Cum subitum, dictumque oritur mirabile monstrum:
 Namque manus inter, mæstorumque ora parentum,
 Ecce leuis summo de vertice visus Iuli
 Fundere lumen apex: tactumque innoxia molli
 Lambere flamma comas, & circum tempora pasci,
 Nos pauidi trepidare metu, crinemque flagrantem

¶ Ecphrasis.

prælia instaurata, id est, renouata, quia nunquam omnes hodie moriemur inulti, quia
 antea quam moriar, ego prius aliquot e Græcis occidam. Hic. i. tunc ego rursus ac
 cingor ferro & armis fulgentibus. i. armo me, & ego aptans insertabam. i. insere
 bam clypeo manum sinistram, & ferebam me extra tecta. Et ecce Creusa coniux
 mea complexa meos pedes hærebat in limine, & tendebat mihi patri Iulum paruum,
 & dicebat. Si tu abis periturus rape etiam nos tecum in omnia, & in quacumque for
 tunam. sed si tu expertus ponis aliquam spem in armis, tutare. i. defende primum
 hanc domum. s. nostram, cui. i. cuius seruitio Iulus paruus relinquitur, & cui etiam
 pater tuus relinquitur? et ego dicta quondam. i. aliquando coniux tua, cui etiam re
 linquor. i. cuius futura sum ancilla. Creusa uociferans talia, qualia diximus, reple
 bat gemitu omnem tectum. i. totam domum, cum monstrum subitum, & mirabile
 dictum. i. quod dicatur, oritur. i. subito apparet, & dicit quod miraculum illud fue
 rit. Namque, ecce, id est, subito apex leuis de vertice Iuli pueri summo, id est, de sum
 mitate uerticis Iuli, uisus est fundere lumen, & hoc inter manus, & ora mæsto
 rum parentum, id est, inter me, & uxorem, & flamma mollis, & innoxia tactu ui
 sa est pasci circum pueri tempora, id est, circum caput. Nos pauidi trepidare pro
 trepidamus metu, & excutere pro excutiebamus crinem flagrantem. i. ardentem,

et nusquam.
 Affectus
 uxoris.

Prodigiũ
 hoc signifi
 cat regẽ fo
 re Ascaniũ:
 Et huic si=
 mile quodã
 dã dicitur
 de Seruio
 Tullo.
 molli. alias
 molles.

Excudere, & sanctos restinguere fontibus ignes,
 At pater Anchises oculos ad sydera lætus
 Extulit, & cælo palmas cum voce tetendit:
 Iuppiter omnipotens, precibus si flecteris vllis;
 Aspice nos, hoc tantum: & si pietate meremur,
 Da deinde auxilium pater, atq; hæc omina firma.
 Vix ea fatus erat senior: subitoq; fragore
 Intonuit læuum: & de cælo lapsa per vmbas
 Stella facem ducens multa cum luce cucurrit.
 Illam summa super labentem culmina tecti,
 Cernimus Idæa claram se condere sylua,
 Signantemq; vias: tum longo limite sulcus
 Dat lucem, & late circum loca sulphure fumant,
 Hic vero victus genitor se tollit ad auras,
 Affaturq; Deos, & sanctum sydus adorat:
 Iam iam nulla mora est, sequor: & qua ducitis, adsum.
 Dñj patrij seruate domum, seruate nepotem:

Superstitio
 sa Anchise
 petitio.
 ali. omnia.
 Sinistra to
 nitrua pro
 spera erat.
 Fortassis
 hic allu=
 dit ad co=
 metã Iulij
 Cesaris.

¶ Ecphrasis.

Excudere pro restinguebamus ignes illos sanctos fontibus. i. aqua. At Anchises pater lætus extulit. i. erexit. oculos ad sydera, & tetendit cælo. i. in cælum palmas cum voce. i. et palmas & uocem. & inquit sic. O Iuppiter omnipotens si flecteris. i. moueris ullis precibus aspice nos. i. sis nobis propitius. et o pater da nobis deinde auxiliũ, & firma. i. confirmata hæc omina. i. auspicia: si nos hoc tantum meremur pietate. i. religione erga te. Et uix senior Anchises fatus erat. i. dixit ea superiora, et intonuit læuum. i. a læua parte, quod est bonum auspiciũ, subito fragore. i. tonitruo. & tunc stella lapsa cælo per umbras noctis cucurrit ducens facem. i. flammam cum multa luce, & cernimus illam labentem. i. currentem super culmina summa tecti, clarã & signantem vias condere se. i. occidere in sylua Idæa, quæ est prope Troiã. Tũ. i. præterea sulcus. i. stelle uestigiũ dat lucem longo limite, & loca proxima fumant circum late sulphure, id est, cum odore sulphureo. Hic uero, id est, tunc genitor meus uictus præsentis augurio tollit se ad auras, quia iacebat humi prostratus, & affatur Deos, id est, salutatur, & adorat sanctum illud sydus, & inquit. Iam iam nulla est in me mora, sequor uos, & adsum, qua ducitis, id est, ducere me uultis, & subdit. O Dñj patrij, id est, Indigetes seruate domum, id est, familiam hanc, & seruate nepotem Ascaniũ,

Vestrum hoc augurium, vestroq; in numine Troia est,
 Cedo equidem: nec nate tibi comes ire recuso.
 Dixerat ille, & iam per mœnia clarior ignis
 Auditur, propiusq; æstus incendia uolunt.
 Ergo age chare pater ceruici imponere nostræ,
 Ipse subibo humeris: nec me labor iste grauabit,
 Quo res cunq; cadent, vnum, et commune periculum,
 Vna salus ambobus erit, mihi paruus Iulus
 Sit comes: & longe seruet uestigia coniux.
 Vos famuli, quæ dicam, animis aduertite uestris.
 Est vrbe egressis tumultus, templumq; uetustum
 Desertæ Cereris, iuxtaq; antiqua cupressus
 Religionem patrum multos seruata per annos:
 Hanc ex diuerso sedem ueniemus in vnam.
 Tu genitor cape sacra manu, patriosq; penates:

Exemplum
 pietatis.

Descriptione
 nesteporũ
 et locorum
 uidetur aliquid
 euidẽ
 tiæ addere
 oratiõibus

¶ Ecphrasis.

qui hoc augurium est uestrum, & Troia est, id est, extat in uestro numine, id est, potestate. Igitur o nate Aenea, cedo tibi, uel recedo, nec recuso ire tibi comes, id est, te ductorem sequi. Dixerat ille, scilicet, Anchises, & iam ignis clarior auditur, id est, uidetur splendor, uel auditur fragor, & incendia uolunt æstus propius, id est, propinquius. cui Aeneas inquit. O chare pater age ergo, id est, cia imponere, id est, impone te nostræ ceruici, quia ego ipse subibo, id est, succedam humeris, id est, supponam humeros, nec iste labor grauabit me, i. nõ erit mehi grauis, quocũq; i. quomodocũq; res cadent. i. accidēt, unũ et cõmune periculũ erit ambobus, et una salus erit ambobus. Iulus paruus puer sit mihi comes, & Creusa cõiux mea seruet uestigia longe. i. me a longe per uestigia sequatur. & uos o famuli aduertite uestris animis ea, quæ dicam uobis. Tumultus. i. collis est. i. occurrit egressis, id est, his qui egrediuntur ex urbe Troiæ, & in eodem tumulto est templum uetustum Cereris desertæ, propter longam urbis obsidionem, non solum agricultura, sed & Cereris templum erat desertum, & cupressus, arbor erat iuxta templum, seruata per multos annos, quia consecrata erat, religione patrum, id est, maiorum. Nos omnes ueniemus in hanc unam sedem, id est, templum ex diuerso, id est, per diuersa loca. O genitor, cape manu sacra, & deos penates. i. domesticos, quia est nefas, id est, contra religionem,

Religio e-
ni erat nō
nisi lotis
manibus sa-
cra facere,
uel attin-
gere.

Fortis uiri
est nō per-
timescere,
p̄p̄ertime-
scere pro-
pter alienē
periculū.

Me bello e tanto digressum, & caede recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine uiuo
Abluero,
Hæc fatus, latos humeros, subiectaq; colla
Veste super, fuluicq; internor pelle leonis,
Succedoq; oneri: dextræ se paruus Iulus
Implicuit, sequiturq; patrem non passibus æquis,
Pone subit coniux: ferimur per opaca locorum:
Et me, quem dudum non vlla iniecta mouebant
Tela, neque aduerso glomerati ex agmine Grai,
Nunc omnes terrent auræ, sonus excitat omnis
Suspensum, & pariter comitq; oneriq; timentem,
Iamq; propinquabam portis, omnemq; videbar
Eualisse viam, subito cum creber ad aures
Visus adesse pedum sonitus: genitorq; per vmbram
Prospiciens, Nate, exclamat, fuge nate, propinquant:

¶ Ecphrasis.

me digressum e tanto bello et caede, id est, sanguine recenti attrectare illa sacra, do-
nec abluero me flumine uiuo. i. fluenti, quia uidentur uiuere, quæ per se motum ha-
bent. Hæc fatus, id est, postquam hæc sum locutus, super internor humeros latos,
& colla subiecta, id est, habeo humeros latos, & colla subiecta instrata super ue-
ste, & pelle leonis fuluicq; sic instratus succedo, id est, suppono me oneri, id est,
patri meo, & paruus Iulus implicuit, id est, adiunxit se dextræ meæ, & se-
quitur me patrem passibus non æquis, quia puer erat, non poterat passus meos
æquare, nisi crebriores essent. & coniux subit pone, id est, sequitur me à ter-
go, & sic ferimur per opaca locorum, id est, per loca opaca. Et omnes au-
ræ, id est, aurarum strepitus terrent me, quem dudum, id est, paulo ante, non
ulla tela iniecta contra me mouebant, & quem Grai glomerati, id est, constipant
agmine aduerso, id est, opposito nō mouebāt, nūc omnis sonus excitat, id est, per-
turbat me suspensum, id est, sollicitum, & timentem pariter comitq; id est, filio,
& oneri, id est, patri. & iam appropinquabam portis; & uidebar mihi eualisse
omnem uiam, id est, totū periculum, cum creber sonitus pedum. i. strepitus subito
uisus est mihi adesse, id est, accedere ad aures, & genitor meus, qui hoc potuit fa-
cere, prospiciens per umbram exclamat. O nate nate fuge, quia propinquāt Graeci

Ardentes clypeos, atq; æra micantia cerno.
Hic mihi nescio quod trepido male numen amicum
Confusam eripuit mentem; namq; auia cursu
Dum sequor, & nota excedo regione viarum,
Heu misero coniux fato ne erepta Creusa
Substitit, errauit ne via, seu lassâ resedit,
Incertum: nec post oculis est reddita nostris,
Nec prius amissam respexi, animumq; reflexi,
Quam tumulum antiquæ Cereris, sedemq; sacratam
Venimus: hic demum collectis omnibus, vna
Defuit, & comites, natumq; virumq; fefellit:
Quem non incusauî amens hominumq; Deorumq;
Aut quid in euerfa vidi crudelius vrbe:
Ascanium, Anchisemq; patrem, Teucrosq; penates
Commendo socijs, & curua valle recondo.
Ipse urbem repeto, & cingor fulgenibus armis:

¶ Ecphrasis.

scilicet, & cerno clypeos ardentes, id est, splendentes, & æra micantia. Hic, id
est, tunc nescio, quod numen male amicum, id est, inimicum eripuit mihi men-
tem confusam, id est, confundendo perturbauit, ita ut obliuiscerer uxoris. nam
dum ego sequor cursu, id est, fugiens auia, id est, loca sine uia, & excedo ex re-
gione uiarum nota, ne ab hostibus caperer. Heu incertum est, ne, id est, an Creu-
sa coniux substitit. i. cōstitit, erepta mihi fato, id est, morte, & ne, id est, an erra-
uit à uia, seu ipsa lassâ resedit, cum me non posset consequi. nec post est red-
dita nostris oculis, quia illam non uidi, sed umbram tantum illius. Nec ego
respexi illam amissam, nec reflexi animum, id est, cogitationem, & memor-
riam illius, priusquam uenimus ad tumulum Cereris antiquæ deserte, de quo
supra dictum est, sedemque sacratam, id est, templum, & omnibus collectis
hic, id est, in hoc loco, vna, id est, sola Creusa defuit, & fefellit comites,
& Ascanium filium, & me maritum. Tunc ego amens, id est, furibundus,
quem hominum, aut quem Deorum non incusauî? Aut quid uidi crudelius in
urbe euerfa? Tunc ego commendo socijs Ascanium filium, & Anchisen paren-
tem meum, & recondo, id est, abscondo, illos omnes in ualle curua. & ego ipse
repeto. i. redeo in urbem, & cingor. i. circumdor, & armor armis fulgentibus.

Amouctis
spitionē ne-
gligentie.
Cōiugē de-
scribit amif-
sam.

Exēplū a-
moris con-
iugalis.

Stat casus renouare omnis. omnemq; reuerti
 Per Troiam, & rursus caput obiectare periclis.
 Principio muros, obscuraq; limina portæ,
 Qua gressum extuleram, repeto: & vestigia retro
 Obseruata sequor per noctem, & lumine lustro.
 Horror ubiq; animos, simul ipsa silentia terrent.
 Inde domum si forte pedem, si forte tulisset,
 Me refero. irruerant Danaï, & tectum omne tenebant.
 Illicet ignis edax summa ad fastigia vento
 Voluitur: exuperant flammæ: furit æstus ad auras.
 Procedo ad Priami sedes, arcemq; reuiso.
 Et iam porticibus uacuis Iunonis Asylo
 Custodes lecti Phœnix, & dirus Vlysses
 Prædam asseruabant, huc undiq; Troia Gaza
 Incensis erepta adytis, mensæq; Deorum,
 Crateresq; auro solidi, captiuæq; vestis
 Congeritur: pueri & pauidæ longo ordine matres

Asylū loc⁹
 est quo q̄s
 q̄ se tuto
 potest reci
 pere. hinc
 enim nemi
 nē extrahi
 licet, neq;
 depraedari.

¶ Ecp̄hrasis.

Stat, id est, certum & decretum est, renouare omnes casus. i. fortunam, & reuerti
 per omnem. i. totam Troiam, & obiectare. i. opponere caput periculis rursus. i. de
 nuo & iterū. Principio ego repeto muros, & obscura limina portæ, ea parte, qua
 extuleram gressum. i. sum egressus, & sequor uestigia obseruata retro. i. remetiēdo
 iter, & lustro. i. inuestigo uxore per noctē lumine. s. incendiij. Tum ubiq; erat hor
 ror, & nō modo strepitus terrebat me, sed ipsa silentia simul terrent animos. Inde
 refero me domū. i. in domū meā, si forte tulisset pedē eo. s. in domū, sed iam Danaï
 irruerant in domum, & tenebant omne tectum. Et illicet. i. illico, uel scilicet, ignis
 edax. i. cōsumens omnia, uoluitur uēto ad summa fastigia domus, flammæ exuperant
 fastigia domus, & æstus furit. i. cū furore exit ad auras. Procedo ulterius, & reui
 so. i. iterū eo, ut uideā sedē. i. domū Priami, & arcē urbis. Et iam Phœnix Achilles
 pædagogus, & Vlysses dirus lecti. i. electi custodes spoliū adseruabant prædā
 in Asylo. i. templo Iunonis, porticibus uacuis. i. amplis. huc. i. ad hoc templum con
 geritur. i. accumulatur gaza Troia. i. diuitiæ Troianæ. s. erepta ex adytis. i. ex sa
 crarijs templorum incensis. gaza dico. s. mense Deorum, & crateres solidi auro
 i. ex auro solido, & uestis captiua, & pueri & matres, id est, mulieres pauidæ
 Stant

Stant circum, tacitisq; auras mugitibus implent,
 Ausus quin etiam uoces iactare per umbram,
 Impleui clamore uias: moestusq; Creusam
 Ne quicquam ingeminans, iterumq; iterumq; uocauit,
 Quærenti, & tectis urbis sine fine furenti,
 Infelix simulacrum, atq; ipsius umbra Creusæ
 Visa mihi ante oculos, & nota maior imago,
 Obstupui, steteruntq; comæ, & uox faucibus hæsit,
 Tum sic affari, & curas his demere dictis:
 Quid tantum insano iuuat indulgere labori
 O dulcis coniunx: non hæc sine numine Diuum
 Eueniunt: nec te hinc comitem asportare Creusam
 Fas: haud ille finit superi regnator olympi.
 Longa tibi exilia, & uastum maris æquor arandum,
 Ad terram Hesperiam uenies: ubi Lydius arua
 Inter opima uirum leni fluit agmine Tybris.

Alij codi
 ces, Stant
 circū. nec
 amp̄ ha
 bent.

Obiurgat
 tio.

Alias autē

¶ Ecp̄hrasis.

stant circum, id est, in orbem aut circum prædam, & implent auras mugitibus
 tacitis, id est, gemitibus, quia non audebant palam dolere. Quinetiam, id est, quin
 super ego ausus iactare uoces per umbram noctis impleui uias clamore meo, &
 ego moestus uocauit Creusam sed ne qui quam. id est, frustra. iterum atque iterum,
 id est, sepiissime ingeminans, id est, duplicans & triplicans, o Creusa, o Creusa.
 Tum simulacrum infelix, id est, imago, & umbra, id est, anima ipsius uxoris
 Creusæ, & imago maior nota, id est, illa Creusa, quam ego noueram, uisa est ante
 oculos mihi quærenti illum, & furenti sine fine in tectis urbis, id est, per medias
 urbis domos. Tum obstupui, & comæ steterunt, id est, erectæ fuerunt mihi, &
 uox hæsit faucibus, quia loqui non poteram. Tum uisa est mihi affari, id est, allo
 qui me, sic, id est, in modum sequentem. O coniunx dulcis, quid iuuat, id est, de
 lectat te tantum indulgere, id est, dare operam amori insano, id est, magno aut fu
 rioso. hæc omnia quæ patimur, non eueniunt sine numine, id est, uoluntate Diuo
 rum. nec fas fuit te asportare hinc, id est, a Troia Creusam me comitem, &
 quia ille regnator Olympi superi, id est, Iuppiter haud finit, id est, non permit
 tit hoc. Longa exilia futura sunt tibi, id est, peregrinationes, & uastum æquor
 maris est tibi arandū. i. nauigatione sulcandū, & tu uenies in terrā Hesperiam. i. in
 Italiā, ubi tybris Lydius p̄ Tyrrenus, quia Lydius & Tyrrenus, a quo dicta est

Illic res lætæ, regnumq; & regia coniux
Parta tibi: lacrymas dilectæ pelle Creusæ,
Non ego Myrmidonum sedes, Dolopum ue superbas

Mortuam
inuit, &
sepultam
terra deti-
neri, quæ
Ops et Cy-
bele dici-
tur.
Spiritus de-
scriptio.
hic Alias
huc.

Aspiciam: aut Graijs seruitum matribus ibo
Dardanis, & diuæ Veneris nurus.
Sed me magna deum genitrix his detinet oris,
Iamq; uale, & nati serua communis amorem.
Hæc ubi dicta dedit, lacrymantem, & multa uolentem
Dicere deseruit, tenuescq; recessit in auras,
Ter conatus ibi collo dare brachia circum,
Ter frustra comprehensa manus effugit imago,
Par leuisbus uentis, uolucricq; simillima somno,
Sic demum socios consumpta nocte reuiso:
Atq; hic ingentem comitum affluxisse nouorum
Inuenio admirans numerum, matresq; uirosq;
Collectam exilio pubem, miserabile uulgus.

¶ Ecphrasis.

est pars illa Italie Tyrrhenia, fratres fuerunt, fluit agmine. i. impetu leni inter arua.
opima uirorum. illic scilicet, in Italia res lætæ, id est, felices, & regnum, & coniunx
regia, id est, filia regis Latini Lauinia parta sunt tibi. Ideo pelle lacrymas
Creusæ dilectæ coniugis, quia ego captiua non aspiciam sedes superbas Myrmi-
donum uel Dolopum, aut ego Dardanis, id est, Dardani primi conditoris Ilij Ne-
ptis, & nurus Veneris diuæ matris tuæ non ibo seruitum matribus, id est, mu-
lieribus Graijs, id est, Græcis. Sed genitrix magna Deorum, id est, Cybele, in cuius
tutela est Phrygia, detinet me his oris, id est, in hac regione sibi dedicata, &
iam uale, & serua amorem nati communis, id est, Ascanij. Vbi Creusa dedit
hæc dicta, id est, superiora uerba dixit, deseruit me lacrymantem & uolentem
dicere illi multa, & recessit in auras tenues, id est, cuanuit ab oculis meis, par,
id est, similis uentis leuibus, & simillima somno uolucris, id est, uelociter fugien-
ti. & ibi, id est, tunc ego ter conatus circudare brachia mea illius collo: ima-
go Creusæ ter comprehensa effugit ter manus meas, par leuibus uentis, & cetera.
Et sic demum, id est, post multos labores reuiso, id est, eo ut uideam socios
noctæ consumpta in his, quæ sunt à me commemorata, atque inuenio hic, id est, in
tumulo iam dicto, ubi socios reliqui, ingentem numerum comitum nouorum afflu-
xisse, & conuicisse, ego inuenio, inquam, matres & uiros, pubem, id est, iuuentu-

Vndiq; conuenere, animis, opibusq; parati,
In quascunq; uelim pelago deducere terras,
Iamq; iugis summæ surgebat Lucifer Idæ,
Ducebatq; diem: Danaicq; obsessa tenebant
Limina portarum: nec spes opis ulla dabatur:
Cessi, & sublato montem genitore petiui.

¶ Ecphrasis.

tem collectam exilio, id est, ad peregrinandum mecum. appositue. uulgus misera-
rabile. Qui omnes conuenere undique parati animis & opibus, subaudi, me sequi,
in quascunq; terras ego uelim illos deducere pelago, id est, navigatione. Et dum
hæc fiunt, iam Lucifer surgebat, id est, oriebatur ex iugis summæ Idæ solue Tro-
ianæ, & ducebat diem, id est, Solem præcedebat, & Danaï tenebant limina por-
tarum urbis obsessa, neque ulli spes opis, id est, auxiliij dabatur, cessi, id est, re-
cessi tunc. uel dedi locum fortunæ, & petiui montem Idam sublato genitore meo
Anchise.

¶ Adiloni.

Funera Dardaniæ narrat, fletusq; secundo.

IN SECUNDI LIBRI AENEIDOS AR-
gumentum enarratio, quæ, ut supra dixi-
mus, ommissa fuerat incuria quadam.

Conticuere omnes. His decem carminibus Modestinus Iurisconsultus, aut
quicumq; ille fuit, nam Ouidium non fuisse contenderim: duriora sunt enim
horum Aeneidos argumentorum carmina, quam ut Ouidio conueniant, comple-
xus est breuiter huius libri argumentum, cuius explanatio talis est. Omnes, scis-
licet, tam Tyrij, quam Phryges conticuere, id est, simul tacuerunt; tunc Heros
fortissimus, id est, Aeneas recensebat, id est, enarrabat sic fata, id est, aduersita-
tes Troiæ, scilicet, urbis, q; pro & casus, id est, calamitates & cædes suorum, id
est, Troianorum, & recensebat Graios, id est, Græcos fallaces, id est, fraudulen-
tos & uersipelles, & dona Mineræ Deæ simulata, id est, ficta, & per hoc intel-
ligit equum, qui dolo fabricatus est à Græcis, ut Troia facilius caperetur. & re-
censebat, inquam, (nam hi omnes accusatiui, qui sequuntur, pendent à uerbo re-
censebat superius posito) pœnã. i. mortē Lacōtis illiꝝ sacerdotis Troiani: sane illud
omittendū nō est, ab hoc autore dici Lacōtis, à Vergilio tamē semper Laocoon:

recensebat Sinonem illum Græcum perfidum laxantem, id est, apertentē clāstrā, id est, equi repagula, ut ij, qui inclusi erant, exirent, & recensebat somnum, id est, insonium atrum, id est, tristem & funestum, quo, scilicet, somno acceperat monitus, id est, admonitiones Hæctoris, nam dicturus est postea. Hec fuge Nate Dea, teque his, ait, eripe flammis: Hostis habet muros, ruit alto à culmine Troia. & reliqua. Et iam recensebat flummas cæli, unde dicitur, de cælo lapsa per umbras Stella facem ducens multa cum luce cucurrit. & ruinas Troum, & patriæ, scilicet, Troiæ. Et recensebat fatum, id est, sortem, semper miserabile, id est, cuius semper misereri debemus, Regis priami Troiani. Et recensebat, inquam, patrem, scilicet, Anchisen impositum collo. q; pro & Ascanium prehensum, id est, abreptum dextra, id est, per dextram, & hoc Creusa coniuge eius erepta fato, id est, fatali dispositione, comitante à tergo, id est, post tergum frustra, id est, in cassum, quia erepta fuit. alij uero indices habent frustra à tergo comitante Creusa, Ereptam hanc fato, tunc repete à superioribus, & recensebat hanc ereptam fato, & socios repertos, id est, inuentos in monte, scilicet, Ida.

SECUNDI LIBRI FINIS.

ANTONIUS RAMIRVS
LECTORI.

Ridebit, opinor, aliquis, eo quod argumenti enarrationem in libri calce apposuerimus, tanquam à suo loco motam, ac luxatam: sed is à cæcitate abstinet, si, nos rudi tyruncolorum publi consulere maluisse, quam, quod ibi negligentia fuerat præcritum, tacere intelliget. Ideo glossema illic omissum ad hunc locum recepimus, quod, ut rei litterariæ lucentes boni consulant, oramus.

Adlon.

Tertius a Troia uectos canit æquore Teucros.

MODESTINI IURISCONSULTI IN TERTIUM LIBRUM ÆNEIDOS ARGUMENTUM.

Post euerſa Phrygū regna, eſt fuga cepta moueri, Vtq; ſitin Thracem primo deuectus: ibiq; Mœnia condiderit Polydori cæde piata, Regis & hoſpitiū, ut Phœbi reſponſa canebant; Cœptū iter in Creten, ruruſ noua fata reperta, Naufrag⁹ ut fuerit ſtrophadas cōpuſſus ad ūdas Inde fugam, atq; iterum enarat præcepta Celeno, Liquerit utq; Helenum perceptis ordine fatiſ. Supplicem Achæmenidem Polyphemo urgente recepit, Amiſſumq; patrem Drepani: ſic deinde quieuit.

Ecphraſis.

ſic ali. atq; hic

Post euerſa. Argumentum eſt huius libri tertij, in quo Aeneas narrat Regine peregrinationem ſuam poſt Troiæ euerſionem, quod fuit ſecundum regine interrogantiſ queſitum. Dicitq; quemadmodum poſt regna Phrygum, id eſt, Troianorum euerſa, fuga cepta eſt moueri, & narrat ut, id eſt, quemadmodum Aeneas primo deuectus ſit in Thraciam, & quemadmodum ibi condiderit mœnia, id eſt, urbem cæde Polydori piata, id eſt, expiata, quem Polymneſtor occiderat, ut auro potiretur, quod illi Priamus miſerat p puero. Et narrabat hoſpitiū regis Polymneſtoris. Et inde iter eſt ceptum in Cretam, ut canebant reſponſa Phœbi, quæ accepit in inſula Delo, ubi ruruſ noua fata ſunt reperta, quia inde peſtilentia pulſi, à penatibus admoniti ſunt, ut irent in Italiā. Et narrat ut, id eſt, quomodo Aeneas naufragus ex tempeſtate fuerit compulſus ad undas Strophadas, id eſt, Strophadum inſularum. Et inde narrat fugam, id eſt, quemadmodum ex illis inſulis fugerit, & narrat etiam præcepta, id eſt, oracula Celenuſ diræ, de fame, ſcilicet, futura. Et narrat ut perceptis, id eſt, auditis fatiſ, id eſt, quæ futura erant Troianiſ, liquerit Helenum Andromacheſ maritum, à quo fatorum reſponſa acceperat. Et narrat ut, id eſt, quemadmodum Aeneas in nauem ſuam recepit Achæmenidem Vlyſſiſ comitem Polyphemo Cyclope illum urgente. Et narrat patrem Anchifeſ amiſſum, id eſt, mortuum Drepani, quæ nunc urbs eſt Sticiliæ, & ſine facto hic, ſcilicet, narrandi quieuit, id eſt, loqui ceſſauit, aut dormitum iuit.

P. V. B. VERGI

LII MARONIS AENEIDOS

Liber Tertius.

Transitio.
Commissio-
rationem
monet ab
effectu. Si
aut in se-
cundo li-
bro descri-
psit poeta
excidium
Troiae, ita
hic nauiga-
tione, prae-
cipue con-
siderandi
mores et
situs genti-
um.

OSTQVAM res Asiae, Priamiq; euer-
tere gentem
Immeritam uisum superis; ceciditq; superbū
Iliū: & omnis humo fumat Neptunia Troia:
Diuerſa exilia, & desertas quaerere terras
Augurijs agimur Diuum; classemq; sub
ipsa

Antandro, & Phrygiae molimur montibus Idae,
Incerti quo fata ferant, ubi sistere detur,
Conrahimusq; uiros, uix prima inceperat aetas:
Et pater Anchises dare fatis uela iubebar.
Littora tum patriae lacrymans, portusq; relinquo.
Et campos ubi Troia fuit: feror exul in altum
Cum socijs, natoq; penatibus, & magnis Dijs.

¶ Ecphrasia:

Postquam uisum est superis, id est, Dijs caelestibus euertere res Asiae, et gen-
tem immeritam Priami, et postquam Ilium superbum, id est, nobile cecidit,
id est, euersum est, et postquam omnis, id est, tota Troia fumat pro fumant:
nos agimur, id est, compellimur augurijs Diuorum quaerere diuersa exilia, id est,
loca, ubi exularemus, et diuersas terras, et molimur, id est, aptamus classem sub
ipsa Antandro urbe Phrygiae, et sub montibus Idae syluae Troianae, et nos incerti
quo, id est, ad quam mundi partem fata ferant nos, et ubi detur nobis sistere,
id est, manere, contrahimus uiros, id est, iungimus. Vix prima aetas, id est, tem-
pus aptum nauigationi inceperat, et Anchises pater meus iubebat dare, id est,
explicare uela uentis. Tunc ego lacrymans relinquo littora, et portus patriae,
et campos ubi Troia fuit, quia iam non exstabat. Et ita ego exul feror in altum
mare cum socijs, et cum nato Ascanio, et cum penatibus, et Dijs magnis, et de-
scribit Thraciam, quo peruenit, dicens. Terra Mauortia, id est, Marti dedicata

Terra procul uastis colitur Mauortia campis,
Thraces arant, acri quondam regnata Lycurgo,
Hospitium antiquum Troiae, socijque penates,
Dum fortuna fuit: feror huc, & littore curuo
Moenia prima loco, fati ingressus iniquis,
Aeneadasq; meo nomen de nomine fingo,
Sacra Dionae matri, diuisq; ferebam
Auspicius coeptorum operum: superoq; nitentem
Coelicolum regi maetabam in littore taurum.

Forte fuit iuxta tumulus, quo cornea summo
Virgulta, & densis hastilibus horrida myrtus.
Accessi, uiridemq; ab humo conuellerem syluam
Conatus, ramis tegerem ut frondentibus aras:
Horrendum, & dictu uideo mirabile monstrum.
Nam, quae prima solo ruptis radicibus arbor
Vellitur, huic atro liquuntur sanguine guttae.

¶ Ecphrasia.

colitur, id est, habitatur, uel exercetur uastis, id est, magnis campis procul, id
est, prope, quoniam Thraces arant, terra, dico, regnata quondam Lycurgo
acri, id est, ubi Lycurgus rex fortis regnauit. Terra, iterum dico, hospitium an-
tiquum Troiae, et penates socij, id est, amicti, sed hoc foedus hospitalitatis et
amicitiae durauit dum fortuna Troiae fuit prospera. Ego feror huc, id est, in
Thraciam, et loco, id est, fundo prima moenia, id est, urbem Aeneadae in littore
curuo maris, id est, in maris curuitate, et ego ingressus illic fatis iniquis, id est,
malis augurijs fingo Aeneadas, id est, ciues illius urbis appello Aeneadas, nomen
fictum et deductum de meo nomine. Ego ferebam sacra, id est, sacrificabam ma-
tri Dionae, id est, Veneri matri meae Dionae filiae, et reliquis diuis auspicijs, id
est, qui mihi auspicia dederant, operum a me inceptorum, et maetabam, id est,
sacrificabam in littore taurum nitentem, id est, pinguem regi supero caelicolum
pro caelicolarum, id est, Ioui. Forte iuxta locum illum fuit tumulus, id est, collis
in quo summo, id est, in cuius summitate fuerunt uirgulta, id est, frutices, et myr-
tus horrida hastilibus, id est, uirgulis exasperata. Accessi ego tunc ad tumulum, et conatus
conuellerem ab humo syluam uiridem, id est, myrti illius ramos ad ornandum aras, atq; ut tege-
re aras ramis frondentibus, ego uideo monstrum horrendum, et mirabile dictu. Nam guttae atro
sanguine liquuntur, id est, fluunt huic arbori, quae prima uellit solo, id est, ex terra radicibus ruptis,

Est enim
oppidum in
Thracia
Aeneadae
nominis.

Prodigia
horrenda

*Natura il-
loris.* Et terram tabo maculant: mihi frigidus horror
Membra quatit, gelidusq; coit formidine sanguis.
Rursus & alterius lentum conuellere uimen
Insequor, & causas penitus tentare latenteis:
*Alias Al-
ter.* Ater & alterius sequitur de cortice sanguis.
*Gradiū a
grassando
qui bello
grassatur.* Multa mouens animo, Nymphas uenerabar agrestes,
*Tertia ali-
as Tertio* Gradiumq; patrem, Geticis qui praesidet aruis,
Rite secundarent uisus, omenq; leuarent.
Tertia sed postquam maiore hastilia nixu
Aggredior, genibusq; aduersae obluitor arenae
(Eloquar, an sileam?) gemitus lacrymabilis imo
Auditur tumulto, & uox reddita fertur ad aures,
Quid miserum Aenea laceras: iam parce sepulto:
*Conquestus
de sepul-
cho Poly-
dori.* Parce pias scelerare manus: non me tibi Troia
Externum tulit, haud cruor hic de stipite manat,
Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum:
Nam Polydorus ego: hic confixum fereat texit

¶ Ecphrasis.

Et maculant terram tabo, id est, sanguine illo nigro, tunc horror frigidus ab effe-
ctu quatit mihi membra, & sanguis gelidus formidine coit, id est, congelatur.
Rursus, id est, iterum Insequor conuellere uimen lentum, id est, uirgam flexibilem
alterius myrti, & Insequor tentare causas penitus latentes, & rursus alter san-
guis sequitur de cortice alterius myrti, & ego tunc mouens, id est, cogitans mul-
ta animo uenerabar Nymphas agrestes, & patrem Gradium, id est, Martem,
qui praesidet aruis Geticis, id est, Thracensibus, ut secundarent, id est, prosperos
facerent uisus illos rite, id est, recte, & leuarent, id est, leuifacrent illud omen,
id est, monstruosum prodigium. Sed postquam ego aggredior tertia hastilia maios-
re nixu, id est, maioribus uiribus, & obluitor, id est, innitor genibus arenae ad-
uersae, cui inuictebar, gemitus lacrymabilis auditur ex imo tumulto, & uox red-
dita, id est, repetita fertur ad aures meas, & per parenthesis interposuit, elo-
quar an sileam? quasi uelit dicere, incredibile est. O Aenea quid laceras me mi-
serū, parce iam sepulto mihi, & parce. i. caue scelerare. i. sceleratas facere manus
tuas pias, quia Troia tulit. i. genuit me non externum immo cognatū & propin-
quū tibi, quia hic cruor haud manat de stipite, sed de meo corpore. Heu o Aenea
fuge terras crudeles, & fuge littus auarum, Polymnestoris auaritiam dicit. Nam

Telorum seges, & iaculis increuit acutis,
Tum uero ancipiti mentem formidine pressus
Obstupui, steteruntq; comae, & uox faucibus haesit.
Hunc Polydorum auri quondam cum pondere magno
Infelix Priamus furtim mandarat alendum
Threicio regi, cum iam diffideret armis
Dardaniae, cingiq; urbem obsidione uideret,
Ille ut opes fractae Teucrum, & fortuna recessit,
Res Agamemnonias, uictoriaq; arma secutus
Fas omne abrumpit: Polydorum obruncat, & auro
Vi pontur: quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames? postquam pauor ossa reliquit,
Delectos populi ad proceres, primumq; parentem
Monstra Deum refero, & quae sit sententia, posco.
Omnibus idem animus, scelerata excedere terra,
Linquere pollutum hospitium, & dare classibus Austros,
Ergo instauramus Polydoro funus: & ingens

¶ Ecphrasis.

ego sum Polydorus filius Priami, quem confixum telis seges ferrea telorum texit
hic. i. in hoc loco, quae seges telorum increuit hic iaculis acutis, quasi diceret, quod
tela quibus fuit confixus, in myrti uirgulta sunt mutata. Tunc uero ego pressus
mentem. i. habens mentem depressam formidine ancipiti. i. dubia obstupui, & co-
mae steterunt, id est, inhorruerunt, & uox haesit faucibus, qui a loqui non poterat.
Priamus infelix mandaratus, id est, miseratus hunc Polydorum filium suum alendum
furtim, id est, secreto, cum magno pondere auri regi Threicio, id est, Polymnesto-
ri regi Thraciae, quod fecit, cum iam diffideret armis Dardaniae, & uideret urbem
suam cingi obsidione. Ille, sciucet, Polymnestor ut. i. postquam opes Teucrorum
fractae sunt, & illorum fortuna recessit, secutus res Agamemnonias. i. Graecorum par-
tes, & secutus etiam arma uictoriae. i. Graecos uictores, abrumpit omne fas. i. ius
hospitalitatis & amicitiae, & obruncat Polydorum, & pontur auro ut. i. uolent-
er, quia o fames auri sacra. i. execrabilis quid non cogis facere pectora mortali. i. i.
humana. Sed postquam pauor reliquit ossa mea. i. desij timere, & refero monstra Deum
pro Deorum ad proceres delectos populi, & primum ad parentem Anchisen, et posco ab
illis, quae sit illorum sententia. Idem animus fuit omnibus, hospitium pollutum linquere, et
excedere terra scelerata. ubi tantum scelus est commissum, et dare Austros classibus.

Impietas.
Iura hospiti-
tatis
fregit.

Ali. cogit

Mos expi
andorum
manū. qui
non per-
functi sūt
legitimo
funere.
Cupressus
mortis sym-
bolum.
Deli de-
scriptio.
Alias pri⁹

Aggeritur tumulo tellus: stant manibus aræ
Cæruleis mœstæ uittis, atraq; cupressus:
Et circum Iliades crinem de mœre solutæ,
Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
Sanguinis & sacri pateras: animamq; sepulchro
Condimus, & magna supremum uoce ciemus.
Inde ubi prima fides pelago, placataq; uenti
Dant maria, & lenis crepitans uocat Auster in altum,
Deducunt socij naues, & littora complent.
Prouehimur portu: terræq; urbesq; recedunt,
Sacra mari colitur medio gratissima tellus
Nereidum matri, & Neptuno Aegæo:
Quam pius Arcitenens oras, & littora circum
Errantem Myconē celsa, Gyaroq; reuinxit:
Immotamq; coli dedit, & contemnere uentos.
Huc feror: hæc fessos tuto placidissima portus

¶ Euphrasis.

Id est, classes Austris, ergo. i. qui a nobis est discedendū. Instauramus funus. i. exequia
Polydoro, & ingens tellus aggeritur. i. congregatur tumulo. i. ad tumulum faciendū
dum. Aræ stant. i. eriguntur Dijs manibus mœstæ. i. lugubres uittis cæruleis. i. nigris
& cupressus atra. i. funesta, quia in funeribus poni consueuit, & Iliades. i. mulieres
Troianæ erant circum aras, solutæ crinem de mœre, quia multo tempore belli id fa-
cere solite erant, & inferimus. i. in inferias damus cymbia. i. pocula spumantia lacte
tepedo. i. recenti. & inferimus pateras sanguinis sacri. i. qui sacrificabatur, & con-
dimus. i. conciliamus animam sepulchro, & ciemus. i. uocamus Polydorū magna uo-
ce. Inde ubi prima fides. i. certitudo nauigandi fuit pelago, et uenti dant maria pla-
cata, & Auster lenis. i. leniter crepitans uocat nos in altum mare. socij deducunt na-
ues. i. ex sicco in mare trahunt, & complent littora. Prouehimur. i. longe uehimur
à portu, & terræ & urbes recedunt. i. recedere uidentur. Tellus sacra. & gratissi-
ma matri Nereidum. i. Thetidi, & Neptuno Aegæo. i. maris Argei, colitur in me-
dio mari, describit autem Delon, quam Apollo Arcitenens. i. qui arcu utitur, erran-
tem circum oras & littora maris reuinxit Mycone, et Gyaro celsa, insulis Delo
finitimis, deditq; illam insulam immotam coli, id est, habitari, cum antea mobilis
esset, et dedit illi contemnere uentos, quibus antea agitabatur, ego feror huc, id est,
in hanc insulam, et hæc terra placidissima accipit nos fessos in portu tuto,

Accipit: egressi ueneramur Apollinis urbem.
Rex Anius, rex idem hominum, Phœbiq; sacerdos
Uittis, & sacra redimitus tempora lauro
Occurrit, ueterem Anchisen agnoscit amicum,
Iungimus hospitio dextras, & tecta subimus,
Templa Dei saxo uenerabar structa uetusto:
Da propriam Tymbræe domum, da mœnia fessis,
Et genus, & mansuram urbem: serua altera Troiæ
Pergama, reliquias Danaum, atq; immitis Achilli.
Quem sequimur: quo ue ire iubes: ubi ponere sedes?
Da pater augurium, atq; animis illabere nostris,
Vix ea fatus eram, tremere omnia uisa repente,
Liminaq; laurusq; Dei, totusq; moueri
Mons circum, & mugire adytis cortina reclusis,
Submissi petimus terram, & uox fertur ad aures:
Dadanidæ duri, quæ uos a stirpe parentum

¶ Euphrasis.

¶ egressi è nauibus ueneramur urbem Apollinis, id est, Delon Apollini sacram,
quia ibi natus est. Anius rex, idē rex hominū, et sacerdos Phœbi redimit⁹. i. habēs
tempora redimita uittis & lauro sacra occurrit nobis, & agnouit Anchisen ue-
terem amicum. Itaque iungimus dextras hospitio, & subimus tecta, id est, domos.
Tunc ego uenerabar templa Dei Apollinis structa, id est, fabricata ex saxo ue-
tusto, & dicebam supplex: o Apollo Tymbræe à loco Phrygiæ Tymbre feracti,
da mihi propriam domum, & da mœnia, id est, urbem nobis fessis, & etiam da
genus, id est, posteritatem, et urbem mansuram. & serua altera Pergama Troiæ,
id est, reciduiam Troiam, appositue. reliquias Danaorum, atque Achillis immi-
tis, & responde o Apollo, quem sequimur: id est, sequi ducem debemus, & quo iu-
bes nos ire? & ubi ponere sedes? id est, fundare urbem. O pater da nobis augu-
riū, id est, oraculum, & illabere nostris animis, ut illud interpretari possimus.
Et uix ego fatus eram ea, quæ supra commemorauit, cum repente uisa sunt omnia
tremere, scilicet, limina templi, et laurus, quæ erant iuxta templum, & totus mons
uisus est moueri circum, & cortina templi uisa est mugire adytis reclusis, id est,
sacrarijs apertis. Tunc nos submissi petimus terram, id est, proni adoramus,
& uox Apollinis fertur ad aures nostras. O Dardanidæ duri, id est, laborosi,
eadem tellus iterum accipiet uos reduces, id est, à periculis liberatos, quæ

All agno-
uit
Hospitali-
tas et amb-
cilla.
Religio
Aeneæ.

Alludit ad
timorē ua-
ticinantū.
Solebant
Phœbi sa-
cerdotes
lauri folijs
comestis
uaticinari.

Prima tulit tellus, eadem uos ubere læto
 Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem,
 Hic domus Aeneæ cunctis dominabitur oris:
 Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.
 Hæc Phœbus, mistoq; ingens exorta tumultu
 Lætitiâ, & cuncti, quæ sint ea mœnia, quærunt:
 Quo Phœbus uocet erranteis, iubeatq; reuerti.
 Tum genitor ueterum uoluens monumenta uirorum:
 Audite o proceres, ait, & spes discite uestras.
 Creta Iouis magni medio iacet insula ponto:
 Mons Idæus ubi, & gentis cunabula nostræ.
 Centum urbes habitant magnas, uberrima regna:
 Maximus unde pater (si rite audita recordor)
 Teucrus Rhoeteas primum est aduectus ad oras,
 Optauitq; locum regno, nondum Ilium, & arces
 Pergameæ steterant: habitabant uallibus imis.

¶ Ecphrasis.

Prima tulit uos, id est, procreauit à stirpe parentum, ideo exquirite matrem, id est, patriam antiquam. Domus, id est, familia Aeneæ dominabitur hic pro illic cunctis oris, id est, orbi uniuerso, & nati natorum, id est, nepotes, & qui ab illis nascentur, id est, minores dominabuntur hic. Phœbus hæc tantum dixit: & ingens lætitiâ exorta est omnibus tumultu mixto, quia cuncti quærunt, quæ sint ea mœnia, id est, in qua orbis parte fundanda, & quo Phœbus uocet nos errantes, id est, ad quam mundi partem, & quo iubeat nos reuerti. i. ad primam originem redire. Tum genitor Anchises uoluens. i. repetens monumenta. i. memoriam uirorū ueterū ait. O proceres audite, & discite uestras spes. i. quæ speratis bona. Creta insula magni Iouis. i. in qua est Iuppiter nutritus, iacet in medio ponto, ubi. i. in qua insula est mons Idæus, sicut & apud Troiam est Ida sylua, & ubi sunt cunabula. i. primordia nostræ gentis. i. Troianorum, & habitant centum magnas urbes, tot enim fuisse dicuntur in Creta. appositue. regna uberrima. i. fertilissima, unde. i. à qua in insula si ego recordor audita rite, & si bene meminim, quæ à maioribus meis accepi, Teucrus uir Cretensis aduectus est primum in oras Rhoeteas, id est, Troianas, à Rhoeteo promontorio Troiæ, & optauit, id est, elegit locum regno, id est, ubi regnaret, scilicet, in agro Troiano. Ilium, id est, urbs Troiana, & arces Pergameæ nodū steterant, in nodū structæ fuerant, sed habitabant in uallibus imis.

Oraculum
falso inter
pretatur
Anchises.

Hinc matercultrix Cybele, Corybantiaq; æra,
 Idemq; nemus: hinc tida silentia sacris:
 Et iuncti currum dominæ subiere leones.
 Ergo agite, & Diuum ducunt qua iussa, sequamur:
 Placemus uentos, & Gnoſſia regna petamus:
 Ne clongo distant cursu (modo Iuppiter adſit)
 Tertia lux classem Cretæis sistet in oris.
 Sic fatus meritos aris maſtauit honores:
 Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo,
 Nigram hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam,
 Fama uolat pulsum regnis ceſſiſſe paternis
 Idomenea ducem, deſertaq; littora Cretæ
 Hoſte uacare domos, ſedeſq; aſtare relictas:
 Linquimus Ortygiæ portus, pelagoq; uolamus
 Bacchatamq; iugis Naxon uiridemq; Donyſam
 Olearon, niueamq; Paron, ſparſaq; per æquor

¶ Ecphrasis.

Hinc, id est, à Creta, est Cybele mater Deorum cultrix Troianæ regionis, et hinc sunt æra Corybantia in sacris Cybeles apud Troianos, & hinc est nemus Idæum apud Ilium, & hinc leones iuncti subierunt currus dominæ, quasi diceret, omnia hæc accepimus à Cretensibus. Ergo. i. quoniam ita est, agite, id est, eia sequamur, qua iussa Diuum pro Diuorum ducunt nos, & placemus uentos sacrificijs, & petamus regna Gnoſſia, id est, Cretensia à Gnoſſo urbe, nec distant ea regna cursu longo, quia si modo Iuppiter adſit, tertia lux, id est, dies sistet, id est, ponet classem nostram in oris Cretæis, id est, Cretensibus. Et fatus sic maſtauit, id est, sacrificauit aris honores meritos, id est, debitos, scilicet, taurum Neptuno, & pulcher Apollo tibi quoq; taurum, & hyemi, id est, tempestati pecudem nigram, & Zephyris felicibus, id est, propitijs unã pecudem albam. Tunc fama uolat. i. diuulgat, Idomenea ducem, id est, regem Cretæ pulsum è regnis paternis ceſſiſſe. i. receſſiſſe, & littora Cretæ esse deſerta ab Idomenæa, & domos uacare hoſte, quia nemo eſſet qui Troianos impediret, quo minus regnarent, et ſedeſ relictas aſtare, id est, nouos habitatores expectare. Tunc linquimus portus Ortygiæ, id est, Deli, & uolamus pelago, id est, nauigamus, & legimus, id est, transimus Naxon Bacchatam iugis. i. oliuis plenam in iugis montium, et Donyſam insulã uiridẽ, & Olearo insulã, & Paro insulã niueã propter marmor cãdidũ, qd' inde eruitur.

Cybele à
rotunditate
dicta, ter-
ram signi-
ficat.
Gnoſſis
urbs Cre-
tæ signis-
maſtauit
alias ma-
ſtabat.
Occaſionẽ
receſſet ue-
cantis re-
gni Creti-
ci, uerſe
miliorens
narratio =
uere dũs.

*Alias con-
cita remis.* Cycladas, & crebris legimus freta consita terris,
*Et, non ha-
bet codex
uctustus.* Nauticus exoritur uario certamine clamor:
 Hortantur focij, Cretam, proauosq; petamus,
 Prosequitur surgens a puppi uentus euntes:
 Et tandem antiquis Curetum allabimur oris.
*Pestis de-
scriptio.* Ergo auidus muros optatae molior urbis,
 Pergameamq; uoco: & laetam cognomine gentem
 Hortor amare focos; arcemq; attollere tectis,
*Pestilentia
insequitur* lamq; fere sicco subductae littore puppes,
 Connubijs, aruisq; nouis operata iuuentus:
 Iura, domosq; dabam, subito cum tabida membris
 Corrupto caeli tractu, miserandaq; uenit
 Arboribusq; satisq; lues, & letifer annus,
 Linquebant dulceis animas, aut aegra trahebant
 Corpora: tum steriles exurere Sirius agros:

¶ Ephrasis.

Cycladas insulas sparsas per equor, id est, per mare Aegeum, & legimus freta, id est, inter insulas crebras maria angusta, concita, id est, commota uadis crebris. Clamor nauticus exoritur certamine uario, quia socij se inuicem hortantur, ut petamus Cretam & proauos, a quibus ducimus originem. & uentus surgens a puppi prosequitur nos euntes, & tandem allabimur, id est, applicamus classica antiquis oris, id est, regionibus Curetum, populi fuerunt Cretenses. Ergo, id est, postquam egressi sumus ex mari, ego auidus molior muros urbis optatae, & uoco urbem illam Pergameam in memoriam Pergami eueyse, & hortor gentem meam laetam cognomine illo amare focos, id est, domos facere, quas amarent, & hortor illos attollere arcem tectis, id est, edificare arcem domibus extantem. Et iam puppes subductae, id est, ex mari eductae erant in sicco littore, & iuuentus Troiana operata erat, id est, sacrificauerat connubijs & nouis aruis, id est, propter nouam domum & nouos agros, quos erant culturi, & ego dabam illis iura & domos. Cum subito lues, id est, pestilentia rabida et miseranda, et annus letifer, id est, pestilens et mortalis uenit membris hominum, et arboribus, et satis, id est, segetibus, et hoc caeli spatium siue tractu corrupto. Itaque homines linquebant animas, id est, uitas dulces, aut trahebant quasi difficulter moriebant corpora aegra, tunc etiam Sirius, id est, stella canicula exurere pro exurebat agros steriles

Arebant herbae, & uictum seges aegra negabat,
 Rursus ad oraculum Ortygiae, Phoebumq; remenso
 Hortatur pater ire mari, ueniamq; praecari:
 Quem fessis finem rebus ferat: unde laborum
 Tentare auxilium iubeat, quo uertere cursus.
 Nox erat, & terris animalia somnus habebat,
 Effigies sacrae Diuum, Phrygijq; penates,
 Quos mecum a Troia, medijsq; ex ignibus urbis
 Extuleram, uisante oculos astare iacentis
 In somnis, multo manifesti lumine, qua se
 Plena per insertas fundebat Luna fenestras,
 Tum sic affari, & curas his demere dictis:
 Quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo est,
 Hic canit: & tua nos en ultro ad limina mittit,
 Nos te Dardania incensa, tuasq; arma secuti:
 Nos tumidum sub te permensi classibus aequor,
 Idem uenturos tollemus in astra nepotes,

¶ Ephrasis.

Herbae quoque arebant, & seges aegra, id est, corrupta negabat uictum. Tunc Anchises pater hortatur nos ire rursus, id est, redire ad oraculum Ortygiae, id est, Apollinis Delij mari remenso, id est, nauigato, & hortatur nos praecari ueniam, si aliqua in re offendimus, & querere iterum ab Apolline, quem finem ferat rebus nostris fessis, & unde iubeat nos tentare auxilium laborum nostrorum, & quo iubeat nos uertere cursus, id est, redire, & describit tempus, quo uisus est uidere Deos Penates dicens. Nox erat, & somnus habebat animalia in terris, cum effigies sacrae Diuorum, & penates Phrygij, quos extuleram mecum a Troia, & ex medijs ignibus urbis, uisus sunt astare ante oculos meos iacentis in somnis, id est, per quietem, uisi, & manifesti lumine multo, ea parte qua Luna plena fundebat se per fenestras parieti domus insertas. Tunc uisus sunt mihi affari me sic, & demere mihi curas his dictis. Apollo canit tibi hic in Creta, quod dicturus est tibi delato Ortygiam, id est, in insulam Delon, & en, id est, ecce ille mittit nos ultro ad tua limina, id est, domum. Nos Dij penates secuti te & tua arma post Troiam incensam, et nos permensi classibus, id est, nauigantes sub te aequor tumidum tempore pestatibus. Nos, inquam, idem tollemus in astra nepotes tuos uenturos, id est, omnem posteritatem.

Apolline enimtrato
 pestis cre-
 debatur es-
 se.

Penates
 edocent in
 somnis Ae-
 neam, qua
 tendat.

Imperiumq; urbi dabimus : tu moenia magnis
 Magna para, longumq; fugæ ne linque laborem,
 Mutandæ sedes : non hæc tibi littora suasit
 Delius, aut Cretæiussit confidere Apollo,
 Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt,
 Terra antiqua, potens armis, atq; ubere glebæ,
 Oenotrij coluere uiri: nunc fama, minores
 Italiam dixisse, ducis de nomine gentem:
 Hæ nobis propriæ sedes : hinc Dardanus ortus,
 Iasiusq; pater, genus a quo principe nostrum,
 Surge age, & hæc lætus longæuo dicta parenti
 Haud dubitanda refer, Coritum, terrasq; require
 Ausonias : Dictæa negat tibi Iuppiter arua,
 Talibus attonitus uisis, ac uoce Deorum
 (Nec sopor illud erat, sed coram agnoscere uultus,
 Velatasq; comas, præsentiaq; ora uidebar:

A loco.

Frater
 Dardani,
 quem cum
 occidisset,
 primū in
 Cretā, deī
 de ad Phry
 giam per
 uenit.

¶ Ecphrasis.

et nos dabimus imperium urbi, cui auxilia est daturus. Ideo tu para magna moenia magnis, id est, tuis, qui magni futuri sunt, aut magnis laboribus, et ne linque magnum laborem fugæ, id est, navigationis, quia sedes inchoatæ sunt tibi mutandæ, quoniam Delius, id est, Apollo non suasit tibi hæc littora petere, et Apollo haud iussit confidere Cretæ, id est, in Creta, sed quo mittat te, his uerbis ostendit. Locus est, quam Graij, id est, Græci dicunt cognomine Hesperiam, hoc est, quæ postea est Italia dicta, Hesperia, dios, terra antiqua potens armis, atq; ubere, id est, fertilitate glebæ, id est, soli. Viri Oenotrij coluere illam prius, id est, fuerunt illius coloni, sed nunc est fama, minores, id est, Oenotriorum posteror dixisse illam Italiam, appositue, gentem, subaudi, dictam de nomine ducis, id est, cuiusdam regis nomine Itali. Hæ sunt uobis propriæ sedes, et hinc, id est, ab Italia Dardanus est ortus, et Iasius pater, a quo principe, scilicet, Dardano genus uestrum est, atque originem ducitis. Igitur age, id est, eia surge o Acnea, et tu lætus refer hæc dicta haud dubitanda Anchisæ parenti tuo longæuo, et requiras pro requirere debes Coritum Italiæ oppidum, et urbes Ausonias, id est, Italas, quoniam Iuppiter negat tibi arua Dictæa, id est, Cretensia. Ego attonitus, id est, stupens talibus uisis ac uoce Deorū, quia illud nō erat sopor, sed uidebar uulgi uidere, et agnoscere corā uultū illorū, et comas uelatas, et ora Deorū præsentia.

Tum

Tum gelidus toto manabat corpore sudor)
 Corripioræstratis corpus, tendoq; supinas
 Ad cælum cum voce manus, & munera libo
 Intemerata focus, perfectio lætus honore
 Anchisen facio certum, remq; ordine pando,
 Agnouit prolem ambiguam, geminosq; parentes,
 Seq; nouo veterum deceptum errore locorum,
 Tum memorat: Nate Iliacis exercite fatis,
 Sola mihi tales casus Cassandra canebat,
 Nunc repeto hæc generi portendere debita nostro,
 Et sæpe Hesperiam, sæpe Itala regna vocare.
 Sed quis ad Hesperia venturos littora Teucros
 Crederet, aut quem tum vates Cassandra moueret?
 Cedamus Phœbo, & moniti meliora sequamur.
 Sic ait: & cuncti dictis paremus ouantes,
 Hanc quoq; deserimus sedem: paucisq; relictis

Aeneas pater
 triuifanar
 rat.at flammis
 iubet Italia
 petere.

¶ Ecphrasis.

Tū. id est, præterea gelidus sudor manabat ex toto corpore meo p nimio timore. Itaq; corripio corpus est stratis, id est, ex lecto, et tendo ad cælum manus supinas, id est, altas cum uoce, id est, et uocem, et manus tendo ad cælum, et libo, id est, sacrificio focus Deorum penatū munera intemerata, id est, pura. Et perfectio honore, id est, sacrificio, ego lætus facio Anchisen certū, id est, eius rei certiorē, et pando, id est, aperio illi omnē rem ordine, quo gesta est. cui Anchises tunc agnouit prolem ambiguam, id est, genus dubiū q; pro, id est, parentes geminos, scilicet, Teucrum ex Creta, et Dardanum ex Italia, et se deceptum nouo errore locorum ueterū. Tum Anchises memorat, id est, narrat. O nate exercite, id est, fatigate fatis Iliacis, id est, ob Troiana fata, sola Cassandra Priami regis filia canebat, id est, prædicebat mihi tales casus, quod nunc repeto, id est, recordor, portendere, id est, uaticinari hæc, subaudi, fata debita nostro generi, et repeto sæpe illam uocare, subaudi, solitam nunc, id est, aliquādo Hesperia, et nunc, id est, aliquando regna Itala, sed quis crederet tunc Teucros, id est, Troianos uenturos ad littora Hesperia, aut quem moueret tunc Cassandra uates? ut illi crederetur, cum iussu Apollinis illi fides non esset habenda. Igitur cedamus Phœbo, et moniti ab illo sequamur meliora, quam Creta est. Anchises pater sic ait, et nos cuncti ouantes, id est, læti paremus, id est, obtemperamus dictis illius, itaq; hanc sedē deserimus quoq; sicut et Thraciam, h

AE NE I D OS :

Vela damus, vastumq; caua trabe currimus æquor,
 Postquam altum tenuere rates, nec iam amplius vllæ
 Apparent terræ, cælum vndiq; & vndiq; pontus,
 Tum mihi cæruleus supra caput astitit imber
 Noctem, hyememq; ferens: & inhorruit vnda tenebris,
 Continuo venti voluunt mare, magnaq; surgunt
 Aequora: dispersi iactamur gurgite vasto,
 Inuoluere diem nimbi, & nox humida cælum
 Abstulit: ingeminant abruptis nubibus ignes,
 Excutimur cursu, & cæcis erramus in vndis,
 Ipse diem, noctemq; negat discernere cælo,
 Nec meminisse viæ media Palinurus in vnda,
 Treis adeo incertos cæca caligine soles
 Erramus pelago: totidem sine sydere noctes.
 Quarto terra die primum se attollere tandem

Temporis
 descriptio.

¶ Ecphrasis:

¶ *damus uela paucis relictis, qui, scilicet, mortui sunt, & currimus, id est, nauigamus, per æquor uastum trabe caua, id est, nauibus. Sed postquam rates tenuerunt altum mare, neque ullæ terræ iam amplius apparent, sed cælum erat undique, id est, ab altera parte, & pontus undique, id est, ab altera parte. Tum imber cæruleus, id est, niger, astitit mihi supra caput, id est, uenit desuper ferens noctem, & hyemem, id est, tenebras, & tempestatem: & unda inhorruit, id est, horrida est uisa tenebris. Et continuo, id est, statim uenti uoluunt, id est, perturbant mare, & æquora magna, id est, fluctus surgunt: ex quo nos dispersi iactamur uasto gurgite, id est, per diuersas maris partes, nimbi quoque, id est, uenti inuoluere diem, id est, obscurauerunt lucem, & nox humida, id est, tenebræ, abstulit cælum, id est, cæli aspectum, & ignes ingeminant pro ingeminantur nubibus abruptis, ex quibus fulmina eliciuntur. Itaq; sic excutimur, id est, deijcitur à cursu, id est, à uia, qua proficiscebamur in Italiam, & erramus in undis cæcis, id est, tenebrosis, & Palinurus ipse, qui erat gubernator, negat se posse discernere diem & noctem, id est, an sit nox an dies in cælo, & negat se meminisse uia in media unda, id est, in medio mari, & erramus in pelago tris soles .i. dies adeo, id est, ualde incertos, & erramus totidē noctes sine sydere, ad quod nauigationē posse m^o dirigere. Sed terra uisa est quarto die tādē .i. post multos labores attollere se,*

LIBER. III.

Fo. lviij.

Visa aperire procul montes, ac uoluer e fumum,
 Vela cadunt: remis insurgimus: haud mora. nautæ
 Admisti torquent spumas, & cærulea verrunt.
 Seruatum ex vndis Strophadum me littora primum
 Accipiunt: Strophades Graio stant nomine dictæ
 Insulæ Ionio in magno: quas dira Celæno,
 Harpyiæq; colunt aliæ, Phineia postquam
 Clausa domus, mensaq; metu liquere priores,
 Tristius haud illis monstrum, nec sæuior vlla
 Pestis, & ira Deum Stygijs sese extulit vndis.
 Virginei volucrum vultus, foedissima ventris
 Proluies, vnæq; manus, & pallida semper
 Ora fame.
 Huc ubi delati portus intrauimus: ecce
 Læta bouum passim campis armenta videmus;
 Caprigenumq; pecus nullo custode, per herbam
 Irruimus ferro, & Diuos, ipsūmq; vocamus

In Stro-
 phadas
 puenit.
 Fabula
 Harpy-
 tarum.

¶ Ecphrasis.

¶ *aperire, id est, ostendere nobis montes procul, & uisa est nobis uoluer e, id est, rotare fumum, id est, nubes emittere. Tum uela cadunt, id est, demittimus uela, & insurgimus, id est, incumbimus remis, haud mora, id est, statim nautæ admisti, id est, iumentes torquent spumas impulsu remorum, & uerrunt, id est, radunt cærulea, id est, maria. Littora Strophadum insularum excipiunt me primum seruatum ex vndis, id est, tempestate. Insulæ Strophades stant in magno Ionio mari dictæ nomine Graio, quia a conuersione filiorum Boreæ sunt dictæ, quas Celæno dira, & aliæ Harpyiæ colunt .i. habitant, postquā domus Phineia, id est, Phinei Regis Arcadiæ est illis clausa, & liquere metu mensas priores Regis Phinei. Haud est monstrum tristius, id est, horribilius illis Harpyis, aut ulla pestis est sæuior, & ira Deorum extulit sese cum illis ex vndis Stygijs, id est, ab inferis. vultus uolucrum, .i. Harpytarum sunt uirginei, & proluies uentris erat illis foedissima, & manus unæ, & ora erant semper illis pallida fame. Vbi nos delati huc, id est, ad Strophadas insulas intrauimus portus, ecce .i. subito nos uidemus in campis armenta bouum læta, id est, pingua, & pecus caprigenum, id est, capras per herbas nullo custode .i. pastore. Tunc nos irruimus, & uocamus diuos,*

b ij

Dabantur enim Ioui prædarum decimæ. al. subitæ al. plango ribus. Vcteres enim quos ties epulabantur, libabant laribus. Misenus cecinit clausum.

In prædam partemq; Iouem, tunc littore curuo
 Extruimusq; toros, dapibusq; epulamur opimis.
 At subito horrifico lapsu de montibus adsunt
 Harpyiæ, & magnis quatunt clangoribus alas,
 Diripiuntq; dapes, contactuq; omnia foedant
 Immundo: tum vox tetrum dira inter odorem.
 Rursum in secessu longo sub rupe cauata,
 Arboribus clausi circum, atq; horrentibus vmbriis
 Instruimus mensas, arisq; reponimus ignem.
 Rursum ex diuerso cæli, cæcisq; latebris
 Turba sonans prædam pedibus circunuolat vncis.
 Polluit ore dapes: socijs tunc arma capestant
 Edico, & dira bellum cum gente gerendum,
 Haud secus ac iussi faciunt, tectosq; per herbam
 Disponunt enses, & scuta latentia condunt.
 Ergo vbi delapsæ sonitum per curua dedere
 Littora, dat signum specula Misenus ab alta

¶ Ecphrasis.

Et ipsum Iouem in partem, & in prædam, id est, in partem prædæ, tum. i. deinde extruimus toros, id est, mensas in littore curuo, & epulamur dapibus opimis. At Harpyiæ subitæ, id est, subito uenientes adsunt de montibus lapsu, id est, uolatu horrifico, & quatunt alas magnis clangoribus, & diripiunt dapes, & foedant omnia cōtactu immundo: tum. i. præterea vox dira erat illis inter odore tetrum. Rursum, id est, iterū nos clausi arboribus circū. i. in circuitu, atq; vmbriis horrentibus, id est, frigidis, ab effectuq; horrorem inducentibus, instruimus, id est, paramus mensas in longo secessu, id est, loco remoto sub rupe cauata, & imponimus ignem aris. Et rursum turba Harpyiarū sonans ex diuerso. i. diuersa parte cæli, & ex latebris cæcis. i. occultis circūuolat prædā pedibus vncis, id est, vnguibus incuruis. & turba illa sonans polluit ore dapes, tunc ego edico, id est, impero socijs, ut capestant arma, & edico bellum gerendum esse cum gente illa dira, & socij faciunt haud secus, id est, non aliter ac iussi sunt facere, & disponunt enses tectos per herbam, & condunt, id est, abscondunt scuta latentia. Ergo ubi Harpyiæ delapsæ, id est, uolatu descendentes, dedere sonitum per littora curua, Misenus tubicem dat signum ero cauo, id est, sonitu tubæ, ab alta specula

Aere cauo: inuadunt socij, & noua præliantant;
 Obscenas pelagi ferro foedare volucres,
 Sed neq; vim plumis vllam, nec vulnera tergo
 Accipiunt: celeriq; fuga sub sydera lapsæ
 Semesam prædam, & vestigia foeda relinquunt.
 Vna in præcella consedit rupe Celæno
 Infœlix vates, rupitq; hanc pectore vocem:
 Bellum etiam pro cæde boum, stratisq; iuuenicis
 Laomedontiadæ, bellum ne inferre paratis?
 Et patrio in fonteis Harpyias pellere regno?
 Accipite ergo animis, atq; hæc mea figite dicta:
 Quæ Phœbo pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
 Prædixit, vobis furiarum ego maxima pando,
 Italiam cursu petitis, ventisq; vocatis
 Ibitis Italiam, portusq; intrare licebit:
 Sed non ante datam cingetis mœnibus urbem,
 Quam uos dira fames, nostræq; iniuria cædis

¶ Ecphrasis.

Tunc socij inuadunt illas, & tentant noua prælia, id est, inusitata. s. foedare. i. n. truentare ferro volucres obscenas pelagi, sed illæ neque accipiunt plumis, id est, plumarum protectione, aut accipiant vulnera tergo to, & lapsæ fuga, id est, uolantes celeriter sub sydera relinquunt t semesam, id est, semicomestam, & relinquunt uestigia foeda. Celæno una pylarum numero Vates infelix, id est, infelicia canens, consedit in rupe præcella, et rupit hanc uocem de pectore. O Laomedontiadæ, id est, Troiani, quasi dicat, periuri uos etiam paratis inferre bellum nobis pro cæde boum, quam fecistis, & pro iuuenicis stratis? id est, quos strauistis, & paratis pellere ex regno patrio, id est, Neptuni patris nostri Harpyias in fontes, id est, innocentes? Ergo accipite animis, id est, animaduertite, quæ pater omnipotens prædixit Phœbo, & Phœbus Apollo, qui diuinationis est Deus, prædixit mihi, & ego maxima furiarum pando, id est, dico uobis. Vos petitis Italiam cursu, id est, navigatione, & ibitis in Italiam uentis uocatis, id est, optatis, & licebit uobis, id est, poteritis intrare portus Italiæ. Sed non ante, id est, prius cingetis urbem datam. i. a fatis promissam mœnibus. i. muris, quæ fames dira, et iniuria huius nostræ cædis

Vaticiniū Harpyiæ dirū & amarū, prædicabat enim mala i terra, quæ summe expetebant Troiani.

Laomedon

Ambefas subigat malis absumere menfas,
 Dixit: & in fyluam pennis ablata refugit.
 At focijs subita gelidus formidine sanguis
 Dirigit: cecidere animi, nec iam amplius armis,
 Sed votis, precibusq; iubent exposcere pacem,
 Siue Deæ, seu sint diræ, obscœnæq; volucres.
 Et pater Anchises, passis de littore palmis,
 Numina magna vocat, meritosq; indicit honores,
 Dñj prohibete minas: Dñj talem auertite casum:
 Et placidi seruate pios: tum littore funem
 Diripere, excussosq; iubet laxare rudentes,
 Tendunt uela Noti: fugimus spumantibus vndis
 Qua cursum uentusq; gubernatorq; uocabant,
 Iam medio apparet fluctu nemorosa Zacynthos;
 Dulichiumq; Sameq;, & Neritos ardua saxis.
 Effugimus scopulos Ithacæ, Laertia regna:
 Et terram altricem sæui execramur Vlyssis:

alias At

insule sūt
 sub impe-
 rio Vlyssis.
 al. et Lac-
 tia

¶ Ecphrasis.

subigat, id est, cogat uos absumere, id est, cōsumere & conficere malis, id est, mādī
 bulis menfas, sed quas intelligat menfas, libro. vij. redditurus est. Dixit Harpyia, &
 ablata pennis, id est, uolatu refugit in fyluā. At tunc sanguis gelidus formidine
 dirigit, id est, congelatus est focijs, & animi illorū cecidere, quia exanimati sunt,
 & iubent, id est, optant exposcere pacem, id est, ueniam, non tam armis, sed uotis
 & precibus, siue illæ sint Deæ, siue sint uolucres diræ & obscœnæ. At tunc pater
 Anchises uocat magna numina. i. Deos cōsentes, palmis passis, id est, extentis de lit-
 tore, et indicit, id est, denunciatur honores, id est, sacrificia, meritos, id est, debitos, &
 ait. O Dñj, prohibete minas, & auertite, id est, prohibete talem pestem, & uos pla-
 cidi, id est, propitij seruate nos pios, id est, religiosos: & tunc Anchises iubet la-
 xare rudentes excussos, id est, extentos, & Noti tendunt, id est, intendunt uela,
 & fugimus inde undis spumantibus, ea parte, qua uentus, & gubernator uo-
 cabant nos, id est, ducebant. Et iam Zacynthos nemorosa apparet in medio pe-
 lagi Ionij fluctu, & Dulichium, & Same, & Neritos ardua saxis, omnes
 hæ insule sunt. Tunc effugimus scopulos Ithacæ insule. appositio. regna Laer-
 tia, id est, Vlyssis, & execramur terram altricem Vlyssis sæui in Troianos.

Mox & Leucate nimbofa cacumina montis,
 Et formidatus nautis aperitur Apollo.
 Hunc petimus fessi, & parue succedimus vrbi:
 Anchora de prora iacitur: stant littore puppes.
 Ergo insperata tandem tellure potiti,
 Lustramurq; Ioui, votisq; incendimus aras,
 Actiaq; Iliacis celebramus littora ludis.
 Exercent patrias oleo labente palestras
 Nudati socij: iuuat euasisse tot vrbes
 Argolicas, mediosq; fugam tenuisse per hostes:
 Interea magnum Sol circumuoluitur annum:
 Et glacialis hyems Aquilonibus asperat vndas.
 Aere cauo clypeum, magni gestamen Abantis,
 Postibus aduersis figo, & rem carmine signo:
 Aeneas hæc de Danaïis uictoribus arma,
 Linquere tum portus iubeo, & considere transtris:

¶ Ecphrasis.

Mox. i. deinde inter nauigādum, cacumina nimbofa Leucate montis aperitur, id
 est ostenditur, & Apollo, id est, templum Apollinis formidatus nautis, quia iuxta
 illud pericula maris erant, etiam aperitur. Nos fessi ex maris nauigatione peti-
 mus hunc Apollinem, & succedimus urbi parue, hoc est, Ambraciæ, anchora iaci-
 tur de prora ad stabiliendas naues, & puppes stant in littore. Ergo nos ipsi
 potiti tandem tellure insperata, quia non sperabamus nos eo uenturos, lu-
 stramur Ioui, id est, purgamur, & incendimus aras Iouis uotis, scilicet, sa-
 crificijs, & celebramus littora Actia, scilicet, illa ludis Iliacis, id est, more patriæ
 nostræ, & exercent palestras patrias, id est, Troianas oleo labente, id est, pers-
 fusi oleo socij nudati: iuuat nos euasisse tot vrbes Argolicas, & iuuat nos te-
 nuisse fugam per hostes medios, scilicet, Græcos. Interea. i. dum hæc fiunt, Sol
 uoluitur circum magnum annum, id est, duodecim mensium: & hyems glacialis
 asperat undas Aquilonibus uentis frigidissimis. Tunc ego figo in postibus ad-
 uersis templi clypeum ære cauo. i. æris caui. app. gestamen magni Abantis. i. quod
 Abas olim gestauerat, & signo rem. i. causam carmine sequenti: Aeneas, subaudi, de-
 dicauit hæc arma, subaudi, rapta de Danaïis quāuis uictoribus. Tum, id est, deinde
 ego iubeo linquere portus illos, & considerare transtris, scilicet, ad remigandum,

Alludit ad
 ludos Acti-
 acos istitu-
 tos ab Au-
 gusto Cæ-
 sare, deui-
 cto Anto-
 nio ad A-
 ctium, in ho-
 norē Apo-
 lins.
 circumuolu-
 tur al. cir-
 cūuertitur

al. portus
al. Chao=
nios.
Ex Thebis
Lydijs erat
Androma=
che.
cessisse ali.
accessisse
Observa=
bat Barba
rorū morē
in cremati-
dis cadaue
ribus.
Troia alt.
Troica

Certatim socij feriunt mare, & æquora verrunt,
Protinus aërias Phæacum abscondimus arces,
Littoraq; Epeiri legimus, portuq; subimus
Chaonio, & celsam Butroti ascendimus urbem,
Hic incredibilis rerum fama occupat aures,
Priamiden Helenum Graias regnare per vrbes,
Coniugio Aeacidæ Pyrrhi, sceptrisq; potitum:
Et patrio Andromachen iterum cessisse marito,
Obstupui; miroq; incensum pectus amore
Compellare virum, & casus cognoscere tantos,
Progredior portu, classes, & littora linquens,
Solenneis tum forte dapes, & tristia dona,
Ante urbem in luco falsi Simoëntis ad vndam
Libabat cineri Andromache, manesq; vocabat
Hectoreum ad tumulum; viridi quem cespite inanem,
Et geminas, causam lacrymis, sacrauerat aras.
Vt me conspexit venientem, & Troia circum

¶ Ecphrasis.

¶ Socij feriunt mare certatim, id est, cum contentione, & uerrunt æquora, id est, radunt. Protinus nauigantes abscondimus arces aëreas Phæacum. i. Corcyresium, & legimus. i. nauigando præterimus littora Epiri, & subimus portus Chaonios. i. Epiroticos, & ascendimus urbem celsam Butroti. Hic fama incredibilis rerū occupat aures nostras. s. Helenū Priamidē. i. Priami filium potitū cōiugio. i. cōiuge Pyrrhi Regis Eptrotarū, ac Achillis filij. s. Andromache regnare, per urbes Graias, & Andromachē cessisse iterum marito patrio. i. Troiano. Tūc ego obstupui nouitate rei permotus, & pectus est mihi incensum miro amore. i. desiderio compellare. i. alloqui uirū, & agnoscere tātos casus. i. fortunæ mutationes. Et linquēs Classes, & littora pgregredior portu. Tū. i. eo tēpore Andromache uxor Hectoris libabat. i. sacrificabat forte dapes solennes. i. anniuersarias, & dona tristia, id est, funeralia cineri Hectoris, idq; ante urbē in luco. i. sylua sacra ad undam Simoëntis falsi, id est, non ueri, & uocabat manes Hectoris, id est, animam ad tumulum Hectoreum, quem inanem sine corpore ipso sacrauerat in cespite uiridi, id est, in prato, & sacrauerat geminas aras. app. causam lacrymis. id est, recordationē. Vt illa conspexit me uenientem, & uidit circum arma Troia, id est, Troiana.

Arma amens uidit, magnis exterrita monstris
Diriguit visu in medio, calor ossa reliquit:
Labitur, & longo vix tandem tempore fatur:
Vera ne te facies, verus mihi nuntius affers
Nate dea: uiuis ne; aut, si lux alma recessit,
Hector vbi est; dixit: lacrymasq; effudit: & omnem
Impleuit clamore locum, vix pauca furenti
Subijcio: & raris turbatus vocibus hisco:
Viuo equidem, vitamq; extrema per omnia duco:
Ne dubita, nam vera vides.
Heu quis te casus deiectam coniuge tanto
Excipit: aut quæ digna satis fortuna reuisit:
Hectoris Andromache Pyrrhin connubia seruas:
Deiecit vultum, & demissa voce locuta est:
O felix vna ante alias Priameia virgo,
Hostilem ad tumulum Troiæ sub mœnibus altis
Iussa mori: quæ sortitus non pertulit vllus,

¶ Ecphrasis.

¶ Ipsa amens, id est, attonita, & exterrita magnis monstris diriguit, id est, exanimata est in medio visu, & calor reliquit ossa, quod idem est, labitur, id est, cadit, & uix fatur longo post tempore. O nate dea, ne, id est, nunquid uera facies, id est, uerus Aeneas, & uerus nuntius affers te mihi & ne, id est, nunquid uiuis aut si lux alma recessit, id est, mortuus es, ubi est Hector. Dixit Andromache, & effudit lacrymas, & impleuit omnem locum clamore. Et ego subijcio, id est, respondeo uix illi furenti, id est, attonitæ, & turbatus hisco, id est, aperio os uocibus raris. Et dixi, ego quidem uiuo, & duco uitā per omnia extrema, ideo ne dubites, nam uides uera, id est, uerum Aeneam, nec fallo te imagine. O Andromache Hectoris, scilicet, uxor, heu, qui casus, id est, fortuna excipit te deiectam tanto coniuge, quantus fuit Hector, & ne. i. nūquid seruas connubia Pyrrhi Achillis filij. Tunc illa deiecit in terram vultum, & locuta est uoce demissa, id est, suppressa. O uirgo Priameia, id est, Priami filia una, id est, sola foelix ante omnes alias Troianas iussa mori ad tumulum hostilem, id est, Achillis, quia Polixena Achillis sponsa fuit, sub altis mœnibus Troiæ, id est, prope urbem, & quæ Polixena non pertulit ullos sortitus, id est, sortitiones,

alias post

Oratio affe-
ctiosa, quæ
ducit ab ex-
emplo, si-
mul casum
suum expli-
cans.

ÆNEIDOS:

Achillis ul'
Apollinis.
Pyrrhus e-
nim patrē
suum pro
Deo cole-
bat.
enixe, ali-
enixe

Nec victoris heri tetigit captiua cubile,
Nos patria incensa diuersa per æquora vectæ;
Stirpis Achilleæ fastus, iuuenemq; superbum
Seruitio enixæ tulimus: qui deinde secutus
Ledæam Hermionem, Lacedæmoniosq; Hymenæos,
Me famulam, famuloq; Heleno transmisit habendam,
Ast illum ereptæ magno inflammatus amore
Coniugis, & scelerum furij agitata Orestes
Excipit incautum: patriasq; obruncat ad aras,
Morte Neoptolemi, regnorum reddita cessit
Pars Heleno, qui Chaonios cognomine campos,
Chaoniamq; omnem Troiano a Chaone dixit,
Pergamaq; Iliacamq; iugis hanc addidit arcem:
Sed tibi qui cursum venti, quæ fata dederet
Aut quis te ignarum nostris Deus appulit oris?

¶ Ecphrasis.

ne ipsa captiua, quemadmodum ego, tetigit cubile heri. i. domini sui uictoris. Nos id est, ego, enixe, quia ex eo peperit, uectæ per diuersa æquora post incensam patriam tulimus. i. passe sumus. seruitio fastus, id est, superbam stirpis Achilleæ, id est, Pyrrhi, & iuuenem superbum, quod idem est. Qui Pyrrhus deinde secutus Hermionem Ledæam, id est, Helenæ ex Menelao filiam, & secutus Hymenæos Lacedæmonios, quia ipsa Hermione Lacena fuit, quemadmodum & mater, transmisit me famulam habendam Heleno etiam famulo, id est, coniunxit me illi matrimonij iure. Ast Orestes filius Agamemnonis, & Clytemnestra inflammatus amore coniugis ereptæ, id est, Hermionis, quæ cum prius Oresti fuisset desponsa, a Pyrrho raptæ est, & agitata furij scelerum, quia matrem suam Clytemnestram occiderat, excipit, id est, ex insidijs adoritur illum incautum, & obruncat illum ad aras patrias, id est, patriæ suæ. Et nunc pars regnorum Pyrrhi reddita cessit, id est, iure hæreditatis obuinit Heleno morte Pyrrhi, qui Helenus dixit campos Chaonios cognomine, id est, cognominauit, & omnem Chaoniam regionem hanc a Troiano Chaone filio Priami, atque ipsius Heleni fratre, & addidit iugis, id est, montibus his Pergama. i. imaginem urbis Troiæ, & hanc arcem Iliacam, id est, Ilij similitudinē. Sed o Aenea, qui uenti, & quæ fata dederunt tibi cursum huc ad nos: aut quis Deus appulit te ignarum nostris oris?

LIBER, III.

Fo. lviij.

Quid puer Ascanius superat ne: & uescitur auræ?
Quem tibi iam Troia,
Ecquæ iam puero est amissæ cura parentis?
Ecquid in antiquam uirtutem, animosq; uiriles,
Et pater Aeneas, & auunculus excitat Hector?
Talía fundebat lacrymans, longosq; ciebat
Incaustum fletus: cum sese a mœnibus hæros
Priamides multis Helenus comitantibus offert,
Agnoscitq; suos, lætusq; ad mœnia ducit:
Et multum lacrymas uerba inter singula fundit.
Procedo: & paruam Troiam, simulataq; magnis
Pergama, & arenem Xanthi cognomine riuum
Agnosco: Scææq; amplector limina portæ,
Necnon & Teucris socia simul vrbe fruuntur:
Illos porticibus rex accipiebat in amplis,
Aulæi in medio libabant pocula Bacchi:
Impositus auro dapibus paterasq; tenebant.

alias nam
Muliebris
cura.

Helenus
Troianos
in hospiti-
um ducit.

¶ Ecphrasis.

Quid etiam Ascanius puer superat ne, id est, superstes est, & uiuit, & nunquid uescitur auræ idem est. Ecquæ, id est, nunquid aliqua cura est puero parentis, id est, Creusæ amissæ, id est, mortuæ. Ecquid, id est, nunquid pater Aeneas, id est, tu, & Hector auunculus, id est, matris frater excitat illum in uirtutem antiquam, id est, aulam, & in animos uiriles? Andromache lacrymans fundebat talia uerba, & ciebat, id est, excitabat longos fletus sed incaustum, id est, frustra: cum Helenus hæros Priamides offert sese ex mœnibus, id est, uenit ex urbe, multis sese comitantibus, & agnoscit suos, id est, Troianos, & lætus ducit nos ad limina, id est, domum Regiam, & præ gaudio fundit multum lacrymas inter singula uerba. Procedo igitur cum illo, & agnosco paruam Troiam urbem ad similitudinem magnæ factam, & Pergama simulata magnis, & agnosco riuum arenem. i. paucae aquæ cognomine Xanthi, id est, qui Xanthus cognominabatur, & amplector limina portæ Scææ, quia & in Troia fuit porta cognominis. Necnon & Teucris socij fruuntur urbe socia, id est, Troiana. Et Rex Helenus accipiebat illos porticibus amplis, & libabant. i. degustabant pocula Bacchi. i. uini in medio aulæi pro aulæ, & dapibus impositis auro. i. lancibus aureis tenebant pateras.

Ab Hele-
no Aeneas
petit consi-
lium.
has prologij
al. omnia
agur deum
Prodigiū
in malam
partē su-
mitur.
uito, ali-
uitem.
Sacrā.

Iamq; dies, alterq; dies processit: & auræ
Vela vocant, tumidoq; inflatur carbasus austro,
His vatem aggredior dictis, ac talia quaeso:
Troiugena interpres diuum, qui numina Phœbi,
Qui Tripodas, Clarū lauros, qui sydera sentis:
Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ;
Fare age (namq; omnem cursum mihi prospera dixit
Relligio: & cuncti suaserunt numine diui
Italiam petere, & terras tentare repostas:
Sola nouum, dictuq; nefas Harpyia Celæno
Prodigium canit, & tristeis denuntiat iras,
Obscœnamq; famem) quæ prima pericula vito:
Quid ve sequens tantos possim superare labores.
Hic Helenus cæsis primum de more iuuençis,
Exorat pacem Diuum, vitasq; resoluit
Sacra capitis: meq; ad tua limina, Phœbe,
Ipse manu multo suspensum numine ducit,

¶ Ecphrasis.

Et iam dies ille, et alter dies, id est, sequens processit, et auræ. i. uenti uocāt uela, ut nauigemus inuitantes, et carbasus, id est, uelum inflatur austro, id est, uento tumido. Tūc ego aggredior his dictis, id est, alloquor Helenum uatem, et quaeso illū talia. O interpres diuorum, id est, propheta Troiugena, id est, Troiane, qui sentis numina Phœbi, id est, diuinationem, et qui sentis Tripodas, id est, mensas, et lauros Phœbi Clarū, a loco ubi responsa dare solitus est: age, id est, eia fare, et qui sentis linguas uoluerū, et omina, id est, auguria pennæ præpetis, id est, uolatus auū, age fare, id est, loquere, et da mihi respōsum. Nā religio prospera dixit mihi omnē cursum prosperum, et cuncti diui suo numine, id est, autoritate suaserunt mihi petere Italiā, et tentare terras repostas. i. remotas. sed sola Celæno Harpyia canit nouū prodigiū, et nefas dictu, id est, quod dicatur, et denūciat iras tristes, et famem obscœnā. i. infastā, fare inquā, quæ prima pericula uito. i. uitare debeo, uel quid ego sequens possim superare. i. uincere tātos labores. Hic. i. tūc Helenus exorat. i. impetrat pacē. i. ueniā iuuençis primum cæsis. i. sacrificatis de more. i. secundū religionē, et resoluit uittas capitis sacra. i. sui. et tō Phœbe, ipse ducit me suspēsum multo numine. i. maiestate, ducit, inquam, manu ad tua limina, id est, templā.

Atq; hæc deinde canit diuino ex ore sacerdos:
Nate Dea (nam ter maioribus ire per altum
Auspicijs manifesta fides: sic fata deum rex
Sortitur, uoluitq; vices: is uertitur ordo)
Pauca tibi e multis, quo tutior hospita lustres
Aequora, & Ausonio possis confidere portu,
Expeditam dictis, prohibent nam cætera Parcæ
Scire Helenum, fariq; uerat Saturnia Iuno.
Principio Italiam, quam tu iam rere propinquam,
Vicinosq; ignare paras inuadere portus,
Longa procul longis uia diuidit inuia terris:
Ante & Trinacria lentandus remus in unda:
Et salis Ausonij lustrandum nauibus æquor:
Inferniq; lacus, Aææq; insula Circes,
Quam tuta possis urbem componere terra.
Signa tibi dicam, tu condita mente teneto:
Cum tibi sollicito secreti ad fluminis undam,

¶ Ecphrasis.

Et sacerdos Helenus canit demum hæc sequentia ex ore suo diuino. O nate Deæ, ego expeditā tibi. i. declarabo dictis. et c. et per parēthesim interponit, nā fides. i. certitudo est manifesta te ire per altū. i. mare auspicijs maioribus, quia rex Deorū sic sortitur fata, et uoluit uices, et is ordo. i. tale fatum uertitur, ego inquā expeditā pauca e multis, quo tutior lustres æquora hospita. i. peregrina, et quo possis confidere portu Ausonio. i. ad Italiā peruenire, nam Parcæ prohibent Helenum. i. me scire cætera, et Iuno Saturnia prohibet fari. i. me tibi pericula illa fādicere. Principio. i. ante omnia uia longa inuia procul longis terris diuidit Italiā, quā tu iam rere, id est, putas esse propinquam, et cuius portus tu ignare paras inuadere. Ante. i. priusquam redeas in Italiā, remus est lentandus. i. retinendus tibi in unda Trinacria. i. in mari Siculo. et æquor salis Ausonij. i. maris Tyrrheni, est tibi lustrandum, id est, nauigandum, et lacus inferni sunt tibi lustrandi, et insula Circes Aææ a ferarum ululatibus sic appellata est tibi lustranda, antequam tu possis componere, id est, fundare urbem in terra tuta. Sed ego dicam tibi signa urbis condēdæ, et tu teneto illa signa condita mente, id est, memoria. Cum sus ingens, id est, porca inuenta sub illicibus littoreis tibi, id est, a te sollicito ad uen-

Helenus p-
monet Ae-
neam de o-
mnibus.

Vt conu-
biū Dido-
nis, tempe-
statē in ma-
ri Siculo,
patris mor-
tē, et alia
inuadere,
alias com-
tingere.

triquetra

uicinus uicinus

patris
liber
poloro

AE NE I D O S.

Littoreis ingens inuenta sub ilicibus sus
 Triginta capitem foetus enixa iacebit
 Alba solo recubans, albi circum vbera nati:
 Is locus vrbis erit: requies ea certa laborum,
 Nec tu mensarum morsus horresce futuros:
 Fata viam inuenient, aderitq; vocatus Apollo,
 Has autem terras, Italicq; hanc littoris oram,
 Proxima quæ nostri perfunditur æquoris æstu,
 Effuge: cuncta malis habitantur mœnia Graijs,
 Hic & Nartij posuerunt mœnia Locri:
 Et salentinos obsedit milite campos
 Lyctius Idomeneus: hic illa ducis Melibœi
 Parua Philoctetæ subnixâ Petilia muro.
 Quin vbi trãsmisâ steterint trans æquora classes,
 Et positis aris iam vota in littore solues,
 Purpureo velare comas adopertus amictu,
 Ne qua inter sanctos ignes in honore Deorum
 Hostilis facies occurrat, & omina turbet.

Alba ori-
 go.
 is, al. Hic

Docet Ita-
 lie partem
 versus Gra-
 eia uitada.

Peregrina
 sacra. Sacra
 ut n. Ac-
 neas Pa-
 trio ritu.
 et omnia

as ex naritus

¶ Ephrasia.

ad fluminis secretis, sus, dico, enixa foetus triginta capitum. i. triginta porcellos, sus, iterum dico, alba recubans iacebit in solo, et nati. i. porcelli albi circum ubera. Is erit locus vrbis condenda. i. Alba, et ea erit requies certa laborum. Nec tu horresce. i. timeas morsus mensarum futuros, quos Celeno Harpyia minata est, quia fata inuenient uia, et Apollo uocatus a te aderit. i. erit propitius. Sed effuge has terras, et hanc oram littoris Itali, quæ proxima perfunditur æstu. i. inundatione nostri æquoris, quia cuncta mœnia. i. urbes habitantur a malis Graijs, id est, Grecis. Locri Nartij posuerunt mœnia hic, id est, in hac ora, et Idomeneus Lyctius, id est, Cretensis obsedit, id est, occupauit hic milite, id est, militibus campos salentinos. Et hic est illa Petilia ciuitas parua subnixâ, id est, fundata muro ducis Melibœi Philoctetæ ex Melibœa urbe. Quin etiam, id est, insuper ubi, id est, postquam classes transmissæ, id est, trahente steterint trans æquora, et postquam solues uota aris positas in littore, tu uelare comas, id est, habeto comas uelatas adopertus amictu. i. ueste, purpureo. et hoc nequa. i. aliqua facies hostilis. i. aduersa occurrat tibi inter ignes sanctos, id est, altaria in honore. i. sacrificio Deorum, et turbet omnia.

LIBER III.

Hunc socij morem sacrorum, hunc ipse teneto:
 Hac casti maneant in religione nepotes.
 Ast ubi digressum Siculae te admouerit orae
 Ventus, & angustis rarefcent claustra Pelori:
 Laeva tibi tellus, & longo laeva petantur
 Aequora circuitu: dextrum fuge littus, & undas.
 Haec loca uis quondam, & uasta conuulsa ruina
 (Tantum æui longinqua ualet mutare uetustas)
 Dissiluisse ferunt: cum protinus utraq; tellus
 Una foret, uenit medio uis pontus, & undis
 Hesperium Siculo latus abscedit, aruaq; & vrbes
 Littore diductas angusto interluit æstu.
 Dextrum Scylla latus, laeuum implacata Charybdis
 Obsidet: atq; imo barathri ter gurgite vastos
 Sorbet in abruptum fluctus, rursusq; sub auras
 Erigit alternos, & sidera verberat unda.
 At Scyllam caecis cohibet spelunca latebris
 Ora exertantem, & nauis in saxa trahentem.

¶ Ephrasia.

et socij teneto. i. teneant hunc morem sacrorum, et nepotes casti. i. puri maneant in hac religione. i. sacri ipsi. ad habitum. Ast. i. sed ubi. i. postquam uetus admoueri. i. applicari uerit: digressum a nobis orae Siculae. i. Siciliae, et ubi claustra Pelori angustis, qui unus est ex promontorijs Siciliae, et quasi illius claustrum, rarefcent. i. rariora uidebuntur, tellus laeva, et aequora laeva. i. a parte sinistra petantur tibi. i. a te longo circuitu, et fuge dextrum littus, et undas dextras. Ferunt. i. historiae narrant, haec loca dissiluisse. i. discessisse quondam conuulsa uis. i. uolentia, et ruina uasta, cum utraq; tellus. i. Italiae et Siciliae foret una protinus. i. coniunctim. Itaq; pontus uenit in medio. i. interuenit, et abscedit. i. abruptit undis latus Hesperium. i. Italiam a littore Siculo, et interluit. i. mundauit æstu angusto. i. feruore arua, et vrbes diductas. i. diuisas littore. Scylla obsidet dextrum latus Siciliae, et Charybdis implacata obsidet laeuum, id est, sinistram latus, atq; sorbet ter in abruptum, id est, improfundum uastos fluctus de imo gurgite barathri. i. quasi ab inferis. et rursus erigit illos fluctus alternos. i. alternatim sub auras. At spelunca cohibet. i. continet in latebris caecis Scyllam exertantem. i. extrahentem ora. i. faciem suam, et trahentem nauis in saxa. i. at trahentem.

Mostrat ex-
 plicat Scyl-
 la, et Cha-
 rybdis.
 Fortassis al-
 ludit ad hi-
 storia, qua
 scribit Scyl-
 la piratica
 classis fuis-
 se, quae sit
 insidiatana
 uibus ho-
 spitum.

at. Pristis Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
 Pube tenus, postrema immani corpore Pistrix,
 Delphinum caudas vtero commissa luporum.
 Præstat Trinacrij metas lustrare Pachyni
 Cessantem, longos & circumflectere cursus,
 Quam semel informem vasto vidisse sub antro
 Scyllam, & cæruleis canibus resonantia saxa,
 Præterea si qua est Heleno prudentia vati,
 Siqua fides, animum si veris implet Apollo,
 Vnum illud tibi nate Dea, præcæ omnibus vnum
 Prædicam, & repetens iterumq; iterum monebo,
 Junonis magnæ primum prece numen adora:
 Junoni cane vota libens, dominamq; potentem
at. uotis Supplicibus supera donis, sic deniq; victor
 Trinacria fines Italos mittere relicta,
Folia Sibyl Huc ubi delatus Cumæam accesseris urbem,
le, uaticin Diuinoscq; lacus, & Auerna sonantia syluis,
ia carmi- Insanam Vatem aspicias, quæ rupe sub ima
ne Heroico
complete
antur.

¶ Ecphrasis.

Prima facies illius est hominis. i. mulieris, & est uirgo pulchro pectore. i. pulchri
 pectoris pube tenus. i. usq; ad pudenda, & postrema est Pistrix. i. cetus corpore im
 mani. i. immanis corporis, & commissa caudas Delphinum. i. habens coniunctas can
 das Delphinum utero luporum. i. canum. Præstat. i. melius est te cessantem. i. immorantem
 lustrare metas Pachyni. promontorij Trinacrij. i. Siculi, & circumflectere longos cur
 sus, quæ uidisse semel sub antro Scyllam, & saxa resonantia canibus cæruleis. i. ma
 rinis. Præterea si qua est prudentia Heleno uati. i. mihi, & si qua fides. i. credibilit
 as, & si Apollo implet animum ueris. i. ueritate. O nate Dea, ego prædicam tibi illud
 unum & unum præ omnibus, & ego repetens monebo te iterum iterumq; i. sepe. Pri
 mum. i. imprimis adora prece numen Junonis magnæ, & tu libens cane. i. concipe
 nota Junoni, & supera. i. placa donis supplicibus dominam potentem, et sic tu victor
 i. uoti compos mitteris deniq; in fines Italos relicta Trinacria. i. Sicilia. Et ubi. i.
 postq; tu delatus huc. i. in Italiam accesseris urbem Cumæam, et lacus diuinus. i. ubi Si
 bylla per diuinationem futura prædicat, & Auerna sonantia syluis. i. arboribus uero concu
 sis, tu aspicias Vatem insanam. i. Sibyllam, quæ canit fata. i. futura sub rupe imani. profunda,
 Fata

Fata canit, folijsq; notas, & nomina mandat.
 Quæcumq; in folijs descripsit carmina virgo,
 Digerit in numerum, atq; antro seclusa relinquit.
 Illa manent immota locis, neq; ab ordine cedunt.
 Verum eadem, verso tenuis cum cardine uetus
 Impulit, & teneras turbauit ianua frondes,
 Nunquam deinde cauo volitantia prendere saxo,
 Nec reuocare situs, aut iungere carmina, curat.
 Inconsulti abeunt, sedemq; odere Sibyllæ.
 Hic tibi nequa moræ fuerint dispendia tanti,
 Quamuis increpitent socij, & vi cursus in altum
 Vela uocet, possisq; sinus implere secundos,
 Quin adeas vatem, precibusq; oracula poscas,
 Ipsa canat, uocemq; uolens, atque ora resoluat.
 Illa tibi Italiæ populos, uenturaque bella,
 Et quo quæq; modo fugiasq; ferasq; laborem,
 Expediet; cursusque dabit uenerata secundos,

¶ Ecphrasis.

¶ mandat folijs arborum notas & nomina, id est, litteras & uerba. Et uirgo
 Sibylla digere in numerum. i. ordinem quæcumq; carmina descripsit in folijs, &
 ipsa seclusa relinquit illa carmina in antro. Et illa carmina manent immota lo
 cis, neq; cedunt. i. recedunt ab ordine: uerum cum uentus tenuis impulit eadem
 carmina siue folia uerso cardine ipsius antri, & ianua turbauit frondes tenues,
 illa Sibylla nunquam curat deinde prendere illa folia uolitantia in saxo cauo. i.
 in spelunca, neque sybilla curat reuocare situs, id est, ordinem foliorum, aut iun
 gere carmina illa semel sparsa. Itaq; consultores abeunt inconsulti, id est, sine re
 sponso, & oderunt sedem Sibyllæ, id est, illius uaticinia tanquam uana. Sed
 nulla dispendia moræ fuerint tibi tanti, quin adeas Vatem, id est, Sibyllam, &
 poscas oracula precibus, & hoc quamuis socij increpitent te, & quamuis cur
 sus uocet uela, id est, inuitet in altum, & quamuis possis implere sinus ue
 lorum secundos, id est, uento secundo, sed ipsa Sibylla uoce sua canat, id est,
 prædicet. & quod idem est, ipsa resoluat uocem, atque ora. Illa Sibylla expe
 diet, id est, declarabit tibi populos Italiæ, & quomodo fugias, & feras quemq;
 laborem, & sacerdos illa uenerata dabit. i. dicet tibi cursus, id est, navigationem.

at. carmina

at. sacerdos

AE NE I D O S.

Epilogus.
Hortatio.

Hæc sunt, quæ nostra liceat te voce moneri,
Vade age, & ingentem factis fer ad æthera Troiam;
Quæ postquam vates sic ore effatus amico est,
Dona dehinc auro grauiâ, sectoq; elephanto
Imperat ad naues ferri: stipatq; carinis
Ingens argentum, Dodonæosq; lebetes, *à Dodonæo*
Loricam confertam hamis, auroq; trilicem,
Et conum in signis galeæ, cristasq; comanteis; -
Arma Neoptolemi, sunt & sua dona parenti,
Addit equos, additq; duces.
Remigium supplet, socios simul instruit armis.
Interea classem velis aptare iubebat
Anchises, fieret vento mora nequa ferenti.
Quem Phœbi interpretis multo compellat honore:
Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo,
Cura Deum, bis Pergameis erepte ruinis,
Ecce tibi Ausoniæ tellus, hanc arripe velis:

¶ Ecphrasis.

Hæc superiora sunt, quæ liceat te moneri nostra uoce. Sed nunc age. i. eia, uade, & fer ad æthera. i. extolle factis Troiam ingentem. Quæ superiora postquã uates. i. Helenus effatus est sic ore amico, deinde imperat dona grauiâ. i. ponderosa auro, & elephanto; id est, ebore secto, id est, calato ferri ad naues Troianorum, & stipat, id est, inculcat in carinis argentum ingens, & lebetes Dodonæos, id est, Epitroticos, & loricam confertam, id est, textam hamis, & trilicem, id est, triplicem, & conum in signis galeæ. i. galeam insignem cono, id est, crista, & cristas comantes idem est. appo. arma Neoptolemi. i. Pyrrhi: etiam sua dona, id est, propria etati sunt parenti, id est, Anchisæ: Addit præterea equos, & duces uia, & supplet remigium, id est, remiges, & instruit socios armis. Interea dum hæc fiebant, Anchises iubebat aptare classem, id est, parare naues uelis, nequa mora fieret uento ferenti, id est, cum flaret. Quem Anchisen interpretis Phœbi, id est, Helenus compellat, id est, alloquitur multo honore, id est, honorifice. O Anchisa dignate, id est, digne coniugio superbo Veneris, ex qua Aeneam procreasti, erepte, id est, liberate bis ex ruinis Pergameis, id est, Troianis, Anchisa, dico, cura Deum. i. quæ Diu curant, ecce tellus Ausoniæ. i. Italiæ adest tibi, & arripe hanc uelis. i. navigatione,

LIBER. III.

Fo. lxxvi.

Et tamen hanc pelago præterlabare necesse est:
Ausoniæ pars illa procul, quam pandit Apollo,
Vade, ait, o felix nati pietate, quid ultra --
Prouehor: & fando surgenteis demoror Austros:
Nec minus Andromache digressu mœsta supremo,
Fert picturatas auri sub tegmine vestes,
Et Phrygiam Ascanio chlamydem: nec cedit honori:
Textilibusq; onerat donis, ac talia fatur:
Accipe & hæc, manuum tibi quæ monimenta mearum
Sint, puer, & longum Andromaches testentur amorem
Coniugis Hectoreæ: cape dona extrema tuorum,
O mihi sola mei super Astyanactis imago, *scilicet*
Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat:
Et nunc æquali tecum pubesceret æuo.
Hos ego digrediens lacrymis affabar obortis:
Viuite fœlices, quibus est fortuna peracta
Iam sua, nos alia ex alijs in fata vocamur. ---

¶ Ecphrasis.

Et tamē necesse est præterlabare. i. nauiges prope hæc, quia pars illa Ausoniæ, quæ Apollo pãdit. i. ostēdit tibi est procul. Ideo o felix pietate nati uade: quid ego prouehor. i. pcedo loqui & demoror Austros surgentes. i. flates fando. i. dū loquor. Nec minus sed multo magis Andromache mœsta in supremo illo digressu fert uestes picturatas. i. acu laboratas sub tegmine auri, & fert Ascanio chlamydē Phrygiã. i. arte Phrygionis elaboratã, nec cedit honori. i. etiam illū donis honorat, & onerat illum donis textilibus. i. quæ texuntur, & fatur talia. O puer accipe et hæc. i. has uestes, quæ sint tibi monumenta. i. recordationes mearum manuum, & testentur. i. sint testimonio, longum amorem, id est, magnū Andromaches coniugis Hectoreæ. O imago sola super. i. ualde, uel superstes mihi mei filij Astyanactis cape dona extrema tuorum propinquorum, quia nulla alia es accepturus unquam, imago, dico, quia ille sic ferebat oculos, & manus, & ora, & si uiueret, nunc pubesceret tecum æuo, id est, ætate æquali. Ego uero dicit Aeneas digrediens affabar hos lacrymis obortis, id est, erumpentibus, dicens. O uos quibus iam sua fortuna est peracta. id est, perfecta uiuite fœlices, id est, ualete, quia nos uocamur in alia fata ex alijs fati, id est, permulta sumus ituri pericula.

Tanta donat, quanta merebatur. Ascanij dignitas.

Vobis parta quies, nullum maris æquor arandum:
 Arua neq; Ausoniae, semper cedentia retro
 Quærenda: effigiem Xanthi, Troiamq; videtis,
 Quam vestrae fecerunt manus, melioribus opto
 Auspicijs, & quæ fuerit minus obuia Graijs.
 Siquando Tyberim, vicinaq; Tybridis arua
 Intraro, gentiq; meæ data mœnia cernam,
 Cognatasq; vrbes olim, populosq; propinquos
 Epeiro Hesperia, quibus idem Dardanus autor,
 Atq; idem casus, vnam faciemus vtrancq;
 Troiam animis: maneat nostros ea cura nepotes.
 Prouehimur pelago vicina Ceraunia iuxta,
 Vnde iter Italiam, cursusq; breuissimis vndis.
 Sol ruit interea, & montes vmbantur opaci,
 Sternimur optatae gremio telluris ad vndam.
 Sortiti remos, passimq; in litore sicco.

Alludit ad
 amplitudine
 ne Roma
 ni imperij.

Temporis
 descriptio.

¶ Ecphrasis.

Quies iam est parta. i. acquisita vobis, & nullum æquor. i. planities maris est vobis arandum. i. nauigandum, nequaerenda sunt vobis arua Ausoniae semper retrocedentia, quod nos sumus facturi. Vos uidetis effigiem Xanthi fluminis, & uidetis Troiam, quam uestrae manus fecerunt, & opto, fecerint melioribus auspicijs, quam nostra illa prior Troia fuit, & quæ fuerit minus obuia. i. exposita Graijs. i. Graecis, à quibus est subuersa. Sed si quando ego intrauero Tybrim, & arua uicina Tybridis, & si quando ego cernam mœnia data, id est concessa à satis meae genti. id est, Troianis, nos faciemus utramq; Troiam. i. meam, & uestram unam animis. i. uoluntatibus, utramq; dico Troiam, urbes cognatas olim, & nunc populos propinquos Epiro & Hesperia, quibus idem Dardanus fuit autor, id est, principium, & origo, atq; idem casus. i. eadem fortuna fuit, quia utriq; patriam amisimus, & ea cura faciendi superiora maneat nostros nepotes. Deinde prouehimur pelago. i. nauigamus iuxta Ceraunia uicina, qui sunt montes in ora maris Epirotici, vnde. i. à quibus montibus est iter, & cursus breuissimus. i. traiectus in Italiam. Interea Sol ruit. id est, occidit, & montes opaci propter Solis absentiam umbrantur, & nos sortiti remos, id est, sorte diuidentes sternimur. id est, cubamus in gremio telluris optatae ad undam, id est, iuxta mare, et curamus, id est, somno recreamus

Corpora curamus: fessos sopor irrigat artus,
 Necdum orbem medium nox horis acta subibat,
 Haud segnis strato surgit Palinurus, & omneis
 Explorat ventos: atq; auribus aëra captat;
 Sydera cuncta notat tacito labentia cælo,
 Arcturum pluuiasq; Hyadas, geminosq; Triones,
 Armatumq; auro circumspicit Oriona. :-
 Postquam cuncta videt cælo constare sereno,
 Dat clarum e puppi signum: nos castra mouemus,
 Tentamusq; viam, & velorum pandimus alas.
 Iamq; rubescebat stellis Aurora fugatis,
 Cum procul obscuros colles, humilemq; videmus
 Italiam: Italiam primus conclamat Achates.
 Italiam læto socij clamore salutant.
 Tum pater Anchises magnum cratera corona
 Induit: impleuitq; mero, Diuosq; vocauit
 Stans celsa in puppi:
 Dij maris, & terræ, tempestatumque potentes

¶ Ecphrasis.

corpora passim in litore sicco, & sopor irrigat artus fessos. & nondum nox acta, id est, praeterita subibat orbem medium horis, id est, nondum erat nox media, & Palinurus gubernator haud segnis surgit ex strato, & explorat omnes uentos, atq; auribus captat aëra, id est, quis uentus flaret auscultat, & notat cuncta sydera labentia in toto cælo, scilicet, arcturum, & Pluadas, & Hyadas, & Triones geminos. omnes constellationes sunt in cælo, & circumspicit Oriona armatum auro, id est, armis ex stellis formatis, aut ppter Orionis enssem hoc dicit. Sed postquam Palinurus uidet cuncta constare cælo sereno, dat signum clarum e puppi, scilicet ex nauis praetoria. Et nos mouemus castra, & tentamus, id est, aggredimur uias, & pandimus, id est, explicamus alas uelorum. Iam aurora rubescebat stellis fugatis, quia Sol aduentabat, cum nos uidemus procul colles obscuros, & Italiam humilem, id est, depressam, tunc socij salutant Italiã clamore læto, & Achates primus conclamat, ego uideo Italiam. Tum Anchises pater meus induit corona, id est, implet magnam cratera, & impleuit illam mero, & stans in puppi celsa inuocauit diuos maris, dicens. O Dij maris, & potentes terræ, & tempestatum,

Sydera septentrionalia, q; nauis te obseruant.
 Pluades Hyades, ut pluades primam corripiat uoculis unius de tractione.
 Aqua n. alior terra est.
 Votum Anchises, huic sacrorum cura assignat Vergilius, q; senior.

Ferte viam vento facilem, & spirate secundi. :-
 Crebrescunt optatae auræ, portusq; patescit
 iam propior, templumq; apparet in arce Mineræ.
 Vela legunt socij, & proras ad littora torquent.
 Portus ab Eoo fluctu curuatus in arcum:
 Obiectæ salsa spumant aspergine cautes:
 Ipse latet: gemino demittunt brachia muro
 Turriti scopuli, refugitq; a littore templum.

Primum
omen.

Quattuor hic, primum omen, equos in gramine vidi
 Tondentes campum late, candore niuali.
 Et pater Anchises: Bellum o terra hospita portas:
 Bello armantur equi: bellum hæc armenta minantur,
 Sed tamen ijdem olim curru succedere sueti
 Quadrupedes, & frena iugo concordia ferre.
 Spes est pacis, ait, tum numina sancta precamur
 Palladis armisonæ, quæ prima accepit ouantes.

¶ Ecphrasis.

ferte viam facilem, id est, prosperam uento, & uos secundi aspirate. i. quasi spiritum in fauorem nostrum mittite. Tunc auræ optatæ crebrescunt, id est, frequentiores ueniunt, & portus iam propior, id est, propinquior patescit, & templum apparet Mineræ in arce, id est, montis summitate. Tunc socij legunt, id est, colligunt uela, & torquent proras nauum ad littora. & deinde describit portum, quo primum Troiani sunt appulsi, dicens. Portus curuatus in arcum a fluctu Eoo. i. ab Oriente subaudi est, quæ cautes obiectæ spumant aspergine. i. rore, salsa. i. marina. ipse portus latet. i. munitus est, quia scopuli turriti mittunt brachia muro gemino. & tēplū, quod Mineræ esse dixit, refugit a littore. i. recedere uidetur. Hic, id est, tunc dicit Aeneas, ego uidi quattuor equos candore niuali, id est, candidi coloris ad niuis similitudinem, tondentes, id est, pascentes campos late in gramine. & Anchises pater inquit. O terra hospita tu portas, id est, portendis mihi bellum, & equi armantur bello, id est, ad bellum: & hæc armenta minantur bellum. sed tamen ijdem quadrupedes, id est, equi sueti, id est, consueti succedere olim. i. aliquando curru pro currui, & consueti ferre frena cōcordia iugo, est illud spes pacis. Tū. i. deinde nos pcamur numina sancta Palladis armisonæ. i. armatæ, quæ prima. i. cuius tēplū accepit nos ouantes. i. letos,

Et capita ante aras Phrygio uelamus amictus:
 Præceptisq; Heleni, dederat quæ maxima, rite
 Iunoni Argiæ iussos adolemus honores.
 Haud mora, continuo perfectis ordine votis,
 Cornua uelatarum obuertimus antennarum:
 Graiugenumq; domos, suspectaq; linquimus arua,
 Hinc sinus Herculei (si vera est fama) Tarenti
 Cernitur: attollit se diua Lacinia contra,
 Cauloniscq; arces, & naufragum Scyllacæum.

Tum procul e fluctu Trinacria cernitur Aetna,
 Et gemitum ingentem pelagi, pulsataq; saxa
 Audimus longe, fractasq; ad littora uoces:
 Exultantq; uada, atq; æstu miscentur arenæ.

Et pater Anchises: nimirum hæc illa Charybdis:
 Hos Helenus scopulos, hæc saxa horrenda canebat,
 Eripite o socij, pariterq; insurgite remis,
 Haud minus ac iussi faciunt: primusq; rudentem
 Contorsit læuas proram Palinurus ad undas,

¶ Ecphrasis.

& uelamus capita amictu Phrygio. i. ueste ante aram Palladis, & adolemus. i. sacrificamus Iunoni Argiæ honores iussos. i. sacrificia, & hoc, pceptis Heleni quæ maxima dederat. i. dixerat rite. haud mora, continuo. i. statim uotis perfectis ex ordine nos obuertimus cornua antennarum uelatarum. i. ex quibus dependent uela: & linquimus domos Graiugenu pro Graiugenarum: & arua suspecta. Hic id est, tunc sinus Tarenti Herculei cernitur a nobis, Herculei dico, si fama est uera ab Hercule fuisse cōditum, & diua Lacinia, id est, templum Iunonis Lacinie attollit se contra. i. erigitur. Tū. i. deinde Trinacria Aetna cernitur, qui mons est Siciliae, & audimus gemitū. i. fremitū ingentem pelagi, & saxa pulsata, & audimus uoces fractas ad littora. i. ex collisu undarum factas, & uada maris exultant, id est, turbantur, & arenæ miscentur æstu, id est, maris feruore. Et pater Anchises tunc inquit: nimirum hæc est illa Charybdis ab Heleno prædicta nobis, & Helenus canebat hos scopulos & hæc saxa horrenda. Igitur o socij eripite uos ab hoc periculo, & insurgite pariter remis. qui non minus id faciunt, ac iussi sunt a patre: & Palinurus primus cōtorsit rudentē & proram ad undas læuas.

Regrediū
tur Troia
ni ex Ita
lia, petitur
ri alterum
latus.

alias. dura

Læuam cuncta cohors remis, ventisque petiuit,
 Tollimur in cælum curuato gurgite: & ijdem
 Subducta ad manes imos descendimus vnda.
 Ter scopuli clamorem inter caua saxa dedere: *irrorata*
 Ter spumam elisam, & rorantia vidimus astra,
 Interea fessos ventus cum Sole reliquit:
 Ignarique viæ Cyclosum allabimur oris,
 Portus ab accessu ventorum immotus, & ingens
 Ipse: sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis,
 Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem,
 Turbine fumantem piceo, & cādente fauilla,
 Attollitq; globos flammaram, & sydera lambit,
 Interdum scopulos auulsaq; viscera montis
 Erigit eructans, liquefactaq; saxa sub auras
 Cum gemitu glomerat, fundoque exæstuat imo.
 Fama est Enceladi semustum fulmine corpus

Descriptio
 Aetnae.

¶ Ecphrasis.

cuncta cohors, id est, reliquæ naues petiuit læuam, id est, partem sinistram remis, & uentis, quibus nauigatur. tollimur in cælum, id est, in sublime gurgite curuato in arcum, & nos ijdem descendimus ad manes imos, id est, ad inferos unda subducta, id est, subtracta, & utraque est Hyperbole manifesta. scopuli dederunt clamorem ter, id est, sepe inter saxa caua, id est, speluncas, & nos uidimus ter, id est, sepe spumam collisam, & astra rorantia, scilicet, aspergine undarum sparsa. Interea uentus reliquit nos fessos cū sole .i. & sol reliquit nos etiā. & nos ignari uia allabimur, id est, ad nauigamus oris Cyclosum, populi fuerunt Siciliae monoculi. ipse portus erat ingens & immotus, id est, tranquillus ab accessu uentorum, sed Aetna tonat iuxta ruinis lapidum horrificis, id est, terribilibus. Et interdum prorumpit, id est, mittit ad æthera nubem atram ex fumo, fumantem turbine piceo, id est, nigro, & fauilla candente, id est, scintilla: & attollit, id est, erigit globos flammaram, & lambit sydera, id est, tangere uidetur. & interdum eructans, id est, euomens erigit scopulos, id est, lapides pumices, & viscera montis euulsa, idem est. & glomerat cum gemitu, id est, sonitu inuoluit sub auras saxa liquefacta, id est, pumices, & æstuat, id est, feruct ex imo fundo. fama est inter poetas corpus Enceladi gigantis semustum fulmine Iouis urgeri

Urgeri mole hac: ingentemq; insuper Aetnam
 Impositam, ruptis flammam expirare caminis:
 Et fessum quoties mutat latus, intremere omnem
 Murmure Trinacriam, & cælum subtexere fumo,
 Noctem illam tecti syluis immania monstra
 Perferimus: nec quæ sonitum det causa uidemus,
 Nam neq; erant astrorum ignes: nec lucidus æthra
 Sydereæ polus, obscuro sed nubila cælo,
 Et Lunam in nimbo nox intempesta tenebat,
 Postera iamq; dies primo surgebat Eoo,
 Humentemq; Aurora polo dimouerat umbram,
 Cum subito e syluis, macie confecta suprema,
 Ignoti noua forma uiri, miserandaq; cultu
 Procedit, supplexq; manus ad littora tendit, *Achizmezi des*
 Respicimus: dira illuuiæ, immissaq; barba,
 Confertum tegmen spinis: at cætera Graius:
 Et quondam Patrijs ad Troiam missus in armis.

alt. Nocte
 illa.

Achizmezi
 des.

¶ Ecphrasis.

hac mole montis Aetnae, & Aetnam ingentem insuper impositam expirare flammam caminis, id est, fornacibus ruptis. & fama est, quoties motat latus fessum, omnem Trinacriam, id est, Siciliam totam intremere murmure, & subtexere cælum, id est, tegere fumo. Nos tecti in syluis, id est, arboribus. perferimus immania monstra, id est, maxima miracula totam noctem illam. Nec tamen uidemus, quæ causa dat sonitum illum. nam neque ignes astrorum, id est, splendores erant nobis, nec polus erat lucidus æthra sydereæ, id est, splendore syderum. sed nubila erant in cælo obscuro, & nox intempesta tenebat Lunam in nimbo. id est, obscuritate. Et iam postera dies .i. sequens surgebat primo Eoo, id est, oriente. & Aurora, id est, lux dimouerat umbram ex polo, quia luce adueniente umbra cedit, cum subito forma, id est, figura noua uiri ignoti confecta, id est, debilitata suprema macie, quia macilenta erat, procedit e syluis, & ille uir supplex tendit manus ad littora, id est, ad nos. Respicimus illum nos, & illuuiæ dira, id est, squallor erat illi, & barba immissa, & tegmen confertum spinis, id est, uestis erat illi, & erat Graius .i. Græcus, cætera .i. in rebus reliquis. & missus quondam ad Troiam .i. ad bellū Trolanum in armis patrijs

Isq; vbi Dardanios habitus, & Troia vidit
 Arma procul, paulum aspectu conterritus hæsit,
 Continuitq; gradum: mox sese ad littora præceps
 Cum fletu, precibusq; tulit, Per sydera testor,
 Per superos, atq; hoc cæli spirabile lumen,
 Tollite me Teucris, quascunq; abducite terras:
 Hoc sat erit scio me Danais e classibus vnum,
 Et bello Iliacos fateor petisse penates:
 Pro quo, si sceleris tanta est iniuria nostri,
 Spargite me in fluctus, vastoq; immergite ponto.
 Si pereo, manibus hominum perisse iuuabit,
 Dixerat, & genua amplexus, genibusq; volutans
 Hærebat: qui sit, fari, quo sanguine cretus,
 Hortamur: quæ deinde agitet fortuna fateri,
 Ipse pater dextram Anchises, haud multa moratus
 Dat iuueni, atq; animum præsentis pignore firmat.
 Ille hæc, deposita tandem formidine, fatuit:

¶ Ecphrasis.

Et ubi, id est, postquam is vidit habitus Dardanios, id est, nos Troianos, & vidit procul arma Troia, id est, Troiana, conterritus aspectu nostro hæsit, id est, dubitavit paululum, & continuit gradum, id est, passum. sed mox ille præceps tulit sese ad littora cum fletu & precibus, dicens. O Teucris, ego testor id est, adiuro vos per sydera & per superos & per hoc lumen cæli spirabile, id est, per lucem & ærem quem spiramus, tollite me, & abducite me in quascunq; terras uelitis. Hoc erit mihi satis. s. abducti hinc. Ego scio, id est, fateor me unum ex classibus Danais. i. Græcū esse, & fateor me petisse bello penates, id est, urbē uestrā. Pro quo. i. qua re, si iniuria nostri sceleris est tanta, spargite me in fluctus maris, & immergite me in ponto vasto, id est, magno, quia si pereo, iuuabit, id est, consolabor me perisse manibus hominum. Dixerat ille, & amplexus genua mea, uolutans pro uolutatus hærebat genibus meis. Tum hortamur illum fari. i. loqui, quo sanguine sit cretus. i. genitus, & deinde hortamur illum fateri, quæ fortuna agitet. i. persequatur illum. Ipse Anchises pater meus haud moratus multa, i. nō multū dat dextram illi iuueni, quod signū erat pacis, & firmat animū illius pignore p̄senti. i. signo pacis. Tunc ille fatuit hæc, q̄ sequuntur, formidine deposita.

al. abducte
in oras.

Obseruave
terum sup=
plicandi ri
tum.

Sum patria ex Ithaca, comes infelicis Vlyssi,
 Nomine Achæmenides, Troiam genitore Adamasto
 Paupere (mansissetq; utinam fortuna) profectus,
 Hic me, dum trepidi crudelia limina linguunt,
 Immemores socij vasto Cyclopi in antro
 Deseruere: domus sanie, dapibusq; cruentis,
 Intus opaca, ingens: ipse arduus, altaq; pulsat
 Sydera (Dij talem terris auertite pestem)
 Nec visu facilis, nec dictu effabilis ulli,
 Visceribus miserorum, & sanguine vescitur atro.
 Vidi egomet, duo de numero cum corpora nostro
 Prensa manu magna medio resupinus in antro
 Frangeret ad saxum: sanieq; aspersa natarent
 Limina: vidi atro cum membra fluentia tabo
 Manderet, & tepidi tremerent sub dentibus artus,
 Haud impune quidem, nec talia passus Vlysses,
 Oblitusve sui est Ithacus discrimine tanto.
 Nam simul expletus dapibus, vinoq; sepultus,

¶ Ecphrasis.

Ego sum, inquit, comes infelicis Vlyssis ex patria Ithaca insula, in qua ille regnauit, & Achæmenides est mihi nomē, profectus Troiā, Adamasto genitore paupere, sed utinam fortuna paupertatis mansisset, potius quam talia passus essem. Socij trepidi & mei immemores deseruere me hic in vasto antro Cyclopi. i. Polyphemi, & hoc dum linguunt limina illius crudelia. Ingens domus & opaca est intus. i. in antro plena sanie & dapibus cruentis. Et ipse Polyphemus arduus pulsat, id est, tangere uidetur alta sydera. o Dij auertite, id est, arcete talem pestem terris. Polyphemus dico nec facilis visu. i. qui uideatur, nec effabilis dictu. i. ut dicatur, uescitur uisceribus. i. carne miserorū & sanguine atro. i. corrupto. Egomet uidi, cū Polyphemus resupinus in antro frangeret. i. illideret ad saxū duo corpora uirorū de numero nro preña manu magna: et uidi cū limina aspersa sanie natarēt. i. inūdarēt, et uidi cū mādaret mēbra fluētī a tabo. i. sanguine corrupto atro: et uidi, cū artus adhuc tepidi tremerēt. i. palparēt sub dentib⁹. Sed id haud impune fecit Polyphem⁹, nec Vlysses passus est talia, nec Ithac⁹ ipse. i. Vlysses oblit⁹ est sui posit⁹ in tāto discrimine. Nā simul postq̄ Polyphem⁹ explet⁹ dapib⁹, et sepult⁹ uino

Cur hic sit
Descriptio
antri Cy-
clopi.

Hoc demū
est sapere
in pericu-
lo sapere.

ac alias Cervicem inflexam posuit, iacuitque per antrum
Immensum, sanie eructans, ac frustra cruento
Per somnum commissa mero: nos magna precati
Numina, sortitique vices, vna vndique circum
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torua solum sub fronte latebat,
Argolici clypei, aut Phœbeæ lampadis instar:
Et tandem læti sociorum ulciscimur umbras.
Sed fugite o miseri, fugite, atque ab littore funem
Rumpite.
Nam qualis, quantumque cauo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atque vbera pressat,
et passim Centum alij curua: hæc habitant ad littora vulgo
Infandi Cyclopes: & altis montibus errant,
Tertia iam lunæ se cornua lumine complent,
Cum vitam in syluis, inter deserta ferarum
Lustra, domosque traho: vastosque ab rupe Cyclopas
Prospicio: sonitumque pedum, vocemque tremisco.
Victum infelicem baccas, lapidosaque corna

¶ Ecphrasis.

posuit cervicem inflexam. et eructans sanie iacuit per antrum immensum, et iacuit eructans frustra commixta mero cruento. Nos primum precati numina magna, deinde sortiti vices. i. quam partem quisque invaderet, circumfundimur undique una. i. simul, et uno impetu, et terebramus. i. effodimus lumen. i. oculum telo acuto, quod lumen ingens latebat solum. i. unicum sub fronte, instar. i. ad similitudinem clypei Argolici, aut lampadis Phœbeæ. i. lucidi corporis solis. Sed o miseri, fugite hinc, et non expectate solvere, rumpite funem a littore. Causa autem festinandi est, non qualis, et quantum Polyphemus claudit in antro pecudes lanigeras. i. oves, et pressat. i. mulget ubera illarum. Centum alij Cyclopes habitant vulgo. i. ubique ad littora. i. iuxta littora maris curua, quod littorū est propriū. et Cyclopes illi infandi errant. i. vagantur in montibus altis. Tertia cornua Lunæ iam complent se lumine. i. tres sunt menses solares, cum ego traho vitam in syluis inter lustra deserta ferarum. i. latibula, et domos. et prospicio a rupe in qua latebat Cyclopes vastos. et tremisco. i. timeo sonitum. i. strepitum pedum, et vocem. Ramis arborum dant baccas, et corna lapidosa. i. dura. appo. uictum. i. cibum infelicem.

Dant rami: & vulsis pascunt radicibus herbæ.
Omnia collustrans, hanc primum ad littora classem
Conspexi venientem: huic me, quæcumque fuisset,
Addixi: satis est gentem effugisse nefandam,
Vos animam hanc potius quocumque absumite leto.
Vix ea fatus erat, summo cum monte videmus
Ipsū inter pecudes vasta se mole mouentem
Pastorem Polyphemum, & littora nota petentem,
Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum,
Trunca manum pinus regit, & vestigia firmat:
Lanigeræ comitantur oues: ea sola voluptas,
Solamenque mali: de collo fistula pender,
Postquam altos tetigit fluctus, & ad æquora venit,
Luminis effossi fluidum lauit inde cruorem,
Dentibus infrendens gemitu: graditurque per æquor
Iam medium: necdum fluctus latera ardua tinxit,
Nos procul inde fugam trepidi celerare recepto
Supplice sic merito, taciteque incidere funem.

*al. primam
et prospexit
Addicere,
est se dedere
re in serui-
tutem alte-
rius.
Polypheme-
us.*

¶ Ecphrasis.

et herbe pascunt me radicibus vulsis. Ego collustrans omnia aspexi primum hæc classem nostram uenientem ad hæc littora. Ego addixi. i. adiudicavi me huic classi, quæcumque fuisset, siue amica, siue inimica, quæ satis est mihi effugisse gentem nefandam Cyclopa, et potius uos absumite leto. i. occidite hanc animam meam. i. uitam. Vix Achemenides fatus erat ea quæ dixi, cum uideremus ipsum Polyphemum pastorem mouentem se mole. i. magnitudine uasta inter pecudes, quas in monte summo pascebat, et petentem littora nota ante cæcitatem, Polyphemum dico, monstrum horrendum, et informe, et ingens lumen. i. oculus cui erat ademptum. Pinus trunca ramis regit illius manum, et firmat illius uestigia. oues lanigeræ comitantur illi. ea sola est voluptas, et solamen mali. i. cæcitatatis erat solamen. i. ouium comitatus fistula pendet de collo illius. Sed postquam tetigit altos fluctus, et uenit ad æquora, quod idem est, deinde lauit cruorem fluidum. i. fluentem luminis. i. oculi effossi, et infrendens dentibus cum gemitu graditur per æquor medium iam: sed necdum fluctus tinxit. i. lauit latera ardua. Nos trepidi celerare per celerabamus fugam inde recepto Achemenide supplice merito de nobis, sic, ut diximus, nos mouedo. et nos taciti, id est, sine clamore consueto, nec id Polyphemus sentiret, incidere pro incidebamus funem.

Verrimus & proni certantibus æquora remis,
 Sensit: & ad sonitum vocis vestigia torsit.
 Verum ubi nulla datur dextram affectare potestas,
 Nec potis Ionios fluctus æquare sequendo,
 Clamorem immensum tollit: quo pontus, & omnes
 Intremuere vndæ, penitusq; exterrita tellus
 Italiæ, curuisq; immugit Aetna cauernis.
 At genus e syluis Cyclopum & montibus altis
 Excitum ruit ad portus, & littora complent,
 Cernimus astantes ne quicquam lumine toruo
 Aetneos fratres, cælo capita alta ferentis,
 Concilium horrendum: quales cum vertice celso
 Aëriæ quercus, aut coniferæ cyparissi
 Constiterant, sylua alta Iouis, lucus ve Dianæ.
 Præcipites metus acer agit quocunq; rudentes
 Excutere, & ventis intendere vela secundis.
 Contra iussa monent Heleni, Scyllam, atq; Charybdin

al. Trinas
 eria.

Cōparatio.

al. mouent

¶ Ecpheasis.

¶ nos proni, id est, incumbentes uerrimus æquora remis certantibus, id est, certatim ferientibus. Sed Poliphemus sensit id, & torsit uestigia ad sonitum uocis. Verū. i. sed ubi nulla potestas datur illi affectare dextram, nec potis est æquare fluctus Ionios, quia hoc in mari Ionio, siue Siculo fit. sequendo, id est, dum nos sequitur, tollit clamorem immensum, quo pontus, & omnes undæ ponti intremuere: & tellus Italiæ penitus est exterrita illo clamore, & Aetna mons proximus immugit cauernis curuis. At genus Cyclopum, id est, Cyclopes, excitum, id est, commotum e syluis, & ex altis montibus ruit, id est, descendit ad portus, & complent littora. Cernimus fratres Aetneos, id est, Aetnam accolentes, astantes lumine toruo, sed ne quicquam, id est, frustra, quia nihil nocere poterant, & ferentes alta capita. appositio. concilium horrendum: tales, quales quercus aëriæ, id est, altæ, aut cyparissi, id est, cupressi, coniferæ, id est, conos ferentes constiterant in sylua alta Iouis, uel qualis lucus Dianæ, id est, Dianæ sacer. Tunc metus acer, id est, magnus agit nos præcipites excutere rudentes, id est, nauium funes, quocunq; id est, in quamcunque partem, & intendere uela uentis secundis, id est, in puppim spirantibus. Sed iussa Heleni uatis monent nos ire contra.

Inter vtrancq; viam leti discrimine paruo,
 Ni teneant cursus: certum est dare lintea retro,
 Ecce autem Boreas angusta a sede Pelori
 Missus adest: viuo præteruehor ostia saxo
 Pantagiæ, Megaroscq; sinus, Tapsumq; iacentem,
 Talia monstrabat relegens errata retrorsum
 Littora Achæmenides: comes infelicis Ulyssi.
 Sicanio prætenta sinu iacet insula contra
 Plemmyrium vndosum, nomen dixere priores:
 Ortygiam, Alpheum fama est huc Edilis amnem
 Occultas egisse vias subter mare: qui nunc
 Ore Arethusa tuo Siculis confunditur vndis.
 Numina magna loci iussi veneramur, & inde
 Exupero præpingue solum stagnantis Elori,
 Hinc altas cautes, projectaq; saxa Pachyni
 Radimus: & fati nunquam concessa moueri
 Apparet Camerina procul, campiq; Geloi,
 Immanisq; Gela fluuij cognomine dicta.

Archadiz

Camerina
 urbs ppe
 paludem.

¶ Ecpheasis.

¶ num certum est nobis dare lintea retro, id est, nauigare, ne cursus teneant nos inter utraq; uiam. s. Scyllam, atq; Charybdin paruo discrimine. i. distantia leti. i. mortis. Ecce autē. i. subito Boreas missus a sede angusta Pelori promotorij adest, & præteruehor ostia i. nauigo prope ostia uiuo saxo. i. ex saxo natuo Pantagiæ fluminis, & præternauigo sinus Megareos, & Tapsum insulam iacentem. Achæmenides comes Ulyssis infelicis relegens. i. retrocedens monstrabat talia errata, id est, peragrata littora retrorsum. Insula præterea in sinu Sicanio, id est, mari Siculo iacet contra Plemmyrium undosum fluitum, priores, id est, antiqui dixere nomen Ortygiam. Et fama est Alpheum amnem Elidis egisse uias subter mare huc. i. in hanc insulam, qui Alpheus, & Arethusa fons Siciliæ, nunc confunditur, id est, miscetur tuo ore vndis Siculis. Nos iussi ab Heleno ueneramur numina magna loci, id est, Siciliæ. & inde exupero, id est, per agro solum præpingue Elori fluminis stagnantis. Et hinc nos radimus cautes altas, & saxa Pachyni promontorij projecta, & Camerina palus nunquam concessa moueri fati apparet procul, & campi Geloi, & Gela urbs dicta cognomine fluuij Gela apparet procul.

AE NE I D O S.

Arduus inde Agragas ostendat maxima longe
 Mœnia, magnanimum quondam generator equorum.
 Teq; datis linquo ventis palmosa Selinis:
 Et vada dura lego faxis Lilybeia cæcis.
 Hinc Dreprani me portus, & illætabilis ora
 Accipit, hinc pelagi tot tempestatibus actus,
 Heu genitorem, omnis curæ, casusq; leuamen
 Amitto Anchisen, hic me pater optime fessum
 Deseris, heu tantis ne quicquam erepte periclis.
 Nec vates Helenus, cum multa horrenda moneret,
 Hos mihi prædixit luctus: non dira Celano.
 Hic labor extremus, longarum hæc meta viarum.
 Hinc me digressum vestris Deus appulit oris,
 Sic pater Aeneas, intentis omnibus, vnus
 Fata renarrabat Diuum, cursusq; docebat.
 Conticuit tandem: factosq; hic fine quieuit.

alias hic

Epilogus.

¶ Ecphrasis.

¶ inde Agragas arduus mons generator quondam equorum magnanimum. t. ubi pro
 creantur equi animosi, ostendit maxima mœnia. Et o Selinis urbs palmosa, id est,
 palmis arboribus consista, ego linquo te datis ventis. i. flatibus. & lego. in nauigo
 faxa Lilybeia. i. ppe Lilybeum pmtorium Siciliæ, vadis cæcis. i. ubi sunt vada oc
 culta. Hinc portus Drepani urbis Siciliæ, & ora illætabilis. i. tristis, quia tibi patre
 amisit, accipit me. Hic. t. Drepani ego actus. i. exagitat us tot tēpestatibus pelagi,
 heu, ego amitto genitorē Anchisen. appo. leuamē omnis curæ, & casus. i. fortune.
 & o pater optime, tu deseris me fessum hic. i. Drepani: pater, dico, erepte nequicq;
 i. frustra ex tantis periculis. Nec vates Helenus, de quo multa supra memorauit,
 prædixit mihi hos luctus ex patris amissione, cū tamē moneret multa horrenda.
 & Celano dira una, ut diximus, ex Harpyis nō prædixit mihi hos luctus. Hic fuit
 labor extremus peregrinationis meæ, & hæc fuit meta longarū viarū, & Deus
 appulit me digressū hinc. i. a Drepano vestris oris. i. in Siciliā. Pater Aeneas vnus
 s. solus renarrabat fata Diuorū, omnibus alijs intentis ad ea quæ dicebatur, & do
 cebat cursus. i. peregrinationes, & nauigationes suas, & tandem post longā narra
 tionem conticuit, & quieuit factosq; hic fine narrandi.

FINIS LIBRI TERTII

LIBER IIII.

fo. lxxiiij.

¶ Adilon.

Vritur in quarto Dido, flammascq; fatetur.

MODESTINI IURISCONSULTI IN QUAR
 tum Librum Aeneidos argumentum.

AT Regina graui Veneris iam carpitur igne,
 Consulitur soror Anna, placet succūbere amanti.
 Fiunt sacra Deis, onerantur numina donis.
 Itur uenatum, Veneris clam fœdera iungunt,
 Facti fama uolat, monitus tunc numine Diuum
 Aeneas classem fugæ sociosq; parabat,

Sensit amans Dido, precibus conata morari,
 Postquam fata iubent, nec iam datur ulla facultas,
 Conscenditq; pyram, dixitq; nouissima uerba,
 Et vitam infelix multo cum sanguine fudit.

¶ Ecphrasis.

AT Regina. Argumentum libri quarti continet amores Elissæ, quod ar
 gumentum ad hunc explicatur modum. At Regina Dido carpitur, id est,
 corroditur igni. i. amore graui Veneris. Anna soror illi cōsulitur de amore in Ae
 neam, & placet utriq; succumbere amanti, id est, uinci ab amore. Sacra deinde
 fiunt Dijs, & numina templorum onerantur donis. Deinde itur ab omnibus ue
 natum, & iungunt clam, id est, occulte in spelunca fœdera Veneris, id est, mas
 trimonium. Cuius facti fama uolat, tum, id est, deinde Aeneas monitus numine
 Diuum per Mercurium parabat classem & socios fugæ, id est, ad fugam: quod
 Dido amens propter Aeneæ diceffum sensit, & conata est morari illum precibus.
 Sed postquam fata iubent illum discedere, nec datur Elissæ facultas ulla de tinen
 di Aeneam, conscendit pyram, quam ad hoc extruxit, & dixit uerba nouissima,
 quia nunquam amplius est locuta, & illa infœlix fudit uitam cum multo san
 gulne, id est, animam, quæ sedem in eo habet.

K

AENEIDOS.
P V B. VERGI
 LI MARONIS AENEIDOS
 Liber Quartus.

In hoc libro est elegantia, quam eruditio: in v. & vi. plus eruditio.

Totus hic liber affectibus constat. Vix enim amoris in persona Didonis graphice depigit, et ratio anteriorum affectuum in hoc libro docetur.

Exordio & insinuatione utitur, qua Aeneas laudat: equus igitur censet, ut tale amet.

AT Regina graui iandudum saucia cura
 Vulnus alit uenis, & caeco carpitur igni.
 Multa uiri uirtus animo, multusq; recurſat
 Gentis honos: haerent infixi pectore uultus,
 Verbaq; : nec placidam membris dat cura
 quietem.

Postera Phœbea lustrabat lampade terras,

Humentemq; aurora polo dimouerat umbram :

Cum sic unanimum alloquitur male sana sororem :

Anna soror, quæ me suspensam insomnia terrent :

Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes ?

Quem sese ore ferens : quam forti pectore, & armis ?

¶ Ecphrasis.

AT Regina graui, in fine libri superioris Vergili dixit, quod Aeneas facti narrandi sine quiete, at. i. sed Regina non quiete, sed saucia. i. uulnerata graui cura. i. amore alit. i. auget uulnus amoris in uenis, hoc est, in intimis medullis, & carpitur. i. consumitur & tabescit igni caeco. i. amore occulto. Multa uirtus uiri. i. Aeneas, & multus honos gentis Troianæ recurſat menti. i. memorie illius, & uultus Aeneas haerent infixi in pectore. i. corde siue memoria Didus, & uerba etiam Aeneas haerent infixi pectore illius, nec cura. i. amor dat placidam quietem membris. Postera aurora, id est, dies sequens lustrabat, id est, illuminabat terras lampade Phœbea, id est, luce Solari, & aurora dimouerat polo, id est, a caelo umbram humentem, id est, nocturnam, cum, id est, quo tempore Didus male sana, id est, amore furiosa alloquitur sic, id est, in modum sequentem, sororem suam Annam unanimum, id est, concordem, omniumq; rerum suarum consciam. O Anna soror, quæ insomnia, id est, uana uisa in somnis terrent me suspensam, id est, anxiam & sollicitam : quis, id est, qualis hic hospes nouus successit nostris sedibus, id est, domui & quem, id est, quam mirabilis ferens sese ore, & quam forti pectore & armis, equidem, id est,

Credo equidem (nec uana fides) genus esse Deorum :
 Degeneres animos timor arguit, heu quibus ille
 lactatus fatis : quæ bella exhausta canebat :
 Si mihi non animo fixum, immotumq; sederet,
 Ne cui me uinclo uellem sociare iugali,
 Postquam primus amor deceptam morte fefellit :
 Si non pertasum thalami. tedæq; fuisset,
 Huic uni forsitan potui succumbere culpæ,
 Anna (fatebor enim) miseri post fata Sichæi
 Coniugis, & sparsos fraterna cæde penates,
 Solus hic inflexit sensus, animumq; labentem
 Impulit : agnosco ueteris uestigia flammæ.
 Sed mihi uel tellus optem prius ima dehiscat,
 Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
 Pallentes umbras Erebi, noctemq; profundam,
 Ante pudor quam te uiolem, aut tua iura resoluam.

¶ Ecphrasis.

ego quidem credo esse genus, id est, generis Deorum, nec fides est uana, quia timor arguit animos degeneres, id est, ignobiles. Heu quibus fatis ille est lactatus & quæ bella exhausta, id est, a se finita canebat : quod si non maneret fixum, id est, immotum mihi in animo, scilicet, ne uellem me sociare cutquam uiro uinculo iugali, id est, matrimonio, postquam primus amor Sichæi fefellit, id est, frustratus est me deceptam morte, & si non fuisset pertasum me thalami & tedæ, id est, nuptiarum. forsitan ego potui succumbere, id est, uinci, huic uni culpæ, id est, ab hoc uno tantum uiro, quod adhuc magis declarat dicens : O Anna ego fatebor tibi nunc, quod post fata, id est, mortem Sichæi coniugis miseri, & post penates, id est, domum, sparsos cæde fraterna, quia illum Pygmalion frater meus interfecit, ut libro primo dixit, hic solus Aeneas inflexit, id est, commouit sensus meos, & impulit animum meum iam labentem, id est, titubantem, & agnosco uestigia, id est, signa ueteris flammæ, id est, prioris mariti. Sed prius ego optem mihi, ut ima tellus dehiscat, id est, findatur, quo me deuoret, uel pater omnipotens, id est, Iupiter adigat, id est, impellat me fulmine ad umbras pallentes, id est, nigras Erebi, & ad noctem profundam. i. ad inferos. ante quam hæc omnia fiant, qua o pudor ego uiolem te, aut resoluam tua iura. i. pudic

Al. uellem. Obtestatio in qua rationis consilio appetitui aliquantulum resistit.

Ille meos, primus qui me sibi iunxit, amores
 Abstulit: ille habeat secum, seruetque sepulchro,
 Sic effata, sinum lacrymis impleuit obortis.
 Anna refert: O luce magis dilecta sorori,
 Sola ne perpetua moerens carpere iuuenta:
 Nec dulces natos, Veneris nec praemia noris:
 Id cinerem, aut manes credis curare sepultos:
 Esto, aegram nulli quondam flexere mariti,
 Non Libyae, non ante Tyro; despectus Iarbas,
 Ductoresque alij, quos Africa terra triumphis
 Diues alit, placito ne etiam pugnabis amori:
 Nec uenit in mentem, quorum confederis aruis:
 Hinc Getulae urbes, genus insuperabile bello,
 Et Numidae infrani cingunt, & inhospita Syrtis:
 Hinc deserta siti regio, lateque furentes
 Barcaei, quid bella Tyro surgentia dicam:

¶ Ecphrasis.

Ille, scilicet, Sichæus, qui primus iunxit me sibi. i. in matrimonium copulauit, abstulit meos amores, & ille habeat secum, & seruet sepulchro meos amores. Et Dido effata sic impleuit sinum uestium aut pectus lacrymis obortis. i. manantibus. Anna refert, id est, respondet sorori. O soror magis dilecta luce. i. uita, ne. i. nunquid tu sola moerens. i. tristis carpere. i. carperis, hoc est, tabescas iuuenta perpetua, id est, continua: nec noris, id est, experieris dulces natos, id est, praemia Veneris: nunquid tu credis cinerem, aut manes sepultos curare id est, quod tu abstineas. Esto, id est, sit ita, quod nulli mariti quondam flexere, id est, inclinauerunt te aegram, id est, tristem, non flexerunt, inquam, nunc Libyae mariti, & ante Tyro. i. Tyri. Praeterea Iarbas rex Numidae despectus fuit a te, et alij ductores. i. principes, quos terra Africa diues triumphis alit, ne, id est, nunquid etiam pugnabis amori, id est, cum amore placido, id est, qui placet: nec etiam uenit tibi in mentem in quorum hominum agris confederis. i. sedes fixeris: urbes Getulae sunt hinc. i. ab una parte. appogunt nos, & Syrtis utraque. i. maior & minor, inhospita, id est, mali hospitij cingit nos hinc, id est, ab alia parte, & hinc, id est, ab alia parte Barcaei populi quoque Africae furentes, id est, bellicosi cingunt nos late, & quid dicam bella surgentia, id est, quae uentura sunt ex Tyro urbe: ubi Pygmalion regnat, & minas gerat

Nebriſſen
ſis legit a=
gris.

Germanicque minas?
 Dijs equidem auspicius reor, & Iunone secunda
 Huc cursum Iliacas uento tenuisse carinas.
 Quam tu urbem soror hanc cernes: quae surgere regna
 Coniugio tali: Teucrum comitantibus armis,
 Punica se quantis attollet gloria rebus:
 Tu modo posce Deos ueniam: sacrificisque litatis
 Indulge hospitio, causasque innecte morandi,
 Dum pelago defauit hyems, & aquosus Orion,
 Quassataeque rates, & non tractabile caelum.

His dictis incensum animum inflammauit amore,
 Spemque dedit dubiae menti, soluitque pudorem,
 Principio delubra adeunt, pacemque per aras
 Exquirunt: mactant lectas de more bidentis
 Legiferae Cereri, Phoeboque, patrique Lyao:
 Iunoni ante omnes, cui uincta iugalia curae,

¶ Ecphrasis.

manu? Atque ut semel dicam, quod sentio, equidem, id est, ego quidem reor carinas Iliacas, id est, Troianas tenuisse cursum huc, scilicet, ad Carthaginem Dijs auspicius, id est, auspicio Deorum, & Iunone secunda, id est, propitia. O soror quam, id est, quam gloriosam tu cernes hanc urbem & quae, id est, quam magnifica haec regna surgere coniugio tali, scilicet, Troianorum: & gloria punica quantis rebus attollet se, id est, extolletur armis Teucrorum, subaudi, Tyriorum arma comitantibus: tu soror modo, id est, tantum posce Deos ueniam, & indulge, id est, da operam hospitio Aeneae sacris litatis, id est, factis sacrificijs, & innecte causas morandi illum, dum hyems, id est, tempestas defauit, id est, seuire definit pelago, & dum Orion aquosus, id est, constellatio defauit, & dum rates sunt quassatae, & dum caelum non est tractabile, id est, nauigare non potest. Et sic Anna his dictis inflammauit amore animum iam incensum, & dedit spem menti dubiae Elissae, & tandem soluit pudorem. Principio. i. ante omnia adeunt delubra, id est, templa, & exquirunt pacem, id est, ueniam per aras, mactant, id est, sacrificant bidentes lectas, id est, electas Cereri legis ferae, id est, legis laetricae, & Phoebus, & Lyao patri, id est, Baccho, & ante omnes Iunoni, cui uincta pro uincta iugalia, id est, maritalia sunt curae.

Orion ad=
uersus na=
uigantibus.
et ali. dumAli. Frugi
ferae &
Phaebo

Iuno pro-
uuba.
Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido,
Candentis uaccæ media inter cornua fundit:
Aut ante ora Deum pingues spatiatur ad aras,
Instauratq; diem donis, pecudumq; reclusis
Pectoribus inhians, spirantia consulit exta,
Heu uatum ignaræ mentes: quid uota furentem,
Quid delubra iuuant: est mollis flamma medullas
Interea, & tacitum uiuit sub pectore uulnus,
Vritur infelix Dido, totaq; uagatur
Urbe furens: qualis coniecta cerua sagitta,
Quam procul incautam nemora inter Cressia fixit
Pastor agens telis, liquitq; uolatile ferrum
Nescius: illa fuga syluas, saltusq; peragrat
Dictæos, hæret lateri letalis arundo,
Nunc media Aeneam secum per mœnia ducit,
Sidonias ostentat opes, urbemq; paratam,
Incipit effari, mediâq; in uoce resistit.

Vis amos
ris.

¶ Ecphrasis.

Ipsa Dido pulcherrima tenens pateram dextra fundit illam pateram inter me-
dia cornua uaccæ candentis, aut spatiatur ad aras pingues ante ora Deum
pro Decorum, qui in templis erant. Et instaurat & reficit diem donis, &
reclusis, id est, apertis pectoribus pecudum inhians consulit exta, id est, intestina
pecudum spirantia, id est, palpitantia. Heu o mentes uatum ignaræ, quid uo-
ta, id est, sacrificia iuuant, id est, iuuare possunt furentem, id est, amantem
flamma mollis, id est, amor est, id est, consumit medullas. Interea uulnus
tacitum, id est, secretum uiuit sub pectore, id est, crescit & tegitur, & Di-
do infelix uiritur, & furens amore uagatur per totam urbem, & ponit com-
parationem: qualis cerua uagatur coniecta sagitta a uenatore, quam ceruam
incautam pastor idemq; uenator agens, id est, insequens telis, id est, sagit-
tis fixit intra nemora Cressia procul, & ille nescius, se ceruam uulnerasse,
liquit telum uolatile. i. sagittam, illa cerua peragrat fuga syluas & saltus
Dictæos, id est, Cretenses, & arundo letalis, id est, sagitta mortifera hæ-
ret lateri illius ceruæ. Nunc. i. aliquando Dido ducit secum Aeneam per media mœ-
nia, id est, per urbem, & ostentat illi. i. ad ostentationem monstrat opes Sidonias, et
urbem paratam, et aliquando incipit effari. i. loqui, et resistit in media uoce. i. sermone.

Nunc eadem labente die conuiuia quærit,
Iliacosq; iterum demens audire labores
Exposcit: pendetq; iterum narrantis ab ore.
Post ubi digressi, lumenq; obscura uicissim
Luna premit, suadentq; cadentia sydera somnos,
Sola domo mœret uacua, stratisq; relictis
Incubat, illum absens absentem auditq; uidetq;
Aut gremio Ascanium genitoris imagine capta
Detinet, infandum si fallere possit amorem.
Non cœptæ assurgunt turres, non arma iuuentus
Exercet, portus ue, aut propugnacula bello
Tuta parant, pendent opera interrupta, minæq;
Murorum ingentes, æquataq; machina cœlo.
Quam simul ac tali persensit peste teneri
Chara Iouis coniux, nec famam obstare furori;
Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis:

¶ Ecphrasis.

Et nunc. i. aliquando eadem, scilicet, Dido quærit conuiuia die labente, id est, tēpo-
re opportuno, & illa demens exposcit audire iterum labores Iliacos, ut opportu-
nitatem haberet Aeneam audientem, & iterum pendet ab ore Aeneæ narrantis.
Postea uero ubi digressi sunt inuicem, & lumen premit Luna obscura, id est,
nox uicissim, quia lux uicissitudinaria est, & sydera cadentia suadent, id est,
somnos inducunt. Dido sola mœret, id est, tristes est in domo uacua, id est,
ampla, & incubat stratis relictis, a conuiujs, uel potius ubi Aeneas sede-
rat, & audit illum absentem absens ipsa, & uidet illum: aut capta imagine
genitoris, id est, Ascanio, qui erat Aeneæ imago, detinet illum gremio, si pos-
sit forte fallere amorem infandum, quo Aeneam deperibat. Turres cœ-
ptæ edificari non assurgunt, id est, crescunt in sublime, quia omnia inter-
mittebantur Dido in amore occupata, & iuuentus Tyrriorum non exercet
arma, & non parant portus nauales, aut propugnacula tuta bello, id est,
ad bellum, sed opera interrupta, & minæ murorum ingentes pendent, id
est, minantur ruinam, & machina æquata cœlo pendet, id est, edificio-
rū moles. Quæ Dido simul ac. i. postquæ coniux chara Iouis. i. Iuno sensit teneri ta-
li peste. i. amore pestifero, Saturnia. i. Iuno aggreditur Venerem. i. alloquit talibus dictis.

Negligen-
tes reddi-
amor.

Alas mœ-
nia.

Ali. Clara

Egregiam uero laudem, & spolia ampla refertis
 Tuq; puerq; tuus; magnum & memorabile numen,
 Vna dolo Diuum si foemina uicta duorum est,
 Nec me adeo fallit, ueritam te moenia nostra
 Suspectas habuisse domos Carthaginis altae,
 Sed quis erit modus? aut quo nunc certamine tanto?
 Quin potius pacem aeternam; pactosq; hymenæos
 Exercemus? habes tota quod mente petisti.
 Ardet amans Dido, traxitq; per ossa furorem,
 Communem hunc ergo populum, paribusq; regamus
 Auspicijs, liceat Phrygio seruire marito,
 Dotalesq; tuæ Tyrios permittere dextræ.
 Olli (sensit enim simulata mente locutam,
 Quo regnum Italiae Libycas auerteret oras)
 Sic contra est ingressa Venus: Quis talia demens

¶ Ecphrasis.

Tu o Venus, & puertuus, id est, filius Cupido, numen magnum & memorabile refertis et egregiam laudem, & spolia ampla, si una foemina Dido accepta est dolo duorum Diuorum, id est, tuo & filij tui, & totum hoc cum ironia est profereendum. Nec adeo, id est, ualde fallit me hoc, quod sequitur, te ueritam fuisse, id est, timuisse moenia nostra, id est, urbem meam, & non fallit me te habuisse suspectas domos Carthaginis altae, quia mihi est dedicata, sed quis modus, id est, finis discordiarum, subaudi, erit? aut quo nunc est opus tanto certamine? Quin, id est, cur non potius exercemus inter nos pacem aeternam, & Hymenæos pactos, id est, nuptias inter meam Dido, & tuum Aeneam. Habes iam, quod petisti tota mente, scilicet, quod Dido amans ardet, & traxit per ossa furorem, id est, amorem furiosum. Ergo, id est, quoniam ita est regamus paribus auspicijs hunc populum, scilicet, Carthaginensem communem mihi & tibi, liceat nobis seruire marito Phrygio, id est, quod Dido mea seruiat Aeneae, & liceat permittere tuæ dextræ, hoc est, potestati Tyrios dotales, id est, quos tibi dotis nomine tradimus. Olli. i. tunc Venus ingressa est, id est, incepit sic contra ea, quæ Iuno dixit, & per parenthesis interposuit, quo, id est, ut aduerteret, id est, conuerteret regnum Italiae ad oras libycas, id est, in Africam, quod futurum erat, si Aeneas in Italiam non peruensset. Quis demens adeo est, qui abnuat, id est, neget talia, qualia a me tu petis? aut malit

Abnuat: aut tecum malit contendere bello?
 Si modo, quod memoras, factum fortuna sequatur,
 Sed fatis incerta feror, si Iuppiter unam,
 Esse uelit Tyrijs urbem, Troiaq; profectis,
 Misceri ue probet populos, aut foedera iungi,
 Tu coniux, tibi fas animum tentare præcando:
 Perge, sequar. tum sic excipit regia Iuno:

Mecum erit iste labor: nunc qua ratione, quod instat,
 Conseri possit, paucis, aduerte, docebo.
 Venatum Aeneas, unaq; miserrima Dido,
 In nemus ire parant, ubi primos crastinus ortus
 Extulerit Titan, radijsq; retexerit orbem:
 His ego nigram commista grandine nimbum,
 Dum trepidant alæ, saltusq; indagine cingunt,
 Desuper infundam, & tonitru cælum omne ciebo,
 Diffugient comites, & nocte tegentur opaca,

¶ Ecphrasis.

contendere tecum bello, subaudi, quam pacem gerere, si modo fortuna sequatur factum, quod memoras, id est, possit fieri. Sed ego feror, id est, distrahor incerta fatis, si Iuppiter uelit unam, id est, communem urbem esse Tyrijs, & profectis Troia, id est, Carthaginensibus & Troianis, & probet, id est, approbet populos misceri, & foedera inter utrumq; iungi. Tu es illius coniux, ideo fas est te illius animum tentare precando, idcirco perge, id est, incipe, quia ego sequar te. Tunc Iuno regia, id est, regina excepit, id est, subsecuta est Veneris sermonem, sic, id est, in modum sequentem, iste labor precandi Iouem crit mecum, id est, meus, sed nunc aduerte, quia ego docebo te paucis uerbis, qua ratione possit conseri, id est, simul fieri, quod subaudi faciendum est. Aeneas & Dido miserrima præ nimio amore parant ire una, id est, simul in nemus uenatum, id est, ad uenandum, & hoc ubi, id est, postquam ortus Titan crastinus, id est, diens insequens extulerit primos ortus, id est, primam lucem, & retexerit, id est, demonstrauerit orbem suis radijs. Ego infundam his, id est, Dido & Aeneae desuper. i. de cælo, nimbum, id est, pluuiam nigram commista grandine commixta nimbo, & ciebo omne cælum tonitru, & hoc faciam, dum alæ uentorum trepidant, id est, festinant, & cingunt saltus indagine. Tunc Didus comites diffugiēt in partes diuersas, et tegentur nocte. i. tenebris, opaca. i. umbrosa.

All. nomē

Exerceamus, ut tri
 syllabū sit
 uerbum, et
 sentētia si
 ne interro
 gatiōe sit.
 All. aduer=
 teret

Venus ap
 probat sen
 tentiā Iu=
 nonis.

probet
 est. iubet

Astutia Iu
 nonis.

Speluncam Dido, dux & Troianus eandem
 Deuenient, adero: & tua si mihi certa uoluntas,
 Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo:
 Hic Hymenæus erit. Non aduersata petenti,
 Annuit: atq; dolis risit Cytherea repertis.
 Oceanum interea surgens Aurora reliquit,
 It portis iubare exorto delecta iuuentus,
 Retia rara, plagæ, lato uenabula ferro,
 Massylicæ ruunt equites, & odora canum uis.
 Reginam thalamo cunctantem, ad limina primi
 Pœnorum expectant, ostroq; insignis, & auro
 Stat sonipes, ac fræna ferox spumantia mandit:
 Tandem progreditur magna stipante caterua,
 Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo:
 Cui pharetra ex humero, crines nodantur in aurum:

Venus an-
 nuit.
 Alias re-
 linquit.

¶ Ecphrasis.

Et sic in media tempestate Dido & dux Troianus, id est, Aeneas deuenient in eandem speluncam, ubi ego adero, quia Iuno præest in nuptijs, & si tua uoluntas est certa mihi, id est, mecum, ego iungam illos connubio stabili, id est, firmo matrimonio, & dicabo illam propriam uxorem illi, Hymenæus æque nuptiarum Deus erit hic. Tunc Cytherea. i. Venus non aduersata petenti annuit, id est, Iunoni concessit, & risit dolis repertis à Iunone. Interea dum hæc aguntur inter Venerem & Iunonem, aurora surgens reliquit Oceanum, id est, orta est, & exorto iubare, id est, Sole iuuentus delecta ad opus uenationis it portis, id est, ad portas, & plagæ. appositue. retia rara, & uenabula lato ferro, id est, ferri lati, & equites Massyli, id est, Aphri, & uis odora canum, id est, canes sagaces ruunt, id est, præcipites eunt. Primi, id est, principes Pœnorum expectant ad limina prima domus reginam cunctantem, id est, immorantem thalamo, id est, in domus penetrati, & sonipes, id est, equus insignis. i. ornatus ostro & auro stat ad ianuam domus, & ille ferox mandit, id est, inter dentes uersat fræna spumantia. Tandem, id est, posteaquam diu expectauerunt, Regina progreditur magna caterua illam camitante, Regina, dico, circumdata, id est, induta chlamydem Sidoniam, id est, uestem purpuream siue ostro infectam limbo picto, id est, ora uestis arte Phrygionis elaborata. Cui Regine pharetra erat ex humero, crines nodantur, id est, colliguntur in aurum:

Aurea purpuream subnectit fibula uestem.
 Nec non & Phrygij comites, & lætus Iulus
 Incedunt: ipse ante alios pulcherrimus omneis
 Infert se socium Aeneas, atq; agmina iungit.
 Qualis ubi hybernam Lyciam, Xanthicæ fluenta
 Deserit, ac Delum maternam inuisit Apollo,
 Instauratq; choros, misticæ altaria circum
 Cretesq; Dryopesq; fremunt, picticæ Agathyrsi,
 Ipse iugis Cynthi graditur, mollicæ fluentem
 Fronde præmit crinem, singens, atq; implicat auro,
 Tela sonant humeris: haud illo segnior ibat
 Aeneas, tantum egregio decus enitet ore.

Postquam altos uentum in montes, atq; inuia iustra,
 Ecce feræ saxi deiectæ uertice capræ
 Decurrere iugis: alia de parte patentes

¶ Ecphrasis.

& fibula aurea, id est, cingulum subnectit, id est, stringit uestem purpuream. Nec non, id est, præterea comites Phrygij & Iulus lætus incedunt. Ipse, scilicet, Aeneas pulcherrimus ante omnes alios infert se socium alijs, & iungit illis agmina sua, & subdit comparationem. Qualis Apollo, ubi deserit Lyciam hybernam, id est, in qua per hyemem responsa dare consuevit, & deserit fluenta Xanthi. s. fluminis Lycij, & inuisit, id est, uisitat Delum maternam, id est, Latonæ matri suæ sacram: & instaurat, id est, aduentu suo renouat choros, & Cretes & Dryopes populi, & Agathyrsi picti, id est, glasto infecti fremunt, id est, murmurant circum altaria, oracula inde petentes. Ipse Appollo graditur iugis Cynthi montis Deli, unde Appollo Cynthius est dictus, & premit crinem fluentem, id est, sparsum & longum fronde molli, id est, fertis ex frondibus arborum, singens, id est, componens crinem implicat illum auro, id est, crinali aureo, tela sonant humeris, id est, sagittæ in pharetra. Aeneas ibat ad uenationem haud segnior, id est, non pigrior illo, hoc est, Apolline, tantum decus enitet in ore egregio Aeneæ. Postquam uentum est, id est, omnes uenerunt in altos montes, & iustra, id est, latibula ferarum inuia. i. sine uia, ecce subito capræ feræ. i. capræ syluestres deiectæ de uertice saxi. i. de cacumine montis decurrere iugis. i. de montium summitatibus

Comparat
 Aeneã A=
 pollini p=
 fertim p=
 pter habi=
 tum phas=
 retre.
 Hic poëta
 uidetur i=
 mitatus fu=
 isse Calli=
 machum.
 Descri=
 ptio uena=
 tionis.

Transmittunt cursu campos, atq; agmina cerui
 Puluerulenta fuga glomerant, montesq; relinquunt.
 At puer Ascanius medijs in uallibus acri
 Gaudet equo, iamq; hos cursu, iam præterit illos:
 Spumantemq; dari pecora inter inertia uotis
 Optat aprum, aut fuluum descendere monte leonem.
 Interea magno misceri murmure cælum
 Incipit: insequitur commista grandine nimbus.
 Et Tyrj comites passim, & Troiana iuuentus,
 Dardaniusq; nepos Veneris, diuersa per agros
 Tecta metu petiere, ruunt de montibus amnes.
 Speluncam Dido, dux & Troianus eandem
 Deueniunt, prima & Tellus, & pronuba Iuno
 Dant signum: fulsere ignes, & conscius æther
 Connubij, summoq; ulularunt uertice Nymphæ.
 Ille dies primus leti, primusq; malorum
 Causa fuit. neq; enim specie, fama ue mouetur,

Obserua
 i. uentum
 affectu ma
 tora uiri=
 bus optan
 tem.
 Coniugiu
 Didis &
 Aeneæ. p
 digia inau
 spicataru
 nuptiaru.
 prima ali.
 prima Tel
 lus.

¶ Ecphrasis.

Et alta de parte cerui transmittunt, id est, transeunt cursu campos patentes, & glomerant, id est, iungunt agmina puluerulenta fuga, id est, cursu, ex quo puluis inclatur, & relinquunt montes, fugiuntq; in campos. At Ascanius puer gaudet equo acri, id est, forti in medijs uallibus, & iam, id est, aliquando præterit hos cursu, & iam illos, & optat uotis aprum spumantem dari, id est, offerri sibi, aut optat fuluum leonem descendere de monte. Interea, id est, dum hæc fiunt, cælum, id est, aer incipit misceri, & perturbari magno murmure, & nimbus insequitur grandine commixta: & tunc Tyrj comites Didus, & iuuentus Troiana, id est, iuuenes Troiani, & nepos Veneris Dardanius, id est, Iulus sparsi per agros petiere metu tecta diuersa, & amnes. i. torrentes ruunt de montibus altis. Tunc Dido, & dux Troianus deueniunt in eandem speluncam, & Tellus prima, & Iuno pronuba, quæ nuptijs præsidet, dant signum nuptiarum, & ignes, id est, fulgura, et æther conscius, id est, testis connubij fulserunt. i. splenduerunt, & Nymphæ ulularunt ex summo uertice montium, quod ipsum inauspicatum erat augurium. Ille dies, quo Dido cū Aenea fuit iuncta, fuit primus causa leti, & primus causa omniū malorū. Neq; enim Dido mouetur specie. i. honestate, aut fama. i. infamia, quæ deinde secutura erat,

Nec iam furtiuum Dido meditatur amorem,
 Coniugium uocat: hoc prætexit nomine culpam.
 Extemplo Libyæ magnas it fama per urbes:
 Fama, malum, quo non aliud uelocius ullum:
 Mobilitate uiget, uiresq; acquirit eundo,
 Parua metu primo, mox sese attollit in auras,
 Ingrediturq; solo, & caput inter nubila condit.
 Illam terra parens ira irritata Deorum
 Extremam (ut perhibent) Cœo, Enceladoq; sororem
 Progeniuit, pedibus celerem, & pernicipibus alis.
 Monstrum horrendum, ingens: cui, quot sunt corpore plumæ,
 Tot uigiles oculi subter (mirabile dictu)
 Tot linguæ, totidem ora sonant, tot subrigit aures,
 Nocte uolat cœli medio, terræq; per umbram
 Stridens: nec dulci declinat lumina somno,
 Luce sedet custos aut summi culmine tecti,
 Turribus aut altis, aut magnas territat urbes:

Excursus
 me, et est
 prosopope
 ia.

Alias sub
 sunt oculi

Fama oia
 deprauat,
 atq; exag
 gerat.

¶ Ecphrasis.

nec iam meditatur amorem furtiuum, sed uocat Aeneam coniugium, id est, coniugem, & prætexit, id est, uelauit culpam hoc nomine, scilicet, coniugij. Extemplo fama it, id est, diuulgatur per magnas urbes Libyæ, fama, dico, quo malo nō ullum aliud malum magis uiget mobilitate, id est, crescit, quo magis procedit. Primo, id est, statim a principio est parua metu ne deprehendatur in mendacio, sed mox, id est, paulo post attollit se in auras, id est, in sublime, & ingreditur solo, id est, per terram, & condit caput inter nubila. Et ut poëtæ perhibent, terra parens, id est, mater illius irritata, id est, incensa ira Deorum progeniuit illam sororem Cœo & Encelado, qui fuerunt terræ filij, sororem, dico, celerem pedibus & alijs pernicipibus. appositue. monstrum horrendum ingens, cui monstro quot plumæ sunt in corpore, tot oculi sunt subter plumas, mirabile dictu, & tot linguæ, & totidem ora sonant, & tot aures subrigit, quot, scilicet, plumæ sunt in corpore. Et illa stridens. i. sonans cum stridore uolat nocte medio cœli, id est, per medium cœli, & per umbram terræ, nec declinat lumina, id est, oculos non inclinat, id est, conuiuet dulci somno: luce, id est, per diem sedet custos, aut in culmine summi tecti, aut turribus altis, ut inde uulgi sermonem aucupetur, & rumoribus suis territat urbes magnas, est præterea tam tenax ficti &

Tam ficti, prauicq; tenax, quam nuntia ueri,
 Hæc tum multiplici populos sermone replebat
 Gaudens, & pariter facta, atq; infecta canebat:
 Venisse Aeneam Troiano a sanguine cretum,
 Cui se pulchra uiro dignetur iungere Dido:
 Nunc hyemem inter se luxu, quam longa, fouere;
 Regnorum immemores, turpicq; cupidine captos.

Alia dignetur.

Alia cursum. sed cursus magis placet.

Hæc passim Dea fœda uirum diffundit in ora,
 Protinus ad regem cursus detorquet Iarbam:
 Incenditq; animum dictis, atq; aggerat iras.
 Hic Ammonæ fatus, rapta Garamantide Nympha,
 Tempa Ioui centum latis immania regnis,
 Centum aras posuit, uigilemq; sacrauerat ignem,
 Excubias Diuum æternas, pecudumq; cruore
 Pingue solum, & uarijs florentia limina fertis.
 Itq; amens animi, & rumore accensus amaro,

¶ Ecpheasis.

est præterea tam tenax ficti & prauis, quam est nuntia ueri, quasi diceret, tam ueri quam falsi est nuntia. Hæc, inquam, fama, quam descripsimus, replebat tunc populos sermone multiplici, hoc est, uario, & gaudens canebat, id est, uulgabat pariter facta atq; infecta, id est, tam falsa quam uera, hoc est, Aeneam ducentem originem à sanguine Troiano uenisse Carthaginem, cui uiro Dido pulchra dignetur se iungere matrimonio, & nunc illos immemores regnorum, Aeneam Italiae, Dido Carthaginis, & captos turpi cupidine, id est, uoluptate fouere luxu nunc inter se hyemem, quam longa est, id est, totam. Dea fœda, id est, fama turpis diffundit passim hæc superiora in ora utrum pro uirorum, & protinus detorquet cursum ad Iarbam regem Mauritanie, & incendit animum illius dictis suis, atque aggerat, id est, accumulat iras illius, qui in Dido erat iratus. Hic Iarbas fatus, id est, genitus Hammonæ, id est, Ioue, qui in specie arietis colitur in Africa, ex Nympha quadam Garamantide, id est, à populis Libya sic dicta, rapta ab Ioue, posuit, id est, fundauit Ioui patri suo centum templa immania, id est, maxima regnis latis, & in templis illis sacrauerat ignem uigilem, id est, qui nunquam extingueretur, ignem, dico, excubias æternas Diuorum, & sacrauerat solum pingue cruore pecudum, & limina templorum florentia uarijs fertis. Et is Iarbas amens animi, & accensus rumore illo amaro, dicitur

Dicitur ante aras, media inter numina Diuum,
 Multa Iouem manibus supplex orasse supinis:
 Iuppiter omnipotens, cui nunc Maurusia pictis
 Gense pulata toris, Lenæum libat honorem,
 Aspicias hæc? an te genitor, cum fulmina torques;
 Ne quicquam horremus & cæcicq; in nubibus ignes
 Terrificant animos, & inania murmura miscent:
 Fœmina, quæ nostris errans in sinibus, urbem
 Exiguam pretio posuit: cui litus arandum,
 Cuiq; loci leges dedimus, connubia nostra
 Reppulit, ac dominum Aenean in regna recepit.
 Et nunc ille Paris cum semiuero comitatu
 Mæonia mentum mitra, crinemq; madentem
 Subnixus, raptu potitur: nos munera templis
 Quippe tuis ferimus, famamq; fouemus inanem.
 Talibus orantem dictis, arasq; tenentem

Alludit ad Phrygios sacerdotes Cybeles,

¶ Ecpheasis.

itur supplex orasse Iouem multa manibus supinis, id est, eleuatis, idq; ante aras, inter numina media Diuum pro Diuorum, dicens. O Iuppiter omnipotens, cui gens Maurusia, id est, Aphra epulata nunc, id est, sacrificans in toris pictis libat honorem Lenæum, id est, sacrificium Bacchicum, aspicias hæc? id est, hanc facti indignationem. An o genitor, cum torques, id est, iacularis fulmina ne quicquam, id est, frustra horremus? quia non tu id facis, sed rerum natura, ideo dicit ignes cæci in nubibus, id est, fulmina in nubibus ingentia terrificant animos nostros, & miscent murmura inania, id est, tonitrua? quæ nos inuenter timemus, quasi tua. & indignitas facti hæc est. Fœmina Dido, quæ errans in nostris sinibus posuit pretio urbem exiguam mercata solum, & cui dedimus leges loci, id est, quemadmodum esset usura agro, quem illi uendidimus, nunc reppulit nostra connubia, & recepit in regna sua Aenean dominum, id est, maritum, & nunc ille quasi alter Paris potitur raptu, id est, Dido, sicut Paris Helena potitus est, ille, dico, subnixus mentum & crinem madentem, scilicet, unguentis. i. habens mentum & crinem madentem subnixum mitra Mæonia, id est, Lydia, est autem mitra meretricum & hominis effœminati redimiculum, sed nos ferimus munera tuis templis, & fouemus, id est, amplectimur famam inanem. Omnipotens Iuppiter audiit Iarbam orantem talibus dictis, & tenentem a

Audiit omnipotens, oculosq; ad moenia torfit
 Regia, & oblitos famæ melioris amantes.
 Tunc sic Mercurium alloquitur, ac talia mandat:
 Vade age nate, uoca Zephyros, & labere pennis,
 Dardaniumq; ducem, Tyria Carthagine qui nunc
 Expectat, fatiscq; datas non respicit urbes,
 Alloquere: & celereis defer mea dicta per auras,
 Non illum nobis genitrix pulcherrimam talem
 Promisit, Graiumq; ideo bis uendicat armis,
 Sed fore, qui grauidam imperijs, belloq; fremmentem
 Italiam regeret, genus alto a sanguine Teucris
 Proderet: ac totum sub leges mitteret orbem,
 Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
 Nec super ipse sua molitur laude laborem,
 Ascanio ne pater Romanas inuidet arces:
 Quid struit: aut qua spe inimica in gente moratur?
 Nec prolem Ausoniam, & Lauinia respicit arua:

¶ Ecphrasis.

torfit, id est, conuertit oculos ad moenia regia, & ad amantes Aeneam & Dido oblitos famæ melioris. Tunc Iuppiter alloquitur Mercurium interpretem Deorum sic, & mandat illi talia. O Nate age, id est, eia, uade, uoca Zephyros, qui te uehant, & labere pennis, id est, alis, & alloquere ducem Dardanium, id est, Aeneam, qui expectat, id est, detinetur nunc in Tyria Carthagine, id est, quæ à Tyrijs condita est, & non respicit urbes datas, id est, concessas fatis, alloquere, inquam, & defer mea dicta per auras celeres, & dic. Quod genitrix illius pulcherrima. i. Venus non promisit nobis illum talem, qualem nunc se ostendit, & ideo. i. ex hac causa uendicat illum. i. eripit bis ex armis Graium pro Graiorum, semel quo tempore cum Diomede congressus est, & iterum in euerfione Troie, sed promisit illum fore. i. futurum talem, qui regeret Italiam grauidam imperijs & fremmentem bello, & proderet. i. ostenderet genus ab alto sanguine Teucris, & qui mitteret totum orbem sub leges suas. Quod si nulla gloria tantarum rerum accendit illum, nec ipse molitur laborem super. i. de sua laude & gloria: ipse ne, qui est pater, inuidet Ascanio arces Romanas: quia futurus est illi successor. Quid struit: id est, facit, aut qua spe moratur in gente inimicat neq; respicit prolem Ausoniam. i. Italicam; neq; arua Lauinia: quo primum uenturus est,

Nauiget:

Nauiget, hæc summa est: hic nostri nuntius esto,
 Dixerat. ille patris magni parere parabat
 Imperio: & primum pedibus talaria nequit
 Aurea, quæ sublimen alis, siue æquora supra,
 Seu terram, rapido pariter cum flamine portant,
 Tum uirgam capit: hæc animas ille euocat Orco
 Pallentibus, alias sub tristia Tartara mittit:
 Dat somnos, adimitq; & lumina morte resignat,
 Illa fretus agit uentos, & turbida tranat
 Nubila: iamq; uolans apicem, & latera ardua cernit
 Atlantis duri, cælum qui uertice fulcit:
 Atlantis, cinctum assidue cui nubibus atris
 Piniferum caput & uento pulsatur, & imbri:
 Nix humeros infusa tegit: tum flumina mento
 Præcipitant senis, & glacie riget horrida barba,
 Hic primum paribus nirens Cyllenius alis
 Constitit: hinc toto præceps se corpore ad uindas

¶ Ecphrasis.

Hæc ergo est summa, id est, conclusio totius legationis, q. nauiget, & esto hic. i. talis nuntius nostri. i. iussioni. nostre. Dixerat Iuppiter, & Mercurius parabat parere, id est, obedire imperio magni patris sui Iouis. Et primum nequit pedibus talaria aurea, id est, alis, quæ talaria cum alis portant illum sublimem cum rapido flamine, id est, uento. Tum. i. deinde capit uirgam: hæc, id est, quæ uirga ille euocat animas Orco, id est, ab inferis pallentes, id est, cum pallore nigras, & alias mittit sub Tartara tristia. et illa uirga dat somnos & adimit somnos, & resignat, id est, claudit lumina morte. Itaq; habet effectus contrarios. Mercurius quoq; fretus, id est, usus illa agit, id est, mouet uentos, & tranat, id est, penetrat nubila turbida. Et ille uolans iam cernit apicem, id est, cacumen, & latera ardua Atlantis duri, id est, in montem sui nominis à Perseo conuersi, Atlantis dico, qui fulcit cælum, id est, sustinet, & cui caput piniferum cinctum nubibus atris pulsatur assidue uento & imbri. Nix infusa a cælo tegit illius humeros, id est, latera. tū. i. præterea flumina præcipitant pro præcipitantur ex mento senis, & barba horrida glacie riget. Cyllenius, id est, Mercurius nitens alis paribus, id est, talaribus, hic primū constitit. i. in monte Atlante, & præceps toto corpore hinc. i. ab hoc monte

Mercurij
 habitū quē
 hic describit,
 & ad sermonis et
 eloquētiæ
 naturā referas,
 quā nihil uelocius
 neque ualidius.
 Montē excelsū de-
 pingit.

Misit aui similis, quæ circum littora, circum
Pisculos scopulos, humilis volat æquora iuxta,
Haud aliter terras inter, cælumq; volabat,
Littus arenosum Libyæ, ventosq; secabat,
Materno veniens ab auo Cyllenïa proles,

Vt primum alatis tetigit magalia plantis,
Aeneam fundantem arces, ac tecta nouantem

*proprie de
scribit puram.*

Conspicit: atq; illi stellatus Iaspide fulua
Ensis erat, Tyriocq; ardebat murice læna
Demissa ex humeris, diues quæ numera Dido
Fecerat, & tenui telas discreuerat auro.
Continuo inuadit: Tu nunc Carthaginis altæ
Fundamenta locas, pulchramq; vxorius urbem
Extruis, heu regni, rerumq; oblite tuarum,
Ipse Deum tibi me claro demittit Olympo
Regnator, cælum, & terram qui numine torquet:
Ipse hæc ferre iubet celeres mandata per auras;
Quid struis? aut qua spe Libycis teris otia terris?

¶ Ecphrasis.

misit se ad undas maris similis aui. i. merge, quæ humilis uolat iuxta æquora cir- cum littora et circū scopulos piscosos. Igitur haud aliter proles Cyllenïa. i. Mer- curius, ueniens ab auo materno. i. ab Atlante mōte, qui fuit pater Maiæ matris suæ, secabat littus arenosum Libyæ inter cælū & terras. Et ut primum tetigit maga- lia. i. locū, ubi tūc Carthago condebatur, quæ prius fuerunt magalia. plantis alatis .i. talaribus conspicit Aeneam fundantē arces Carthaginis, & nouantē tecta. i. do- mos. Atq; ensis stellatus. i. splendēs iaspide fulua erat illi, & læna uestis p̄ciosa de- missa. i. pendēs ex humeris ardebat. i. ardere uidebatur Tyrio murice .i. purpura, quæ munera Dido diues fecerat, & discreuerat telas. i. pinxerat auro tenui. i. flexi- bili. Et continuo Mercurius inuadit Aeneā dicens. Tu uxorius .i. uxori deditus et oblitus (heu) regni tūc et rerū tuarū locas. i. ponis fundamēta Carthaginis altæ, & extruis urbē pulchrā. Ipse regnator Deū pro Deorū .i. Iuppiter demittit me tibi nunciū ex Olympo claro, qui regnator Deorū torquet. i. mouet cælū et terrā numine. i. nutu suo. Ipse iubet me ferre hæc mandata sua per auras celeres. Quid struis? i. moliris, aut qua spe teris. i. cōsumis ocia. i. tēpora ociosa in terris Libycis

Si te nulla mouet tantarum gloria rerum,
Nec super ipse tua moliris laude laborem,
Ascanium surgentem, & spes hæredis Iuli
Respice: cui Regnum Italiæ, Romanaq; tellus
Debentur: tali Cyllenius ore locutus,
Mortales uisus medio sermone reliquit:
Et procul in tenuem ex oculis euauit auram,
At uero Aeneas aspectu obmutuit amens:
Arrectæq; horrore comæ, & uox faucibus hæsit.
Ardet abire fuga, dulcesque relinquere terras,
Attonitus tanto monitu imperioque Deorum.
Heu quid agat: quo nunc Reginam ambire furentem
Audeat affatu: & quæ prima exordia sumat:
Atque animum nunc huc celerem, nunc diuidit illuc,
In partesque rapit varias, perq; omnia uersat.
Hæc alternanti potior sententia uisa est:

*Homeri cū
est, fingun-
tur enim
Dij uenti
quidā illi.
alias nam.*

*Anceps a-
nimus.*

¶ Ecphrasis.

Si nulla gloria tantarum rerum, quante tibi satis promissæ sunt, mouet te, nec tu ipse moliris laborem, id est, laborare uis super tua laude, id est, gloria, saltem re- spice Ascanium surgentem, & spes Iuli hæredis tui, cui regnum Italiæ & tellus Romana debentur scilicet, fatorum promissione. Cyllenius locutus uerba supe- riora tali ore, id est, sermone reliquit uisus mortales, id est, humanos in medio ser- mone, id est, dum adhuc loqueretur, & euauit, id est, apparere desijt ex oculis Aeneæ, dilapsus in auram tenuem, id est, subtilē. At uero Aeneas amens, id est, stupidus & attonitus obmutuit aspectu Mercurij, & comæ Aeneæ fuerunt arre- ptæ, aut arrectæ, id est, erectæ horrore, id est, tremore, qui horripilium inducit: & uox hæsit faucibus, quia præ horrore nihil potuit Mercurio respondere. Et sic attonitus i. stupefactus tanto monitu & imperio Deorum ardet, id est, cupit abi- re fuga, id est, fugere, & relinquere terras dulces .i. iam sibi placentes. Sed heu quid agat, id est, agere poterit aut quo affatu, id est, allocutione audeat ambire, id est, aggredi Reginam furentem amore: aut quæ exordia sumat primum, id est, unde incipiat atque diuidit animum celerem, id est, cogitationem nunc huc, nunc illuc: & rapit animum in partes uarias, & uersat illum per omnia. sed tandem hæc sententia uisa est potior illi alternanti, id est, uaria cogitanti.

Mnesthea, Sergestumq; vocat, fortemq; Cloanthum,
 Classẽ aptent taciti, sociosq; ad littora cogant,
 Arma parent, & quæ sit rebus causã nouandis
 Dissimulent: sese interea, quando oprima Dido
 Nesciat, & tantos rumpi non speret amores,
 Tentaturum aditus, & quæ mollissima fandi
 Tempora, quis rebus dexter modus, ocyus omnes
 Imperio læti parent, ac iussa faceffunt.

At Regina dolos (quis fallere possit amantem?)
 Præsensit; motusq; excepit prima futuros,
 Omnia tuta timens: eadem impia fama furenti
 Detulit, armari classẽ, cursumq; parari,
 Sæuit inops animi, totamq; incensa per urbem
 Bacchatur: qualis commotis excita sacris
 Thyas, ubi audito stimulant Trieterica Baccho
 Orgia, nocturnusq; vocat clamore Cithæron,
 Tandem his Aeneam compellat vocibus ultro:

¶ Ecphrasis.

Vocat Mnesthea. i. Mnestheum & Sergestum, & Cloanthum fortẽ, & imperat
 illis, ut ipsi taciti aptent. i. parent classẽ, & cogant socios ad littora. i. congre-
 gari faciant: & dissimulẽt, q̄ causa sit reb⁹ nouãdis. i. faciẽdi mutationẽ: quãdo. i.
 quoniã optima Dido nesciat, & nõ speret tãtos amores rumpi, & sese tentaturũ
 aditus, & tempora fandi, quæ sint mollissima, id est, apta, & quis modus sit re-
 bus dexter, id est, opportunus. Tũc omnes Troiani læti parent, id est, obediunt o-
 cyus, id est, cito imperio Aeneæ, ac faceffunt iussa. At Regina præsensit dolos et
 insidias, quæ sibi parabantur, quæ timens omnia etiam tuta prima excepit motus
 futuros, id est, Aeneæ mutationes. & per parenthesis interposuit, nã quis possit
 fallere amãtem? Eadem fama impia, quæ diuulgauit has nuptias, detulit. i. denun-
 ci. uit illi furenti. i. furiose amanti, armari. i. parari classẽ, & parari cursum. Tũc
 Dido inops animi sæuit, id est, efferatur, & accensa bacchatur per totam urbem.
 Qualis Thyas. i. sacerdos Bacchi excita. i. commota sacris illius, ubi Orgia, id est,
 Bacchi sacra Trieterica, id est, triennialia, id est, quæ tertio quoq; anno celebra-
 bantur, stimulant, & Cithæron nocturnus. i. noctis tẽpore uocat illã Thyada cla-
 more. & tandẽ cõpellat. i. alloquitur Aeneã ultro his uocibus. i. sequẽtib⁹ uerbis.

Furib⁹
 amorẽ no-
 ta.

Dissimulare etiam sperasti perfide tantum
 Posse nefas: tacitusq; mea decedere terra?
 Nec te noster amor, nec te data dextera quondam,
 Nec moritura tenet crudeli funere Didor?
 Quinetiam hyberno moliris sydere classẽ,
 Et medijs properas Aquilonibus irẽ per altum
 Crudelis: quid si non arua aliena, domosq;
 Ignotas peteres: & Troia antiqua maneret?
 Troia per undosum peteretur classibus æquor?
 Me ne fugis: per ego has lachrymas, dextramq; tuam, te,
 Quando aliud mihi iam miseræ nihil ipsa reliqui,
 Per connubia nostra, per inceptos hymenæos,
 Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam
 Dulce meum, miserere domus labentis: & istam
 Oro (si quis adhuc precibus locus) exue mentem.
 Te propter Libycæ gentes, Numadumq; tyranni
 Odere, infensi Tyrij, te propter eundem.

¶ Ecphrasis.

O perfide sperasti, id est, credidisti etiam te posse dissimulare tantum nefas: & ta-
 citus decedere ex mea terra: nec amor noster ille prior, & dextera, id est, fides
 data quondam, & Dido moritura funere crudeli, hæc inquam omnia nõ te te-
 nent: Quinetiam, tu moliris classẽ sydere, id est, tempore hyberno, & properas
 ire per altum Aquilonibus medijs, id est, flantibus. O crudelis, quid faceres? quasi
 dicat, multo magis id faceres si non peteres arua aliena & domos ignotas: & si
 Troia antiqua maneretq; d. multo magis discederes: & si antiqua Troia petere-
 tur classibus, id est, navigatione nauium per æquor undosum: me ne fugis: quæ
 te amo. Ego oro te per has lachrymas, & per dexteram & fidem tuam, quan-
 do pro quoniam ego nihil aliud iam reliqui mihi miseræ, & oro te per connu-
 bia nostra, & per hymenæos inceptos, id est, nuptias, & si quid bene merui
 de te, id est, si beneficium in te contuli, aut quicquam meum fuit tibi dulce, id est,
 gratũ: oro inquã miserere domus labentis, & si quis est locus meis precibus, exue,
 id est, depone istam mentem, id est, consilium discedẽdi. Gentes Libycæ & tyrãni
 Numadam. i. Numidarum odere me propter te. & Tyrij sunt infensi, id est, irati
 mihi propter te. Et pudor meus, id est, pudicitia est extincta propter eundem te.

Extinctus pudor, & qua sola sydera adibam
 Fama prior, cui me moribundam deseris hospes:
 Hoc solum nomen quoniam de coniuge restat,
 Quid moror an mea Pygmalion dum moenia frater
 Destruat: aut captam ducat Getulus Iarbas:
 Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
 Ante fugam soboles, si quis mihi paruulus aula
 Luderet Aeneas, qui te tantum ore referret,
 Non equidem omnino capta, aut deserta viderer.
 Dixerat, ille Iouis monitis immota tenebat
 Lumina: & obnixus curam sub corde premebat.
 Tandem pauca refert: Ego te, quæ plurima fando
 Enumerare vales, nuncq; regina negabo
 Promeritam: nec me meminisse pigebit Elissæ.
 Dum memor ipse mei, dum spiritus hos reget artus,
 Pro re pauca loquar, neq; ego hanc abscondere furto
 Speravi, nec finge fugam, nec coniugis vnquam

¶ Ecphrasis.

et fama prior, qua sola ego adibam sydera, est propter te extincta. Igitur o hospes
 cui deseris me moribundam. i. morituram hospes inquam, quoniam de coniuge
 hoc nomen solum restat mihi. Quid moror, scilicet, mihi mortem ascisceret
 an dum pro donec Pygmalion frater destruat mea moenia, id est, urbem hanc
 et Iarbas Getulus, id est, Rex Getulie, quem spreui maritum, ducat me captam,
 id est, captiuam: Si saltem aliqua soboles fuisset mihi de te suscepta ante fugam
 tuam, et si quis Aeneas paruulus luderet mihi in aula, qui tantum referret, id est,
 representaret te ore, id est, facie, equidem non viderer mihi capta, id est, decepta
 omnino, aut deserta. Dixerat Dido: sed ille Aeneas tenebat lumina immota, id est,
 oculos, et hoc Iouis monitis. i. imperijs, et obnixus. i. firmiter hærens preme-
 bat curam corde. Et tandem refert. i. respondet pauca. Ego non negabo te prome-
 ritam plurima, quæ vales enumerare fando. s. beneficia in me collata, nec pigebit
 me meminisse Elissæ. i. tui, dum ipse ego ero memor mei, et dum spiritus reget hos
 artus. i. quæ diu uiuam. sed ego loquar pauca pro re. i. pro causæ meæ defensione. Ego
 non speravi. i. putavi me abscondere furto hæc fugam, uolui dicere hunc discessum, ideo
 ne fingas esse fugam, neq; ego unquam pretendi tedas coniugis, id est, putavi nuptias

Præendi tedas, aut hæc in foedera veni.
 Me si fata meis paterentur ducere vitam
 Auspicijs, & sponte mea componere curas,
 Urbem Troianam primum, dulcesq; meorum
 Reliquias colerem, Priami recta alta manerent,
 Et recidiua manu posuissem Pergama victis.
 Sed nunc Italiam magnam Grynæus Apollo,
 Italiam Lyciæ iussere capeffere sortes:
 Hic amor, hæc patria est, si te carthaginis arces
 Phœnissam, Libycæq; aspectus detinet urbis:
 Quæ tandem Ausonia Teucros considerare terra
 Inuidia est: & nos fas extera quærere regna,
 Me patris Anchisæ, quotiens humentibus umbris
 Nox operit terras, quoties astra ignea surgunt,
 Admonet in somnis, & turbida terret imago:
 Me puer Ascanius: capitisq; iniuria chari,
 Quem regno Hesperiaæ fraudo: & fatalibus aruis,
 Nunc etiam interpretis diuum Ioue missus ab ipso

¶ Ecphrasis.

quia ego haud ueni in hæc foedera nuptiarum. Nam si fata paterentur me ducere
 uitam meis auspicijs, et si paterentur me componere curas sponte mea, id est, ex
 sententia, ego primum colerem urbem Troianam, et dulces reliquias meorum,
 et Priami recta alta manerent, id est, Troia. Et ego posuissem manu Pergama
 recidiua, id est, suscitata uictis. Sed nunc Grynæus Apollo, ab urbe Aeoliæ Gry-
 næa, et sortes Lyciæ, id est, oracula Apollinis, ubi Apollo respondere solitus erat,
 iussere me capeffere Italiam magnam. Hic, id est, in Italia est meus amor, et hæc
 est patria mea. Sed si aspectus urbis Libycæ, Carthaginisq; arces detinet te Phœ-
 nissam, id est, a Phœnice profectam, quæ tandem inuidia est tua, Teucros considerare
 in terra Ausonia, sicut tu in Africa consedisti, quia fas est, et pro etiam nos rea-
 gna extera, id est, externa quærere. Quoties nox operit terras, et quoties
 astra ignea surgunt. i. oriuntur, turbida imago patris Anchisæ admonet, et terret
 me in somnis, et puer Ascanius filius meus, et iniuria capitis chari, id est, ipsius fi-
 lij quem amo, et quem fraudo regno hesperia, et aruis fatalibus. i. illi fato debi-
 tis admonet etiã me. Etiã interpretis diuorum. i. Mercurius missus nunc ab ipso Ioue

(Testor vtrumq; caput) celeres mandata per auras
 Detulit: ipse Deum manifesto in lumine vidi
 Intrañtem muros: vocemq; his auribus hausi,
 Desine, meq; tuis incendere, teq; querelis,
 Italiam non sponte sequor.
 Talia dicentem iam dudum auersa tuetur;
 Huc illuc voluens oculos, totumq; pererrat
 Luminibus tacitis, & sic accensa profatur,
 Ne tibi diua parens, generis nec Dardanus autor,
 Perfide, sed duris genuit te cautibus horrens
 Caucasus: Hyrcanæq; admorunt vbera tigres.
 Nam quid dissimulo: aut quæ me ad maiora referuo?
 Num fletu ingemuit nostros: num lumina flexit?
 Num lachrymas victus dedit: aut miseratus amantem est?
 Quæ quibus anteferam: iam iam nec maxima Iuno,
 Nec Saturnius hæc oculis pater aspicit æquis.

¶ Ecphrasis.

detulit mihi mandata ipsius Iouis per auras celeres. & ipse ego vidi in lumine
 manifesto Deum Mercurium intrañtem muros Carthaginis, & hausi. i. audivi
 uocem illius his auribus. i. meis. Igitur o Dido desine incendere. i. perturbare me
 & te tuis querelis, quia ego sequor Italiã, sed non sponte mea. Tunc Dido auersa. i.
 irata, aut ab Aenea oculos habens transversos intuetur Aeneã dicentẽ talia: uolens
 oculos huc atq; illuc, & pererrat. i. ut atunt a planta usq; ad uerticẽ respicit illũ
 totum luminibus. i. oculis tacitis. i. ipsa tacita: & deinde ipsa accensa. i. irata prof
 fatur sic. i. in modũ sequentẽ. O perfide, nec Diua. i. Venus est tibi parẽs. i. mater,
 nec Dardanus primus Ilij cõditor est autor generis tui per Anchisẽ, sed Caucasus
 mōs Scythiæ horrens. i. exasperatus cautibus. i. lapidib; duris genuit te. & tigres
 Hyrcanæ. i. q̃ in Hyrcania et Armenia generatur, admorunt. i. applicuerunt tibi in
 fanti ubera. Nã qd ego iã dissimulo. i. qd est opus iã dissimulare: aut ad q̃ maiora,
 quã sum experta iã, referuo me: nũ. i. nũquid ille ingemuit nostros fletu. i. cũ me fletu
 tẽ aspexit: et nũ flexit lumina. i. oculos, quos, ut dixit, p̃ constantia tenebat immo
 tos: aut nũ ille uictus p̃cibus meis dedit saltem lachrymas: aut nũ miseratus est me
 amantẽ. i. mei amãtis illũ miseratus est: quæ quibus antefera. i. unde incipiã ignoroẽ
 iam iã nec Iuno maxima, nec Saturni; i. Iuppiter aspicit hæc oculis æquis. i. iustis.

Nusquam tuta fides, eiectum littore egentem
 Excepi, & regni demens in parte locaui:
 Amissam classem, sociosq; a morte reduxi,
 Heu furijs incensa feror: nunc augur Apollo,
 Nunc Lyciæ sortes, nunc & Ioue missus ab ipso
 Interpret diuum fert horrida iussa per auras.
 Scilicet is superis labor est, ea cura quietos
 Sollicitat, neq; te teneo, neq; dicta refello.
 I, sequere Italiam ventis, pete regna per undas,
 Spero equidem medijs (si quid pia numina possunt)
 Supplicia hausurum scopulis, & nomine Dido
 Sæpe vocaturum: sequar atris ignibus absens;
 Et cum frigida mors anima seduxerit artus,
 Omnibus vmbra locis adero, dabis improbe pœnas:
 Audiam: & hæc manes veniet mihi fama sub imos.
 His medium dictis sermonem abrumpit, & auras

¶ Ecphrasis.

Nusquã. i. in nullo in loco fides est tuta, quia ubiq; læditur. Ego excepi illũ eiectũ. i.
 iactatũ egentẽ littore. i. etiã littore, quod ex iure gentiũ nemini negatur. Et ego
 demens locaui illũ in parte regni mei, & reduxi a morte classem amissam, & so
 cios etiam amissos. Heu ego feror. i. raptor incensa. i. irata furijs: & repetit Aeneã
 uerba, dicẽs refellẽdo illa. Nũc Apollo augur. i. fatidicus, & sortes Lyciæ. i. Apollĩ
 nec. qd ut diximus in Lyciã respõdere solitus erat Apollo, & nũc interpret diuor
 rũ. i. Mercuri; missus ab ipso Ioue fert p̃ auras iussa horrida. i. uni mihi horrẽda,
 scilicet. i. certe sed cũ ironia. is labor est superis. i. Dijs celestib;. & ea cura rerum
 tuarum sollicitat illos quietos. i. nihil curantes res humanas. neq; teneo te, neq;
 refello tua dicta, concessio est ironica. I, sequere Italiam, id est, quære uentis, id
 est, nauigatiõẽ, pete regna Italiæ per undas, idem est. Equidem spero te hausu
 rum, id est, daturum pœnas in scopulis medijs, & sæpe uocaturum Dido nomi
 ne, accusatiuus est. & ego absens sequar, id est, persequar te ignibus atris, id est,
 mortiferis: & cum mors frigida ab effectu subduxerit artus ab anima. i. animã ab
 artibus, ego adero tibi umbra, quæ te omnibus locis terreat, & o improbe tu da
 bis pœnas, quas ego de te audiam, & hæc fama ueniet mihi sub manes imos,
 i. ad inferos. Et Dido abrumpit medium sermonẽ, id est, tacet his uerbis dictis,

Aegra fugit, seque ex oculis auertit, & aufert:
 Linqvens multa metu cunctantem, & multa parantem
 Dicere, suscipiunt famulae, collapsaque membra
 Marmoreo referunt thalamo, stratisque reponunt,
 At pius Aeneas, quam lenire dolentem
 Solando cupit, & dictis auertere curas,
 Multa gemens, magnosque animum labefactusque amore:
 Iussa tamen diuum exequitur, classemque reuisit,
 Tum vero Teucrum incumbunt, & littore celsas
 Deducunt toto naues, natat vincta carina,
 Frondentesque ferunt remos, & robora syluis
 Infabricata fugae studio,
 Migrantes cernas, totaque ex vrbe ruentes:
 Ac veluti ingentem formicae farris aceruum
 Cum populant, hyemis memores, tectoque reponunt,
 It nigrum campis agmen, praedamque per herbas

¶ Ecphrasis.

Et illa aegra, id est, tristis fugit auras, id est, lucem, & relinquens adhuc multa metu, quae fuit dictura, auertit, id est, aufert se oculis omnium, & tunc famulae suscipiunt illam cunctantem, & parantem dicere adhuc multa, & referunt thalamo marmoreo, & reponunt stratis membra collapsa, id est, exanimata. At Aeneas pius quanquam cupit lenire, id est, consolari illam dolentem solando, id est, consolationem adhibendo, & gemens multa, & labefactus animum magno amore, cupit auertere, id est, prohibere curas, tamen exequitur iussa diuorum, & reuisit classem. Tum vero Teucrum incumbunt, id est, uiribus cunctis nituntur, & deducunt ex nauibus naues celsas toto littore, & carina uncta seuuo & pice natat in mari, ferunt etiam remos frondentes, id est, materiam uiridem ad faciendos remos, & ferunt robora infabricata studio fugae, id est, festinatione fugiendi. Tum cernere posses illos migrantes, id est, quasi domicilium mutantes, & ruentes ex vrbe tota, quod explicat comparatione formicarum sic. Ac ueluti cum formicae memores futurae hyemis populant pro populantur. id est, destruunt aceruum ingentem farris, & reponunt illum tecto, id est, cauo suo. cum formicae, inquam, id faciunt, agmen nigrum illarum in campis, id est, per campos, & conuectant. id est, simul uehunt per herbas. id est, inter herbas

Conuectant calle angusto: pars grandia trudent
 Obnixae fruenta humeris: pars agmina cogunt,
 Castigantque moras: opere omnis semita feruet,
 Quis tibi tunc Dido cernenti talia sensus?
 Quos ve dabas gemitus, cum littora feruere late
 Prospiceres arce ex summa, totumque videres
 Misceri ante oculos tantis clamoribus aequor?
 Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis?
 Ire iterum in lachrymas, iterum tentare precando
 Cogitur, & supplex animum submittere amanti:
 Ne quid inexpertum frustra moritura relinquat.
 Anna vides toto properari littore circum,
 Undique conuenere: vocat iam carbasus auras,
 Puppibus & laeti nauae imposuere coronas,
 Hunc ego, si potui tantum sperare dolorem,
 Et perferre soror potero: miserae hoc tamen vnum
 Exequere Anna mihi, solam nam perfidus ille

¶ Ecphrasis.

facto calle angusto. id est, semita praedam. id est, frumentum, & pars formicarum obnixae. id est, innitees humeris trudent. id est, impellunt frumenta grandia. id est, ponderosa, & pars illarum cogunt. id est, instigant agmina formicarum, & castigant moras. omnis semita feruet opere. id est, operis frequentia. O Dido, uerba sunt poetae, quae sensus erat tibi tunc cernenti taliae & quos gemitus dabas, cum prospiceres ex arce summa littora feruere late nimia nauium frequentia, & uideres totum aequor misceri ante oculos tuos clamoribus tantis? O amor improbe, quid non cogis pectora mortalia. id est, humana, subaudi, facere. Dido cogitur a te ire iterum in lachrymas, & iterum tentare Aeneam precando. & illa supplex cogitur submittere animum. id est, animositatem illam suam priorem amanti, ne ipsa moritura relinquat quid. id est, aliquid inexpertum. Et ait ad sororem. O Anna, tu uides ab omnibus properari circum toto littore, quia Troiani undique conuenere, carbasus. id est, nauium uelut uocat iam auras. id est, expectat uentos. Et nauae laeti imposuere coronas ex fronde puppibus, quod solent facere cum portus intrant, aut ex portibus discedunt. O soror, si ego potui sperare. id est, timere hunc tantum dolorem, quantum patior, & potero illum perferre: & tamen o Anna exequere. id est, perfice mihi miserae hoc unum, quod te oro. & per parathesim interponit. nam ille perfidus colere pro colebat. id est, uenerabatur te sola,

Te colere, arcanos etiam tibi credere sensus:
 Sola viri molles aditus, & tempora noras.
 I soror: atq; hostem supplex affare superbum,
 Non ego cum Danais Troianam excindere gētem
 Aulide iuravi, classemve ad Pergama misi,
 Nec patris Anchisæ cineres manesve reuelli,
 Cur mea dicta negat duras dimittere in aures?
 Quo ruit: extremum hoc miseræ det munus amanti,
 Expectet facilemq; fugam, ventosq; ferentes.
 Non iam coniugium antiquum, quod prodidit, oro:
 Nec pulchro vt Latio careat: regnumq; relinquat.
 Tempus inane peto, requiem spatiumq; furori:
 Dum mea me victam doceat fortuna dolere.
 Extremam hanc oro veniam (miserere sororis)
 Quam mihi cum dederis, cumulatam morte remittam.
 Talibus orabat: talesq; miserima fletus
 Fertq; refertq; soror: sed nullis ille mouetur.

¶ Ecphrasis.

Te credere p̄cedebat. i. cōmittēbat tibi sensus arcānos. i. secreta sua. & tu sola noras. i. cognoueras aditus. i. accessus uiri molles, & tempora mollia. i. apta. O sorori. i. uade, et affare Aeneam hostem superbum. i. iam nō uirum. Ego nō iuravi. i. coniuravi cū Danais Aulide portu & urbe Boetiae (ubi Græci cōuenere, cū peterent Troiā) excindere. i. euertere gētem Troianā. nec misi classem ad Pergama, nec reuelli. i. dissipavi cineres & manes Anchisæ patris sui. ut inde sit mihi iratus. Cur negat dimittere meā dicta in aures duras. i. me audire nō vult? Quo ruit: in cōsiderate discedit: det saltē hoc extremū munus mihi amanti miseræ. s. expectet fugam facilem & uentos ferentes. i. flantes, quia ego non peto iā cōiugium antiquū, quod prodidit. s. fide uiolata: nec peto ut careat Latio pulchro, & relinquat regnum sibi fatale, sed peto tempus inane, id est, breue. appo. spatium & requiem furori, dum mea fortuna doceat me uictam dolere paulatim & non simul. O soror ego oro te hanc ueniam extremam, id est, hoc ultimum beneficium, quam cū dederis mihi, ego relinquam illam cumulatam. i. auctam morte, & per parentem interposuit, miserere sororis. Dido orabat talibus, & soror miserima. s. Anna, fert ad Aeneā, et refert ad Dido sororē suā: sed ille Aeneas nullis fletibus mouetur.

Fletibus, aut voces vllas tractabilis audit,
 Fata obstant, placidasq; viri Deus obstruit aures.
 Ac veluti annosam valido cum robore quercum
 Alpini Boreæ nunc hinc, nunc flatibus illinc
 Bruere inter se certant: ut stridor, & altæ
 Consternunt terram concussio stipite frondes:
 Ipsa hæret scopulis, & quantum vertice ad auras
 Aethereas, tantum radice in tartara tendit.
 Haud secus assiduis hinc, atq; hinc vocibus heros
 Tunditur, & magno per sentit pectore curas.
 Mens immota manet: lachrymæ voluntur inanes.
 Tum vero infœlix fatis exterrita Dido
 Mortem orat: tædet cæli conuexa tueri.
 Quo magis inceptum peragat, lucemq; relinquat,
 Vidit, turicremis cum dona imponeret aris,
 (Horrendum dictu) latices nigrescere sacros:

¶ Ecphrasis.

Et ille tractabilis, immo intractabilis, non audit ullas uoces, quibus ab incepto desinat, quia obstant illi fata, id est, Deorum monitus, Deus obstruit, id est, claudit aures ut i placidas, id est, obtemperantes. & ponit comparationem dicēs. Ac ueluti. i. sicut Boreæ Alpini. i. uenti ab Alpibus spirantes, cū certant inter se eruere. i. euertere flatibus nūc huc, nūc illuc. i. in omnē partem quercū annosam robore ualido. i. stipitis ualidi: ex eo impulsu uētorū stridor ut, & frondes altæ consternūt terrā. i. spargūt stipite quercus concusso, sed arbor ipsa hæret scopulis montium, & quantum tendit ad auras æthereas uertice. i. cacumine, tātum tendit ad tartara, id est, in profundum radice. Haud secus, id est, non aliter heros Aeneas tunditur, id est, concutitur uocibus assiduis, hinc atq; hinc, id est, ex omni parte, & per sentit curas magno pectore, Didos miseratione commotus: sed mens manet. i. perseuerat immota, & lachrymæ inanes uoluntur, id est, cadunt. Tunc Dido infœlix exterrita fatis, quæ statim est dicturus, orat mortem, & tædet illam tueri, id est, intueri conuexa, id est, concava cæli, id est, uiuere. Et quo magis peragat inceptum, id est, destinatam mortem, & relinquat lucem. i. uitam: cū ipsa imponeret dona aris thuricremis, id est, in quibus thus incenditur, uidit latices sacros, id est, aquas, quæ sacris adhibebantur, nigrescere,

Fusq; in obscœnum se vertere vina cruorem.
 Hoc visum nulli; non ipsi effata sorori est.
 Præterea fuit in tectis de marmore templum
 Coniugis antiqui, miro quod honore colebat:
 Velleribus niueis, & festa fronde reuinctum,
 Hinc exaudiri voces, & verba vocantis
 Visa viri, nox cum terras obscura teneret:
 Solaq; culminibus ferali carmine bubo
 Sæpè queri, & longas in fletum ducere voces.
 Multaq; præterea vatum prædicta priorum
 Terribili monitu horrificant. agit ipse furentem
 In somnis ferus Aeneas: semperq; relinqui
 Sola sibi, semper longam incomitata videtur
 Ire viam, & Tyrios deserta quærere terra:
 Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus:
 Et solem geminum; & duplices se ostendere Thebas.

¶ Ecphrasis.

Et uilit uina fusa in in aras uertere se in obscœnũ. i. tetrũ cruorẽ. Et per paren-
 thesim interposuit (horrẽdũ dictu. i. ut dicatur) hoc, quod dixi, nulli alteri est uis-
 sum, et nõ est effata ipsi sorori Annæ, cui oia credere solita erat. Præterea tẽplũ
 cõiugis antiqui. i. Sichæi nomine cõsecratũ, fuit in tectis factũ de mormore, quod
 tẽplũ ipsa colebat miro honore, tẽplũ dico, reuinctũ. i. ornatũ uelleribus niueis. i.
 albis, et frõde festa. i. fertis et ramis festis. Hinc. i. ab hoc tẽplo uoces et uerba
 uiri Sichæi uisa sũt exaudiri. i. ipsa est uisa sibi audire, cũ nox obscura teneret ter-
 ras. et Bubo aut nocturna sola uisa est queri. i. cõ. queri in culminibus domus car-
 mine ferali. i. mortifero, et uisæst ducere uoces lõgas in fletũ. i. more flentium.
 Præterea multa p̄dicta. i. respõsa natũ priorũ, quos ipsa cõsulerat, horrificant. i.
 terrent illã monitu terribili. Ipse Aeneas ferus agit. i. persequitur illã furentem. i.
 amanti (et hoc uidebatur sibi uidere in somnis) et uidebatur sibi ipsi, illa sola
 semper relinqui, et ipsa incomitata uidetur sibi ire uiam longam, et quærere
 Tyrios in terra deserta, quæ omnia mortis proximæ signa futura erant. Et ponit
 comparationem: ueluti Pentheus Rex Thebanus demens, cum a matre Agauæ fuit
 discerptus, uidet agmina Eumenidum, id est, furiarum, et uidet solem geminum,
 et Thebas duplices ostendere se, quia ebrijs et furiosis omnia uidentur duplicia.

Aut Agamœnonius scenis agitated Orestes,
 Armatam facibus matrem, & serpentibus atris
 Cum fugit: vlticesq; sedent in limine Diræ.
 Ergo ubi concepit furias euicta dolore,
 Decreuitq; mori; tempus secum ipsa, modumq;
 Exigit; & mœstam dictis aggressa sororem,
 Consilium vultu tegit; ac spem fronte serenat.
 Inueni germana viam (gratæ sorori)
 Quæ mihi reddat eum; vel eo me soluat amantem,
 Oceani finem iuxta, solemq; cadentem
 Vltimus Aethiopum locus est, ubi maximus Atlas
 Axem humero torquet stellis ardentibus aptum,
 Hinc mihi Massylæ gentis monstrata sacerdos,
 Hesperidum templi custos, epulasq; draconi
 Quæ dabat, & sacros seruabat in arbore ramos,
 Spargens humida mella, soporiferumq; papauer.

Cõscientia
 non gescit.

¶ Ecphrasis.

Aut uelut Orestes Agamemnonius, id est, Agamemnonis filius agitated furijs,
 quia matrem Clytemnestram in ultionem patris interfecit, cum fugit matrem
 armatam facibus incensis et serpentibus atris, id est, uenenatis, et Diræ vlti-
 ces, id est, parricidium ulcisci uolentes sedent in limine domus. Ergo ubi, id
 est, postquam Dido euicta dolore cõcepit furias, et decreuit mori, ipsa exigit
 secum tempus et modum, et aggressa dictis sororem mœstam, id est, alloquens
 tegit consilium vultu, id est, dissimulat, quod factura erat, et serenat spem
 fronte, id est, frontis serenitate promittit spem, et ait. O germana ego inueni
 uiam, id est, rationem, quæ reddat, id est, restituat eum, scilicet, Aeneam mihi:
 uel soluat me amantem eo, id est, ab eo. et interposuit (gratæ pro gratulare so-
 rori mihi). Locus est ultimus Aethiopum iuxta finem Oceani, et solem caden-
 tem, uel Atlas maximus torquet, id est, rotat humero suo axem, id est, cœlum
 aptum, i. i. est, coniunctum stellis ardentibus, id est, igneis. Hinc, id est, ab hac
 Occidentali Aethiopia sacerdos gentis Massylæ est monstrata mihi, custos qua-
 si Aeditima templi Hesperidum, id est, Atlantis siue Hesperii fillarum, quæ
 sacerdos dabat epulas draconi feruigili pomorum aurcorum custodi, spargens
 illis epulis humida mella, et papauer soporiferum, id est, soporem inducens.

ast. al. atq; Hæc se carminibus promittit soluere mentes,
 Quas velit: ast alijs duras immittere curas:
 Sistere aquam fluiijs, & uertere sydera retro:
 Nocturnosq; ciet manes: mugire videbis
 Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos,
 Testor chara Deos, & te germana, tuumq;
 Dulce caput, magicas inuitam accingier arteis.
 Tu secreta pyram tecto interiore sub auras
 Erige, & arma uiri, thalamo quæ fixa reliquit
 Impius, exuuiasq; omneis, lectumq; iugalem,
 Quo perij, superimponas: abolere nefandi
 Cuncta uiri monumenta iubet, monstratq; sacerdos,
 Mortis in Hæc effata silet: pallor simul occupat ora.
 stantis effi Non tamen Anna nouis prætexere funera sacris
 gies. Germanam credit, nec tantos mente furores
 Concipit, aut grauiora timet, quam morte Sichæi.

¶ Ecphrasis.

Hæc inquam, sacerdos promittit per artem magicam se posse soluere carminibus, id est, ueneficis & incantationibus mentes, quas uelit. ast. i. sed promittit, alijs se posse immittere duras curas, id est, amores, & promittit se posse sistere aquam fluiijs, id est, fluentem, & uertere retro sydera, & ciet, id est, excitat manes nocturnos, id est, per noctis tēpora, & uidebis solum, id est, terram mugire sub pedibus umbris aduentantibus, & uidebis ornos. i. arbores quædam syluestres descendere montibus, quæ omnia per ueneficium facit. O germana chara, ego testor Deos & tuum dulce caput, id est, uitam, me inuitam accingier pro accingi, hoc est, per arte artes magicas. q. d. sed me necessitas compellit. Tu o soror erige pyram. i. lignorū struē in tecto interiore. i. parte domus penetrati sub aras. i. sub dio, & superimponas thalamo arma uiri Aeneæ, q̄ ille impius reliquit affixa thalamo, & superimponas oēs exuuias. i. uestes, & lectū iugalē. i. maritalē, quo perij. i. qui meæ mortis fuit causa: et hoc, quia sacerdos illa, quæ dixit, iubet, & mōstrat abolere cūcta monumēta uiri, id est, quæ possunt Aeneæ memoriā inducere. Et posteaquam hæc effata est, silet, et pallor simul occupat ora, id est, toto ore expalluit. Tamen Anna non credit, Dido germanam prætexere funera nouis sacris, id est, parare sacra funeralia, nec concepit in mente sua tantos posse esse furores in illa, nec timet grauiora. i. non putat ex discessu Aeneæ magis dolituram, quā morte Sichæi.

Ergo

Ergo iussa parat,
 At regina, pyra penetrati in sede sub auras
 Erecta, ingenti tædis, atq; ilice secta,
 Intenditq; locum fertis, & fronde coronat
 Funerea: super exuuias, ensemq; relictum,
 Effigiemq; toro locat: haud ignara futuri,
 Stant aræ circum, & crines effusa Sacerdos
 Ter centum tonat ore Deos, Herebumq; Chaosq;
 Tergeminamq; Hecaten, tria uirginis ora Dianæ,
 Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.
 Falcibus & messæ ad Lunam quæruntur ahenis
 Pubentes herbæ nigri cum lacte ueneni.
 Quæritur & nascentis equi de fronte reuulsus,
 Et matri præreptus amor.
 Ipsa mola manibusq; pijs altaria iuxta
 Vnum exuta pedem uinclis in veste recincta

¶ Ecphrasis.

Ergo Anna parat iussa, id est, struem lignorum & alia. At, id est, sed pyra illa, scilicet, lignorum strue ingenti tædis pineis & ilice secta, erecta inquam pyra in sede penetrati, id est, secretiori & intima sub auras, id est, sub diuo, his inquam factis regina Dido intendit, id est, disponit locum fertis, & pro id est coronat frōde funerea, scilicet, Cupresso aut Taxo, quæ arbores in funeribus ponebantur: & locat, id est, imponit super toro haud ignara futuri exuuias & ensem relictum & effigiem, id est, imaginem Aeneæ. Præterea aræ stant circum pyram, & ipsa Dido Sacerdos, id est, quasi Sacerdos, effusa crines. i. habens crines effusos tonat ore, id est, quasi tonando inuocat tercentum Deos, complures uult significare, scilicet, Herebum & Chaos & Hecaten tergemina & Dianæ uirginis tria ora, quia Luna tres facies habere dicitur. Præterea sparserat Dido latices, id est, aquas fontis Auerni, id est, inferni non ueros sed simulatos. & herbæ pubentes, id est, florentes cum lacte ueneni nigri messæ, id est, desectæ falcibus ahenis ad Lunam, quæruntur ad hoc sacrum, & amor, id est, hippomanes, quod uim amatoꝝ tam habet, reuulsus de fronte equi nascentis, id est, pulli equini, & præreptus, id est, ante raptus matri. i. ab equa quæratur. Ipsa quoq; Dido exuta. i. ex calcata unū pedem a uinclis & in recincta ueste. i. distincta, moritura.

M.

Testatur moritura Deos, & conscia fati
 Sydera: tum, si quod non æquo foedere amantes
 Curæ numen habet, iustumq; memorq; precatur,
 Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
 Corpora per terras, sylvaq; & sæua quierant
 Aequora: cum medio voluuntur sydera lapsu,
 Cum tacet omnis ager, pecudes, pictaq; volucres,
 Quæq; lacus late liquidos, quæq; aspera dumis
 Rura tenent, summo positæ sub nocte silenti
 Lenibant curas, & corda oblita laborum.
 At non infœlix animi Phœnissa, nec vnq;
 Solutur in somnos, oculis ve, aut pectore noctem
 Accipit: ingeminant curæ: rursusq; resurgens
 Sæuit amor, magnosq; irarum fluctuat æstu,
 Sic adeo insistit, secumq; ita corde volutat.
 En quid agam: rursus ne procos irrisa priores

¶ Ecphrasis.

testatur Deos, hoc, mola & manibus pijs iuxta altaria, & testatur sydera con-
 scia fati, id est, quæ sunt testes omnium, quæ fiunt. Tum, id est, præterea Dido
 precatur numen iustum et memor, si quod numen habet curæ amates non æquo foedere, cum
 scilicet in amore repensio non sit. Et describit tempus, quo hæc sunt gesta, dicens:
 quod nox erat, & corpora animalium fessa carpebant sopore placidum, id est,
 iucundum per terras, & sylva, id est, fera, & æquora sæua, id est, magna ma-
 ria, hoc est, pisces quierant pro quieuerant, cum, id est, quo tempore sydera uol-
 uuntur medio lapsu, id est, cursu noctis mediæ, & cum omnis ager tacet, quia
 oia animalia, s. pecudes & uolucres pictæ, et illæ uolucres, quæ tenent late lacus liquidos:
 id est, aues aquatiles, et quæ tenent rura aspera dumis, id est, terrestres, uolucres di-
 co positæ in somno sub nocte silenti lenibant, id est, fouebant & recreabant curas, id est, labo-
 res diurnos, & corda oblita laborum. At, id est, sed Phœnissa Dido, id est, Phœnice pro-
 fecta infœlix animi, id est, animo neque unquam, id est, nunquam soluitur in somnos,
 aut accipit oculis aut pectore, id est, cogitatione, noctem, id est, somnum, sed cu-
 re ingeminant, pro ingeminantur, & resurgens rursus amor, id est, iterum sæ-
 uuit, id est, furore crescit, & fluctuat, id est, uacillat magno æstu, id est, feruo-
 re curarum, & insistit sic adeo, id est, ualde, & uolutat secum corde sic, id est, cogitat. En quid
 agam, id est, nunquid ego irrisa ab Aeneæ experiar rursus procos priores, id est, qui me pri-

Experiar Numidumq; petam connubia supplex,
 Quos ego sum toties iam dedignata maritos:
 Iliacas igitur classes, atq; vltima Teucrum
 Iussa sequar: quia ne auxilio iuuat ante leuatos,
 Et bene apud memores veteris stat gratia facti:
 Quis me autem (tac velle) sinet: ratibusq; superbis
 Irrisam accipiet: nescis heu perdita, nec dum
 Laomedontæ sentis periuria gentis:
 Quid tum sola fuga nautas comitabor ouantes:
 An Tyrijs, omniq; manu stipata meorum
 Insequar: & quos Sidonia vix vrbe reuelli,
 Rursus agam Pelago, & ventis dare vela iubebo:
 Quin morere, vt merita es, ferroq; auerte dolorem,
 Tu lachrymis euicta meis, tu prima furentem
 His germana malis oneras, atq; obijcis hosti.
 Non licuit thalami expertem sine crimine vitam

¶ Ecphrasis.

us in coniugium petierunt: et nunquid ego supplex petam connubia Numidum
 pro Numidarum, quos maritos ego sum dedignata toties, id est, sæpissime: igitur
 ego nunquid sequar Iliacas classes atq; vltima iussa Teucrum pro Teucrorum me
 id est, nunquid quia iuuat, id est, delectat me illos fuisse ante leuatos, id est, suble-
 uatos à me auxilio: & gratia ueteris facti, id est, pristini beneficij stat, id est, per-
 seuerat bene apud memores illos sed fac, id est, finge me uelle, scilicet cum illo nauig-
 gare, quis sinet me: aut quis accipiet me irrisam ratibus superbis quia Troiani
 superbi sunt. O perdita, se ipsam alloquitur, heu nescis, nec dum sentis periuria gen-
 tis Laomedontæ, id est, Troianæ, quorum fuit rex periurus Laomedon. Quid tum
 id est, deinde nunquid ego sola comitabor fuga, id est, à meis fugiens nautas ouan-
 tes, id est, letos: an ego Insequar cõtata Tyrijs & omni manu, id est, multitudine
 meorum comitum: & agam, id est, ducam illos pelago, quos uix, id est, difficulter reuelli ab
 urbe Sidonia, id est, à Tyro: et iubebo illos dare uela uentis: Quin, id est, immo morere, ut
 merita es, & auerte, id est, remoue dolorẽ ferro te confodiendo. O germana tu euicta
 meis lachrymis, & tu prima oneras me his malis, id est, ab initio onerasti, atq; obijcis,
 id est, obiecasti me furẽ hosti Aeneæ, qui hostis erat futurus. Non licuit me experte tha-
 lami, id est, coniugij degere uitã sine crimine more fere, id est, quod fere facere cõsueuerunt,

Degere more feræ, tales nec tangere curas;
 Non seruata fides cineri promissa Sichæo.
 Tantos illa suo rumpebat pectore questus,
 Aeneas celsa in puppi iam certus eundi
 Carpebat somnos, rebus iam rite paratis,
 Huic se forma Dei vultu redeuntis eodem
 Obtulit in somnis, rursusq; ita visa monere est,
 Omnia Mercurio similis, vocemq; coloremq;
 Et crines flauos, & membra decora iuuentæ.
 Nate Dea, potes hoc sub casu ducere somnos:
 Nec quæ circumstent te deinde pericula cernis
 Demens: nec Zephyros audis spirare secundos
 Illa dolos, dirumq; nefas in pectore versat,
 Certa mori: varioq; irarum fluctuat æstu.
 Non fugis hinc præceps, dum præcipitare potestas:
 Iam mari turbari trabibus, sæuasq; videbis

¶ Ecphrasis.

nec tangere tales curas, id est, amores: fides etiam non est seruata cineri Sichæo. Illa Dido rumpebat ex suo pectore tantos questus, id est, querelas. Aeneas iam certus eundi, id est, itineris carpebat somnos in celsa puppi, rebus omnibus, quæ ad nauigationem pertinebant, paratis rite, id est, ex ordine. Et forma Dei, id est, Mercurij redeuntis eodem uultu, quo prius ad Aeneam uenerat, obtulit se huic in somnis, & rursus illa forma Mercurij uisa est monere Aeneam rursus, id est, iterum, quemadmodum prius, forma, dico, similis Mercurio, id est, omnia habes illi similia, scilicet uocem, sermonem, colorem uultus, & crines flauos, & membra decora iuuentæ, quia iuuentis est: & inquit ad Aeneam. O Nate dea potes ducere somnos. id est, dormire sub hoc casu. id est, in tanta rerum perturbatione nec, id est, non deinde cernis, quæ pericula circumstent te: nec audis Zephyros secundos, id est, opportunos spirare, id est, flare. Illa, dico, certa mori uersat in pectore, id est, cogitat dolos, & nefas dirum, scilicet, Aeneam perimere, & fluctuat, id est, uacillat uario æstu, id est, ardore irarum. Igitur non fugis hinc præceps: id est, præcipitanter, dum tibi est potestas præcipitare, id est, festinanter fugere: quia iam uidebis mare turbari trabibus, id est, nauibus, & uidebis faces sæuas. id est, incensas ad naues tuas incendendum collucere, & uidebis iam littora ferue-

Collucere faces, iam feruere littora flammis,
 Si te his attigerit terris aurora morantem.
 Eia age, rumpe moras: uarium & mutabile semper
 Fœmina, sic fatus nocti se immiscuit atræ.
 Tum uero Aeneas subitis exterritus umbris
 Corripit e somno corpus, sociosq; fatigat,
 Præcipites uigilate uiri, & confidite transtris:
 Soluite uela citi: Deus æthere missus ab alto
 Festinare fugam, tortosq; incidere funes,
 Ecce iterum stimulat, Sequimur te sancte Deorum
 Quisquis es: imperioq; iterum paremus ouantes.
 Adsis o placidusq; iuues, & sydera cælo
 Dextra feras. Dixit, uaginaq; eripit ensem
 Fulmineum, strictoq; ferit retinacula ferro.
 Idem omnes simul ardor habet: rapiuntq; ruuntq;.

¶ Ecphrasis.

re flammis ex incendio nauum. quæ fient, si aurora attigerit te morantem in his terris. Ergo eia age, rumpe moras, quia fœmina semper fuit uarium & mutabile, id est, res uaria & mutabilis. Et Mercurius sic fatus, immiscuit se nocti atræ, id est, in umbras euauit. Tunc uero Aeneas exterritus umbris subitis, id est, simulachris, corripit corpus e somno, & fatigat, id est, incitat socios dicens. O uiri uigilate præcipites, & confidite transtris, id est, trabibus illis, in quibus remiges sedent, & nos citi soluite uela nauium, quia Deus, id est, Mercurius ab alto æthere missus iubet nos festinare fugam, & ecce iterum stimulat nos incidere tortos funes, quibus naues in portu sunt alligatæ. O sancte Mercuri, siue quisquis Deorum es, sequimur te, & nos ouantes iterum paremus imperio tuo, id est, obedimus. O, id est, utinam tu placidus adsis nobis, & iuues nos, & feras sydera dextra cælo. id est, des prosperam nauigationem. Dixit, & eripit de uagina, id est, stringit ensem fulmineum, id est, splendens in morem fulminis, & ferit retinacula, id est, funes ferro stricto, id est, ense euaginato: et idem, id est, similis ardor habet omnes socios, rapiuntq; ea, quibus opus erat, & ruunt, id est, festinanter decedunt, & tandem deseruere littora, & æquor latet sub clauibus præ nauium multitudine, & remiges adnixi torquent

Littora deseruere: latet sub classibus æquor.
 Annixi torquent spumas, & cærule verrunt.
 Et iam prima nouo spergebat lumine terras
 Tithoni croceum linquens aurora cubile.
 Regina e speculis vt primum albescere lucem
 Vidit, & æquatis classem procedere velis,
 Littoraq; & vacuos sensit sine remige portus,
 Terq; quaterq; manu pectus percussa decorum,
 Flauentesq; abscissa comas, proh Iuppiter ibit
 Hic ait: & nostris illuserit aduena regnis
 Non arma expedient: totaq; ex vrbe sequentur
 Diripientq; rates alijs naualibus: ite,
 Ferte citi flammis: date vela, impellite remos.
 Quid loquor: aut vbi sum: quæ mentem insaniam mutat:
 Infœlix Dido nunc te fata impia tangunt:
 Tum decuit, cum sceptrâ dâbas: en dextra fidesq;
 Quem secum patrios aiunt portare penates:

¶ Euphrasis.

spumas ictu remorum, & uerrunt, id est, palmulis remorum radunt cærule, id est, maria: & describit tempus matutinum dicens. Quod prima aurora linquens cubile croceum, id est, rosei aut crocei coloris, Tithoni mariti sui, spergebat terras lumine nouo, id est, luce matutina. Cumq; regina primum uidisset e speculis, id est, altis turribus lucem albescere, & audisset classem Aeneæ procedere uelis æquatis, id est, plenis: & sensit littora & portus uacuos sine remige, quia omnes discesserant, tunc illa abscissa comas flauentes, ait in exclamationem prorumpēs. proh Iuppiter, hic aduena Aeneas ibit, & illuserit sic nostris regnis: nã illudo cum accusatiuo, & cum datiuo construi potest. Non expedient arma, & sequentur illos ex tota urbe: & alijs nō diripient rates ex naualibus. i. deducēt ex naualibus in mare armatas naues. Ite, ciues suos hortatur Dido, & uos citi ferte flammis: date uela: & impellite remos. Quid loquor: aut ubi sum: iam tandem intelligit se extra mētem positam, ideo dicit, quæ insaniam mutat. i. perturbat mētem meam: et dicit ad se ipsam: ah Dido infœlix, fata impia nūc tangūt te. Tum decuit, subaudi, quod uis nūc facere, cū dâbas illi sceptrâ. En dextra, q; p id est fides (cū: pronia proferēdū est) illi, quæ aiunt secū portare penates. i. Deos patrios,

Quem subiisse humeris confectum ætate parentem,
 Non potui abreptum diuellere corpus: & undis
 Spargere: non socios: non ipsum absumere ferro
 Ascanium: patrijsq; epulandum apponere mensis:
 Verum anceps pugnae fuerat Fortuna: fuisse,
 Quem metui morturae faces in castra tulissem:
 Implestemq; foros flammis, natumq; patremq;
 Cum genere extinxem: me met super ipsa dedissem,
 Sol qui terrarum flammis opera omnia lustras:
 Tuq; harum interpretis curarum, & conscia Iuno,
 Nocturnisq; Hecate triuijs ululata per vrbes:
 Et Dirę ultrices, & Dij morientis Elisę,
 Accipite hæc, meritumq; malis auertite numen:
 Et nostras audite preces: si tangere portus
 Infandum caput, ac terris adnare necesse est,

¶ Euphrasis.

& illius, quem, aiunt, parentē confectum ætate subiisse, id est, accepisse humeris, ut libro secundo dixit. Non potui, quasi diceret, immo potui, diuellere, ac etiam spargere corpus illius arreptum undis, id est, in undas: & non potui absumere, id est, perimere ferro socios: & non potui apponere ipsum Ascanium filium epulandum mensis patrijs, id est, Aeneæ patris sui. Sed posset dicere quispiam. Fortuna pugnae fuerat anceps, id est, dubia uter uinceret, fuisse anceps Dido respondet, quia ego mortura quem metui, id est, metuere. debui: Ego tulissem faces incensas in castra illius, & implestem pro impleuissem foros nauium flammis, & tunc dedissem memet super ipsa, & extinxem pro extinxissem natum Ascanium & patrem Aeneam. Deinde obtestatur Deos dicens: O Sol, qui flammis omnia opera terrarum lustras, uel circuis, uel illuminas, & o Iuno interpretis & conscia harum curarum, id est, amorum quorum fuisti testis & pronuba, & o Hecate, id est, Proserpina ululata, id est, ululatus acclamata per vrbes in triuijs nocturnis, id est, per noctē, in qua illius sacra fiebāt, & o Dirę. i. furie ultrices, et odij Elisę morientis, id est, o manes accipite, id est, audite quæ dico, & auertite numen uestrum meritum malis, id est, cuius iram mali merentur, & audite nostras preces, quas explicat. Si necesse est caput infandum, id est, execrabilem Aeneam tangere portus Italiae, & adnare, id est, adnauigare terr

Et si fata Iouis poscunt, hic terminus hæret,
 At bello audacis populi vexatus, & armis:
 Finibus extorris, complexu auulsus Iuli
 Auxilium imploret, videatq; indigna suorum
 Funera: nec cum se sub leges pacis iniquæ
 Tradiderit, regno, aut optata luce fruatur,
 Sed cadat ante diem, mediâq; inhumatus arena.
 Hæc precor: hanc vocem extremam cum sanguine fundo,
 Tum vos o Tyrîj stirpem, & genus omne futurum
 Exercete odijs, cineriq; hæc mittite nostro
 Munera: nullus amor populis, nec fœdera sunt,
 Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor,
 Qui face Dardanios, ferroq; sequare colonos,
 Nunc, olim, quocunq; dabunt se tempore vires,
 Littora littoribus contraria, fluctibus vndas
 Imprecor, arma armis, pugnent ipsiq; nepotes.

¶ Ecphrasis.

Et si fata Iouis sic poscunt. i. uolunt, & hic terminus, id est, finis hæret. i. stabilis est, attamē ipse Aeneas vexatus bello populi audacis, scilicet, Rutuli et Latini, et extorris. i. exul finibus suis, cum Euandri auxilia ibit petitum, & euulsus complexu Iuli, quem tenerime diligit, imploret auxilium Euandri. & uideat funera indigna suorum sociorū: & cū uictor tradiderit se sub leges pacis iniquæ, ita quod ab cuiuslibet leges accipiat, non fruatur regno, aut luce optata, id est, uita: sed cadat, id est, moriatur ante diem: & inhumatus iaceat in media arena, quod est factum: cum in Numico flumine est extinctus. Hæc sunt quæ precor, & fundo hanc uocē extremam cum sanguine. i. & sanguinem. Tum etiam o uos Tyrîj comites, exercete, id est, persequimini odijs stirpē. i. prolem, & pro id est omne futurū genus ab Aenea, & mittite nostro cineri hæc munera, scilicet, odium in Troianos illorumq; posterorū: nullus amor sit populis, nec fœdera sunt, id est, sint inter uos & illos. Et aliquis ultor exoriare, id est, exoriatur ex nostris ossibus, qui sequare, id est, persequatur ferro & face colonos Dardanios. i. Romanos: quod postea Hannibal fecit, ideo dicit nunc, si potest fieri, & si nunc non potest fieri, olim, uel quocunq; tempore uires dabunt se, id est, fuerit opportunum. Et ego imprecor, ut littora sint cōtraria littoribus, et undæ fluctibus, & arma armis, et ipsi ne

Hæc ait, & partes animum versabat in omnes,
 Inuisam quærens quamprimum abrumpere lucem,
 Tum breuiter Barcen nutricem affata Sichæi:
 (Namq; suam patria antiqua cinis ater habebat)
 Annam chara mihi nutrix huc siste sororem:
 Dic corpus properet fluuiali spargere lympha,
 Et pecudes secum, & monstrata piacula ducat,
 Sic ueniat, tuq; ipsa pia tege tempora vitta,
 Sacra Ioui Stygio, quæ rite incepta parauit,
 Perficere est animus, finemq; imponere curis:
 Dardanijq; rogam capitis permittere flammæ,
 Sic ait: illa gradum studio celerabat anili.
 At trepida, & cœptis immanibus efferat Dido,
 Sanguineam voluens aciem, maculisq; trementes
 Interfusa Genas, & Pallida morte futura,
 Interiora domus irrumpit limina, & altos

¶ Ecphrasis.

potes pugnent inter se. Hæc ait Dido, & uersabat animum in omnes partes, quærens abrumpere, id est, finire lucem inuitā. i. inuisam quamprimum, id est, cito. Tū affata est breuiter, id est, uerbis paucis Barcen nutricē Sichæi mariti prioris (nā cinis ater, id est, mors habebat suam nutricem in antiqua patria, id est, Phœnice) O chara nutrix siste mihi huc. i. uoca sic sororē, ut illā adducas, et dic illi, ut properet spargere. i. abluere corpus lympha fluuiali ac si dicat uiua: & dic, ut ducat secum pecudes & piacula. i. purgatoria sacra monstrata. i. solita. Sic ueniat soror, ut dixi: & tu ipsa o nutrix tege tempora mea vitta sacra & pia siue religiosa. Nam est mihi animus perficere sacra. i. sacrificia Ioui Stygio. i. Plutoni, quæ sacra incepta rite. i. ex ordine ego parauit: & est mihi animus imponere finē curis (sed ambigue dicitur, an per mortē, an per sacrū, an per utrūq;) & est animus permittere flammæ. i. incēdere rogū. i. cineres capitis Dardanij. i. Aeneæ effigē. Sic ait Dido, & illa. i. nutrix pperabat. i. accelerabat gradū. i. passū studio anili, quæ an? erat. At Dido efferat. i. ferox, & trepida cœptis immanibus, & uoluēs huc illuc aciem oculorū sanguineā, & interfusa Genas. i. habens genas tremētes interfusas maculis, quod signum erat cogitantis uaria, & pallida iam morte futura. i. propinqua, irrumpit, id est, cum impetu intrat limina domus interiora, id est, penetralia:

Allu. lit ad
 ensem Aia
 cis, donatū
 ab Hecsto-
 re, quo se
 Aiax occi-
 dit.
 Conscendit furibunda rogos, ensemq; recludit
 Dardanum, non hos quaesitum munus in usus,
 Hic postquam Iliacas vestes, notumq; cubile
 Conspexit, paulum lachrymis, & mente morata,
 Incubuitq; toro, dixitq; nouissima verba:
 Dulces exuiā, dum fata, Deusq; sinebant,
 Accipite hanc animam, meq; his exoluite curis.
 Vixi, & quem dederat cursum fortuna, peregi:
 Et nunc magna mei sub terras ibit imago.
 Urbem praecalam statui, mea moenia vidi:
 Vltā virum, poenas inimico a fratre recepi,
 Foelix, heu nimium foelix, si littora tantum
 Nunquam Dardaniae tetigissent nostra carinae.
 Dixit, & os impressa toro, moriemur inultae
 Sed moriamur: ait, sic sic iuuat ire sub umbras,
 Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
 Dardanus; & nostrae secum ferat omina mortis.

¶ Ecphrasis.

& ipsa furibunda conscendit altos rogos. i. pyram iam memoratā, & recludit. i. stringit ensem Dardaniū. i. Aeneae. appositivē. mundū quaesitū sed nō in hos usus, quo nunc est usura. Et postquā cōspexit hic vestes Iliacas. i. Aeneae exuias, et cubile notum, in quo cum Aenea cubuerat, morata est paulū lachrymis & mēte. i. flēs et cogitans multa, et deinde incubuit toro, & dixit uerba nouissima, quae sequuntur. O exuiā. i. vestes dulces, dū fata et Deus sinebāt, quasi diceret nūc amarae, accipite hanc animam. i. sanguinem, & exoluite nāc his curis. i. amoribus. Vixi, & peregi cursum, quem fortuna mihi dederat, & nunc magna imago mei, id est, ex me ibit sub terras. Ego statui. i. fundavi urbem praecalam, & vidi mea moenia, id est, a me structa, & vltā uirū Sichaeū recepi poenas ab inimico fratre, et fuisset foelix, heu nimium foelix, una tamē re tātū excepta, si carinae Dardaniae nūquā tetigissent nostra littora, id est, huc naues appulissent. Dixit, & impressa os, id est, habens os impressum toro ait, moriemur inultae sed moriamur sic sic, id est, cruenta morte, iuuat ire sub umbras, id est, ad inferos. Dardanus crudelis, id est, Aeneas hauriat, id est, uideat oculis hunc ignem, quo ego cremabor, & ferat secum omina, id est, auspicia infausta nostrae mortis. Dixerat Dido, & comites. i. fa-

Dixerat: atq; illam media inter talia ferro
 Collapsam aspiciunt cernites, ensemq; cruore
 Spumantem, sparsasq; manus, it clamor ad alta
 Atria: concussam bacchatur fama per urbem,
 Lamentis, gemituq; & foemineo ululatu
 Tecta fremunt: resonat magnis plangoribus aether:
 Non aliter, quam si immixtis ruat hostibus omnis
 Carthago, aut antiqua Tyros, flammæq; furentes
 Culmina perq; hominum uoluantur, perq; deorum,
 Audijt exanimis, trepidocq; exterrita cursu
 Unguibus ora soror foedans, & pectora pugnis:
 Per medios ruit, ac morientem nomine clamat,
 Hoc illud germana fuit: me fraude petebas:
 Hoc rogo iste mihi, hoc ignes, aræq; parabant:
 Quid primum deserta querar: comitem ne sororem
 Spreuisti moriens: eadem me ad fata vocasses:

¶ Ecphrasis.

mule aspiciunt illam collapsam ferro, id est, in ensem inter talia uerba media, & aspiciunt ensem spumantem cruore, & aspiciunt manus sparsas cruore. Clamor it ad atria alta, cum auditum est reginam se ferro confecisse, & fama bacchatur, id est, furit per urbem concussam, id est, commotam & perturbatam: tecta, id est, domus fremunt, id est, resonant lamentis & gemitu & ululatu foemineo: & aether resonat plangoribus, id est, percussionibus pectorum muliebribus: non aliter (in quam resonat) quam si Carthago ruat, id est, diriplatur hostibus immixtis, id est, intra moenia receptis, et flammæ ignis furentes uoluantur per culmina hominum, id est, domos, & culmina Deorum, id est, templa. Soror exanimis, id est, exanimata audijt superius dicta, & exterrita ruit per medios cursu trepido, foedans ora unguibus, & foedans pectora pugnis, & clamat nomine, id est, nominatim Dido morientem, dicens. O germana hoc fuit illud, id est, huc pertinebat totus ille sacrificij apparatus: me petebas fraude, id est, decipere uolebas: iste rogo, quē me parare iubebas, hoc parabat mihi: & ignes & aræ hoc parabant mihi: Itaq; ego p mortē a te deserta qd primū q̄rar. i. cōquerar: O soror ne in unqd tu moriēs spreuisti me sororē tuā comitē. Vocasses, subaudi si, ad eadē fata. i. ad eadē mortē

Inuit Car-
 thaginis di-
 reptionē,
 quae facta
 est tercio
 bello Puni-
 co.

Querula
 oratio An-
 nae, qua
 mortiscan-
 sam in se
 trans fert:

Idem ambas ferro dolor, atq; eadem hora tulisset.
 His etiam struxi manibus, patriosq; vocavi
 Voce Deos, sic te vt posita crudelis abessem.
 Extinxi te, meq; soror, populumq; patresq;
 Sidonios, urbemq; tuam. date vulnera lymphis
 Abluam; & extremus si quis super halitus errat,
 Ore legam. Sic fata gradus euaserat altos,
 Semianimemq; sinu germanam amplexa fouebat
 Cum gemitu, atq; atros siccabat veste cruores.
 Illa graues oculos conata attollere, rursus
 Deficit: infixum stridet sub pectore vulnus.
 Ter sese attollens, cubitoq; innixa leuauit,
 Ter reuoluta toro est: oculisq; errantibus alto
 Quæsiuit cælo lucem, ingemuitq; reperta.
 Tum Iuno omnipotens longum miserata dolorem,
 Difficilesq; obitus, Irim demisit Olympo.

¶ Ecphrasis.

Idem dolor atq; eadem hora tulisset ambas ferro, id est, ferri cæde. O crudelis, etiam his, id est, proprijs manibus struxi, subaudi, pyram, & uocavi Deos uoce patria, id est, precibus more patriæ, ut abessem te posita sic. O soror, ego extinxi te & me, & populum Carthaginensem, & patres, id est, urbis senatores Sidonios, id est, qui nobiscum ex Sidone uenerant, & tuam urbem: in se transfert Anna omnem culpam, cum ipsa nihil peccauerit. Date lymphas, ut ego abluam uulnera sororis lymphis, & legam, id est, colligam ore halitum, si quis halitus, id est, spiritus extremus errat, id est, superextat. Et Anna sic fata, id est, postquam hæc locuta est, euaserat, id est, conscendit altos gradus ad eum locum, in quo struata fuit pyra: & amplexa fouebat, id est, amplectabatur sinu cum gemitu germanam semianimem, & siccabat ueste cruores illos atros. Illa Dido conata attollere oculos graues. i. morte instate læquidos, rursus deficit. i. uiribus destituitur, & uulnus infixum stridet sub pectore. i. sonat: & illa innixa cubito leuauit sese, attollens sese, & ter reuoluta est toro, & oculis errantibus quæsiuit lucem in alto cælo, quam cum repperisset, ingemuit, dolens quod adhuc uiueret. Tunc Iuno omnipotens (quia Iouis consors & deo omnipotens) miserata longum laborem, & obitus difficiles dimisit Irim nunciam suam ex Olympo, id est, cælo:

Quæ luctantem animam, nexosq; resolueret artus,
 Nam, quia nec fato, merita nec morte peribat,
 Sed misera ante diem, subitoq; accensa furore,
 Nondum illi flauum Proserpina vertice crinem
 Abstulerat, Stygioq; caput damnauerat Orco;
 Ergo Iris croceis per cælum roscida pennis,
 Mille trahens uarios aduerso sole colores
 Deuolat, & supra caput astitit. Hunc ego Diti
 Sacrum iussa fero: tecq; isto corpore soluo.
 Sic ait: & dextra crinem secat: omnis & vna
 Dilapsus calor, atq; in ventos uita recessit.

¶ Ecphrasis.

quæ Iris resolveret animam luctantem & artus nexos, id est, nexam & implicitam artibus. Nam nec Proserpina inferorum Dea nondum abstulerat illi ex uertice crinem flauum, neque damnauerat caput Orco stygio, id est, Deo Inferorum, quia nec peribat fato nec morte merita, sed ipsa Dido misera, & accensa furore subito peribat ante diem. Ergo Iunonis imperio Iris roscida pennis croceis a colore: trahens per cælum mille colores uarios deuolat, id est, deorsum uolans astitit, & ait sic: Ego iussa à Iunone fero Diti. Plutoni hunc crinem sacrum, & soluo te isto corpore, & sic dextra sua secat crinem, & omnis calor una. i. cum crine simul est dilapsus, id est, euauit, & uita, id est, anima recessit in Ventos.

¶ Adilon.

Quintus habet ludos, & classem corripit ignis,

¶ **MODESTINI IURISCONSULTI IN**
 quintum Aeneidos Librum argumentum.

NAuigat Aeneas, Siculas defertur ad oras,
 Hic manes celebrat primos, Vna hospes Acestes
 Ludos ad tumulum faciunt, certamina ponunt.
 Prodigium est cunctis ardens delapsa sagitta,
 Iris tum Beroen habitu mentita senili
 Incendit naues, subitus quas vindicat imber.

In somnis pater Anchises quæ bella gerenda,
Quoq; duce ad naues possit descendere narrat,
Transcribit matres vrbi, populumq; volentem.
Et placidum Aeneas Palinurim quærit in undis,

¶ Ecphrasis.

Navigat Aeneas. iuxta morē in superioribus obseruatū, antequā ad explas
nationē huius quinti libri accedā, prius argumēti interpretationē præmit
tā sub hoc ordine. Aeneas navigat. i. naue per mare fertur, et defertur. i. portatur
ad oras. i. regiones Siculas. i. Siciliēses. Hic. i. in Sicilia celebrat. i. sacrificijs colit &
honorat primos manes. i. aīus s. patris Anchisæ: et ipse Aeneas et Acestes hospes
faciūt. i. constituūt unal. simul ludos ad tumulū. i. iuxta sepulcrū. s. Anchisæ: ei po
nūt certamina. s. currēdi, & cestibus digladiādī, & iaculādī uel sagittādī. Sagitta
i. iaculū uel tragula ab Aceste emissa ardēs. i. in acre incēsa (nā dictū est postea
Pœta: Nāq; uolās liquidis i nubib; arsit arūdo, Signauit q; uia flāmis, tenuesq; re
cessit Cōsumpta in uētos) delapsa. i. per aerē lapsa est prodigiū. i. miraculū ostēdū
portentū et ueluti mōstrū cūctis. i. omnibus astātibus. Iris. i. arcus ille cælestis (qui
nimboſo tēpore multis coloribus uartegat in aquosa nube. ex Solis aduersi reper
cussioe apparet, sed apud uetustiores pro Dea ueneris ministra celebratur, et pro
ea nūc accipitur) mēta. i. qua finxit et imitata est tū pro tūc Beroen mullerē il
lā Troianā sic dictā habitu. i. ueste senili. i. ad senē p̄tinēt, qualis ipsa Beroes erat.
Iris, dico, incēdit naues, quas. s. naues imber. i. pluuia uel aqua de cælo cadēs subit.
i. improuisus & repētinus uēdicat. i. liberat ab incēdō puta restinguēdo ignē per
nauū tabulata peruagatē. Pater Anchises narrat. i. ostēdit et demōstrat in somnis
i. dū Aeneas dormiret, quæ. i. qualia bella gerēda subaudi, sint in Italia: et narrat,
inquam, quō duce. i. ductore possit Aeneas descendere ad manes. i. ad Inferos. Si
byllā autē intelligit, qua ducēte Aeneas ad manes peruenit, ut lati⁹ in sexto libro
dicetur. Deinde Aeneas trāscribit. i. trāsferit et quasi in cathalogo assignat matres
i. mulieres Troianas urbi. i. ad urbē incolēdā, & trāscribit populū. i. multitudi
nē senū ac puerorū uolētē. s. in Sicilia remanere, nec ad Italiā euehi. Et Aeneas
quærit. i. inquiri Palinurū nauis magistrū ac gubernatorē placidū. i. benignū &
mitē in undis. s. maris, in quas undas Palinur⁹ ipse a Deo Somno proiectus est.

¶ ANTONIVS RAMIRVS

Hanc quoq; huius argumenti expositionem hic addidi, quia in prototypo
Nebriſſenſis decrat, quod idem fecimus in primo & secundo.

P V B. VERGILII
LII MARONIS AENEIDOS
Liber Quintus.

Interea medium Aeneas iam classe tenebat
Certus iter: fluctusq; atros Aquilōe secabat,
Mœnia respiciens, quæ iam infœlicis Elissæ
Collucent flāmis: quæ tantū accēderit ignem
Causa latet: duri magno sed amore dolores
Polluto, notumq; furēs quid fœmina possit:
Triste per augurium Teucrorum pectora
ducunt.

Vt pelagus tenuere rates, nec iam amplius ulla
Occurrit tellus, Cælum undiq; & undiq; Pontus:
Olli cæruleus supra caput astitit imber,
Noctem, hyememq; ferens, & inhorruit unda tenebris,

Alij. maria
undiq; &
undiq; Cæ
lum,

¶ Ecphrasis.

Interea. In hoc quinto libro continentur præcipue ludi, quos Aeneas ad tu
mulum patris Anchisæ fieri curauit. Interea igitur dum Dido se uulnere con
cidens perijt, Aeneas certus, subaudi, eundi tenebat classe, id est, nauibus medi
um iter, & secabat fluctus atros Aquilone, quo flante undæ nigrescunt, respici
ens mœnia Carthaginis, quæ iam collucent flammis Elissæ infœlicis, quæ se in
pyram intecerat mortens. Sed latet illum causa, quæ accenderat tantum ignem,
sed due res ducunt pectora Teucrorum per augurium triste, suspicantium id
quod erat, scilicet, dolores duri magno amore polluto, id est, læſo: & etiam no
tum, id est, res nota, furens fœmina quid possit, quia nihil est, quod non eo ca
su audeat. Vt, id est, posteaquam rates tenuere pelagus, nec ulla tellus ampli
us occurrit, & maria & cælum erant undiq; id est, nusquam terra compares
bat: imber cærule⁹. i. niger astitit supra caput olli. i. illi. s. Aeneæ, ferēs noctē. i. tene
bras, et hyemem. i. tempestatem, & unda inhorruit. i. horridior uisa est tenebris.

Ipsē Gubernator puppi Palinurus ab alta:
 Heu quānam tantū cinxerunt æthera nimbis
 Quidue pater Neptune paras: sic deinde locutus,
 Colligere arma iubet, validisque incumbere remis,
 Obliquatque sinus in ventum, ac talia fatur.
 Magnanime Aenea, non si mihi Iuppiter autor
 Spondeat, hoc sperem Italiam contingere cælo,
 Mutati transuersa fremunt: & vespere ab atro
 Consurunt Venti, atque in nubem cogitur Aer.
 Nec nos obniti contra, nec tendere tantum
 Sufficimus: superat quoniam Fortuna, sequamur:
 Quoque vocat, vertamus iter, nec littora longe
 Fida reor fraterna Erycis, portusque Sicanos:
 Si modo rite memor seruata remetior astra:
 Tum pius Aeneas, Equidem sic poscere Ventos
 Iam dudum, & frustra cerno te tendere contra:

¶ Ecphrasis.

Ipsē Palinurus Gubernator nauis Aeneæ inquit ab alta puppi. Heu quānam id est, cur tantū nimbi cinxerunt æthera id est, aerem. Et o Neptune pater quid paras id est, uis faceres Et deinde id est, postquam sic locutus est, iubet colligere arma, id est, uela nauium, & incumbere remis ualidis, quorum est nauigatio in tempestate tutior quam uelorum, & obliquat sinus uelorum in Ventum, & fatur talia. O magnanime Aenea, ego non sperem, id est, sperare possum me posse contingere Italiam hoc cælo, id est, aere, si id est, quāuis Iuppiter auctor spondeat id est, promittat, & hoc, quia Venti mutati fremunt, id est, seuiunt transuersa id est, ex transuerso, & consurgunt a Vespere atro, id est, ab occasu, & aer cogitur id est, spissatur in nubem, quod est tempestatū futuræ signum, nec nos sufficimus obniti, id est, resistere contra nec tendere, id est, contendere tantum, quantum tempestas in nos seuit. Ideo sequamur, scilicet, Fortunam, quoniam superat id est, uincit nos, & uertamus iter, quoniam eadem Fortuna uocat nos, & cogit nos ire. Et ego reor littora fraterna, id est, fratris tui Erycis, quia uterque filius fuit Veneris, & portus sicanos, id est, Siciliae non esse longe a nobis, si modo ego memor remetior, id est, remanigo rite, id est, ordine astra seruata. Tunc pius Aeneas inquit, Ego quidem iam dudum cerno Ventos sic poscere, & cerno te contra tendere, sed frustra.

Flecte

Flecte uiam uelis: an sit mihi gratior ulla,
 Quoque magis fessas optem dimittere naueis,
 Quamque Dardanium tellus mihi seruat Acesten:
 Et patris Anchisæ gremio complectitur ossa:
 Hæc ubi dicta, petunt portus. & uela secundi
 Intendunt Zephyri: fertur cita gurgite classis,
 Et tandem læti notæ aduertuntur arenæ.
 At procul excelso miratus uertice montis
 Aduentum, sociasque rates, occurrit Acestes,
 Horridus in iaculis, & pelle Libystidis ursæ:
 Troia Criniso conceptum flumine mater
 Quem genuit: veterum non immemor ille parentum
 Gratatur reduces, & gaza lætus agresti
 Excipit, ac fessos opibus solatur amicis.
 Postera cum primo stellas oriente fugerat
 Clara dies, socios in cœtum littore ab omni

¶ Ecphrasis.

Igitur flecte uiam uelis. An ulla tellus sit mihi gratior, & quo, id est, in quam ego magis optem dimittere naues tempestate fessas, quam illa tellus, quæ seruat mihi, id est, retinet Acesten Dardanum ab origine, ut paulo post dictum est, & tellus quæ complectitur gremio ossa patris Anchisæ, qui, ut in fine libri tertij dixit, illic sepultus est. Vbi hæc dicta sunt ab Aenea, Troiani petunt portus Siciliae, & Zephyri secundi, id est, a puppi spirantes intendunt uela, & classis cita fertur gurgite, & illi læti aduertuntur tandem arenæ notæ, id est, littoribus, in quibus fuerant antea. At Acestes procul ex excelso uertice montis miratus aduentum Troianorum, & rates socias, id est, amicas occurrit illis, ut erat horridus in iaculis, quia eo tempore uenabatur, & horridus in pelle ursæ Libystidis, id est, Libycæ, qua erat indutus. Quem Acesten conceptum flumine Criniso, id est, a Deo illius fluij, mater Troia id est, Troiana, scilicet, Egesta Hippotis filia genuit, id est, peperit. Itaque ille non immemor, id est, memor parentum ueterum gratatur reduces, id est, gratulatur illis reducibus, & ipse lætus excipit illos gaza agresti, id est, uenatione, & solatur illos fessos opibus amicis id est, cibo. Cum postera, id est, sequens dies clara fugerat, id est, euanescere fecit stellas primo oriente, id est, sub auroram, Aeneas aduocat ab omni littore socios in cœtum id est, in conciliū,

Ali. Quo
ue.Acestes
rex, ex E=
gesta &
Criniso flu
uio pro=
gnatus.
Alias am
cos.ita rui lentes
in curia, no len
3 tra sunt

More mi-
litari.

Ali. Myce-
nis

Aduocat Aeneas, tumuliq; ex aggere fatur:
Dardanidæ magni, genus alto a sanguine Diuum
Annus exactis completur mensibus orbis,
Ex quo relliquias, diuiniq; ossa parentis
Condidimus terra, mœstasq; sacrauimus aras,
Iamq; dies (ni fallor) adest, quem semper acerbum,
Semper honoratum (sic Diij voluistis) habebo,
Hunc ego Getulis agerem si Syrtibus exul,
Argolico ue mari deprehensus, & vrbe Mycenæ,
Annua vota tamen, solenneisq; ordine pompas
Exquerer, strueremq; suis altaria donis.
Nunc vltro ad cineres ipsius, & ossa parentis,
Haud equidem sine mente reor, sine numine Diuum
Adsumus, & portus delati intramus amicos:
Ergo agite, & cuncti lætum celebremus honorem:
Poscamus ventos, atq; hæc mea sacra quotannis
Vrbe velit posita templis sibi ferre dicatis,

¶ Ecphrasis.

¶ fatur, id est, alloquitur illos ex aggere tumuli, id est, ex loco altiori dicens. O Dardanidæ magni, id est, Troiani. appositiuè. genus ab alto sanguine Diuorum. Orbis, id est, annus, id est, anni reuolutio completur mensibus exactis, id est, perfectis, ex quo condidimus terræ, id est, humauimus relliquias & ossa parentis diuini, & ex quo sacrauimus illi aras mœstas, & nisi ego fallor, tam dies adest, quem semper habeo acerbum, quia in eo patrem amisi, & semper honoratum, quoniam o Dijs nos uoluistis. Itaq; si ego agerem hunc diem exul in Syrtibus Getulis, id est, Africæ, uel deprehensus in mari Argolico aut Mycene urbe hostili, ego tamen exquerer, id est, quasi in exequias ducerem annua uota, & pompas solennes, id est, anniuersarias ex ordine, id est, consuetudine: & struerem, id est, ornarem altaria suis donis. Nunc uero nos adsumus ad cineres & ossa ipsius parentis, ut ego reor non sine mente, id est, prouidentia & sine numine Diuum pro Diuorum: & delati nauibus intramus portus amicos, propter Acestorum origine Troianū. Ergo agite. i. e. et cuncti celebremus honore lætum, id est, lætas exequias, & poscamus uentos futura nauigationi, & uelit ipse pater nos ferre sibi hæc mea sacra quot annis. i. anniuersaria urbe posita, & templis dica-

Bina boum vobis Troia generatus Acestes
Dat numero capita in nauis; adhibite penates
Et patrios epulis, & quos colit hospes Acestes.
Præterea si nona diem mortalibus alium
Aurora extulerit, radijsq; retexerit orbem,
Prima citæ Teucris ponam certamina classis.
Quiq; pedum cursu ualet, & qui viribus audax,
Aut iaculo incedit melior, leuibus ue sagittis,
Seu crudo fudit pugnam committere cæstu,
Cuncti adsint: meritæq; ex pectent præmia palmæ.
Ore fauete omnes, & cingite tempora ramis.
Sic fatus, uelat materna tempora myrto.
Hoc Helymus facit, hoc æui maturus Acestes,
Hoc puer Ascanius, sequitur quos cætera pubes.
Ille concilio multis cum millibus ibat
Ad tumulum magna mediis comitante caterua,
Hic duo rite mero libans carchesia Baccho

¶ Ecphrasis.

¶ tis cum in Italiam uenerimus. Acestes generatus a Troia, id est, Troiana matre dat uobis capita boum bina numero in naues singulas. Idcirco adhibete epulis sacris & penates proprios. i. Deos Troianos, & eos, quos Acestes hospes colit. Præterea si nona aurora extulerit, id est, ostenderit mortalibus diem alium, & retexerit, id est, apperuerit orbem radijs suis. Ego proponam Teucris prima certamina classis citæ: & illi etiam, qui ualet cursu pedum: & illi, qui est audax uiribus, aut qui incedit melior iaculo, id est, melius iaculatur, aut leuibus sagittis: seu illi, qui fudit, id est, confidit committere pugnam cæstu crudo, id est, duro. Igitur cuncti adsint, & expectent uictores præmia palmæ meritæ, & uos omnes fauete ore dicentes bona uerba, & cingite tempora, id est, capita ramis. Et eneas fatus sic uelat. i. circumdat atq; coronat tempora myrto materna. i. Veneri matri consecrata. Et Helymus facit hoc, & Acestes maturus æui, id est, senex, & Ascanius puer facit hoc, quos cætera pubes, id est, iuuentus sequitur. i. imitatur idem faciens. Ille Aeneas ibat e concilio cum multis millibus hominum ad tumulum Anchisæ, ibat (inquam) medius in magna caterua illum comitante. Hic, id est, tunc uel ad tumulum libans rite duo

Alludit ad
nouendia
le sacrum,
atq; adeo
funebre,

Fundit humi, duo lacte nouo, duo sanguine sacro:
 Purpureosq; iacit flores, ac talia fatur:
 Salue sancte parens, iterum saluete recepti
 Nequicquam cineres, animæq; vmbraeq; paternæ.
 Non licuit fines Italos, fataliaq; arua,
 Nec tecum Ausonium (quicumq; est) quærere Tybrim.
 Dixerat hæc: adytis cum lubricus anguis ab imis
 Septem ingens gyros, septena volumina traxit,
 Amplexus placide tumulum, lapsusq; per aras:
 Cæruleæ cui terga notæ, maculosus & auro
 Squamam incendebat fulgor: ceu nubibus arcus
 Mille trahit varios aduerso sole colores,
 Obstupuit visu Aeneas, ille agminē longo
 Tandem inter pateras, & læuia pocula serpens
 Libauitq; dapes, rursusq; innoxius imo
 Successit tumulo, & depasta altaria liquit.

¶ Ecphrasis.

carchesia Bacho mero, id est, vini puri suudit humi illa libata, & duo lacte nouo, id est, noui lactis, & duo sanguine sacro, id est, sanguinis ex pecudibus cæsis. Et iacit in tumulum flores purpureos, & fatur talia, scilicet, quæ sequuntur. Salue o pater sancte, & o cineres nequicquam, id est, frustra recepti, id est, liberati, & o animæ & umbræ paternæ iterum saluete. Non licuit, id est, non fuit licitum mihi, hoc est, non potui quærere tecum Tyberim Ausonium. i. Italiæ fluuium, quicumq; est. Dixerat Aeneas hæc, cum anguis lubricus. i. labilis ab adytis imis exiens, id est, ex sepulchro, ipse ingens, & amplexus tumulum placide, & lapsus per aras, traxit septem gyros, id est, spiras, & septena volumina, idem est. Cui angui terga, id est, pellis, erant notæ cæruleæ, id est, habebat notas, hoc est, maculas, cæruleas, id est, uirides in tergo. Et fulgor maculosus, id est, anguis ipse fulgorem habens in maculis ex auro incendebat squamam auro, id est, incendere uidebatur splendor auri. Et ponit eius rei comparationem. Ceu. i. tanquã arcus, qui est Iris græce, in nubibus trahit mille colores aureos aduerso Sole, quia semper e regione ad Solem uidetur. Tunc Aeneas obstupuit visu. i. cum uidisset. Sed ille anguis serpens inter pateras et pocula læuia. i. tersa & polita, tãdē libauit. i. degustauit dapes, et innoxius. i. nemini nocēs successit imo tūulo, unde exlerat, et reliquit

Hoc magis inceptos genitori instaurat honores,
 Incertus Genium ne loci, famulum ne parentis
 Esse putet: cædit quinas de more bidentes,
 Totq; sues, totidem nigrantes terga iuuenos:
 Vinaq; fundebat pateris, animamq; vocabat
 Anchisæ magni, manesq; Acheronte remissos,
 Nec non & socij, quæ cuiq; est copia, læti
 Dona ferunt, onerantq; aras, mactantq; iuuenos,
 Ordine athena locant alij, fuscq; per herbam
 Subijciunt verubus prunas, & uiscera torrent:
 Expectata dies aderat, nonamq; serena
 Auroram Phaethontis equi iam luce uehebant,
 Famaq; finitimos, & clari nomen Aestæ
 Excierat: læto complerant littora cœtu,
 Visuri Aeneadas: pars & certare parati,
 Munera principio ante oculos, circoq; locantur.

¶ Ecphrasis.

altaria depasta. Tunc Aeneas hoc, id est, propter hoc magis instaurat genitoris, id est, renouat honores inceptos, id est, sacrificia, incertus ne, id est, an putet esse Genium loci illius, id est, demonem, an famulū parentis cum illo sepultum. Itaq; cædit, id est, sacrificat quinas bidentes, id est, oues de more, & totidem sues, & totidem iuuenos nigrantes terga, id est, habentes terga nigra: & præterea fundebat uina pateris, & uocabat animam Anchisæ magni, hoc est, manes remissos, id est, remittendos ab Acheronte, id est, ab inferis. Nec non & socij læti ferunt dona, secundum eam copiam, quæ est cuiq; et donis illis onerant aras, & mactat, id est, sacrificant iuuenos. Alij uero ex socijs locant athena, id est, cacabos ordine, & fusi per herbam subijciunt prunas uerubus, id est, supponunt, & torrent uiscera, id est, carnes. Et iam dies expectata, id est, promissa ad ludos aderat, & iã equi Phaethontis, id est, Solis uehebant nonam auroram, id est, diem luce serena. Et fama ludorum uel potius Troianorum excierat. i. commouerat finitimos, & nomē quoq; Aestæ clari, qui compleuerant littora lato cœtu. i. multitudine uisuri, id est, ut uiderent Aeneadas, id est, Troianos: & pars illorum conuenerat parati certare. Principio, id est, ante omnia munera locantur ante oculos in medio circo. i. caueæ confessu. i. tripodes. i. mense Delphicæ, sacri. i. Appollini cōsecrati, et coronæ uiris

Nullus lo-
 c9 sine Ge-
 uio.

lato. Neq;
 briff. legit
 lato.
 Alludit ad
 morē Ro-
 manorum.

Deplora-
 tio.
 Serpēs ex
 adytis ela-
 psus.
 Ali. nubi-
 bus.
 Compara-
 tio.
 Serpēs par-
 ticipiū hic
 est, non no-
 men.

AENEIDOS.

In medio, sacri tripodes, viridesq; coronæ,
 Et palmæ pretium victoribus, armæq; & ostro
 Perfusæ vestes, argenti, auricq; talenta:
 Et tuba commissos medio canit aggere ludos.

Prima pares ineunt grauibus certamina remis
 Quattuor ex omni delectæ classe carinæ,
 Velocem Mnestheus agit acri remige Pistrin,
 Mox Italus Mnestheus, genus a quo nomine Memmi,
 Ingentemq; Gyas ingenti mole Chimæram,
 Urbis opus, triplici pubes quam Dardana versu
 Impellunt, terno consurgunt ordine remi.
 Sergestusq; domus tenet a quo Sergia nomen,
 Centauro inuehitur magna; Scyllaq; Cloanthus
 Cærulea, genus vnde tibi Romane Cluenti.

Est procul in pelago saxum, spumantia contra
 Littora, quod tumidis submersum tunditur olim

¶ Ecphrasis.

des: & palma appositue. precii victoribus (nā victori palma dabatur) & arma,
 & vestes perfusæ ostro. i. purpura: & talenta. i. pondera certa argenti & auri.
 & tuba. i. tubicem canit. i. canendo dat signum in medio aggere. i. loco editorum. lu-
 dos commissos. i. inceptos. Igitur quattuor carinæ delectæ ex omni classe, id est,
 ex numero undeuiginti nauum pares grauibus remis. i. magnis ineunt certamis
 na, id est, de uelocitate contendunt inter se. Mnestheus dux Troianus agit. i. impel-
 lit acri remige. i. remigio Pistrin uelocem, nomen est proprium nauis. Mnesthe-
 us dico, mox futurus Italus, quia ab eius nomine est genus Memmi. i. familia Mem-
 miorum. Et Gyas dux quoq; Troianus agit Chimæram ingenti mole. i. molis in-
 gentis. appo. urbis opus, id est, publice edificatâ, uel ita magna, quod uidebatur ur-
 bem æquare. Quam uidelicet nauem pubes Dardana, id est, Troiana iuuentus
 impellunt uersu triplici. i. ordine, quod exponit, et remi consurgunt terno ordine:
 & Sergestus uehitur Centauro magna, scilicet, nauis. a quo domus, id est, familia
 Sergia tenet uomen. Et Cloanthus inuehitur Scylla cærulea. i. uiridi, id est, coloris
 marini unde o Cluenti Romane genus est tibi, nam Cluentiorum familia nobi-
 lis fuit Romæ. Deinde describit metæ locū. d. Saxum. i. parua insula est procul a
 litore cōtra littora spumantia, quod saxū submersum olim. i. aliquando tūditur

LIBER V.

fo. c.

Fluctibus, hyberni condunt ubi sydera Cori:
 Tranquillo filet: immotæq; attollitur vnda
 Campus, & apricis statio gratissima mergis,
 Hic viridem Aeneas frondenti ex ilice metam
 Constituit signum nautis pater: vnde reuerti
 Scirent, & longos, ubi circumflectere cursus.
 Tum loca sorte legunt: ipsiq; in puppibus auro
 Ductores longe effulgent, ostroq; decori.
 Cætera populea velatur fronde iuuentus:
 Nudatosq; humeros oleo perfusa nitescit.
 Considunt transtris, intentaq; brachia remis
 Intenti, expectant signum, exultantiaq; haurit
 Corda pauor pulsans, laudumq; arrepta cupido.

Inde ubi clara dedit sonitum tuba, finibus omnes,
 Haud mora, prosiluerunt suis: ferit æthera clamor
 Nauticus: aductis spumant freta uersa lacertis,
 Insidunt pariter sulcos: totumq; dehiscit

¶ Ecphrasis.

fluctibus tumidis, ubi cori hyberni, uenti sunt hyemales, condunt. i. abscondunt
 sydera. In qua insula campus filet mari tranquillo, & attollitur unda immo-
 ta. appositue. statio gratissima mergis. i. aubus marinis apricis, id est, aprica-
 ri uolentibus. Hic, id est, in hac insula Aeneas pater constituit nautis metam
 uiridem ex ilice frondenti. appositue. signū, unde scirent reuerti, & ubi possent
 circumflectere longos cursus, scilicet, nauum simul certantium. Tunc ductores
 eligunt loca sorte: & ipsi decori ostro fulgent auro in puppibus longe, id est,
 ualde, sed cætera iuuentus nauarum uelatur fronde populea, id est, populi ar-
 boris, & perfusa oleo humeros nudatos nitescit, scilicet, oleo. Tunc remiges
 considunt transtris, & intenti brachia intentâ, id est, habentes brachia inten-
 ta spectant signum, id est, metam. Et pauor pulsans haurit, id est, percu-
 tit corda illorum exultantia, id est, palpitantia, & cupido laudum arrepta hau-
 rit & cætera. Inde ubi tuba clara dedit sonitum, haud mora, id est, sta-
 tim omnes prosiluerunt ex suis finibus, et clamor nauticus. i. nauarū ferit æthera: et fre-
 ta uersa. i. remis raso a uerro. is. spumant lacertis aductis: et naues insidunt sulcos

intēta alij
 nūdata.

al. rostrisq;
stridentibus Conuulsum remis rostris stridentibus, æquor.
 Non tam præcipites biugo certamine campum
 Corripuere, ruuntq; effuli carcere currus: *enpatica d.*
 Nec sic immixtis aurigæ undantia lora
 Concussere iugis, proniq; in verbera pendent.
Echo. Tum plausu, fremituq; virum, studiisque fauentum
 Consonat omne nemus, vocemq; inclusa volutant
 Littora: pulsati colles clamore resultant.
Materix
pro re per
Synecdo-
chen. Effugit ante alios, primusq; elabitur undis
 Turbam inter, fremitumq; Gyas, quem deinde Cloanthus
 Consequitur, melior remis, sed pondere pinus.
ali. habet Tarda tenet: post hos æquo discrimine Pistris,
 Centaurusq; locum tendunt superare priorem.
ali. longa
ali. carina Et nunc Pistris abit, nunc victam præterit ingens
 Centaurus: nunc vna ambæ, iunctisque feruntur
 Frontibus, & longæ sulcant vada falsa carinæ.

¶ Ecphrasis.

pariter, id est, sulcant mare: et totū æquor conuulsum remis & rostris nauū stridentibus dehiscit. i. finditur, & aperitur. & ponit comparationē dicens, quod currus. i. equi iu curuli certamine biugo, non tam præcipites corripuere campum, et ruunt. i. erumpunt effusi carcere. i. ex repagulo: nec aurigæ. i. ipsi currum moderatores sic concussere lora undantia, id est, laxa iugis. i. equis iugatis immixtis, id est, solutis in cursum, & aurigæ proni pendent in verbera equorum. Tunc omne nemus adiacens consonat plausu, id est, fauore, & fremitu, id est, murmure virum pro uirorum: & littora inclusa uolutant uocem, id est, in concauitate littorum resultat uox, id est, colles pulsati clamore resultant, id est, per Echo resonant. Gyas ductor Chimære effugit primus ante alios, & elabitur undis, id est, per undas inter turbam & fremitum, id est, inter fremitum turbæ, quem Gyam Cloanthus ductor Scyllæ nauis consequitur, Cloanthus, dico, melior remis, sed pinus. i. nauis Scylla tarda pondere tenet illum. i. detinet: post hos. s. Gyam & Cloanthū Pistris, cui præerat Mnesticus, & Centaurus, cui Sergestus, tendunt. i. cōtendunt æquo discrimine. i. differentia superare locum priorem inter se, et nunc Pistris abit, id est, præcedit, nunc Centaurus ingens præterit illam uictam: nunc ambæ feruntur iunctis frontibus: & carinæ, id est, naues longæ sulcant uada falsa, id est, maria.

Iamq; propinquabant scopulo, metamq; tenebant,
 Cum princeps, mediocq; Gyas in gurgite victor
 Rectorem nauis compellat uoce Menœten:
 Quo tantum mihi dexter abis: huc dirige cursum,
 Littus ama, & læuas stringat sine palmula cautes,
 Altum alij teneant, dixit: sed cæca Menœtes
 Saxa timens, proram pelagi detorquet ad undas.
 Quo diuersus abis: iterum, pete saxa Menœte,
 Cum clamore Gyas reuocabat: & ecce Cloanthum
 Respicit instantem tergo, & propiora tenentem,
 Ille inter nauem Gyæ, scopulosq; sonanteis
 Radit iter læuum interior, subitusq; priorem
 Præterit, & metis tenet æquora tuta relictis.
 Tum uero exarsit iuueni dolor ossibus ingens,
 Nec lacrymis caruere genæ: segnemq; Menœten,
 Oblitus decorisq; sui sociumq; salutis,
 In mare præcipitem puppi deturbat ab alta:

¶ Ecphrasis.

Et iam propinquabant scopulo, & tenebant metam, cum Gyas princeps uictor in medio gurgite compellat uoce. i. alloquitur Menœten rectorem nauis, cui præerat ipse. O Menœte cur abis mihi. i. in meum damnum tantum dexter. i. a meta remouitor ad partem dextram, dirige cursum huc. i. ad partem sinistram: & ama. i. tene littus insulæ, & sine. i. permitte palmula remi stringat. i. radat cautes læuas: alij teneant altum. i. profundum mare. Sed Menœtes timens saxa cæca detorquet prorā ad undas pelagi dexterioris. Tūc Gyas cum magno clamore reuocat Menœten dicēs iterū. O Menœte, quo abis diuersus? i. in partē diuersam: pete saxa insulæ. Et ecce subito respicit Cloanthum instantem illius tergo: et tenentem propiora, id est, propinquiora insulæ, & ille interior, id est, sinisterior radit iter læuum inter nauem Gyæ & scopulos sonantes, & subito præterit Gyam priorem non tunc sed antea, & relictis metis tenet æquora tuta, id est, ubi iam nullum erat periculum. Tunc uero dolor ingens exarsit iuueni, id est, Gyæ, ossibus, id est, intimis medullis, nec genæ, id est, oculorum sinus caruere lacrymis, & oblitus sui decoris, id est, honoris & salutis socium pro sociorum deturbat, id est, deiecit ab alta puppi in mare Menœtem segnem impulsione illius præcipitatum.

Palmula,
 extrema
 pars remi
 in morem
 palmae pro
 tenta.

ali. nauēq;
 al. subitoq;

Ardor iu
 uenit, &
 ira.

Ipse gubernaculo rector subit, ipse magister,
 Hortaturque viros, clauumque ad littora torquet,
 At grauis, ut fundo vix tandem redditus imo est
 Iam senior, madidamque fluens in veste Menætes,
 Summa petit scopuli, siccaque in rupe resedit.
 Illum & labentem Teucris, & risere natantem,
 Et falsos rident reuoluentem pectore fluctus.
 Hic læta extremis spes est accensa duobus,
 Sergesto, Mnestheoque, Gyan superare morantem.
 Sergestus capit ante locum, scopuloque propinquat:
 Nec tota tamen ille prior præeunte carina,
 Parte prior, partem rostro præmit æmula Pistris.
 At media socios incedens naue per ipsos
 Hortatur Mnestheus: Nunc nunc insurgite remis
 Hæctorei socij, Troiæ quos sorte suprema
 Delegi comites: nunc illas promite vires,
 Nunc animos, quibus in Getulis Syrtibus vsi,

¶ Ecphrasis.

Et ipse Gyas & rector, id est, gubernator, & magister, id est, ductor & princeps subit gubernaculo, id est, succedit: & hortatur viros, id est, remiges, & torquet clauum, id est, gubernaculi temonem ad littora insulæ. At, id est, sed Menætes grauis ætate & iam senior, & fluens in ueste madida, id est, barba, ut, id est, postquam uix, id est, difficulter est redditus, id est, restitutus ex imo, id est, fundo maris, petit summa, id est, summitatem scopuli, & resedit in rupe sicca. Teucris risere illum & labentem ex nauis & postea natantem ad scopuli summitatem, & nunc rident illum reuoluentem ex pectore fluctus falsos, id est, marinos. Tunc spes læta est accensa superare Gyan morantem duobus extremis, hoc est, Sergesto & Mnestheo, qui antehac erant extremi. Itaque Sergestus capit ante, id est, prior locum, & propinquat scopulo. Ille tamen non erat prior tota carina, id est, toto corpore carinæ, sed erat prior parte carinæ, quia Pistris æmula, id est, eiusdem rei studio præmit partem illius, sed rostro tantum. At Mnestheus incedens in media naue per ipsos, id est, inter ipsos socios, hortatur ipsos dicēs. O socij Hæctorei, id est, fortes qualis Hæctor fuit, nunc nunc insurgite remis, & promite, id est, ostēdite illas vires et animos, quibus vsi estis in Syrtibus Getulis, id est, Getulæ

Ionioque mari, Maleæque sequacibus undis.
 Non iam prima peto Mnestheus, neque vincere certo
 (Quamquam, o) sed superent, quibus hoc Neptune dedisti.
 Extremos pudeat rediisse: hoc vincite ciues,
 Et prohibete nefas, olli certamine summo
 Procumbunt, vastis tremunt ictibus ærea puppis:
 Subtrahiturque solum, tum creber anhelitus artus,
 Aridaque ora quatit: sudor fluit undique riuus.
 Attulit ipse viris optatum casus honorem:
 Namque furens animi, dum proram ad saxa suburget
 Interior, spatioque subit Sergestus iniquo,
 Infelix faxis in procurrentibus hæsit.
 Concussæ cautes, & acuto in murice remi
 Obnixi crepuere, illisacque prora pependit.
 Consurgunt nautæ, & magno clamore morantur,
 Ferratasque sudes, & acuta cuspide contos

per rigo

¶ Ecphrasis.

adiacentibus, & in mari Ionio, & in undis Maleæ sequacibus, id est, persecutribus socij, inquam, quos elegi mihi comites in suprema sorte, id est, euerfione Troiæ. Ego Mnestheus non peto iam prima, id est, primum locum, nec certo vincere, quamquam o, id est, utinam uincerem, sed o Neptune superent illi, quibus dedisti hoc, id est, superare: sed pudeat nos extremos rediisse, o ciues hoc uincite tantum, scilicet, quod non simus ultimi, & prohibete hoc nefas. Tunc illi procumbunt in remos summo certamine, & puppis ærea, id est, rostrata, tremunt ictibus remorum vastis, id est, magnis, et solum, id est, mare subtrahitur, id est, finditur et sulcatur. Tum, id est, præterea anhelitus creber quatit artus & ora arida, id est, sitibunda, & sudor fluit undique riuus, id est, riuatim ab omni corporis parte. Ipse casus, id est, fortuna attulit honorem optatum viris Mnesthei comitibus. Nam Sergestus furens animi et infelix hæsit in saxis procurrentibus, id est, in radicibus insulæ, dum interior suburget proram ad saxa, id est, ad insulam, & subit, id est, subintrat, spacio iniquo, id est, plusquam oportuit. Itaque cautes fuerunt concussæ, id est, illisæ, & remi obnixi, id est, impacti in murice acuto, id est, scopulo, crepuere, id est, fracti sunt: & prora scopulo illisa pependit. Tunc nautæ consurgunt ex transtris, & morantur cum magno clamore, & expediunt trudes, & pro id est, contos cuspide acuta, id est, acuta

ali. Ionio
 ue
 Magnus
 animus.

ali. antmis

ali. trudes

Expediunt: fractosq; legunt in gurgite remos,
 At lætus Mnestheus, successuq; acrior ipso,
 Agmine remorum celeri, ventisq; vocatis
 Prona petit maria, & pelago decurrit aperto.
 Qualis spelunca subito commota columba,
 Cui domus, & dulces latebroso in pumice nidi,
 Fertur in arua volans, plausumq; exterrita pennis
 Dat recto ingentem, mox aere lapsa quieto
 Radit iter liquidum, celeres neq; commouet alas,
 Sic Mnestheus, sic ipsa fuga secat ultima Pistris
 Aequora: sic illam fert impetus ipse volantem,
 Et primum in scopulo luctantem deserit alto
 Sergestum, breuibuscq; vadis, frustra q; vocantem
 Auxilia, & fractis discentem currere remis:
 Inde Gyan, ipsamq; ingenti mole Chimæram
 Consequitur: cedit, quoniam spoliata magistro est.

¶ Euphrasis.

cuspidis ad detrudendum nauem herentem scopulo: & legunt, id est, colligunt in gurgite remos fractos. At, id est, sed Mnestheus lætus & acrior ipso successu, quia bene illi successit Sergesti detrimentum, petit maria prona, id est, iam nauigata facilia: & decurrit pelago aperto, id est, sine ullo scopulorum periculo, & agmine remorum celeri, & uocatis uentis. Et ponit comparationem: qualis columba commota subito uolans fertur in arua, cui columbæ domus & nidi dulces, id est, filij sunt in pumice latebroso, id est, lapide concavo & latebris pleno: & illa, inquam, columba exterrita dat plausum ingentem pennis, id est, pennarum concussione. Mox, id est, deinde lapsa, id est, uolans in aere quieto radit iter liquidum, id est, per aera clarum, neq; commouet alas celeres. Sic Mnestheus, & sic nauis illius Pistris secat ultima æquora fuga, id est, cursu ueloci: & sic ipse impetus ex impulsu remorum fert illam uolantem. Ac primum deserit Sergestum luctantem, id est, laborantem in scopulo alto & uadis breuibuscq; vadis, id est, ubi maris aqua non erat profunda, & uocantem auxilia sed frustra, & tunc primum discentem currere remis fractis: & deinde consequitur Gyan, & illius nauem Chimæram mole ingenti, id est, nimie magnitudinis, sed cedit, id est, uincitur, quoniam est spoliata magistro, id est, gubernatore.

Solus iamq; ipso superest in fine Cloanthus:
 Quem petit, & summis annexus viribus urget.
 Tum vero ingeminat clamor, cunctiq; sequentem
 Instigant studijs: resonat clamoribus æther.
 Hi proprium decus, & partum indignantur honorem,
 Niteneant: vitamq; volunt pro laude pacisci.
 Hos successus alit: possunt, quia posse videntur.
 Et fors æquatis cepissent præmia rostris,
 Ni palmas ponto tendens utraq; Cloanthus,
 Fudissetq; præces, Diuosq; in vota uocasset:
 Dii, quibus imperium pelagi, quorum æquora curro,
 Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum
 Constituam ante aras voti reus: exta q; sallos
 Porriciam in fluctus, & uina liquentia fundam,
 Dixit: eumq; imis sub fluctibus audiit omnis
 Nereidum, phorcicq; chorus, Panopæaq; uirgo,
 Et pater ipse manu magna Portunus euntem

¶ Euphrasis.

Et solus Cloanthus superest iam in ipso fine, quia erat primus, quem petit, id est, superare contendit, & urget, id est, instat aduixus, id est, nitens summis uiribus. Tum uero clamor ingeminat, & cuncti instigant, id est, incitant illum sequentem studijs, id est, acclamationibus & fauoribus. Et sic æther resonat clangoribus tubarum. Hi, scilicet, socij Cloanthi indignantur, nisi teneant, id est, conseruent proprium decus, & pro id est honorem partum, id est, questum: & uolunt pacisci, id est, commutare uitam pro laude, id est, pro uictoria. Hos, scilicet, socios Mnesthæi successus alit, id est, recreat, quia illis bene successerat, & quia uidentur posse superare Cloanthum, possunt, id est, putant se posse: & forsitan cepissent præmia rostris nauium æquatis, id est, simul lituus pertingentibus, nisi Cloanthus tendens utraq; palmas ponto, id est, in mari fudisset præces, & uocasset in uota Diuos maris, dicens. o Dii quibus est imperium pelagi, & per quorum æquora ego curro. i. nauigo, ego lætus si fuero reuotus. id est, obligatus constituam uobis in hoc littore ante uestras aras taurum candentem, et pisciam. id est, pecul iaciã exta. id est, tauri intestina in fluctus sallos, & etiã fundam uina liquentia. Dixit Cloanthus, & omnis chorus Nereidum & Phorci, & uirgo Panopæa audiit illum fundentem præces, et ipse Portunus

*proprium
ali. prima*

*Ali. equore
hoc, nō habet
codex uetustus.
al. Proiscia
ali. Neptunus.*

Impulit: illa Noto citius, volucrisq; sagitta
 Ad terram fugit, & portu se condidit alto.
 Tum satus Anchisa, cunctis ex more vocatis,
 Victorem magna praeconis voce Cloanthum
 Declarat: viridicq; aduelat tempora lauro:
 Muneraq; in naueis ternos aptare iuencos,
 Vinaq; & argenti magnum dat ferre talentum.
 Iphis praecipuos ductoribus addit honores:
 Victori chlamydem auratam, quam plurima circum
 Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit:
 Intextusq; puer frondosa regius Ida
 Veloces iaculo ceruos, cursuq; fatigat,
 Acer, anhelanti similis: quem praepes ab Ida
 Sublimem pedibus rapuit Iouis armiger vncis,
 Longæui palmas nequicquam ad sidera tendunt
 Custodes, sæuitq; canum latratus in auras,

*Mæander
 fluvius tor-
 tuosus: erat
 autem in
 chlamyde
 flexuosus
 in se remca-
 bilis pur-
 pura.*

¶ Ecphrasis.

pater, qui a Græcis dicitur Palæmon, et est portuum Deus: impulit manu nauem euntem: & illa fugit ad terram citius, id est, uelocius Noto & sagitta uolucris, id est, uelociter condidit, id est, recepit se in alto portu. Tunc Aeneas satus Anchisa, id est, genitus, cunctis uocatis ex more, quia sententiam audituri erant, declarat, id est, pronunciat Cloanthum uictorem, et id magna uoce praeconis, & aduelat, id est, coronat tempora, id est, caput illius lauro uiridi, id est, corona laurea: et dat aptare, id est, ad aptandum ternos iuencos in naues singulas, & dat ferre, id est, ad ferendum uina & magnum talentum argenti: & addit praecipuos honores ipsis ductoribus et magistris nauium, scilicet, Cloantho chlamydem, i. uestem auratam, quam plurima purpura Melibœa, id est, Melibœæsis a loco cucurrit, id est, circuiuit Mæandro duplici, id est, pictura ad Meandri fluminis similitudinem ex purpura intertexta. In qua chlamyde puer regius, id est, Ganymedes erat intextus: quo pacto in Ida sylua Troiana fatigat ceruos uelocestaculo & cursu, puer dico acer & similis anhelanti, quia pictura erat idæ similis, quem puerum sublimem armiger Iouis, id est, aquila praepes rapuit pedibus ab Ida sylua: & custodes longæui, id est, pueri paedagogi nequicquam, id est, frustra tendunt palmas ad sidera: & latratus canum seuit, id est, seuire uidetur in auras. At Aeneas do-

At, qui deinde locum tenuit uirtute secundum,
 Leuibus huic hamis confertam, auroq; trilicem
 Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse
 Victor apud rapidum Simoenta sub Ilio alto,
 Donat habere viro decus, & tutamen in armis,
 Vix illam famuli Phegeus, Sagarisq; ferebant
 Multiplicem, connixi humeris: indutus at olim
 Demoleus cursu palantes Troas agebat.
 Tertia dona facit geminos ex ære lebetes,
 Cymbiaq; argento perfecta, atq; aspera signis.
 Iamq; adeo donati omnes, opibusq; superbi,
 Puniceis ibant euincti tempora tænijs:
 Cum sæuo e scopulo multa uix arte reuulsus
 Amissis remis, atq; ordine debilis vno,
 Irrisam sine honore ratem Sergestus agebat:
 Qualis sæpe via deprensus in aggere serpens,
 Aerea quem obliquum rota transijt, aut grauis ictu

*Ali. Phle-
 geus.
 Ali. inclu-
 sus at olim
 hac.
 Ali. Demo-
 leos.*

¶ Ecphrasis.

nat huic uiro, qui uirtute, id est, fortitudine tenuit deinde secundum locum, habere, id est, ut habeat loriam trilicem, id est, triplicem confertam hamis, id est, fibulis leuibus, id est, politis, quam ipse Aeneas uictor detraxerat Demoleo apud Simoenta fluuium Troiae rapidum sub Ilio alto. loriam. appositue. decus & tutamen in armis. Hæc lorica adeo grauis erat, quod Phegeus et Sagaris Aeneas famuli uix ferebant illam multiplicem, id est, plicaturas multas habentem: famuli, dico, connixi humeris. At Demoleus olim indutus agebat cursu, id est, currens insequabatur Troas Palantes, id est, suos. Aeneas facit tertia dona, scilicet, lebetes geminos ex ære, id est, æreos, cymbiaq; i. uasa potoria perfecta argento, & aspera signis, id est, imaginibus celata. Et iam donati & superbi opibus ibant euincti tempora tænijs puniceis, id est, purpureis uelaminibus coronati, Cum Sergestus uix reuulsus ex scopulo multa arte, & debilis amissis remis, & uno ordine agebat ratem, i. nauem Centaurum Irrisam, quia ab omnibus deridebatur, et sine honore. Et deinde ponit cōparationē dicens. Qualis serpens depressus sæpe in medio aggere uiae publicae, quæ serpente obliquum, i. transversum rota aerea transijt, i. plaustrum rota illi transversum cōtrahit, aut quæ serpente uiator grauis, i. noxius reliquit

AENEIDOS.

Seminecem liquit saxo, lacerumq; viator:
 Nequicquam longos fugiens dat corpore tortus,
 Parte ferox, ardensq; oculis, & sibilis colla
 Arduus attollens; pars vulnere clauda retentat
 Nexantem nodis; seq; in sua membra plicantem:
 Tali remigio navis se tarda mouebat:
 Vela facit ramen, & plenis subit ostia velis.
 Sergestum Aeneas promisso munere donat,
 Seruatam ob nauem latus sociosq; reductos,
 Olli serua datur operum haud ignara Mineruæ
 Cressa genus Pholoe, geminiqu; sub ubere nati.
 Hoc pius Aeneas misso certamine, tendit
 Gramineum in campum, quem collibus vndiq; curuis
 Cingebant syluæ, mediâq; in valle theatri
 Circus erat, quo se multis cum millibus heros
 Confessum medium tulit: extructoq; resedit.
 Hic, qui forte velint rapido contendere cursu,

ali. confessu

¶ Euphrasis.

seminecē et lacerū ictu. Ille, inquā, serpens fugiens nequicquam. i. frustra dat tortuosos
 i. membrorum contorsiones, cū sit in corporis parte ferox, & ardens oculis, & arduus
 colla sibilis, id est, habens ardua colla sibilantia: sed pars altera serpentis clauda
 vulnere retentat illum nexantem se nodis, & plicantem se in sua membra, id
 est, in spiras colligentem. Navis tarda mouebat se tali remigio, qualis est serpen-
 tis tractus, tametsi facit uela, & subit ostia, id est, portum uelis plenis. i.
 aura inflatis. Tunc Aeneas latus donat Sergestum munere promisso, ob nauem
 illius industria seruatam, & ob socios reductos. Serua Pholoe haud ignara ope-
 rum Mineruæ, id est, nendi texendiq; Cressa genus; id est, genere Cretensis, da-
 tur olli pro illi, sub cuius Pholoes ubere erant gemini nati. Et hoc certamine na-
 uali dimisso Aeneas pius tendit in campum gramineum, id est, herbosum, quem
 syluæ cingebant undiq; collibus curuis. Itaq; circus erat, id est, circi similitudo,
 in media ualle, quo heros, id est, Aeneas tulit se medium cum multis millibus
 hominum confessum, id est, ut simul sederet, & extructo confesso resedit: hic, id
 est, tunc inuitat animos eorum precijs, qui forte uelint contendere cursu rapido,
 Inuitat

Inuitat prætijs animos, & præmia ponit.
 Vndiq; conueniunt Teucris, mistiq; Sicani:
 Nisus & Euryalus primi.
 Euryalus forma insignis, viridiq; iuuenta,
 Nisus amore pio pueri, quos deinde secutus
 Regius egregia Priami de stirpe Diore:
 Hunc Salius, simul & Patron: quorum alter Acarnan,
 Alter ab Arcadio Tegeæ sanguine gentis.
 Tum duo Trinacrij iuuenes, Helymus, Panopesq;
 Assueti syluis, comires senioris Acestæ,
 Multi præterea, quos fama obscura recondit.
 Aeneas quibus in medijs sic deinde locutus:
 Accipite hæc animis, lataq; aduertite mentes:
 Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.
 Gnostia bina dabo leuato lucida ferro
 Spicula, calatamq; argento ferre bipennem.

al. iuuenis.

al. Acarna.
 Oppidum
 Arcadiæ
 Tegeum.

Pollicita-
 tio.

¶ Euphrasis.

& proponit præmia. Teucris, id est, Troiani, & Sicani, id est, Sicuti misti
 conuenere undique, sed primi, id est, præcipui fuerunt Nisus & Euryalus. ex
 quibus Euryalus erat insignis forma, id est, pulchritudine insigni, & iuuenis
 ta utridi, & Nisus erat insignis pio, id est, casto amore pueri, id est, Eu-
 ryali. quos deinde secutus est Diore Regius, id est, a Regibus oriundus, id
 est, de stirpe Priami egregia. & hunc Diorem secuti sunt Salius & Patron. quo-
 rum alter, id est, Salius erat Acarnan, id est, ex Acarnania regione Epiri. alter, id
 est, Patron erat ab Arcadia de sanguine gentis Tegeæ, id est, Arcadiæ a Tegeæ
 oppido Arcadiæ. Tunc duo Iuuenes Trinacrij, scilicet, Helymus, & Panos-
 pes ambo comites Acestæ senioris assueti in syluis secuti sunt. Et præterea multi
 alij conueniunt ad hoc certamen, quos fama obscura recondit, id est, qui pro-
 pterea non nominantur, quia non sunt celebres. In quibus medijs, id est, in
 medio quorum Aeneas sic est locutus deinde. Nemo ex hoc numero abibit
 mihi non donatus, id est, nemo erit qui non aliquod donum à me ferat.
 Quia unicuique uestrum dabo bina spicula gnostia, id est, duas sagittas Cre-
 tenses, lucida, id est, tersa ferro leuato, id est, leuigato & polito, & præterea da-
 dabo ferre, id est, ut ferat bipennem, id est, securim bellicam calatam argento.

Omnibus hic erit vnus honos: tres præmia primæ
Accipient, flauaq; caput nectentur oliua.

Premia. Primus equum phaleris insignem victor habeto:

Alter Amazoniam pharetram, plenamq; sagittis

Threicijs: lato quam circum amplectitur auro

Balteus & tereti subnectit fibula gemma.

in argosta. Tertius Argolica hac galea contentus abito. :-

Hæc vbi dicta, locum capiunt: signoq; repente

Corripiunt spatia audito, limenq; relinquunt

Effusi, nimbo similes: simul vltima signant.

Primus abit, longeque ante omnia corpora Nisus

Emicat, & ventis, & fulminis ocyor alis.

Proximus huic, longo sed proximus intervallo

Insequitur Salius, spatium post deinde relicto

Tertius Euryalus,

Euryalumq; Helymus sequitur: quo deinde sub ipso

Ecce volat, calcemq; terit iam calce Diorea

¶ Ecphrasis.

Et hic erit vnus, id est, communis honos omnibus. Sed tres primi accipient præmia, & nectentur, id est, coronabuntur caput oliua flaua, id est, albicanti. Primus victor in hoc certamine habeto, id est, habeat equum insignem phaleris, id est, phalerati. Alter, id est, secundus victor habeat pharetram Amazoniam, quali Amazones utebantur, plenam sagittis Threicijs, id est, ex Thracia, quam pharetram balteus, id est, cingulum amplectitur auro lato, & quam fibula ex gemma tereti subnectit, id est, stringit. Tertius victor abito, id est, abeat contentus hac Galea Argolica, id est, Græca. Vbi hæc dicta sunt ab Aenea, certantes capiunt, id est, eligunt locum, & signo repente audito corripiunt, id est, raptim capiunt campum, & relinquunt limen, unde cursum incepturi erant, effusi, id est, egressi similes nimbo, id est, uento. & simul oculis, subaudi, signant vltima, id est, metam cursus. Nisus abit primus, & emicat ante omnia corpora concertantium, emicat, inquam, ocyor, id est, uelocior uentis & alis fulminis. Salius proximus huic, sed proximus, id est, secundus longo intervallo insequitur huic, deinde insequitur post Euryal⁹ tertius. Et Helymus sequitur Euryalum, sub quo ipso deinde ecce Diorea volat, & terit calcem præcedentis calce, id est, pede.

Incumbens humeris, spatia & si plura supersint,
Transeat elapsus prior, ambiguum ve relinquat. :-

Iamq; fere spatium extremo, fessiq; sub ipsam

Finem aduentabant, leui cum sanguine Nisus

Labitur infelix, cæsis vt forte iuuenis

Fusus humi, viridesq; super madefecerat herbas,

Hic iuuenis iam victor ouans vestigia presso

Haud tenui titubata solo, sed pronus in ipso

Concidit, immundoq; fimo, sacroq; cruore.

Non tamen Euryali, non ille oblitus amorum:

Nam sese opposuit Salius per lubrica surgens:

Ille autem spissa iacuit reuolutus arena.

Emicat Euryalus, & munere victor amici

Prima tenet, plausuq; volat, fremituq; secundo. :-

Post Helymus subit, & nunc tertia palma Diorea.

Hic totum caueæ confessum ingentis, & ora

Prima patrum magnis Salius clamoribus implet,

at humero

Nisus ca-
dit.

Salius fre-
mit⁹ honor
dolo Nisi.

¶ Ecphrasis.

Incumbens humero Helymi, & si spatia plura stadij supersint transeat illum, & relinquat illum ambiguum, id est, confusum. Et iam ipsi fessi aduentabant sub ipsam finem fere extremo spacio, cum Nisus infelix labitur in sanguine leui, id est, lubrico. cum forte sanguis ille fusus humi iuuenis cæsis, madefecerat herbas virides. hic, id est, in hoc lubrico iuuenis iam victor ouans haud tenui vestigia titubata, id est, titubantia presso solo, sed pronus concidit in ipso fimo, id est, stercore immundo, & in cruore sacro, id est, caesarum pecudum. tamen ille, scilicet, Nisus non est oblitus amorum Euryali, id est, amicitie, qua illum prosequabatur. nam surgens per loca illa lubrica, id est, sanguine madefacta, opposuit sese Salio uenienti. Sed ille, id est, Salius iacuit reuolutus in arena spissa, id est, sanguine concreta. Tunc Euryalus emicat, id est, profiit, & victor munere, id est, beneficio amici tenet prima, id est, primum locum. & volat plausu & fremitu secundo, id est, fauorabili. Post, id est, deinde Helymus, qui alias erat quartus subit, id est, succedit Euryalo. & Diorea succedit Helymo, qui erat quintus, sed nunc tertia palma. Hic, id est, tunc Salius implet clamoribus magnis totum confessum caueæ, id est, circi ingentis, & prima ora patrum, id est, senatorum.

Ereptumq; dolo reddi sibi poscit honorem,
 Tutatur fauor Euryalum, lacrymaeque decorae,
 Gratioꝝ & pulchro veniens in corpore virtus
 Adiuuat: & magna proclamat voce Dioces,
 Qui subit palmae, frustra q; ad praemia venit
 Ultima, si primi Salio reddantur honores.
 Tum pater Aeneas: Vestra, inquit, munera vobis
 Certa manent pueri: & palmam mouet ordine nemo,
 Me liceat casum miserari infantis amici,
 Sic fatus, tergum Getuli immane leonis
 Dat Salio villis onerosum, atq; unguibus aureis,
 Hic Nisus: Si tanta, inquit, sunt praemia victis,
 Et te lapsorum miseret: quae munera Niso
 Digna dabis, primam merui qui laude coronam,
 Ni me, quae Salium, fortuna inimica tulisset:
 Et simul his dictis faciem ostentabat: & vdo

Aeneae aequitas.

Meruit

¶ Ecphrasis.

¶ *ereptum honorem ereptum sibi dolo, scilicet, Nisi qui se illi currenti opposuerat, ut caderet. Sed fauor, quia omnes Troiani maxime fauebant Euryalo, & lacrymae decorae, quia puer adhuc erat, & uirtus, id est, fortitudo, ueniens gratior in pulchro corpore, omnia, inquam, haec tutantur, id est, adiuuant Euryalum: & Dioces proclamat magna uoce, qui Dioces subiit, id est, successit pugnae, & frustra uenit ad ultima praemia, id est, tertia, quae sibi non darentur, si primi honores redderentur Salio, & secundi Euryalo, & tertij Helimo. Tum pater Aeneas, inquit, o pueri uestra munera manent uobis, & nemo mouet palmam ordine, qui est a me in principio certaminis propositus. Sed liceat me miserari casum amici infantis, id est, Salij qui non sua culpa, sed neq; fortunae cecidit. Et Aeneas locutus sic dat Salio tergum immane leonis, id est, pellem, Getuli, id est, Libyae, quia Getulia portio est Aethiopiae, tergum inquam, onerosum ullis & unguibus aureis, id est, inauratis. Hic, id est, tunc Nisus inquit, si tanta praemia sunt, id est, dantur uictis, & o Aeneas miseret te lapsorum, id est, cadentiu, quae munera dabis satis digna Niso, id est, mihi qui merui primam coronam laude, id est, uictoria, ni pro nisi eadem fortuna inimica tulisset me, quae tulit Salium, id est, cadere fecit. Et simul his dictis ostentabat Aeneae faciem.*

Turpia membra fimo, risit pater optimus olli,
 Et clypeum efferrī iussit Didymaonis artes,
 Neptuni sacro Danais de poste refixum,
 Hoc iuuenem egregium praestanti munere donat,
 Post, ubi confecti cursus, & dona peregit:
 Nunc si cui uirtus, animusq; in pectore praesens,
 Adsit, & euinctis attollat brachia palmis,
 Sic ait, & geminum pugnae proponit honorem,
 Victori uelatum auro, uittisq; iuuenicum:
 Ensem, atq; insignem galeam, solaria uicto,
 Nec mora, continuo uastis cum uiribus effert
 Ora Dares, magnosq; uirum se munere tollit:
 Solus qui Paridem solitus contendere contra:
 Idemq; ad tumulum, quo maximus occubat Hector,
 Victorem Buten immani corpore, qui se
 Bebrycia ueniens Amyci de gente ferebat,
 Perculit, & fulua moribundum extendit arena,

alias. Didymaonis.

Certamen Cestus.

Daretis stolidus ferocia notatur.

¶ Ecphrasis.

¶ *mebra turpia fimo udo, id est, stercore humido, ut Aeneas ad sui commiserationem pelliceret. Olli, id est, tunc Aeneas pater optimus risit, & iussit efferrī clypeum refixum, id est, euinctum Danais de poste sacro, id est, de templo Neptuni. clypeum, dico, appo. artes Didymaonis caelatoris egregii, & donat iuuenem, id est, Nisum hoc munere praestanti, id est, clypeo. Post ubi cursus pedestres confecti, id est, perfecti sunt, & Aeneas peregit, id est, psoluit dona, Aeneas ait sic. Si uirtus, id est, fortitudo et animus praesens, id est, praesens cui, id est, alicui in pectore est, adsit, & attollat brachia palmis euinctis, id est, caestibus innexis. Et tunc proponit geminum honorem pugnae, id est, duplicia dona. Nam uictori proponit iuuenicum uelatum auro & uittis aureis, siue auratis uittis, & uicto proponit enses & galeas, quo se solaretur. Nec mora fuit, postea q; Aeneas haec dixit, & continuo, id est, statim Dares uir Troianus effert ora, id est, ostendit seipsum cum uiribus, & tollit se cum magno murmure ulrorum admirantium illius habitum. Qui Dares solus solitus est contendere in pugna cestuum contra Paridem, qui uir fuit fortis ante raptum Helenam. Idem etiam percussit, id est, interfecit Buten uictorem aliorum ad tumulum, quo maximus Hector occubat, id est, sepultus est, qui Butes corpore immani, id est, maximo ferebat se ueniens de gente Bebrycia, id est, Bithina Amyci eius, qui a Polluce superatus est, & extendit illum moribundum in arena fulua*

Talis prima Dares caput altum in praelia tollit,
 Ostenditq; humeros latos, alternatq; iactat,
 Brachia protendens, & verberat ictibus auras.
 Quæritur huic alius: nec quisquam ex agmine tanto
 audet adire virum, manibusq; inducere cæstus.
 Ergo alacris, cunctosq; putans excedere pugna
 Aeneæ stetit ante pedes, nec plura moratus,
 Tum læua taurum cornu tenet, atq; ita fatur:
 Nate Dea, si nemo audet se credere pugnae,
 Quæ finis standi? quo me decet vsq; teneri?
 Ducere dona iube, cuncti simul ore fremebant
 Dardanidæ: reddiq; viro promissa iubebāt.
 Hic grauis Entellum dictis castigat Acestes,
 Proximus vt viridante toro confederat herbæ:
 Entelle heroum quondam fortissime frustra,
 Tanta ne tam patiens nullo certamine tolli

at palma

Iuuenilis
ardor.

¶ Ecpheasis.

Itaq; Dares talis existēs, qualem descripsimus, tollit caput altum in prima praelia
 id est, certamina ostēditq; humeros latos: & protendens, id est, extendens iactat
 brachia alterna, id est, alternatim, & uerberat auras ictibus, præludens pugnae.
 Alius quæritur huic, scilicet, contra, nec ex tanto agmine quisquam audet a-
 dirc, id est, inuadere uirum, id est, Dareta, & neque quisquam audet inducere
 cæstus manibus. Ergo Dares putans se excedere cunctos palma, id est, uicto-
 ria stetit ante pedes Aeneæ, nec plura amplius moratus, tunc tenet læua
 taurum ex cornu, & futurita. O Aenea nate Dea Venere, si nemo audet
 credere, id est, committere se pugnae, quæ finis standi, scilicet, mihi futura
 est, & quousq; decet me teneri, id est, morari. Ideo iube me ducere dona pro-
 missa uictori. Et cuncti Dardanidæ. i. Troiani fremebant, id est, murmurabant
 simul, & iubebant, id est, uolebant promissa munera reddi uiro. Hic. i. tunc
 Entellum ciuem quendam Siculum Acestes grauis, id est, grauius castigat di-
 ctis, ut, id est, quia ipse Entellus confederat proximus Aceste in toro, id est,
 lecto herbæ uiridante, id est, uiridi, cui Acestes inquit sic. O Entelle quon-
 dam fortissime heroum frustra, quod ad præsens attinet, ne, id est, nunquid
 tu tam patiens sines, id est, permittes tanta dona tolli sine ullo certamine.

Dona sines: ubi nunc Deus ille magister
 Nequicquam memoratus Eryx: ubi fama per omnem
 Trinacriam: & spolia illa tuis pendentia tectis?
 Ille sub hæc: Non laudis amor, nec gloria cessit
 Pulsa metu, sed enim gelidus tardante senectâ
 Sanguis hebet, frigentq; effœtæ in corpore vires.
 Si mihi, quæ quondam fuerat, quaq; improbus iste
 Exultat fidens, si nunc foret illa iuuenta,
 Haud equidem pretio inductus, pulchroq; iuuenco
 Venissem: nec dona moror. sic deinde locutus
 In medium geminos immani pondere cæstus
 Proiecit: quibus acer Eryx in praelia suctus
 Ferre manum, duroq; intendere brachia tergo,
 Obstupuere animi tantorum: ingentia septem
 Terga bouum plumbo insuto, ferroq; rigeabant.
 Ante omnes stupet ipse Dares, longeq; recusat.

Obsena
Entelli mo-
destiam,
& gene-
rosam ani-
mum.

¶ Ecpheasis.

Vbi est nobis nunc ille Eryx, qui fuit filius Veneris, Deus & magister nes-
 quicquam. i. frustra memoratus: ubi fama tua sparsa per omnem Trinacriam,
 id est, Siciliam: & ubi sunt illa spolia, quæ uictor reportasti, pendentia tuis
 tectis, id est, domi? Ille, scilicet, Entellus respondit sub hæc, id est, subiun-
 gens hæc. Neque amor laudis, id est, honoris, neque gloria, id est, gloriæ cu-
 piditas cessit pulsa metu, sed enim quia sanguis gelidus hebet mihi, id est, fri-
 get senectâ tardante, & vires effœtæ, id est, exhaustæ frigent mihi in corpo-
 re. sed si illa iuuenta foret mihi nunc, quæ fuerat quondam, & qua iste Da-
 res improbus, id est, lasciuus fidens, id est, fidenter exultat, ego quidem ue-
 nissem ad hoc certamen haud inductus pretio & iuuenco pulchro, quia ego
 non moror, id est, admiror dona, sed uenissem sola gloriæ cupiditate. Et deins-
 de locutus sic proiecit in medium geminos cæstus pondere immani, id est, pon-
 deris immanis, quibus Eryx acer, id est, fortis erat suctus ferre manum in præ-
 lia, & quibus erat assuetus intendere brachia duro tergo. i. innectere cæstibus ex-
 corio factis. Tunc animi tantorū uirorū obstupuere. i. admirati sunt, quia terga in-
 gentia septē bouum rigeabant. i. erant rigida plūbo & ferro insuto ipsis cæstibus. Et
 ipse Dares, q. certatur? erat, stupet, & recusat. s. se uelle certare cōtra tales cæstus.

Magnanimusq; Anchisiades & pondus, & ipsa
 Huc, illuc uinculorum immensa volumina versat,
 Tum senior tales referebat pectore voces:
 Quid si quis caestus, ipsius & Herculis arma
 Vidisset, tristemq; hoc ipso in littore pugnam?
 Hæc germanus Eryx quondam tuus arma gerebat:
 Sanguine cernis adhuc, sparsoq; infecta cerebro,
 His magnum Alciden contra stetit; his ego suetus,
 Dum melior vires sanguis dabat, æmula necdum
 Temporibus geminis canebat sparsa senectus,
 Sed si nostra Dares hæc Troius arma recusat:
 Idq; pio sedet Aeneæ, probat autor Acestes,
 Aequemus pugnas: Erycis tibi terga remitto:
 Solue metus, & tu Troianos exue caestus.

Hæc fatus, duplicem ex humeris reiecit amictum,
 Et magnos membrorum artus, magna ossa, lacertosq;
 Erui, atq; ingens media consistit arena.

¶ Ecphrasis.

Anchisiades .i. Aeneas magnanimus uersat huc & illuc .i. in omnes partes pondus,
 & uolumina immensa uinculorum .s. caestuum. Tunc senior Entellus, cum illos uidisset admi-
 rates, referebat pectore .i. memoria tales uoces. Quid faceretis, si quis uestrum uidis-
 set caestus & arma ipsius Herculis, & pugnam tristem cum Eryce in hoc ipso littore,
 in quo nunc sumus. Eryx germanus tuus o Aeneas, nam uterq; Veneris filius fuit, ge-
 rebat quondam hæc arma .i. caestus, qui adhuc cernis infecta sanguine, & cerebro spar-
 so ipsius Erycis ab Hercule interfecti. His caestibus Eryx stetit contra Alciden .i.
 contra Hercule magnam, & ego suetus sum his caestibus .s. pugnare, dum sanguis me-
 lior, quam nunc est, dabat mihi uires, & necdum senectus æmula .i. inuida canebat
 geminis temporibus .i. canos in temporibus habebat. Sed si Dares Troius .i. Troi-
 ianus recusat nostra arma, & id, quod nunc dicam, sedet .i. placet Aeneæ pio, & Ace-
 stes autor probat, æquemus pugnas .i. arma quibus sumus pugnaturi. Ideo solue
 metus .i. ne timueris, quia ego remitto tibi .i. causa tua caestus Erycis, & tu exue
 caestus Troianos .i. depone. Et posteaque sic fatus est, reiecit ex humeris amictum du-
 plicem .i. abollam, quam panno constat, & sic exiit magnos artus membrorum, & ma-
 gna ossa, & lacertos etiam magnos, & sic Entellus ingens consistit in media arena.

Tum fatus Anchisa caestus pater extulit æquos:
 Et paribus palmas amborum innexuit armis.
 Constitit in digitos extemplo arrectus uterq;
 Brachiaq; ad superas interritus extulit auras,
 Abduxere retro longe capita ardua ab ictu:
 Immiscentq; manus manibus: pugnamq; laceffunt.
 Ille pedum melior motu, fretusq; iuuenta:
 Hic membris, & mole valens: sed tarda trementi
 Genua labant, vastos quatit æger anhelitus artus,
 Multa viri nequicquam inter se vulnera iactant,
 Multa cauo lateri ingeminant, & pectore vastos
 Dant sonitus, erratq; aures, & tempora circum
 Crebra manus, duro crepitant sub vulnere malæ,
 Stat grauis Entellus, niscq; immotus eodem,
 Corpore tela modo, atq; oculis vigilantibus exit,
 Ille velut celsam oppugnat qui molibus urbem,
 Aut montana sedet circum castella sub armis,

at. pugnas.

¶ Ecphrasis.

Tunc Aeneas fatus .i. genitorem Anchisa pater .i. uenerabilis extulit caestum æquos .i. equa-
 les, & innexuit palmas amborum armis paribus. Extemplo .i. statim uterq; arrectus
 .i. attentus uel erectus constitit in digitos, & uterq; interritus extulit .i. erexit bra-
 chia caestibus armata ad auras superas, & tunc obduxere retro capita longe ab ictu,
 & immiscerunt manus manibus, & lacefferunt pugnam. Ille .s. Dares erat melior motu pe-
 dum .i. uelocitate, & fretus .i. quia fretus iuuenta: sed hic .i. Entellus erat uales membris
 & mole, sed genua tarda labant illi trementi .i. titubant, quia in senibus partes illæ præ-
 mum uacillant. et anhelitus æger .i. difficilis quatit artus Entelli vastos. Itaque uiri
 illi iactant inter se multa vulnera .i. ictus, sed nequaquam, & ingeminant multa vulnera
 lateri cauo .i. partibus, quæ sunt inter caput & humeros, & præ nimio labore dant
 vastos sonitus ex pectore. & manus crebra .i. ictus creber errat circum aures & cir-
 cum tempora. & malæ .i. mandibule crepitant sub vulnere duro .i. graui. Entellus gra-
 uis & pondere ætatis & mole corporis stat .s. erectus, & immotus eodem nixu,
 & modo exit, id est, uitat tela, id est, ictus caestuum, corpore modo oculis uigi-
 lantibus. Ille, scilicet Dares erat uelut miles, qui oppugnat urbem celsam molibus
 .i. telis, aut qui sub armis sedet circum castella montana .i. obsidet arcem aliquam.

Nunc hos, nunc illos aditus, omnemq; pererrat
 Arte locum, & varijs assultibus irritus vrget.
 Ostendit dextram insurgens Entellus, & alte
 Extulit: ille ictum venientem a vertice velox
 Præuidit, celeriq; elapsus corpore cessit:
 Entellus vires in ventum effudit, & ultro
 Ipse grauis, grauiusq; ad terram pondere vasto
 Concidit: vt quondam caua concidit aut Erymantho,
 Aut Ida in magna radicibus eruta pinus.
 Consurgunt studijs Teucris, & Trinacria pubes,
 It clamor caelo, primusq; accurrit Acestes,
 Aequæuumq; ab humo miserans attollit amicum.
 At non tardatus casu, neq; territus heros,
 Acrior ad pugnam redit: & vim suscitât ira.
 Tum pudor incendit vires, & conscia virtus,
 Præcipitemq; Daren ardens agit æquore toto,
 Nunc dextra ingeminans ictus: nunc ille sinistra,

Generosa
 ira.
 & alij ac

¶ Ecphrasis.

¶ ille, inquam, pererrat arte, nunc hos, & nunc illos aditus, id est, accessus, & omnem locum, & sic irritus, id est, clusus urget hostem obsessum varijs assultibus. i. insultationibus. Entellus insurgens ostendit. i. leuauit dextram, quam extulit, id est, erexit alte, ille autem. s. Dares velox præuidit ictum venientem a vertice Entelli, & elapsus corpore celeri cessit ab ictu. Entellus effudit vires in uentum. i. in cassum, & ipse grauis ætate & mole concidit ultro. i. suo pte pondere & nutu, & grauius ter ad terram, & ponit comparationem: ut pinus caua. i. senio inanis eruta. i. euulsa a radicibus concidit aut in Erymantho. s. Arcadiæ monte, aut in Ida magna sylua Troiana. Tunc Teucris & iuuentus Trinacria, id est, Sicula. consurgunt studijs id est, favoribus, in suum quisq;. Clamor it caelo, id est, in caelum, & Acestes primus accurrit, & miserans attollit ab humo amicum æquæuum, id est, ætate parum. At. i. sed heros. s. Entellus non tardatus, neque territus casu, redit acrior, id est, fortior ad pugnam, & suscitât vim iræ. Tum. i. præterea pudor & uirtus conscia, id est, ipse propriæ uirtutis conscius incendit vires illius. & ingeminans. i. multiplicans ille ictus nunc. i. aliquando dextra, & nunc. i. aliquando sinistra ardens, id est, ardens, agit, id est, insequitur Daren toto æquore. i. toto campo.

Nec mora, nec requies: quam multa grandine nimbi
 Culminibus crepirant, sic densis ictibus heros
 Creber utraq; manu pulsât, versatq; Dareta.
 Tum pater Aeneas producere longius iras,
 Et scire animis Entellum haud passus acerbis:
 Sed finem imposuit pugnae, fessumq; Dareta
 Eripuit, mulcens dictis, ac talia fatur:
 Infelix, quæ tanta animum dementia cepit?
 Non vires alias, conuersaq; numina sentis?
 Cede Deo: dixitq; & prælia uoce diremit.
 Ast illum fidi æquales genua ægra trahentem,
 Iactantemq; utroq; caput, crassumq; cruorem
 Ore reiectantem, mistosq; in sanguine dentes,
 Ducunt ad naues, galeamq; ensesq; uocati
 Accipiunt: palmam Entello, taurumq; relinquunt,
 Hic victor superans animis, tauroq; superbus:
 Nate Dea, uosq; hæc, inquit, cognoscite Teucris,

Temeritas
 tis pœnas
 meti.
 al. pcedere

Cum Deo
 nõ pugnan
 dum.
 al. Quasi
 sentemq;
 al. ciectate

¶ Ecphrasis

Nec mora, nec requies, scilicet, erat illis. Sic heros Entellus creber, id est, frequens pulsât ictibus densis, & uersat utraq; manu Dareta, & ponit comparationem dicens: quam multa grandine nimbi crepirant culminibus domorum. Tunc pater Aeneas haud passus est iras procedere longius, & Entellum scire animis acerbis. i. animi acerbitate. sed imposuit finem pugnae tanquam Agonitheta, & eripuit ex pugna Dareta fessum, mulcens, id est, consolans illum dictis, ac fatur talia, id est, quæ sequuntur. O infelix, quæ tanta dementia te cepit? Nonne sentis in Darete alias vires? & numina conuersa, id est, mutata? Igitur cede Deo, quem uides pro Entello pugnare. Dixitq; Aeneas, & diremit prælia uoce, id est, his uerbis. At. i. sed æquales, id est, amici Daretis fidi ducunt ad naues illum trahentem genua ægra. i. præ nimio labore titubantia, & iactantem caput utroque, id est, in utrumque latus, & reiectantem ore cruorem crassum, & dentes mistos in sanguine. & socij inquam, & æquales Daretis uocati ab Aenea accipiunt galeam & enses, & relinquunt Entello palmam & uitulum. Hic, id est, tunc Entellus uictor superans animis, id est, animositate, & superbus Tauro inquit Aeneæ. O nate Dea, & uos o Teucris cognoscite hæc, quæ sum dicturus,

Et mihi quæ fuerint iuuenili in corpore vires,
Et qua serueris reuocatum a morte Dareta.

Dixit: & aduersi contra stetit ora iuueni,
Qui donum astabat pugnae, durosque reducta
Librauit dextra media inter cornua caestus

at. illisit of Arduus: effractoque illisit in ossa cerebro,
sa Sternitur, exanimisque tremens procumbit humi bos.

Alludit ad Ille super tales effudit pectore voces:
acrificia Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis
Italiae. Persoluo: hic victor caestus, artemque repono.

Certamen Protinus Aeneas celeri certare sagitta
sagittario- Inuitat, qui forte velint, & praemia ponit:
rum. Ingentisque manu malum de naue Serepsi
Erigit, & volucrum traiecto in fune columbam,
Quo tendant ferrum, malo suspendit ab alto,
Conuenere viri, deiectamque aerea sortem
Accepi, galea: & primus clamore secundo

¶ Ecphrasis.

Et cognoscite quæ vires olim fuerint mihi in corpore iuuenili, et cognoscite qua ratione seruetis Dareta reuocatum a morte. Dixit, & stetit contra ora iuueni aduersi .i. contrapositi, qui astabat donum pugnae .i. praemium victoriae, & dextra reducta .i. retro ducta librauit .i. leuauit caestus duros inter media cornua iuueni, & illisit eosdem caestus in ossa cerebro effracto. Tunc bos sternitur, & exanimis et tremens procumbit humi .i. cadit in terram. Et ille Entellus super .i. insuper ex pectore suo effudit tales .i. insequentes uoces. O Eryx, qui fuisti mihi magister, & nunc Deus es, ego persoluo tibi hanc animam meliorem (ad hoc tantum ut sacrificetur meliorem) pro morte Daretis. Et ego victor repono hic in futurum caestus, & artem, id est, artem caestuum. Aeneas protinus inuitat omnes astantes, si qui ex illis forte uelint certare sagitta celeri, & proponit praemia uictori. & ingenti manu, id est, hominum multitudine erigit malum arborem de naue Serepsi comitis sui (alter est hic a Serepsto) & ab alto malo suspendit in fune traiecto columbam uolucrum, quo, id est, in quam columbam certantes tendant, id est, dirigant ferrum, id est, sagittae spiculum, qui esse ex ferro solet. Itaque uiri, qui erant certaturi, conueniunt. Et galea aerea, id est, ex ferro accepit sortem deiectam, id est, nomina certantium.

Hyrtaidae ante omnes exit locus Hippocoontis.
Quem modo nauali Mnestheus certamine victor
Consequitur, viridi Mnestheus euinctus oliua,
Tertius Eurytion, tuus o clarissime frater
Pandare, qui quondam iussus confundere foedus;
In medios telum torsisti primus Achiuos,
Extremus, galeaque ima subsedit Acestes,
Ausus & ipse manu iuuenum tentare laborem.
Tum validis flexos incuruant viribus arcus
Pro se quisque viri, & depromunt tela pharetris,
Primaque per coelum neruo stridente sagitta
Hyrtaidae iuuenis volucres diuerberat auras,
Et venit, aduersisque infingitur arbore mali:
Intremuit malus, timuitque exterrita pennis
Ales, & ingenti sonuerunt omnia plausu,
Post acer Mnestheus adducto constitit arcu
Alta petens, pariterque oculos, telumque tetendit,

alij. intem-
dunt.

¶ Ecphrasis.

Et locus primus ante omnes alios Hippocoontis uiri Troiani exit ex galea clamore secundo .i. favorabili. Quem Mnestheus consequitur .i. secundo loco exit ex galea, Mnestheus, dico, uictor in certamine nauali modo, id est paulo ante. Mnestheus, dico, euinctus .i. coronatus oliua uiridi. Tertius consequitur Eurytion o clarissime pandare tuus frater, qui iussus quondam .s. a Minerva confundere foedus inter Troianos & Graecos primus torsisti telum in medios Achiuos. Acestes extremus .i. fors extrema Aceste subsedit, id est, fuit in fundo ima urnae. Acestes, inquit, & ipse ausus tentare manu, id est, manuum robore laborem iuuenum. Tunc incuruant omnes quatuor sagitta certantes .i. flectunt arcus flexos uiribus ualidis, quisque pro se .i. pro uirili parte, & depromunt tela pharetris. Et prima sagitta Hippocoontis iuuenis Hyrtacidae .i. filij Hyrtaci, ut supra dictum est, diuerberat auras uolucres .i. uerberando findit, neruo .i. ipsius arcus chorda stridente .i. sonante per caelum .i. per aerem. Et uenit, & infingitur arbore mali. Malus .i. signum ex arbore intremuit, et ales exterrita pennis timuit, et omnia loca uicina sonuerunt ingenti plausu ex concussu pennarum. Post .i. secundo loco Mnestheus acer .i. fortis constitit arcu adducto .i. flexo petens alta .i. columbam in alto positam, & tetendit .i. direxit pariter oculos & telum.

Ast ipsam miserandus auem contingere ferro
 Non valuit: nodos & vincula linea rupit,
 Quae innexa pedem malo pendebat ab alto.
 Illa Notos, atq; atra volans in nubila fugit,
 Tum rapidus iam dudum arcu contenta parato
 Tela tenens fratrem Eurytion in vota vocauit;
 Iam vacuo laetam caelo speculatus, & alis
 Plaudentem, nigra figit sub nube columbam,
 Decidit exanimis, vitamq; reliquit in astris
 Aërijs, fixamq; refert delapsa sagittam.
 Amissa solus palma superabat Acestes:
 Qui tamen aetherias telum contorsit in auras,
 Ostentans artem pariterq; arcumq; sonantem.
 Hic oculis subito obijcitur, magnoq; futurum
 Augurio monstrum, docuit post exitus ingens:
 Seraq; terrifici cecinerunt omina vates.
 Namq; volans liquidis in nubibus arsit arundo,

ali. alta.

Prodigio-
rum omi.

¶ Ecphrasis.

Ast ille miserandus, id est, infelix non valuit contingere ferro, id est, sagitta ipsam auem, sed tantum rupit nodos & vincula linea, id est, ex lino, quibus erat ligata. ideo dicit, quis pro quibus innexa pedem, id est, habens pedem in hexum pēdebat ab alto malo. Itaq; illa volans in Notos, i. uentos atq; nubila atra fugit. Tū Eurytion, qui erat tertius, rapidus, i. uelox tenens tela contenta, i. intenta arcu parato iādudū uocauit Pandarū fratrem in uota, tanquā Deum inuocās illum. Et ille Eurytion speculatus in uacuo caelo columbam laetam plaudentem alis figit illam sub nube nigra. Et columba exanimis, i. mortua decidit, & reliquit uitam in astris aërijs, & delapsa refert sagittam fixam, scilicet, in pectore suo. Solus Acestes superabat, id est, supererat, quia erat ultimus, amissa palma. Qui ostentans artem sagittandi, & arcus sonantes, contorsit telum, id est, sagittam in auras aërias, id est, altas. Hic pro tunc, monstrum, id est, miraculum subitum & futurum magno augurio obijcitur oculis, quia id pleriq; uiderunt, exitus ingens docuit id postea, quia id re sunt experti, & uates, id est, diuinatores terrifici, id est, terribilia nunciantes cecinerunt omina fera, id est, horrenda. Nam arundo, id est, sagitta arundinea uolans arcu expulsa arsit in nubibus, i. in aere sublimi,

Signauitq; viam flammis, tenuesq; recessit
 Consumpta in ventos, caelo ceu saepe refixa
 Transcurrunt, crinemq; volantia sydera ducunt.
 Attonitis haesere animis, superosq; precati
 Trinacrij, Teucricq; viri, nec maximus omen
 Abnuat Aeneas, sed laetus amplexus Acesten
 Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur:
 Summe pater (nam te voluit Rex magnus Olympi
 Talibus auspicijs exortem ducere honorem)
 Ipsius Anchisæ longæui hoc munus habebis
 Cratera impressum signis: quem Thracius olim
 Anchisæ genitori in magno munere Cisseus
 Ferre sui dederat monumentum, & pignus amoris.
 Sic fatus, cingit viridanti tempora lauro:
 Et primum ante omnes victorem appellat Acesten.
 Nec bonus Eurytion prælato inuidit honori:
 Quauis solus auem caelo deiecit ab alto.

al. Sume ut
dictum sit
absolute.

al. honores

¶ Ecphrasis

& signauit uiam flammis in morem stellarum, quas uidemus per noctem discurrentes, & recessit sagitta illa consumpta in uentos: ceu .i. tanquam sydera uolantia refixa, id est, auulsa ex caelo (& loquitur ex vulgi opinione) transcurrunt saepe, & ducunt crinem. Tunc haesere, id est, dubitauerunt animis attonitis, & uiri Trinacrij i. Siculi, & Teucrici, id est, Troiani precati sunt superos. Nec Aeneas maximus abnuat, id est, recusauit omen, id est, augurium illud, sed amplexus Acesten laetum cumulat magnis muneribus, ac talia fatur. Summe pater, id est, o Aceste accipe, subaudi hæc munera. Nam magnus Rex Olympi, id est, Iuppiter uoluit te ducere honorem exortem, id est, extra sortem talibus auspicijs. Ideo habebis hoc munus Anchisæ longæui, munus dico, scilicet cratera, i. poculum impressum, id est, caelatum signis, id est, imaginibus, quem Cratera Cisseus Thracius (pater fuit Ecubæ Rex Thraciæ) dederat in magno munere Anchisæ genitori ferre, i. ad ferendum, uel ut ferret pignus & monumentum, id est, signum & memoriā sui amoris. Sic fatus Aeneas cingit tempora Aceste lauro uiridanti, & appellat Acestem primum uictorem ante omnes. Et Eurytion bonus non inuidit honori prælato, i. Aceste in honore prælato, quauis ille solus deiecit auem ab alto caelo.

Proximus ingreditur donis, qui vincula rupit:
Extremus, volucris qui fixit arundine malum.

At pater Aeneas nondum certamine misso,

Custodem ad sese, comitemque impubis Iuli

Epitidem vocat, & fidam sic fatur ad aurem,

Vade age, & Ascanio, si iam puerile paratum

Agmen habet secum, cursusque instruxit equorum,

Ducat auo turmas, & sese ostendat in armis:

Dic, ait, ipse omnem longo decedere circo

Infusum populum, & campos iubet esse patentes.

Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum

Frænatis lucent in equis; quos omnis eunteis

Trinacriae mirata fremit, Troiaequi iuuentus,

Omnibus in morem tonsa coma pressa corona:

Cornea bina ferunt praefixa hastilia ferro,

Pars leues humero pharetras: & pectore summo

¶ Ecphrasis.

Proximus, id est, sequens ingreditur donis. id est, dona tulit qui rupit vincula, id est, Mnestheus. Extremus qui fixit malum volucris arundine. At pater Aeneas uocat ad sese Epitidem custodem & comitem impubis, id est, imberbis adhuc Iuli, & fatur sic ad aurem fidam, & hoc nondum finito certamine sagittandi. Et ait, eia age, vade, & dic Ascanio si habet agmen paratum, id est, pueros quos habet secum, & instruxit cursus equorum, id est, equos ad cursum, dic, inquam, ut ducat turmas auo, id est, ad tumultum aui sui Anchisae. Et ipse Aeneas iubet omnem populum infusum descendere longo circo, & iubet campos esse patentes. Pueri incedunt, pariterque lucent in equis frænatis ante ora parentum. quos omnes pueros euntes sic iuuentus Trinacriae, id est, Siciliae & Troiae mirata de illorum indole, & spe futurae probitatis fremit, id est, murmurat. Coma erat illis omnibus pueris pressa corona tonsa, id est, galea perpolita, ac si dicat, quod omnes habebant capita galeis armata. Et ferunt pueri illi omnes bina hastilia, id est, quilibet duas hastas (nam bini, bine, bina, nomen est distributum) cornea, id est, ex materia corni arboris praefixo ferro, id est, habentia ferum praefixum. Pars puerorum fert pharetras humero, & circulus flexibilis, id est, balteus sive torquis auri obtorti it per collum summo pectore, id est, Flexibilis

al. Eurytidem, alij Ephitiden, alij Ispitiden.

Equestre certamen puerorum.

Flexilis obtorti per collum it circulus auri.

Tres equitum numero turmae, ternique vagantur

Ductores: pueri bis seni queneque secuti,

Agmine partito fulgent, paribusque magistris,

Vna acies iuuenum, ducit quam paruus ouantem

Nomen aui referens Priamus, tua clara Polite

Progenies, auctura Italos: quem Thracius albis

Portat equus bicolor maculis, vestigia primi

Alba pedis, frontemque ostentans arduus albam,

Alter Atys, genus unde Atyi duxere Latini:

Paruus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.

Extremus formaque ante omnes pulcher Iulus

Sidonio est inuectus equo: quem candida Dido

Esse sui dederat monumentum, & pignus amoris.

Cetera Trinacrijs pubes senioris Aestae.

Fertur equis;

Excipiunt plausu pavidos, gaudentque tuentes

Dardanidae, ueterumque agnoscunt ora parentum.

¶ Ecphrasis.

omnes pueri gestabant in collo torques aureos. Tres turmae equitum, quia turma semper equitum est, & terni ductores, id est, duces uagantur. & bis seni pueroque, id est, duodecim secuti quemque, scilicet, ductorem fulgent in armis agmine partito, & magistris, id est, ductoribus paribus. Vna acies erat iuuenum, id est, pueroque, quam ducit Priamus paruus referens nomen aui, id est, Priamum Troiae Regem, o Polite, qui fuisti Priami filius, tua clara progenies, id est, filius auctura Italos, quia & hic miscebitur sanguini Italo. quem equus Thracius bicolor maculis albis portat, uestigia alba primi pedis erant, arduus equus ille ostentans frontem albam. Alter, id est, secundus Dux erat Atys, unde, id est, a quo Atyi Latini duxere nomen, Atys, dico, paruus, & puer dilectus Iulo paruo. Iulus extremus. i. tertius pulcher forma ante omnes alios inuectus est equo Sidonio, quem Dido candida dederat esse, id est, ut esset monumentum & pignus amoris. Cetera pubes. i. iuuenum multitudo fertur equis Aestae senioris, quia in nauibus non poterant uelociter equos. Dardanidae. i. Troiani tuentes. i. intuentes pueros excipiunt illos pavidos, & gaudent plausu, & agnoscunt ora, id est, imagines parentum ueterum.

P.

Hec dicit propter Aescia, matrem Augusti.

al. Trinacriae.

Postquam omnem læti confessum, oculosq; suorum
 Lustrauere in equis, signum clamore paratis
 Epitides longe dedit, insonuitq; flagello,
 Olli discurrere pares, atq; agmina terni
 Diductis soluere choris, rursusq; vocati
 Conuertere vias, infestaq; tela tulere,
 Inde alios ineunt cursus, aliosq; recursus
 Aduersis spatijs, alternosq; orbibus orbes
 Impediunt, pugnaq; cient simulacra sub armis:
 Et nunc terga fugæ nudant, nunc spicula vertunt
 Infensi: facta pariter nunc pace feruntur.

Comparatio. Vt quondam Creta fertur Labyrinthus in alta
 Parietibus textum cæcis iter, ancipitemq;
 Mille vijs habuisse dolum, qua signa sequendi
 Falleret indeprensus, & irremeabilis error:
 Haud aliter Teucrum nati vestigia cursu

¶ Ecphrasis.

Et postquam pueri læti lustrauere in equis omnem confessum. i. locū, in quo omnes
 sedebant, Epitides, qui erat Ascanij pedagogus, dedit a longe signū clamore illis
 pueris iā paratis, & insonuit. i. sonitū fecit flagello. Olli pro illi pueri pares a
 te discurrerunt, atq; illi terni soluerunt agmina. i. tres illas turmas choris didu-
 ctis. i. diuisis. Et rursus uocati ab Epitide conuertere vias, et tulere tela infesta, i.
 quasi inimica. Inde pueri ineunt alios cursus, & alios recursus spatijs aduersis,
 id est, in diuersis partibus, & impediunt, id est, inuoluunt orbes alternos orbibus,
 id est, alternatim eunt in circuitum. & cient, id est, exercent simulachra, id est, si-
 militudinem pugne sub armis. & nunc. i. aliquando nudant terga fuga. i. dum fugi-
 unt. & nunc, id est, aliquando ipsi infensi, quasi inimici, uertunt spicula, id est,
 hastas. & nunc, id est, aliquando feruntur pariter facta pace, qualis est nostra tem-
 pestate, la Escaramuça Maurorum. Vt. i. quemadmodum Labyrinthus fertur ha-
 buisse quondam in alta Creta iter textum, id est, implicatum parietibus cæcis,
 id est, confusis, & fertur etiam habuisse dolum ancipitem mille vijs, id est, du-
 bium propter multas vias, qua, id est, per quas error indeprensus. i. qui depre-
 hendi non poterat, & irremeabilis. i. sine remeatu & reddito falleret signa se-
 quendi. i. intrandi & egrediendi. Haud aliter. i. similiter nati Teucrū p Teucrōū

Impediunt, texuntq; fugas, & praelia ludo
 Delphinum similes: qui per maria humida nando
 Carpathium, Libycumq; secant, luduntq; per vndas.
 Hunc morem, hos cursus, atq; hæc certamina primus
 Ascanius, longam muris cum cingeret Albam,
 Retulit, & priscos docuit celebrare Latinos:
 Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes,
 Albani docuere suos: hinc maxima porro
 Accepit Roma, & patrium seruauit honorem:
 Troiaq; nunc: pueri, Troianum dicitur agmen,
 Hac celebrata tenus sancto certamina patri.
 Hic primum fortuna fidem mutata nouauit,
 Dum varijs tumulto referunt solennia ludis,
 Irim de cælo misit Saturnia Iuno.
 Iliacam ad classem, ventosq; aspirat eunti
 Multa monens, necdum antiquum exaturata dolorem.
 Illa viam celerans per mille coloribus arcum,

¶ Ecphrasis.

impediunt vestigia cursu. & texunt, id est, inuoluunt fugas. id est, cursus & praelia
 ludo. id est, praeliorum similitudinem in ludo. similes Delphinū (altera est cōpa-
 ratio) qui nando per humida maria secant, id est, sinunt natando mare Car-
 pathium, id est, Aegyptium, & Libycum, id est, Africum, & ludunt per vn-
 das. Ascanius cum cingeret muris Albam longam primus retulit hunc morem
 cursus, atq; hæc certamina. Et docuit primus Latinos priscos celebrare ludos.
 quomodo ipse puer celebrauit, & pubes Troia, id est, Troiana celebrauit secum,
 Albani docuere suos hunc ludum. Hinc, id est, ab Albanis Roma maxima acce-
 pit porro, id est, deinde, & seruauit honorem patrium, id est, a maioribus ac-
 ceptum. & nunc pueri, hoc est agmen Troianum, id est, a Troianis institutum
 dicitur Troia, sic enim ludus ille dicitur. Certamina, id est, ludi celebrata sunt ha-
 ctenus patri sancto. Hic. i. tunc fortuna primū mutata nouauit fidem, quia est mu-
 tata. Dum Troiani referunt solennia varijs ludis tumulto Anchise, Iuno Saturnia
 misit Irim de cælo ad Iliacam classem. & aspirat uentos eunti, monens illam mul-
 ta, quemadmodum classem incederet, Iuno, inquam, nondū exaturata dolorem
 antiquum. Illa uirgo Iris celerans per arcum mille coloribus, id est, mille coloribus

Carpathiū
 mare inter
 Aegyptū
 & Rhodiū
 ab insula
 Carpatho
 illic posita.

Nulli visa cito decurrit tramite virgo.
 Conspicit ingentem concursum, & littora lustrat:
 Desertosq; videt portus, classemq; relictam,
 Et procul in sola secretæ Troades acta
 Amissum Anchisen flebant, cunctæq; profundum
 Pontum aspectabant flentes: heu tot vada fessis,
 Et tantum superesse maris, vox omnibus vna.
 Urbem orant, tædet pelagi perferre laborem.

al. faciem
 diue.

tracij

Ergo inter medias sese haud ignara nocendi
 Coniicit, & faciemq; Deæ, vestemq; reponit. :-
 Fit Beroe Ismarij coniux longæua Dorycli,
 Cui genus, & quondam nomen, naticq; fuissent:
 Ac sic Dardanidum mediam se matribus infert:
 O miseræ, quas non manus, inquit, Achaïca bello
 Traxerit ad letum patriæ sub mœnibus; o gens
 Infelix, cui te exitio fortuna reseruat:
 Septima post Troiæ excidium iam vertitur æstas,

¶ Ecphrasis.

Nulli visa decurrit cito tramite, & uidet portus desertos à Troianis, & classem relictam. At Troades mulieres secretæ, id est, remota procul in sola acta littore flebant Anchisem amissum, i. mortuum, & cunctæ flentes aspectabant pontum profundū. Et omnibus erat una vox, i. unus sermo, heu tot vada, & tantū maris superesse, i. restare ad nauigandū illis fessis. Orant, i. a Dijs petūt urbē, in qua sedes ponant, tædet, i. iam illas, i. molestia afficiuntur, perferre laborē pelagi. Ergo Iris haud ignara, immo gnara nocendi (unde etiā Iris & discordia interpretatur) coniicit sese inter medias mulieres Troianas, & reponit, i. deponit faciem & vestem Deæ, quia Iris una est ex Iunonis nymphis, & ipsa quoq; Dea sicut Iuno. Fit Beroe, i. uersa est in effigiē Beroes, cōiux lōgæua Dorycli Ismarij, q̄ fuit Troianus. Cui Doryclo genus, i. nobilitas, & nomē, i. fama, & nati fuissent quondam. Et Iris infert se mediam matribus Dardanijs sic, subaudi, loquens. O miseræ, quas manus Achaïca, id est, exercitus Græcorum non traxerit in bello ad letum, sub mœnibus patriæ, quasi dicat, illæ sunt felices, quæ perierunt, uos autem miseræ. O gens infelix cui exitio, id est, destructioni fortuna reseruat te! Æstas septima, id est, annus septimus, uertitur iam post excidium Troiæ.

Cum freta, cum terras omnes, tot inhospita sada, ^{saxa}
 Syderaq; emensæ ferimur, dum per mare magnum
 Italiam sequimur fugientem, & uoluimur vndis,
 Hic Erycis fines fraterni, atq; hospes Acestes. :-
 Quis prohibet muros iacere? & dare ciuibus urbem?
 O patria, & rapti neq; ricquam ex hoste penates,
 Nulla ne iam Troiæ dicentur mœnia; nusquam
 Hecoreos amnes Xanthum & Simoenta videbo:
 Quin agite, & mecum infastas exurite puppes,
 Nam mihi Cassandrae per somnum vatis imago
 Ardentes dare visa faces, hic quærite Troiam,
 Hic domus est, inquit, vobis iam tempus agi res.
 Nec tantis mora prodigijs; en quatuor aræ
 Neptuno; Deus ipse faces animumq; ministrat. :-

Hæc memorans prima insensum vi corripit ignem,
 Sublataq; procul dextra connixa coruscat,
 Et iacit, arrectæ mentes, stupefactaq; corda.

¶ Ecphrasis.

al. incēsum
 al. sublatū
 al. coruscās
 al. Conicit

Cum, i. quo tēpore ferimur per terras omnes, & per tot saxa inhospita, i. mali hospitij, & tot sydera, i. tot celi tractus emensæ, i. nauigātes, dū sequimur, i. querimus Italiam fugientē per mare magnū, & uoluimur, i. uersamur in undis. Hic, s. in Sicilia sunt fines Erycis fraterni, qui fuit frater Aeneæ, quia uterq; filius Veneris, et est Acestes hospes, i. amicus, quia ab origine Troianus. Quis ergo prohibet nos iacere muros, & dare urbē ciuibus? O patria & o penates rapti ex hoste nequicq;, nulla ne mœnia Troiæ dicentur? & nunq̄ uidebo Xanthū & Simoēta amnes Hecoreos, i. Troianos fluuios? Quin, id est, immo agite, & exurite, id est, concremate mecum puppes infastas. Nā imago Cassandrae uatis, i. quæ diuinatiōis spiritū habebat, uisa est mihi per somnū dare faces ardentes, quibus monebat, ut naues incenderem. Ergo quærite Troiam hic, inquit illa, quia hic est domus uobis. Et iam tēpus est res agi, id est, domus fundari. Nec est mora tantis prodigijs, q. d. habemus auspiciū. En quatuor aræ sunt positæ sacre Neptuno. Ipse Deus Neptunus ministrat faces & animum ad incendendas naues. Beroe memorans hæc, prima corripit ui, id est, utolenter ignem insensum, id est, nocium, & illa connixa, id est, nitens coruscat illum sublata dextra, id est, alta manu, & iacit, i. iaculatur ignem. Mentēs illādam, i. Troianarum sunt arrectæ, & corda illarum sunt stupefacta.

Iliadum, hic vna e multis, quæ maxima natu
 Pyrgo, tot Priami natorum regia nutrit:
 Non Beroe vobis, non hæc Rhœteia matres
 Est Dorycli coniux: diuini signa decoris,
 Ardentesq; notate oculos, qui spiritus illi,
 Qui vultus, vocisq; sonus, vel gressus eunti.
 Ipsa egomet dudum Beroen digressa reliqui
 Aegram, indignantem tali quod sola careret
 Munere, nec meritos Anchisæ inferret honores.
 Hæc effata.

At matres primo ancipites, oculisq; malignis
 Ambiguæ spectare rates, miserum inter amorem
 Præsentis terræ, fatiscq; vocantia regna.
 Cum Dea se paribus per cœlum sustulit alis,
 Ingentemq; fuga secuit sub nubibus arcum.
 Tum vero attonitæ monstris, actæq; furore
 Conclamant, rapiuntq; focis penetralibus ignem;

Audacia
 muliebris.

¶ Ecphrasis.

Hic, id est, tunc Pyrgo nutritrix regia tot natorum Priami, quæ vna ex multis erat maxima natu, subaudi inquit. O matres, hæc non est vobis Beroe Rhœteia, id est, Troiana a Rhœteo promontorio Troiæ, coniux Dorycli. Notate signa diuini decoris, quæ habet in se, & notate oculos ardentis, & notate quis spiritus, & quis vultus est, uocisque sonus, uel gressus eunti Beroe, immo Iridi. Nam ego ipsa (dicit Pyrgo) digressa dudum, id est, paulo ante reliqui Beroen ueram aegram. i. infirmam, indignantem, id est, iratam, quod solo careret tali munere, id est, officio, hoc est, quod non posset interesse cum cæteris mulieribus in funere, nec inferret honores meritos, id est, sacrificia debita Anchisæ. Hæc effata est Pyrgo. At matres, id est, mulieres ancipites primo, & ambiguæ, id est, dubiæ quid facerent, spectare pro spectabant rates oculis malignis: dubiæ, inquam, inter miserum amorem terræ præsentis, & regna uocantia Troianos fatis. Cum Dea, id est, Iris sustulit se in cœlum alis paribus, quia ad uolandum oportet alas esse pares, & secuit arcum ingentem fuga, id est, ueloci cursu sub nubibus. Tum uero matres attonitæ, & actæ, id est, impulse furore conclamant, & rapiunt, id est, corripunt ignem ex focis penetralibus.

Pars spoliant aras, frondem, ac uirgulta, facesq;
 Conijciunt, furit immixtis Vulcanus habenis
 Transtra per, & remos, & pictas abierte puppes.
 Nuntius Anchisæ ad iumulum, cuneosq; theatri
 Incensas perfert naues Eumelus; & ipsi
 Respiciunt atram in nimbo volitare fauillam,
 Primus & Ascanius, cursusq; ut lætus equestres
 Ducebat, sic acer equo turbata petiuit
 Castra, nec exanimes possunt retinere magistri.
 Quis furor iste nouus? quo nunc, quo tenditis, inquit,
 Heu miseræ ciues? non hostem, inimicæq; castra
 Argium, vestras spes vritis. en ego vester
 Ascanius, galeam ante pedes proiecit inanem,
 Qua ludo indutus belli simulacra ciebat.
 Accelerat simul Aeneas, simul agmina Teucrum.

¶ Ecphrasis.

Pars, scilicet, mulierum spoliant aras ignibus, scilicet, & conijciunt frondem ex arboribus, & uirgulta, id est, uirgas, & faces incensas. & Vulcanus, id est, ignis furit, id est, crescit habenis immixtis, id est, solutis per transtra, id est, remiglu & sedilia, & per remos, & per puppes ex abierte pictas, quod etiam nostro sæculo fit, ut puppes pingantur. Eumelus nuntius perfert interea, id est, denunciat ad iumulum Anchisæ, & cuneos Theatri, id est, ordines seditiu ad spectandos ludos, perfert, inquam, naues incensas. & ipsi spectatores ludoru respiciunt fauillam atram uolitare in nimbo, id est, globo fumi. Primus & Ascanius ut lætus ducebat cursus equestres, quia ipse dux erat equorū, sic, id est, in eo habitu petiuit equo, id est, equi cursu castra turbata propter nauium incēdia, nec magistri, id est, pedagogi exanimes pro exanimati possunt retinere illum. & inquit Ascanius. Heu o miseræ ciues, quo nunc, quo tenditis? id est, quid facitis? & quis est iste nouus furor? quia nō vritis, id est, nō putetis vos vrere hostem, id est, Græcos, & castra inimica Argium pro Argiuorum, sed vritis spes vestras, id est, naues, in quibus est spes ad Italiæ regnum veniendi. En ego sum vester Ascanius. & protegit ante pedes illarū galeam inanem, id est, cōcauam, qua indutus ludo, id est, armatus belli ciebat simulacra, id est, representabat belli similitudinem. Aeneas accelerat, id est, properat, & simul agmina Teucrum pro Teucrorum accelerant.

Ast illæ diuersa metu per littora passim
 Diffugiunt, syluasq; & sicubi concaua furtim
 Saxa petunt: piget incoepti lucisq; suosq;
 Mutatæ agnoscunt, excussa q; pectore Iuno est.
 Sed non idcirco flammæ, atq; incendia vires
 Indomitas posuere, vdo sub robore viuunt
 Stupa vomens tardum fumum, lentusq; carinas
 Est vapor, & toto descendit corpore pestis.
 Nec vires heroum, infusa q; flumina profunt,
 Tum pius Aeneas humeris abscindere vestem,
 Auxilioq; vocare Deos, & tendere palmas:
 Iuppiter omnipotens, si nondum exosus ad vnum
 Troianos, si quid pietas antiqua labores
 Respicit humanos, da flammam euadere classi,
 Nunc pater, & tenues Teucrum res eripe leto,
 Vel tu, quod superest, infesto fulmine morti.

¶ Ecphrasis.

Ast. i. sed illæ mulieres diffugiunt per diuersa littora passim, id est, indifferenter metu, id est, præ nimio timore, & petunt furtim. i. latenter syluas, & sicubi, id est, si alicubi saxa concaua sunt. piget, id est, pudet illas incoepti, id est, eius quod incoeperunt, & pudet illas lucis, id est, uitæ. & mutatæ a proposito agnoscunt suos. i. Troianos, quorum erant oblitæ, & Iuno, id est, Iunonis consiliū est excussa pectore ipsarū. Sed quia mulieres sunt mutatæ non idcirco, id est, propterea flammæ deposuere vires indomitas, sed stupa, qua tabulæ nauium stipantur, uomens fumum tardū uiuit sub robore, id est, ligno, et materia nauium, vdo, id est, humido, uel propter aquam maris, uel propter picem: & uapor. i. fumus lentus. i. tardus est. i. urit, ab edo. cs. est. p. comedo. carinas. i. naues. & pestis descendit toto corpore, id est, ignis omnia, etiam duriores materiam consumpsit. nec vires heroum, nec flumina infusa profunt ad extinguendum ignem. Tum pius Aeneas abscindere pro abscindebat vestem ex humeris, & inuocare pro inuocabat Deos auxilio, id est, in auxilium. & extendere pro extendebat palmas, subaudi in cælum, orans sic. Iuppiter omnipotens, si nondum exosus es Troianos omnes ad unum, id est, usq; ad unum, & si antiqua pietas, id est, religio respicit humanos labores. o pater da classi euadere, id est, ut euadat flammam, & eripe res Teucrum pro Teucrorum leto, id est, a perditione uel si ego peccato meo aliquo mereor,

Si mereor, demitte: tuaq; hic obrue dextra,
 Vix hæc ediderat, cum effusis imbribus atra
 Tempestat sine more furit, tonitruq; tremiscunt
 Ardua terrarum, & campi ruit æthere toto
 Turbidus imber aqua, densisq; nigerrimus Austris.
 Implenturq; super puppes: semiuista madescunt
 Robora, restinctus donec vapor omnis: & omnes
 Quatuor amissis seruatæ a peste carinæ.
 At pater Aeneas casu concussus acerbo,
 Nunc huc ingentes nunc illuc pectore curas
 Nutabat versans: Siculis ne resideret aruis,
 Oblitus fatorum, Italas ne capesseret oras.
 Tum senior Nautes, vnum Tritonia Pallas
 Quem docuit, multaq; insignem reddidit arte,
 Hæc responsa dabat: uel quæ portenderet ira
 Magna Deum, uel quæ fatorum posceret ordo.
 Isq; his Aeneam solatus uocibus infit:
 Nate Dea, quo fata trahunt, retrahuntq; sequamur:

Cura prin
 cipis.
 al. dubius

¶ Ecphrasis.

demitte morti, quod superest de nauibus, fulmine infesto, id est, nocenti. & obrue me hic tua dextra. Vix Aeneas ediderat hæc, cū tempestat atra imbribus effusis furit sine more. i. modo & fine, et ardua. i. altitudines terrarū tremiscunt tonitru, & imber turbidus aqua, & nigerrimus Austris ruit. i. descendit ex toto æthere. Puppes implentur desuper. s. pluuia, & robora semiuista madescunt, donec omnis uapor. id est, fumus restinctus est. Et amissis quatuor carinis omnes reliquæ. s. quindecim seruatæ sunt a peste, id est, igne. At pater Aeneas concussus, id est, perturbatus casu acerbo, id est, tristi, uersans pectore, id est, cogitando uertens ingentes curas, nutabat, id est, uacillabat: dubitans ne, id est, an oblitus fatorum resideret in aruis Siculis, an capesseret oras Italas. Tum Nautes senior, qui Troianus erat, dabat hæc responsa, quem Nautes unum Pallas Tritonia docuit, & reddidit insignem arte multa, dabat hæc responsa, uel quæ magna ira Deorum portenderet, uel quæ ordo fatorum posceret. Et is Nautes solatus Aeneam his uerbis infit, id est, incipit. Nate Dea, nos sequamur eo. i. in ea loca quo fata trahunt, id est, impellunt, & subaudi fugiamus unde nos retrahunt.

Quicquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est.
 Est tibi Dardanius diuinæ stirpis Acestes,
 Hunc cape consilijs socium, & coniūge volentem,
 Huic trade, amissis superant qui nauibus, & quos
 Pertæsum magni incepti, rerumq; tuarum est,
 Longæuosq; lenes, ac fessas æquore matres:
 Et quicquid tecum inualidum, metuensq; pericli est,
 Delige: & his habeant terris sine mœnia fessi,
 Urbem appellabunt permisso nomine Acestam,
 Talibus incensus dictis senioris amici,
 Tum uero in curas animum diducitur omneis:
 Et nox atra polum bigis subuecta tenebat.
 Visa dehinc cælo facies delapsa parentis
 Anchisæ, subito taleis effundere voces:
 Nate mihi uita quondam, dum uita manebat,
 Chare magis; nate Iliacis exercite fatis,

al. pmissio
 al. accessus
 al. animo

Anchises fi-
 lio p som-
 nium appa-
 ret.

¶ Ecphrasis.

Omnia enim fortuna superanda est, quicquid erit, id est, quicquid acciderit. Acestes Dardanius stirpis diuinæ, quia ut diximus, Crinisi fluminis ex muliere Troiana filius fuit, est tibi, id est, habes Acestem Troianum ab origine. Hunc Acestem cape socium consilij, & coniūge uolentem, id est, quia uolet. & trade huic illos, qui superant nauibus amissis, & trade etiam illos, quos pertæsum est magni. incepti, id est, quos poenitet coniunxisse se tibi, & etiam quos pertæsum est rerum tuarum, id est, regni, quod queris. & delige, id est, de alijs elige senes longæuos, & matres, id est, mulieres fessas æquore, id est, navigatione. & quicquid est tectum inualidum, id est, debile, & metuens pericli, id est, timidum. Et siue, id est, permittite his omnibus, habeant mœnia his terris, id est, hic in Sicilia. & appellabunt urbem Acestam nomine permisso, quoniam ipse Acestes id uolet. Tum uero Aeneas incensus talibus dictis amici senioris, diducitur animum. i. habet animum diductum in omnes curas. & nox atra subuecta bigis, quia currus illius a duobus equis uehitur, tenebat polum. De hinc factes Anchisæ parentis delapsa cælo, quia animus petit superos, manes descendunt ad inferos, umbra uero errat circa corpus mortuum, uisa est effundere subito tales uoces. O nate magis chare mihi uita, dum uita manebat quodam, nate, dico, exercite. i. defatigate fatis Iliacis,

Imperio Iouis huc uenio, qui classibus ignem
 Depulit, & cælo tandem miseratus ab alto est,
 Consilijs pare, quæ nunc pulcherrima Nautes
 Dat senior: lectos iuuenes fortissima corda
 Defer in Italiam: gens dura, atq; aspera cultu
 Debellanda tibi Latio est: Ditis tamen ante
 Infernas accede domos, & Auerna per alta
 Congressus pete nate meos: non me impia nanq;
 Tartara habent, tristescq; umbra, sed amœna piorum
 Concilia, Elysiūmq; colo: huc casta Sibylla
 Nigrarum multo pecudum te sanguine ducet. : :
 Tum genus omne tuum, & quæ dentur mœnia disces:
 Iamq; uale: torquet medios nox humida cursus,
 Et me sæuus equis Oriens afflauit anhelis,
 Dixerat: & tenuis fugit ceu fumus in auras,
 Aeneas: Quo deinde ruis? quo proripis? inquit:

al. Iuuenes
 fortissima
 pectora le-
 ctos.

al. Ample-
 xus.

Anima uē
 ti, et sumi.

¶ Ecphrasis

ego uenio huc imperio Iouis, qui depulit ignem classibus, & miseratus est tandem Troianos ab alto cælo. Pare, id est, obedi & obtempera consilijs, quæ pulcherrima nunc dat tibi Nautes senior. Defer tu Aenea in Italiam lectos iuuenes. ap-
 positiue. corda fortissima, quia gens dura, id est, laboriosa est tibi debellanda, id est, uincenda Latio, Tamen ante, id est, prius quam Italiam debelles, accede ad domos infernas Ditis, id est, Plutonis, & o nate pete, id est, quære meos complexus, ut ego te complectar, per alta Auerna, id est, per inferos. Neque reformides, nam Tartara impia non habent me, sed concilia amœna, id est, congregationes lætæ piorum habent me, que pro id est, colo, id est, habito Elysiū locum beatorum. Sibylla casta ducet te huc, id est, ad inferos sanguine multo pecudum, id est, sacrificio facto ex ouibus. Tum, cum ad me ueneris, disces omne genus tuum, id est, omnem tuam posteritatem, & quæ mœnia dentur, id est, quam urbem conditurus sis. Iamque uale, quia nox humida torquet medios cursus, id est, iam dies sequens incipit, & sæuus Oriens, id est, Sol affluit me equis anhelis, quare necesse est me hinc ad inferos, uel ad superos redire. Dixerat Anchises, & fugit ceu, id est, tanquam fumus in auras tenues, quasi dicat, ab oculis euauit. Aeneas inquit deinde. Quo ruis? quo proripis te. i. confers te

Quem fugis: aut quis te nostris complexibus arcet:
 Hæc memorans cinerem, & sopitos suscitât ignes,
 Pergameumq; larem, & canæ penetralia Vestæ:
 Farre pio, & plena supplex veneratur acerra,
 Extemplo socios, primumq; accersit Acesten:
 Et Iouis imperium, & chari præcepta parentis
 Edocet, & quæ nunc animo sententia constet.
 Haud mora consilijs: nec iussa recusat Acestes,
 Transcribunt vrbi matres: populumq; volentem,
 Deponunt animos nil magnæ laudis egentes.
 Ipsi transtra nouant, flammisq; ambesa reponunt:
 Robora nauigijs: aptant remosq; rudentesq;
 Exigui numero, sed bello viuida virtus.
 Interea Aeneas urbem designat aratro,
 Sortiturq; domos: hoc Ilium, & hæc loca Troiæ:

Aeneas ius
 su parentis
 exequitur.

at Troiam

¶ Ecpheasis.

quem fugis: quasi dicat, me ne filium aut quis arcet, id est, remouet te a nostris complexibus. Aeneas memorans, id est, narrans hæc superiora suscitât cinerem, & ignes sopitos. translatio est a dormientibus sumpta, qui excitantur. & ille supplex ueneratur larem Pergameum, id est, Troianum, & penetralia, id est, sacra, quæ in abditis erant, canæ uestæ, id est, antiquæ farre pio, id est, religioso, quia far in sacrificijs adhibetur, & acerra thuris, id est, thure. Et Aeneas supplex ueneratur penetralia canæ Vestæ farre pio, id est, religioso, & acerra plena thuris. Et extemplo Aeneas accersit, id est, uocat socios, & primum, id est, præcipue Acesten, & edocet imperium Iouis, & præcepta parentis chari, quæ sibi in somnis dederat, & edocet, quæ sententia nunc constet illi in animo. Haud mora sunt consilijs, id est, non sunt diu immorati, neque Acestes recusat iussa, & transcribunt urbi, id est, in nouam urbem matres, & populū uolentem, & sic deponunt animos nil pro non egentes magnæ laudis, id est, honoris. Ipsi qui cum Aenea sunt nauigaturi nouant transtra, & reponunt flammis ambesa, id est, renouant igni consumpta robora, & aptant remos, & rudentes nauigijs. Ipsi, dico, exigui, id est, pauci numero, sed uirtus uiuida, id est, fortis bello. Interea dum hæc fiunt, Aeneas designat urbem aratro, id est, sulco, & sortitur domos inter ciues, & iubet hoc esse, id est, nominari Ilium, id est, arcem, & iubet hæc loca esse Troiam.

Esse iubet: gaudet regno Troianus Acestes,
 Indicitq; forum, & patribus dat iura uocatis,
 Tunc vicina astris Erycino in vertice sedes
 Fundatur Veneri Idaliæ: tumuloq; sacerdos,
 Et lucus late sacer additur Anchisæo.

Iamq; dies epulata nouem gens omnis, & aris
 Factus honos: placidi strauerunt æquora uenti,
 Creber & aspirans rursus uocat Auster in altum,
 Exoritur procurua ingens per littora fletus:
 Complexi inter se noctemq; diemq; morantur,
 Ipsæ iam matres, ipsi, quibus aspera quondam
 Uisa maris facies, & non tolerabile numen
 Ire uolunt, omnemq; fugæ perferre laborem,
 Quos bonus Aeneas dictis solatur amicis:
 Et consanguineo lachrymans commendat Acestæ,
 Treis Eryci vitulos, & tempestatibus agnam
 Cædere deinde iubet, soluiq; ex ordine funes.

ali. Tunc

Alludit ad
 nouendiale
 sacrū.

ali. etiam

¶ Ecpheasis.

& Acestes origine Troianus gaudet regno, id est, urbe regno suo addita. Et indicit forum, id est, locum ubi ius redditur, & sic dat iura patribus uocatis, id est, senatoribus. Tunc sedes, id est, templum uicina astris, id est, excelsa fundatur Veneri Idaliæ, ab Idalio urbe Cypri, ubi colitur, in uertice Erycino, id est, montis Erycis. Et sacerdos, & lucus, id est, sylua sacra additur tumulo Anchisæo, id est, Anchisæ patris. Et iam omnis gens, id est, Troiani & Siculi epulata est nouem dies, & honos factus est aris, id est, sacrificium, & uenti placidi strauerunt æquora, id est, mare tranquillum fecerant, & Auster creber aspirans uocat rursus in altum, id est, in mare. Tunc ingens fletus exoritur per littora procurua, epitheton est littorū, & complexi inter se, id est, inuicē cōplectētes, morantur diem & noctem. Et iam ipsæ matres, id est, foeminae, quibus facies maris quondam est uisa aspera, & quibus numen maris uisum est non tolerabile, ipsæ, inquam, uolunt ire cum Aenea, & perferre omnem laborem fugæ, id est, exilij. Quos bonus Aeneas solatur dictis amicis, & lachrymas suorū commiseratione cōmendat illos Acestæ. Deinde iubet cædere, id est, sacrificare tres uitulos Eryci fratri suo, qui iam Deus habebatur, & agnam tempestatibus, ut sibi ea nauigatio bene cedere

al. celsa in puppi
al. Proijdit
Venus so-
licita pro
Troianis.

Ipsē caput tonsæ folijs euinctus oliuæ
Stans procul in prora pateram tenet, extatq; salfos:
Porricit in fluctus, ac uina liquentia fundit,
Prosequitur surgens a puppi ventus euntes,
Certatim socij feriunt mare, & æquora verrunt.
At Venus interea Neptunum exercita curis
Alloquitur, talesq; effudit pectore questus:
Iunonis grauis ira, & inexaturabile pectus
Cogunt me, Neptune preces descendere in omneis:
Quam nec longa dies, pietas nec mitigat vlla,
Nec Iouis Imperio, fatis ve infracta quiescit,
Non media de gente Phrygum exedisse nefandis
Vrbem odijs satis est: pœnam traxisse per omnem
Reliquias Troiæ: cineres, atq; ossa peremptæ
Insequitur: causas tanti sciat illa furoris.
Ipsē mihi nuper Libycis tu testis in vndis,
Quam molem subito excierit: maria omnia caelo
Miscuit, Aeolijs nequicquam freta procellis:

¶ Euphrasis.

Ipsē Aeneas euinctus caput, id est, caput habens coronatum folijs oliuæ tonsæ. f. minute tenet pateram stans procul, id est, prope in prora celsa, & porricit, id est, iacit exta celsæ uictimæ in fluctus salfos, & fundit in mare uina liquentia. Tum uentus surgens a puppi, id est, secundus prosequitur euntes. & socij certatim, id est, magno conatu feriunt mare. s. remorū ictibus, & uerrūt æquora etiam remis. At Venus exercita. i. defatigata curis alloquitur Neptunum interea dum illa sicbant, & effudit ex pectore suo tales questus. i. q̄relas. O Neptune ira grauis, & pectus Iunonis nō exaturabile. i. quod nunq̄ saturatur, cogūt me descendere in omnes preces, Iunonis, dico, quā nec dies longa. i. tempus, & pietas vlla nō mitigat erga Troianos, & infracta Iouis imperio. i. fatis nō quiescit. Nec satis est illi exedisse. q. d. deuorasse urbē Troiā de media gente Phrygū, odijs nefandis, & nō est illi satis traxisse urbē per omnem pœnam, uerū etiam insequitur reliquias Troiæ, & cineres, et ossa urbis Troiæ peremptæ. Illa sciat. q. d. nemo scit causas tanti furoris. Tu ipse o Neptune est mihi testis, quā mole. i. tēpestatē Iuno excierit. i. comouerit subito. nā ipsa freta. i. confisa procellis Aeolijs. i. Aeoli Regis uentorū, ut libro primo dictū est, miscuit caelo omnia maria, sed nequicquam. i. frustra.

In regnis hoc ausa tuis.
Pro scelus: ecce etiam Troianis matribus actis
Exussit foede puppes, & classe subegit
Amisssa, socios ignotæ linquere terræ.
Quod superest, oro, liceat dare tuta per vndas
Vela tibi, liceat Laurentem attingere Tybrim:
Si concessa peto, si dant ea mœnia Parcæ.
Tum Saturnius hæc domitor maris edidit alti:
Fas omne est Citherea meis te fidere regnis,
Vnde genus ducis, merui quoq; saepe furores
Compressi, & rabiem tantam cælicq; mariscq;
Nec minor in terris (Xanthum, Simoentaq; testor)
Aeneæ mihi cura tui, cum Troia Achilles
Exanimata sequens impingeret agmina muris,
Millia multa daret leto, gementesq; repleti
Amnes, nec reperire uiam, atq; euoluere posset
In mare se Xanthus, Pelide tunc ego forti

Inuidiose
diſtam.

Aeneas cō
tra Achil-
lem.

¶ Euphrasis

Et ausa est hoc in tuis regnis. i. mari. Et nūc pro scelus, ecce etiā exussit puppes foede. i. turpiter, matribus Troianis actis. i. impulsis per Iridē. Et subegit. i. coegit Aeneam relinquere socios terræ ignotæ. i. in terra Siciliae, quod necessitate factū est classe amisssa. Nūc uero o Neptune quod superest. i. restat faciendum, oro liceat tibi dare uela tuta per undas. i. tute nauigare Troianos, et liceat illis attingere Tybrin Laurētē. i. fluuiū Laurentiū populorū, quod ita facias oro, si peto concessa. i. iusta, & si Parcæ dant Troianis ea mœnia. s. Laurentū. Tum Saturnius. i. Neptunus domitor alti maris edidit, id est, respondit hæc. O Citherea Venus fas est tibi omne. i. omnino licet, te fidere meis regnis. i. mari, unde. i. a quo ducis gen9. i. ortas. & ego quoq; antehac ita de te merui cum Troianis. s. quia saepe compressi furores & tantam rabiem. i. tempestatem cæli & maris. Ego testor Xanthum & Simoenta fluuios Troiæ, quod non minor cura fuit mihi tui Aeneæ in terris, subaudi, quam in mari. & cū Achilles sequens agmina Troiæ exanimata. i. semimortua impingeret illa agmina muris. i. ad muros compelleret, & cum Achilles daret leto. i. morti, multa unorum millia, & amnes gement cadaverum multitudiue, neq; Xanthus posset reperire uiam, atq; euoluere. i. expedite fluere in mare,

Congressum Aeneam, nec Dijs, nec viribus æquis
 Nube caua. eripui, cuperem cum vertere ab imo
 Structa meis. manibus periuræ moenia Troiæ,
 Nunc quoq; mens eadem perstat mihi: pelle timores,
 Tutus, quos optas; portus accedet Auerni,
 Vnus erit tantum, amissum quem gurgite quæres:
 Vnum pro multis dabitur caput.

His vbi læta Deæ permulsi pectora dictis,
 Iungit equos curru genitor, spumantiaq; addit
 Fræna feris, manibusq; omnes effundit habenas:
 Cæruleo per summa leuis volat æquora curru:
 Subsident vndæ, tumidumq; sub axe tonanti
 Sternitur æquor aquis, fugiunt vasto æthere nimbi.
 Tum variæ comitum facies, immania Cete,
 Et senior Glauchi chorus, Inousq; Palæmon,
 Tritonesq; citi, Phorciqu; exercitus omnis...
 Læua tenent Thetis, & Melithe, Panopæaq; virgo,
 Nefæe, Spiocq; Thaliaq; Cymodoceq;.

¶ Ecphrasis.

Tunc ego eripui Aeneam congressum. i. decertantem Pelide forti, id est, cū Achille, quod est factum nec Dijs, nec æquis viribus, cū alias cuperem euertere ab imo. i. a fundamento meis manibus: moenia Troiæ periuræ. i. quæ mercedem mihi denegavit. Et nunc quoq; eadem mens perstat mihi. i. uoluntas permanet. Igitur pelle timores, quia Aeneas tutus accedet ad portus Auerni, quos optas. i. ad quos Aeneam peruenturum esse cupis. Vnus tantum erit, significat autem Palinurum, quem amissum in gurgite tu quæres. & unum caput dabitur pro multis. i. pro multorum uita. Tū genitor. i. Neptunus iungit equos curru pro curru, ut. i. postq; permulsi. i. consolatus est pectora læta Deæ Veneris, & addit fræna feris. i. equis. & effundit. i. laxat ex manibus oēs habenas, et sic leuis. i. subleuatus uolat per summa æquora curru cæruleo. Et unde subsident. i. sternuntur, & æquor tumidum sternitur sub axe tonanti. i. sub caelo, et nimbi fugiunt toto æthere. Tum uariæ facies comitū Neptuni tenent dextra. s. Cete immania, id est, balenæ, et chorus senior Glauci Dei marini, et Palæmon. i. Portunus Inous. i. Inus filius, et Tritones citi, & omnis exercitus Phorci Dei marini, & reliq; Nereides, quas hic enumerat, tenent læuam. i. sinistram Neptuni partem.

Hic

Hic patris Aeneæ suspensam blanda vicissim
 Gaudia pertentant mentem: iubet ocyus omnes
 Attolli malos, itendi brachia velis.
 Vna omnes fecere pedem, pariterq; sinistros,
 Nunc dextros soluere sinus, vna ardua torquent
 Cornua, detorquentq; ferunt sua flamina classem,
 Princeps ante omnes densum Palinurus agebat
 Agmen: ad hunc alij cursum contendere iussi. : -
 Iamq; fere mediam coeli nox humida metam
 Contigerat, placida laxarant membra quiete
 Sub remis fusi per dura sedilia nautæ:
 Cum leuis æthereis delapsus Somnus ab astris
 Aera dimouit tenebrosam, & dispulit umbras,
 Te Palinure petens, tibi tristia somnia portans
 Infonti, puppiq; Deus confedit in alta
 Phorbanti similis, fuditq; has ore loquelas:

¶ Ecphrasis.

Hic, id est, tunc gaudia blanda pertentant vicissim, quia aliquando Aeneas dolerebat, sed tunc gaudebat, mentem patris Aeneæ suspensam, & iubet omnes malos, id est, arbores nauum attolli ocyus, id est, erigi, & iubet brachia, id est, antennas itendi uelis, id est, explicare uela. Omnes fecere pedem una, id est, simul, facere pedem est fune uelum atollere, & pariter soluere sinus nunc dextros nunc sinistros, & una, id est, simul torquent cornua ardua, scilicet, uelorum antenas, & detorquent, id est, in partem aliam torquent, & sua flamina, id est, uenti prosperi ferunt classem, id est, nauem. Palinurus princeps ante omnes, quia nauis prætoriae gubernator, agebat, id est, ducebat agmen densum, id est, reliquas naues. Et alij iussi sunt contendere cursum ad hunc, id est, dirigere ad nauem Aeneæ. Et iam nox humida contigerat metam caeli mediam, id est, erat nox mediana, & eo tempore nautæ fusi sub remis per sedilia dura, id est, transstra, laxabant, id est, recreabant membra quiete placida, id est, somno. Cum. i. quo tempore Somnus leuis delapsus ab astris æthereis, id est, a caelo dimouit aerem tenebrosam, & dispulit umbras, id est, serenauit noctem. Somnus dico, o Palinure petens te, & portans tristia somnia tibi infonti. i. innocenti, et Somnus ipse, qui est Deus, confedit in puppi alta similis Phorbanti, & effudit ore has loquelas, id est, sermones.

Somnus

¶

at. auro

Home. Ody. lib. v. currū describit Neptuni.

Palæmon, portuū Deus. Phorcus, Sarciniæ Rex.

Thetis, ab alēdo alūna.

Melite, a melos.

Cymodoce, a cyma.

Iaside Palinure ferunt ipsa æquora classem,
 Aequatæ spirant auræ, datur hora quietis:
 Pone caput, fessosq; oculos furare labori,
 Ipse ego paulisper pro te tua munera inibo: —
 Cui vix attollens Palinurus lumina, fatur:
 Me ne falis placidi vultum, fluctusq; quietos
 Ignorare iubes: me ne huic confidere monstros
 Aeneam credam, quid enim fallacibus Austris,
 Et cœli toties deceptus fraude serenis

Ulsomni. Talia dicta dabat, clauumq; affixus, & hærens
 Nusquam amittebat, oculosq; sub astra tenebat.
 Ecce Deus ramum Lethæo rore madentem,
 Vix soporatum Stygia, super utraq; quassat
 Tempora, cunctantiq; natantia lumina soluit. —
 Vix primos inopina quies laxauerat artus,
 Et super incumbens, cum puppis parte reuulsa,

¶ Ecp̄hrasis.

○ Palinure Iaside, id est, Iasi filii, ipsa æquora ferunt classem suo impetu & per se, & aure æquatæ, id est, æquales spirant, hora datur quieti. i. somno, ideo pone caput, & furare, id est, subtrahere oculos labori, id est, a labore, id est, dormi paululum. Ipse ego obibo tua munera, id est, officiū pro te, id est, tuo loco, paulisper. i. per tempus paruum. Cui somno Palinurus vix attollens lumina præ ultimo sopore fatur, id est, respondet. ○ Phorbas me ne iubes ignorare fluctus salis, id est, maris placidi, & uentos, id est, subitas uentorum tempestates: & iubes me confidere huic monstro, id est, mari. Quid enim, id est, cur ego credam, id est, committam Aeneam Austris fallacibus, id est, uentis, qui sæpe consueuerunt fallere, ego dico, deceptus totiens fraude cœli sereni. Palinurus dabat talia dicta, id est, dicebat, & affixus & hærens nusquam amittebat clauum, id est, remonem, & tenebat oculos sub astra, id est, contemplabatur sydera, ad quæ cursum nauis derigebat. Ecce Deus Somnus quassat super utraq; tempora ramum madentem rore Lethæo, & soporatum, id est, perfusum uel Stygia, id est, inferna. Et soluit, id est, claudit illi cunctantia, id est, somnum ex oculis excutienti lumina natantia. i. uacillantia somni uicinitate. Quies inopina, id est, subita uix laxauerat, id est, soluerat primos artus, cum Somnus incumbens super illum proiecit illum præcipitem in undas liquidas cum

Cumq; gubernaculo liquidas proiecit in undas
 Præcipitem, ac socios nequicquam sæpe vocantem: —
 Ipse volans tenuis se sustulit ales in auras,
 Currit iter tutum non secius æquora classis:
 Promissisq; patris Neptuni interrita fertur:
 Iamq; adeo scopulos Sirenum aduecta subibat
 Difficiles quondam, multorumq; ossibus albos:
 Tum rauca assiduo longe sale saxa sonabant,
 Cum pater amisso fluitantem errare magistro
 Sensit: & ipse ratem nocturnis rexit in undis
 Multa gemens, casusq; animum concussus amici,
 O nimium cœlo, & pelago confise sereno,
 Nudus in ignota Palinure iacebis arena. —

¶ Ecp̄hrasis.

parte nauis reuulsa, & cum gubernaculo, præcipitem dico, & sæpe clamantem socios sed nequicquam, id est, frustra. Ipse ales, id est, Somnus alatus uolans sustulit se in auras tenues, id est, in cælum, unde uenerat. Et classis non segnius currit æquora tutum, & interrita fertur promissis patris Neptuni, quæ Venere promissit. Et iam classis aduecta subibat scopulos Sirenum, ubi quondam fuerunt, difficiles quondam, atq; albos ossibus multorum, qui fuerant a Sirenibus occisi. Tum saxa rauca sonabant longe, sale assiduo, id est, undarum collisione. Cum. i. quo tempore pater Aeneas sensit ratem fluitantem, id est, uacillantem magistro amisso, id est, Palinuro submerso, & ipse Aeneas gemens multa, id est, multum rexit ratem in undis nocturnis, id est, per noctem, gemens dico, & concussus animum, id est, habens animum concussum casu amici. ○ palinure nimium confise cœlo sereno. i. qui nimis credidisti aeris serenitati, tu iacebis nudus et inhumatus in arena ignota.

FINIS LIBRI
quinti.

secius alij
 segnius
 Sirenes,
 mōstra ma
 rina.
 Quia Vly
 sis socios
 Sirenes de
 uoraue
 runt.

AENEIDOS.

¶ Adilon.

Quærentur sexto Manes, & Tartara Ditis,

MODESTINI IVRIS CONSVLTI IN
Sextum Aeneidos Librum argumentum.

CVmas deinde venit, fert hinc responsa Sibyllæ,
Misenum sepelit, mons seruat nomen humati,
Ratum etiam ante Deum placato numine portat,
Et Vates longæua, vna descendit Auernum,
Agnoscit Palinurum, ibi consolatur Elissam,
Deiphobumq; videt lacerum crudeliter ora,
Umbrarum poenas discit narrante Sibylla,
Conuenit Anchisen, penitusq; in valle virenti
Agnoscitq; suam prolem monstrante parente.
Hæc vbi percepit, graditur; sociosq; reuisit,

Queruntur Sexto. In hoc primo carmine totius huius Sexti libri materia describitur, deinde latius sequentibus carminibus explicatur. Manes. i. Diij Inferorum, & Tartara. i. tabernacula & domicilia Ditis. i. Plutonis Inferorum Dei quæruuntur. i. inquiruntur ab Aenea in hoc Sexto Aeneidos libro. Cumas deinde. Nunc latius explicat argumentum, dicens. Deinde. i. post naufragium Palinuri uenit Cumas. i. ad locum illum, in quo uaticinabatur Sibylla Cumæa, & ipse Aeneas fert. i. reportat hinc. i. a Cumis responsa Sibyllæ. i. mulieris illius futura prædicentis. Post hoc sepelit. i. in sepulchro condit Misenum socium suum, mōs in quo sepultus est, seruat nomen humati. s. Miseni. Aeneas etiam portat. i. aufert ratum. s. aureum, & hoc numine Deum pro Deorum placato ante. i. prius. Et Vates longæua. s. Sibylla descendit una. i. simul cum Aenea Auernum. i. ad Inferos. Aeneas postquam est ingressus Auernum agnoscit Palinurum magistrum ac gubernatorem suæ classis. Et ipse cōsolatur ibi. i. apud Inferos Elissam Dido, que, ut in quarto dictum est, propter illius amorem se interfecerat. Que pro et uidet Deiphobum filium Priami lacerum ora. i. habentem ora lacera crudeliter. Aeneas, inquam, discit. i. cognoscit atq; intelligit poenas umbrarum. i. animarum Sibylla narrante eas. Et Aeneas conuenit. i. alloquitur Anchisem patrem suum, que pro & agnoscit penitus. i. omnino prolem suam. i. posteritatem sui generis in ualle virenti parète Anchise monstrante eam. Vbi. i. postquam percepit. i. intellexit hæc, que supra dicta sunt, graditur. i. inde egreditur, & reuisit socios suos, quos in portu reliquerat.

LIBER VI.

fo. cxxiij.

P. V. B. VERGILII
LII MARONIS AENEIDOS

Liber Sextus.

SIC fatur lacrymans, classiq; immittit habenas: Pius Aeneas ante nos.

Et tandem Euboicis Cumarū allabitur oris.
Obuertunt pelago proras: tum dente tenaci
Anchora fundabat naueis, & littora curuæ
Prætexunt puppes; iuuenum manus emicat ardens

Littus in Hesperium: quærit pars femina

flammæ

Abstrusa in uenis silicis: pars densa ferarum
Tecta rapit, syluas inuentaq; flumina monstrat.

¶ Ecphrasis.

SIC fatur lacrymans. Amisso Palinuro nauis gubernatore, Aeneas flens Cumis appulit classem, ubi Sibylla solita erat dare responsa, qua duce ad inferos descendit, ut Anchisen in primis patrem uideret. Aeneas igitur lacrymans fatur sic, id est, quemadmodum in fine libri superioris dixit, & immittit habenas classi, id est, adhibet remos & uela nauibus. Et tandem, id est, post multa pericula, allabitur, id est, peruenit oris Eubœicis Cumarum, id est, in oras eius urbis, quam incoluerunt, qui uenerant ex Eubœa insula. Obuertunt proras pelago, more nautarum, ut sequenti navigationi essent parati. Tum anchora fundabat naues dente tenaci, quia anchora dentes habet, & puppes curuæ, proprium Epitheton est nauium, prætexunt, id est, tegunt littora. Manus ardens iuuenum, id est, multitudo Trojanorum, emicat, id est, saltum facit, in littus Hesperium, id est, in oram Italie: & pars Trojanorum quærit semina flammæ, id est, ignis scintillas, abstrusa, id est, clausa in uenis silicis, id est, lapidis pyritis, unde ignem elicimus: & pars rapit, id est, raptim inquirit syluas. appositum. tecta densa ferarum, & monstrat socios flumina inuenta, id est, aquam.

At pius Aeneas arces, quibus altus Apollo
 Praesidet, horrendaeque procul secreta Sibyllae
 Antrum immane petit: magnam cui mentem, animumque
 Delius inspirat vates, aperitque futura.
 Iam subeunt Triviae lucos, atque aurea tecta.
 Dædalus (ut fama est) fugiens Minoia regna
 Praepetibus pennis ausus se credere caelo,
 Insuetum per iter gelidas enavit ad Arctos:
 Chalcidicaeque leuis tandem super astitit arce.
 Redditus his primum terris, tibi Phoebe sacrauit
 Remigium alarum, posuitque immania templa:
 In foribus, letum Androgeo: tum pendere poenas
 Cecropidae iussi miserum septena quotannis

¶ Ecphrasis.

At pius Aeneas, separat ducem a turba, petit antrum immane, i. confert se in spelun-
 cam magnam, antrum. appo. arces, quibus altus Apollo praesidet, et secreta procul.
 i. prope Sibyllae horrendae. i. uenerandae. Cui vates Delius. i. Apollo inspirat men-
 tem & animum, quod idem est, & aperit futura, ut uaticinetur. Iam subeunt Ae-
 neas & Achates, qui nunquam ab Aenea discedit, lucos. i. syluam sacram Triviae.
 i. Dianae, quae templum habebat iunctum cum Apolline, et aurea tecta. i. aurata uel
 pulchra. Dædalus (ut fama est), quis fuerit illius templi autor ostendit dicens: ut
 est fama a Poëta divulgata, Dædalus fugiens regna Minoia, i. Cretam, ubi regna-
 uit Minos Iouis filius, cuius imperio Dædalus in Creta exulabat, ausus credere
 se. i. committere se caelo. i. aeri pennis praepetibus. i. alis in modum uolucrum, ena-
 uit. i. uolauit, sumpta a uatatoribus translatione, ad Arctos gelidas. i. ad Septentrio-
 nem regionem frigidam, per iter insuetum. i. homini inconcessum, & tandem ille le-
 uis astitit super arce Chalcidica. i. super Cumis, cuius habitatores primi ex Chal-
 cide urbe Euboica fuerunt. Et Dædalus creditus. i. restitutus his terris. s. Cuma-
 nis, primus. i. imprimis sacrauit tibi o Phoeberemigium alarum, id est, alas, qui-
 bus quasi remis eo peruenit, posuitque. i. construxit templa immania. i. maxima, &
 posuit in foribus letum Androgeo. i. Androgei, & est genitiuus graecus, fuit au-
 tem Androgeus Minois regis filius, quem Athenienses caeciderant. Tum Ce-
 cropidae, id est, Athenienses iussi a Minoe pendere, id est, soluere poenas quo-
 tannis. i. singulis annis, poenas, in qua, septena corpora miserum natorum p. miserorum.

Fabula de
Dædalo.

Corpora natorum: stat ductis fortibus urna,
 Contra elata mari respondet Gnoisia tellus.
 Hic crudelis amor tauri, suppositaque furto
 Pasiphae, mistumque genus, prolesque biformis
 Minotaurus inest, Veneris monumenta nefandae,
 Hic labor ille domus, & inextricabilis error.
 Magnum reginae sed enim miseratus amorem
 Dædalus, ipse dolos tecti, ambagesque resoluit
 Caeca regens filo uestigia: tu quoque magnam
 Partem opere in tanto (sineret dolor) Icare haberes.
 Bis conatus erat casus effingere in auro,
 Bis patriae cecidere manus, quin protinus omnem
 Perlegerent oculis, ni iam praemissus Achates
 Afforet, atque una Phoebi, Triviaeque sacerdos
 Deiphobe Glauci, fatur quae talia Regi:
 Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit:
 Nunc grege de intacto septem mactare iuuenos

¶ Ecphrasis.

Urnæ, id est, uas illud, unde sortes educuntur, stat, id est, eminet ductis sortibus pue-
 rorum, & tellus Gnoisia, id est, Cretensis elata. i. eminens mari Aegeo respondet con-
 tra, id est, e regione posita est. Hic, id est, in foris celatura erat crudelis amor tau-
 ri, & Pasiphae supposita, id est, latenter posita furto, id est, adulterio, & Mino-
 taurus adest mixtum genus ex homine & tauro, & proles biformis, id est, ap-
 monumentum Veneris nefandae. Hic etiam. i. in foribus erat labor ille domus. i. Laby-
 rinthi, & error inextricabilis. i. qui facile explicari non posset. Sed enim Dæda-
 lus ipse miseratus magnum amorem reginae. i. Ariadnae Minois regis filiae resoluit
 dolos & ambages. i. circuitus et errores tecti, quod fecit regens filo uestigia caeca.
 i. occulta. Tu quoque o Icare haberes magnam partem in tanto opere, si dolor patris
 sineret. Nam Dædalus conatus erat bis effingere. i. Icare casus in auro. i. quomo-
 do filius in mare Icarium cecidit, sed manus patriae. i. patris bis cecidere. Quin protinus
 .i. immo continuo plerumque. i. percurreret oculis omnem. s. picturam, nisi Achates praemissus
 ab Aenea afforet, atque una. i. simul cum eo Deiphobe Sibylla filia Glauci, quae erat sa-
 cerdos Phoebi et Triviae. i. Dianae, quae fatur talia Aeneae Regi. Hoc tempus non poscit
 ista. i. talia spectacula, sed praestiterit. i. longe melius, mactare. i. sacrificare septem
 q. liij

furto, alij
tauroLabyrin-
thus.

all. omnia

all. poscit

Præstiterit, totidem lectas de more bidentes,

Descriptio
antri.

Talibus affata Aeneam: nec sacra morantur
Iussa viri, Teucros vocat alta in templa sacerdos,
Excisum Euboicæ latus ingens rupis in antrum;
Quo lati ducunt aditus centum ostia centum,
Vnde ruunt totidem voces, responsa Sibyllæ.

Ventum erat ad limen, cum virgo poscere fata
Tempus ait; Deus ecce Deus; cui talia fanti
Ante fores subito non vultus, non color vnus,
Non comptæ mansere comæ, sed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument, maiorq; videri,
Nec mortale sonans, afflata est numine quando
Iam propiore Dei, cessas in vora, præcesq;
Tros, ait, Aeneas: cessas: nec enim ante dehiscunt
Attonitæ magna ora domus, & talia fata

¶ Ecphrasis.

uencos, & totidem bidentes. i. oues lectas de grege intacto. i. integro. Et Sibylla affata est Aeneam talibus verbis, nec viri Troiani morantur sacra iussa, id est, a Sibylla imperata. Sacerdos, id est, Sibylla vocat Teucros in alta templa. Excisum Euboicæ, describit antrū Sibyllæ dicens. Latus rupis Eubolcæ erat excisum, id est, excavatum in antrum ingens, id est, in formam ingentis antri, quo, id est, in quod antrum lati aditus, id est, introitus ducunt volentes Sibyllam consulere, & quo centum ostia ducunt, unde totidem voces ruunt. ap. responsa, id est, oracula Sibyllæ. Ventum erat ad limen, id est, ad speluncæ ingressum, cū uirgo. i. Sibylla, quæ uirgo fuit perpetua, ait. O Troiani tempus est uos poscere fata. i. quæ uobis euentura sunt. De ecce Deus; sup. aduētat. Cui Sibyllæ fanti. i. dicenti talia ante fores non vultus vnus mansit, non color vnus mansit, non comæ mansere comptæ, sed præ nimio horrore turbatæ sunt. Sed pectus anhelum. i. cum difficultate spirans, & corda fera tument rabie propter Apollinis instinctum, & uideri pro uidebatur maior, nec sonans mortale, id est, uoce humana, quando pro quoniam afflata est, id est, inspirata numine Dei propiore iam, id est, propinquiore, Dei, id est, Apollinis. Et Sibylla ait: o Aenea Tros, id est, Troiane cessas cessas in uota; neq; enim ante magna ora. i. ostia domus attonitæ dehiscunt, id est, aperientur, subiutellige, quam uota conceperis. & fata. i. locuta talia conticuit.

Conticuit, gelidus Teucris per dura cucurrit
Ossa tremor, fuditq; preces Rex pectore ab imo:
Phœbe graues Troiæ semper miserate labores,
Dardana qui Paridis direxisti tela manusq;
Corpus in Aeacide, magnas obeuntia terras
Tot maria intraui duce te, penitusq; repostas
Massylum gentes, prætentatq; Syrtibus arua,
Iam tandem Italiæ fugientis prendimus horas:
Hac Troiana tenus fuerit fortuna secuta,
Vos quoq; Pergameæ iam fas est parcere genti
Dij, Deæq; omnes, quibus obstitit Ilium, & ingens
Gloria Dardaniæ: tuq; o sanctissima uates
Præscia venturi, da (non indebita posco
Regna meis fati) Latio confidere Teucros,
Errantesq; Deos, agitataq; numina Troiæ.
Tum Phœbo, & Triuiæ solido de marmore templa
Instituam; festosq; dies de nomine Phœbi:

¶ Ecphrasis.

Tremor gelidus ab effectu cucurrit Teucris per ossa dura, id est, medullas, & rex Aeneas fudit preces ab imo pectore. O Phœbe semper miserate graues labores Troiæ, qui direxisti pro direxisti tela Dardana, id est, sagittas Paridis in corpus Aeacide, id est, Achilles nepotis Aeaci, et direxisti etiam manus. Ego intraui te duce tot maria obeuntia terras, id est, circumeuntia terras, & intraui gentes Massylum pro Massylorum, id est, Aphrorum repostas penitus, id est, rematas: & intraui arua prætentata Syrtibus, id est, anteposita. Iam tandem post multos labores prendimus oras Italiæ fugientis, quæ uidetur nos fugere. fortuna Troiana, quasi diceret aduersa, hætenus persecuta fuerit nos. Vos quoq; o Dij & Deæ omnes, quibus Ilium & ingens gloria Dardanidum pro Dardanidarum obstitit, id est, inuisa fuit, fas est uos parcere genti Pergameæ, id est, Troianæ. Tuq; o uates sanctissima præscia uenturi da Teucros confidere, id est, sedes ponere Latio, id est, in Italia. quia ego posco regna non indebita immo debita fati meis: da quoq; errantes Deos, & numina Troiæ fatigata confidere Latio. Tum, scilicet, cum Teucris posuerint sedes in Italia, ego instituam templum solidum de marmore solido. i. non incrustato tantū in superficie, Phœbo et Triuiæ. i. in honorē horū

Te quoq; magna manent regnis penetralia nostris,
 Hic ego nanq; tuas sortes, arcanaq; fata
 Dicta meae genti ponam, lectosq; sacro
 Alma viros: folijs tantum ne carmina manda,
 Ne turbata uolent rapidis ludibria ventis.
 Ipsa canas, oro; finem dedit ore loquendi.
 At Phoebi nondum patiens immanis in antro
 Bacchatur vates, magnum si pectore possit
 Excussisse Deum: tanto magis ille fatigat
 Os rabidum, fera corda domans, fingitq; premendo.
 Ostia iamq; domus patuere ingentia centum
 Sponte sua, uatisq; ferunt responsa per auras:
 O tandem magni pelagi defuncte periclis,

¶ Ecphrasis.

Deorum, & instituiam dies festos de nomine Phoebi. & o Sibylla magna penetralia. i. templa secreta manent. i. expectant te in nostris illis regnis, & o alma Sibylla ego ponam hic. i. in hoc templo tibi dedicato tuas sortes. i. tua oracula, & pro id est fata arcana, & sacro tibi. i. dedicabo uiros lectos. i. electos, qui interpretentur carmina tua, tantum, subaudi, oro te, ne mandes folijs arborum nomina. i. uerba oraculi, nam ceteris ita respondebat Sibylla: & cum uenti turbabant folia, nemo folia poterat in pristinum ordinem reducere, & idcirco dicit: ne ludibria. i. folia illa, quae ceteros solent ludere, turbata uentis rapidis uolent. Hoc autem Aeneas ex consilio Heleni, quod in libro tertio illi dedit, nunc a Sibylla petit dicens: ore ipsas canas, quasi diceret, uerbis tuis & uia uoce mihi narres, & dedit finem loquendi ore, nam Pleonasmus est. At Phoebi. Aeneas talia loquebatur, at uero uates. i. Sibylla Prophetis nondum patiens. i. quae ad huc non poterat intra se Phoebum capere, Phoebi immanis. i. maximi, quia ingentium humanum uix potest diuinitatem concipere, bacchatur. i. quasi furibunda discurret in antro, si possit excussisse magnum Deum. i. Apollinem ex pectore. Sed ille Deus Apollo tanto magis fatigat Sibyllam, rabidum os domans et fera corda Sibyllae, & fingit premendo. s. corda illa fera formido. Et iam centum ostia ingentia domus patuere. i. aperta sunt, sponte sua. i. nemine apertente, sed per se ipsa, & ferunt responsa uatis Sibyllae per auras, quia uox per aera fertur. O tandem magnis. oraculum est Sibyllae loquentis Aeneae, dicens. O. s. Aeneae tandem defuncte. i. perfuncte magnis periculis pelagi, sed grauiora manent in terra.

Alludit ad
libros Sibyllinos,
Romae ad
seruatos.

Oraculum
Sibyllae.

Sed terra grauiora manent: in regna Lauini
 Dardanidae uenient (mitte hanc de pectore curam)
 Sed non & uenisse uolent: bella horrida, bella,
 Et Tybrim multo spumantem sanguine cerno.
 Non Simois tibi, nec Xanthus, nec Dorica castra
 Defuerint: alius Latio iam partus Achilles,
 Natus & ipse Dea, nec Teucris addita Iuno
 Usquam aberit: cum tu supplex in rebus egenis,
 Quas gentes Italum, aut quas non oraueris vrbes:
 Causa mali tanti coniux iterum hospita Teucris,
 Externiq; iterum thalami.
 Tu ne cede malis, sed contra audentior ito,
 Qua tua te fortuna sinet: uia prima salutis,
 Quod minime reris, Graia pandetur ab vrbe,
 Talibus ex adyto dictis, Cumaea Sibylla
 Horrendas canit ambages, antroq; remugit,
 Obscuris uera inuoluens, ea fraena furenti

¶ Ecphrasis.

ra. Dardanidae, id est, Troiani uenient in regna Lauini oppidi, ideo mitte. i. dimitte hanc curam de pectore tuo, sed uolent non uenisse in Italiam, nam ego cerno bella horrida, & Tyberim spumantem multo sanguine occisorum, & Simois & Xanthus flumina Troiae, & castra Dorica non defuerint tibi cum ueneris illuc, quia alius Achilles est tibi partus, id est, paratus Latio, hoc dicit propter Turnum, cum quo certaturus erat, & ipse natus Dea, quemadmodum Achilles ex Thetide, ita Turnus ex Venilia. Nec Iuno addita. i. inimica Teucris aberit usquam. i. in aliquo loco. Cum. i. quo tempore tu supplex in rebus egenis. i. paupertate rerum, quas gentes Italum pro Italorum, aut quas vrbes non oraueris. q. d. omnes. Causa tanti mali erit coniux, scilicet, Lauinia, iterum hospita Teucris, quemadmodum Helena quondam fuit, & thalami hesterni iterum erunt causa tanti mali. Tu o Aenea ne cede malis, sed contra ito audentior, qua fortuna tua ducet te. Uia prima salutis pandetur tibi ab urbe Graiae. Graeca (hoc dicit propter Euadrum, qui ab Arcadia uenies Palatium in Italia condidit) quod minime reris. i. putas, cum Graeci hostes sint Troianis. Sibylla Cumaea canit ambages horrendas talibus dictis ex adyto, id est, templi loco secreto, & remugit antro inuoluens obscura ueris more Prophetarum. Apollo com-

ali. Latini

Nam & Paris ab Helena fuerat hospitis susceptus. audentior ali. audacior

AENEIDOS.

Concutit, & stimulos sub pectore vertit Apollo.
 Ut primum cessit furor, & rabida ora quierunt,
 Incipit Aeneas heros: Non vlla laborum
 O uirgo noua mi facies, inopina ue surgit,
 Omnia percepi, atq; animo mecum ante peregi,
 Vnum oro (quando hic inferni ianua Regis
 Dicitur, & tenebrosa palus Acheronte refuso)
 Ire ad conspectum chari genitoris & ora
 Contingat, doceas iter, & sacra ostia pandas.
 Illum ego per flammam, & mille sequentia tela
 Eripui his humeris, medioq; ex hoste recepi:
 Ille meum comitatus iter, maria omnia mecum,
 Atq; omnes pelagicas minas, coelicq; ferebat
 Inualidus, vires vltra, sortemq; senectae:
 Quin vt te supplex peterem, & tua limina adirem,
 Idem orans mandata dabat; natiq; patrisq;

Prudētia.
 ali. Ditis

ali. Ipse

¶ Ecphrasis.

cutit ea frena, & uertit stimulos sub pectore, translatio sumpta est ab equite, qui freno & stimulo regit equum. Ut primum furor cessit, id est, recessit ab illa, & ora rabida quierunt, pro quieuerunt. Aeneas heros incipit. Non vlla laborum. Verba sunt Aeneae ad Sibyllam. O uirgo non vlla, id est, nulla noua facies, id est, res, uel inopina, id est, inopinata surgit mi, id est, mihi, i. ex tuis uerbis ostenditur, quia omnia percepi ante, & peregi mecum animo, i. percogitavi. Sed unum oro, contingat mihi ire ad conspectum & ora genitoris chari, & per parenthesis in terposuit, quando pro quoniam ianua regis inferni dicitur esse hic, & palus tenebrosa Acheronte refuso, i. styx palus, in qua Acheron fluuius refunditur in stagni modum. & oro te doceas iter, qua mihi sit eundem, & pandas, i. aperias ostia sacra, i. intra quae continentur occulta. Ego eripui illum his humeris, i. ereptum substitui his humeris per flammam & mille tela sequentia, ut libro secundo dictum est: & recepi illum, i. liberaui ex medio hoste, i. hostibus. Ille comitatus est meum iter, & ferebat mecum omnia maria, & omnes minas pelagi & caeli, i. aeris. Ille, inquam, cum esset inualidus ferebat omnia vltra vires, & sortem senectae. Quin, id est, usuper idē dabat mihi mandata, orās, ut ego supplex peterem te, et adire tua limina. Ideo o alma sibylla precor miserere nati, i. mei, et patris, i. Anchisae, uaq; potes, s. misereri,

LIBER VI.

fo, cxxvij.

Alma precor miserere; potes nancq; omnia, nec te
 Nequicquam lucis Hecate praefecit Auernis,
 Si potuit manes arcessere coniugis Orpheus
 Threicia fretus cithara, fidibusq; canoris:
 Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
 Itq; reditq; viam toties, quid Theseas magnum
 Quid memorem Alciden: & mi genus ab Ioue summo.
 Talibus orabat dictis, arasq; tenebat.
 Tum sic orsa loqui vates: Sate sanguine Diuum
 Tros Anchisiade, facilis descensus Auerni,
 Noctes, atq; dies patet atri ianua Ditis:
 Sed reuocare gradum, superasq; euadere ad auras,
 Hoc opus, hic labor est, pauci, quos equus amauit
 Iuppiter, aut ardens euexit ad aethera virtus:
 Dijs geniti potuere, tenent media omnia sylvae,
 Cocytusq; sinu labens circumfluit atro.
 Quod si tantus amor menti, si tanta cupido est

Alludit ad ritum uetustatis: tenebatenim cornu aure, q; praesabatur.

¶ Ecphrasis.

et omnia facere. Nec nequicquam, i. non frustra Hecate, i. Proserpina praefecit te lucis illius Auernis, i. loci huius. Si potuit, exemplo dicit posse hoc fieri dicens. Si Orpheus, i. quia Orpheus potuit arcessere, i. uocare manes, i. animam coniugis, i. Euridices, i. q; fretus cithara Threicia, quia Thrax fuit, et fretus fidibus canoris, i. instrumentis musico. Si Pollux redemit fratrem, i. Castorem morte alterna, quia paritatus est cum illo immortalitatem, & it & redit uia, s. ad Inferos toties, i. sepius me. Quid memorem Thesea magnum? & quid memorem Alciden, i. quid de illis dicam? qui & ipsi illuc decenderunt, et mi pro mihi est genus a Ioue summo. Aeneas orabat talibus dictis, & tenebat aras sacrificans, cum Vates Sibylla orsa est, i. incepit loq sic. O Anchisiade, i. Aeneas sate, i. genite sanguine Diuum pro Diuorum, descensus Auerni est facilis, quia ianua Ditis, i. Plutonis atri, i. nigri patet, i. aperta est dies atq; noctes. Sed hoc est opus, & hic est labor, i. difficultas reuocare gradum, i. retro ferre pedes, & euadere ad auras superas, i. ad caelum. Pauci potuere id facere, quos Iuppiter equo amauit, aut uirtus ardens euexit ad aethera, et etiam geniti a Dijs. Nam syluae tenent omnia media, & Cocytus labens sinu atro circumuenit illos, i. claudit, & intra se detinet. Quod si tantus amor est menti tuae, &

LIBRARY
 CANADA

*labore alij
dolori* Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
*Ramus au
reus.* Tartara, & infano iuuat indulgere labori;
*Per ramū
aureum in
telligit: u
denta, qua
nihil non
quantum
uis arduū
& difficis
le potest
assiquit.* Accipe quæ peragenda prius, latet arbore opaca
 Aureus & folijs, & lento vimine ramus,
 Iunoni infernæ dictus sacer; hunc tegit omnis
 Lucus, & obscuris claudunt conuallibus umbræ,
 Sed non ante datur telluris operta subire,
 Auricomos quam quis decerpserit arbore foetus.
 Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
 Instituit; primo auulso non deficit alter
 Aureus, & simili frondescit uirga metallo.
 Ergo alte uestigia oculis, & rite repertum
 Carpe manu; namq; ipse uolens, facilisq; sequetur.
 Si te fata uocant: aliter, non uiribus ullis
 Vincere, nec duro poteris conuellere ferro.
 Præterea iacet exanimum tibi corpus amici.
 (Heu nescis) totamq; incestat funere classem.

¶ Euphrasis.

tanta cupido est tibi innare bis lacus Stygios, & uidere bis nigra Tartara, & iuuat indulgere labori infano. i. magno, accipe. i. audi, quæ sunt peragenda prius. Ramus aureus & folijs & uimine lento latet in arbore opaca. i. umbrosa, ramus, inquam, dictus sacer. i. sacratus Iunoni infernæ. i. Proserpine, quæ eundem locū obtinet apud Platonem, quem Iuno apud Iouem. Hunc ramum omnis lucus, ne facile possit inueniri, & umbræ claudunt illum in conuallibus obscuris propter arborum spissitudinem. Sed nō datur. i. nō permissum est, ante subire operta telluris. i. quæ sunt apud inferos clausa, quam quis. i. ille qui cupit illuc descendere, decerpserit. i. frangendo habuerit ab arbore foetus. i. ramos auricomos. i. habentes frondes aureas. Proserpina pulchra Cereris ex Ioue filia instituit hoc munus. i. hunc ramū ferri sibi quasi suum, & primo auulso ramo, non deficit alter aureus, sicut ille prior, & uirga frondescit simili metallo, quia æque est aureus. Ergo. i. quia ita est, uestigia. i. inquire alte oculis, & carpe manu illum rite repertum. Namq; ipse ramus uolens & facilis sequetur te, si fata uocant te. i. si dignus fueris. Aliter non poteris uincere ullis uiribus, nec poteris conuellere duro ferro. Præterea (uaticinatur de morte Miffent) corpus amici, id est, Miffent iacet exanimum tibi, & incestat

Dum consulta petis, nostroq; in limine pendes.
 Sedibus hunc refer ante suis, & conde sepulchro.
 Duc nigras pecudes; ea prima piacula sunt.
 Sic demum lucos Stygios, regna inuia uiuis
 Aspicias, dixit: pressosq; obmutuit ore.
 Aeneas mœsto defixus lumina uultu
 Ingreditur linquens antrum, cæcosq; uolutat
 Euentus animo secum: cui fidus Achates
 It comes, & paribus curis uestigia figit.
 Multa inter sese uario sermone ferebant:
 Quem socium exanimum uates, quod corpus humanum
 Diceret: atq; illi Miffenum in littore sicco,
 Ut uenire, uident indigna morte peremptum:
 Miffenum Aeoliden, quo non præstantior alter
 Aere ciere uiros, Martemq; accendere cantu.

Miffent.

¶ Euphrasis.

id est, funestat et contaminat funere suo totam classem. sed tu (heu nescis) dum a me petis consulta, & pendes in nostro limine responsum expectans. Refer hunc ante suis sedibus, & pro id est conde sepulchro. Duc pecudes nigras. i. oues, & ea sunt. i. sint prima piacula. i. sacrificia purgatoria. Sic demum. i. finaliter ut ita dicam, tu aspicias regna inuia uiuis, et lucos Stygios. Dixit Sibylla, quæ superius commemorauit, & obmutuit ore presso. i. tacuit. Aeneas defixus lumina. i. habens oculos fixos in terra uultu mœsto ingreditur. i. digreditur linquens antrū Sibyllæ, & uolutat secum animo. i. reputat cæcos euentus. i. incertos exitus. Cui Achates comes Aeneæ fidus it comes. i. comitatur Aeneam, & figit uestigia, id est, incedit paribus curis, quia nō minor erat illi cura, quā ipsi Aeneæ, ex quo omnis cura pēdebat. Et ferebant. i. Aeneas & Achates conferebant inter se multa sermone uario, id est, incerto, quoniam ignorabant, quem socium uates Sibylla dicebat exanimum. i. mortuū, et quod corpus diceret humanum. i. sepellendū. Atq; illi, ut uenerunt in castra, uiderunt Miffenum unum ex Troianis in littore sicco (quia citius an litus est prima pars maris, sicut & prima pars terræ) peremptum indigna morte. i. inmerita. Miffenū, inquam, Aeolidæ. i. Aeol: filiū, quæ tubicē erat, quæ ars nō proficit nisi spiritu, cui Aeolus præest, quo Miffeno alter nō fuit præstantior. i. melior ciere. i. concitare uiros ad pugnam ære. i. tuba ærea, & accendere Martem cantu.

Hectoris hic magni fuerat comes: Hectora circum
 Et lituo pugnas insignis obibat, & hasta,
 Postquam illum victor vita spoliavit Achilles,
 Dardanio Aeneae sese fortissimus heros
 Addiderat socium, non inferiora secutus.
 Sed tum, forte caua dum personat æquora concha
 Demens, & cantu vocat in certamina Diuos,
 Aemulus exceptum Triton (si credere dignum est)
 Inter saxa virum spumosa immerferat vnda.
 Ergo omnes magno circum clamore fremebant.
 Præcipue pius Aeneas: tum iussa Sibyllæ,
 Haud mora, festinant flentes, aramq; sepulchri
 Congerere arboribus, cœloq; educere certant,
 Itur in antiquam syluam, stabula alta ferarum:
 Procumbunt piceæ, sonat ic̄ta securibus ilex,
 Fraxineæq; trabes; cuneis & fissile robur.

¶ Ecphrasis.

Hic Missenus fuerat comes magni Hectoris. Et ille Misenus insignis lituo, id est, tuba & hasta obibat pugnas, id est, exequebatur officium pugnae circum Hectora. i. cū Hector pugnabat. Sed postquam Achilles victor spoliavit illum vita, id est, interfecit Hectorē, Heros fortissimus Missenus addiderat sese sociū Aeneae Dardanio, secutus non inferiora, quia Aeneas non minor erat Hectorē, sed hoc affectanter a Virgilio dictum est. Sed tum, forte dum Missenus personat. i. classico tubæ concitat æquora cōcha, id est, tuba: aut quia concha marina est ad hos usus Tritoni, qui & ipse tubicen est Deorū marinorum, & ille demēs uocat Diuos, id est, Deos marinos in certamina cātus tubarū, Triton æmulus. i. eiusdē artis studiosus merferat uirū Missenum exceptum, id est, ex insidijs raptum inter saxa unda spumanti, si dignū est credere, dictū est per parenthesis. Ergo omnes Troiani fremebāt. i. murmurabāt magno clamore, sed præcipue pius Aeneas fremebat. Tū illi flētes festināt. i. festināter parāt iussa Sibyllæ, & certāt. i. certatim cōtendūt cōgerere. i. cōgregare arā. i. lignorū struē ex arboribus, & educere illā cælo. i. in cælū. Itur. i. omnes eunt in syluā antiquā. appositue. stabula alta ferarū. Piceæ arbores ex genere pinorū procumbūt. i. cadūt. Ilex arbor ic̄ta. i. percussa securibus sonat. Et trabes fraxineæ scindūtur, et robur fissile cuneis. i. quod facile finditur, Scinditur:

Missen⁹ in
undis pe-
riit.

Scinditur, aduoluunt ingenteis montibus ornos,
 Nec non Aeneas opera inter talia primus
 Hortatur socios, paribusq; accingitur armis,
 Atq; hæc ipse suo tristi cum corde volutat,
 Aspectans syluam immensam, & sic forte precatur:
 Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus
 Ostendat nemore in tanto: quando omnia vere
 Heu nimium de te vates Misene locuta est,
 Vix ea fatus erat, geminæ cum forte columbæ
 Ipsa sub ora viri cœlo venere volantes,
 Et viridi sedere solo, tum maximus heros
 Maternas agnoscit aues, lætusq; precatur:
 Este duces, o si qua via est, cursumq; per auras
 Dirigite in lucos, vbi pinguem diues opacat
 Ramus humum, tuq; o dubijs ne defice rebus
 Diua parens, sic effatus vestigia pressit,
 Obseruans quæ signa ferant, quo tendere pergant:

¶ Ecphrasis.

Scinditur, ac uoluunt ornos arbores syluestres ingentes a montibus. Nec non Aeneas primus inter talia opera hortatur socios, & accingitur armis paribus. i. securi ad cædendum quoq; arbores. Atq; ipse uolutat hæc cum suo tristi corde, & aspectans syluam immensam forte precatur sic. i. in modum sequentem. O si. i. ut nam ille ramus aureus ostendat se nobis in tanto nemore, quando pro quia o Misene (ad mortuum apostrophe est) uates. i. Sibylla locuta est de te omnia heu nimium uere. Vix Aeneas fatus erat ea, uix, id est, nondum, cum columbæ uolantes uenere forte sub ipsa ora uiri Aeneae, & sedere. i. sederunt in solo, id est, terra uiridi. Tum Aeneas heros maximus agnoscit. i. recognoscit aues maternas, quoniam columbæ sunt in tutela Veneris, quæ mater est Aeneae, qui lætus eo auspicio precatur sic. O columbæ. si qua uia est ad ramum illum aureum, este duces, id est, ducite me, & dirigite cursum in lucos, ubi ramus diues, quia aureus, opacat, id est, inumbrat humum pinguem, propterea quod talem ramum procreat. Et o Diua parens, id est, o Venus mater ne defice. i. immosis præsens mihi in rebus dubijs. Sic effatus Aeneas pressit uestigia, id est, stetit, obseruans quæ signa ferant columbæ, & quo pergāt, id est, perseverent tendere pascentes. i. dum pascentur.

ali. ac uol-
uunt

ali. uera
Columbæ
Veneri de-
dicatæ, ob
fœcundita-
tem.
Boni omni-
nis est, in
augurio ui-
dere pasce-
tes aues.

Pascentes illae tantum prodire volando,
 Quantum acie possent oculi seruare sequentum.
 Inde, ubi venere ad fauces graueolentis Auerni,
 Tollunt se celeres, liquidumque per aera lapsae
 Sedibus optatis gemina super arbore sidunt,
 Discolor vnde auri per ramos aura refulsit:
 Quale solet syluis brumali frigore viscum
 Fronde virere noua, quod non sua seminat arbor,
 Et croceo foetu teretes circumdare truncos:
 Talis erat species auri frondentis opaca
 Illice: sic leni crepitabat bractea vento.
 Corripit extemplo Aeneas, audivisque refringit
 Cunctantem, & vatis porrat sub tecta Sibyllae.
 Nec minus interea Misenum in litore Teucris
 Flebant: & cineri ingrato suprema ferebant,
 Principio pinguem tedis, & robore secto

¶ Epiphraſis.

Ille columbae tantum prodire pro prodibant uolando, quantum oculi sequentum possent seruare, id est, aspicere. Inde ubi columbae uenire ad fauces Auerni olentis graue, id est, grauius, quia odorem grauem mittit, ille celeres tollunt se, id est, in sublime eriguntur, & lapsae per aera liquidum, id est, purum & sine nubibus, sidunt, id est, descendentes sedent sedibus optatis, appositiuè super arbore gemina. Vnde, id est, ex qua arbore aura discolor, id est, splendor auri diuersum habens colorem refulsit per ramos: quale pro qualiter viscum, quod Hispani dicunt liga, solet uirere noua fronde, quia ille non sunt arboris frondes, sed quasi muscus truncis accedens, & hoc in syluis & tempore brumali, viscum, inquam, quod sua arbor non seminat, quia ex turdelarum fimo procreatur, & solet viscum id circumdare truncos teretes, id est, in longum rotundos. Talis, comparationem aptat, dicens, species auri frondentis in illice opaca erat talis, & bractea, id est, auri lamina tenuis sic crepitabat uento leni. Aeneas extemplo, id est, statim corripit ramum, & audivis refringit illum cunctantem, id est, opinione ipsius immorantem, & portat illum sub tecta Sibyllae uatis. Nec minus, id est, praeterea Teucris flebant interea Misenum in litore, & ferebant suprema munera cineri ingrato, id est, qui non erat illis gratiam relaturus. Principio Troiani struxerunt ingentem pyram, pinguem tedis et ro-

Ingentem struxere pyram, cui frondibus atris
 Intexunt latera, & ferales ante cupressos
 Constituunt, decorantque super fulgentibus armis.
 Pars calidos latices, & athena vndantia flammis
 Expediunt: corpusque lauam fringentis, & unguunt,
 Fit gemitus: tum membra toro defleta reponunt,
 Purpureasque super vestes velamina nota
 Coniiciunt: pars ingenti subiere pheretron
 Triste ministerium, & subiectam more parentum
 Auerſi tenere facem: congesta cremantur
 Thurea dona, dapes, fuso crateres oliuo.
 Postquam collapsi cineres, & flamma quiescit,
 Reliquias uino, & bibulam lauere fauillam:
 Ossaque lecta cado texit Chorineus atheno.
 Idem ter socios pura circumtulit unda,
 Spargens rore leui, & ramo felicis oliuae:
 Lustrauitque viros, dixitque nouissima uerba,

¶ Epiphraſis.

bore secto. Cui Pyrae intexunt latera frondibus atris, id est, funeralibus, & constituunt ante Pyram cupressos ferales, id est, funestas, & decorant Pyram armis fulgentibus. Pars Troianorum expediunt latices calidos, & athena undantia flammis, id est, aquam calidam in athenis, qua lauam & unguunt corpus fringentis, id est, mortui, gemitus fit, id est, gemunt. Tum reponunt toro, id est, pheretron membra defleta, & coniiciunt super toro uestes purpureas, appositiuè uelamina nota, scilicet, in funeribus: pars subierunt pheretron ingenti, appositiuè ministerium triste, & auerſi, id est, habentes faciem auersam tenere facem subiectam, id est, pyrae suppositam more parentum, & dona thurea, id est, thura, & dapes, & crateres oliuo fuso cremantur. Postquam cineres collapsi sunt ex cadauere, & flamma quiescit, lauerunt uino reliquias, id est, cineres, hoc est, fauillam bibulam, id est, quae multum bibit humorem. & Chorineus sacerdos texit ossa lecta, id est, electa uel collecta cado atheno. Idem Chorineus circumtulit, & purgavit socios unda pura, spargens illos rore leui ramo felicis oliuae aqua intincto, & lustrauit utros, quia funestati erant, & dixit uerba nouissima, id est, ultima: qualia sunt uale, aut sit tibi terra leuis, aut requiescat in pace.

Herodotus
 in primo
 libro facit
 mentionem
 ungedorum
 corporum.

Vento ex
 tingueban-
 tur rogus.
 ali. puram
 ali. undam

Monumen-
tum.Auerni de-
scriptio.alias Aor-
non

At pius Aeneas ingenti mole sepulchrum
 Imposuit, suaeque arma viro, remumque, tubamque
 Monte sub acrio: qui nunc Misenus ab illo
 Dicitur, aeternumque tenet per secula nomen.
 His actis, propere exequitur praecipia Sibyllae.
 Spelunca alta fuit, vastoque immanis hiatu,
 Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumque tenebris:
 Quam super haud villae poterant impune volantes
 Tendere iter pennis: talis sese halitus atris
 Faucibus effundens, supera ad conuexa ferebat:
 Vnde locum Graei dixerunt nomine Auernum.
 Quattuor hic primum nigranteis terga iuuenos
 Constituit, frontique inuergit vina sacerdos:
 Et summas carpens media inter cornua setas,
 Ignibus imponit sacris libamina prima,
 Voce uocans Hecaten, caeloque, Ereboque potentem.

¶ Ecphrasis.

At Aeneas pius imposuit sepulchrum ingenti mole. i. ingentis altitudinis, et impo-
 sult sua arma viro Miseno. s. remum et tubam, sub monte acrio. i. alto, qui nunc di-
 citur Misenus ab illo. s. Miseno Aeneae socio, et sic tenet nomen aeternum per se-
 cula. i. per saeculorum aeternitate. His actis. i. postquam haec acta et perfecta sunt,
 Aeneas exequitur praecipia Sibyllae de sacrificio faciendo, et describit primo lo-
 cum dicens. Spelunca alta fuit et immanis. i. maxima vasto hiatu, id est, oris as-
 pertura, scruposa, id est, saxosa tuta, id est, defensa lacu nigro, id est, profundo, et
 tenebris, id est, umbris nemorum, id est, arborum. Super quam speluncam haud
 ulla uolantes, id est, uolueres poterant tendere iter, id est, uolare pennis. Talis ha-
 litus, id est, uapor effundens sese faucibus atris illius speluncae ferebat sese ad con-
 uexa supera. i. ad caeli concava. Vnde Graei, id est, Graeci dixerunt locum nomine
 Auernum, quasi sine amoenitate. Aeneas primo constituit hic quattuor iuuenos
 nigrantes terga, id est, terga habentes nigra, et sacerdos, id est, Sibylla inuer-
 git, id est, infundit uina fronti, et carpens inter cornua summas setas. appo-
 sitione. prima libamina imponit illis ignibus sacris, uocans uoce alta, scilicet, He-
 caten. i. Dianam potentem caelo, et eandem Proserpinam potentem Erebo. i. loco inferno.

Supponunt alij cultros, tepidumque cruorem
 Suscipiunt pateris: ipse atris uelleris agnam
 Aeneas matri Eumenidum, magnaeque forori
 Ense ferit: sterilemque tibi Proserpina vaccam,
 Tum Stygio Regi nocturnas inchoat aras,
 Et solida imponit taurorum viscera flammis,
 Pingue superque oleum fundens ardentibus extis.
 Ecce autem primi sub lumina Solis, & ortus.
 Sub pedibus mugire solum, & iuga coepta moueri
 Sylvarum, visaque canes ululare per umbram,
 Aduentante Dea: procul, o procul este profani,
 Conclamat vates, totoque absistite luco,
 Tuque inuade uiam, uaginaque eripe ferrum:
 Nunc animis opus Aenea nunc pectore firmo,
 Tantum effata furens an ro se immisit aperto.
 Ille ducem haut timidus vadentem passibus aequat.
 Dijs quibus imperium est animarum, umbraque silentes,

¶ Ecphrasis.

Alij ex ministris supponunt cultros, quibus iuuenos confodiunt, et suscipiunt
 pateris cruorem tepidum, quem libaturi erant. Ipse Aeneas ferit ense. i. sacrificat
 agnam atris uelleris. i. nigram matrem Eumenidum. i. nocti, quae genuit furias, et so-
 rori magnae. i. umbrae, et sacrificat tibi o Proserpina sterilem uaccam, quia illa ni-
 hil genuit ex Plutone. Tum. i. deinde Aeneas inchoat Plutoni regi Stygio aras no-
 cturnas. i. in quibus per noctem erat sacrificandum, et imponit in illis flammis so-
 lida viscera taurorum. id est, carnem integram, et insuper fundens extis ardentis-
 bus oleum pingue. Ecce autem de re improvisa, Dea aduentante sub lumine pri-
 mi solis et ortus, solum, id est, terra coepta mugire sub pedibus, iuga sylvarum
 coepta sunt moueri, et canes uise sunt ululare per umbram. Vates. i. Sibylla con-
 clamat, o profani procul o procul este, et absistite, id est, discedite toto luco, et
 uidetur hoc dicere comitibus Aeneae. Et tu o Aenea inuade uiam, uaginaque eri-
 pe ferrum, id est, distinge enses, quia nunc est opus animis, id est, ani-
 mositate, et nunc est opus pectore firmo. Tantum effata furens, id est, Sibylla fu-
 rore diuino parca immisit se antro aperto, id est, in antrum apertum, et ille Aene-
 as aequat ducem. i. Sibyllam uadentem. i. praecedentem passibus haud timidus. i. audaciter.

Et Chaos, & Phlegeton, loca nocte silentia late,
Sit mihi fas audita loqui, sit numine vestro
Pandere res alta terra, & calligine mersas.

ali. umbrā

Ibant obscuri sola sub nocte per umbras,
Perq; domos Ditis vacuas, & inania regnat:
Quale per incertam Lunam sub luce maligna
Est iter in syluis, vbi coelum condidit umbra
Iuppiter, & rebus nox abstulit atra colorem.
Vestibulum ante ipsum, primis in faucibus Orci

Orbi filij

Luctus, & ultrices posuere cubilia curæ,
Pallentesq; habitant morbi, tristisq; senectus,
Et metus, & male suada fames, & turpis egestas,
Terribiles visu formæ, lethumq; laborq;
Tum consanguineus lethi sopor, & mala mentis
Gaudia, mortiferumq; aduerso in limine Bellum,
Ferreiq; Eumenidum thalami, & discordia demens
Vipereum crinem vittis innexa cruentis.

¶ Ecphrasis.

Dij quibus, quia Vergilius res mysticas est reuelaturus, petit ueniā a Manibus, ut sibi liceat aperire, quod occultum est, dicens. O Dij inferi, quibus imperium animarum est, & umbræ silentes, & o Chaos, & o Phlegeton, atq; o loca silentia late nocte, id est, umbris inferis, sit mihi fas, id est, licitum loqui audita, & sit fas uestro uimine, i. autoritate pandere, i. aperire res mersas, i. occultas terra alta, & calligine, i. umbra terre. Ibant Sibylla & Aeneas obscuri per umbras sub nocte sola, & ibant per domos uacuas Ditis, i. Plutonis, & per regna inania, quia illic non sunt corpora sed tantum umbræ: & ibant per tale iter, quale iter est in syluis per Lunā incertā sub luce maligna, i. angusta, & hoc ubi Iuppiter, i. aer condidit coelū umbra, et nox atra abstulit colorē rebꝫ, q̄a colores nisi luce media uideri nō possūt. Ante ipsū inferorū uesitbulū, hoc est, in primis faucibꝫ, i. introitu Orci, i. loci inferni, luctus et curæ ultrices posuerunt cubilia, & illic morbi pallentes habitant, & senectus tristis, & metus & fames male suada, i. in malū inducēs homines, & egestas turpis, ap. formæ uisu terribiles habitant: etiā letū, i. mors, & labor, & sopor cōsanguineus leti, i. mortis, quia somnus imago mortis est, habitāt, quoq; ibi mala gaudia mētis, et bellū mortiferū habitāt in limine aduerso, & fer

In medio ramos, annosq; brachia pandit
Ulmus opaca, ingens: quam sedem Somnia vulgo
Vana tenere ferunt, folijsq; sub omnibus hærent,
Mularum præterea variarum monstra ferarum,
Centauri in foribus stabulant, Scyllæq; bifformes,
Et centum geminus Briareus, ac bellua Lernæ
Horrendum stridens, flammisq; armata Chimæra,
Gorgones, Harpyiæq; & forma tricorporis umbræ.
Corripit hic subita trepidus formidine ferrum
Aeneas, strictamq; aciem venientibus offert,
Et, ni docta comes tenuis sine corpore uitas
Admoneat uolitare caua sub imagine formæ,
Irruat, & frustra ferro diuerberet umbras.

aliij caua

Hinc via Tartarei quæ fert Acherontis ad undas:
Turbidus hic coeno, uastaq; uoragine gurges

¶ Ecphrasis.

rei thalami Eumenidum, i. furiarum, et discordia demens innexa crinem ulperē, i. habēs crinē ulperē in exū uittis cruentis. In medio, s. ipsi uesitbuli ulmꝫ opaca, i. umbrosa et ingens pādit, i. extēdit ramos, & brachia annosa, i. antiqua, quā sedē, i. habitationē uulgo ferūt, i. fertur somnia uana tenere, & herēt illa somnia sub omnibus folijs. Præterea multa monstra ferarū uariarū stabulant illic, pro stabulatur in foribus, s. Centauri semiferi & semiuiri, & Scyllæ bifformes, quia altera est in auem Citrim uersa ob patrē proditum, altera in monstrū periculūq; marinū, & Briareus centum geminus, quia centuplicia membra habebat, ac bellua Lernæ, i. Hydra, quam Hercules confecit, stridens horrendum pro horrendo, & Chimæra armata flāmis, alluditq; ad Lyciæ montē. Gorgones sorores Medusæ, & Harpyiæ, de quibus libro tertio, & forma umbræ tricorporis, i. Gergones Hispaniæ Rex, qui triceps fuisse dicitur. Aeneas gelidus formidine corripit subito ferrū, i. ensem, & offert, i. opponit uenientibus acie ferri strictā, i. euaginatā, & ni prout si docta comes admoneat Aeneā uitas tenues, i. animas subtiles & sine corpore, uolitare sub imagine formæ caua, i. inani, irruat, i. Aeneas irrueret, & diuerberet pro diuerberaret frustra ferro umbras illas. Hinc, i. ab hoc loco uia incipit, quæ fert, i. ducit ad undas Acherontis Tartarei, i. fluminis inferni: hic gurges, i. Acheron turbidus coeno & uoragine uasta estuat, i. seruet, atq; eructat, id est, immittit

ali. cocyti Aestuatur, atq; omnem Cocyto eructat arenam,
 Portitor has horrendus aquas, & flumina seruat
 Terribili squalore Charon: cui plurima mento
Charon. Canities inculta iacet, stant lumina flamma,
ali. dat lumina flammas. Sordidus & humeris nodo dependet amictus,
 Ipse ratem conto subigit, velisq; ministrat:
 Et ferruginea subuectat corpora cymba
 Iam senior, sed cruda Deo, viridisq; senectus.
 Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat,
 Matres, atq; viri, defunctaq; corpora vita
 Magnanimum heroum, pueri, innuptaq; puella,
 Impositiq; rogis iuuenes ante ora parentum:
Hos uersusulos supra in. iij. Georg. re- peries. Quam multa in syluis Autumni frigore primo
 Lapsa cadunt folia: aut ad terram gurgite ab alto
 Quam multae glomerantur aues, ubi frigidus annus
 Trans pontum fugat, & terris immittit apricis,
 Stabant orantes primi transmittere cursum,
 Tendebantq; manus ripae vltioris amore:

¶ Ecphrasis.

omnem arenam cocyto. i. in Cocyton fluium, sed per Stygiam paludem. Sed Charon horrendus portitor terribili squalore. seruat has aquas & flumina. Cui Charonti plurima canities inculta iacet in mento. Lumina stant flamma, id est, horret, & amictus sordidus dependet ex humeris nodo. Et ipse subigit, id est, impellit ratem conto, & ministrat uelis, id est, ministerium praestat. Charon dico, iam senior, sed senectus est Deo uiridis & cruda, id est, incipiens et non decrepita. Omnis turba effusa ad ripas ruebat huc, id est, ad Charontem, scilicet, matres. i. mulieres, et uiri, appositue. corpora defuncta uita, id est, mortua, & pueri heroum magnanimum pro magnanimorum, & puella innuptae, id est, uirgines, & iuuenes impositi rogis, id est, ignibus ante ora parentum suorum. Et deinde ponit comparationem dicens. Quam multa folia lapsa cadunt primo frigore Autumni, et hoc in syluis, que constant arboribus, aut quam multae aues glomerantur ab alto gurgite ad terram, ubi annus frigidus, id est, hyems fugat illas trans pontum, id est, ultra mare, & immittit illas terris apricis, id est, calidis. Primi stabant orantes transmittere cursum, id est, orabant ut primi transirent, et tendebant manus amore. i. desiderio

Nauita sed tristis nunc hos, nunc accipit illos:
 Ast alios longe summos arcet arena.

altas semotos.

Aeneas (miratus enim, motusq; tumultu)
 Dic, ait, o virgo, quid uult concursus ad amnem?
 Quid ue petunt animae: vel quo discrimine ripas
 Haec linquunt, ille remis uada liuida verrunt?
 Olli sic breuiter fata est longæua sacerdos:
 Anchisa generate Deum certissima proles,
 Cocyti stagna alta uides, Stygiamq; paludem,
 Dijs cuius iurare timent, & fallere numen.
 Hæc omnis, quam cernis, inops, inhumataq; turba est:
 Portitor ille Charon: hi, quos uehit unda, sepulti:
 Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
 Transportare prius, quam sedibus ossa quierunt.
 Centum errant annos, volitantq; hæc littora circum,

Styx, inra-
 metu Deo-
 rum.

¶ Ecphrasis.

ulteriois ripae, id est, que ultra memoratas erat aquas. Sed nauita tristis. i. Charon nunc accipit hos, nunc accipit illos. Ast arcet alios longe submos arena, id est, a littore. Enim. i. sed Aeneas miratus et motus tumultu illarum animarum ait. O uirgo quid sibi uult concursus, id est, frequentia illa animarum ad amnem. i. fluiuium, quid ue. i. uel quid petunt anime ille, uel quo discrimine. i. qua differentia hæc. s. anime liquunt ripas submotae. s. a Charonte, ille uerrunt. i. traiciunt remis uada liuida, i. nigra. Longæua sacerdos. i. Sibylla fata est illi sic breuiter. O Aenea generate Anchisa. i. ab Anchise, certissima proles Deum pro Deorum, tu uides stagna alta Cocyti, et paludem Stygiam, cuius paludis Stygie Dijs timent iurare, & fallere numen, quia non licebat Dijs superis, sed neq; Inferis per Styga falso iurare. Hæc omnis turba, quæ cernis exclusam, scilicet, a fluminis traiectu, est inops, id est, inhumata, id est, cui non sunt iusta & exequiæ persolutae. Ille, quem cernis animas traicientem, est Charon portitor, & hi quos unda uehit, id est, qui ratem ascendunt, sunt sepulti, id est, quibus sunt iusta persoluta: nec prius datur, id est, conceditur illis transportare, id est, traicere ripas horrendas & fluenta rauca, id est, quiddam raucum sonantia, quam illorum, qui sunt inhumati, ossa quierunt pro quierunt in sedibus suis, itaq; errant illorum anime annos centum, uolitantque circum hæc littora, & tunc demum, hoc est, post annos centum

Tum demum admissi, stagna exoptata reuisunt.
 Constitit Anchisa fatus, & vestigia pressit
 Multa putans, sortemq; animo miseratus iniquam.
 Cernit ibi mœstos, & mortis honore carentes
 Leucaspim, & Lyciæ ductorem classis Orontem:
 Quos simul a Troia ventosa per æquora vectos,
 Obruit Auster, aqua inuoluens nauemq; virosq;
 Ecce gubernator sese Palinurus agebat:
 Qui Libyco nuper cursu, dum sydera seruat,
 Exciderat puppi, medijs effusus in vndis.
 Hunc ubi vix multa mœstum cognouit in umbra,
 Sic prior alloquitur: Quis te Palinure Deorum
 Eripuit nobis? medioq; sub æquore merisit?
 Dic age: nanq; mihi fallax haud ante repertus
 Hoc vno responso animum delusit Apollo:
 Qui fore te ponto incolumem, finesq; canebat
 Venturum Ausonios. en hæc promissa fides est:

¶ Euphrasis.

Et tunc demum, hoc est, post antea centum admissi, id est, recepti reuisunt stagna, id est, aquas exoptatas. Satus Anchisa, id est, Aeneas constitit, & pressit vestigia, putans secum multa, & miseratus animo sortem iniquam. Cernit ibi Leucaspim gubernatorem nauis illius, quæ submersa fuit libro primo, & Orontem ductorem classis Lyciæ, id est, eiusdem nauis, Leucaspim & Orontem dico mœstos & carentes honore mortis. Quos vectos simul cum Aenea a Troia per æquora ventosa Auster obruit inuoluens aqua nauem & illos utros. & ecce subito Palinurus gubernator nauis Aeneæ agebat sese, id est, ueniebat, qui effusus in medijs vndis in cursu, id est, in nauigatione, Libyco, id est, quo Aeneas ex Libya in Italiam ueniebat, exciderat nuper ex puppi, dum seruat, id est, contemplatur sydera, ad quæ nauigationem dirigebat. Et Aeneas prior alloquitur hunc sic, ubi, id est, postquam cognouit illum mœstum in multa umbra, quæ fuit causa, ne posset ab Aenea facile cognosci. O Palinure, quis Deorum eripuit te nobis? & sub æquore medio te submersit? Eia age dic hoc, nam Apollo non repertus ante mihi fallax, id est, mendax, hoc uno responso delusit animum meum, quippe qui canebat, id est, predicabat te fore incolumem ponto, et venturum fines Ausonios, id est, Italias.

Ille autem: Neq; te Phœbi cortina fefellit
 Dux Anchisade, nec me Deus æquore merisit.
 Nanq; gubernaculum multa vi forte reuulsum,
 Cui datus hærebam custos, cursusq; regebam,
 Præcipitans traxi mecum: maria aspera iuro,
 Non vllum pro me tantum cepisse timorem,
 Quam tua ne spoliata armis, excussa magistro
 Deficeret tantis nauis surgentibus vndis.
 Treis Notus hybernas immensa per æquora noctes
 Vexit me violentus aqua: vix lumine quarto
 Prospexi Italiam, summa sublimis ab vnda.
 Paulatim adnabam terræ, iam tuta tenebam,
 Ni gens crudelis madida cum veste grauatum,
 Prensantemq; uncis manibus capita aspera montis
 Ferro inuasisset, prædamq; ignara putasset.
 Nunc me fluctus habet: versantq; in littore venti,
 Quod te per cœlum iucundum lumen, & auras,

¶ Euphrasis.

en hæc est fides ab illo promissæ Ille sup. Palinurus respondit. O dux Anchisade, id est, Anchise filii, neq; cortina, id est, sacrariū Phœbi, unde responsa dat. fefellit te, neq; Deus merisit me in æquore. Nam ego præcipitans, id est, præcipitatus traxi mecum gubernaculum reuulsum forte multa vi, cui ego datus ab Aenea custos hærebam, & cuius cursus regebam. Ergo ego iuro maria aspera, id est, pericula, quæ sum passus, me cepisse nullum tantum timorem pro me, quam ne tua nauis spoliata armis, id est, gubernaculo, & excussa magistro, id est, me gubernatore priuata deficeret, id est, submergeretur, tantis vndis surgentibus, quo tempore ego fui præcipitatus. Quia Notus uentus uolentus aqua, id est, per aquam, quam importat, uexit me per immensa æquora tris noctes hybernas, id est, per spaciū trium noctium hybernarum, & quarto lumine, id est, quarto die ego sublimis uix prospexi Italiam ab unda summa, ego adnabam terræ paulatim, & iam tenebam tuta loca, ni pro nisi gens crudelis illius loci, quo accessi, inuasisset, id est, adorta esset ferro me grauatum cum veste madida, & prensantem manibus uncis captata aspera montis, & nisi gens illa ignara putasset me prædam, quasi piscem, uel tale aliquid. Sed nunc fluctus habet me, & venti uersant me in littore.

ab alij in
 alt. & iam

ali. spes

Per genitorem oro, per spem surgentis Iuli,
Eripe me his inuicte malis, aut tu mihi terram
Iniice (nanq; potes) portusq; require Velinos,
Aut tu, si qua via est, siquam tibi diua creatrix
Ostendit (neq; enim credo sine numine Diuum
Flumina tanta paras, Stygiamq; innare paludem)
Da dextram misero, & tecum me tolle per undas:
Sedibus vt saltem placidis in morte quiescam.

ali. contra

Talia fatus erat, coepit cum talia vates:

cui talia

Vnde hæc o Palinure tibi tam dira cupido:

uirgo

Tu Stygias inhumatus aquas, amnemq; seuerum

ali. cupido

Eumenidum aspicias: ripam ue iniussus abibis:

est

Desine fata Deum flecti sperare precando:

abibis alij

Sed cape dicta memor duri solatia casus.

adibis

Nam tua finitimi longe, lateq; per vrbes

Prodigijs acti cœlestibus, ossa piabunt:

¶ Ecphrasis.

Sed o Aenea ego oro te per lumen coeli iucundum, & per auras, & oro te per genitorem tuum Anchisen, & per spes Iuli filij tui surgentis, id est, nunc incipientis, o inuicte eripe me his malis, in quibus sum, aut tu iniice mihi terram, id est, huma corpus meum, & require portus Velinos, quo fui iactatus, & interemptus ubi sum, namque potes hoc facere. Aut tu da dextram misero, & tolle me tecum per undas, ut si non in uita, dum tecum nauigavi, saltem in morte quiescam sedibus placidis, & per parenthesis interposuit, si qua uia est, & si diua creatrix. i. Venus mater tua aliquã uiam ostendit, neq; enim credo sine numine Diuum, id est, sine facultate Deorum tu paras innare tanta flumina, & paludem Stygiam. Palinurus fatus erat talia, cum uates, id est, Sibylla coepit talia. O Palinure, unde hæc tam dira cupido, subaudi, tibi uenit in mentem. Tu inhumatus & nondum exequijs rite peractis aspicias aquas Stygias, & amnem seuerum Eumenidum, hoc est, Acherontem iuxta quem habitant furte, & tu iniussus, id est, sine imperio Dei præsentis huic loco adibis ripam fluminis huius. Idcirco desine sperare fata Deū p Deorū flecti, subaudi, posse precādo. i. precib9. Sed tu memor cape dicta. hæc certa solatia tui casus. i. fortunæ tuæ. Nā finitimi. i. uicini populi acti. i. impulsi prodigijs cœlestibus lōge atq; late piabunt. i. placabunt tua ossa, &

Et statuent tumulum, & tumulo solennia mittent,
Aeternumq; locus Palinuri nomen habebit.

tumulum,
alias aras

His dictis curæ emotæ, pulsusq; parumper
Corde dolor tristi: gaudet cognomine terra,
Ergo iter inceptum peragunt, fluuiosq; propinquant,
Nauita quos iam inde vt Stygia prospexit abunda
Per tacitum nemus ire, pedemq; aduertere ripæ,
Sic prior aggreditur dictis, atq; increpat ultro:
Quisquis es, armatus qui nostra ad flumina tendis,
Fare age quid uenias: iam istinc & comprime gressum:
Umbrarum hic locus est, somni, noctisq; soporæ:
Corpora uiua nefas Stygia uestare carina:
Nec vero Alciden me sum lætatus euntem
Accepisse lacu, nec Thesea, Pirithoumq;
Dijs quanquam geniti, atq; inuicti uiribus essent:
Tartareum ille manu custodem in uincla petiuit

ali. terræ

¶ Ecphrasis.

statuent tibi tumulum, & mittent tumulo solennia, id est, inferias anniuersarias, & locus ille ubi fuisti confectus habebit æternum nomen Palinuri. Curæ Palinuri emotæ fuerunt his dictis, & dolor illius parumper fuit pulsus ex corde tristi, nam gaudet terra cognomine. i. eiusdem nominis. Ergo Aeneas & Sibylla peragunt iter inceptum, & propinquant fluuiio Acheronti. Quos ut nauita. i. Charon prospexit abunda Stygia ireat. uenire per nemus tacitum. i. ipsos ire tacitos per nemus, pedemq; aduertere ripæ, sic prior ipse Charon aggreditur dictis, hoc est, alloquitur Aenean, & ultro. i. nõ lacesitus increpat illū his uerbis. O tu quisquis es, qui armatus tendis ad nostra flumina, etā age fare. i. loquere quid uenias, & comprime gressum. i. passum istinc. i. ab eo loco ubi nuuc est, quia hic locus umbrarum. i. animarum est, & somni. i. mortis, & noctis soporæ. i. tenebrarum. & nefas est uestare, id est, uehere corpora uiua, id est, uiuentium carina Stygia. i. inferna. Nec uero ego sum lætatus me accepisse lacu. i. naue, quæ per lacū uehitur Alcidem euntem. i. Herculem, cum ad inferos descendit, nec Thesea Pirithoumq;, qui & ipsi ante Herculem eo descenderunt, quanquam essent geniti Dijs, id est, heroes, & inuicti uiribus, id est, fortissimi essent. Nā ille. s. Hercules petiuit manu in uincla. i. unculis impediuit custodē Tartareū. i. Cerberū a solio. q. d. a sede, et

Ipsi a folio Regis, traxitq; trementem:
 Hi Dominam Ditis thalamo deducere adorti,
 Quæ contra breuiter fata est Amphrissia vates:
 Nullæ hic insidiæ tales, absiste moueri,
 Nec vim tela ferunt, licet ingens ianitor antro
 Aeternum latrans exangues terreat umbras:
 Casta licet patrui seruet Proserpina limen,
 Troius Aeneas pietate insignis, & armis
 Ad genitorem, imas Erebi descendit ad umbras,
 Si te nulla mouet tantæ pietatis imago:
 At ramum hunc (aperit ramum, qui veste latebat)
 Agnoscas, tumida ex iratum corda residunt,
 Nec plura his: ille admirans venerabile donum
 Fatalis virgæ, longo post tempore visum,
 Cæruleam aduertit puppim, ripæq; propinquat,
 Inde alias animas, quæ per iuga longa sedebant,
 Deturbat: laxatq; foros, simul accipit alueo

¶ Ecphrasis.

domo ipsius Regis, id est, Plutonis. Hi, scilicet, Theseus & Pirithous adorti sunt deducere dominam, id est, Proserpinam uxorem Ditis, id est, Plutonis ab ipso thalamo. Contra quem, scilicet, Charonta uates Amphrissia, id est, ab Amphrisso fluuio Thessalie fata est breuiter, id est, locuta est. Absiste, id est, noli moueri, quia hic nullæ tales insidiæ suppositiue sunt, nec tela, quæ gerit Aeneas, ferunt vim. Licet, id est, per Aeneam licitum est, ut ingens ianitor, id est, Cerberus terreat umbras exangues, et licet, id est, licitum est, ut Proserpina casta seruet limen patrui, id est, Plutonis: qui est frater Iouis patris Proserpinæ. Aeneas Troius insignis pietate & armis descendit ad genitorem, id est, ad patrem suum Anchisen, hoc est, ad umbras imas Erebi, id est, loci inferni. Sed si nulla imago tantæ pietatis mouet te, at pro saltim agnoscas hunc ramum, & per parenthesis interposuit, aperit ramum, qui latebat ueste. Tum corda tumida, id est, irata residunt, id est, placantur ex ira. Nec plura his hinc inde sunt dicta. Ille admirans donum uenerabile uirgæ, id est, rami illius fatalis uisum post longo tempore aduertit ad ripam, in qua erant Aeneas et Sibylla, puppim, et propinquat ripæ. Inde Charon deturbat, id est, deiecit alias animas, quæ sedebant per longa iuga, id est, premorum transstra, et laxat, id est, euacuat

*Apolinea:
 Amphriss⁹
 autem flu-
 uius Thes-
 salie est a=
 pud quem
 Apollo di-
 uinitate e=
 priuatus.
 alt. quæ ue-
 ste tegebat*

Ingentem Aeneam: gemuit sub pondere cymba
 Sutilis, & multam accepit rimosa paludem,
 Tandem trans fluuium incolumes, vatemq; virumq;
 Informi limo, glaucaq; exponit in vluu,
 Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
 Personat, aduerso recubans immanis in antro:
 Cui vates horrere videns iam colla colubris,
 Melle soporatum, & medicatis frugibus offam
 Obijcit: ille fame rabida tria guttura pandens
 Corripit obiectam, atq; immania terga resoluunt
 Fusus humi: totoq; ingens extenditur antro,
 Occupat Aeneas aditum custode sepulto:
 Euaditq; celer ripam irremeabilis vndæ.

Continuo auditæ voces, uagitus & ingens,
 Infantumq; animæ flentes in limine primo:

¶ Ecphrasis.

foros nauis, quod uulgo dicitur tilla, & simul accipit ingentem Aeneam alueo, id est, nauis receptaculo, & cymba, id est, nauicula sutilis, id est, ex tabulis confuta gemuit sub pondere Aeneæ, et illa cymba rimosa accepit multam paludem, id est, aquam paludis Stygie. Et tandem Charon exponit uatem, id est, Sibyllam & uirum, id est, Aeneam incolumes trans fluuium in limo informi, id est, turpi, & in vluu glauca, id est, uiridi herba, quæ ripis innascitur. Cerberus ingens personat hæc regna latratu trifauci, quia ipse triceps est, & triplices habet fauces, Cerberus dico, immanis recubans in antro aduerso. Cui Cerbero uates, id est, Sibylla uideus colla horrere, id est, asperari colubris, quia uillorum loco serpentes habet, obijcit, id est, porrigit illi offam, id est, pulpamentum, soporatum melle & frugibus medicatis, id est, habentibus uim soporiferam. Et ille Cerberus pandens tria guttura, quia, ut diximus, triceps erat, rabida fame, corripit illam offam obiectam a Sibylla, et fusus humi, id est, porrectus in terra resoluit somno terga immania, id est, magna. Et sic custode sepulto, id est, Cerbero soporato, Aeneas occupat aditum, & celer euadit, id est, pertransit ripam undæ irremeabilis, id est, undæ remeare non potest ab alijs. Et ponit nouæ sinus sine receptacula, per quæ sunt animæ hominum digestæ, quorum primus est infantium, id est, continuo, id est, statim uoces sunt auditæ, et uagitus infantum ingens est auditus, & animæ infantum flentes in primo limine sunt auditæ.

Cerberus.

Quos dulcis vitæ exortes, & ab ubere raptos
 Abstulit atra dies, & funere merfit acerbo.
 Hos iuxta falso damnati crimine mortis.
 Nec vero hæ sine sorte data, sine iudice sedes,
 Quæstor Minos urnam mouet; ille silentum
 Conciliumq; vocat, vitasq; & crimina discit.
 Proxima deinde tenent mæsti loca, qui sibi letum
 In fontes peperere manu, lucemq; perosi
 Proiecere animas, quam vellent æthere in alto
 Nunc & pauperiem, & duros perferre labores.
 Fata obstant, tristicq; palus innabilis vnda
 Alligat, & nouies Styx interfusa coerct.
 Nec procul hinc partem fusi monstrantur in omnem
 Lugentes campi; sic illos nomine dicunt.
 Hic quos durus amor crudeli tabe peredit,
 Secreti celant calles, & myrtea circum
 Sylua tegit: curæ non ipsa in morte relinquunt.

¶ Ecphrasis.

Quos infantes exortes. i. expertes dulcis vitæ, & raptos ab ubere, atra dies. s. mortis abstulit, & merfit funere acerbo. i. immaturo. Secundus sinus est damnatorum sub falso crimine, dicens. Iuxta hos, scilicet, infantes sunt damnati falso crimine mortis. Nec hæ sedes datæ sunt sine sorte & sine iudice, nam Minos Iouis filius quæstor, id est, quæstor criminum mouet urnam, in qua sunt nomina reorum. Ille Minos. uocat concilium silentum, id est, animarum, & discit, id est, cognoscit vitas & crimina reorum. Tertius sinus est eorum, qui sibi mortem consciuerunt, dicens. Deinde mæsti tenent loca proxima, qui in fontes quum essent, peperere sibi letum, id est, mortem manu, scilicet propria, & perosi lucem, id est, uitam proiecere animas, quã potius uellent in alto æthere. i. apud superos perferre nunc & pauperiem & duros labores. Fata, id est, iura naturæ obstant illis, & palus inamabilis, id est, iniucunda alligat, id est, coerct unda tristici, & Styx interfusa nouies coerct, id est, continet. Quartus sinus est amatorum. d. Nec procul hinc cæpt lugentes fusi in omnem partem monstrantur, lugentes, inquit, sic illos dicunt nomine. Calles secreti celant hic illos, quos durus amor peredit. i. cõsupsit tabe. i. morbo crudelis, & sylua myrtea tegit illos circum, et curæ amoris nõ reliquunt illos in ipsa morte.

His

His Phædræ, Procrinque locis, mœstamq; Eriphylen
 Crudelis nati monstrantem vulnera cernit,
 Euadnæq; & Pasiphaen: his Laodomia
 It comes: & iuuenis quondam, nunc fœmina, Cæneus,
 Rursus & in veterem fato reuoluta figuram.
 Inter quas Phœnissa recens a vulnere Dido
 Errabat sylua in magna: quam Troius heros,
 Ut primum iuxta stetit, agnouitq; per umbram
 Obscuram, qualem primo quis surgere mense
 Aut videt, aut uidisse putat per nubila lunam:
 Demisit lachrymas, dulciq; affatus amore est:
 Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo
 Venerat extinctam ferroq; extrema securam.
 Funeris heu tibi causa fui: per sydera iuro,
 Per superos, & si qua fides tellure sub ima est,
 Inuitus Regina tuo de littore cessi:

¶ Ecphrasis.

Et cernit in his locis Phædræ Minois filiam, quæ Theseum secuta Hippolitum turpiter amauit, & Procrin, hæc Cephalæ uxor fuit: Eriphylen, quæ Amphiaræ uxor fuit, monstrantem vulnera nati crudelis, id est, Almeontis, a quo fuit interfecta: Euadnæq; filiam Martis, Capanei uxorem: Pasiphaen Solis filiam, & Minois uxorem. Et Laodomia uxor Protefilai it comes his, id est, comitatur superio ret. Et Cæneus nunc fœmina, et quondam iuuenis. i. uir, & rursus reuoluta fato in ueterem figuram, quia prius fuit fœmina. Inter quas superiores Dido Phœnissa recens a vulnere, quia paulo ante se interfecerat, anima illius recens erat, errabat in magna sylua, quæ, ut dixit, myrtea erat, iuxta quam ut primum heros Troius, id est, Aeneas stetit, & agnouit illam obscuram per umbram, qualem, qui putat se uidisse, aut reuera uidet lunam surgere primo mense per nubila, id est, inter nubila. Tunc Aeneas demisit lachrymas misericordia motus, & affatus est illum dulci amore. O Dido infelix, ergo uerus nuntius uenerat mihi te fuisse extinctam, & securam extrema, id est, mortem ferro, id est, ense, quate interemisti. Heu ego fui tibi causa funeris. i. mortis. Sed o Regina ego iuro tibi per sydera, & per Deos superos, et per fidem, si qua fides est sub ima tellure. i. apud inferos, ubi nunc sumus, & ego inuitus cessi. i. recessi de tuo littore. i. Carthagine.

Sed me iussa Deum, quæ nunc has ire per umbras,
 Per loca senta situ cogunt, noctemq; profundam
 Imperiis egere suis; nec credere quivi
 Hunc tantum tibi me discessu ferre dolorem,
 Siste gradum, teq; aspectu ne subtrahere nostro.
 Quem fugis; extremum fato quod te alloquor, hoc est,
 Talibus Aeneas ardentem, & torua tuentem
 Lenibat dictis animum, lachrymasq; ciebat.
 Illa solo fixos oculos auersa tenebat;
 Nec magis incepto vultus sermone mouetur,
 Quam si dura silex, aut stet Marpesia cautes,
 Tandem proripuit sese, atq; inimica refugit
 In nemus umbriferum, coniuix ubi pristinus illi
 Respondet curis, æquatq; Sichæus amorem.
 Nec minus Aeneas casu perculsus iniquo
 Prosequitur lachrymans longe, & miseratus euntem est:
 Inde datum molitur iter: iamq; arua tenebant
 Ultima, quæ bello clari secreta frequentant;

al. laborem

al. lachry-
 mis
 al. misera-
 tur euntē.

¶ Ecphrasis.

Sed iussa Deū pro Deorū egere pro egerunt me suis imperiis, subaudi, discedere, quæ iussa Deorū cogūt me sic ire per has umbras, & per loca senta. i. inculta situ. i. squallore. Nec ego quivi. i. potui credere me ferre. i. tulisse tibi hūc tantū dolorem discessu illo meo. Et quia Dido fugiebat dicit, siste gradum. i. sta, & ne subtrahas te a nostro aspectu, quē fugis; q. d. illum ne, qui te amat hoc est extremū, quod te alloquor fato. i. fatali rerum serie. Aeneas lenibat talibus dictis animū illius ardentem, & intuentem torua pro torue, & ciebat. i. mouebat lachrymas. Sed Dido auersa. i. irata tenebat oculos fixos solo. i. in terra, nec vultus illius magis mouetur sermone incepto ab Aenea, quā si dura silex, aut cautes Marpesia stet. i. lapis Parius. Tandem Dido corripuit sese, atq; refugit quasi inimica in nemus umbriferū, ubi Sichæus coniuix pristinus respondet illi curis. i. amoribus, & æquat illius amorē. Nec minus Aeneas perculsus. i. cōmotus casu iniquo psequitur illam lachrymis, & miseratus est illam euntē. i. discedentem. Quintus sinus est uirorum fortium. d. Inde molitur. i. parat iter datum. i. permissum. Et iā Aeneas & Sibylla tenebant arua ultima, quæ secreta. i. semota uiri clari bello frequentant.

Hic illi occurrit Tydæus; hic inclytus armis
 Parthenopæus, & Adraſti pallentis imago,
 Hic multum fleti ad superos, belloq; caduci
 Dardanidæ, quos ille omnes longo ordine cernens
 Ingemuit, Glaucumq; Medontaq; Thersilocumq;
 Tres Antenoridas, Cereriq; sacrum Polybetem,
 Idæumq; etiam currus, etiam arma tenentem.
 Circumstant animæ dextra, læuaq; frequentes,
 Nec uidisse semel satis est, iuuat vsq; morari,
 Et conferre gradum, & veniendi discere causas.

At Danaum proceres, Agamemnoniaq; phalanges,
 Ut videre virum, fulgentiaq; arma per umbras,
 Ingenti trepidare metu; pars uertere terga,
 Ceu quodam petiere rates; pars tollere uocem
 Exiguam, inceptus clamor frustratur hiantes.
 Atq; hic Priamidem laniatum corpore toto
 Deiphobum uidit, lacerum crudeliter ora,

¶ Ecphrasis.

Hic. i. in hoc loco Tydæus unus ex septē Regibus, qui interfuerūt bello Thebano, occurrit illi. s. Aeneæ, & Parthenopæus inclytus armis (hic Martis ex Menalippe filius eidē bello interfuit) & imago Adraſti pallētis, hic Rex Argiuorū fuit, atq; in bello Thebano princeps. Hic. i. in hoc eodē loco erāt Dardandæ. i. Troiani multū fletū ad superos. s. in hac uita, et caduci. i. mortui bello, quos oēs Aeneas cernēs lōgo ordine ingemuit, & quos p̄cipue uidit enumerat, Glaucū. s. Medontē, et Thersilocū, & tris Antenoridas. i. Antenoris filios, & Polybetē sacrum Cereri. i. sacerdotē Cereris, Idæūq; Priami Regis aurigā tenentē etiā nūc currus & arma. Et animæ frequētes a dextra et a læua circūstāt Aeneā, nec satis est illis uidisse illū semel, sed iuuat. i. delectat illos usq; i. multū morari, & cōferre cū illo gradū, & discere ab illo causas ueniēdi. i. cur ad inferos descēdit. At proceres Danaū pro Danaorū. i. Græcorū, & phalāges. i. exercitus Agamēnonis, ut uidere uirū. i. Aeneā, et arma illius fulgētia p̄ umbras, trepidare p̄ trepidabāt metu ingēti. Pars uertere p̄ uerterebat terga, ceu quōdā fugiētes petiere rates (ut li. ij. dictū est) pars tollere p̄ tollebat uocē exiguā, sed clamor incept⁹ frustratur. i. destituit illos hiātes. i. os sine sermōe aperiētes. Atq; hic inter hos Aeneas uidit Deiphobū Priamidē. i. Priami filiū lacerū ora crudelit̄. i. habētē ora crudelit̄ lacerata, et laniatū toto corpore.

Cōmemo-
 rat eos quē
 ad Thebas
 occubere.

Archiloc⁹
 Acamas,
 Elycaon.
 al. monētē

Deiphobū
 maritū He-
 lenæ post
 obitū Pari-
 dis.

Ora, manusq; ambas, populataq; tempora raptis
 Auribus, & truncas inhonesto vulnere nares,
 Vix adeo agnouit pauitantem, ac dira regentem
 Supplicia: & notis compellat vocibus ultro:
 Deiphobe armipotens, genus alto a sanguine Teucris,
 Quis tam crudeleis optauit sumere poenas?
 Cui tantum de te licuit: mihi fama suprema
 Nocte tulit fessum vasta te caede Pelasgum
 Procubuisse super confusæ stragis aceruum:
 Tunc egomet tumulum Rhoeteo in littore inanem
 Constitui, & magna manes ter voce vocaui.
 Nomen, & arma locum seruant: te amice nequiu
 Conspicere, & patria decedens ponere terra.
 Atq; hic Priamides: Nihil o tibi amice relictum est,
 Omnia Deiphobo soluisti, & funeris umbris,
 Sed me fata mea, & scelus exitiale Lacænæ
 His misere malis: illa hæc monumenta reliquit,

Signa m. illi
 qui animi.

¶ Ecphrasis.

Et laceratū manus ambas, et laceratū tēpora populata. i. spoliata auribus raptis,
 Et laceratū nares truncas vulnere inhonesto. i. turpi. Et uix agnouit illū pauitātē,
 Et regentē dira supplicia, et cōpellat illū uocibus notis ultro. q. d. prior, et non
 requisitus. O Deiphobe armipotēs genus a sanguine alto. i. antiquo Teucris funda
 toris Ilij, quis optauit sumere, subaudi, de te poenas tā crudeles: et cui licuit tantū
 de te. i. tantā licentiā habuit? Fama tulit. i. denūciauit mihi, te fessum uasta caede
 Pelasgū pro Pelasgorū, quos cecidisti in suprema illa nocte, qua est capta Troia,
 pcubuisse. i. cecidisse super aceruū stragis cōfuse. i. cadauerū iacētū sine ordine.
 Tū egomet (dicit Aeneas) cōstitui tibi tumulū inanē in littore Rhoeteo sic dicto
 a Troiæ promōtorio, et uocaui ter magna uoce manes tuos. Et nomē tuū, et ar
 ma seruāt. i. tenent locū tibi sacratū: quia o amice ego nequiu cōspicere te, et disce
 dēs a terra patriā ponere te. i. humare, ad quæ uerba Aeneæ Priamides. i. Deipho
 bus Priami filius, subaudi, respōdit. O amice nihil est relictū tibi eorū, q̄ in funere
 præstari debent, quia tu soluisti oīa Deiphobo. i. mihi, et umbris funeris. i. man
 bus meis. Sed fata mea, et scelus exitiale. i. perniciosum et mortiferū Lacænæ. i. He
 læne, q̄ patriā habuit Lacedæmona, misere me his malis, in quib; nūc me uidēs esse.

Nanq; ut supremam falsa inter gaudia noctem
 Egerimus, nosti, & nimium meminisse, necesse est:
 Cum fatalis equus saltu super ardua venit
 Pergama, & armatum peditem grauis attulit aluo,
 Illa chorū simulans, Euanteis Orgia circum
 Ducebat Phrygias: flammam media ipsa tenebat
 Ingentem, & summa Danaos ex arce uocabat.
 Tum me confectum curis, somnoq; grauatum
 Infelix habuit thalamus, pressitq; iacentem
 Dulcis, & alta quies, placidæq; simillima morti.
 Egregia interea coniux arma omnia tectis
 Emouet, & fidum capiti subduxerat ensem.
 Intra tecta uocat Menelaum, & limina pandit,
 Scilicet id magnum sperans fore munus amanti,
 Et famam extinguui veterum sic posse malorum.
 Quid moror: irrumpunt thalamo, comes additur vna
 Hortator scelerum Aeolides, Diſtalia Graijs

¶ Ecphrasis.

Nam tu nosti, ut, id est, quemadmodum nos egerimus supremam noctem inter fal
 sa gaudia, ut dictum fuit libro secundo, et necesse est nimium meminisse. s. illius no
 ctis, cū equus ille fatalis uenit saltu super ardua Pergama, id est, super muros Ilij,
 et equus ille grauis, id est, plenus militibus attulit aluo. i. in uentris inanitate pe
 ditem. i. pedites Græcos. Illa Helena simulans ducebat Phrygias mulieres Troias
 nas Euantes. i. Bacchantes, quia Euan est ex uominibus Bacchi unū, circum orgia. i.
 sacra Bacchi. Ipsa Helena mediā tenebat flammam ingentem, et illo signo uoca
 bat Danaos ex summa arce. Tum infelix thalamus habuit me confectū curis, et
 grauātū somno, et quies. i. somnus dulcis et alta. i. profunda, et simillima morti
 placide fessit. i. occupauit me iacentē. Interea cōiux egregia (ironka est) emouet ar
 ma oīa tectis. i. a domo, et subduxerat. i. subtraxerat capiti. i. a capite ensem fidū.
 et uocat Menelaū maritū suū pristinū intra tecta. i. domū, et pandit. i. aperit illē
 limina. s. sperans id fore magnum munus. i. beneficium amanti illam Menelao, et
 famam, id est, infamiam ueterum malorum sic posse extinguui, id est, obliterari.
 Qui t. moror: irrūpūt thalamo. s. Menelaus, et Aeolides. i. Ulysses Sisyphi Aeoī
 filij filius putatiuus, hortator scelerum. i. inuentor addit? socius Menelao. O Diſt
 alia Graijs

Instaurate, pio si pœnas ore reposco.
 Sed te qui viuum casus, age fare vicissim,
 Attulerint: pelagine venis erroribus actus?
 An monitu diuum, an quæ te fortuna fatigat,
 Ut tristes sine Sole domos, loca turbida adires?
 Hac vice sermonum roseis Aurora quadrigis
 Iam medium ætherio cursu traiecerat axem:
 Et fors omne datum traherent per talia tempus:
 Sed comes admonuit, breuiterq; affata Sibylla est:
 Nox ruit Aenea, nox flendo ducimus horas.
 Hic locus est, parteis vbi seuia findit in ambas:
 Dextera, quæ Ditis magni sub mœniatendit:
 Hac iter Elysiū nobis: at læua malorum
 Exercet pœnas, & ad impia Tartara mittit.
 Deiphobus contra: Ne sæui magna sacerdos,
 Discedam; explebo numerum, reddarq; tenebris.
 I decus, i nostrum; melioribus vtere fatis.

¶ Ecphrasis.

Instaurate, id est, ad instar reddite talia Graijs, si reposco pœnas ore pio. Sed dic mihi o Aenea age. i. eia fare. i. loquere vicissim, qui casus. i. quæ fortune uarietates attulerint te huc viuēne. i. nūquid uenis actus. i. agitat erroribus pelagis an potius uenis monitu Diuū pro Diuorū: an quæ fortuna fatigat te, ut adires. i. intrares domos tristes sine Sole, & loca turbida. i. obscura? Hac uice. i. uicissitudine sermonū iam aurora traiecerat quadrigis roseis mediū axem. i. mediā noctē cursu ætherico, & fors pro forte traherēt per talia uerba omne tēpus datū. i. concessum Anchisæ uidēdo. Sed comes. s. Sibylla admonuit Aeneam, & affata est breuiter. O Aenea nox ruit. i. precipitatur, et nos ducim⁹ horas. i. perdimus tēpus flēdo. Hic locus est ubi uia findit se in ambas partes, quia dextera pars est, q̄ tendit. i. ducit sub magni Ditis. i. Plutonis mœnia. Hac. i. per hāc uia dextrā est nobis iter ad Elysiū, ubi cōuentendus est Anchises pater tuus. At læua, id est, sinistra pars, siue uia exercet pœnas malorū. i. sceleratorū, & mittit ad Tartara impia. i. ubi impij torquētur. Deiphobus contra, subaudi, ad Sibyllæ uerba respondit. O magna sacerdos ne sæui. i. ne irascaris, explebo numerum. i. dēminuam, nam ex tribus, qui nunc loquebamur, relinquam uos duos, & ego reddar tenebris. Sed tu o Aenea decus nostrū. i. Troianorū gloria. i. uade, et utere fatis melioribus, quā fuerūt Troiæ fati.

alias, aut

Duplex in
 ferorū uia,
 quarū alte
 ra ducit ad
 cāpos Ely
 sios, altera
 ad malārē.

Tantum effatus, & in uerbo uestigia torsit,
 Respicit Aeneas subito, & sub rupe sinistra
 Mœnia lata uidet, triplici circumdata muro:
 Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis
 Tartareus Phlegeton, torquetq; sonantia saxa.
 Porta aduersa ingens, solidoq; adamante columnæ,
 Vis ut nulla uirum, non ipsi excindere ferro
 Cœlicolæ ualeant, stat ferrea turris ad auras,
 Tisiphoneq; sedens palla succincta cruenta.
 Vestibulum insomnis seruat noctesq; diesq;
 Hinc exaudiri gemitus, & sæua sonare
 Verbera: tum stridor ferri, tractaq; catenæ.
 Constitit Aeneas, strepitumq; exterritus hausit,
 Quæ scelerum facies? o uirgo, effare, quibusue
 Urgentur pœnis? quis tantus plangor ad auras?
 Tum uates sic orsa loqui: Dux inclyte Teucrum,
 Nulli fas casto sceleratum insistere limen.
 Sed me, cum lucis Hecate præfecit Auernis,

alias, bello

alias, hæsit

¶ Ecphrasis.

Tantū effatus est Deiphobus, & præsit uestigia in uerbo. s. dicto. Sextus sinus est dānatorū, dicitq; Aeneas respicit subito, & uidet lata mœnia. i. urbē sub rupe sinistra. i. ad sinistra manū posita, mœnia, in quā, circumdata muro triplici, q̄ mœnia Phlegetō amnis. i. fluuius Tartareus ambit torrentibus flāmis, & torq̄t. i. rotat saxa sonantia. Porta ingēs erat aduersa. i. opposita, & colūne ex solido adamante erant oppositæ: tales, ut nulla uis uirum pro uirorū, & ipsi cœlicolæ. i. Dij cœlestes non ualeāt excindere illas ferro. Turris ferrea stat. i. erecta est ad auras, Tisiphoneq; succincta palla. i. ueste cruenta sedēs insomnis seruat uestibulū noctes et dies. Gemitus exaudiri p̄ exaudiebātur hinc. i. ab eo loco, et uerbera sæua sonabāt. Aeneas exterritus his cōstitit, & hausit. i. audiuit strepitū, & ait Sibyllæ. O uirgo effare. i. dic, q̄ scelerū facies est illa? Et quis est ille plangor, qui ferit auras? et quibus pœnis illi urgētur, quorū plāgorē audīo. Tūc uates Sibylla orsa est. i. cœpit loqui sic. O Aenea Dux inclyte Teucrum pro Teucrorū, nulli casto. i. religioso est fas insistere limen sceleratum. i. ingredi domum sceleratorū. Sed cum Hecate, id est, Proserpina inferorum regina præfecit me lucis auernis, per quos huc descendimus,

Ipsa Deum poenas docuit, perq; omnia duxit,
 Gnosius hæc Radamanthus habet durissima regna:
 Castigatq; auditq; dolos, subigitq; fateri
 Quæ quis apud superos, furto lætatus inani
 Distulit in seram commissa piacula mortem,
 Continuo fonteis vltix accincta flagello
 Tisiphone quatit insultans; toruosq; sinistra
 Intentans angueis, vocat agmina sæua sororum,
 Tum demum horrisono stridentes cardine sacræ
 Panduntur portæ, cernis custodia qualis
 Vestibulo sedeat: facies quæ limina seruet:
 Quinquaginta atris immanis hiatibus Hydra,
 Sæuior intus habet sedem: tum Tartarus ipse
 Bis patet in præceps tantum, tenditq; sub vmbra,
 Quantus ad æthereum cæli suspectus Olympum.
 Hic genus antiquum terræ, Titania pubes,

¶ Ecphrasis.

ipsa docuit me poenas Deorum, quas malis infligunt, & duxit me per omnia, scilicet, illa loca. Radamanthus Iouis ex Europa filius Gnosius, id est, Creten- sis habet hæc regna durissima, & castigat dolos, & audit dolos, & subigit, id est, per tormenta cogit fateri illa commissa piacula, id est, peccata, quæ quis læta- tus inani furto distulit in mortem seram, putans celare Deos de peccatis com- missis. Continuo, id est, statim Tisiphone vltix scelerum commissorum insul- tans, accincta flagello quatit, id est, concutit & ferit fontes, id est, nocentes, & intentans, id est, minando tenens sinistra angues intortos uocat agmina sæ- ua sororum ad poenas cum illa sceleratis hominibus infligendas. Tum demum sacræ, id est, execrabiles portæ stridentes cardine horrisono, id est, horri- dum nescio quid sonanti, panduntur, id est, aperiuntur. Cernis custodia qua- lis (verba sunt Sibyllæ, & de Megera intelligit) vestibulo sedeat, quasi cu- stos loci hæc & cernis, quæ facies seruet limina damnatorum. Hydra imma- nis seuior quinquaginta hiatibus atris tenet intus sedem, & per Hydram Als lecto forte intelligit, tum etiam ipse Tartarus bis tantum patet in præceps. i. in profundum, quantum est suspectus noster ad Olympum æthereum. Hic. i. in Tar- taro pubes Titania. i. iuuetus Titanū, hoc est gigantū. appo. genus antiquū terræ,

Fulmine deiecit, fundo voluuntur in imo.
 Hic & Aloidas geminos immania vidi
 Corpora: qui manibus magnum rescindere cælum
 Aggressi, superisq; Iouem detrudere regnis,
 Vidi & crudeleis dantem Salmonea poenas,
 Dum flammæ Iouis, & sonitus imitatur Olympi,
 Quatuor hic inuectus equis, & lampada quassans
 Per Graium populos, mediæq; per Elidis urbem
 Ibat ouans, Diuumq; sibi poscebat honorem
 Demens, qui nimbos, & non imitabile fulmen
 Aere, & cornipedum cursu simularat equorum,
 At pater omnipotens densa inter nubila telum
 Contorsit: non ille faces, nec fumea tedis
 Lumina: præcipitemq; immani turbine adegit,
 Nec non & Tityon terræ omniparentis alumnum
 Cernere erat, per tota nouem cui iugera corpus
 Porrigitur: rostroq; immanis vultur obunco

¶ Ecphrasis.

deiecti fulmine uoluuntur in fundo imo. i. pfundo. Et ego uidi hic (dicit Sibylla) Alo- idas geminos. i. Othum et Ephialtē, quos Neptunus ex Iphimediā uxore Aloei ge- nuit. appo. immania corpora, q; aggressi sunt rescindere cælū magnū manibus, & detrudere Iouē de regnis superis. i. cælestib⁹. Et uidi (dicit Sibylla) Salmoneū Aeo- li Regis Elidis filiū dantē crudeles poenas, & cur det poenas ostēdit dicēs, dū imi- tatur flammæ. i. fulmina Iouis, & sonitus. i. tonitrus Olympi, & quomodo imita- retur hoc deinde dicit. Hic Salmoneus inuectus quatuor equis, quassans lampada quasi fulmē, ibat ouās per populos Graium p Graiorū, et per urbē mediæ Elidis regionis Arcadiæ, & ille demēs poscebat sibi honorē Diuū pro Diuorū, qui simu- larat nimbos, & fulmē non imitabile. i. quod nemo potest imitari, ere. i. super la- minas ereas agitās cursum, et cursu equorū cornipedū. i. habētium ungulas ex ma- teria cornea. At pater omnipotens. i. Iuppiter contorsit telum inter densa nubila. Ille, dico, Iuppiter contorsit fulmen, non faces, neq; lumina fumea tedis, quod fa- ciebat Salmoneus, & adegit illū præcipitē ad inferos turbine immani. Nec non erat. i. dabatur cernere Tityon alumnū. i. filiū terræ omniparētis. i. oīa generātis, sul corp⁹ porrigitur p tota nouē iugera: et vultur immanis tōdēs rostro obunco

Ex Iphi-
 mediā A-
 loei uxore,
 & Neptu-
 no.

al. simula-
 ret.

al. adunco

al. tundens Immortale iecur tondens, foecundaq; poenis
Pascitur in Viscera, rimaturq; epulis, habitatq; sub alto
quirendo. Pectore, nec fibris requies datur vlla renatis.
Designat Quid memorem Lapithas, Ixiona, Pirithoumque
certa via Quos super atra silex iam iam lapsura, cadenti
Tyranno Imminet assimilis: lucent genialibus altis
rum esse. Aurea fulcra toris, epulaeq; ante ora paratae
Coscietia. Regifico-luxu, furiarum maxima iuxta
al. increpat Accubat, & manibus prohibet contingere mensas,
 Exurgitq; facem attollens, atq; intonat ore.
 Hic, quibus inuisi fratres, dum vita manebat,
 Pulsatus ve parens, & fraus innexa clienti:
 Aut qui diuitijs soli incubuere repertis,
 Nec partem posuere suis, quae maxima turba est:
 Quicq; ob adulterium caeli, quicq; arma secuti
 Impia, nec veriti dominorum fallere dextras,
 Inclusi poenam expectant, ne quare doceri
 Quam poenam, aut quae forma viros, fortuna ve meritis.

¶ Ecphrasis.

iecur immortale, rimatur epulis. i. ad epularum usum viscera foecunda poenis, & ha-
bitat vultur ille sub pectore alto, nec datur vlla requies fibris renatis. i. icori re-
nasceti. Quid memorem Lapithas Thessaliae populos, qui bella cum Centauris gesser-
unt, et Ixiona, qui Pirithoum genuit, super quos atra silex imminet iam iam lapsura,
& assimilis cadenti. i. ruinam minant. Aurea fulcra. i. mensae lucet toris altis et genia-
libus, & epulae paratae ante ora luxu regifico lucet, sed maxima furiarum. i. fames
accubat. i. sedet iuxta mensas, et prohibet illos contingere mensas manibus. Et attollens fa-
ciem manibus exurgit, atq; intonat ore. i. increpat illos. Hic quoque. i. in Tartaro erant
illi, quibus fratres inuisi fuerunt, dum vita manebat, et illi quibus pares, sive pater, sive ma-
ter fuit pulsatus, et a quibus fraus fuit innexa clienti, cuius erant patroni, aut illi erant
hic, qui soli incubuerunt diuitijs repertis, nec posuere. i. dedere partem suis. i. amicis &
cognatis, quae. i. cuius generis hominum est maxima turba. Et illi sunt hic, qui caesi sunt
ob adulterium, & illi qui sunt secuti arma impia. i. contra patriam, et non sunt veriti
fallere dextras. i. fidem dominorum. Hi omnes inclusi expectant poenas, ne quare a
me o Aenea, quam poenam, aut quae forma, id est, species, aut fortuna meritis uiros.

Saxum ingens voluunt alij, radijsq; rotarum
 Districti pendent: sedet, aeternumq; sedebit
 Infelix Theseus: Phlegyasq; miserrimus omneis
 Admonet, & magna testatur voce per umbras:
 Discite iustitiam moniti, & non temnere Diuos,
 Vendidit hic auro patriam, dominumq; potentem
 Imposuit: fixit leges pretio, atq; refixit,
 Hic thalamum inuasit natae, vetitosq; hymenaeos:
 Ausi omnes immane nefas, ausoq; potiti.
 Non mihi si linguae centum sint, oraq; centum,
 Ferrea vox, omnes scelerum comprehendere formas,
 Omnia poenarum percurrere nomina possem.
 Haec ubi dicta dedit Phoebi longaeua sacerdos:
 Sed iam age carpe viam, & susceptum perfice munus,
 Acceleremus, ait: Cyclopum educta caminis
 Moenia conspicio, atq; aduerso fornice portast
 Haec ubi nos praecpta iubent deponere dona,
 Dixerat, & pariter gressi per opaca viarum

Ex Homeri
 Iliados.
 ij.

¶ Ecphrasis

Nam alij uolunt ingens saxum, alij districti. i. ligati pendent radijs rotarum. Hic
Theseus infelix sedet, & aeternum pro aeternae sedebit. Et miserrimus Phlegyas,
qui fuit Ixionis pater, admonet, et testatur omnes magna uoce per umbras dicens.
Vos a me moniti discite iustitiam, & non temnere. i. contemnere Diuos. Hic. i. ali-
quis uendidit patriam auro, & imposuit patriae dominum potentem, id est, tyran-
num, ut Curio Caesarem. hic, id est, alius inuasit thalamum natae, et hymenaeos. i. nu-
ptias uetitos, hi omnes ausi nefas immane, & potiti auso. i. eo, quod sunt ausi. Si
linguae centum sint mihi, & ora centum, & uox ferrea sit mihi (dicit Sibylla) ego
non possem comprehendere omnes formas scelerum, & percurrere omnia nomi-
na poenarum. Vbi, id est, posteaquam sacerdos longaeua Phoebi, id est, Sibylla des-
dit haec dicta, ait Aeneae. Sed iam age carpe viam, & perfice munus susceptum,
id est, officium inceptum, acceleremus, id est, uiam arripiamus, quia ego con-
spicio moenia educta. i. fabricata manibus Cyclopu in caminis Vulcani, & conspi-
cio portas sub fornice aduerso, ubi praecpta iubent nos deponere haec dona. i. hunc ra-
rum. Dixerat Sibylla, & egressi pariter per opaca uiarum, id est, per uias opacas

Corripiunt spatium medium, foribusq; propinquant.
 Occupat Aeneas aditum, corpusq; recenti
 Spargit aqua, ramumq; aduerso in limine figit,
 His demum exactis, perfecto munere Diuæ,
 Deuenero locos lætos, & amœna vireta
 Fortunatorum nemorum, sedesq; beatas,
 Largior hic campos æther, & lumine vestit
 Purpureo, solemq; suum sua sydera norunt,
 Pars in gramineis exercent membra palæstris,
 Contendunt ludo, & fulua luctantur arena:
 Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.
 Necnon Threicius longa cum veste sacerdos
 Obloquitur numeris septem discrimina vocum:
 Iamq; eadem digitis, iam pectine pulsat eburno.
 Hic genus antiquum Teucris, pulcherrima proles,
 Magnanimi heroes nati melioribus annis,
 Ilusq; Assaracusq; & Troiæ Dardanus autor.

Fortunati.
 Reuoluto
 semel orbe
 cū sub ter-
 ra Sol est.

Orphei et
 thra septē
 tātū chor-
 das habuit,
 duæ postea
 sūt adiectæ
 a Terpan-
 dro.

¶ Ephrasis.

corripiunt, id est, celeriter rapiunt medium spatium, et propinquant foribus predictis. Aeneas occupat aditum, id est, introitum, et spargit corpus aqua recenti. i. uia, et figit ramū in limine aduerso. i. opposito. Demū his peractis, id est, post omnia hæc perfecta, et munere Diuæ, id est, Proserpine perfecto, deuenire locos lætos, ubi designatur septimus circulus, et uireta, id est, uiridaria amœna, id est, iucunda nemorum fortunatorum, et ad sedes beatas, id est, beatorum. Aether largior uestit hic campos lumine purpureo, id est, pulchro, sua sydera etiā norunt suum Solem. Pars animarum beatarum exercent membra in palæstris gramineis, id est, herbosis, et pars contendunt ludo, et luctantur in arena fulua, id est, pallida. Pars, id est, alij plaudunt choreas pedibus, id est, plaudentes pedibus ducunt choreas, et dicunt carmina. Necnon sacerdos Threicius, id est, Orpheus cum longa ueste obloquitur numeris septem discrimina, id est, differētias uocum, quia omnis consonantia continetur Diapason, quod quinque tonis et duobus semitonis continetur. Et iā pulsat eadem digitis, et iā pectine eburno. i. ex chore. Hic erāt Ilus et Assaracus, et Dardanus auctor Troiæ genus antiquū Teucris, et proles pulcherrima, et magnanimi heroes nati melioribus annis, id est, meliori seculo.

Arma procul, currusq; virum miratur inanes,
 Stant terræ defixæ hastæ, passimq; soluti
 Per campos pascuntur equi: quæ gratia currum,
 Armorumq; fuit uiuis, quæ cura nitentis
 Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos,
 Conspicit ecce alios dextra læuaq; per herbam
 Vescentes, lætumq; choro pæana canentes
 Inter odoratum lauri nemus: vnde superne
 Plurimus Eridani per syluam uoluitur amnis,
 Hic manus ob patriam pugnando vulnera passi:
 Quiq; sacerdotes casti, dum vita manebat:
 Quiq; pij vates, et Phœbo digna locuti:
 Inuentas aut qui vitam excoluere per artes:
 Quiq; sui memores alios fecere merendo:
 Omnibus his niuea cinguntur tempora vitæ,
 Quos circumfusus sic est affata Sibylla:
 Musæum ante omnes: medium nam plurima turba
 Hunc habet, atq; humeris extantem suspicit altis,

¶ Ephrasis.

et miratur arma procul, et currus uirū pro uirorū, sed inanes, quia nullo corporū pōdere pressos. Stant hastæ defixæ terræ. i. in terra, et equi soluti passim. i. indifferēter pascuntur per campos: quæ gratia currum pro curruū, et armorū fuit uiuis, et quæ cura fuit pascere equos nitentes, eadem. s. gratia, uel cura sequitur repostos. i. illos repositos tellure. i. apud inferos. Et ecce conspicit alios uescentes. i. comedētes dextra et læua per herbā, et canētes choro lætū pæana. i. hymnū siue laudē Apollinis, i. q; inter odoratum. i. odoriferum nemus lauri. Vnde. i. ex quo loco plurimus amnis Eridani uoluitur superne per syluam. Hic erant manus. i. exercitus passi vulnera pugnando ob patriam. i. ob defensionē patriæ, et hic erant qui fuerunt sacerdotes casti, dum uita manebat, et qui fuerunt uates pij, et locuti sunt digna Phœbo, qui diuinationis deus est: et erant hic qui excoluerunt uitā per artes inuētās. i. cultiorē reddiderūt, et qui de alijs bene merēdo fecere illos sui memores. Omnibus his tempora cinguntur. i. coronantur uittā niuea. Quos circumfusus Sibylla sic est affata, sed ante omnes Musæum, nam plurima turba habet hunc medium, et suspicit, id est, sursum aspicit extantem, id est, eminentem altis humeris.

AENEIDOS.

Dicite felices animæ, tuq; optime vates,
 Quæ regio Anchisen? quis habet locus? illius ergo
 Venimus, & magnos Erebi tranauimus amnes
 Atq; huic responsum paucis ita reddidit heros:
 Nulli certa domus, lucis habitamus opacis:
 Riparumq; toros, & prata recentia riuis
 Incolimus: sed vos (si fert ita corde voluntas)
 Hoc superate iugum, & facili iam tramite sistam,
 Dixit: & ante tulit gressum, camposq; nitenteis
 Desuper ostentat: dehinc summa cacumina linguina
 At pater Anchises penitus conualle virenti
 Inclusas animas, superumq; ad lumen ituras,
 Lustrabat studio recolens: omnemq; suorum
 Forte recensebat numerum, charosq; nepotes;
 Fataq; fortunasc; virum, moresq; manusq;
 Ipsq; ubi tendentem aduersum per gramina vidit
 Aenean, alacris palmas utraq; tetendit,

al. ea corda

ali. genusq;

¶ Ecphrasis.

O anime felices, & tu vates optime dicite, quæ regio, & quis locus habet Anchisen, quia nos uenimus ergo, id est, causa illius uidendi. (nam ergo ultima acuta hic pro causa accipitur) & tranauimus, id est, traieicimus magnos amnes Erebi, id est, inferorum, atq; heros, id est, Musæus reddidit responsum huic, id est, Sibyllæ, paucis, id est, breuiter. Nulli est domus certa, sed habitamus lucis opacis, id est, umbrosis, & incolimus toros, id est, lectos & mensas riparum, & prata recentia, id est, uiridia riuis: sed si uoluntas ita fert uos corde, id est, si cupitis, superate, id est, transcendite hoc iugum, id est, montis cacumen, & ego sistam uos tramite facili. Dixit Musæus, & ante tulit gressum, id est, præcessit, & ostentat illis desuper campos nitentes, dehinc descendentes linguunt summa cacumina montis illius. At Anchises pater lustrabat animas inclusas in conualle quadam uirenti, & ituras ad lumen superum, id est, cælestem, recolens illas studio, id est, studiose, & recensebat omnem numerum saorum, id est, posteriorum, & charos nepotes, fata quoq; & fortunas, & mores, et manus. i. fortia facta uirum pro uirorum. Et ubi. i. postquam is Anchises uidit Aeneam aduersum, id est, contra se uenientem, & tendentem per gramina, ille alacris tetendit utraq; palmas,

LIBER. VI.

Fo. cxliiij.

Effusæq; genis lachrymæ, & vox excidit ore:
 Venisti tandem, tuæq; expectata parenti
 Vicit iter durum pietas: datur ora tueri
 Nate tua, & notas audire, & reddere voces.
 Sic equidem ducebam animo, rebarq; futurum
 Tempora dinumerans, nec me mea cura fefellit.
 Quas ego te terras, & quanta per æquora vectum
 Accipio: quantis iactatum nate periclis?
 Quam metui, ne quid Libyæ tibi regna nocerent,
 Ille autem: tua me genitor, tua tristis imago
 Sæpius occurrens, hæc limina tendere adegit,
 Stant sale Tyrrheno classes, da iungere dextram,
 Da genitor, teq; amplexu ne subtrahe nostro,
 Sic memorans largo fletu simul ora rigabat.
 Ter conatus ibi collo dare brachia circum:
 Ter frustra comprehensa manus effugit imago

Orditur ex abrupto ppter uehemētiam affectus.
 alias, tua

al. naues

al. cōpressa

¶ Ecphrasis

Effusæ lachrymæ sunt genis, id est, ex sinibus oculorum. Et uox excidit ore illius dicentis. O nate uenisti tandem, id est, post longam expectationem, & tua pietas expectata, id est, examinata mihi parenti tuo uicit iter durum, id est, difficile. O nate datur mihi tueri, id est, uidere tua ora, id est, faciem tuam mihi desideratam, & audire & reddere ueras uoces, quod ante hac nunquam nisi per uisa & insomnia factum est. Ego quidem sic ducebam animo, & rebar futurum dinumerans tempora, quibus esses ad me uenturus, nec mea cura fefellit me, id est, neq; sum deceptus. O nate per quas terras, & per quanta æquora te uectum accipio, id est, per quanta terræ & maris pericula, quod statim declarat dicens, & quantis iactatum periclis? Quam metui ne regna Libyæ nocerent tibi, eo tempore, quo apud Elissam descidisti. Ille autem, subaudi, Aeneas respondit, o genitor tua imago tristis occurrens mihi sæpius adegit, id est, impulit me tendere ad hæc limina, id est, domos has. Classes, id est, naues stant sale Tyrrheno, id est, mari Italiæ infero. O genitor da mihi iungere dextram dextræ, nec subtrahas te nostro amplexu, nam Anchises subtraherat se. Et Aeneas memorans sic rigabat ora largo fletu, & conatus est ibi ter circumdare brachia collo, & imago Anchise comprehensa ter ab Aenea effugit. i. euasit manus illius,

AE NE I D O S.

Par leuibus ventis, volucricq; simillima somno.
 Interea videt Aeneas in valle reducta
 Seclusum nemus, & virgulta sonantia syluis,
 Lethæumq; domos placidas qui prænarat, amnem,
 Hunc circum innumerae gentes, populiq; volabant,
 Ac veluti in pratis, vbi apes estate serena
 Floribus insidunt varijs, & candida circum
 Lilia funduntur, strepit omnis murmure campus.
 Horrescit visu subito, causasq; requirit
 Inscius Aeneas, quæ sint ea flumina porro:
 Qui ve viri tanto compleverint agmine ripas.
 Tum pater Anchises: Animæ, quibus altera fato
 Corpora debentur; Lethæi ad fluminis vndam
 Securos latices, & longa obliuia potant:
 Has equidem memorare tibi, atq; ostendere coram,
 Iam pridem hanc prolem cupio enumerare meorum:
 Quo magis Italia tandem lætere reperta,
 O pater, an ne aliquas ad cælum hinc ire putandum est

¶ Ecphrasis.

par, i. similis uentis leuibus, i. uelocibus, & simillima somno uolucris, i. uelociter fugienti. Interea Aeneas uidet nemus seclusum, i. separatū in ualle reducta, i. secessu posita, & uidet uirgulta sonantia syluis, i. arboribus, & uidet amnem Lethæum, qui prænarat domos placidas, i. uoluptuosas & iucundas. Innumerae gentes & populi uolabant circum hunc fluuiū Lethæum. Ac illæ gētes & populi erāt ueluti ubi, i. cum apes insidunt uarijs floribus in estate serena, & illæ apes funduntur circum lilla candida, tūc omnis cāpus strepit murmure apum. Tūc Aeneas inscius horrescit uisu subito, & requirit eius, quod uiderat, causas, hoc est, quæ sint ea flumina, & qui uiri illi, qui compleuerint ripas tanta multitudīne. Tūc Anchises inquit. Animæ illæ, quibus altera corpora debentur fato, id est, quæ uoluntate diuina iterum sunt incorporandæ, potant latices securos, id est, securitatem afferentes, & pro id est longa obliuia, quod fluuius Lethes efficit. Ideo o nate ego cupio memorare tibi has animas, & iam pridem cupio ostēdere tibi hanc prolem meorum, s. posterorum, quo pro ut tu magis læteris mecum reperta Italia, quā nūc reperisti. Tunc Aeneas querit dicens. O pater an ne putandū est, i. nunquid credibile est, aliquas Sublimes

al. sylue
al. pernatat

alias hac

LIBER. VI.

Fo. cxlv.

Sublimeis animas, iterumq; ad tarda reuerti
 Corpora quæ lucis miseris tam dira cupido:
 Dicam equidem, nec te suspensum nate tenebo,
 Suscipit Anchises, atq; ordine lingula pandit.
 Principio cælum ac terras, camposq; liquenteis,
 Lucentemq; globum Lunæ, Titaniaq; astra
 Spiritus intus alit: totamq; infusa per artus
 Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
 Inde hominum, pecudumq; genus, vitæq; volantum,
 Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.
 Igneus est ollis vigor, & cœlestis origo
 Seminibus: quantum non noxia corpora tardant,
 Terreniq; hebetant artus, moribundaq; membra.
 Hinc metuunt, cupiuntq; dolent, gaudentq; nec auras
 Respiciunt clausæ tenebris & carcere cæco.

¶ Ecphrasis.

animas ire hinc sublimes, id est, ex inferis ad superos, & reuerti hinc ad corpora tarda, id est, quæ sunt animæ agilitati contraria, quæ cupido lucis tam dira est miseris. Tunc Anchises inquit. O nate dicā tibi quod a me petis, neq; tenebo te suspensum, id est, in hac quæstione dubium. Principio, id est, ante omnia. Spiritus diuinus alit, i. sustinet cælum ac terras, & campos liquentes, i. maria, & globum, id est, orbem Lunæ lucentē, & astra Titania, id est, quæ a Titane, id est, Sole illustratur. Et mēs diuina infusa per artus, i. per mundi partes agitat totam molē, & miscet se magno corpore pro corpori totius, s. mūdi. Inde ex hac Dei cōmixtione est gen⁹ hominū et pecudū, et uitæ uolantū, i. aīe uolucrū sup. sunt, & sunt quoq; inde monstra illa, q̄ pōtus fert sub æquore marmoreo, i. marino, qui marmor pro mari quoq; accipitur. Vigor igneus & pro id est, cœlestis, est ollis pro illis oibus animatibus quæ sunt quasi semina quædā & particule Dei, sed in quātū corpora noxia, i. animæ nocētia non tardāt animæ uires, & in quantum artus terreni & membra moritura non tardāt. Hinc, i. a corporis contagione animæ metuunt & cupiūt, & dolent, et gaudent, & sic quatuor animi perturbationes tangit timorem, qui est de malo futuro opinato. Libidinem de bono futuro opinato, dolorem de malo presentī opinato, uoluptatem de bono presentī opinato, & animæ clausæ in corpore, tanquam in tenebris & carcere cæco non respiciunt auras.

Locus ph
losopticus

Quin & supremo cum lumine vita reliquit,
 Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
 Corporeæ excedunt pestes: penitusq; necesse est
 Multa diu concreta modis inolescere miris.
 Ergo exercentur pœnis: veterumq; malorum
 Supplicia expendunt, aliæ panduntur inanes
 Suspensa ad ventos: alijs sub gurgite vasto
 Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
 Quisq; suos patimur manes, exinde per amplum
 Mittimur Elysium: & paucilata arua tenemus:
 Donec longa dies perfecto temporis orbe
 Concretam exemit labem, purumq; reliquit
 Aetherium sensum, atq; aurai simplicis ignem,
 Has omnes, ubi mille rotam voluere per annos,
 Letheum ad fluuium Deus euocat agmine magno:
 Scilicet immemores supera vt conuexa reuisant,
 Rursus & incipiant in corpora velle reueri.

Dixerat Anchises: natumq; vnacq; Sibyllam

¶ Ecphrasis.

Quin etiam cum uita reliquit illas. s. animas in supremo lumine. nō tamen omne malum, neq; omnes pestes corporeæ excedunt funditus, id est, penitus ab anima, & necesse est multa concreta, id est, coniuncta penitus inolescere, id est, concrecere miris modis. Ergo animæ exercentur pœnis, & expendunt, id est, luunt pœnas & supplicia ueterum malorum, & aliæ animæ suspensæ panduntur ad uentos inanes. alijs, scilicet, animabus scelus infectum eluitur, id est, purgatur sub gurgite, aut exuritur, id est, purgatur igni. Quisq; patimur suos manes, id est, siue bonum siue malum genium secundum opera quæ fecimus, & exinde mittimur per amplum Elysium, & pauci tenemus lata arua, donec longa dies, id est, tempus, exemit labem concretam animæ orbe, id est, reuoluitōe temporis perfecta, et reliquit sensum, id est, animum æthereum purum, & ignem aurai simplicis, quia igneū putabant esse animū. Et ubi animæ uoluere rotam per mille annos, Deus euocat has omnes magno agmine ad flumen Letheum, scilicet, ut aqua fluminis epota facti immemores reuisant supera conuexa, id est, superiores terræ partes, & incipiant uelle reueri in corpora. Anchises dixerat hæc, & trahit in medios animarum

Conuentus trahit in medios, turbamq; sonantem:
 Et tumulum capit, unde omnes longo ordine possit
 Aduersos legere, & uenientum discere vultus,
 Nunc age, Dardaniam prolem, quæ deinde sequatur
 Gloria, qui maneant Itala de gente nepotes,
 Illustreis animas, nostrumq; in nomen ituras,
 Expediam dictis, & te tua fata docebo.
 Ille (uides?) pura iuuenis qui nititur hasta,
 Proxima sorte tenet lucis loca, primus ad auras
 Aetherias Italo commistus sanguine surget
 Syluius, Albanum nomen, tua posthuma proles,
 Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
 Educet syluis Regem, Regumq; parentem:
 Unde genus longa nostrum dominabitur Alba,
 Proximus ille Procas Troianæ gloria gentis,
 Et Capys, & Numitor, & qui tot nomine reddet
 Syluius Aeneas, pariter pietate, vel armis
 Egregius, si vnquam regnandam acceperit Albam.

¶ Ecphrasis.

conuentus natū Aeneæ, & unā simul Sibyllā, & in turba sonantem. i. strepitū faciētem, & capit tumulū. i. locū editiorē, unde posset legere. i. percurrere oēs aduersos. i. ē conspectu positos longo ordine, & unde posset dicere. i. cognoscere vultus uenientium. s. in corpora humana, & ait Aeneæ. Age nūc ego expediam dictis prole Dardaniā. s. futurā, & quæ gloria deinde sequatur illas, & qui nepotes maneāt de gēte Itala mixta Troianis, app. animas illustres, et ituras in nostrū nomē. i. sanguinē siue familiā, & docebo te tua fata. i. tuæ posteritatis. Vides ne illū, qui iuuenis nititur hasta pura, & tenet loca proxima lucis. i. uitæ, ille cōmixtus sanguine Italo surget primus ad auras, & hic erit Syluius. appo. nomē Albanum. i. Latinū. O Aenea tua proles posthuma, quia hic Syluius ex Lauinia filia Latini procreatus post mortem Aeneæ fuit natus, atq; ideo dictus posthuma, quem Lauinia coniux serū tibi iam longæuo educet. i. pariet syluis futurū Regē, & parētē Regū, unde. i. per quē genus nostrū dominabitur in Alba lōga. Ille proximus. i. sequēs est Procas gloria Troianæ gētis, & deinde Capys, et Numitor, & posthūc Aeneas Syluius, qui reddet. i. representabit te nomine, egregius pariter sicut & tu pietate uel armis si vnquā acceperit Albam regnandam, id est, in qua regnet.

Græcos mītos ē mœnibus apud Homerum Helena Pramo sciscitanti indicat, qd hoc loco imitatur Vergi.

triplex purgatio. Fort. isis aludit ad lustrationes funebres, quæ fiebāt fumis, item spargenda aqua, item cremando.

Mira inuētio poëtae, per quā ad Romanas historias digreditur

*Cōditores
urbū ciuili
ca corona
insignitos
fingit tan-
quā serua-
tores ur-
bium.*

Qui iuuenes quantas ostentant, aspice vires,
At qui umbrata gerunt ciuili tempora quercu,
Hi tibi Nomentum, & Gabios, urbemq; Fidenam,
Hi Collatinas imponent montibus arces:
Pometios, Castrumq; Inui, Bolamq; Coramq;
Hæc tum nomina erunt, nunc sunt sine nomine terræ,
Quin & auo comitem sese Mauortius addet
Romulus, Assaraci quem sanguinis Ilia mater
Educat, viden, vt geminæ stant vertice criste:
Et pater ipse suo superum iam signat honore:
En huius, nate, auspicijs illa inclyta Roma
Imperium terris, animos æquabit Olympo,
Septemq; vna sibi muro circumdabit arces,
Felix prole virum: qualis Berecynthia mater
Inuehitur curru Phrygiæ turrata per vrbes,
Læta Deum partu, centum complexa nepotes,
Omneis cœlicolas, omneis supera alta tenentes,

¶ Ecphrasis.

Qui iuuenes aspice quantas vires ostentant. i. præ se ferunt. At qui. i. certe gerunt tempora umbrata quercu ciuili. i. corona ciuica, q̄ ciuili seruatori dabatur. Hi superiores imponēt tibi mōtib; .i. fundabūt Nomētū, & Gabios, et urbem Fidenā. i. Fidenas et arces Collatinas. i. Collatiā, urbes nō longe a Roma fuerūt. & imponēt etiā Pometios, & Castrū Inui. i. Panos, & Bolam & Corā. Hæc nomina urbium erūt tunc, sed nunc terræ sine nomine. Quinetiam Romulus Mauortius addet se comitē auo Numitori, ut illū regno restituat, quem Ilia mater educet pro pariet. Ilia, dico, sanguinis. i. ex sanguine Assaraci principis Troiani Aeneæ proau. Viden p̄ vides ne, ut geminæ criste stēt uertice, et ipse pater Mars iā signat illū honore superū p̄ superiorū, hoc est cœlesti. O nate illa inclyta Roma æquabit imperiū terris, & aios æquabit Olympo auspicijs. i. auspicijs initijs huius. s. Romuli. Roma, dico, q̄ circūdabit sibi septē arces. i. mōtes, una muro. i. unis mœnibus. Roma, iterū dico, felix prole uirū pro uirorū. Qualis mater Deorū Cybele Berecynthia, sic dicta a Berecyntho monte Phrygiæ turrata, quasi turribus coronata inuehitur curru per vrbes Phrygiæ, læta partu Deum pro Deorum, & complexa centum nepotes omnes cœlicolas, & omnes tenentes supera alta, id est, cælum.

Huc geminas nunc flecte acies, hanc aspice gentem,
Romanosq; tuos: hic Cæsar, & omnis Iuli
Progenies, magnum cæli ventura sub axem,
Hic vir, hic est, tibi quem promitti sæpius audis,
Augustus Cæsar Diuum genus: aurea condet
Secula, qui rursus Latio regnata per arua
Saturno quondam, super & Garamantas, & Indos
Proferet imperium: iacet extra sydera tellus,
Extra anni, Solisq; vias: vbi cæli fer Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum,
Huius in aduentum iam nunc & Caspia regna
Responsis horrent Diuum, & Mæotica tellus,
Et septem gemini turbant trepida ostia Nili,
Nec vero Alcides tantum telluris obiuit,
Fixerit æripidem ceruam licet, aut Erymanthi
Placarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu,

¶ Ecphrasis.

O Aeneæ flecte nunc huc geminas acies. i. oculorum pupulas, & aspice hanc gentem, q̄; pro id est tuos Romanos. Hic est Cæsar, & omnes progenies Iuli, a quo & ipse Iulius appellatus est ventura sub magnum axem cæli. i. in Deorum numerum referēda. Hic utr quem digito monstro est Augustus ille Cæsar, quē sæpius audis promitti. s. satis. appo. Diuum genus hic condet aurea secula per arua regnata quōdam Saturno. i. in quibus quōdam Saturnus regnauit, & p̄feret, id est, extendet imperium. super Garamantes populos Meridionales, & Indos populos Orientales. Nam tellus quædam quæ iacet extra sydera, id est, extra vias anni & Solis, id est, extra orbem signorum, vbi Atlas cæli fer, id est, qui cælum sustinet, torquet, id est, uertit axem, id est, cælum humero aptum, id est, coniunctum stellis ardentibus, id est, igneis. In aduentu huius Augusti Cæsaris Caspia regna horrent nunc. i. timent responsis Diuorum, & Mæotica tellus ad Septentrionem horret. & septem ostia Nili trepida turbant pro turbantur. Nec vero Alcides. i. Hercules obiuit, id est, circūiuit tantum telluris, quantum Augustus imperio Romano adiecit, licet Hercules fixerit ceruam æripidem. i. ueloces pedes habentem; & placarit nemora Erymanthi montis Arcadiæ, vbi aprum interfecit, & licet. i. quamuis, tremefecerit Lerneam paludem arcu, vbi Hydrum interfecit.

*Vltra æquinoctialem.
Nā Romana arma ad Oenopiā uenerūt, q̄ sunt ultra æquinoctialem.*

Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis,
 Liber agens cello Nisæ de vertice tigres,
 Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis:
 Aut metus Ausonia prohibet consistere terras:
 Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ
 Sacra ferens? nosco crines, incanaq; menta
 Regis Romani, primus qui legibus urbem
 Fundabit, Curibus paruis, & paupere terra
 Missus in imperium magnum: cui deinde subibit,
 Otia qui rumpet patriæ, residensq; mouebit
 Tullus in arma viros, & iam desueta triumphis
 Agmina: quem iuxta sequitur iactantior Ancus,
 Nunc quoq; iam nimium gaudens popularibus auris,
 Vis & Tarquinius reges, animamq; superbam
 Ultores Bruti, fascesq; videre receptos:
 Consulis imperium hic primus, sæualq; secures
 Accipiet: natosq; pater noua bella mouentes

¶ Ecphrasis.

Nec liber obiuit tantum telluris, qui victor agens tigres de cello uertice Nisæ urbis Indorum flectit iuga curruum habenis pampineis. Cum igitur tanta nos maneat gloria dubitamus extendere virtutem, id gloriæ, quæ virtuti debetur factis. s. ingentibus: aut metus prohibet te consistere in terra Ausonia. i. in Italia. Quis autem est ille procul stans insignis ramis oliuæ, quia Numa fuit pacificus ferens sacra, quia instituit religionem, nosco crines canos, & mentum quoq; valde canum Regis Romani, id est, Numæ Pompilij, qui missus Curibus paruis, id est, ex urbe illa Sabinorum, & terra paupere imperium magnum, id est, Romam fundabit urbem primam. i. ipse primus legibus fundabit. Cui numen deinde subibit Tullus hostilius, qui rumpet otia patriæ in bello, & mouebit in arma viros residues, id est, inertes, & agmina iam desueta triumphis, quem iuxta Ancus iactantior sequitur, quia hic paulo ambitiosior fuit, gaudens etiam nunc nimium auris popularibus, id est, fauore populi. Vis o Aenea videre Reges Tarquinos, scilicet Priscum et Superbum, & animam superbam Bruti ultoris iniuriæ illatæ Lucretiæ, & vis videre fasces receptos. i. insignia consulis. Hic primus. s. Brutus accipiet imperium consulis, & sæuas secures. Et pater ipse Brutus pro libertate pulchra uocabit

Ad pœnam pulchra pro libertate uocabit
 Infelix. utcumq; ferent ea fata minores.
 Vincet amor patriæ, laudumq; immensa cupido,
 Quin Decios, Drusosq; procul, sæuumq; securi
 Aspice Torquatum, & referentem signa Camillum,
 Illæ autem, paribus quas fulgere cernis in armis,
 Concordes animæ nunc, & dum nocte premuntur,
 Heu quantum inter se bellum, si lumina uitæ
 Attigerint, quantas acies, stragemq; ciebunt:
 Aggeribus socer Alpinis, atq; arce Monæci
 Descendens, gener aduersis instructus Eois.
 Ne pueri, ne tanta animis assuescite bella,
 Neu patriæ validas in viscera uertite vires:
 Tuq; prior, tu parce genus qui ducis Olympo,
 Projice tela manu sanguis meus,
 Ille triumphata Capitolia ad alta Corinthe
 Victoraget currum cæsis insignis Achiuis:

¶ Ecphrasis.

ad pœnam natos mouentes noua bella, pater, dico, infelix, utcumq; minores ferent ea. i. indicabunt, amor patriæ uincet, & immensa cupido laudum. Quin. i. insuper aspice procul Decios patrem & filium, & Drusos & Torquatum sæuum securi, qui filium iussit percuti securi, quia contra illius imperium pugnauerat, & Camillum referentem signa in patriam à Gallis Senonibus occupatam. illæ autem animæ concordēs, nunc dum premuntur nocte, id est, tenebris quas cernis fulgere in armis, quia armati erant. Heu quantum bellum, & quantas acies & strages ciebunt, id est, conturbabunt, si attigerint lumina uitæ. socer, id est, Cæsar, cuius filiam Iuliam Pompeius duxit uxorem descendens aggeribus, id est, munitioibus Alpinis, & ab arce Monæci, qui est portus Liguriæ, cui Cæsar præerat, gener, id est, Pompeius instructus Eois aduersis, id est, populis Orientalibus. O pueri dicit Anchises, ne assuescatis animis, id est, ira tanta bella, quanta sunt ciuilia. neu uertite ualidas uires in viscera patriæ, quia bellum illud fuit intestinum. Et tu o Cæsar sanguis meus, qui ducis genus Olympo, tu prior parce & abstine à bello, tu, dico, projice tela manu. Ille, scilicet, Lucius Mummius uictor insignis Achiuis cæsis ad alta Capitoliaaget currum more triumphantium, Corinthe triumphata. i. deuicta.

Exemplū
 Romanæ
 fortitudi-
 nis.
 Camillū ur-
 bē ciuibus,
 et cives ur-
 bi reddidit

Eruct ille Argos, Agamemnoniasq; Mycenas:
 Ipsumq; Acaciden, genus armipotens Achilli,
 Ultus auos Troiæ, templa & temerata Mineræ.
 Quis te magne Cato tacitum, aut te Cossæ relinquat?
 Quis Gracchi genus? aut geminos, duo fulmina belli,
 Scipiadas, cladem Libyæ: paruoq; potentem
 Fabricium: vel te sulco Serrane serentem?
 Quo fessum rapitis Fabij: tu maximus ille es,
 Vnus qui nobis cuctando restituis rem.
 Excudent alij spirantia mollius æra:
 Credo equidem, viuos ducent de marmore vultus:
 Orabunt causas melius: cæliq; meatus
 Describent radio, & surgentia sydera dicent:
 Tu regere imperio populos Romane memento:
 (Hæ tibi erunt artes) pacisq; imponere morem,
 Parcere subiectis, & debellare superbos.
 Sic pater Anchises: atq; hæc mirantibus addit:

al. restitues

al. deuictis

¶ Ecphrasis.

Ille .i. alius eruet .i. euertet Argos urbē Græcam & Mycenæ Agamænonias .i. quibus Agamænon regnauit, & euertet ipsum Acaciden genus Achillis armipotens, ille, dico, ultus auos Troiæ à quibus Romani ducunt originem, & tēpla Mineræ temerata à Græcis. O magne Cato, censoriū appellat, aut o Corneli Cossæ, quis relinquat te tacitū, & quis relinquat genus Gracchi, id est, Gracchos tacitos, aut geminos Scipiadas, id est, Cn. & P. Scipiones duo fulmina belli Punici, & cladem Libyæ, id est, Africæ euersores: & quis relinquat tacitum Fabricium contentū & potentē paruo, vel te o Serrane serentē Sulco? Attiliū Serranū intelligit. O Fabij quo rapitis me fessum: q. d. ad lachrymas. Tu o Quinte Fabi es ille maximus, qui cuctādo .i. immorādo impetus Hannibalis restituis nobis rem .s. publicā. Credo equidē alij excudēt mollius .i. artificiosius æra .i. æreas imagines, & ducent uiuos vultus de marmore, & alij orabūt causas melius, & describēt melius radio .i. uirga illa geometrarū meatus .i. cæli cursus, et dicēt meli⁹ sydera surgentia .i. ort⁹ signorū. Sed tu o Romane memeto regere populos imperio, hæc artes erūt tibi .s. imponere morem .i. leges paci .i. populis pacatis, & parcere subiectis, et debellare superbos. Hæc pater Anchises dicebat, atq; illis mirantibus, addit hæc q̄ sequuntur.

Aspice vt insignis spolijs Marcellus opimis
 Ingreditur: victorq; viros supereminet omneis,
 Hic rem Romanam magno turbante tumultu
 Sistet Eques: sternet Pœnos, Gallumq; rebellem,
 Tertiæq; arma patri suspendet capta Quirino.
 Atq; hic Aeneas (vna nanq; ire videbat
 Egregium forma iuuenem, & fulgentibus armis,
 Sed frons læta parum, & detecto lumina vultu)
 Quis pater ille, virum qui sic comitatur euntem?
 Filius, an ne aliquis magna de stirpe nepotum?
 Quis strepitus circa comitum, quantum instar in ipso est?
 Sed nox atra caput tristi circumuolat umbra.
 Tum pater Anchises lachrymis ingressus obortis:
 O nate, ingentem luctum ne quære tuorum,
 Ostendent terris hunc tantum fata: neq; ultra
 Esse sinent, nimium vobis Romana propago
 Visa potens superi, propria hæc si dona fuissent.

Marcellus
 filius Octa-
 uie soro-
 ris Augu-
 sti quē Au-
 gustus sibi
 adoptauit.

Alludit ad
 immaturā
 mortem.

¶ Ecphrasis.

Aspice o Aeneas, ut Marcellus insignis spolijs opimis ingreditur .i. incedit, & uictor supereminet oēs uiros, hic .s. Marcellus Eques sistet .i. firmabit rem publicā Romanā magno tumultu illā turbate, & idē sternet .i. superabit Pœnos, & Gallū rebellē .i. Galliā, quæ sæpe à Romanis rebellauit, & referet patri Quirino .i. Romulo tertia arma .i. tertia spolia opima, nā prima retulit Romulus, secūda Cornelius Cossus, & quia Aeneas uidebat iuuenē egregiū forma tre una .i. simul cū Marcello, & egregiū armis fulgentibus, cui iuueni frōs erat parū læta .i. tristis, & cui lumina .i. oculi erāt vultu detecto, & inquit Aeneas ad Anchisem. O pater q̄ est ille, qui sic comitatur uirū .i. Marcellū euntem, est ne filius an aliq; de magna stirpe nepotū .i. posteritatis nostræ, & q̄ est ille strepitus comitū circa illū, q̄tum instar .i. similitudo est in ipso: sed nox atra .i. mors circumuolat caput illius umbra tristi. Tum pater Anchises ingressus est .i. incepit sic lachrymis obortis. O nate ne quære .i. queras ingentem luctum tuorum, quia ostendent hunc terris. sed tantum ostendēt, quia in ætatis flore peribit, neq; sinent .i. permittent illum ultra esse, id est, uiuere. O superi propago, id est, nobilitas Romana uisa est uobis nimium potens, quasi dicat illius potentiæ inuidistis, si hæc dona fuissent propria, id est, perpetua.

Quantos ille virum magnam Mauortis ad urbem
Campus aget gemitus: vel quæ Tyberine videbis
Funera, cum tumulum præter labere recentem:
Nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos
In tantum spe tollet auos: nec Romula quondam
Vllo se tantum tellus iactabit alumno.
Heu pietas, heu prisca fides, inuictaq; bello
Dextera: non illi quisquam se impune tulisset
Obuius armato: seu cum pedes iret in hostem,
Seu spumantis equi foderet calcaribus armos.
Heu miserandæ puer, si qua fata aspera rumpas,
Tu Marcellus eris, manibus date lilia plenis,
Purpureos spargam flores, animamq; nepotis
His saltem accumulem donis, & fungar inani
Munere, sic tota passim regione vagantur
Aëris in campis latis, atque omnia lustrant.

Conclusio.

¶ Ecphrasis.

Ille campus, scilicet Martius, ubi Marcellus sepeliendus est quantos gemitus aget ad magnam urbem Mauortis, id est, Romam Martiam. Et o Tyberine, id est, Numen Tybridis, quæ funera uidebis, cum labere præter, id est, propter, uel prope tumulum recentem, id est, quam celebres tristesq; Marcelli obsequias. Ne quisquam puer de gente Iliaca, id est, Troiana, in tantum tollet spe, id est, sperare bene faciet auos Latinos, quantum Marcellus hic, nec tellus Romula, id est, Romana, tantum iactabit se ullo alumno, id est, ciue quantum Marcello. Heu pietas, heu prisca fides, & dextra inuicta bello, quæ omnia in eo futura erant egregie, si uixisset: quisquam obuius, id est, hostis, non tulisset se illi armato, id est, obtulisset impune, id est, inulto, seu cum iret pedes, id est, pedibus in hostem, id est, contra, seu foderet calcaribus, id est, instigaret armos. i. illa equi spumantis. Heu o puer miserande, tu eris Marcellus, si qua, id est, aliquo modo rumpas fata aspera, id est, si uixeris contra fatorum rationem. date lilia manibus plenis, & spargam flores purpureos, ut saltem his donis accumulem animam nepotis, id est, Marcelli, qui futurus est unus ex posteris meis, & fungar munere, id est, officio inani. Et sic Aeneas & Sibylla uagantur passim tota regione Elisij in campis latis aëris. i. liberioris cæli, & lustrant omnia. i. circueunt,

Quæ postquam Anchises natum per singula duxit,
Incenditq; animum famæ uenientis amore,
Exin bella viro memorat quæ deinde gerenda,
Laurentesq; docet populos, urbemq; Latini,
Et quo quæq; modo fugiatq; feratq; laborem.
Sunt geminæ somni portæ: quarum altera fertur
Cornea, qua ueris facilis datur exitus umbris:
Altera candenti perfecta nitens elephanto:
Sed falsa ad cælum mittunt insomnia manes.
His ubi tum natum Anchises, unaq; Sibyllam
Prosequitur dictis, portaq; emittit eburna,
Ille uiam secat ad naues, sociosq; reuisit.
Tum se ad Caietæ recto fert littore portum:
Anchora de prora iacitur: stant littore puppes.

Ex Home
ri Odis. li.
xix.

¶ Ecphrasis.

per quæ singula quæ diximus postquam Anchises duxit natum Aeneam, & incendit animum amore, id est, cupiditate famæ uenientis, id est, futuræ, exin pro deinde memorat, quæ bella sint gerenda uiro, id est, ab Aenea, & docet illum populos Laurentes, u. i. urbem fundaturus erat, & urbem Latini, id est, Laurolaudium, ubi Latinus regnabat. Et docet præterea illum quomodo fugiat & euitet quæq; laborem, & ferat, id est, patiat. geminæ, id est, duplices portæ somni sunt, quarum altera fertur esse cornea, ex materia cornus, qua, id est, per quam exitus facilis datur umbris, id est, somnis ueris. Altera, scilicet porta est perfecta nitens elephanto candenti, id est, ex materia eborea. sed qua manes, id est, inferi mittunt insomnia falsa ad cælum, id est, partem hanc mundi superiorem. Tunc Anchises prosequitur his dictis natum, & una, id est, simul Sibyllam. & emittit illos porta eburna, id est, per quam falsa insomnia ad nos mittuntur, ut significet omnia hæc esse ficta. Ille, scilicet, Aeneas secat uiam, id est, arripit iter ad naues, & reuisit socios, quos in littore Cumano reliquerat. Tunc fert se littore recto ad portum Caietæ urbis Campaniæ, & illic anchora iacitur de prora nauis, & puppes stant in littore,

FINIS LIBRI SEXTI.

Septimus Aeneam reddit fatalibus aruis.

MODESTINI IVRIS CONSULTI IN
Septimum Aeneidos Librum argumentum.

Hic quoque Caietam sepelitur; tum deinde profectus
Laurentumque venit; verbis cognouit Iuli
Fatalem terram; mensis en vescimur inquit;
Centum oratores pacem veniamque petentes
Ad Regem mittunt laeti tum forte Latinum;
Qui cum pace etiam natae connubia pactus,
Hoc forte allecto Iunonis dissipat ira.
Concurrunt dicti, quis pia fata repugnent.
Bellum causa fuit violatus vulnere ceruus.
Tum gentes sociae arma parant; fremit arma iuuentus.

Septimus Aeneam. Argumentum est septimi libri, qui breuiter, quid septimo libro contineatur, describitur. Septimus. s. liber reddit. i. restituit Aeneam aruis fatalibus. i. Italiae quoque. i. etiam sepelitur, id est, humat. hic ubi prius Misenum sepeluerat, Caietam nutricem suam. Tum. i. praeterea profectus deinde. i. ab eo loco venit Laurentum. i. ad urbem Regis Latini sic dictam. Aeneas cognouit terram fatalem, id est, fati concessam uerbis, id est, propter uerba Iulij Ascanij, qui inquit en, id est, ecce uescimur mensis, id est, mensas comedimus. Nam Celeno furia, ut in tertio uidimus, praedixerat illos fame laboraturos, cum primum ad Italiae oras classem appulissent: atque praenimia inedia mensas ipsas deuoratos: cuius timore mensas ex quadris panis fecerunt: unde eas nunc comedunt. Troiani laeti mittunt centum oratores ad Latinum tum forte Regem, id est, qui tunc forte fortuna erat Rex, oratores dico, petentes veniam et pacem. Qui scilicet Rex Latinus pactus est. i. pasciscendo concessit connubia. i. sponsalia natae. i. filiae Lauinae simul cum pace. Allecto furia illa dissipat. i. disturbat forte. i. casu quodam, hoc. s. pactum inter Troianos et Regem Latinum factum, et hoc ira. i. propter iram Deae Iunonis. Dicti. s. Troiani et Latini concurrunt. i. certant et pugnant, quis pia fata repugnet. i. uetent. s. illos pugnare, cum Aeneas futurus esset Latini gener. Ceruus uolatus. i. sauciatus vulnere. i. telo vulnus infligente fuit causa. i. occasio, et principium illius belli. Tunc gentes sociae. i. associatae parant. i. preparant arma. i. tela et alia ad bellum necessaria: iuuentus. i. iuuenum multitudo fremit. i. cum fremitu petit arma.

P. V. B. VERGI
LII MARONIS AENEIDOS

Liber septimus.

IV quoque littoribus nostris Aeneia nutrix
Aeternam moriens famam Caieta dedisti:
Et nunc seruat honos sedem tuus: ossaque nomen
Hesperia in magna (qua est ea gloria) signat,
At pius exequijs Aeneas rite solutis
Aggere composito tumuli, postquam alta quierunt
Aequora, tendit iter uelis, portumque relinquit.

Aspirant aurae in noctem, nec candida cursum
Luna negat: splendet tremulo sub lumine pontus,
Proxima Circae redduntur littore terrae,
Diues inaccessos ubi solis filia lucos
Assiduo resonat cantu, tectisque superbis
Urit odoratam nocturna in lumina cedrum,

¶ Ecphrasis.

IV quoque: o nutrix Aeneia Caieta, id est, Aeneae moriens in eo loco dedisti famam aeternam nostris littoribus, immortale nomen urbi ex tuo nomine relinquens, et nunc tuus honos seruat sedem, id est, retinet sepulchrum tuum honorem, et tuus honos seruat ossa in Hesperia magna, id est, Italia. et per parenthesis interposuit, si ea gloria est aliqua. At Aeneas pius solutis prius exequijs rite, id est, ex ordine, et composito aggere tumuli, id est, sepulchro, postquam alta aequora quierunt, id est, tranquilliora sunt facta, tendit, id est, dirigit iter uelis, id est, uelificatione, et relinquit, portum Caietae, et aurae spirant in noctem, id est, per noctem, nec Luna candida negat cursum, quia lumen praestat, et pontus splendet sub lumine tremulo, quia ad undarum motum Luna tremere uidetur. Littora proxima terrae Circae, id est, ubi Circe regnauit, raduntur, id est, tanguntur, ubi filia Solis, id est, Circe diues resonat, id est, resonare facit Lucos inaccessos, id est, inaccessibiles, et hoc cantu assiduo, et urit cedrum odoratam, id est, optimum odorem emittentem. sed praecipue cum uiritur in lumina nocturna tectis superbis, id est, in domo nobili, Circe, dico,

Arguto tenues percurrens pectine telas,
 Hinc exaudiri gemitus, iræq; leonum
 Vincla recusantum, & sera sub nocte rudentum:
 Setigeriq; sues, atq; in præsepibus urfi
 Sæuire, ac forma magnorum ululare luporum:
 Quos hominum ex facie Dea sæua potentibus herbis
 Induerat Circe in vultus, ac terga ferarum,
 Quæ ne monstra pij paterentur talia Troes
 Delati in portus, neu littora dira subirent,
 Neptunus ventis impleuit vela secundis,
 Atque fugam dedit, & præter vada feruida vexit,
 Iamq; rubescebat radijs mare, & æthere ab alto
 Aurora in roseis fulgebat lutea bigis,
 Cum venti posuere, omnisq; repente resedit
 Flatus, & in lento luctantur marmore tonsæ.
 Atq; hic Aeneas ingentem ex æquore lucum
 Prospicit hunc inter fluuio Tyberinus amœno

¶ Ecphrasis

percurrens telas tenues pectine arguto, id est, sonoro. Gemitus & iræ leonū re-
 cusantium, id est, detractantium uincula, & rudentum pro mugientium sub nos-
 tre sera, exaudiri pro exaudiebantur hinc, id est, à Circeio promontorio. & sues
 setigeri, id est, qui pro pilis gerunt setas, & urfi sæuire pro sæuebant in præse-
 pibus, & formæ magnorum luporum ululare pro ululabant. Quos Circe Dea
 sæua per artem magicam, & herbis potentibus ex facie hominum, id est, ex fi-
 gura humana induerat in vultus ac terga ferarum, id est, conuertit in figuram
 ferinam. Quæ monstra, id est, miracula ne Troes pij paterentur, delati sunt in
 portus optatos, & ne Troes subirent littora Circes dira, Neptunus impleuit
 uela uentis secundis, id est, in puppim strantibus. Et iam mare rubescebat ra-
 dijs, scilicet, solaribus, & aurora lutea, id est, purpurea fulgebat in bigis. i. cur-
 ru bigo roseis, id est, purpureis ab alto æthere, cum venti posuere, id est,
 cessauere, & omnis flatus repente resedit, quod idem est, & tonsæ, id est, re-
 morum palmulæ, siue palæ luctantur, id est, nituntur in marmore, id est, in mari
 lento, id est, pigro. Et Aeneas hic, id est, tunc prospicit ex æquore lucum ingentem.
 Tyberinus Tybridis numē est, sed hic p ipso fluuio ponitur, prorumpit in mare

Alludit ad
 fabulā, qua
 Circe dicta
 est formis
 brutorū hu-
 manus mu-
 tare.

Aeneas Ita-
 liam ingre-
 ditur.

Vorticibus rapidis, & multa flauus arena
 In mare prorumpit; variæ circumq; supraq;
 Assuetæ ripis volucres, & fluminis alueo
 Aethera mulcebant cantu, lucoq; volobant.
 Flectere iter socijs, terræq; aduerrere proras
 Imperat, & lætus fluuio succedit opaco. . .
 Nunc age qui reges, Erato, quæ tempora rerum,
 Quis Latio antiquo fuerit status, aduena classem
 Cum primum Ausonijs exercitus appulit oris,
 Expediam, & primæ reuocabo exordia pugnae:
 Tu vatem, tu diua mone, dicam horrida bella:
 Dicam acies, actosq; animis in funera reges:
 Tyrrenamq; manum; totamq; sub arma coactam
 Hesperiam; maior rerum mihi nascitur ordo,
 Maius opus moueo, Rex arua Latinus, & vrbes
 Iam senior longa placidas in pace regebat. . .

¶ Ecphrasis.

vorticibus rapidis, & fluuio amœno, & flauus multa arena, prorumpit, dico,
 in mare per hunc, id est, inter hunc lucum per quem medium labitur. Volucres
 assuetæ ripis & alueo fluminis Tybridis variæ, id est, diuersi colores, aut di-
 uersorum generum, mulcebant aethera cantu, id est, canebant ad auras dulciter, &
 volobant in eo luco quem diximus. Et Aeneas imperat socijs flectere iter, id est, cō-
 uertere naues, & aduerrere proras nauulum terræ. i. littori, uel potius fluminis ri-
 pæ, & sic lætus succedit fluuio opaco. i. arboribus umbroso. O Erato quæ una est
 ex nouem musis, & hic pro Calliope ponitur, age. i. dic nūc, qui reges, & quæ tē-
 pora fuerint Latio antiquo, quia Latiū duplex est, antiquū & nouū, & quis etiā
 status fuerit Latio antiquo, cū primū exercitus aduena. i. Troianus appulit clas-
 sem oris Ausonijs. i. finibus Italis. Tu Diua. i. o musa, tu mone me uatē, quia ego
 dicā & expediam, & reuocabo. i. repetā exordia primæ pugnae. i. principiū, quod
 fuit Cerui interitus, & ego dicā acies, & dicam reges actos. i. impulsos animis. i.
 ira in funera, & dicam manum Tyrrenam. i. exercitū Tyrrenorum, & totam
 Hesperiam. i. Italiam coactam. i. collectam sub arma. Ordo rerum maior quā sex
 libris superioribus nascitur mihi, & moueo maius opus quam fuit superius. La-
 tinus Rex iam senior regebat arua, & vrbes placidas, id est, quietas in lōga pace.

Inuocatio.
 Nā hic or-
 ditur Ae-
 neæ bella,
 et res i Ita-
 lia gestas.
 In hęc au-
 tē narratio-
 nē spargit
 semina, &
 causas belli.

Hunc Fauno, & Nympha genitum Laurente Marica
 Accipimus. Fauno Picus pater: isq; parētem
 Te Saturne refert: tu sanguinis vltimus autor.
 Filius huic fato Diuum, prolesq; virilis
 Nulla fuit, primaq; oriens erepta iuuenta est,
 Sola domum, & rantas seruabat filia sedes,
 Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.
 Multi illam magno e Latio, totaq; petebant
 Ausonia, petit ante alios pulcherrimus omnes
 Turnus auis, atauisq; potens: quem regia coniux
 Adiungi generum miro properabat amore:
 Sed varijs portenta Deum terroribus obstant, :
 Laurus erat tecti medio in penetralibus altis
 Sacra comam, multosq; metu seruata per annos:
 Quam pater inuentam primas cum conderet arces,
 Ipse ferebatur Phoebo sacrasse latinus,
 Laurentisq; ab ea nomen posuisse colonis.

¶ Ecphrasis.

Nos accepimus huic Latinū Regem genitū ex Fauno & Marica nymphā Lau-
 rente. i. indigena. sed Picus fuit Pater Fauno, & is. s. Faunus refert. i. representat
 parentem. te o Saturne, & tu fuisti vltimus. i. primus autor sanguinis. i. generis,
 filius & proles virilis. i. sexus masculini, nulla fuit huic Latino. sed oriens. i. cū pri-
 mum n. sceretur erepta est in prima iuuenta. i. in etatis & ultra initio. Sola filia
 Lauinia seruabat. i. tenebat domum, & rantas sedes iam matura viro, id est, quae
 ducēda esset a marito uxor, & iam nubilis annis plenis, id est, etate integra, quod
 idem est. Multi proci ex Latio magno, & tota Ausonia petebant illam in uxore.
 Sed Turnus pulcherrimus ante omnes alios, & potens auis atq; atauis, id est, ma-
 ioribus petit Lauiniam in uxorem, quem Turnum coniux Regia. i. amata Regis
 Latini uxor, amore miro. i. incredibili properabat illum adiungi sibi generum. Sed
 portēta Deorū obstat varijs terroribus hoc. s. matrimoniū cū Turno fieri, et enu-
 merat portēta illa dicēs. In medio tecti. i. domus, et in penetralibus altis fuit Lau-
 rus arbor sacra comā. i. habēs frōdes sacras, et seruata metu. i. religioe p multos an-
 nos. Quā. s. Laurū inuētā cū cōderet primas arces. i. Laurolauiniū, ipse Latinus pa-
 ter ferebatur sacrasse Phoebo, et ab ea Lauro imposuisse nomē colonis Laurentis.
 Huius

Huius apes summum densae (mirabile dictu)
 Stridore ingenti liquidum trans equora uectae
 Obsedere apicem: & pedibus per mutua nexis
 Examen subitum ramo frondente pependit. :
 Continuo vates externum cernimus, inquit,
 Aduentare virum, & partes petere agmen eisdem
 Partibus ex isdem, & summa dominarier arce,
 Præterea castis adolet dum altaria tedis,
 Et iuxta genitorem astat Lauinia virgo,
 Visa (nefas) longis comprehendere crinibus ignem,
 Atq; omnem ornatum flamma crepitante cremari,
 Regalesq; accensa comas, accensa coronam
 Insignem gemmis: tum fumida lumine fuluo
 Inuolui, ac totis Vulcanum spargere tectis. :
 Id vero horrendum, ac visu mirabile ferri:
 Namq; fore illustrem fama, fatisq; canebant
 Ipsam, sed populo magnum portendere bellum,

¶ Ecphrasis.

Apes densae uectae trans equora, id est, ab ultramarinis partibus cum stridore
 ingenti obsedere summū apicē. i. cacumē huius lauri, et p parēthesim, dixit, mirabile
 dictu: & examen illud apum subitum pependit ex ramo frondenti pedibus nexis
 per mutua, id est, inuicem. Continuo, id est, statim vates inquit, nos cernimus ui-
 rum externum, id est, alienum aduentare. sed ex isdem partibus, id est, marinis ag-
 men uirorum petere eisdem partes, id est, Italas, & dominarier pro dominari in
 summa arce. Præterea dum uirgo Lauinia adolet altaria, id est, incendit tedis
 castis, id est, religiosis, & astat iuxta genitorem suum Latinum, uisa est a circum-
 stantibus comprehendere ignem crinibus longis, atq; uisa est, omnem ornatum capi-
 tis teneri flamma crepitante, id est, sonante: & uisa est accensa comas, & accensa
 coronam, id est, habens comas regales accensas, & coronam accensam, insignem. id
 est, insignitam gemmis. Tu. i. præterea uisa est fumida inuolui lumine fuluo, id
 est, subnigro, & uisa est spargere Vulcanum totis tectis, id est, ignem in tota
 domo, & id ipsum ferri pro ferebatur horrendum visu, ac mirabile, id est, ut ui-
 deatur. Nam vates canebant, id est, prædicabant ipsam Lauiniam fore, id est, fu-
 turā esse illustrē fama et satis, sed portēdere. i. significare populis bellū magnū et

Portētm

dū alij cū

Ignis. por-
tentum re-
giū: ut in
h. libro de
Ascanio.

At rex sollicitus monstris, oracula Fauni
 Fatidici genitoris adit: lucosq; sub alta
 Consultit Albunea, nemorum quæ maxima sacro
 Fonte sonant, sæuamq; exhalat opaca Mephitim,
 Hinc Italæ gentes, omnisq; Oenotria tellus
 In dubijs responsa petunt: huc dona sacerdos
 Contulit, & cæsarum ouium sub nocte silenti
 Pellibus incubuit stratis, somnosq; petiuit,
 Multa modis simulachra videt volitantia miris:
 Et varias audit voces: fruiturq; Deorum
 Colloquio: atq; imis Acheronta affatur Auernis,
 Hic & tum pater ipse petens responsa Latinus
 Centum lanigeras maclabat rite bidentes,
 Arq; harum effultus tergo, stratisq; iacebat
 Velleribus: subita ex alta vox reddita luco est:
 Ne pete connubijs natam sociare Latinis

Mephitis
 Dea gra-
 uissimi o-
 doris est.
 Contulit as-
 ly Cum tu-
 lit

Responsa
 Fauni.

¶ Ecphrasis.

lachrymosum. At Latinus rex sollicitus monstris. i. miraculis superioribus, adit. i. consultit oracula genitoris. i. Fauni fatidici, nam Faunus & Fatuus a fando futura dictus est, et consultit lucos sacros sub Albunea alta sylua prope Tibur, quæ sylua maxima nemorum. i. sylvarum sonat fonte sacro, qui per eam labitur, & illa sylua opaca. i. umbrosa arboribus exhalat. i. odorem spirat Mephitim. i. sulphureum factorem. Gentes Italæ, & omnis tellus Oenotria, id est, Itala petunt responsa hinc. i. ex hac sylua in dubijs, in quibus est opus? diuino responso propter ambiguitatem sui. Nam cum sacerdos contulit dona, id est, sacrificia, huc. i. in hanc syluam, & sacerdos ille sub nocte silenti incubuit pellibus stratis. i. in modum lecti compositis ouium cæsarum. i. sacrificatarum ipsi Deo, & petiuit somnos. Tunc sacerdos ille uidet in somnis multa simulachra uolitantia miris modis, id est, imagines, & audit uarias uoces, & fruitur colloquio Deorum. i. cum Dijs uidetur sibi loqui, & affatur Acheronta, id est, Deos Manes ab imis Auernis. i. Inferis. Et pater ipse Latinus petens tunc responsa hic. i. in hac sylua maclabat rite centum bidentes lanigeras, atq; effultus, id est, sustentatus tergo, id est, pellibus et stratis harum ouium iacebat uelleribus, cum uox subita, est reddita ex alto luco. O nate. i. o fili ne pete. i. noli sociare natam connubijs Latinis. i. locare filiam alicui ex indigentis.

O mea progenies, thalamis neu crede paratis:
 Externi veniunt generi, qui sanguine nostrum
 Nomen in astra ferant, quorumq; a stirpe nepotes
 Omnia sub pedibus, qua Sol utrunq; recurrens
 Aspicit Oceanum, vertiq; regiq; videbunt.
 Hæc responsa patris Fauni, monitusq; silenti
 Nocte datos, non ipse suo premit ore Latinus:
 Sed circum late volitans iam fama per vrbes
 Ausonias tulerat, cum Laomedontia pubes
 Gramineo ripæ religauit ab aggere classem.
 Aeneas, primiq; Duces, & pulcher Iulus
 Corpora sub ramis deponunt arboris altæ,
 Instituuntq; dapes: & adorea liba per herbas
 Subijciunt epulis (sic Iuppiter ipse monebat)
 Et Cereale solum pomis agrestibus augent.
 Consumptis hic forte alijs, ut vertere morsus
 Exiguam in Cererem penuria adegit edendi,
 Et uiolare manu, malisq; audacibus orbem

alij ueniēt

Egestas p-
 dicta per
 Hæpyliā.

¶ Ecphrasis.

O mea progenies. i. o fili ne crede thalamis paratis. i. Turni nuptijs, quia genere externi. i. alienigenæ ueniunt, qui ferant in astra. i. extollant nostrum nomen, & quorum nepotes a stirpe. i. ab origine uidebunt omnia uerti, & regi sub pedibus, ea parte, qua Sol recurrens aspicit utrunq; Oceanum. i. Orientalem & Occidentalem. ipse Latinus non premit suo ore hæc responsa patris Fauni, & monitus datos nocte silenti, sed & fama uolitans iam late circum per vrbes Ausonias, tulerat illos Deorum monitus, cum pubes Laomedontia. i. iuuentus Troiana religauit classem ab aggere gramineo. i. herbosa ripa. Aeneas & duces primi. i. principes Troianorum, & Iulus pulcher deponunt corpora sub ramis arboris altæ, & instituant dapes. i. cibos, & subijciunt epulis liba adorea. i. farrea per herbas, quia ipse Iuppiter sic monebat, & augent solum Cereale. i. quadras panis pomis agrestibus. Hic. i. tunc forte alijs cibis consumptis ut penuria edendi. i. ciborum adegit. i. coegit Troianos uertere morsus in Cererem exiguam, id est, in illas quadras, & coegit uiolare manu & malis audacibus, id est, mandibulis orbem fatalis crustæ. i. edulij, quod fatale erat, nec parcere. i. obstinere a quadris patulis. i. patentibus.

Religiosū
enim erat
mensam e-
dere.

Fatalis crustī, patulis nec parcere quadrīs. ➔
Heus etiam mensas consumimus, inquit Iulus, ...
Nec plura alludens, ea vox audita laborum
Prima tulit finem: primamq; loquentis ab ore
Eripuit pater, ac stupefactus numine pressit,
Continuo, Salue fatis mihi debita tellus:
Vosq; ait, o fidi Troiæ saluete penates:
Hic domus, hæc patria est: genitor mihi talia nanq;
(Nunc repeto) Anchises fatorum arcana reliquit:
Cum te nate fames ignota ad littora vectum
ali. Excisis Accisis coget dapibus consumere mensas,
Tum sperare domos defessus, ibiq; memento
Prima locare manu, moliriq; aggere tecta. :-
Hæc erat illa fames: hæc nos suprema manebat
Exitijs positura modum.
Quare agite: & primo læti cum lumine Solis
Quæ loca, qui ue habeant homines, vbi mœnia gentis

¶ Ecphrasis.

tunc Iulus inquit, heus etiam mensas consumimus. Nec plura alludens, id est, ad re-
sponsi fidem uerba componens, ea uox audita de Ascanio prima tulit, id est, de-
nunciavit finem laborum, & pater Aeneas eripuit illam uocem primam ab ore
loquentis pueri, & pressit illam uocem stupefactus numine, id est, Heleni oracu-
lo, quod libro tertio posuit. Et continuo, id est, statim ait Aeneas: O tellus de-
bita, id est, promissa mihi fati, salue, & uos o Dy penates Troiæ saluete, hic
est domus, & hæc est patria, subaudi, quo me fata mittebant. Nam ego nunc re-
peto, Anchises genitor meus reliquit mihi talia arcana fatorum, quæ, uidelicet,
sequuntur. O nate, id est, o fili, cum fames coget te uectum ad littora ignota
consumere mensas cum dapibus accisis, id est, consumptis, tunc tu defessus me-
mento sperare domos, & locare, & moliri, id est, ædificare manu prima tecta
aggere, id est, non muro sed aggere & fossa. Hæc, id est, præsens fames, erat
illa, quam mihi pater prædixit, & hæc fames suprema, id est, ultima mane-
bat nos, id est, expectabat nos, positura modum, id est, finem exitijs. Quare
o socii agite, & nos læti cū primo lumine Solis uestigemus quæ loca sint, et qui
homines habcant. i. habitent, et ubi sunt mœnia gentis, quæ hanc incolit terram.

Vestigemus: & a portu diuersa petamus.
Nunc pateras libate Ioui, precibusq; uocate
Anchisen genitorem, & uina reponite mensis.
Sic deinde effatus, frondenti tempora ramo
Implicat, & Geniumq; loci, primamq; Deorum
Tellurem, Nymphasq; & adhuc ignota precatur
Flumina: tum Noctem, Noctisq; orientia signa,
Idæumq; Iouem, Phrygiamq; ex ordine matrem
Inuocat: & duplices cœloq; Ereboq; parentes. :-
Hic pater omnipotens ter cœlo clatus ab alto
Intonuit: radijsq; ardentem lucis, & auro,
Ipse manu quatiens ostendit ab æthere nubem,
Diditur hic subito Troiana per agmina rumor,
Aduenisse diem, quo debita mœnia condant.
Certatim instaurant epulas, atq; omine magno
Crateras læti statuunt, & uina coronant.
Postera cum prima lustrabat lampade terras

¶ Ecphrasis.

Et petamus diuersa, id est, partes diuersas a Portu. Sed nunc libate pateras,
id est, sacrificate Ioui, & uocate precibus Anchisen genitorem meum, & re-
ponite uina mensis. Sic fatus implicat, id est, coronat tempora ramo fronden-
ti, & precatur Genium loci, id est, Apollinem, in cuius tutela erat ille locus,
& tellurem primam Deorum, id est, matrem Deorum, & Nymphas & flumē-
na adhuc ignota. Tum, id est, deinde inuocat Noctem & signa Noctis orientia,
id est, Stellas, & inuocat Iouem Idæum, id est, qui in Ida sylua colebatur, & par-
rentes duplices cœlo & Erebo, scilicet, Venerem in cœlo, Anchisen in Erebo. Hic
id est, tunc pater omnipotens Iuppiter clatus, id est, manifestus intonuit ter ab al-
to cœlo, & ipse quatiens, id est, uibrans manu ostendit ab alto æthere nubem ar-
dentem radijs lucis & auro, id est, splendore. Hic, id est, tunc murmur deditur, id
est, diuulgatur subito per agmina Troiana tam aduenisse diē, in quo condant mœ-
nia, id est, urbem promissam. Itaq; præ nimia lætitia instaurant epulas certatim,
id est, cum contentione, atq; omine illo magno ipsi læti statuunt crateras, & coro-
nant uina, id est, pocula & uasa potoria. Cum postera dies, id est, Sol ortus in se-
quenti die lustrabat terras prima lampade, id est, aurora. Troiani dinerst, id
est, iij

Signum læ-
titie.Genius est
cōditio na-
ture.Diditur. i.
spargitur,
diffunditur
de hoc ver-
bo sæpius
Lucretius
aitur.

Orta dies, urbem, & fines & littora gentis
Diuersi explorant: hæc fontis stagna Numici,
Hunc Tybrim fluuium, hic fortes habitare Latinos,

alij limina
Oleæ signū
pacis.

Tum satus Anchisa, delectos ordine ab omni
Centum Oratores augusta ad mœnia regis
Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes,
Donaq; ferre viro, pacemq; exposcere Teucris.
Haud mora, festinant iussi, rapidisq; feruntur
Passibus: ipse humili designat mœnia fossa,
Moliturq; locum, primas in littore sedes
Castrorum in morem pinis, atq; aggere cingit.
Iamq; iter emensi, turres, ac tecta Latinorum
Ardua cernebant iuuenes, murosq; subibant.
Antz urbem pueri, & prima uo flore iuuentus
Exercentur equis, domitantq; in puluere currus:
Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, cursuq; ictuq; laceffunt:

alij Latini
Alludit ad
Romanū
morem ex
ercendi ty
rones, Vi-
de Vegeti
um.

¶ Ecphrasis.

est, per diuersas partes sparsi explorant. i. inquirunt & urbem & fines & litto-
ra gentis illius, & comperiant hæc esse stagna fontis Numici fluminis, in quod
postea Aeneas mersus nusquam comparuit, & comperunt hunc esse Tybrim flu-
uium & comperunt Latinos utros fortes habitare hic. Tunc satus Anchise. i. Ae-
neas iubet centum Oratores. i. legatos & caduceatores delectos ab omni ordine
s. Patricio Equestri & Phlebeio ire ad mœnia augusta Regis. i. a Latino conse-
crata augurio, omnes, inquam, Oratores uelatos ramis Pallados. i. oliuæ quæ Pal-
ladi consecrata est, & iubet ferre dona Regi Latino, & iubet exposcere ab illo
pacem Teucris. Haud mora. i. statim illi Oratores iussi. s. ab Aenea festinant &
feruntur passibus rapidis, & ipse Aeneas designat mœnia fossa humili. i. nõ pro-
funda, & molitur locum. i. condit urbem, & cingit pinis. i. almenas & aggere.
i. fossa primas sedes. i. primam urbem in morem. i. in similitudinem castrorū. Et id
Iuuenes. i. Oratores illi emensi iter cernebat turres & tecta ardua Regis Latini,
& subibant. i. succedebant muro. Pueri & pro id est Iuuenes in primæ uo, id est,
primo flore ætatis exercentur equis ante urbem extra mœnia, & domitant
currus. id est, equos, in puluere, aut tendunt, id est, flectunt arcus acres. i. robustos,

Cum præ uectus equo longæui regis ad aures
Nuntius ingentis ignota in veste reportat
Aduenisse viros, ille intra tecta vocari
Imperat; & solio medius consedit auito.

Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis
Urbe fuit summa, Laurentis regia Pici,
Horrendum syluis, & religione parentum.
Hinc sceptrâ accipere, & primos attollere faces
Regibus omen erat. hoc illis curia templum;
Hæ sacris sedes epulis: hic ariete cæso
Perpetuis soliti patres considere mensis,
Quinetiam veterum effigies ex ordine auorum
Antiqua ex cedro, Italusq; paterq; Sabinus,
Vitifator curuam seruans sub imagine falcem,
Saturnusq; senex, Ianicq; bifrontis imago
Vestibulo astabant: alijq; ab origine Reges

Descriptio
regiæ.
Domū ab
Augusto i
palatio fa-
ctâ p tran-
situm lau-
dat.
cōsidere æ-
li occum-
bere

¶ Ecphrasis.

aut contorquent spicula, id est, iacula lenta, id est, flexibilia lacertis, & laceff-
sunt, id est, prouocant se cursu & ictu. Cum nuntius præ uectus reportat, id
est, nuntiat ad aures Regis longæui uiros ingentes, id est, proceros aduenisse in
ueste ignota, id est, exotica & peregrina. Ille Rex Latinus imperat illos uoca-
ri intra tecta, & consedit in solio auito, id est, Regali. Tectum ingens Augu-
stum, id est, augurio consecratum & sublime centum columnis fuit in media ur-
be, tectum dico, Regia Pici Laurentis, id est, Regis, quem diximus fuisse Satur-
ni filium, tectum iterum dico, horrendum syluis & religione parentum, omen,
id est, auspiciū optimum erat Regibus, accipere hinc, id est, ex hoc tecto sce-
ptrâ. i. regni insigniâ, & hinc attollere primos fascēs, & hoc templū erat illis cu-
ria. i. locus cogendi senatus, & hoc tēplū erat sedes epulis sacris. i. quotiēs publicis
et sacrificandū erat, & hic. i. in hoc tēplo Patres. i. Senatores soliti erāt cōsidere
mensis ppetuis. i. cōtinuis cæso ariete. i. cæsis in sacrificio arietib⁹. Quin etiā. i. in-
sup effigies ueterū Auorū ex ordine. i. ordinatim erāt illic ex cedro materia incor-
ruptibili. s. Ita q̄ ex suo nomine Italium dixit, & Sabin⁹ pater Vitifator. i. qui
docuit Italos uitos plātare, seruās. i. tenēs falcē curuā sub imagine. i. sub uagina, et
Saturn⁹ senex, et imago Iani bifrontis, quia uterq; in Italia regnauit simul, et abij

qui alij q; Martia qui ob patriam pugnando vulnera passi,
 Multaq; praeterea sacris in postibus arma,
 Captiui pendent currus, curuæq; secures,
 Et cristæ capitum, & portarum ingentia claustra,
 Spiculaq; clypeiq; ereptaq; rostra carinis,
 Ipse Quirinali lituo, paruacq; sedebat
 Succinctus trabea, læuaq; ancile gerebat
 Picus equum domitor, quem capta cupidine coniux
 Aurea percussum virga, versumq; venenis,
 Fecit auem Circe, sparsitq; coloribus alas.

Fortassis
 alludit ad
 Capitolium
 Romam

Interrogatio.

Tali intus templo diuum, patriacq; Latinus
 Sede sedens Teucros ad sese in tecta vocauit,
 Atq; hæc ingressis placido prior edidit ore:
 Dicite Dardanidæ (neq; enim nescimus & urbem,
 Et genus, auditicq; aduertitis æquore cursum)
 Quid petitis? quæ causa rates, aut cuius egenteis
 Littus ad Ausonium tot per vada cærulea vexit
 Siue errore viæ, seu tempestatibus acti,

¶ Ecphrasis.

Reges ab origine astant vestibulo, Reges dico, passi uulnera Martia. i. bellica pugnando ob patriam. Præterea multa arma, et currus captiui, et secures curuæ, et cristæ capitum. i. galcarum, et ingentia claustra portarum, et spicula. i. tela et clipei, et rostra nauium erepta carinis, pendent in sacris postibus. i. templi ianuis. Ipse quoq; Picus domitor equorum succinctis lituo Quirinali, id est, uirga augurum, et succinctus trabea parua gerebat læua manu ancile, id est, clypeum rotundum quem coniunx aurea, id est, Circe pulchra, quæ uolebat esse illi coniux percussum uirga et uersum uenenis fecit auem, scilicet, Picum, et sparsit alas illius coloribus uarijs. Igitur Latinus Rex sedens intus in tali templo, quale descripsimus, diuum pro diuorum, et sedens in sede patriæ. i. auita, uocauit Teucros ad sese in tecta, et edidit. i. dixit ore placido. i. sereno illis ingressis, hæc quæ sequuntur. O Dardanidæ. i. Troiani, neq; enim nescimus genus et urbem. i. bene scimus, quia uos auditi. i. nomine uoti aduertitis cursum ex æquore huc, i. ad nos, dicite inquam, quid petitis? et dicite quæ causa egit rates. i. naues, aut cuius egentes ad littus Ausonium. i. Tyrrhenum per tot uada. i. maria cærulea, id est, uiridia, siue igitur nos acti errore uie

(Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto)
 Fluminis intrastis ripas, portuq; sedetis,
 Ne fugite hospitium, ne ue ignorate Latinos
 Saturni gentem, haud uinclo, nec legibus æquum,
 Sponte sua, ueterisq; Dei se more tenentem,
 Atq; equidem memini (fama est obscurior annis)
 Auruncos ita ferre senes, his ortus ut agris
 Dardanus, Ideas Phrygiæ penetrauit ad vrbes
 Threiciamq; Samum, quæ nunc Samothracia fertur,
 Hinc illum Corinti, Tyrrhena ab sede profectum,
 Aurea nunc folio stellantis regia cæli
 Accipit, & numerum Diuorum altaribus auget.
 Dixerat, & dicta Ilioneus sic uoce secutus,
 Rex genus egregium Fauni, nec fluctibus actos
 Atra subegit hyems uestris succedere terris,
 Nec sydus regione uia, litus ue fefellit
 Consilio hanc omnes, animisq; uolentibus urbem

Ius hospitale.
 Alludit ad Saturni tempora aurea quum homines sine lege sponte sua bene uidebant
 Atq; adeo legem nature Saturni temporibus designant Poete.

¶ Ecphrasis.

siue acti tempestatibus qualia multa pericula nautæ patiuntur in alto mari, intrastis ripas fluminis, et sedetis in portu, quocunq; modo sit, ne fugiatis hospitium, neue ignorate, id est, cognoscite Latinos. appositue. gentem Saturniam æquum haud uinculo, id est, necessitate et lege, sed sponte sua, et tenentem se more ueteris Dei, id est, Saturni, atq; equidem ego memini senes aruncos, ab Arunca urbe Italiae antiquissima, ita ferre. i. narrare, et per parenthesis interpretari, fama huius rei quam dicturus sum, et obscurior annis, ferre, inquam, ut, id est, quemadmodum Dardanus ortus his agris Italiae penetrauit ad urbes Ideas Phrygiæ, et ad Samum Threiciam, id est, Samothraciam, quæ insula est e regione Thraciæ, et Regia cæli stellantis accipit illum folio profectum hinc a sede Tyrrhena Corythi oppido Italiae, et auget altaribus numerum Diuorum, id est, numeratur inter Deos. Dixerat Latinus, et Ilioneus Princeps Troianæ legationis secutus est sic uoce, id est, locutus est. O Rex genere egregium Fauni, hyems atra, id est, tempestas non subegit nos actos, id est, agitato fluctibus succedere uestris tectis, nec sydus aut litore regione uia fefellit nos. Nos pulsi regis. i. Troiæ, quæ sol ueniens. i. oriens ab Olympo extremo aspicebat

*Commen-
datio Ae-
neae ab or-
pibus &
genere.* Afferrimur, pulsi regnis, quæ maxima quondam
 Extremo veniens Sol aspiciebat Olympo.
 Ab Ioue principium generis, Ioue Dardana pubes
 Gaudet auo; rex ipse Iouis de gente suprema
 Troius Aeneas tua nos ad limina misit.
 Quanta per Idæos sæuis effusa Mycenis
 Tempestas ierit campos, quibus actus uterq;
 Europæ, atq; Asiæ fatis concurrerit, orbis
 Audijt, & si quem tellus extrema refuso
 Submouet Oceano, & si quem extenta plagarum
 Quattuor in medio dirimit plaga Solis iniqui,
 Diluio ex illo tot vasta per æquora vecti
 Dijs sedem exiguam patrijs, litiusq; rogamus
 Innocuum, & cunctis vndamq; auramq; patentem.
 Non erimus regno indecores; nec vestra feretur
 Fama leuis, tantiq; abolefcet gratia facti,
 Nec Troiam Ausonios gremio excepisse pigebit.

¶ Ecphrasis.

*maxima, non nunc, sed quondã. i. deferimur in hanc urbem consilio & animis nos
 lentibus, id est, a proposito & uoluntate. Principium nostri generis est a Ioue.
 & pubes Dardana, id est, Iuuentus Troiana gaudet Ioue auo, per Dardanum ex
 Electra Iouis filium. Ipse Rex Aeneas Troius de gente suprema, id est, ultima, hoc
 est, prima misit nos ad tua limina. Si quem tellus extrema submouet, id est, sepa-
 rat Oceano refuso. i. intersuso, & si quem plaga. i. regio extensa in medio quatuor
 or plagarum Solis iniqui, id est, zone medie, quæ dicitur torrida, ille inquam,
 audijt quanta tempestas belli effusa ex Mycenis sæuis ierit per campos Idæos, in
 quibus campis uterq; orbis Europæ atq; Asiæ actus. id est, coadunatus concurre-
 rit. i. confl. xerit. Nos uecti ex illo diluio per tot æquora uasta rogamus sedem
 exiguam, id est, templi Dijs patrijs, id est, Penatibus, & rogamus littus innocu-
 um, id est, ex cuius mendicatione nulli sequatur noxa, & rogamus undam & auram
 ram patentem, id est, communem cunctis. Neq; enim nos erimus indecores, immo
 gloriaregno tuo, nec uestra fama feretur leuis, id est, parua ex hoc beneficio, aut
 gratia tanti facti, id est, beneficij abolefcet, id est, obliterabitur, nec pigebit
 nos unquam Ausonios excepisse gremio Troiam, id est, Troianos. Ego iuro*

Fata per Aeneæ iuro, dextramq; potentem,
 Siue fide, seu quis bello est expertus, & armis,
 Multi nos populi, multæ (ne temne quod ultro
 Præferimus manibus uitas, ac verba precantem)
 Et petiere sibi, & uoluerunt adiungere gentes:
 Sed nos fata Deum uestras exquirere terras
 Imperijs egere suis: hinc Dardanus ortus,
 Huc repetit: iussuq; ingentibus urget Apollo
 Tyrrhenum ad Tybrim, & fontis uada sacra Numici.
 Dat tibi præterea fortunæ parua prioris
 Munera, reliquias Troia ex ardente receptas.
 Hoc pater Anchises auro libabat ad auras:
 Hoc Priami gestamen erat, cum iura uocatis
 More daret populis: sceptrumq; sacerq; tiaras.
 Iliadumq; labor vestes.
 Talibus Ilionei dictis, defixa Latinus
 Obtutu tenet ora, soloq; immobilis hæret.

Dona.

¶ Ecphrasis.

*tibi o Rex per fata Aeneæ, & per dextram illius potentem, siue fide siue quis est
 expertus bello & armis, quod multi populi & multa gentes, & petiere nos et
 uoluerunt adiungere nos sibi. Ideo ne temne, id est, contempnas nos quod ultro per-
 ferimus manibus uitas, & perferimus uerba precantia. Sed fata Deorum ege-
 re, id est, compulerunt nos suis imperijs exquirere uestras terras. Dardanus or-
 tus hinc, id est, ex hac terra repetit huc, id est, redit per suam posteritatem, &
 Apollo urget, id est, impellit nos iussu ingentibus ueni ad Tybrim Tyrrhe-
 num & ad uada sacra fontis Numici fluminis Itali. Præterea Aeneas dat tibi
 munera parua fortunæ prioris, quæ fuit ante Ilii euerfionem s. reliquias receptas
 ex Troia ardente, id est, ereptas cum iam arderet, & offerens Regi crateram, in-
 quit, pater meus Anchises hæc auro, id est, cratere aureo libabat ad auras,
 & ostendens sceptrum ait: hoc sceptrum erat gestamen insigne Priami. i. regni cū
 daret iura populis uocatis. illos iudicaret, & inquit, hæc Tiaras sacer erat illi
 quoq; gestamen, et hæc u. stis est Labor Iliadum. i. sceminarum Troianarum ac depl-
 eta. Latinus Rex tenet ora defixa in terra obtutu. i. uisu, & ipse immobilis. i. o-
 culos immobiles habens hæret solo, id est, in terra, & hoc talibus dictis Ilionei.*

Intentos voluens oculos: nec purpura Regem
 Picta mouet, nec sceptrata mouent Priameia tantum,
 Quantum in connubio natae, thalamoque moratur:
 Et veteris Fauni voluit sub pectore sortem:
 Hunc illum fati externa a sede profectum
 Protendi generum, paribusque in regna vocari
 Auspicibus: hinc progeniem virtute futuram
 Egregiam, & totum quae viribus occupet orbem.
 Tandem laetus ait: Dii nostra incæpta secudent,
 Auguriumque suum: dabitur Troiane quod optas:
 Munera nec sperno: non vobis Rege Latino
 Diuitis vber agri, Troiae ue opulentia deerit.
 Ipse modo Aeneas (nostri si tanta cupido est,
 Si iungi hospitio properat, socius ue vocari)
 Adueniat, vultus ne ue exhorrescat amicos,
 Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.
 Vos contra Regi mea nunc mandata referte:

Et alij ac
 a alij ab

Alludit ad
 suam cogi
 tationem ma
 gis, quã ad
 petitionem
 Troiano-
 rum.

Fides.

¶ Ecphrasis.

uoluens oculos intentos, id est, attentos reputans secum omnia, nec picta purpura tantum mouet Regem Latinum, nec sceptrata Priameia, id est, Priami tantum mouent Regem quantum moratur in connubio & thalamo, id est, nuptijs natae, & voluit sub pectore, id est, memoria repetit sortem, id est, oraculum Fauni veteris, scilicet, hunc Aeneam esse illum profectum a sede externa id est, alienigenam protendi generum fati, id est, Deorum responsis, & uocari in regna paribus auspicijs, ut cum illo regnet simul, & hinc, id est, ab Aeneas futuram progeniem egregiam uirtute, quae uiribus suis occupet totum orbem terrae. Et ipse Rex Laetus tandem ait: Dii secudent, id est, fortunent nostra incæpta, & suum augurium. O Troiane quod optas dabitur, nec sperno, id est, accipio munera. Vber, id est, fertilitas agri diuitis & opulentia Troiae non deerit vobis Latino Rege, id est, sub Imperio Latini. Si tanta est cupido nostri, id est, nostrae amicitiae, & si properat iungi hospitio nostro & properat uocari socius, ipse adueniat, & non exhorrescat uultus amicos, id est, meos, quoniam iam illi sum amicus. Pars pacis erit mihi tetigisse dextram Tyranni, id est, Regis Aeneas, sed uos o legati referte nunc contra, id est, in responsum, mea dicta Regi.

Est mihi nata, viro genis quam iungere nostrae
 Non patrio ex adyto sortes, non plurima caelo
 Monstra sinunt, generos externis affore ab oris,
 Hoc Latio restare canunt, qui sanguine nostrum
 Nomen in astra ferant: hunc illum poscere fata
 Et reor, & siquid veri mens augurat, opto.
 Haec effatus, equos numero pater eligit omni:
 Stabant tercentum nitidi in praesepibus altis:
 Omnibus extemplo Teucris iubet ordine duci
 Instratos ostro alipedes, pictisque tapetis.
 Aurea pectoribus demissa monilia pendent:
 Testi auro, fuluum mandunt sub dentibus aurum.
 Absenti Aeneae currum, geminosque iugales
 Semine ab aetherio, spiranteis naribus ignem,
 Illorum de gente, patri quos Dædala Circe
 Supposita de matre, nothos furata creauit,
 Talibus Aeneadae donis, dictisque Latini,

siquid aij
 quicquid
 Equi, res
 gia dona.

¶ Ecphrasis.

quod nata est mihi, quam sortes, id est, oracula ex adyto patrio, id est, ex penetrabilibus Fauni patris, & plurima monstra ex caelo non sinunt iungere uiro nostrae gentis, id est, marito nostrae nationis: & canunt, id est, praedicunt generos adfore, id est, ad futuros esse ab oris externis, qui ferant in astra, id est, extollant nostrum nomen, & canunt hoc restare Latio, id est, Italiae, id est, Italiae esse fatum: & ego reor fata hunc illum poscere, scilicet, Aeneam, & opto si mens aliquid ueri augurat, id est, praesagit. Et postea quam pater Latinus haec effatus est, eligit equos ex cuncti numero equorum, nam tercentum equi nitidi stabant in praesepibus altis. Et extemplo Latinus iubet alipedes, id est, equos ueloces instratos ostro, id est, purpura, & tapetis pictis duci ex ordine omnibus Teucris. Quibus monilia aurea pendent demissa ex pectoribus, & testi, id est, ephippiati auro mandunt aurum fuluum, id est, frenam sub dentibus. Et iubet Aeneae absenti currum duci, & equos geminos, id est, pares, & iugales ab semine aethereo, id est, caelesti, & spirantes ignem naribus, id est, spiritus igneos, de gente, id est, de genere illorum equorum, quos Circe Dædala, id est, callida & ingeniosa furata patri, id est, Soli, cum aliquando apud illam diuerteretur, creauit nothos, id est, spurios. Aeneadae, id est, Troiani.

Sublimes in equis redeunt: pacemq; reportant.

Ecce autem Inachijs sese referebat ab Argis
Sæua Iouis coniux, aurasq; inuecta tenebat,
Et lætum Aeneam, classemq; ex æthere longe
Dardaniam Siculo prospexit ab usq; Pachyno.
Moliri iam tecta videt, iam fidere terræ,
Deseruisse rates: stetit acri fixa dolore.

Exclama-
tio, scilicet
frustra st-
bi peruisse
tantum la-
boris, i per
sequendis
Troianis.

Tum quassans caput, hæc effudit pectore dicta,
Heu stirpem inuisam, & fatis contraria nostris
Fata Phrygum, num Sigæis occumbere campis?
Num capti potuere capi: num incensa cremauit
Troia viros: medias acies, mediosq; per igneis
Inuenere viam, at credo, mea numina tandem
Fessa iacent: odijs haud exaturata quieui.
Quin etiam patria excussos infesta per undas
Ausa sequi, & profugis toto me opponere ponto:
Absumptæ in Teucros vires coeliq; marisq;.

¶ Ecphrasis.

redeunt in castra sublimes in equis cum talibus dictis, & dantis Regis Latini, & reportant pacem. Ecce autem de re improuisa seua coniunx Iouis. i. Iuno referebat se ab Argis Inachijs, in qb; regnavit Inach; et inuecta p auras tenebat auras, & prospexit ab usq; Pachyno Siciliae Promontorio Aeneam lætū, et pspexit ex æthere classem Dardaniam, & uidet Aeneam moliri tam tecta, & iam fidere terræ, id est, credere se terræ, & deseruisse rates: tunc stetit fixa dolore acri, id est, uehementi. Tum quassans caput, quod est iratorum, effudit ex pectore hæc dicta. Heu stirpem inuisam, id est, genus mihi odiosum, & heu fata Phrygum contraria meis fatis, id est, uoluntati. Num, id est, nunquid potuere occumbere in campis Sigæis, id est, Troianis a Promontorio Stygæ aut nunquid illi capti in expugnatione Ilii potuere funditus capi: q. d. non. Et nunquid Troia incensa cremauit uiros: q. d. non. Nam ipsi inuenere uiam per medias acies, & per medios ignes. At credo mea numina fessa tandem iacent: q. d. non, aut ego exaturata odijs quieui. Quin etiam ego infesta. i. nocens: & inimica ausa sum persequi illos excussos patria per undas tēpestatib; & ausa sum opponere me illis p fugis toto Pōta. i. maris tēpestatib;. Itaq; oēs vires maris et celi sunt absūptæ. i. exhaustæ in Teucros.

Quid Syrtes, aut Scylla mihi: quid vasta Charybdis
Profuit optato conduntur Tybridis alueo
Securi pelagi, atq; mei, Mars perdere gentem
Immanem Lapithum ualuit: concessit in iras
Ipse Deum antiquam genitor Calydona Dianæ.
Quod scelus aut Lapithis tantum, aut Calydone merente?
At ego magna Iouis coniux, nil linquere inausum
Quæ potui infelix, quæ memet in omnia verti,
Vincor ab Aenea, quod si mea numina non sunt
Magna satis, dubitem haud equidē implorare quod usquā est.
Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo.
Non dabitur regnis (esto) prohibere Latinis,
Atq; immota manet fatis Lauinia coniux:
At trahere, atq; moras tantis licet addere rebus:
At licet amborum populos excindere regum,
Hac gener, atq; socer cœant mercede suorum.

Ira in
gnitatis cō
sultrix.

¶ Ecphrasis.

Nam quid profuerunt mihi Syrtes: aut Scyllæ aut Charybdis uastæ: quasi diceret nihil, quia iam conduntur in alueo Tybridis optato, securi pelagi, atq; id est, periculorum a pelago & a me impudentium. Exemplo deinde aliorum ostendit, quid ipsa possit facere dicens: Mars ualuit perdere gentem immanem Lapithum pro Lapitharum in nuptijs, scilicet, Pirithoi, & ipse genitor. i. Iuppiter cōcessit Diane in iras Calidona urbem antiquam, in qua Aeneus regnauit, quod tantum scelus, id est, sceleris pœnam Lapithis aut Calidone merente. q. d. nullum tale scelus merentibus. At ego magna coniunx Iouis, ironia est, uincor ab Aenea, quæ in infelix ego potui: quasi dicat nihil, cum tamen illi nocere cuperē. Quod si mea numina non sunt satis magna ad nocendum illi, dubitem implorare in auxiliū quod est usquam, quasi diceret non dubitabo. Quod si ego nequeo flectere in uoluntatem meam Deos superos, ego mouebo Acheronta, id est, Inferos. Esto pro quamuis non dabitur mihi prohibere Aeneam a regnis Latinis, & quamuis coniunx Lauinia manet illi immota fatis. At licet, id est, licitum est trahere, id est, differre, & addere moras tantis rebus, & licet excindere, id est, destruere populos amborū Regum, scilicet, Latini & Aeneæ. Gener, id est, Aeneas, & socer. i. Latinus cœant in amicitiam hac mercede, id est, strage suorū populorum.

Sanguine Troiano, & Rutulo dotabere virgo,
 Et bellona manet te pronuba: nec face tantum
 Cisseis prægnans igneis enixa iugales,
 Quin idem Veneri partus suus, & Paris alter,
 Funestæq; iterum recidiua in Pergama tedæ,
 Hæc ubi dicta dedit, terras horrenda petiuit,
 Luctificam Alecto Dirarum absede sororum,
 Infernisq; ciet tenebris: cui tristia bella,
 Iræq; insidiæq;, & crimina noxia cordi,
 Odit & ipse pater Pluton: odere sorores
 Tartaræ monstrum, tot sese vertit in ora: . . .
 Tam sæuræ facies, tot pullulat atra colubris,
 Quam Iuno his acuit verbis, ac talia fatur:
 Hunc mihi da proprium virgo sata Nocte laborem,
 Hanc operam, ne noster honos, infracta ue cedit

¶ Ecphrasis.

O uirgo tu dotabere, id est, nomine dotis donabere sanguine Troiano, & Rutulo, id est, Rutulorum, quibus fuit Rex Turnus, & o uirgo Bellona Dea & furia belli pronuba, id est, nuptijs tuis præsidens manet te, id est, expectat te. Nec Cisseis, i. Ecuba Cissei filia prægnans face tantum enixa est, id est, peperit ignes iugales, id est, coniugales, nam uisa est sibi in somnis ignem parere, quæ totam urbem incenderet, quia idem fuit suus partus Veneri, id est, similis, & alter Paris, id est, similis, & qui eodẽ modo sit causa belli, quo Paris: & erunt tedæ funestæ iterum in Pergama recidiua, id est, secunda, quemadmodum Helene fuerunt in prima. Et ubi, id est, postquam Iuno dedit hæc dicta, ipsa horrenda petiuit terras, & ciet, id est, uocat Alecto furiam luctificam, id est, luctus facientem, a sede dira sororum, id est, furiarum reliquarum, & a tenebris infernis. Cui Alecto bella tristia & iræ & insidiæ & crimina noxia sunt cordi, id est, placent, et ipse Pluton pater inferorum odit illam, q. deterrimam omnium, et reliquæ sorores Tartaræ, id est, infernæ oderunt monstrum, id est, illam monstruosam, in tot ora, id est, facies & figuras uertit se, & tot facies sæuræ sunt illi, et illa atra tot colubris pullulat, id est, redundat. Quæ Alecto Iuno acuit, i. instigat his dictis, ac fatur talia: O uirgo sata nocte, i. noctis filia da mihi hunc laborem proprium, & hanc operam, quam a te peto, & hoc, ne honor noster, & fama infracta: i. nunquam antehac fracta

Fama

Fama loco, neu connubijs ambire Latinum
 Aeneadæ possint, Italos ve obsidere fines.
 Tu potes vnanimis armare in prælia fratres,
 Atq; odijs versare domos: tu verbera tectis,
 Funerasq; inferre faces: tibi nomina mille,
 Mille nocendi artes: foecundum concute pectus,
 Dissice compositam pacem, sere crimina belli:
 Arma velit, poscatq; simul, rapiatq; iuuentus.
 Exin Gorgoneis Alecto infecta uenenis
 Principio Latium, & Laurentis tecta tyranni
 Celsa petit, tacitumq; obsedit limen Amatae.
 Quam super aduentu Teucrum, Turnicq; Hymenæis
 Fæmineæ ardentem curæq;, iræq; coquebant.
 Huic Dea cæruleis vnum de crinibus anguem
 Coniicit inq; sinum præcordia ad intima subdit,
 Quo turbunda domum monstro permisceat omnem.
 Ille inter vestes, & leuia pectora lapsus

aliq; Discu
teFuria im-
mittit cu-
ram.

¶ Ecphrasis.

cedat loco, i. uincatur, & ne Aeneadæ, i. Troiani possint ambire, i. sibi conciliare Latinum cumubijs sibi cum Aenea matrimonio, & ne possint obsidere, i. occupare fines Italos, & quod Alecto possit id facere ostendit dicens. Tu potes armare in prælia fratres unanimes, i. concordēs, & tu potes uersare, i. euertere domos odijs, & tu potes inferre uerbera & faces funereas, i. mortiferas tectis domibus. Tibi sunt mille Numina, i. potestates nocendi, & mille artes nocendi. Igitur concute pectus foecundum, i. multis artibus plenum, & dissice, i. dissipa pacem compositam, & sere crimina belli, i. causas & iuuentus utriusq; populi uelit, i. cupiat, & simul poscat & rapiat arma. Exin pro deinde Alecto infecta uenenis Gorgoneis, i. serpentinis, quæta fuerunt in capite Medusæ. Principio petit Latium & tecta celsa tyranni Laurentis, i. Latini Regis, & obsedit, i. Alecto occupauit limen tacitum, quia per noctem. Amatae uxoris Latini, quam ardentem super aduentu Teucrorum & Hymenæis Turni curæ & iræ fæmineæ, quæ sunt in illo sexu uehementiores, coquebant, i. sollicitabant illam. Dea, i. Alecto coniicit huic, i. in hanc unum anguem de suis crinibus cæruleis, i. nigris, & mittit illum anguem in sinum ad præcordia intima. Ille anguis uoluitur nullo attactu lapsus inter uestes

x

Voluitur attactu nullo, fallitq; furentem
 Viperiam inspirans animam: fit tortile collo
 Aurum ingens coluber, fit longae tænia vittae:
 Innectitq; comas, & membris lubricus errat,
 Ac dum prima lues vdo sublapsa veneno
 Pertentat sensus, atq; ossibus implicat ignem,
 Necdum animus toto percedit pectore flammam,
 Mollius, & solito matrum de more locuta est,
 Multa super nata lacrymans, Phrygijsq; Hymenæis:
 Exulibus ne datur ducenda Lauinia Teucris
 O genitor: nec te miseret nataeque, tuique
 Nec matris miseret, quam primo Aquilone relinquet
 Perfidus, alta petens, abducta virgine praedor
 At non sic Phrygius penetrat Lacedæmona pastor,
 Ledæamq; Helenam Troianas vexit ad arces:
 Quid tua sancta fides, quid cura antiqua tuorum,
 Et consanguineo toties data dextera Turno?
 Si gener externa petitur de gente Latinus,

¶ Ecphrasis.

¶ pectora leuia, ita ut ab Amata non sentiretur, & sic inspirans animam uiperam, id est, anhelitum fallit illam furentem, fit ingens aurum tortile, id est, conuertit se in torquem aureum. Et fit tænia uittæ longae, id est, conuertit se in tæniam uelaminis, & innectit, id est, implicat comas, & ille lubricus, id est, labens errat membris, id est, per membra. Ac dum lues prima, id est, pestis illa uenenata sublapsa, i. penetrans ueneno udo, i. humido pertentat sensus et implicat ignem ossibus, & nec dum animus percepit flammam toto pectore Amata lacrymans multa, i. multum super Hymenæis, i. nuptijs natae, & Phrygijs, i. Aene locuta est mollius, i. non multum effrenate, et de more solito matrum, d. O genitor Latine, i. nunquid Lauinia datur ducenda uxor Teucris? Aene, et non miseret te & natae & tui & mei, quae sunt illius mater, quae nata ille perfidus praedo petens alta, i. maria relinquet primo Aquilone, abducta secum uirginis: At non sic, immo sic pastor Phrygius, i. Paris penetrat, i. intrat Lacedæmona ubi regnabat Menelaus, & uexit secum Helenam Ledæam, i. Ledae ex Ioue filiam ad urbes Phrygias? Quid tua fides sancta, i. ubi est? & cura antiqua tuorum ubi est? & ubi est dextera, i. fides data Turno consanguineo

At alij An
 arces alij
 urbes

Idem sedet, Faunisque praemunt te iussa parentis,
 Omnem equidem sceptris terram, quae libera nostris
 Dissidet, externam reor, & sic dicere Diuos:
 Et Turno, si prima domus reperatur origo,
 Inachus, Acrisiusque patres, mediaeque Mycenae.

His ubi nequicquam dictis experta, Latinum
 Contra stare uidet, penitusque in viscera lapsum.
 Serpentis furiale malum, totamque pererrat:
 Tum vero infelix ingentibus excita monstris,
 Immensam sine more furit lymphata per urbem:
 Ceu quondam torto volitans sub uerberere turbo,
 Quem pueri magno in gyro uacta atria circum
 Intenti ludo exercent, ille actus habena
 Curuatis fertur spatij, stupet inscia turba,
 Impubeisque manus, mirata uolubile buxum,
 Dant animos plagae: non cursu segnior illo

¶ Ecphrasis.

nostro, cui decreueramus filiam locare? Si gener petitur Latinis propter fata quae illud praecipunt, de gente externa, id est, alienigena, & id sedet, id est, placet tibi, & iussa, id est, oracula Fauni parentis tui praemunt, id est, eogunt te, ego reor omnem terram quae libera, i. non subiecta nostris sceptris, i. domino dissidet, i. disiuncta est, illa, inquam, terra esse externam, & si prima origo domus, i. familiae reperatur Turno. Inachus primus Arguorum Rex et Acrisius eiusdem urbis princeps sunt illi patres, i. sui, & Mycenae sunt illae mediae, i. communis et patriae. Vbi, i. postquam Amata nequicquam, i. frustra experta Latinum his dictis superioribus, uidet stare contra, i. illius resistere uoluntati, & postquam illud malum, i. uenenum furiale serpentis lapsum est penitus in viscera intima, & postquam illam totam pererrat, i. peruagatur. Tum uero illa infelix excita, i. commota ingentibus monstris & lymphata, i. insana, furit sine more, i. sine ordine per urbem immensam, et ponit comparationem, ceu turbo, i. trochus uolitans quondam, i. aliquando sub uerberere turbo puerorum quem pueri exercent in magno gyro, i. circuitu, ingenti ludo circum atria uacua, i. ampla. Ille, s. turbo actus, i. agitatedus habens fertur spatij curuatis, turba inscia spectatorum & manus impubes puerorum mirata uolubile buxum, i. buxum trochum & uolubilem stupet, id est, miratur, plagae, i. uerbera dant animos, id est, motum trochis illis.

¶ ut ultra fu
 roris ex=
 primat, sin
 git baccha
 tem. quod
 simul bac
 chantium
 discursaret

Bacchantia
lia nefas
uocat pro
pter Ros
manorum
legem, qua
cautum est
de Baccha
nalibus.

æthera alij
ætra

quæq; alij
cung;

Per medias vrbeis agitur, populoscq; feroces,
Quin etiam in syluas simulato numine Bacchi
Maius adorta nefas, maioremq; orsa furorem,
Euolat, & natam frondosis montibus abdit,
Quo thalamum eripiat Teucris, tedasq; moretur,
Euohæ Bacche fremens, solum te uirgine dignum
Vociferans; etenim molleis tibi sumere thyrsos,
Te lustrare choros, sacrum tibi pascere crinem,
Fama volat: Furijsq; accensas pectore matres
Idem omnes simul ardor agit noua quærere tecta:
Deseruere domos, ventis dant colla, comasq;
Ast aliæ tremulis ululatus æthera complent:
Pampineasq; gerunt incinctæ pellibus hastas,
Ipsa inter medias flagrantem feruida pinum
Sustinet: ac natæ, Turniq; canit Hymenæos,
Sanguineam torquens aciem, toruumq; repente
Clamat: Io matres audite vbi quæq; Latinæ,

¶ Ecphtasis.

Sic Amata non segnior illo turbinis cursu agitur. i. agitatur per medias urbes & per populos feroces. Quin etiam eadem Amata adorta. i. aggrediens maius nefas & orsa. i. incipiens maiorem furorem, euolat in syluas nomine Bacchi simulato. i. simulans se bacchari, & abscondit natam montibus frondosis, quo pro ut eripiat thalamum, i. nuptias filie Teucris. i. Aeneæ, & ut moretur tedas, Amata dico, uociferans & fremens heu hoc Bacche, uox est Bacchantium, & uociferans, o Bacche te solum esse dignum uirgine, & enim sumere pro sumebat tibi Lauinia Thyrsos molles, & lustrare pro lustrabat te choris aliarum uirginum, & pascere pro nutrebat tibi crinem sacrum. Fama facti huius uolat, & idem ardor qui Amatam agebat, agit omnes alias matres. i. mulieres accensas pectore. i. habentes pectora accensa furijs quærere noua tecta. Itaq; deseruere domos, & dant uentis colla & comas more bacchantium. Ast aliæ mulieres complent æthera. i. uociferantur ululatus tremulis, & incinctæ pellibus. i. uebridibus gerunt hastas pampineas. i. ex uitibus Baccho sacris, et ipsa Amata feruida. i. furiosa sustinet pinum flagrantem. i. tedas ardentem inter medias mulieres, et uolens aciem oculorum sanguineam canit Hymenæos natæ et Turni. i. nuptiale carmen, et clamat repete toruum. i. nescio

Siqua pijs animis manet infelicis Amatae
Gratia, si iuris materni cura remorder,
Soluite crinales vittas, capite orgia mecum. . .
Talem inter syluas, inter deserta ferarum
Reginam Alecto stimulis agit undiq; Bacchi,
Postquam uisa satis primos acuisse furores,
Consiliumq; omnemq; domum uertisse Latini,
Protinus hinc fuscis tristis Dea tollitur alis
Audacis Rutuli ad muros, quam dicitur urbem
Acrisioneis Danaë fundasse colonis
Præcipiti delata Noto: locus Ardea quondam
Dictus auis: & nunc magnum manet Ardea nomen. . .
Sed fortuna fuit, tectis hic Turnus in altis
Iam mediam nigra carpebat nocte quietem,
Alecto toruam faciem, & furialia membra
Exiit, in vultus sese transformat aniles, . . .

¶ Ecphtasis.

quid terribile. Io matres Latini ubi cunq; estis audite, si qua gratia, id est, amor Amatae infelicis manet. i. durat in animis uestris pijs, & si cura iuris materni remordet nos. i. si tangit uos similis dolor. Soluete uittas crinales. i. capillos expandite et capite mecum orgia. i. sacra Bacchi, proprie dicta ab orge. i. a furorc. Talem qualem supra diximus Alecto furia agit. i. insequitur & exagitat Reginam undiq; stimulis Bacchi, & hoc inter syluas & inter deserta ferarum. Postquam Dea, id est, Alecto furia uisa est satis acuisse primos furores, & uisa est uertisse, id est, perturbasse consilium et protinus tollitur. i. tollit se hinc. i. a domo Latini, alis fuscis, id est, nigris ad muros Rutuli audacis. i. Turni. i. ardeam in qua Turnus regnabat, quam urbem Danaë ex qua Iuppiter genuit Perseum delata in Italiam Noto præcipiti per mare, fundasse colonis Acrisioneis, id est, Argiuis, quia Acrisius Danaes pater Rex fuit Argiuorum. Ardea quondam fuit dictus locus. i. urbis nomen, nunc est auis & tenet nomen dignum, quia referente Ouidio urbs illa in auem mutata est, sed illa fuit loci fortuna. Hic, id est, in hac urbe Turnus carpebat mediam quietem, id est, dormiebat, nocte nigra, & obscura in altis tectis. Tunc Alecto exiit toruam faciem & membra furialia, & transformat sese in uultus aniles, id est, uetule, & arat rugis, id est, corrugat frontem obsecenam.

x. iij.

Ardea colonia Mycenorum. manet alij tenet Mediam nigra, alias, media nigram.

Et frontem obscœnam rugis arat: induit albos
 Cum vitta crines, tum ramum innectit oliuæ:
 Fit Calybe Iunonis anus, templiq; sacerdos,
 Et iuueni ante oculos his se cum vocibus offert:
 Turne tot incassum fufos patiare labores:
 Et tua Dardanijs transcribe scepra colonis:
 Rex tibi coniugium, & quæsitâ sanguine dotes
 Abnegat externusq; in regnum quæritur hæres:
 I nunc, ingratis offer te irrise periclis:
 Tyrrhenas i sterne acies: tege pace Latinos.
 Hæc adeo tibi me, placida cum nocte iaceres,
 Ipsa palam fari omnipotens Saturnia iussit,
 Quare age, & armari pubem, portisq; moueri
 Lætus in arma para: & Phrygios, qui flumine pulchro
 Confedere duces, pictasq; exure carinas,
 Cœlestum vis magna iubet, Rex ipse Latinus;

¶ Ecpheasis.

¶ induit crines albos cum vitta, pro & uitam, tum. i. deinde innectit ramum oliuæ quo se coronauit, & fit Calybe, quæ erat anus & sacerdos templi Iunonis, id est, æditua, & offert se iuueni Turno ante illius oculos cum his uocibus, id est, sequentibus uerbis. O Turne tu patere tot labores tuos fufos, in cassum, id est, in uanum, & patiære tua scepra, id est, regna transcribi, id est, tradi colonis Dardanijs, id est, aduentis Troianis. Latinus Rex abnegat tibi coniugium & dotes quæsitâ sanguine, quia Turnus sepe Latino auxillum tulerat ad regnum defendendum, & hæres externus, id est, Aeneas, quæritur in regnum suum, cui filiam tradit. O irrise, id est, deluse a Latino, i nunc & offert te periculis ingratis, id est, quibus gratia non refertur, & i, id est, uade sterne acies Tyrrhenas & tege, id est, protege Latinos pace, quod fecisti. Ipsa Saturnia, id est, Iuno omnipotens cuius Aeditua sum & sacerdos, iussit me fari, id est, loqui tibi palam hæc, cum iaceres nocte placida, id est, cum dormires. Quare age, & tu lætus iube pubem, id est, iuuentutem armari, & moueri portis, id est, exire in bellum & in arma, & exure carinas pictas, & Phrygios duces, qui condiderunt se in flumine pulchro. i. Tybri. Magna uis, id est, potestas cœlestum, id est, Deorum iubet te hoc facere. Ni pro nisi ipse La-

Ni dare coniugium, & dicto parere fatetur,
 Sentiat, & tandem Turnum experiatur in armis.
 Hic iuuenis uatem irridens, sic orsa uicissim:
 Ore refert: Classes inuectas Tybridis undam
 Non, ut rere, meus effugit nuntius aures:
 Ne tantos mihi finge metus; nec regia Iuno
 Immemor est nostri.
 Sed te uicta situ, ueriq; effœta senectus
 O mater curis ne quicquam exercet: & arma
 Regum inter falsa uatem formidine ludit.
 Cura tibi Diuum effugies, & templa tueri:
 Bella uiri, pacemq; gerant, queis bella gerenda:
 Talibus Aleto dictis exarsit in iras.
 At iuueni oranti subitus tremor occupat artus,
 Diriguere oculi, tot Erinnyes sibilat hydrys,
 Tantaq; se facies aperit: tum flammea torquens

un am alij
a.aco

alij gerent

¶ Ecpheasis.

tinus Rex fatetur se uelle dare tibi coniugium, id est, coniugem, & nisi fatetur se parere, id est, obedire dicto, sentiat Turnum inimicum, experiaturq; illum in armis. Hic, id est, tunc iuuenis Turnus irridens uatem, id est, Aleto in specie sacerdotis refert sic orsa, id est, responsa uicissim, id est, contra, nuntius non effugit mihi quemadmodum tu reris, id est, cogitas, classes inuectas undam Tybridis, ne finge mihi tantos metus, quantos mihi nunc proposuisti, nec Iuno regia, id est, Regina mundi est immemor nostri. Sed o mater senectus uicta situ, id est, squallore, & effœta, id est, exhausta & uacua ueri, id est, ueritatis nequicquam, id est, frustra exercet te curis, id est, sollicitat, & ludit, id est, deludit te uatem, id est, uaticinantem formidine falsa immiscendo te inter arma Regum. Igitur cura fit tibi tueri, id est, seruare unde Aeditui dicuntur templa & effigies Diuum pro Diuorum, sed uiri quis pro quibus bella gerenda sunt, gerant bella & pacem. Tunc Aleto furia exarsit in iras talibus dictis Turni. At. i. sed tremor subitus occupat artus inueni oranti. i. preces adhibere conanti, et oculi diriguere, id est, quasi nimio timore congelati sunt, & hoc quia Erinnyes, id est, furia, sibilat tot hydrys, id est, multis, & tanta facies aperit se, id est, ostentat se ipsam immanem. Tu. i. deinde ipsa furia torquens. i. concutiens lumina flamma, repulit Turnum.

Lumina, cunctantem, & quærentem dicere plura
 Reppulit, & geminos erexit crinibus angueis,
 Vbera quoque insonuit, rapidoque hæc addidit ore:
 En ego uicta situ, quam veri effœta senectus
 Arma inter Regum falsa formidine ludit:
 Respice ad hæc, adsum dirarum ab sede sororum:
 Bella manu, letumque gero.

Sic effata, facem iuueni coniecit: & atro
 Lumine fumantes fixit sub pectore tedas.
 Olli somnum ingens rupit pauor: ossaque, & artus
 Perfudit toto proruptus corpore sudor.
 Arma amens fremit: arma toro, tectisque requirit:
 Sæuit amor ferri, & scelerata insania belli
 Ira super: magno veluti cum flamma sonore
 Virgea suggeritur costis vndantis aheni,
 Exultantque æstu latices, furit intus aquai

¶ Ecphrasis.

cunctantem & quærentem. i. uolentem dicere plura, & erexit ex crinibus geminos angues. i. serpentes, & insonuit uerba. i. uerberibus, & addidit hæc uerba ore rabido. En ego uicta situ, id est, squallore, quam effœta senectus ueri. i. quia a nus ideo ueritatis uacua, ludit falsa formidine inter arma Regum, respice ad hæc que tibi sum dictura. Ego furia adsum a sede inferna dirarum sororum. i. Eumenidum, & gero manu bellum & pacem & letum. Et sic effata, id est, locuta coniecit facem iuueni. i. in iuuenem Turnum, et fixit sub pectore illius tedas. i. faces fumantes lumine atro, id est, nigro, quod ipsum mortem illi portendebat. Tunc pauor ingens rupit somnum olli pro illi, scilicet, Turno, & sudor proruptus, id est, erupens ex toto corpore perfundit ossa et artus illius. Tunc Turnus amens. i. at tonitus fremit. i. cum fremitu clamat arma, et requirit arma toro & tectis, & amor ferri, id est, belligerendi sæuit, id est, furit & crescit, & insania belli, & insuper irasceuit. Deinde, subdit comparationem dicens, Veluti cum flamma uirgea, id est, que ex utrigels lignis excitatur, suggeritur, id est, supponitur costis aheni cacabi lateribus, undantis, id est, feruentis cum magno sonore, id est, sonitu bullentis, scilicet, aheni aut ignis crepitantis, & latices aheni, exultant. i. et bulliunt æstu. i. calore et incendio ignis, & uis aque furit intus, scilicet, in ahenis,

Fumidus, atque alte spumis exuberat amnis:
 Nec iam se capit unda, volat vapor ater ad auras.
 Ergo iter ad regem, polluta pace, Latinum
 ndicit primisiuuenum, & iubet arma parari,
 Tutari Italiam, detrudere finibus hostem,
 Se satis ambobus Teucrisque venire, Latinisque.
 Hæc ubi dicta dedit, diuosque in vota vocauit,
 Certatim sese Rutuli exhortantur in arma.
 Hunc decus egregium formæ mouet, atque iuuentæ:
 Hunc atauum Reges; hunc claris dextera factis.
 Dum Turnus Rutulos animis audacibus implet,
 Alecto in Teucros Stygijs se concitat alis,
 Arte noua speculata locum, quo littore pulcher
 Insidijs, cursuque feras agitabat Iulus.
 Hic subitam canibus rabiem Cocytia uirgo
 Obijcit, & toto nares contingit odore,
 Ut ceruum ardentem agerent; quæ prima malorum

¶ Ecphrasis.

& amnis. i. aqua fumidus. i. fumum resoluens exuberat alte. i. in altum spumis, nec unda iam capit se. i. in ahenis capi potest, & uapor ater. i. fumus uolat ad auras. Ergo Turnus incidit. i. denunciat iter primisiuuenum. i. primoribus, qui sunt Legati ad Regem Latinum. & referant de pace totius Italie polluta, et iubet Turnus suis populis armari omnes, & parare res bellicas, & tutari Italiam, hoc est, detrudere hostem. i. expellere ex finibus Italie. Et dicit Turnus se uenire satis esse se ambobus. s. Teucris & Latinis. i. cum utrisque se decertaturum. Vbi Turnus dedit hæc dicta, uocauit Diuos in uota, Rutuli populi Turno subiecti exhortantur se se. i. inuicem in arma. Decus egregium formæ. i. pulchritudinis in Turno mouet hunc. i. aliquem, & iuuenta Turni etiam mouet aliquem, et hunc. i. alium mouet Reges atauum, & hunc. i. alium mouet dextera clara factis. Dū Turnus implet Rutulos animis audacibus, Alecto arte noua concitat se in Teucros alis stygijs. i. infernis speculata locum. i. in quo littore Iulus pulcher agitabat feras insidijs & cursu. Hic, id est, tunc uirgo Cocytia, id est, inferna a Cocyto fluuio, obijcit canibus subitam rabiem, & contingit illorum nares odore toto certauit, ut ipsi canes ardentem agerent ceruum, id est, insequerentur, quæ fuit prima causa malorum, id est, bellorum, & act

Inlicitur bellum.

alii clari hunc.

malorum aliorum laborum.

toto alij noto

AENEIDOS.

Occasio belli.

Quōdā ex agris Reges uictiabant.

alij rapide

etiam alij autem.

Causa fuit, belloq; animos accendit agrestes;
 Ceruus erat forma præstanti, & cornibus ingens,
 Tyrrhidæ pueri quem matris ab ubere raptum
 Nutribant, Tyrrhusq; pater, cui regia parent
 Armenta, & late custodia credita campi,
 Assuetum imperijs soror omni Syluia cura
 Mollibus intexens ornabat cornua fertis,
 Pectebatq; ferum, puroq; in fonte lauabat:
 Ille manum patiens, mensæq; assuetus herili,
 Errabat syluis, rursusq; ad limina nota,
 Ipse domum sera quamuis se nocte ferebat.
 Hunc procul errantem rabidæ venantis Iuli
 Commouere canes, fluuiio cum forte secundo
 Deflueret, ripaq; æstus viridante leuaret.
 Ipse etiam eximiae laudis succensus amore
 Ascanius, curuo direxit spicula cornu:
 Nec dextra erranti Deus abfuit, actaq; multo

¶ Ecphrasis.

accendit bello animos agrestes, id est, agriculturalum, et incipit narrare quomodo res gesta est. Ceruus erat ingens forma præstanti & cornibus, quem ceruum raptum ab ubere matris pueri Tyrrhidæ. i. filij Tyrrhei & Tyrrhus pater cui armenta regia, id est, Latini Regis parent, id est, obediunt, erat enim magister pecoris, & cui custodia lati campi erat credita, quia erat saltuarius. Omnes, inquam, hi nutribant illum ceruum. Et Syluia soror illorum ornabat omni cura illum ceruum assuetum imperijs, id est, obedientem intexens illius cornua fertis mollibus, id est, floribus, & pectebat ceruum illum ferum, & lauabat in puro fonte. Ille ceruus patiens manum, & assuetus mensæ herili, id est, domini errabat in syluis, & rursus ipse referebat se domum ad limina nota idem est, nocte quamuis sera. Canes rabidi Iuli uenantis commouere hunc ceruum errantem, id est, pascentem procul a domo Tyrrhi cum forte ceruus deflueret, id est, nataret fluuiio secundo, id est, deorsum fluenti, et cum leuaret æstus ripa uiridante, id est, amœna. Etiam ipse Ascanius succensus amore laudis eximiae, id est, ut ex ea re sibi gloriam compararet, direxit spicula, id est, sagittas curuo cornu, id est, arcu, nec Deus abfuit immo fauult Fortuna dextræ illius erranti, & arundo, id est, sagitta acta, id est, transfixa

LIBER VII.

Perq; uterum sonitu, perq; ilia uenit arundo,
 Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit,
 Successitq; gemens stabulis: questuq; cruentus,
 Atq; imploranti similis, tectum omne repleuit.
 Syluia prima soror palmis percussa lacertos
 Auxilium uocat, & duros conclamat agrestes.
 Olli pestis enim tacitis latet aspera syluis)
 Improvisi adsunt: hic torre armatus obuisto,
 Stipitis hic grauidi nodis: quod cuiq; repertum
 Rimanti, telum ira facit, uocat agmina Tyrrhus:
 Quadrifidam quercum cuneis ut forte coactis
 Scindebat rapta spirans immane securi.
 At sæua e spiculis tempus Dea nacta nocendi
 Ardua tecta petit, stabuli & de culmine summo
 Pastorale canit signum, cornuq; recuruo
 Tartaream intendit uocem: qua protinus omne

Conclamat
 re uerbi
 est milita-
 re.
 Furor ar-
 ma mini-
 strat.

¶ Ecphrasis.

per uerum cerui multo sonitu, id est, stridore uenit, id est, infixâ est per ilia. A quadrupes, id est, ceruus saucius. i. uulneratus sagitta Iuli, fugit intra tecta nota, id est, domum consuetam, & gemens successit stabulis sibi notis, et ceruus ipse cruentus, & similis imploranti auxilium repleuit omne tectum questu, id est, queresilis. Syluia soror puerorum Tyrrhi prima percussa lacertos palmis, id est, habens percussos lacertos palmis, uocat auxilium, & conclamat agrestes duros. i. agricolis. Illi, agricolæ improvisi adsunt ad pugnam, & hoc quia pestis aspera. i. Alecto latet abditâ, id est, abscondita in syluis tacitis, id est, secretis. Adsunt dico, hic, id est, aliquis armatus torre obuisto, id est, sude præusta, & hic, id est, alius armatus nodis stipitis grauis. i. stipite graui & nodoso. Ira facit telum quod est repertum cuiq; rimanti. i. quærenti, et Tyrrhus uocat agmina spirans immane. i. immaniter mirabilis rapta securi, ut forte scindebat quercum quadrifidam, id est, in quatuor fascies diuidendam cuneis coactis. i. immixtis. At Dea sæua Alecto e spiculis unde speculabatur nacta tempus nocendi, petit tecta ardua stabuli, & de summo culmine domus canit signum pastorale, id est, ad quod pastores coire solent, & intendit uocem tartaream, id est, terribilem cornu recuruo, id est, turbinato, qua uoce protinus omne nemus contremuit,

Contremuit nemus, & sylvæ intonuerē profundæ,
 Audiit & Triuiæ longe lacus:audiit amnis
 Sulphurea Nar albus aqua, fontesq; Velini:
 Et trepidæ matres pressere ad pectora natos. . .
 Tum vero ad vocem celeres,qua buccina signum
 Dira dedit, raptis concurrunt vndiq; telis
 Indomiti agricolæ:nec non & Troia pubes
 Ascanio auxilium castris effundit apertis,
 Direxere acies:non iam certamine agresti
 Stipitibus duris agitur,sudibus ue præuistis,
 Sed ferro ancipiti decernunt:atraq; late
 Horrescit strictis seges ensibus,æraq; fulgent
 Sole laceßita, & lucem sub nubila iactant: . .
 Fluctus vti primo cœpit cum albescere vento,
 Paulatim sese tollit mare, & altius vndas
 Erigit, inde imo consurgit ad æthera fundo.
 Hic iuuenis primam ante aciem stridente sagitta,

alij dabat

Compara-
to qua de
scribit quo
modo crea
uerit tu-
multus.

¶ Ecphrasis.

Et sylvæ profundæ insonuerūt. Et lacus Triuiæ, i. Dianæ, qui est in Italia et Nar
 amnis qui Narniam abluit albus aqua sulphurea audit, et fontes Velini Aue-
 lia urbe dicti audierunt, et matres trepidæ presserunt natos ad ubera timentes
 sibi et infantibus. Tum vero agricolæ indomiti, i. furibundi raptis telis undiq;
 concurrūt ad uocem furie ea parte, qua buccina dira dedit signum. Nec noætiā
 pubes Troia, i. Troiana effundit, i. mittit auxilium Ascanio castris apertis, et dire-
 xere acies in pugnam, et decernunt non iam certamine agresti, i. tumultuario, nec
 agitur iam res duris stipitibus et sudibus præuistis, sed decernunt ferro ancipiti
 et i. securi utring; noxia. Et seges, i. terra atra horrescit late ensib; strictis, i. nudis.
 et æra, i. arma ærea fulgent laceßita, i. repercussa a sole et iactant lucem, i. splen-
 dorem sub nubila, et panit comparationem, uti cum fluctus cœpit albescere, id
 est, spumis albicare primo uento, mare tollit sese paulatim, id est, exasperantur
 undæ, et erigit undas altius, et inde mare consurgit ad æthera, id est, in al-
 tum ab imo fundo. Hic, id est, in hac pugna Almon, qui fuerat maximus na-
 torum Tyrrhi sternitur ante primā acie sagitta stridente, id est, sonanti, sagitta
 enī, q. uuln; fecerat, hæsit sub gutture, et inclusit iter, i. meat; uocis uide, i. hūidæ,

Natorum Tyrrhi fuerat qui maximus, Almon
 Sternitur: hæsit enim sub gutture vulnus, & vdæ
 Vocis iter, tenuemq; inclusit sanguine vitam.
 Corpora multa virum circa seniorq; Galeus
 Dum paci medium se offert, iustissimus vnus
 Qui fuit, Ausonijs olim ditissimus aruis:
 Quinq; greges illi ballantum, quina redibant
 Armenta, & terram centum vertebat aratris.
 Atq; ea per campos æquum dum Marte geruntur,
 Promissi Dea facta potens, vbi sanguine bellum
 Imbuit, & primæ commisit funera pugnae,
 Deserit Hesperiam, & cœli conuexa per auras
 Iunonem victrix affatur voce superba:
 En perfecta tibi bello discordia tristi:
 Dic in amicitiam coeant, & foedera iungant,
 Quandoquidem Ausonio resperit sanguine Teucros,
 Hoc etiam his addam, tua si mihi certa voluntas,
 Finitimas in bella feram rumoribus vrbes,

alij circū

alij Auso-
nij
aruis alij
agri

¶ Ecphrasis.

Et vitam tenuem, id est, spiritum sanguine ex uulnere fuso, et circa Al-
 monem multa corpora uirorum sternuntur, et sternitur Galeus senior dum of-
 fert se medium paci, qui Galeus fuit olim vnus omnium iustissimus et ditissi-
 mus aruis Ausonijs, quinq; greges balantum, id est, ouium, et quina armenta,
 scilicet, bouum redibant illi domum, et uertebat terram centum aratris, id est,
 arabat centum iugis. Atq; dum ea quæ diximus geruntur per campos æquo
 Marte, id est, nusquam uictoria inclinata, Dea facta potens promissi, id est, A-
 lesto ubi imbuit bellum sanguine, et ubi commisit funera primæ pugnae deserit
 Hesperiam, id est, Italiam, et ipsa uictrix, id est, uoti eompos affatur Iunonem
 uoce superba per conuexa celi, et pro id est per auras. En o Iuno discordia
 est perfecta tibi bello tristi, et cum ironia subdit, dic nunc ut coeant in amici-
 ciam, quasi dicat, iam non possunt in amicitiam coire, nec iungi foederibus,
 quandoquidem pro quita, ego respersi, id est, maculaui Teucros sanguine Au-
 sonio, id est, Italarum. Et si tua uoluntas est mihi certa, id est, si tibi intelligam
 placere, ego feram in bella vrbes finitimas, rumoribus, id est, spargendo rumores,

Accendamq; animos insani Martis amore,
 Vndiq; vt auxilio veniant: spargam arma per agros.
 Tum contra Iuno: terrorum, & fraudis abunde est.
 Stant belli causæ: pugnatur comminus armis,
 Quæ fors prima dedit, sanguis nouus imbuuit arma.
 Talia connubia, & tales celebrent hymenæos
 Egregiam Veneris genus, & Rex ipse Latinus.
 Te super æthereas errare licentius auras,
 Haud pater ipse velit summi regnator Olympi.
 Cede locis, ego siqua super fortuna laborum est,
 Ipsa regam, taleis dederat Saturnia voces.
 Illa autem attollit stridentes anguibus alas,
 Cocyticq; petit sedem, super ardua linquens.
 Est locus Italiæ in medio sub montibus altis
 Nobilis, & fama multis memoratus in oris,
 Ansancti valles, densis hunc frondibus atrum

¶ Ecphrasis.

et accendam animos Italarum amore Martis insani, id est, belli furiosi, ut coeant. i. coueniant undiq; auxilio. i. ad auxillum utriusq; exercitus. Tunc Iuno respondet contra, id est, ad Alectus uerba, abunde, id est, satis est terrorum & fraudis a te inmiscæ, quia causæ belli stant sup. manifestæ, & pugnatur, id est, omnes pugnant iam cominus, id est, prope armis, quæ arma prima fors, id est, fortuna dedit, id est, quæ se forte obtulerunt. Et sanguis nouus imbuuit arma, id est, foedauit primum. Genus egregium Veneris, id est, Aeneas, per ironiam, & ipse Latinus Rex celebræt talia coniugia, & tales hymenæos. i. nuptias. q. d. cruentos & infelices. Sed ille pater regnator summi Olympi, scilicet, Iuppiter haud uelit. i. non permittit te errare, id est, uagari licentius. i. spaciosius super auras æthereas, ideo cede de locis, id est, de superiori parte mundi ad inferos descende, quia ego ipsa regam, id est, dirigam siqua fortuna laborum superest. i. siquid restat faciendum. Saturnia Iuno tales uoces dederat, id est, sic est locuta. Illa autem. s. Alecto attollit alas stridentes anguibus, id est, parat se ad uolatum & relinquens supera ardua, id est, partem mundi superiorem. petit sedem Cocyti, id est, fluminis inferni, id est, inferos. Locus Italiæ est sub medio Italiæ in altis montibus nobilis & memoratus fama in multis oris, descriptio est loci in Italia qua est descensus ad In-

alij coniu-
 giu
 errare alij
 regnare
 ipse alij il-
 le

Urget vtrinque latus nemoris, medioq; fragosus
 Dat sonitum saxis, & torto vortice torrens.
 Hic specus horrendum, & sæui spiracula Ditis
 Monstrantur, ruptoq; ingens Acheronte vorago
 Pestiferas aperit fauces: quis condita Erinnys,
 Inuisum numen, terras, cœlumq; leuabat.
 Nec minus interea extremam Saturnia bello
 Imponit Regina manum, ruit omnis in urbem
 Pastorum ex acie numerus, cæsosq; reportant
 Almonem puerum, foedatq; ora Galefi,
 Implorantq; Deos, obtestanturq; Latinum.
 Turnus adest, medioq; in crimine cædis, & ignis
 Terrorem ingeminat: Teucrosq; in regna vocari,
 Stirpem admisceri Phrygiam, se limine pelli.
 Tum quorum attonitæ Baccho nemora auia matres
 Insultant thialis (neq; enim leue nomen Amatae)
 Vndiq; collecti coeunt, Martemq; fatigant.

¶ Ecphrasis.

feros & ualles ansancti. i. circum & undiq; sancti sunt ad illum locum, utranq; latus nemoris atrum. i. umbrosus densis montibus. i. arboribus urget. i. premit hunc locum & torrens fragosus in medio dat sonitum saxis & toto uertice. Hic. i. in hoc loco specus horrendum & spiracula sæui Ditis. i. Plutonis monstrantur & vorago ingens aperit fauces pestiferas Acheronte rupto. i. facta eruptione Acherontis fluminis Inferni, quis pro quibus faucibus Erinnys Alecto condita. ap. numen inuisum leuabat sua molestia cœlum & terram. Nec minus, id est, præterea Regina Saturnia. i. Iuno imponit supremam manum bello. i. perfecit quod restat faciendum, & omnis numerus. i. multitudo pastorum ruit ex acie in urbem & reportant cæsos Almonem puerum Tyrrhi filium, & ora Galefi foedati, id est, Galesum cruentatum, & pastores illi implorant Deos & obtestantur Latinum, id est, adiurant. Turnus adest in urbem. i. iam uenit, & in medio crimine cædis & ignis ingeminat terrorem, dicens: Teucros a Latino uocari in regna sibi debita, & stirpem Phrygiam, id est, Alienigenam admisceri, & se pelli ex limine domus Regiæ. Tum, id est, præterea illi undique collecti coeunt in bellum & fatigant, id est, lassant Martem, quorum matres attonitæ

Alu. it ad
 historiam.
 Est eni An
 sanctus in
 Erpino slo
 cus quem
 qui intra-
 uere, sul-
 to emittit
 tur.
 leuabat an
 liij leuauit

Illicet infandum cuncti contra omina bellum,
 Contra fata Deum peruerso numine poscunt,
 Certatim Regis circumstant tecta Latini.
 Ille velut pelagi rupes immota resistit:
 Ut pelagi rupes magno veniente fragore,
 Quæ seise, multis circum latrantibus vndis,
 Mole tenet, scopuli nequicquam, & spumea circum.
 Saxa fremunt, latericq; illisa refunditur alga.
 Verum vbi nulla datur cæcum exuperare potestas
 Consilium, & sæuæ nutu Iunonis eunt res,
 Multa Deos, aurasq; pater testatus inanes:
 Frangimur heu fati, inquit, ferimurq; procella,
 Ipse has sacrilego pendetis sanguine pœnas
 O miserite Turne nefas, te triste manebit
 Supplicium, votisq; Deos venerabere seris.

¶ Ecphrasis.

Baccho insultant per nemora auia Thiasis, id est, choreis, & per parenthesim in-
 terposuit, neq; enim nomen Amatae est leuæ, immo maximæ autoritatis. Illicet, id
 est, statim cuncti poscunt bellum numine peruerso contra omina, id est, Deorum au-
 spicia, & contra fata Deorum, infandum, interiectio est, & cuncti certatim cir-
 cunstent tecta Latini Regis obtestantes illum, ut suscipiat belli administrationem,
 sed ille perstat in proposito uelut moles immota pelagi resistit, id est, stat firma,
 & uelut rupes pelagi, magno fragore, id est, maris tempestate ueniente, quæ
 scilicet, rupes tenet se mole, id est, suo pondere, & saxa scopuli spumea fre-
 munt circum nequicquam, id est, frustra & alga illisa lateri illius scopuli res-
 funditur, id est, huc illuc agitatur. Verum ubi nulla potestas, id est, facultas
 datur Regi Latino exuperare consilium cæcum, id est, uulgi turbulentam sen-
 tentiam, & res eunt, id est, procedunt nutu sæuæ Iunonis & omnia gerun-
 tur illius uoluntate, Pater Latinus testatur multa, id est, multum auras inanes
 & Deos, idem est, & inquit Latinus. Heu nos frangimur fati, & ferimur
 procella, id est, impetu uulgi, sed uos o miserite, pendetis, id est, luctis has
 pœnas sanguine sacrilego, quia contra Fatorum uoluntatem, & o Turne
 te præcipue triste nefas manebit, id est, expectabit, & supplicium ma-
 nebit, & venerabere Deos uotis seris, id est, sero Deos implorabis. Nam

Nam

Nam mihi parta quies, omnisq; in limine portus,
 Funere felici spoliis, nec plura locutus
 Sepsit se tectis, rerumq; reliquit habenas.
 Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus vrbes
 Albanæ coluere sacrum, nunc maxima rerum
 Roma colit, cum prima mouent in prælia Martē,
 Sive Getis inferre manu lachrymabile bellum,
 Hyrcanis ve, Arabis ve parant, seu tendere ad Indos,
 Auroramq; sequi, Parthosq; reposcere signa,
 Sunt geminæ belli portæ: sic nomine dicunt)
 Relligione sacræ, & sæui formidine Martis:
 Centum ærei claudunt uectes, æternaq; ferri
 Robora: nec custos absistit limine Ianus:
 Has, vbi certa sedet patribus sententia pugnae,
 Ipse Quirinali trabea, cinctuq; Gabino
 Insignis, referat stridentia limina consul.

¶ Ecphrasis.

quies est mihi parta, id est, quæ sita, & omnis portus est in limine, id est, iam sum
 morti proximus, sed tantum spoliis funere felici, quia sum forte periturus in vr-
 bis meæ euerfione. Nec locutus plura sepfit se tectis, id est, recepit se in aomus
 penetralia, & reliquit habenas rerum, id est, gubernationem regni. Mos erat in
 Latio Hesperio, id est, in antiqua Italia, quem morem sacrum vrbes Albanæ pro-
 tinus, id est, deinde coluerunt, & quem Roma maxima rerum omnium colit nunc,
 cum Romani mouent Martem in prælia prima, sive parant inferre manum,
 id est, bellum Getis populis Thraciæ, sive parant bellum lachrymabile Hyrcan-
 nis populis Asiæ Septentrionalibus, aut Arabis populis Australibus, seu pa-
 rant tendere ad Indos, & sequi Auroram, quod idem est. & parant reposce-
 re Parthos signa sub Crasso amissa. Geminæ portæ belli sunt sacræ relligione, bel-
 li inquam, id est, Iani, quia sic dicunt illas nomine, & sunt sacræ formidine,
 id est, relligione Martis sæui. Centum uectes ærei, id est, ferreæ seræ claudunt,
 & pro id est robora ferri æterna. Nec Ianus custos templi absistit, id est, rece-
 dit limine. Ipse consul insignis trabea Quirinali, id est, ueste Regali, & cinctu
 Gabino. id est, in Gabinorum morem referat has portas & limina stridentia, & hoc,
 ubi certa sententia pugnae sedet, id est, placet patribus, id est, senatoribus. Et ipse

Indicat q̄
late impe-
rauerit Ro-
mani.Ianus bi-
frons et qua-
drifrons.Exemplū
studij p̄
cis in Prin-
cipē.Latina bel-
lum dissua-
det.

Ipse vocat pugnas, sequitur tum caetera pubes,
 Aereaq; assensu conspirant cornua rauco.
 Hoc & tum Aeneadis indicere bella Latinus
 More iubebatur, tristeisq; recludere portas.
 Abstiniit tactu pater, auersusq; refugit
 Foeda ministeria, & caecis se condidit umbris,
 Tum Regina Deum caelo delapsa, morantes
 Impulit ipsa manu portas, & cardine verso
 Belli ferratos rupit Saturnia postes.
 Ardet inexcita Ausonia, atq; immobilis ante:
 Pars pedes ire parat campis, pars arduus altis
 Puluerulentus equis furit: omnes arma requirunt,
 Pars leueis clypeos, & spicula lucida tergent
 Aruina pingui, subiguntq; in cote secures:
 Signaq; ferre iuuat, sonitusq; audire tubarum.
 Quinq; adeo magnae positae incudibus vrbes

¶ Ecphrasis.

consul uocat pugnas, id est, in pugnam, & tunc caetera pubes, id est, iuuentus sequitur. Et cornua aerea, id est, tubae conspirant, id est, emittunt classicum assensu rauco, qui sonus est tubarum. Tunc Latinus iubebatur a populo indicere bellum Aeneadis. i. Troianis, hoc more, & iubebatur recludere portas illas tristes. i. belli. Sed pater Latinus abstiniit tactu, & refugit auersus ministeria illa foeda, id est, turpia, & condidit se in umbris caecis, id est, locis obscuris domus. Tunc ipsa Iuno Regina Deorum delapsa caelo impulit manu portas illas morantes, & eadem Iuno Saturnia uerso portarum cardine rupit postes belli, id est, lani portas, ferratos, id est, uertibus clausos. Ausonia, id est, Italia inexcita, id est, immobilis ante ardet in bellum, & pars illorum parant ire campis, id est, in campos, & pars, id est, alius arduus & puluerulentus furit in altis equis, & omnes requirunt arma. Pars, id est, alij tergent, id est, polliunt aruina pingui, id est, pinguetudine clypeos laeues, id est, tersos, & spicula lucida, id est, sagittas uel iacula, & subigunt, id est, acuunt secures in cote: & iuuat, id est, delectat illos ferre signa, id est, uexilla, & audire sonitus tubarum. Quinq; vrbes magnae nouant tela, id est, arma incudibus positae,

Tela nouant, Atina potens, Tyburq; superbum,
 Ardea, Crustumericq; & turrigeræ Antemnae.
 Tegmina tuta cauant capitum, flectuntq; salignas
 Umbonum crates, alij thoracas ahenos,
 Aut leucis ocreas lento ducunt argento.
 Vomeres huc, & falcis honos, huc omnis aratri
 Cessit amor, recoquunt patrios fornacibus enses.
 Clastica iamq; sonant, it bello tessera signum.
 Hic galeam tectis trepidus rapit, ille frementeis
 Ad iuga cogit equos, clypeumq; auroq; trilicem
 Loricam induitur, fidoq; accingitur ense. . .
 Pandite nunc Heliconæ Deæ, cantusq; mouete,
 Qui bello exciti Reges, quæ quencq; secutæ
 Complerint campos acies, quibus Itala iam tum
 Floruerit terra alma uiris, quibus arserit armis:
 Et meministis enim Diuæ, & memorare potestis:
 Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.

¶ Ecphrasis.

urbes autem sunt Atina potens, & Tybur superbum, & Ardea, & Crustumeri, & Antemnae turrigeræ, id est, turritæ. Alij cauant tegmina tuta capitum, id est, galeas, & flectunt crates salignas. i. ex salice umbonum, id est, in umbones et clypeos. Alij ducunt, id est, fabricant ocreas. i. armamenta crurum laeues, id est, tersas ex argento lento, & alij fabricant thoracas. i. armamenta pectoris ahenos, id est, ex ære. Honos falcis & uomeres, & omnis amor aratri cessit huc, id est, conuersus est in arma. Et recoquunt fornacibus enses patrios, & clastica iam sonant, id est, tubæ. Tessera, id est, signum it bello, id est, in bellum. Hic, id est, alius rapidus rapit galeam tectis. Ille, id est, alius cogit equos trementes, id est, palpitantes ad iuga, & alius induitur clypeum & loricam trilicem auro, id est, triplicem, & accingitur ense fido. O Dea. i. o muse pandite nunc Heliconæ musis consecratum, & mouete cantus, qui bello exciti fuerint, id est, commoti Reges: & quæ acies secutæ quemq; complerint campos, & quibus utris terra Itala alma uiris iam tum floruerit. & quibus armis arserit, id est, bellis. Enim, id est, quia o Muse & meministis nos, & potestis memorare alijs, quæ dicta sunt, nos inquam solæ, quia aura famæ tenuis uix peruenit ad nos.

Deferuntur
 turagricu
 ra bellorū.

al. accentu

Vulgus ac
 cenlebitur
 cū uidisset
 portas sua
 sponte ape
 riri.

Catalogus
ducum, qui
Turnū se-
cuti sunt.
Quam ut
capertur i
hoc bellū,
quo perijt.

Primus in it bellum Tyrrenis asper ab oris
Contemptor Diuum Mezentius, agmina q̄ armat,
Filius huic iuxta Lausus, quo pulchrior alter
Non fuit excepto Laurentis corpore Turni,
Lausus equum domitor, debellatorq̄ ferarum,
Ducit Agillina nequicquam ex vrbe secutos
Mille viros, dignus patrijs qui lætior esset
Imperijs, & cui pater haud Mezentius esset.
Post hos insignem palma per gramina currum,
Victoresq̄ ostentat equos satus Hercule pulchro
Pulcher Auentinus, clypeoq̄ insigne paternum
Centum angues, cinctamq̄ gerit serpentibus Hydram:
Collis Auentini sylvia quem Rhea sacerdos
Furtiuum partu sub luminis edidit auras
Mista Deo mulier, postquam Laurentia victor
Geryone extincto, Tirynthius attigit arua,
Tyrrenosq̄ boues in flumine lauit Iberas.
Pila manu, sauosq̄ gerunt in bella dolones,

¶ Ecphrasis.

Mezentius contemptor Diuorum primus & asper in it bellum ueniens ab oris Tyrrenis, & armat in bellū agmina, id est, exercitum, & Lausus filius erat huic iuxta, id est, prope, quo Lauso nemo alter fuit pulchrior excepto corpore Turni Laurentis, id est, Ardeatis. Lausus, dico, domitor equorum, & debellator ferarum, id est, uenator ducit mille uiros secutos illum ex urbe Agillina nequicquam, id est, frustra, quia nihilominus est ab Aenea occisus. Lausus iterum dico dignus qui esset lætior imperijs patris sui Mezentij, quā qui in bello periret, & dignus cui Mezentius haud pro nō esset pater. Post hos. i. Mezentium & Lausum Auentinus pulcher satus ex Hercule pulchro. i. genit⁹ ostētat p̄ gramina. i. p̄ cāpes curru insignē palma. i. uictoria, & ostētat equos, et gerit centū angues, & hydrā cinctā serpētibus. ap. insigne paternū clypei. i. q̄ sunt Herculis patris insignia, quē Rhea sacerdos edidit sub auras luminis. i. in lucē peperit furtiuū in sylvia collis Auentini, Rhea, dico, muller mixta Deo. i. Herculi, postq̄ Tirynthi⁹. i. Hercules uictor attigit arua Laurētia Geryone extincto in Hispaniā, et postq̄ lauit boues Iberas. i. Hispanas in flumine Tyrrenico. i. Tybri, & ferunt pila et sauos dolones manu in bella,

Et tereti pugnāt mucrone, veruq̄ Sabello.
Ipse pedes tegmen torquens immanē leonis,
Terribili in pexum seta, cum dentibus albis
Indutus capiti: sic regia tecta subibat
Horridus, Herculeosq̄ humeros innexus amictu,
Tum gem ni fratres Tyburia mœnia Inquunt,
Fratris Tyburti dictam cognomine gentem,
Catillusq̄, acerq̄ Coras. Argiua iuuentus:
Et primam ante aciem densa inter tela feruntur:
Ceu duo nubiginæ, cum vertice montis ab alto
Descendunt Centauri, Homolen, Othryncq̄ niualem
Lingentes cursu rapido: dat euntibus ingens
Sylvia locum, & magno cedunt uirgulta fragore,
Nec Prænestinæ fundator defuit urbis.
Vulcano genitum: pecora inter agrestia Regem,
Inuentuq̄ focis, omnis quem credidit ætas,
Cæculus: hunc legio late comitatur agrestas.
Quiq̄ altum Prænesti viri, quicq̄ arua Gabinæ

Montes
thessalie.

al. tristia.

al. regio.

¶ Ecphrasis.

& pugnāt mucrone tereti, & uerū Sabello. i. hastis ferro fixis rotūdo. Ipse Auentinus pedes & torquēs in mane tegimē. i. pilē Leonis impexū. i. hirsutū seta terrēbili cū dentibus albis ap. indutus. i. armaturā capiti subibat sic Regia tecta. i. latam domū, sic, inquā, subibat. s. horridus & innexus humeros amictu Herculeo. i. quāli Hercules utebatur. Tū Catillus & Coras acer fratres gemini linguunt mœnia Tyburia, ap. gētem dictam cognomine Tyburti fratris amborum, Catillus & Coras, dico, iuuentus Argiua, qui feruntur ante primam aciem inter tela densa, ceu tanquam duo nubiginæ, id est, Centauri ex Ixione & nube geniti, cum descendunt ab alto uertice montis. lingentes cursu rapido Homolen & Othryn niualem montes Thessalia, in quibus Centauri erant: ingens arborum sylvia dat locum euntibus Centauris, & uirgulta, id est, frutices cedunt cum magno fragore. Nec Cæculus fundator urbis Prænestinæ, id est, Prænestes, quem omnis ætas, id est, antiquitas credidit Regem genitum a Vulcano inter pecora inertia, & inuentum postea focis. Legio agrestis comitatur hunc late. i. lata legio, & utriq̄ comitantur illum, qui colunt altū Prænesti, & qui colunt arua Iunonis Gabinæ.

at. roscida. Iunonis, gelidumq; Anienem & rosida riuus
 Hernica saxa colunt; quos diues Anagnia pascit,
 Quos Amasene pater, non illis omnibus arma,
 Nec clypei, currus ve sonant; pars maxima glandes
 Liuentis plumbi spargit; pars spicula gestat
 Bina manu; fuluoq; lupi de pelle galeros
 Tegmen habent capiti, vestigia nuda sinistri
 Instituire pedis; crudus tegit altera pero.
 At Messapus equum domitor Neptunia proles,
 Quem neq; fas igni cuiquam, nec sternere ferro,
 Iam pridem resides populos, desuetaq; bello
 Agmina in arma vocat subito, ferrumq; retractat.
 Hi Fescenninas acies, Aequosq; Faliscos,
 Hi Soractis habent arces, Flauiniaq; arua,
 Et Cymini cum monte lacum, lucosq; Capenos,
 Ibant æquati numero, Regemq; canebant;

Messapus
 peculiari
 fato tutus
 erat a fer-
 ro.

Campanie
 urbes.

¶ Ecphrasis.

Et qui colunt Anienem gelidum, fluuium non longe ab urbe, et qui colunt saxa
 Hernica rosida riuus. Illi etiam comitantur quos Anagnia diues, id est, urbs fer-
 tilis pascit, et illi etiam comitantur quos o pater Amasene tu pascis. Amase-
 nus fluuius est Italiae Priuernum abluens, illis omnibus quos enumeravi, non ar-
 ma neq; clypei, neque currus sonant, sed pars illorum maxima spargit glan-
 des, id est, pilas plumbi liuentis, id est, nigri, et pars illorum gestat spicula bi-
 na manu, id est, hastilia, et gestant galeros, id est, capitis tegmina, et insti-
 tuere uestigia nuda, id est, plantas pedis sinistri, et pero crudus tegit altera .s. ue-
 stigia. At Messapus equorum domitor, et proles Neptunia, id est, filius Ne-
 ptuni, uocat subito in arma animos iam pridem resides, id est, ociosos, et agmi-
 na desueta bello. Messapus, dico, quem neque fas est cuiquam sternere igni neq;
 ferro. Et hic retractat ferrum, id est, arma longo tempore desueta. Hi, id est,
 alij habent acies Fescenninas a Fescennio oppido Campaniae, et Aequos Faliscos,
 populos item Campaniae, et hi, id est, alij habent arces Soractis montis, et ha-
 bet arua flauinia. Flauiniū etiā oppidū est Italiae, et lucos Capenos, unde et Ro-
 mae porta Capena, et habent lacū Cymini cū monte, quia et mōs et lacus eiusdē
 Romini. Omnes hi quos enumeravi ibant æquati numero, et canebant Regem,

Ceu quondam niuei liquida inter nubila cygni.
 Cum sese e pastu referunt, & longa canores
 Dant per colla modos: sonat amnis & Asia longe
 Pulsa palus.
 Nec quisquam æratas acies ex agmine tanto
 Misceri putet: aëriam sed gurgite ab alto
 Urgeri volucrum raucarum ad litora nubem.
 Ecce Sabinorum prisco de sanguine magnum
 Vgmen ingens Clausus, magniq; ipse agminis instar:
 Claudia nunc a quo diffunditur & tribus, & gens
 Per Latium, postquam in partem data Roma Sabinis.
 Vna ingens Amiterna cohors, priscaq; Quirites,
 Ereti manus, omnis oliuifereq; Mutysca:
 Qui Nomentum urbem, qui rosea rura Velini,
 Qui Tetricæ horrētis rupe, montemq; Seuerum,
 Casperiamq; colunt, Forulosq; & flumen Hymellæ: -
 Qui Tyberim, Fabarimq; bibunt; quos frigida misit

Ritus ouā
 tium.

at. roscida.

¶ Ecphrasis.

ceu cum cygni niuei quondā .i. aliquādo referūt sese e pastu inter nubila liquid a-
 uolantes, et dant modos canoros per colla longa, atq; ideo modulationi aptiora
 amnis .i. fluuius, et palus Asia .i. Asiatica ubicunq; sunt cygni sonat longe .i. ualde
 resonat, neq; ex tanto agmine quisquā putet .i. putare posset acies æratas .i. arma-
 tas misceri, sed putet nubem aëriam uolucrum raucarum .i. canentium, urgeri .i. im-
 pelli ab alto gurgite .i. a mari. Ecce Clausus ueniens de sanguine prisco Sabinorum
 agens magnum agmen .i. exercitum. et ipse instar magni agminis .i. ita magnus ut
 exercitus. Clausus, dico, a quo gēs, et tribus Claudia diffunditur nūc per Latium,
 quia una tribus Romae Claudia dicebatur, postq; Roma data est in partē Sabinis
 .i. in urbē recepti sunt. Vna .i. simul cū Clauo cohors ingēs Amiterna .i. Amiter-
 nini, et una cū illo Quirites prisca a Curibus urbe Sabinorum, et omnis manus
 Ereti, quod est oppidū Italiae, et simul Mutysca oliuifera .i. ubi multae pcrean-
 tur oliuae, et una illi qui colunt urbem Nomentū, et qui colūt rura rosea Velint
 oppidi, et qui colunt rupe Tetricæ horrētis, et montem Seueram .i. regionem,
 et montes Tetricos in Sabinis, et qui colunt Casperiam et Forulos oppida,
 et flumen Hymelle, et illi qui bibunt Tyberim et Fabarim flumina, et quos

Vbi Galli Romanos uicerunt. al. lltore
 Nursia, & Hortinae classes, populiq; Latini,
 Quosq; secans infaustum interluit Allia nomen.
 Quam multi Libyco uoluntur marmore fluctus,
 Sæuus ubi Orion hybernis conditur undis,
 Vel cum Sole nouo densæ torrentur aristæ,
 Aut Hermi campo, aut Lyciæ flauentibus aruis;
 Scuta sonant, pulsusq; pedum tremat excita tellus,
 Hinc Agamemnonius Troiani nominis hostis
 Curru iungit Halesus equos; Turnoq; feroces
 Mille rapit populos, uertunt felicia Baccho
 Massica qui rastris; & quos de collibus altis
 Aurunci misere patres, Sidicinaq; iuxta
 Aequora: quicq; Cales linquunt: amnisq; uadosi
 Accola Vulturni, pariterq; Saticulus asper
 Ostorumq; manus; teretes sunt acides illis
 Tela, sed hæc lentæ mors est aptare flagello:

*Acides te
 la q̄ vulne
 ribus factis
 retrahun-
 tur.*

¶ Ecphrasis

Nursia oppidum misit, & classes Hortinae. i. equites Hortini, & Latini populi, et illi quos Allia fluuius. ap. nomē infaustū. i. infelix, quia iuxta illud populus Romanus à Gallis Senonibus superatus est secans. i. diuidēs, interluit. i. interfuit. Et deinde ponit cōparationē, tā multos uenisse ad hoc bellū. quā multi fluctus uoluntur in æquore Libyco, pro quocūq; mari, ubi Orion seuus cōditur undis hibernis. i. cū tēpestas hiberna cōcitatur mare sub ortū Orionis, uel cū aristæ dense torrentur Sole nouo in cāpo Hermi, aut flauētibus aruis Lyciæ. Hermus est fluuius. Scuta sonāt, & tellus conterrita pulsu pedū sonat. i. strepit. Hinc. i. ex alia parte Halesus Agamēnonius. i. Agamēnonis filius, & hostis nominis Troiani, quia Græcus origine iungit equos curru pro curru, & rapit mille. i. multos populos feroces Turno, id est, in auxilium Turni. Illi, scilicet, qui uertunt, id est, colunt Massica Arua Cāpaniæ felicia. i. fertilia Baccho, & illi quos patres Aurunci. i. ab Aurunca ciuitate misere de collibus altis, & qui sunt iuxta æquora Sidicina, & illi qui linquunt Cales oppidum Campaniæ, & accola Vulturni amnis uadosi. i. qui habet multa uada, & pariter cum illis Saticulus asper populus est Campaniæ, & manus Ostorum, id est, Campuēsēs: acides teretes. i. in longum rotundæ sunt illis tela, sed mos est illis aptare hæc flagello lēto, ut possint iaculari. & cōtrahere iacta,

*Acidis. idis.
 Hiss. garro
 cha saca
 ligā.*

Læuas cetra tegit, falcati cominus enses.
 Nec tu carminibus nostris indictus abibis
 Oebale, quem generasse Telon Seberthide Nympha
 Fertur: Theleboum Capreas cum regna teneret
 Iam senior: patrijs sed non & filijs aruis
 Contentus, late iam tum ditione premebat
 Sarasteis populos, & quæ rigat æquora Sarnus:
 Quicq; Rufas, Batulumq; tenent atq; arua Celennæ:
 Et quos maliferæ despectant moenia Bellæ,
 Theutonico ritu soliti torquere cateias,
 Tegmina queis capitum raptus de subere cortex,
 Aerataq; micant peltæ, micat aureus ensis.
 Et te montosæ misere in prælia Nursæ
 Vfers, insignem fama, & felicibus armis,
 Horrida præcipue cui gens assuetaq; multo
 Venatu nemorum, duris Aequicola glebis:
 Armati terram exercent, semperq; recentes
 Conuectare iuuat prædas, & uiuere rapto.

*Cetra: scutu-
 tum: Hiss. p
 nicum.*

*al. Rufas
 al. Abellæ*

¶ Ecphrasis.

cetra tegit læuas, & enses falcati sunt illis, quibus pugnent cominus. Nec tu Oebale abibis indictus, id est, illaudatus nostris carminibus, quem Oebalum Telon fertur generasse ex Nympha quadam Seberthide, aqua est iuxta Neapolim, cum Telō iam senior teneret Capreas, appositue regna Theleboum, id est, Teleboorum, populi Caprearum, quæ insula est regione Neapolis. Sed Oebalus huius filius non contentus aruis patrijs iam tunc tenebat late potestatis ditione populos Sarastes. i. quos Sarnus abluit. & illi qui tenent Rufas, & Batulum, & arua Celennæ, oppida sunt, & illi quos moenia Abellæ maliferæ. i. malorum fertis despectat, illi dico soliti intorquere cateias, iacula sunt ritu Teutonico. i. Germanico, quas pro quibus tegmina capitum est de subere raptus cortex. i. capitis armatura erat suberna, & quibus peltæ erant. i. armatæ micant, & ensis aureus micat. Et o Vfers Nursæ montosæ. i. in monte sitæ misere in prælia te insignem fama, & armis felicibus, cui Vferenti gens Aequicola præcipue horrida & assueti multo uenatu nemorū, & duris glebis, qui armati exercent. i. colunt terrā, & semper iuuat. i. delectat illos cōuectare prædas recentes, & uiuere rapto. i. ex uenatione.

Quin & Marrhubia venit de gente sacerdos,
Fronde super galeam, & felici comptus oliua,
Archippi Regis missu fortissimus Vmbro,
Vipereo generi, & graui ter spirantibus hydris
Spargere qui somnos cantuq; manuq; solebat,
Mulcebatq; iras, & morsus arte leuabat,
Sed non Dardaniæ medicari cuspidis ictum
Eualuit: neq; eum iuuere in vulnera cantus
Somniferi, & Marsis quaesitæ in montibus herbæ:
Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda,
Te liquidus fleuere lacus.

Ibat & Hippolyti proles pulcherrima bello
Virbius, insignem quem mater Aritia misit
Eductum Aegeriæ lucis, Hymettia circum
Littora, pinguis vbi, & placabilis ara Dianæ.
Nanq; ferunt fama Hippolytum, postquam arte nouerca
Occiderit, patriasq; explerit sanguine pœnas.

¶ Ecphrasis.

Quin & Vmbro sacerdos uenit de gente Marrhubia, q̄ sunt Italiæ populi. i. iussu Archippi Regis, qui illū in bellū duxit; Vmbro, dico, fortissimus cōptus super galeā frōde & oliua felici. i. corona ex frōdibus oliuæ felicis, qui Vmbro solebat cātū. i. incātatione, & manu. i. uenenis, spargere somnos generi uipereo, & hydris graui ter spirantibus. i. grauē odorē, & mulcebat iras, & leuabat morsus serpentū. i. remediū afferebat, sed q̄q̄ id posset, quod diximus, tamē nō eualuit medicari ictū cuspidis Dardaniæ, q̄ a Troianis interfectus in eo bello perijt, neq; incātationes somniferæ. i. somnū inducētes, neq; herbæ q̄sitæ in mōtibus Marsis iuuere te. Nemus Angitiæ. i. Medeæ, & Fucinus lacus, & lacus liquidus fleuerūt atq; extinctum luxerunt te. Et pro etiā Virbius proles Hippolyti pulcherrima bello ibat, quem Aritia mater ciuitas in nemore misit insignem, & eductum, id est, educatū circum littora Hymettia, in lucis Aegeriæ Nymphæ in nemore Aricino, ubi est ara Dianæ pinguis & placabilis, quia iam illi sanguine humano non sacrificatur. Namque ferunt fama Hippolytum reuocatum herbis Pæonis, & amore Dianæ ab inferis uenisse rursus ad sydera æthera, & sub auras cæli superas, id est, ad uitam, & hoc postquam occiderit arte Phedræ nouercæ suæ, & postquam

Turbatis distractus equis, ad sydera rursus
Aetheria, & superas cæli uenisse sub auras,
Pæonijs reuocatum herbis, & amore Dianæ.
Tum pater omnipotens, aliquem indignatus ab umbris
Mortalem infernis ad lumina surgere vitæ,
Ipse repertorem medicinæ talis, & artis
Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad undas,
At Triuia Hippolytum secretis alma recondit
Sedibus, & Nymphæ Aegeriæ, nemoricq; relegat:
Solutus vbi in syluis Italis, ignobilis æuam
Exigeret: versoq; vbi nomine Virbius esset.
Vnde etiam Triuiæ templo, lucisq; sacratis,
Cornipedes arcentur equi, quod littore currum,
Et iuuenem monstris pauidi effudere marinis,
Filius ardenteis haud secius æquore campi
Exercebat equos, curruq; in bella ruebat.

Ipse inter primos præstanti corpore Turnus
Vertitur arma tenens, & toto vertice supra est:

¶ Ecphrasis.

distractus equis turbatis. i. cōsternatis a monstro marino expleuerit sanguine pœnas patrias. i. quas Theseus pater in illū a Neptuo impetrauit. Cū ipse pater oipotens Iupiter indignatus aliquē mortālē. i. hominē surgere ab umbris infernis ad lumina uitæ. i. a morte ad uitā, detrusit. i. deiecit ad undas stygias. i. ad inferos Phœbigenā. i. Aesculapiū repertorē talis medicinæ & artis, qua mortuus posset in uitam reduci. Et Triuia alma. i. Diana faustrix recondit Hippolytū in sedibus secretis, & relegat illū Aegeriæ Nymphæ, & nemori Aricino, ubi ille ignobilis. i. obscurus solus exigeret æuam. i. uiueret in syluis Italis, & ubi esset Virbius. i. appelleretur nomine uerso. i. mutato, ut sit Virbius, quasi bis uir. Vnde etiam. i. ex qua causa equi cornipedes. i. ungulas habētes corneas arcentur ex templo Triuiæ, & ex lucis sacratis, quod pro quia, illi equi pauidi effudere. i. cōsternauere currū & iuuenem. i. Hippolytum monstris marinis. i. Phocis, idq; in littore maris. Filius Hippolyti. s. Virbius haud secius. i. non aliter exercebat equos ardentes in littore. i. in cāpo, & ruebat in bella curru. Ipse Turnus præstanti corpore uertitur. i. incidit inter primos tenens arma, & est supra omnes altos toto uertice, id est, capite.

Hippolyt⁹
restituit⁹
te ab Ae-
sculapio A-
polit⁹ si-
lio, cui⁹ o-
perā Dia-
na condu-
xerat.

al. seguit⁹.

al. iussu
Alludit ad
historiam
Marsorū,
quibus fuit
natiua q̄dā
uis contra
uenena.

al. humens
tia.

Cui triplici crinita iuba: galea: alta Chimæram
 Sustinet, Aetnaeos. efflantem faucibus igneis.
 Tam magis illa fremens, & tristibus effera flammis:
 Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnae.
 At leuem clypeum sublatis cornibus Io
 Auro insignibat, iam setis obsita, iam bos,
 Argumentum ingens, & custos virginis Argus,
 Caelataq; amnem fundens pater Inachus vrna.
 Insequitur nimbus peditum; clypeataq; totis
 Agmina: densantur campis, Argiuaq; pubes,
 Auruncæq; manus, Rutuli; veteresq; Sicani,
 Et Sacrae acies, & picti scuta Labici,
 Qui saltus Tyberine tuos, sacrumq; Numici
 Littus arant, Rutulosq; exercent vomere colles,
 Circeumq; iugum, queis Iuppiter Anxuris aruis:
 Præsides, & viridi gaudens Feronia luco,

¶ Ecphrasis.

Cui turno galea crinita iuba triplici. i. tribus caudis equinis sustinet Chimæram, inigne galeæ v. lgo Chimæra; efflatē ex faucibus ignes Aetnaeos. i. similes Aetnae. Illa, dico, Chimæra tā magis fremēs & effera flāmīs tristibus, quā magis pugnae crudescūt sanguine effuso. At Io Inachi filia a quo Inachus ducebat originē insignibat. clypeū leuē i. politū: cornibus ex auro sublatis, Io, dico, iā obsita setis, & iā bos. i. bouis faciē habēs, & Argus erat: illic custos uirginis Ius, erat etiā Inachus pater illius fundēs amnē. i. aquā urna: cœlata, q̄ oīs. historia erat: argumētum ingēs cœlaturæ. Nimbūs. i. multitudo peditum insequitur turnū, & agmina peditū clypeata dēfantur totis campis, scilicet pubes: argiua, quā, vt dixit, Turnus ab Inacho ducebat originem per Danaem & manus Auruncæ, ab Aurunca urbe antiquissima Italia: Rutuli i. Ardeates et Sicani ueteres, qui Latium antiquitus incolerunt; et Sacrae acies idem sunt ardeates, & Labici picti scuta. id est, scuta picta habentes. Et illi qui arant tuos saltus o Tyberine, id est, agros prope Tybrim, & qui arant littus: sacrum Numici fluminis, & illi qui exercent uomere, id est, arant colles rutulos, id est, ardeates, & qui arant iugum: Circeum, & qui arant illa arua, quis pro quibus Iuppiter anxuris, id est, imberbis præsides, & quis illis: Feronia. gaudens. uiridi. luco præsides. Feronia. fons. & Nympha. eff-

Affligit
 Argiua ar
 ma Turno,
 ut signifi
 cet Argi
 uū. fuisse.

Dea nemo
 nis & mer
 catorum.

Qua Saturæ iacet atra palus, gelidusq; per imas
 Quærit iter valles, atq; in mare conditur Vfsens,
 Hos super aduenit Volscæ de gente Camilla,
 Agmen agens equitum, & florentis ære cateruas
 Bellatrix: non illa colo, calathis ve Mineruæ
 Fœmineas assueta manus, sed prælia virgo
 Dura pati, cursuq; pedum præueterere ventos,
 Illa vel intactæ segetis per summa volaret
 Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas:
 Vel mare per medium, fluctu suspensa tumentis
 Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas,
 Illam omnis tectis, agrisq; effusa iuuentus,
 Turbaq; miratur matrum, & prospectat eutem
 Attonitis inhians animis: vt regius ostro
 Velet honos leueis humeros, vt fibula crinera
 Auro internectat, Lyciam vt gerat ipsa pharetram,
 Et pastorem præfixa cuspide myrtum,

Volsci po
 puli sunt
 Italiae.

al. gerat.

¶ Ecphrasis.

¶ qui arāt arua, qua est et iacet palus atra Saturæ. i. loci illius regiōis, & ea parte qua Vfsens fluuius gelidus q̄rit iter p̄ imas ualles, atq; tandē cōditur. i. influit in mare. Super hos populos memoratos Camilla bellatrix aduenit de gēte Volscæ, Camilla, dico, agēs agmen equitū, & cateruas florētes ære. i. armatas ferro. Illa, dico, Camilla nō assueta manus fœmineas colo et calathis, sed uirgo erat dura pati. i. ad patiendū plia, & dura p̄ueterere uentos. i. p̄uenire cursu pedū. Illa uolaret. i. uolare posset p̄ summa gramina segetis intactæ. i. cuius summitatē nō tãgeret, nec læsisset cursu aristas teneras, uel ferret iter per mediū mare suspēsa & nō demersa fluctu tumentis, nec tingeret. i. madefaceret in æquore plātas celeres. Omnis iuuentus. i. oēs iuuenes, effusa, tectis & agris ad illā uidēdā, & oīs turba matrū p̄spectat illā eutem, inhians. i. admirās animis attonitis, ut. i. quēadmodū honos Regi⁹ ostro. i. purpurea uolet illius humeros, & ut fibula innectat crinē auro. i. ipsa fibula aurea, & ut. i. quēadmodū ipsa ferat pharetram Lyciam a regione Asiæ, & quemadmodū ferat myrtum. i. hastam ex myrto pastorem. i. more pastorū cuspide præfixa. i. ex ferro præfixam habentem cuspidem.

Præparat octauo bellum quos mittat in hosteis;

MODESTINI IURISCONSULTI IN
Septimum Aeneidos Librum argumentum.

DAt belli signum Laurenti Turnus ab arce,
Mittitur & magni venulus Diomedis ad urbem,
Qui petat auxilium, & doceat, quæ caussa petendi,
Aeneas Diuum monitis adit Arcada Regem
Euandrum Arcadiæ profugum noua regna petentem,
Accipit auxilium, huic natum & socia agmina iungit
Euander: Pallas fatis comes ibat iniquis,
Iamq; habilis bello, & maternus lætus in armis,
Fataq; fortunaq; ducum, casusq; suorum
Sortitus clypeo, diuina intentus in arte est.

Præparat octauo. In hoc primo carmine strictim octauo libri materia prælibatur, deinde sequentibus decem carminibus latius idem argumentum exprimitur. dicitur igitur sic. Bellum. i. belli consilium præparat. i. adornat ac eligit eos milites, quos mittat. i. ducat & dirigat in hostes. i. aduersus inimicos, & hoc, octauo Aeneidos lib. Turnus Rutulorum Rex dat signum belli. i. præcipit classicum canere, ab arce Laurenti oppidi sui. Et Venulus orator quidam mittitur. s. a Latinis ad urbem magni Diomedis illius, qui interfuit expugnationi Troianæ, qui. s. Venulus petat auxilium. i. subsidium & succursum a Rege Diomede, & doceat. i. ostendat, quæ sit caussa petendi auxilium ab eo, quia aduersus Troianos etiam illius inimicos. Aeneas adit. i. petit Euandrum Arcada. i. Arcadiæ ortum, Regem. i. qui tunc temporis erat Rex, Euandrum dico, Arcadiæ profugum. i. exule, & petentem. i. inquirentem noua regna. i. imperium. Aeneas accipit auxilium a prædicto Euandro, & Euander Rex iungit huic. s. Aeneæ natum. i. filium Palladem, & agmina socia. i. exercitus amicabile: Pallas Euandri Regis filius ibat comes Aeneæ sed fatis iniquis. i. infelicibus, quia in bello immatura morte interceptus est. Et Aeneas iam habilis. i. præparatus bello. i. ad bellum, & lætus. i. alacris in armis matris, quæ arma Venus eius mater tradiderat illi, & sortitus. i. cum per sortem esset adeptus clypeo. i. in scuto fata, & fortuna, & casus suorum Ducum. i. posteriorum, qui futuri erant Duces & Imperatores, intentus est. i. totus stabat occupatus in arte diuina, id est, in calatura illius scuti, quæ facta nepotum suorum continebat, quæ omnia Dei Vulcani arte fabricata fuerant.

P. V. B. VERGI
LII MARONIS AENEIDOS

Liber octauus.

VT belli signum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco strepuerunt cornua cantu,
Vtq; acris concussit equos, utq; impulit arma,
Ex templo turbati animi, simul omne tu
multu
Coniurat trepido Latium, saeuitq; iuuentus
Effera. ductores primi Messapus, & Vfens,
Contemptorq; Deum Mezentius undiq; cogunt
Auxilia, & latos vastant cultoribus agros.
Mittitur & magni Venulus Diomedis ad urbem,
Qui petat auxilium, & Latio consistere Teucros.
Aduertum Aeneam classi, victosq; penates
Inferre & fatis Regem se dicere posci
Edoceat: multasq; viro se adiungere gentes

al. crepue-
runt.

¶ Ecphrasis.

VT, id est, postquam Turnus extulit, id est, erexit signum belli ab arce Laurenti, id est, ex Laurolauinio, & postquam cornua strepuerunt, id est, tubæ sonuerunt cantu, & postquam concussit equos acres, id est, fortes, & postquam impulit arma, id est, armatos, ex templo animi omnium fuerunt turbati, & omne Latium, id est, Italia tota coniurat in arma tumultu trepido, id est, festino, & iuuentus effera, id est, furiosa saeuit, id est, in furorem belli rapitur. Messapus & Vfens & Mezentius contemptor Deorum cogunt, id est, coadunant undiq; auxilia, id est, milites auxiliares, & vastant latos agros cultoribus, id est, agricolis. & Venulus mittitur orator ad urbem magni Diomedis, id est, Argirippam, quam post euerfionem Ilij condidit in Apulia, qui Venulus petat auxilium nomine Turni & Latinorum, & edoceat Teucros consistere Latio, & edoceat Aeneam aduertum classi inferre Latio penates Deos Troia victos, & edoceat Aeneam dicere se posci Regem Italiae fatis, et edoceat multas gentes se adiungere viro

Dardanio, & late Latio increbrescere nomen.
 Quid struat his coeptis; quem, si fortuna sequatur,
 Euentum pugnae cupiat, manifestius ipsi,
 Quam Turno Regi, aut Regi apparere Latino,
 Talia per Latium, quae Laomedontius heros
 Cuncta videns, magno curarum fluctuat aestu:
 Atque animum nunc huc celerem, nunc diuidit illuc.
 In partesque rapit varias, perque omnia versat:
 Sicut aquae tremulum labris vbi lumen ahenis
 Sole repercussum, aut radiantis imagine Lunae
 Omnia peruolat late loca, iamque sub auras
 Erigitur, summiq; ferit laquearia tecti,
 Nox erat, & terras animalia fessa per omnes
 Alituum, pecudumque, genus sopor altus habebat,
 Cum pater in ripa, gelidique sub aetheris axe
 Aeneas tristi turbatus pectora bello
 Procubuit, seramque dedit per membra quietem.

¶ Ecphrasis

Dardanio, quasi dicat, etiam ipsius Diomedis hosti, et doceat nomen Troianorum late, id est, ualde increbrescere, id est, celebrari Latio, id est, in Italia. Et doceat quid struat, id est, molliatur Aeneas his coeptis, id est, rebus, quas inccepit, quae euentum pugnae, si fortuna sequatur, id est, faueat, cupiat. i. uelit Aeneas, manifestius apparere ipsi Diomedi, quam aut Turno Regi, aut Regi Latino. Quae omnia heros Laomedontius, id est, Troianus uidens per Latium fieri fluctuat magno aestu, id est, perturbatione curarum, atque diuidit animum, id est, cogitationem celerem nunc huc nunc illuc, et rapit animum in partes uarias, et uersat per omnia animum et cogitationem. Et ponit comparationem. Sicut lumen tremulum repercussum sole, id est, quod repercutitur in labris aquae ahenis, id est, peluibus, aut repercussum imagine Lunae radiantis, lumen, inquam, repercussum uolat late per omnia loca, et iam, id est, aliquando erigitur sub auras, et ferit laquearia summi tecti. Nox erat, et sopor. i. somnus altus. i. profundus habebat animalia fessa per omnes terras, et habebat genus alituum et pecudum, cum pater Aeneas turbatus pectora bello tristi procubuit in ripa Tyberidis sub axe aetheris gelidi, id est, sub dio, et dedit quietem seram per membra.

Huic

Huic Deus ipse loci fluuio Tyberinus amoeno
 Populeas inter senior se attollere frondes
 Visus: eum tenuis glauco uelabat amictu
 Carbasus, & crines umbrosa tegebat arundo,
 Tum sic affari, & curas his demere dictis:
 O sate gente Deum, Troianam ex hostibus urbem
 Qui reuehis nobis, aeternaque Pergama seruas,
 Expectate solo Laurenti, aruisque Latinis,
 Hic tibi certa domus, certi. (ne absiste) Penates,
 Neu belli terrere minis, timor omnis, & irae,
 Concessere Deum.
 Iamque tibi, ne uana putes haec fingere somnum,
 Littoreis ingens inuenta sub ilicibus sus
 Triginta capitum foetus enixa, iacebit
 Alba solo recubans: albi circum ubera nati.
 Hic locus urbis erit, requies ea certa laborum.
 Ex quo terdenis urbem redeuntibus annis.

¶ Ecphrasis.

Ipsa Tyberinus Deus loci, id est, fluminis amoeni, uisus est huic, id est, Aeneae attollere se inter frondes populeas. Carbasus genus lini candidissimi, id est, uestis carbasina et tenuis uelabat eum amictu glauco, id est, uiridi, et arundo umbrosa tegebat illius crines. Tunc Tyberinus uisus est affari, id est, alloqui Aeneam sic, id est, in modum sequentem. O Aenea sate, id est, genite ex gente Deorum, qui reuehis nobis, id est, Latinis urbem Troianam ex hostibus, quasi dicat, qui Troiam nobis reportas, quae duce Dardano quondam a nobis profecta est, o Aenea, dico, expectate solo Laurenti, quae pro id est aruis Latinis. Hic, id est, in Latio domus est tibi certa, et penates sunt tibi certi, ideo ne absiste, id est, non cedas, neu terrere, id est, non terrearis minis belli, quia omnis tumor et ira Deorum in Troianos concesserunt, id est, recesserunt, quasi dicat, iam sunt placati, et ne putes somnum fingere tibi haec uana. Dicam tibi signum certitudinis: quod sus ingens inuenta sub ilicibus littoreis, enixa foetus triginta capitum, id est, quae peperit triginta porcellos, iacebit, sus, dico, alba recubans solo, et nati albi circum ubera. Hic, scilicet, ubi suam illam inueneris, erit locus urbis, et ea erit requies certa laborum. Ex quo Ascanius condet Albam urbem.

timor alij
 tumor
 alij. Confe
 dere

Origo Al
 banae urbis
 penes qua
 fuit impe
 rium: ideo
 uocat eam
 requie cer
 tam laboru
 rum.

z

Ascanius clarī condet cognominis Albam,
 Haud incerta cano: nunc qua ratione, quod instat,
 Expedias victor, paucis, aduerte, docebo.
 Arcades his oris; genus a Pallante profectum,
 Qui regem Euandrum comites, qui signa secuti
 Delegere locum, & posuere in montibus urbem,
 Pallantis proauī de nomine Pallanteum,
 Hi bellum assidue ducunt cum gente Latina:
 Hos castris adhibe socios, & foedera iunge.
 Ipse ego te ripis, & recto flumine ducam,
 Aduersum remis superes subuectus ut annem,
 Surge age nate Dea, primisque cadentibus astris
 Iunoni fer rite preces, iramque, minasque
 Supplicibus supera votis; mihi victor honorem
 Perfolues, ego sum pleno quem flumine cernis
 Stringentem ripas, & pingua culta secantem
 Cæruleus Tybris, cælo gratissimus amnis:

¶ Euphrasis.

Ascanius, dico, cognominis clarī, & hoc terdenis, id est, triginta annis redeuntibus, id est, post annos triginta. Ego dico Tyberinus cano haud incerta, id est, immo certa. Nunc aduerte quia ego docebo te paucis uerbis, qua ratione expedias quod instat, id est, periculum quod impendet. Arcades genus profectum a Pallante, id est, originem trahens, qui comites secuti sunt Regem Euandrum, & illius arma, delegere locum his oris, & posuere urbem in montibus nomine Pallanteum dictum de nomine Pallantis proauī. Hi, inquam, Arcades ducunt assidue bellum cum gente Latina, id est, cum Latinis, adhibe igitur hos Arcades castris socios, & iunge cum illis foedera. Ipse ego, id est, aqua fluminis mei ducam te ripis & flumine recto, subaudi, arboribus, ut tu subuectus, id est, sursum uectus superes remis, id est, remigio annem aduersum, id est, fluuium contra suum cursum. Igitur o nate Dea surge, & primis austris, id est, uentis cadentibus, fer rite, id est, ex ordine Iunoni preces, & supera uotis supplicibus iras & minas. Tu uictor perfolues mihi honorem, id est, sacrificium. Ego sum Tybris cæruleus, quem cernis stringentem ripas, id est, tangentem flumine, et secantem culta pingua, Tybris, dico, amnis gratissimus cælo. Dijs cælestibus.

Hic mihi magna domus, celsis caput urbibus exit,
 Dixit: deinde lacu fluuius se condidit alto,
 Ima petens: nox Aeneam, somnusque reliquit,
 Surgit, & ætherei spectans orientia Solis
 Lumina, rite cauis vndam de flumine palmis
 Sustulit, ac tales effudit ad æthera voces:
 Nymphæ Laurentes, Nymphæ, genus amnibus vnde est:
 Tuque o Tybris, tu o genitor cum flumine sancto,
 Accipite Aeneam: & tandem arcete periculis,
 Quo te cunctus lacus miserantem incommoda nostra
 Fonte tenet, quocumque solo pulcherrimus exis,
 Semper honore meo, semper celebrabere donis:
 Corniger Hesperidum fluuius regnator aquarum,
 Adsis o tandem, & propius tua numina firmes.
 Sic memorat: geminasque legit de classe biremes,
 Remigioque aptat, socios simul instruit armis,
 Ecce autem subitum, atque oculis mirabile monstrum:

¶ Euphrasis.

Hic, id est, in hoc loco magna domus est mihi, & caput exit in celsis urbibus. Dixit Tybris, deinde fluuius condidit se in lacu alto petens ima, id est, fluminis profunda, et nox & somnus reliquit Aeneam, id est, simul cum nocte somnus illum reliquit. Surgit Aeneas, & spectans lumina orientia Phœbi ætherei, id est, Solis sustulit palmis cauis, id est, concauitate palmarum, vndam de flumine Tybris, ac effudit tales uoces ad æthera, id est, ad Deos cælestes, dicens. O Nymphæ Laurentes, id est, Latina, Nymphæ dico, unde, id est, a quibus genus, id est, origo est amnibus, id est, fluminibus, et tu o Tybris pater cum tuo flumine accipite Aeneam, & tandem arcete me periculis, id est, defendite. O fluuius pro fluuie corniger, quia omnia flumina cornuta finguntur, regnator, id est, Rex aquarum Hesperidum, id est, Italicarum, tu semper celebrabere meo honore, id est, sacrificio, & semper celebrabere meis donis, & hoc, quocumque solo lacus, unde fluis, tenet te miserantem incommoda nostra, & quocumque fonte tu pulcherrimus exis. O Tybris, inquam, adsis tandem, & tu propius, id est, propitius firmes tua numina, id est, tua oracula. Sic memorat Aeneas, & legit, id est, eligit geminas biremes, id est, duas naues, & aptat illas remigio, id est, remigiibus, & instruit socios armis. Ecce autem subitum

tand. caly
 tantum

Iudiciū cō
pertum.

Candida per syluam cum foetu concolor albo
 Procubuit, viridicq; in littore conspicitur sus,
 Quam pius Aeneas, tibi enim, tibi maxima Iuno
 Mactat sacra ferens, & cum grege sistit ad aram,
 Tybris ea fluuium, quam longa est, nocte tumentem
 Leniit, & tacita refluens ita substitit vnda,
 Mitis vt in morem stagni, placidaeq; paludis
 Sterneret æquor aquis, remo vt luctamen abesset.
 Ergo iter inceptum celerant rumore secundo:
 Labitur vncta vadis abies: mirantur & vnda,
 Miratur nemus insuetum fulgentia longe
 Scuta virum fluio, pictasq; innare carinas,
 Olli remigio noctemq; diemq; fatigant,
 Et longos superant flexus, varijsq; teguntur
 Arboribus, viridesq; secant placido æquore sylvas,
 Sol medium cœli conscenderat igneus orbem,

rumore,
Hebrissen.
legit Rumone, ut sit
cognomen
Tybridis.

¶ Ecphrasis.

sus candida concolor cum foeto albo, id est, eiusdem coloris procubuit, & conspicitur in littore uiridis, sus, dico, monstrum subitum atq; mirabile oculis. Quam suem pius Aeneas ferens sacra mactat, & cum grege porcellorum sistit illam ad aras Iunonis. Tybris Deus leniit, id est, mitigauit fluitum suum tumentem ea nocte, qua Aeneas nauigauit, quam longa est, & Tybris refluens, id est, retrofluens ita substitit unda tacita, ut sterneret æquor aquis, id est, æqualitatem æquarum faceret in modum stagni mitis, id est, tranquilli, & paludis placida, & ita ut luctamen, id est, impulsus abesset remo, id est, non esset opus remigio. Ergo Aeneas & socij celerant iter Rumone, id est, Tybri, qui Rumo cognominatur secundo, immo aduerso, sed hic posuit pro facili. Itaq; abies vncta, id est, nauis labitur uadis, id est, per uada fluminis, & unda mirantur, & nemus insuetum talia uidere miratur scuta uirorum longe, id est, ualde fulgentia, & carinas pictas innare fluio. Olli pro illi Troiani fatigant diem & noctem, immo ipsi fatigantur remigio, & superant longos flexus, id est, circuitus fluminis, & teguntur varijs arboribus, quæ in ripa fluminis erant, & secant, id est, transeunt sylvas uirides, id est, inter arbores æquore placido, id est, flumine tranquillo. Sol igneus, id est, calidus ab effectu, conscenderat medium

Cum muros, arcemq; procul, & rara domorum
 Tecta vident, quæ nunc Romana potentia cœlo
 Aequauit: tum res inopes Euandrus habebat,
 Ocyus aduertunt proras, vrbicq; propinquant.
 Forte diem solemnem illo Rex Arcas honorem
 Amphitryoniadæ magno, Diuisq; ferebat
 Ante urbem in luco, Pallas huic filius vna,
 Vna omnes iuuenum primi, pauperq; senatus
 Tura dabant, tepidusq; cruor fumabat ad aras.
 Vt celsas videre rates, atq; inter opacum
 Adlabi nemus, & tacitis incumbere remis,
 Terrentur visu subito: cunctiq; relictis
 Consurgunt mensis: audax quos rumpere Pallas
 Sacra vetat, raptocq; volat telo obuius ipse.
 Et procul e tumulto: iuuenes, quæ causa subegit
 Ignotas tentare vias: quo tenditis: inquit.
 Qui genus: vnde domos: pacem ne huc fertis, an arma?

¶ alij ac

Sacra Her
culis.

alij tacitos

¶ Ecphrasis.

orbem cœli. i. meridies erat, cum Troiani uident muros Euandri, & uident rara tecta domorum, quæ, subaudi loca, Romana potentia nunc æquauit cœlo, sed Euandrus tunc habebat res inopes. i. pauperes et Troiani aduertunt prorsus nauis, & propinquant urbi. Rex Arcas, id est, Euander forte illo die ferebat honorem solemnem, id est, sacrificium anniuersarium Amphitryoniadæ magno, id est, Herculi filio Amphitryonis putatiuo, et relijs Diuis, id est, ante urbem in luco. i. sylua quadam sacra. Et Pallas filius Euandri huic. i. cum hoc una, id est, simul, & una omnes primi iuuenum, id est, principes, & Senatus eo tempore pauper dabant tura Herculi, & cruor tepidus fumabat ad aras, in quibus hostiæ sacrificabantur. Et ut. i. posteaquam Arcades uidere rates celsas, atque allabi, id est, ad nauis gare inter nemus opacum, et Troianos incumbere remis tacitis, putantes esse hostes terrentur visu subito, & relictis mensis cuncti consurgunt, quos Pallas uetat interrumpere sacra, qui audax raptocq; volat telo obuius Troianis, & inquit procul e tumulto. O iuuenes, quæ causa subegit, id est, coegit uos tentare vias ignotas, & quo tenditis? Qui genus? id est, cuius generis estis? unde domos? id est, de qua patrias? Pacem nunquid fertis nobis, an arma? id est, bellum.

Tum pater Aeneas puppi sic fatur ab alta,
 Paciferæq; manu ramum prætendit oliuæ:
 Troiugenas, ac tela vides inimica Latinis,
 Quos illi bello profugos egere superbo,
 Euandrum petimus: ferte hæc, & dicite lectos
 Dardaniæ venisse duces, socia arma rogantes,
 Obstupuit tanto percussus nomine Pallas.
 Egredere o quicumq; es, ait: coramq; parentem
 Alloquere, ac nostris succede penatibus hospes,
 Accepitq; manu, dextramq; amplexus inhæsit,
 Progressi subeunt luco, fluuiumq; relinquunt.
 Tum Regem Aeneas dictis affatur amicis:
 Optime Graiugenum, cui me fortuna precari,
 Et vitta comptos voluit prætendere ramos,
 Non equidem extimui, Danaum quod ductor, & Arcas,
 Quodq; a stirpe fores geminis coniunctus Atridis:

¶ Ecphrasis.

Tum pater Aeneas fatur sic ab alta puppi, & prætendit manu ramum oliuæ paciferæ, id est, quæ insigne pacis est. Tu quicumq; es, vides Troiugenas, & tela inimica Latinis, quos nos illi Latini egere, id est, expulere bello superbo profugos, id est, fugatos. Et petimus Euandrum, id est, quærimus, ideo ferte, & dicite, id est, denunciate hæc illi, viros Dardaniæ, id est, Troianos uenisse rogantes arma socia, id est, auxiliaria. Tunc Pallas percussus tanto nomine, id est commotus obstupuit, & ait: o quicumq; es egredere ex nauis, & alloquere parentem meum Euandrum coram, & o hospes succede nostris penatibus, id est, domui, & excepit Aeneam, scilicet, Pallas manu, & amplexus dextram Aeneæ inhæsit illi. Progressi urbem uersus subeunt luco, id est, succedunt, & relinquunt fluuium. Tunc Aeneas affatur Regem Euandrum dictis amicis, & in amorem & beneuolentiam conciliantibus. O optime Graiugenum pro Graiugendarum, id est, Græcorum, cui fortuna uoluit me prætendere, id est, præferre tibi ramos oliuæ comptos uitta, id est, lemniscatos. Ego non extimui uenire ad te, quia tu fores ductor, id est, Rex Danaorum, & quia fores Arcas, id est, Græcus, & quod pro quia tu fores coniunctus geminis Atridis, id est, Agamemnoni & Menelao a stirpe, id est, generis origine. Sed

Sed mea me uirtus, & sancta oracula Diuum,
 Cognaticq; patres, tua terris dedita fama
 Coniungere tibi, & fatis egere uolentem,
 Dardanus Iliacæ primus pater urbis, & autor,
 Electra (ut Graij perhibent) Atlantide cretus,
 Adueritur Teucros, Electram maximus Atlas
 Edidit, æthereos humero qui sustinet orbis.
 Vobis Mercurius pater est, quem candida Maia
 Cyllene gelido conceptum uertice fudit,
 At Maiam (auditis si quicquam credimus) Atlas,
 Idem Atlas generat, cœli qui sydera tollit.
 Sic genus amborum scindit se sanguine ab vno.
 His fretus, non legatos, neq; prima per artem
 Tentamenta tui pepigi: me me ipse, meumq;
 Obieci caput, & supplex ad limina ueni.
 Gens eadem, quæ te, crudeli Daunia bello

¶ Ecphrasis.

mea uirtus, nimis arroganter hoc de se dicit, & oracula sancta Deorum, & patres cognati, id est, maiores consanguinei, & tua fama dedita terris, coniungere me tibi, & egere, id est, compulere fatis me non inuictum sed uolentem. Et quod sint propinqui sanguine ostendit dicens. Dardanus primus pater & autor urbis Troiæ, cretus, id est, genitus ex Ioue & Electra Atlantidis filia, ut Graij perhibent, adueritur ad Teucros, id est, ad Troiam. Maximus Atlas edidit, id est, genuit Electram, qui Atlas sustinet humero orbis æthereos, id est, cœlum. Vobis quoq; o Euander Mercurius est pater, quem conceptum in uertice gelido Cyllene montis Arcadiæ Maia candida fudit, id est, peperit. At si nos quicquam credimus, id est, credere debemus auditis, idem Atlas, qui Electram genuit, generat Maiam, qui Atlas tollit, id est, sustinet cœlum uertice, id est, capite. Et sic genus amborum, id est, meum & tuum, scindit, id est, diuidit se ab uno sanguine, ego itaq; fretus, id est, confisus his, quæ dixi, non nisi Legatos, ne pepigi, id est, pactus sum per artem prima tentamenta, id est, experimenta tui, sed obieci tibi me, & meum caput, id est, uitam, & ego supplex ueni ad tua limina. Eadem gens Daunia, id est, Rutuli, quæ insequitur te, insequitur nos Troianos bello crudeli, qui Rutuli si pellant nos,

Alludit ad
 historiam,
 & condi-
 tionem si-
 tus Atlan-
 tis mōtis.

duces alij
 uiros

Occupatio,
 cur cū
 Troianus
 sit, ueniat
 tamen sup-
 plex ad
 Græcum.

Insequitur; nos si pellant, nihil abfore credunt,
 Quin omnem Hesperiam penitus sua sub iuga mittant;
 Et mare, quod supra, teneant, quodq; alluit infra,
 Accipe, daq; fidem: sunt nobis fortia bello
 Pectora, sunt animi, & rebus spectata iuuentus,
 Dixerat Aeneas: ille os, oculosq; loquentis,
 Iamdudum & totum lustrabat lumine corpus,
 Tunc sic pauca refert: Ut te fortissime Teucrum
 Accipio, agnoscoq; libens: ut uerba parentis,
 Et vocem Anchisæ magni, vultumq; recordor:
 Nam memini Hesionem visentem regna sororis
 Laomedontiaden Priamum Salamina petentem
 Protinus Arcadiæ gelidos inuisere fines:
 Tum mihi prima genas vestibat flore iuuenta,
 Mirabarq; duces Teucros, mirabar & ipsum
 Laomedontiaden, sed cunctis altior ibat
 Anchises: mihi mens iuuenili ardebat amore

Ardor iu-
 uenilis.

¶ Ecphrasis.

nihil credunt abfore, id est, deesse, quin mittant penitus sub sua iuga, id est, pote-
 statem omnem Hesperiam, id est, Italiam, & teneant omne, quod mare abluit su-
 pra & infra, id est, mare Adriaticum & Tyrrhenum, inter quæ, tota Italia con-
 tinetur. Igitur accipe fidem meam, & da fidem tuam, & ut bene de hoc foede-
 re sperare possimus, pectora fortia bello sunt nobis, & iuuentus spectata, id
 est, probata rebus est nobis. Aeneas dixerat, id est, orationi finem imposuit,
 & ille, scilicet, Euander lustrabat, id est, aspiciebat toto lumine, id est, uisus ob-
 tutu, iam dudum, id est, paulo ante oculos & corpus Aeneæ loquentis. Tunc
 refert pauca sic, id est, in modum sequentem. O fortissime Teucrorum, ut libens,
 id est, quam libenter accipio, & agnosco te, & ut, id est, quomodo recordor te
 considerans & uerba & uocem & uultum magni Anchisæ parentis tui. Nam
 ego memini Priamum Laomedontis filium uisentem regna Hesionæ sororis, &
 petentem Salamina insulam, ubi regnabat Thelamon cum Hesionæ, inuisere pro-
 tinus fines gelidos Arcadiæ, ubi ego regnabam. Prima iuuentus uestibat mihi
 tunc genas flore, id est, barbæ lanugine, et mirabar duces Teucros, et mirabar ipsum
 Laomedontiaden, id est, Priamum, sed Anchises pater tuus ibat altior cunctis alijs.

Compellare virum, & dextræ coniungere dextram.
 Accessi, & cupidus Phenei sub mœnia duxi,
 Ille mihi insignem pharetram, Lyciasq; sagittas
 Discedens, chlamydemq; auro dedit intertextam,
 Frænâq; bina, meus quæ nunc habet aurea Pallas,
 Ergo, & quam petitis, iuncta est mihi foedere dextra:
 Et lux cum primum terris se crastina reddet,
 Auxilio lætos dimittam, opibusq; iuuabo.
 Interea sacra hæc (quando huc uenistis amici)
 Annua, quæ differre nefas, celebrate fauentes
 Nobiscum: & iam nunc sociorum assuescite mensis,
 Hæc ubi dicta, dapes iubet, & sublata reponi
 Pocula, gramineoq; uiros locat ipse sedili,
 Præcipuum toro, & uilloso pelle leonis
 Accipit Aeneam, solioq; inuitat acerno.
 Tum lecti iuuenes certatim, aræq; sacerdos
 Viscera tosta ferunt taurorum, onerantq; canistris

lecti alij
 lecti

¶ Ecphrasis.

Mens ardebat mihi amore iuuenili compellare utrum, id est, alloqui Anchisen, &
 coniungere dextram dextræ. Itaq; accessi ad illum, & ego cupidus duxi illum sub
 mœnia Phenei, qui Rex fuit Arcadiæ. Ille itaq; discedens a me, dedit mihi pha-
 retram insignem, & sagittas Lycias a Lycia Asiæ regione, & dedit mihi chlamy-
 dem intertextam auro, & bina fræna aurea, quæ Pallas filius meus nunc habet. Er-
 go dextra, id est, fides, quam petitis, est mihi nobiscum iuncta foedere, & cum primū
 lux crastina reddet se, id est, restituetur terris, ego dimittam uos lætos auxilio, &
 iuuabo uos opibus, id est, facultate mea. Sed o amici, quando pro quoniam ueni-
 stis huc, fauentes celebrate nobiscum hæc sacra Herculis annua, id est, anniuersa-
 ria, quæ differre in aliud tempus est nefas, & assuescite mensis sociorum iam, id
 est, nunc, ex quo foedus est a uobis initum. Vbi hæc sunt dicta ab Euandro, iubet da-
 pes & pocula iam sublata ex mensa reponi, & locat uiros, id est, sedere facit in
 sedili gramineo, id est, herboso, & accipit Aeneam præcipuum in toro & in pel-
 le leonis uilloso, in qua ipse Euander discumbebat, & inuitat illum in solio acerno,
 id est, sede Regia ex acere facta. Tūc iuuenes ministri lecti, atq; sacerdos aræ
 ferunt tosta uiscera, id est, carnes taurorum, & onerant canistris dona Cereris labo-
 2 v

Dona laboratæ Cereris, Bacchumq; ministrant,
Vescitur Aeneas simul, & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis.

Lustralia
exta.

Postquam exempta fames, & amor compressus edendi

Rex Euandrus ait: non hæc solennia nobis,

ue alij q;

Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram

Vana superstitio, veterum ue ignara Deorum

alij Iapri-
dem

Imposuit; sæuis hospes Troianæ periclis

Seruati facimus, meritosq; nouamus honores,

alij Deie-
ctæ.

Iam primum saxis suspensam hanc aspice rupem,

Disiectæ procul ut moles, desertaq; montis

Fabula Ca-
ci.

Stat Domus, & scopuli ingentem traxere ruinam.

tegebat a-
lij tenebat

Hic spelunca fuit vasto submota recessu,

Semihominis Caci facies quam dira tegebat

Solis inaccessam radijs, semperq; recenti

Cæde tepebat humus, foribusq; affixa superbis

Ora uirum tristi pendebant pallida tabo.

¶ Ecphrasis.

rate. i. panes laboratos & diligenter subactos, & ministrant Bacchum. i. uinum, Aeneas itaq; & iuuetus Troiana uescitur simul tergo bouis perpetui. i. qui anni uersario sacrificio edebatur, & uescitur extis lustralibus. i. quæ in expiatione sacrificabantur. Igitur. i. postquam fames exempta. i. euacuata est cibo, & amor. i. libido edendi est compressus, Rex Euandrus ait: Vana superstitio. i. falsa religio & ignara Deorum ueterum non imposuit nobis hæc sacra solennia, id est, annis uersaria, & has dapes ex more sacras, & hanc aram tanti numinis, quantus fuit Hercules. Sed o Hospes Troiane. i. Aenea nos seruati facimus, & renouamus honores meritos. i. hæc sacrificia. Iam primum aspice hanc rupem suspensam saxis pendentibus, & ut. i. quemadmodum moles. i. saxa & rupes stant disiectæ & diuulsæ, & aspice ut domus montis stat deserta, & ut scopuli traxere ruinam ingentem, quia erant rupes, quæ ex montis Aucuntini cacumine ceciderant. Spelunca Caci semihominis & semiferi submota recessu uasto. i. secreto fuit hic. i. in hoc loco, quem tibi monstrauit, quam speluncam inaccessam radijs solis dira facies tegebat Humus tepebat cæde. i. sanguine occisorum, & ora pallida. i. capita uirum pro uirorum affixa foribus superbis pallida tristi tabo. i. cruore nigro pendeant.

Huic monstro Vulcanus erat pater: illius atros
Ore uomens ignes, magna se mole ferebat.
Attulit & nobis aliquando optantibus ætas
Auxilium, aduentumq; Dei: nam maximus ultor
Tergemini nece Geryonis, spolijsq; superbus
Alcides aderat, taurosq; hac victor agebat
Ingentes, vallemq; boues, amnemq; tenebant,
At furis Caci mens efferæ, nequid inausum,
Aut intentatum sceleris ue, doli ue fuisset,
Quattuor a stabulis præstanti corpore tauros
Auertit, totidem forma superante iuuenças,
Atq; hos, nequa forent pedibus uestigia rectis,
Cauda in speluncam tractos, uersisq; uiarum
Indicijs raptos, saxo occultabat opaco.
Quærentem nulla ad speluncam signa ferebant,
Interea cum iam stabulis saturata moueret
Amphitryonides armenta, abiturumq; pararet:

alij furis
alij intrat-
atum

¶ Ecphrasis.

Vulcanus erat pater huic monstro. i. Caco, qui uomens ore ignes illius, scilicet, Vulcani, qui Deus & tutela est ignis, atros, id est, fumosos ferebat se magna mole, id est, magnitudine corporis. Sed ætas, id est, tempus attulit nobis optantibus aliquando auxilium, & pro id est aduentum Dei. Nam Alcides, id est, Hercules aderat ultor maximus superbus nece & spolijs Geryonis Hispaniæ Regis tergemini, id est, tricipitis, & ille Hercules uictor agebat hac ex Hispania tauros ingentes, & iam boues tenebant uallem & amnem, id est, Tybrim. At mens Caci efferæ, id est, efferata furis auertit, id est, abegit quattuor tauros corpore præstanti, & totidem iuuenças forma, id est, pulchritudine superante, quod fecit, nequid sceleris aut doli fuisset inausum & intentatum. Atque nequa uestigia forent pedibus rectis, Cacus occultabat in antro opaco tauros illos raptos, tractos in speculam cauda, id est, a cauda indicis, id est, uestigijs uiarum uersis, & hoc, nequa uestigia forent, & ita nulla signa. i. uestigijs ferebat quærentem boues abactos in speluncâ. Sed interea, cum Amphitryonides. i. Hercules iam moueret a stabulis armenta saturata, et pararet abiturum. i. discessum.

Discessu mugire boues, atq; omne querelis
 Impleri nemus, & colles clamore relinqui.
 Reddidit vna bouum vocem, uastoq; sub antro
 Mugijt, & Caci spem custodita fefellit.
 Hic vero Alcidae Furijs exarserat atro
 Felle dolor, rapit arma manu, nodisq; grauatum
 Robur, & aerij cursu petit ardua montis.
 Tum primum nostri Cacum videre timentem,
 Turbatumq; oculis; fugit ilicet ocyor Euro,
 Speluncamq; petit, pedibus timor addidit alas.
 Vt sese inclusit, ruptisq; immane catenis
 Deiecit saxum, ferro quod & arte paterna
 Pendebat, fultosq; emuniit obice postes,
 Ecce furens animis aderat Tirynthius, omnemq;
 Accessum lustrans, huc ora ferebat, & illuc,
 Dentibus infrendens; ter totum feruidus ira.

¶ Euphrasis.

boues mugire, subaudi coeperunt in discessu, & omne nemus coepit impleri querelis, id est, mugitibus querulis, & colles coeperunt relinqui clamore, id est, mugitu. Tunc una bouum, quae fuerunt in spelunca, reddidit uocem, id est, ad altum mugitum remugijt, quae custodita sub antro uasto remugiens fefellit spem Caci. Hic uero, id est, tunc dolor exarserat Alcidae, id est, Herculi furijs & felle atro, id est, ira, & rapit arma manu & robur, id est, clauam, grauatum nodis, id est, nodosam et grauem, et petit cursu, id est, currens, ardua montis aerij, id est, alti, id est, arduum montem. Tunc primum nostri ciues uidere Cacum timentem, qui ante illud tempus nihil timebat, et uiderunt illum oculis turbatis, quod ipsum timoris signum est. Illicet. i. statim Cacus fugit ocyor, id est, uelocior Euro. sueto, et petit speluncam, timor addidit alas, id est, uelocitate pedibus. Vt. i. posteaquam inclusit sese in spelunca, et deiecit saxum immane, id est, maximum, quo pro spelunca ostio utebatur, quod saxum pendebat ferro, id est, catenis, quas ruperat, et arte paterna, id est, Vulcani, qui Caco machinam illam fecerat. Et postquam emuniit pro emuniuit obice, id est, saxo illo postes, id est, ianuas speluncae, ecce Tirynthius fures animis. i. Hercules iratus aderat, et lustrans, id est, circumiens omnem accessum, id est, aditum speluncae, infrendensq; dentibus;

Lustrat Auentini montem, ter saxea tentat
 Limina nequicquam, ter fessus ualle refedit.
 Stabat acuta silex, praecisis vndiq; saxis
 Speluncae dorso insurgens, altissima visu,
 Dirarum nidis domus opportuna volucrum:
 Hanc, ut prona iugo leuam incumbibat ad amnem,
 Dexter in aduersum nitens concussit, & imis
 Auulsam soluit radicibus; inde repente
 Impulit impulsu quo maximus insonat aether:
 Dissultant ripae, refluitq; exterritus amnis.
 At specus, & Caci detecta apparuit ingens
 Regia, & umbrosae penitus patuere caernae:
 Non secus ac si qua penitus vi terra dehiscens
 Infernas referet sedes, & regna recludat
 Pallida Dijs inuisa, superq; immane Barathrum
 Cernatur, trepident immisso lumine Manes.

¶ Euphrasis.

ferebat ora huc & illuc, id est, ad omnes partes oculos conuertebat, & Hercules feruidus, id est, iratus lustrat totum montem Auentini, in quo erat Caci spelunca, & tentat ter limina saxea, id est, ostium ex saxo nequicquam, id est, frustra, & ille fessus ter refedit. Silex acuta, id est, lapis, stabat, id est, eminebat speluncae, & altissima visu, silex iterum dico, domus opportuna nidis uolucrum dirarum, ut noctuarum, bubonum. Tunc Hercules dexter, id est, a dextra parte nitens in aduersum, id est, impellens concussit, id est, labefactauit hanc silicem, ut prona incumbibat ad amnem, id est, Tybrim leuam, id est, qui erat ad sinistram, & soluit ab imis radicibus silicem auulsam. Deinde impulit illam repente, quo impulsu, id est, sonitu maximus aether insonat, & ripae dissultant. i. in diuersa tenduntur, & amnis Tybris exterritus refluit, id est, retrofluit. At specus, & pro id est ingens Regia Caci detecta apparuit, & caernae ante illud tempus umbrosae patuerunt penitus. Non secus ac si, id est, non aliter quam si terra dehiscens, id est, difflata penitus qua ui, id est, aliqua uiolentia referet, id est, aperiat sedes infernas, & recludat regna pallida, id est, nigra, hoc est, Inferos, & Barathrum immane, id est, Inferorum profunditas cernatur de super, & Manes, id est, animae trepident lumine immisso, id est, recepto. Ergo Alcides, id est, Hercules praemit telis

Vim iracundiae tribuunt medicum felli.

Vt bubonum strigum.

alij intonat

Ergo insperata deprensum in luce repente,
 Inclusumq; cauo saxo, atq; insueta rudentem
 Desuper Alcides telis premit, omniaq; arma
 Aduocat, & ramis, vastisque molaribus instat.
 Ille autem (neq; enim fuga iam super villa pericli est)
 Faucibus ingentem fumum (mirabile dictu)
 Euomit, inuoluitq; domum caligine caeca
 Prospectum eripiens oculis, glomeratq; sub antro
 Fumiferam noctem; committis igne tenebris.
 Non tulit Alcides animis, sed ipse per ignem
 Praecipiti iecit saltu, qua plurimus undam
 Fumus agit, nebulaeq; ingens specus aestuat atra,
 Hic Cacum in tenebris incendia vana vomentem
 Corripit in nodum complexus, & angit inhaerens
 Elisos oculos, & siccum sanguine guttur.
 Panditur extemplo foribus domus atra reuulsis,
 Abstractaeq; boues, abiurataeq; rapinae

¶ Euphrasis.

desuper Cacum deprensum repente luce insperata, & inclusam saxo cauo, id est, in antro, & rudentem insueta. i. nescio quid insuetum: & Hercules aduocat in illum omnia arma, & instat illi ramis. i. stipitibus, & molaribus. i. lapidibus. Ille autem, scilicet, Cacus euomit e faucibus ingentem fumum, quia iam nulla est fuga instantis periculi, & eripiens prospectum oculis omnium inuoluit domum caligine caeca, id est, tenebris, & glomerat, id est, inuoluit sub antro noctem fumiferam. i. tenebras ex fumo, ideo subdit tenebris committis igne, & interposuit mirabile dictu, id est, res mirabilis uideri. Tunc Alcides animis, id est, animosus natus tulit, & iecit se per ignem saltu praecipiti. i. ueloci, ea parte, qua fumus plurimus agit. i. emittit undam, & ea parte, qua specus ingens aestuat. i. feruet nebula atra. i. fumo. Hic, id est, tunc Hercules complexus Cacu in nodum corripit illum uomentem in tenebris uana incendia, & inhaerens illi angit, id est, premit oculos elisos, id est, factos, & guttur siccum sanguine. Et foribus reuulsis domus atra, id est, obsecura panditur, id est, patefuit extemplo, & boues extractae, id est, furto abactae, & rapinae abiuratae, id est, denegate ostenduntur caelo, id est, luci.

Caelo ostenduntur, pedibusq; informe cadauer
 Protrahitur: nequeunt expleri corda tuendo
 Terribiles oculos, vultum, villosaq; setis
 Pectora semiferi, atq; extinctos faucibus ignes.
 Ex illo celebratus honos, laetiq; maiores
 Seruauere diem: primusq; Potitius autor,
 Et domus Herculei custos Pinaria sacri
 Hanc aram luco statuit: quae maxima semper
 Dicitur nobis, & erit quae maxima semper.
 Quare agite o iuuenes, tantarum in munere laudum
 Cingite fronde comas, & pocula porcite dextris,
 Communemq; vocate Deum, & date vina volentes.
 Dixerat: Herculea bicolor cum populus umbra
 Velauitq; comas, folijsq; innexa pependit,
 Et sacer impleuit dextram scyphus: ocyus omnes
 In mensam laeti libant, Diuosq; precantur.
 Deuexo interea propior fit Vesper Olympo:

¶ Euphrasis.

cadauer informe, id est, turpe protrahitur a pedibus extra speluncam, Corda spectatorum nequeunt expleri tuendo, id est, aspiciendo oculos terribiles, & uultus, & pectora semiferi, id est, Caci uillosa setis, atq; ignes extinctos faucibus. Ex illo tempore siue uictoria honos celebratus est, id est, sacrificium, & maiores, id est, posteri Latini seruauere hunc diem: & Potitius primus autor, & domus Pinaria custos sacri Herculei, id est, Potitius et Pinarius sacerdotes Herculis statuerunt hanc aram luco, quae ara dicitur semper a nobis maxima, & quae semper erit nobis maxima. Quare o iuuenes agite, id est, eia cingite comas fronde, id est, corona ex frondibus, & porcite pro porrigit inuicem pocula in munere tantarum laudum, id est, in hoc Herculis sacrificio. Dixerat Euanter, cum populus bicolor, id est, frondes habens bicolores uelauit omnium comas umbra, id est, arbore Herculea, id est, Herculi sacra, & innexa folijs corona. i. ex populo facta pependit. Et scyphus sacer, id est, cuius in Herculis sacris usus erat frequens, impleuit dextram pro sua capacitate, & omnes laeti libant ocyus, id est, cito in mensam, & precantur Diuos. Interea Vesper fit propior, id est, propinquior, Olympo, id est, caelo deuexo, id est, inclinato.

Potitij, &
 pinarij Her-
 culis sacri
 ficuli.

Iamq; sacerdotes, primusq; Potitius, ibant
 Pellibus in morem cincti, flammascq; ferebant.
 Instaurant epulas, & mensæ grata secunda.
 Dona ferunt, cumulantq; oneratis lancibus aras.
 Tum Salij ad cantus, incensa altaria circum
 Populeis adsunt euincti tempora ramis.
 Hic iuuenum chorus, ille senum: qui carmine laudes
 Herculeas, & facta ferunt: vt prima nouerca
 Monstra manu, geminosq; premens eliserit angues:
 Vt bello egregias idem disiecerit vrbeis,
 Troiamq; Oechalamq;: vt duros mille labores
 Rege sub Euristheo fati Junonis iniquæ
 Pertulerit. tu Nubigenas inuicte bimembres
 Hyleumq; Pholumq; manu: tu Cressia maestas
 Prodigia, & vastum Nemeæ sub rupe leonem:
 Te Stygij tremuere lacus: te ianitor Orci
 Ossa super recubans antro semesa cruento.

Mostra do
 mita ab
 Hercule.

¶ Euphrasis.

Et iam sacerdotes, et primus Potitius, id est, princeps ibant incincti pellibus in
 morem. i. ex sacrorum consuetudine, et ferebant flammam, et instaurant. i. repon
 nunt epulas, et ferunt dona grata secunda mensæ, id est, nunces et poma, et qua
 uno nomine bellaria dicuntur, et cumulant aras lancibus oneratis. i. cibo plenis.
 Tunc Salij (sacerdotes erant Martij) euincti tempora, id est, coronati ramis popule
 is, id est, ex populo arbore adsunt ad cantus circum altaria incensa. Hic erat cho
 rus iuuenum, et ille erat chorus senum, qui ferunt, id est, referunt carmine lau
 des Herculeas, et illius facta. Vt. i. quemadmodum premens eliserit geminos an
 gues manu. appositue. prima monstra nouerca, id est, a nouerca obiecta illi, et
 ut disiecerit bello. i. expugnauit Troiam. i. illum, et Oechalam. appo. urbes egregi
 as, et ut pertulerit mille duos labores sub Rege Euristheo, et hoc fati Juno
 nis iniquæ. i. Herculi priuigno irate. O Hercules inuicte tu maestas pro maestasti
 Nubigenas bimembres. i. cetauros ex Nube et Ixione genitos, Hyleum Pholumq; nomi
 na sunt Cetaurorum, et tu maestasti manu prodigia Cressa. i. leonem Cretensem, et maestasti
 leonem vastum sub rupe Nemeæ syluæ: et lacus Stygij tremuerunt te, quoniam ad inferos de
 scendisti, et ianitor Orci Cerberus recubans super ossa semesa in antro cruento tremuit te.

Nec

Nec te vlla facies, non terruit ipse Typhœtis
 Arduus, arma tenens: non te rationis egentem
 Lernæus turba capitum circumstetit anguis.
 Salue vera Iouis proles, decus addite Diuis:
 Et nos, & tua dexter adi pede sacra secundo.
 Talia carminibus celebrant: super omnia Caci
 Speluncam adijciunt, spirantemq; ignibus ipsum.
 Consonat omne nemus strepitu, collesq; resultant,
 Exin se cuncti diuinis rebus ad urbem
 Perfectis referunt: ibat Rex obsitus æuo,
 Et comitem Aeneam iuxta, natumq; tenebat
 Ingrediens, varioq; viam sermone leuabat.
 Miratur, facileq; oculos fert omnia circum
 Aeneas, capiturq; locis, & singula lætus
 Exquiratq; auditq; virum monumenta priorum.
 Tum Rex Euandrus, Romanæ conditor arcis:
 Hæc nemora indigenæ Fauni, Nymphæq; tenebant,

¶ Euphrasis.

Nec vlla facies terruit te, nec ipse Typhœus arduus tenens arma terruit te.
 Nec anguis Lernæus, id est, Hydra circumstetit, id est, adortus est te egentem ra
 tionis, id est, perturbatum, et hoc turba, id est, multitudine suorum capitum.
 Ouera proles Iouis, et o decus addite Diuis, id est, Deorum numero salue, et
 adi, id est, accede pede secundo, id est, felici et ad nos et ad sacra. Et cele
 brant carminibus talia Herculis facta, et super omnia adijciunt speluncam Ca
 ci, quem strauit, vt supra retulit, et adijciunt ipsum Cacum spirantem ignibus.
 Tunc omne nemus consonat strepitu, et colles resultant, id est, per Echo reso
 nant. Exin pro deinde cuncti referunt se ad urbem rebus diuinis, id est, sacri
 ficio, perfectis. Rex Euander ibat obsitus æuo, id est, etate inuolutus, et tene
 bat iuxta se Aeneam comitem et natum Pallanta, et ingrediens leuabat viam,
 id est, viæ laborem uario sermone. Aeneas miratur, et circumfert oculos facis
 les per omnia, et capitur locis, id est, locorum amœnitate, et ille lætus exqui
 rit singula, et audit ab Euandro monumenta uirorum priorum. Tunc Rex Eu
 andrus conditor arcis Romanæ, id est, Pallantei, ubi postea fuit urbs Roma condi
 ta, inquit. Fauni et Nymphæ indigenæ, id est, inde geniti tenebant hæc nemora,

Mirū cur
Iunū præ-
terierit, q
tamen ante
Saturnū re-
gnauit, &
primus Ita-
liā forma-
uit legib⁹,
et bonis in-
stitutis.

Gensq; virum truncis, & duro robore nata:
Queis neq; mos, neq; cultus erat: nec iungere tauros;
Aut componere opes norant, aut parcere parto:
Sed rami, atq; asper victu venatus alebat.
Primus ab ætherio venit Saturnus Olympo
Arma Iouis fugiens, & regnis exul ademptis,
Is genus indocile, ac dispersum montibus altis
Composuit, legesq; dedit, Latiumq; vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.
Aureaq; (vt perhibent) illo sub rege fuere
Secula: sic placida populos in pace regebat:
Deterior donec paulatim, ac decolor ætas,
Et belli rabies, & amor successit habendi.
Tum manus Ausoniæ, & gentes venere Sicaniæ:
Sæpius & nomen posuit Saturnia tellus,
Tum Reges, asperq; immani corpore Tybris:
A quo post Itali fluuium cognomine Tybrim
Diximus; amisit verum vetus Albula nomen.

¶ Ecphrasis.

gens uirorū nata truncis, & duro robore, qd secundū poetas homines etiā ex arboribus nati esse putātur, quis pro quibus neq; mos. i. lex, neq; cultus erat, neq; norāt iungere tauros ad agriculturā, aut cōponere opes, aut parcere parto. i. acquiritis rebus. Sed rami. i. poma, aut uenatus asper uictu alebat illos. Saturnus primus fugiens arma Iouis, & exul regnis adēptis uenit ab Olympo æthereo in Latium. Is Saturnus cōposuit. i. erudituit genus Italarū indocile. i. indoctū, & dispersum in altis mōtib⁹, & dedit illis leges, & maluit uocari Latium a latēdo, quoniā latuisset in his horis. i. regionibus tutus a filij Iouis persecutione. Et, ut perhibent poete, secula aurea fuerūt sub illo Rege. s. Saturno, qui regebat populos sic in pace placida. Donec ætas deterior ac decolor. i. peior, uel minus bona, et rabies. i. cupidō belli, & amor habēdi secleratus. i. diuitiarum successit ætati aureæ. Tum. i. deinde manus Ausoniæ, & gentes Sicaniæ uenerunt in Latium, & tellus Saturnia. i. Latium deposuit nomē sæpius. Tū. i. deinde Reges fuerūt, et Tybris asper. i. fortis fuit corpore immani. i. procerō, a quo nos Itali postea diximus fluuium Tybrim cognomine, et Albula, quē cognominauim⁹ Tybrim, amisit uetus nomē.

Me pulsū patria pelagicq; extrema sequentem
Fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum
His posuere locis, matrisq; egere tremenda
Carmētis Nymphæ monita, & Deus autor Apollo.
Vix ea dicta: dehinc progressus monstrat & aram,
Et carmentalem Romano nomine portam:
Quam memorant Nymphæ priscū Carmētis honorem
Vatis fatidicæ, cecinit quæ prima futuros
Aeneadas magnos, & nobile Pallanteum,
Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Asylum
Rettulit, & gelida monstrat sub rupe Lupercal,
Parrhasio dictum Panos de more Licæi:
Nec non & sacri monstrat nemus Argileti,
Testaturq; locum, & letum docet hospitis Argi.
Hinc ad Tarpeiam sedem, & Capitolia ducit,
Aurea nunc, olim syluestribus horrida dumis.

¶ Ecphrasis.

Sed & fortuna omnipotens, & fatum non eluctabile. i. cui resisti nō potest. posuere in his locis me pulsū ex patria. s. Arcadia, et sequentē extrema pericula pelagi: & monita. i. oracula matris. s. Carmētis tremēda. i. ueneranda, et Apollo Deus & author egere. i. impulerunt me in hæc loca. Vix ea sunt dicta ab Euandro, & dehinc progressus monstrat aram & portam Carmentalem nomine Romano, quia sic est postea a Romanis appellata, quam sic memorat in honorem Nymphæ Carmētis uatis fatidicæ. i. prophetidis fatorum, quæ prima omnium cecinit. i. prædixit Aeneadas. i. Troianos futuros magnos, & cecinit Pallanteum futurū nobile, quia in eo loco Roma erat aedificāda. Hinc. i. deinde monstrat lucum ingentem, quem Romulus acer. i. fortis rettulit. i. fecit Asylum. i. locum impunitatis. Et præterea Euander monstrat sub rupe gelida. i. sub spelunca Lupercal dictū sic de more Parrhasio. i. Arcadico Panos Licæi a Liceo monte Arcadiæ, unde Vergilius uult Lupercal esse ductum. Nec non, id est, præterea monstrat Euander nemus Argileti, qui erat tunc nemus, & postea fuit uicus Romæ, & testatur locum, scilicet se non fuisse consciū, & docet letum. id est, mortē letalem Argi hospitis. Hinc. i. deinde Euander ducit Aeneam ad sedē Tarpeiam, & pro id est ad Capitolia nunc. i. nostra tēpestate aurea, sed olim. i. illo tēpore horrida dumis syluestribus.

Iam tum religio pauidos terrebat agrestes
 Dira loci: iam tum syluam, saxumq; tremebant,
 Hoc nemus, hunc, inquit, frondoso vertice collem
 (Quis Deus incertum est) habitat Deus: Arcades ipsum
 Credunt se vidisse Iouem, cum saepe nigrantem
 Aegida concuteret dextra, nimbosq; ciceret,
 Haec duo praeterea disiectis oppida muris
 Reliquias, veterumq; vides monimenta virorum:
 Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit urbem:
 Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen,
 Talibus inter se dictis ad tecta subibant
 Pauperis Euandri, passimq; armenta videbant
 Romanoq; foro, & Lautis mugire Carinis.
 Ut ventum ad sedes: Haec, inquit, limina victor
 Alcides subiit, haec illum regia cepit:
 Aude hospes contemnere opes, & te quoq; dignum
 Finge Deo, rebusq; veni non asper egenis.

al. arcem
 Ianiculum
 et Saturnia

¶ Ecphrasis

Iam tunc, id est, temporibus Euandri, religio loci diras, id est, capitolij terrebat
 agricolos pauidos, qui mira quaedam illic uidebant, & iam tunc tremebant syl-
 uam & locum illum. Et inquit Euander. Incertum est, quis Deus habitat hoc
 nemus, & hunc collem uertice frondoso, sed certu est, quod aliquis Deus habi-
 tat hic. Arcades credunt se uidisse ipsum Iouem, cum Iupiter saepe concuteret
 Aegida nigrantem, id est, pellem Amaltheae, quam sinistra manu sustinet, & cu
 ciceret nimbos, id est, tempestates dextra. Tu Aenea uidendo haec loca uides reli-
 quias & monumenta uirorum ueterum, quia Ianus pater condidit hanc ar-
 cem, et Saturnus condidit hanc, et utranq; digito monstrauit. Ianiculum fue-
 rat nomen huius arci, & Saturnia fuerat nomen illi. Talibus uerbis dictis in-
 ter se subibant ad tecta, id est, domum Euandri pauperis, & uidebant ar-
 menta mugire passim, & Romano foro, et carinis lautis, id est, in illis locis,
 in quibus postea fuit forum, et locus, qui dicitur ad Carinas. Ut uentum est
 ad sedes Euandri, inquit ille: Alcides uictor subiit haec limina, & haec regia
 mea cepit illum. Ideo o hospes aude contemnere opes, et finge te dignum Deo,
 id est, similem Herculi, & ueni non asper, immoletus rebus egenis. id est, ad res egenas.

Dixit: & angusti subter fastigia tecti
 Ingentem Aeneam duxit, stratisq; locauit
 Effultum folijs, & pelle Libystidis ursae.
 Nox ruit, & fuscis tellurem amplectitur alis.

al. Libystia
 dis

At Venus haud animo nequicquam exterrita mater,
 Laurentumq; minis, & duro mota tumultu,
 Vulcanum alloquitur, thalamoq; haec coniugis aureo
 Incipit, & dictis diuinum aspirat amorem:
 Dum bello Argolici vastabant pergama Reges
 Debita, casurasq; inimicis ignibus arces,
 Non ullum auxilium miseris, non arma rogauit
 Artis, opisq; tuae, nec te charissime coniux
 Incassum ve tuos volui exercere labores,
 Quamuis & Priami deberem plurima natis,
 Et durum Aeneae fleuissem saepe laborem.
 Nunc Iouis imperijs Rutulorum constitit oris:
 Ergo eadem supplex venio, & sanctum mihi numen
 Arma rogo genitrix nato, te filia Nerei,

al. diro

al. inspirat

al. Imperio
 al. aruis

¶ Ecphrasis.

Dixit Euander, & duxit Aeneam subter fastigia tecti angusti, & locauit illum
 effultum, id est, sustentatum folijs stratis, & in pelle ursae Libystidis, id est, Liby-
 cae. Nox deinde ruit, & complectitur tellurem alis fuscis, id est, umbra nigra. At
 Venus mater exterrita haud nequicquam, immo maxima ratione & causa, & co
 mota minis Laurentum, id est, Latinorum, & tumultu duro alloquitur Vulcanum
 maritum, & incipit haec, quae sequuntur, in thalamo aureo coniugis sui, & aspi-
 rat dictis suis diuinum amorem, cuius ipse Deus est filius. Dum Reges Argolici, id
 est, Graeci uastabant bello Pergama debita ignibus inimicis, & arces casuras igni-
 bus inimicis, eo, inquam, tempore non rogauit te ullum auxilium miseris, & non roga-
 ui te arma tuae artis & opis, qui faber est Vulcanus, & o coniux charissime ego
 nolui exercere incassum. id est, inuanum te, aut tuos labores, quamuis ego deberem plurima
 natis Priami, Paridem intelligit, & quamuis ego fleuissem saepe durum laborem Aeneae
 filij mei, qui nunc constitit in oris Rutulorum imperijs Iouis. Ergo ego supplex
 uenio, & ego genitrix rogo te, qui es mihi numen sanctum. id est, uenerabile, rogo in-
 quam te arma nato, & ab exemplo arguit. Filia Nerei. id est, Thetis mater Achillis.

Te potuit lachrymis Tithonia flectere coniux,
Aspice qui coeant populi, quæ mœnia clausis
Ferrum acuant portis, in me, excidiumq; meorum.

Dixerat: & niueis hinc atq; hinc Diua lacertis
Cunctantem amplexu molli fouet: ille repente
Accepit solitam flammam, notusq; medullas
Intrauit calor, & labefacta per ossa cucurrit:
Non secus atq; olim tonitru cum rupta corusco
Ignea rima micans percurrat lumine nimbos.
Sensit læta dolis, & formæ conscia coniux.

al. calefa-
sta.

ali. deuin-
ctus.

al. regnare

Tum pater æterno fatur deuictus amore:
Quid causas petis ex alto: fiducia cessit
Quo tibi Diua mei? similis si cura fuisset:
Tum quoq; fas nobis Teucros armare fuisset:
Nec pater omnipotens Troiam, nec fata vetabant
Stare, decemq; alios Priamum superesse per annos.

¶ Epiphraſis.

¶ coniuX Titonia, id est, aurora potuit flectere te lachrymis, ut fabricares arma Achylli & Mœnoni. Sed nunc aspice, qui populi coeant in Aeneæ exitum, & quæ mœnia acuant ferrum portis clausis in me, & in excidium, id est, euersionem meorum, id est, Trojanorum. Dixerat Venus, & Diua eadē fouet, id est, amplexatur Vulcanum cunctantem, id est, dubitantem: fouet, inquam, amplexu molli, et lacertis niueis hinc inde. Ille Vulcanus repente accepit flammā solitā, & calor notus, id est, libido consueta intrauit illius medullas, & cucurrit per ossa labefacta, id est, liquefacta. Et comparat. d. non secus atq; pro quam rima ignea micans, id est, fulgur, rupta olim, id est, aliquando tonitru corusco percurrat nimbos, id est, nubes lumine, id est, fulgore. ConiuX, id est, Venus læta dolis & conscia formæ, id est, propriæ pulchritudinis sensit illum cupidine raptum. Tum pater Vulcanus deuictus æterno amore fatur. i. dicit sic. O Diua, quid petis causas ex alto, id est, a remotioribus incipis, quod diffidentie signum est. & o Diua, fiducia mei quo cessit tibi: quia si cura similis, id est, talis qualis nunc est, fuisset tibi, tunc quoq; scilicet, tempore belli Troiani fuisset nobis fas armare Teucros. Et hoc, quia pater omnipotens, id est, Iuppiter, nec fata uetabant Troiam stare, & Priamum superesse per alios decem annos, quod potuisset armis meis perfici.

Et nunc si bellare paras, atq; hæc tibi mens est,
Quicquid in arte mea possum promittere curæ,
Quod fieri ferro, liquido ve potest electro:
Quantum ignes, animæq; valent, absiste precando
Viribus indubitare tuis. ea verba locutus
Optatos dedit amplexus, placidumq; petiuit,
Coniugis infusus gremio, per membra soporem,
Inde ubi prima quies medio iam noctis abactæ
Curriculo expulerat somnum: ceu foemina primum,
Cui tolerare colo vitam, tenuiq; Minerua,
Impositum cinerem, & sopitos suscitât ignes,
Noctem addens operi, famulasq; ad lumina longo
Exercet penso, castum vt seruare cubile
Coniugis, & possit paruos educere natos:
Haud secus ignipotens, nec tempore segnior illo
Mollibus e stratis opera ad fabrilia surgit.
Insula Sicanium iuxta latus, Aeoliamq;

al. potestur

al. surgit

Vulcanus
inter Siciliam et Læparum.

¶ Epiphraſis.

¶ si nunc paras bellare, & hæc mens, id est, consilium est tibi, absiste indubitare precando tuis viribus, id est, potius tibi polliceri debes, quicquid curæ, id est, laboris possum promittere tibi in arte mea, & quod potestetur, id est, potest fieri ex ferro & ex electro liquido, id est, auro, & quantum ignes solibus inspirati, & quantum animæ, id est, spiritus ualent. Et Vulcanus locutus ea uerba dedit amplexus optatos, & infusus gremio coniugis, id est, cū ea coiens petiuit somnum placidum per membra, id est, dormiuit. Inde ubi prima quies expulerat somnum medio curriculo, id est, cursu noctis iam exactæ, id est, præteritæ, cum, id est, quo tempore foemina suscitât cinerem ignibus impositum, & ignes sopitos, id est, qui cinere operi quodam modo uidentur dormire, foemina, dico, addens noctem operi, id est, noctis uigilias, foemina, dico, cui est cura tolerare uitam colo, & exercet famulas longo penso ad lumina, id est, ad lucernam, quod facit, ut possit seruare cubile coniugis castum, & educere, id est, educare paruos natos. Haud secus, id est, non aliter ignipotens, id est, Vulcanus nec segnior in illo tempore surgit e stratis mollibus, id est, ex lecto ad opera fabrilia. & describit locum, ubi Vulcanus officinam habet. d. Insula erigitur iuxta latus Sicanium, id est, Siculum.

Erigitur Liparen, fumantibus ardua saxis:
 Quam subter specus, & Cyclopum exesa caminis
 Antra Aetnaea tonant, validiq; incudibus ictus
 Auditi referunt gemitum, striduntq; cauernis
 Stricturae chalybum, & fornacibus ignis anhelat:
 Vulcani domus, & Vulcania nomine tellus.
 Hoc tunc ignipotens caelo descendit ab alto;
 Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,
 Brontesq; Steropesq; & nudus membra Pyracmon,
 His informatum manibus iam parte polita
 Fulmen erat, toto genitor quae plurima caelo
 Deicit in terras: pars imperfecta manebat,
 Treis hymbris torti radios, treis nubis aquosae
 Addiderant, Autuli treis ignis, & alitis Austri,
 Fulgores nunc terrificos, sonitumq; metumq;
 Miscebant operi, flammisq; sequacibus iras,
 Parte alia Marti currumq; rotasq; volucres
 Instabant: quibus ille viros, quibus excitat vrbes:

¶ Ecphrasis.

¶ iuxta Liparem Aeollam. i. unam ex insulis Aeolijs, insula, dico, ardua saxis fumantibus, subter qua Liparem aut Strongilem specus & antra Aetnaea exesa caminis. i. fornacibus consumpta sonat, & ictus ualidi auditi ex incudibus referunt gemitus. i. sonitus, & stricturae chalybu resonant cauernis. i. ferri massae, & ignis anhelat. i. spirat ex fornacibus. appo. domus Vulcani, & tellus Vulcania nomine. Ignipotens. i. Vulcanus descendit ab alto caelo hoc pro illuc. Et Brontes & Steropes & Pyracmon nudus membra Cyclopes exercebat ferrum in antro vasto. i. in spelunca Vulcani. Fulmen informatum. i. nondum perfectum sed parte iam polita erat his. Cyclopbus in manibus, quae. i. qualia plurima genitor deicit. i. iaculatur in terras, pars fulminis manebat imperfecta. Addiderant Cyclopes illi fulmini tris radios imbris torti, & totidem nubis aquosae, et totidem ignis, et totidem Austri alitis. i. alati. Nunc etiam miscebant fulgores terrificos, & sonitum & metum operi, & miscebant iras flammis sequacibus, ex omnibus namque his constant fulmina. In alta parte Cyclopes instabant, id est, instanter fabricabant Marti currum & rotas uolucres, id est, ueloces, quibus rotis ille excitat in bellum uiros & vrbes,

Hoc uolunt quida pro huc. codex tamen uetus habebat, Huc. fulgur ab actu ignis. Fulmina omnium tempore ex humido et calido. terrificos, al. horriferos

Aegidatq; horrificam, turbatae Palladis arma
 Certatim squamis serpentum, auroq; polibant:
 Connexosq; angueis, ipsamq; in pectore Diuae
 Gorgona defecto uertentem lumina collo.
 Tollite cuncta, inquit, coeptosq; auferte labores
 Aetnaei Cyclopes, & huc aduertite mentem,
 Arma acri facienda uiro: nunc uiribus usus,
 Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra:
 Praecipitate moras, nec plura effatus: at illi
 Ocyus incubuere omnes, pariterq; laborem
 Sortiti: fluit aes riuus, auricq; metallum,
 Vulnificusq; chalybs vasta fornace liquefcit.
 Ingentem clypeum informant, unum omnia contra
 Tela Latinorum: septenosq; orbibus orbes
 Impediunt: alij uentosis follibus auras
 Accipiunt, redduntq; alij stridentia tingunt
 Aera lacu, gemit impositis incudibus antrum.

¶ Ecphrasis

¶ polibant certatim Aegidam horrificam, id est, terrificam Palladis turbatae, id est, iratae, horrificam, inquam, squamis serpentum & auro: & polibant angues connexos, id est, inuicem colligatos, & ipsam Gorgona in pectore Diuae, id est, Medusae caput in Aegide, uertentem lumina, id est, oculos collo defecto. Et inquit Vulcanus ad illos. Tollite cuncta alia, et auferte coeptos labores. i. opera incepta o Cyclopes Aetnaei, & aduertite mentem huc, id est, animaduertite, quia arma sunt facienda uiro acri, id est, forti. Nunc est usus, id est, opus uiribus, & manibus rapidis, et nunc est opus omni arte magistra. Praecipitate moras, id est, tollite, nec effatus est plura. At illi omnes incubuere ocyus, et pariter sortiti sunt laborem: aes fluit riuus, id est, riuatim, et metallum auri, et chalybs vulnificus, id est, ferrum faciendo uulneri aptum liquefcit in fornace uasta, id est, magna. Et informant ingentem clypeum unum, scilicet, contra omnia tela Latinorum, et impediunt, id est, multiplicant septem orbes orbibus clypei. Alij accipiunt et reddunt auras, id est, spirant et respirant follibus uentosis. Alij tingunt, id est, temperant lacu, id est, aqua aera stridentia, cum aqua tinguntur. Et antrum gemit, id est, sonat incudibus positis, id est, incudum ictibus.

al. horrifera-ram.

Sapientiae clypeus.

al. est fatus

Illi inter sese multa vi brachia tollunt
 In numerum, versantq; tenaci forcipe massam,
 Hæc pater Aeolijs properat dum Lemnius oris,
 Euandrum ex humili tecto lux suscitatalma,
 Et matutini volucrum sub culmine cantus.
 Confurgit senior, tunicaq; inducitur artus,
 Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis.
 Tum lateri, atq; humeris Tegeæum subligat ensen,
 Demissa ab læua pantheræ terga retorquens.
 Necnon & gemini custodes limine ab alto
 Procedunt, gressumq; canes comitantur herilem.
 Hospitis Aeneæ sedem, & secreta petebat
 Sermorum memor, & promissi muneris heros,
 Nec minus Aeneas se matutinus agebat,
 Filius huic Pallas, olli comes ibat Achates.
 Congressi iungunt dextras, medijsq; residunt
 Aedibus: & licito tandem sermone fruuntur.

Regi⁹mos

¶ Ecphrasis.

Illi Cyclopes multa vi. i. uehementia tollunt brachia inter se in numerum. i. in ordinem, & uersant ferrum forcipe tenaci, a tenendo dicta. Dum pater Lemnius. i. Vulcanus, qui in Lemno insula colitur, properat facere hæc, q; dixi, lux alma & cantus uolucrum matutini sub culmine. i. tecto domus suscitatalma ex humili, & senior Euandrus confurgit, & inducitur pro induitur tunica artus, et circumdat plantis pedu uincula Tyrrhena. i. Tusca calciameta. Tum. i. deinde subligat ensen Tegeæum. i. Arcadicum lateri suo & humeris. Ipse, dico, Euander retorquens ab læua manu terga pantheræ, fera est nobis incognita. Necnon gemini canes custodes domus aut Regis præcedunt dominum, & comitantur gressum herilem ab alto limine domus. Heros, id est, Euander memor sermorum & muneris promissi die hesternæ petebat sedem & secreta, id est, penetralia Aeneæ hospitis sui. Nec minus Aeneas matutinus agebat se, id est, uentebat tempore matutino. Pallas filius ibat comes huic, scilicet, Euandro, & Achates ibat comes illi, scilicet, Aeneæ. Congressi, id est, conuenientes iungunt dextras, & residunt in medijs aedibus, id est, domo secretiori, & tandem fruuntur sermone licito id est, leto, quia nullus erat arbiter alienus. Et Euander

Rex prior hæc:
 Maxime Teucrorum ductor, quo sospite nunquam,
 Res equidem Troiæ victas, aut regna fatebor,
 Nobis ad belli auxilium pro nomine tanto
 Exiguæ vires: hinc Tusco claudimur amni,
 Hinc Rutulus premit, & murum circumsonat armis:
 Sed tibi ego ingentes populos, opulentaq; regnis
 Iungere castra paro: quam fors inopina salutem
 Ostentat: fatis huc te poscentibus affers. : —
 Haud procul hinc saxo incolitur fundata vetusto
 Urbis Agillinæ sedes: ubi Lydia quondam
 Gens bello præclara iugis infedit Hetruscis.
 Hanc multos florentem annos Rex deinde superbo
 Imperio, & sæuis tenuit Mezentius armis,
 Quid memorem infandas cædes? quid facta tyranni
 Effera: Dii capiti ipsius, generiq; referuent,
 Mortua quinetiam iungebat corpora uiuis,
 Componens manibusq; manus, atq; oribus ora,

Exordium
 quo sp̄e in
 ycit Anca.

Narratio,
 seu delibe=
 ratio quo=
 modo bellū
 sit suscipiē
 dum.
 Crudelitas
 Mezentij.

¶ Ecphrasis.

Rex prior dixit hæc. O maxime ductor Teucrorum Aeneæ, quo sospite ego nunquam fatebor res Troiæ uictas & deperditas, & regna Troiæ, uires exigue sunt nobis ad auxilium belli pro tanto nomine, id est, pro tui nominis gloria. Quia nos claudimur amni Tusco, hinc, id est, ab una parte, & hinc, id est, ab alia Rutulus, id est, Turnus premit nos, & sonat circum murum armis. Sed ego paro iungere tibi populos ingentes, & castra opulenta regnis, scilicet Tyrrhenorum, quam salutem fors inopina, id est, impræmeditata nunc ostentat, quia tu affers te huc fatis poscentibus, & quomodo illud sit enarrat. Sedes urbis Agillinæ fundata saxo uetusto incolitur haud procul hinc, ubi gens Lydia, quæ ex Asia uenit, præclara bello quondam infedit iugis Hetruscis, id est, in Hetruria. Rex Mezentius tenuit hanc gentem florentem per multos annos imperio superbo & armis sæuis. Nam quid ego memorem nunc cædes infandas, & facta effera, id est, crudelia tyranni Mezentij. Dii referuent, id est, remunerentur paria capiti ipsius & generi. Et componens manus & ora mortuorum manibus & oribus uiuorum iungebat corpora mortua uiuis, apposi.

Tormenti genus, & sanie, taboq; fluenteis
 Complexu in misero, longa sic morte necabat.
 At fessi tandem ciues infanda furentem
 Armati circumsistunt, ipsumq; domumq;
 Obtruncant socios, ignem ad fastigia iactant.
 Ille inter caedes Rutulorum elapsus in agros
 Confugere, & Turni defendier hospitibus armis.
 Ergo omnis Furis surrexit Hetruria iustis:
 Regem ad supplicium praesenti Marte reposcunt.
 His ego te Aenea ductorem milibus addam:
 Toto namq; fremunt condensae littore puppes,
 Signaq; ferre iubent, retinet longaeuus aruspex
 Fata canens: O Maoniae delecta iuuentus,
 Flos veterum, virtusq; virum, quos iustus in hostem
 Fert dolor, & merita accendit Mezentius ira,
 Nulli fas Italo tantam subiungere gentem:
 Externos optate duces, tum Hetrusca resedit

¶ Ecphrasis.

tormenti genus, subaudi, inauditum, & sic necabat illos longa morte in complexu misero sanie & tabo fluenti. At ciues, quae talia patiebantur, tandem fessi armati circumsistunt, id est, adoriuntur illum furentem infanda pro infande, & circumsistunt domum, & obtruncat. i. occidunt socios Regis, & iactant ignem ad fastigia domus. Ille Mezentius elapsus inter caedes suorum confugere pro effugit in agros Rutulorum, quorum est Turnus Rex, & defendier pro defensus est armis Turni hospitibus illis. Ergo omnis Hetruria surrexit in arma furis iustis, & reposcunt Regem Mezentium ad supplicium Marte praesenti, id est, bello. O Aenea, ego addam te ductorem his milibus uirorum, nam puppes condensae in toto litore fremunt, id est, petunt bellum, & iubent, id est, uolunt & optant ferre signa in hostes, sed aruspex longaeuus canens fata. i. Deorum uoluntatem retinet illos his uerbis. O iuuentus Maoniae. i. Lydia delecta, & o flos & uirtus ueterum uirorum. i. maiorum uestrorum, quos iustus dolor fert contra hostem, & quos Mezentius accendit ad bellum tra iusta, quia iuste uictam ab eo expetitis, nulli Italo est fas, id est, licitum adungere sibi tantam gentem, quanta uos estis, idcirco optate, id est, eligite uobis duces externos, i. alienigenas. Tum his dictis aruspex gens Hetrusca

Hoc acies campo, monitis exterrita Diuum,
 Ipse oratores ad me, regniq; coronam
 Cum sceptro misit, mandatq; insignia Tarchon,
 Succedam castris, Tyrrhenaeq; regna capeffam:
 Sed mihi tarda gelu, seclisq; effoeta senectus
 Inuidet imperium, seraeq; ad fortia vires.
 Gnatum exhortarer, ni mistus matre Sabella
 Hinc partem patriae traheret, tu, cuius & annis,
 Et generi fatum indulget, quem numina poscunt,
 Ingredere o Teucrum, atq; Italum fortissime ductor,
 Hunctibi praeterea spes, & solatia nostri
 Pallanta adiungam: sub te tolerare magistro
 Militiam & graue Martis opus, tua cernere facta
 Assuescat, primis & te miretur ab annis.
 Arcades huic equites bis centum robora pubis
 Lecta dabo, totidemq; suo tibi nomine Pallas.
 Vix ea fatus erat, defixiq; ora tenebant

¶ Ecphrasis.

exterrita monitis Diuorum resedit, id est, constitit in hoc campo. Ipse Tarchon sacerdos et aruspex Thuscorum misit ad me coronam Regis cum sceptro, id est, regni insignia, & mandat insignia, quod idem est. Ego succedam, pro succedam rem illorum castris, & capeffam pro capefferem regna Tyrrhenorum, sed senectus tarda gelu, id est, frigore, & effoeta, id est, sterilis seculis, id est, etate inuidet mihi imperium, id est, denegat, & uires serae, id est, seniles, & debiles ad fortia inuidet mihi imperium. Ego exhortarer ad id bellum Pallanta gnatum meum, nisi mixtus matre Sabella traheret partem patriae hinc, id est, ab Italia, & sic non est alienigena, qualem fata uolunt. Tu o Aenea, cuius fatum indulget & annis, id est, etati, & generi, quia es externus, & quem, id est, qualem numina poscunt, tu, inquam, o ductor fortissime Teucrorum atq; Italarum ingredere. i. abi. Praeterea ego adiungam tibi huc Pallanta filium meum. appo. spes & solatia nostri: qui assuescat tollerare militiam sub te magistro, & perferre graue opus Martis. i. belli, & cernere tua facta, & miretur te a primis annis. Ego dabo huic bis centum equites Arcades. apposi. robora pubis lecta, id est, uiros robustos & electos, & Pallas dabit tibi totidem ducentos nomine suo. Vix Euander effatus erat ea uerba,

al. affecta

al. munere

Aeneas Anchisiades, & fidus Achates:
 Multaq; dura suo tristi cum corde putabant;
 Ni signum caelo Cytherea dedisset aperto.
 Namq; improviso vibratus ab aethere fulgor
 Cum sonitu venit, & ruere omnia visa repente,
 Tyrrhenusq; tubae mugire per aethera clangor.
 Suspiciunt iterum, atq; iterum fragor intonat ingens.
 Arma inter nubem, caeli in Regione serena
 Per sudum rutilare vident, & pulsa tonare,
 Obstupuere animis alij; sed Troius heros
 Agnouit sonitum, & diuae promissa parentis.
 Tum memorat: Ne vero hospes, ne quare profecto
 Quem casum portenta ferant, ego poscor Olympo.
 Hoc signum cecinit missuram Diua creatrix,
 Si bellum ingrueret, Vulcaniaq; arma per auras
 Laturam auxilio.
 Heu quantae miseris caedes Laurentibus instant.

Pulgar à
 Venere.
 Tyrrheni
 primi i re
 ne uit tu
 b. m.

¶ Ecphrasis.

¶ Aeneas Anchise filius, & Achates fidus defixi tenebant ora in terra defixi,
 & putabant multa dura, i. difficultates cum suo corde tristi, uidentes auxilij pau-
 uitate, nisi Cytherea Venus dedisset signum aperto caelo. Nam fulgor vibra-
 tus uenit ab aethere improviso cum sonitu, & omnia repente uisa sunt ruere, &
 clangor tubae Tyrrhenus, id est, Tyrrhenae uisus est mugire per aethera, quod erat
 signum Aeneam futurum ducem Tyrrhenorum. Suspiciunt omnes in caelum, &
 fragor ingens iterum atq; iterum sonat, & uident arma a Vulcano fabricata ru-
 tilare per sudum, i. serenum inter nubem in regione caeli serena, & uident illa ar-
 ma pulsa tonare, id est, crepitum facere. Alij uidentes hoc obstupuere animis, sed
 Troius heros agnouit sonitum armorum, & promissa parentis Diuae, id est, Ven-
 neris. Et tunc Aeneas memorat, id est, narrat. O Euander hospes ne quare pro-
 fecto quem casum, id est, quam rem portenta haec, id est, miracula ferant, i. num-
 erant, quia ego sum, qui poscor ab Olympo, i. a matre Dea, & Diua creatrix, i.
 Venus mater mea cecinit, i. praedixit mihi se missuram mihi hoc signum, & se laturam
 per auras arma Vulcania in auxilium, i. protectionem meam, & hoc si bellum ab hos-
 tibus ingrueret. Heu quantae clades instant, i. ueniunt & parantur miseris Laurentibus.

Quas poenas mihi Turne dabis, quam multa sub undas
 Scuta virum galeasq; & fortia corpora uolues
 Tybri pater, poscant acies, & foedera rumpant.
 Haec ubi dicta dedit, solio se tollit ab alto,
 Et primum Herculeis sopitas ignibus aras
 Excitat, hesternumq; larem, paruoscq; penates,
 Latus adit: maecat lectas de more bidentes,
 Euandrus pariter, pariter Troiana iuuentus,
 Post hinc ad naueis graditur, sociosq; reuifit:
 Quorum de numero, qui sese in bella sequantur,
 Praestantes virtute legit, pars caetera prona
 Fertur aqua, segnisq; secundo defluit amni,
 Nuntia ventura Ascanio rerumq; patrisq;
 Dantur equi Teucris Tyrrhena perentibus arua.
 Ducunt exortem Aeneae, quem fulua leonis
 Pellis obit totum, praefulgens unguibus aureis.
 Fama uolat partem subito vulgata per urbem
 Ocyus ire equites Tyrrheni ad littora Regis:

al. suscitatur

¶ Ecphrasis.

¶ O Turne quas poenas dabis mihi, i. posolues, et o Tybri pater quam multa scuta uir-
 tuum p uirorum, et galeas, et fortia corpora quam multa uolues sub tuas undas. Igitur
 poscant, i. parant acies, & rumpant foedera amicitiae inite. Vbi Aeneas dedit haec di-
 cta, i. dixit haec tollit se ab alto solio in quo sedebat. Et primum excitat, i. incendit
 aras sopitas, i. extinctas ignibus Herculeis, quia Herculis erat, & latus adit larem
 hesternum, i. cui pridie sacrificauerat, & paruos penates, i. pauperes Euandri, & ma-
 ecatur, i. sacrificat lectas bidentes de more, i. de consuetudine religionis, & pariter cum
 Aenea Euandrus, & iuuentus Troiana. Post hinc Aeneas graditur ad naues, et reuifit
 socios. De quorum sociorum numero eligit praestantes uirtute, qui sequantur sese in
 bella, & pars caetera sociorum fertur aqua prona, et defluit, i. deorsum fertur amni
 secundo, i. deorsum fluenti, uentura nuntia, i. quae nuntiaret Ascanio, rerum & patris, i. ge-
 starum a patre. Equi dantur ab Euandro Teucris petentibus arua Tyrrhena, & ducunt
 Aeneae equum exortem, i. extra sortem, quem equum pellis leonis fulua praefulgens un-
 guibus aureis, i. inauratis obit, i. circumdat totum. Fama uolat subito vulgata per ur-
 bem parua, i. Pallanteum, i. equites ire ocycus ad littora Regis Tyrrheni, i. Tarcotidis.

Vota metu duplicant matres, propiusq; periclo
 It timor, & maior Martis iam apparet imago,
 Tum pater Euandrus dextram complexus euntis
 Hæret inexpletum lachrymans, ac talia fatur:
 O mihi præteritos referat si Iuppiter annos,
 Qualis eram, cum primam aciem Præneste sub ipsa
 Straui, scutorumq; incendi victor aceruos,
 Et regem hac Herilum dextra sub Tartara misi:
 Nascenti cui treis animas Feronia mater,
 Horrendum dictu, dederat: ter na arma mouenda,
 Ter leto sternendus erat: cui tum tamen omneis
 Abstulit hæc animas dextra, & totidem exiit armis:
 Non ego nunc dulci amplexu diuellerer vsquam
 Nate tuo, neq; finitimo Mezentius vnquam
 Huic capiti insultans, tot ferro sæua dedisset
 Funera: tam multis viduasset ciuibus urbem,
 At vos o superi, & Diuum tu maxime rector
 Iuppiter, Arcadij quæso miserescite Regis,
 Et patrias audite preces: si numina vestra

¶ Ecphrasis.

¶ matres duplicat uota metu, et timor it propius. i. propinquius periculo, quia quod timet, putat filijs posse contingere, & imago. i. figura et apparitia Martis. i. belli apparet. i. uidetur iam maior illis matribus. Tum pater Euandrus complexus dextram euntis filij hæret illi lachrymans inexpletu. i. inexplebiliter, et fatur talia. O si Iuppiter referat, id est, restituat mihi annos præteritos, qualis eram. i. iuuenis, cum ego strauit primam aciem sub ipsa Præneste urbe Italia, et ego uictor incendi aceruos scutorum, quæ ab hostibus detraxerã, et misi hac dextra mea Herilum Regem sub Tartara. i. ad inferos: cui Herilio nascenti Feronia mater dederat tres animas, et per interiectionem dicit horrendum dictu. Itaq; ter na arma erant in illum mouenda, et ter erat sternendus leto, cui tamen. i. a quo hæc dextra abstulit omnes animas, et totidem armis illum exiit. O nate ego non diuellerer unquam a tuo dulci complexu, neq; Mezentius insultans huic capiti finitimo dedisset tot sæua funera. i. mortes ferro, id est, armis, et non uiduasset urbem, id est, spoliasset tot ciuibus interemptis. At uos o superi, et tu o Iuppiter maxime rector superiorum Diuorum, quæso miserescite Regis Arcadij, et audite preces patrias. i. meas de filio. Si uestra numina, Incolumem

Incolumem Pallanta mihi, si fata reseruant,
 Si uisurus eum uiro, & venturus in unum,
 Vitam oro: patiar quemuis durare laborem:
 Sin aliquem infandum casum fortuna minaris,
 Nunc nunc o liceat crudelem abrumperé uitam,
 Dum curæ ambigua, dum spes incerta futuri,
 Dum te chare puer, mea sola, & sera voluptas
 Complexu teneo, grauior ne nuntius aures
 Vulneret, hæc genitor digressu dicta supremo
 Fundebat: famuli collapsum in tecta ferebant,
 Iamq; adeo exierat portis equitatus apertis,
 Aeneas inter primos, & fidus Achates,
 Inde alij Troiæ proceres: ipse agmine Pallas
 In medio, chlamyde, & pictis conspectus in armis,
 Qualis ubi Oceani perfusus Lucifer unda,
 Quem Venus ante alios astrorum diligit ignes,
 Extulit os sacrum coelo, tenebrasq; resoluit.

¶ Ecphrasis.

¶ si uestra fata reseruant mihi Pallanta incolumem, & si ego uiuus uisurus eum, & si uenturus est in unum, id est, in commune, uitam oro, id est, opto, & patiar durare, id est, sustinere quemuis laborem, ut illum uidere possim. Sin pro sed si, o fortuna, tu minaris aliquem casum infandum, o utinam liceat nunc nunc abrumperé uitam crudelem, quæ ex funere filij crudelis futura est, nunc dico, dum cura sunt ambigua. i. indifferentes, & dum spes futuri est incerta, & dum o puer chare, & o mea sola & sera uoluptas ego teneo te in meo complexu, nunc inquam, abrumperé uitam, ne nuntius grauior uulneret aures meas afferens de morte filij. Genitor fundebat hæc dicta in supremo digressu. i. cum filius ab eo digrederetur. Et famuli ferebant illum collapsum. i. exanimatum in tecta. i. in domum suam. Iam equitatus exierat portis apertis, & inter primos Aeneas & Achates fidus illius comes exierant, & inde alij proceres Troiæ exierant, & in medio agmine. i. exercitu ipse Pallas conspectus in chlamyde & in armis pictis, & ponit comparisonem dicens. Qualis Lucifer perfusus. i. lotus unda Oceani, cum oritur, ubi extulit os suum sacrum celo. i. in caelum, & resoluit tenebras noctis, quem dico Luciferum Venus diligit ante alios ignes astrorum, quia illa Venus est stella.

Hæc omnia sunt præsentia futura mortis filij.

Lucifer stella Veneris.

Aemulatio Homericæ, fingitur enim Hector similis sideri anteanali.

Stant pauidæ in muris matres, oculisque sequuntur
 Pulveream nubem, & fulgenteis ære cateruas,
 Olli per dumos, qua proxim meta viarum,
 Armati tendunt: it clamor, & agmine facto
 Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum,
 Est ingens gelidum lucus prope Cæritis amnem,
 Religionem patrum late sacer: undique colles
 Includere caui, & nigra nemus abiete cingunt,
 Sylvano fama est veteres sacrasse Pelasgos,
 Aruorum, pecorisque Deo, lucumque diemque:
 Qui primi fines aliquando habuere Latinos,
 Haud procul hinc Tarcho, & Tyrreni tuta tenebant
 Castra locis: celsoque omnis de colle uideri
 Iam poterat legio: & latis tendebat in aruis,
 Huc pater Aeneas, & bello lecta iuuentus
 Succedunt, fessique & equos, & corpora curant.
 At Venus æthereos inter Dea candida nimbos

¶ Ecphrasis.

Matres, id est, mulieres pauidæ per naturam stant in muris, & sequuntur oculis, id est, aspiciunt nubem pulveream, que concitatur ungulis equorum, & sequuntur oculis cateruas fulgentes ære, id est, armatas. Olli pro illi armati tendunt per dumos ea parte, qua meta viarum est proxima, id est, per itineris compendium. Clamor uirorum it, & agmine facto ungula equorum quatit, id est, resoluit campum putrem sonitu quadrupedante, id est, equorum quadrupedum. Ingens lucus late sacer est prope amnem gelidum Cæretis Minionis, sacer inquam religionem patrum, quem lucum colles caui undique includere, & cingunt nemus abiete nigra. Et fama est Pelasgos ueteres, qui ibi cõuenerat, sacrasse illud nemus Sylvano Deo aruorum & pecoris, & sacrasse præterea lucum & diem, qui inquam Pelasgi ueteres primi aliquando habuerunt fines Latinos. Haud procul hinc Tarcho Aruffex & Tyrreni tenebant castra tuta in illis locis, & iam omnis legio poterat uideri a Troianis de colle celso, & tenebat, id est, tentoria figebat in aruis latis. Pater Aeneas & iuuentus electa bello succedunt huc, id est, in illa castra, & fessi curant equos & corpora sua. At Venus Dea candida ferens dona inter nimbos æthereos, id est, clypeum, & arma, aderat.

Dona ferens aderat: natumque in valle reducta
 Ut procul egelido secretum flumine vidit,
 Talibus affata est dictis, seque obtulit ultro:
 En perfecta mei promissa coniugis arte
 Munera, ne mox aut Laurenteis, nate, superbos,
 Aut acrem dubites in prælia poscere Turnum.
 Dixit: & amplexus nati Cytherea petiuit:
 Arma sub aduersa posuit radiantia quercu.
 Ille Deæ donis, & tanto lætus honore
 Expleri nequit, atque oculos per singula voluit:
 Miraturque, interque manus, & brachia uersat
 Terribilem cristis galeam, flammisque uomentem,
 Fatiferumque enses, lorica ex ære rigentem,
 Sanguineam ingentem: qualis cum cærulea nubes
 Solis inardescit radijs, longeque refulget,
 Tum leueis ocreas electro, auroque recocto,
 Hastamque, & clypei non enarrabile textum,

¶ Ecphrasis.

Et ut uidit natum secretum in flumine egelido, id est, tepido in ualle reducta, id est, in uallis recessu affata est illum talibus dictis, & ultro se illi obtulit. En munera promissa tibi a me perfecta arte coniugis mei, id est, Vulcani. Et o nate ne dubites mox, id est, deinde poscere in prælia Laurentes superbos, aut Turnum acrem. Dixit Cytherea, & petiuit amplexus nati Aeneæ, & posuit arma radiantia sub quercu aduersa. Ille Aeneas lætus donis & tanto honore Deæ matris, nequit expleri, id est, satiari uidendo, atque uoluit oculos per singula, & miratur, & uersat inter manus & brachia galeam terribilem cristis, et uomentem flammam ex auri splendore, & uersat enses fatiferum, id est, mortiferum, & uersat lorica rigentem ex ære & sanguineam & ingentem, & ponit comparationem dicens. Lorica dico, qualis cum nubes cærulea, id est, nigra, hoc est terrestris inardescit radijs Solis, & refulget longe. Tum, id est, deinde uersat ocreas leues, id est, tibialia ex electro, & auro recocto (idem est electrum & aurum, nisi quod electrum quartam partem habet argenti admixtam) & uersat hastam & textum clypei, id est, contexturam, non enarrabile, quia in eo celata erant argumenta multarum rerum futurarum.

alij e gelido.

Venus e spuma maris prodijt inde hæc fictio poetæ.

Clypeus Aeneæ.

Descriptio
rerum Ro-
manarum.

aliq̄ cōsen-
su.

aras al. a-
ram

Ritus fœ-
derum fœ-
derandū.

Illic res Italas, Romanorumq̄ triumphos;
Haud vatū ignarus, venturūq̄ inscius æui
Fecerat ignipotens; illic genus omne futuræ
Stirpis ab Ascanio, pugnataq̄ in ordine bella,
Fecerat & viridi foetam Mauortis in antro
Procubuisse lupam; geminos huic vbera circum
Ludere pendentes pueros, & lambere matrem
Impavidos; illam tereti ceruice reflexam
Mulcere alternos, & corpora fingere lingua,
Nec procul hinc Romam, & raptas sine more Sabinas
Confessu caueæ, magnis Circensibus actis
Addiderat; subitoq̄ nouum consurgere bellum
Romulidis, Tatioq̄ senī, Curibusq̄ seueris.
Post ijdem inter se posito certamine Reges
Armati Iouis ante aras, paterasq̄ tenentes
Stabant; & cæsa iungebant fœdera porca.
Haud procul inde, citæ Metium in diuersa quadrigæ

¶ Ecp̄hrasis.

Nam ignipotens, id est, Vulcanus fecerat illic res Italas, id est, gesta Italiae, & triumphos Romanorum, & omne genus stirpis futuræ, ab Ascanio incipiens, & bella pugnata in ordine, quæ omnia Vulcanus potuit facere, quia non erat ignarus & inscius, immo erat conscius æui venturi. Et fecerat Vulcanus lupam foetam procubuisse in antro viridi Mauortis, et fecerat pueros geminos, id est, Romulum & Remum pendentes circum ubera ludere, id est, moueri, & illos impavidos lambere matrem, id est, lac suggere ex matre, & illam reflexam ceruice tereti mulcere pueros alternos, id est, alternatim, & fingere, id est, componere corpora lingua. Nec procul hinc Vulcanus addiderat in calatu- ra Romam urbem & Sabinas raptas sine more, id est, sine lege, ex confessu caueæ, ubi sedebant spectantes ludos, magnis Circensibus, id est, ludis actis, id est, perfectis, & fecerat Vulcanus nouum bellum subito consurgere Romulidis, id est, Romanis, & Tatio & Curibus seueris, id est, Sabinis. Post ijdem Reges Romulus & Tadius certamine posito inter se stabant ante aram Iouis armati, & tenentes pateras, id est, sacrificantes, & iungebant fœdera cæsa porca. Haud procul inde quadrigæ citæ distulerant, id est, distraxerant & discerpse-

Distulerant (at tu dictis Albane maneres)
Raptabatq̄ viri mendacis viscera Tullus
Per syluam, & sparsi rorabant sanguine vepres.
Nec non Tarquiniū eiectum Porsenna iubebat
Accipere, ingentiq̄ urbem obsidione premebat.
Aeneadæ in ferrum pro libertate ruebant,
Illum indignanti similem, similemq̄ minanti
Aspiceres, pontem auderet quod vellere Cocles;
Et fluuium vinculis innaret Cloelia ruptis.
In summo custos Tarpeia Manlius arcis
Stabat pro templo, & Capitolia celsa tenebat;
Romuleoq̄ recens horrebat Regia culmo,
Atq̄ hic auratis volitans argenteus anser
Porticibus, Gallos in limine adesse canebat.
Galli per dumos, aderant, arcemq̄ tenebant
Defensi tenebris, & dono noctis opacæ.

¶ Ecp̄hrasis.

rant Metiū Suffetiū ducē Albanorū, et Tullus Rex Romanorū raptabat per syl- uā viscera viri mendacis. i. Metij Suffetij, & vepres sparsi sanguine rorabant, sed si quis diceret illud factū fuisse crudele, respondet Poeta, tu o Albane maneres. i. perseverares dictis, id est, in promissis. Nec non Porsenna Rex Etruscorum iu- bebat Romanos accipere Tarquiniū eiectum ex urbe propter uiolatam Lucre- tiam, & premebat urbem ingenti obsidione. Sed Aeneadæ, id est, Romani rues- bant in ferrum, id est, bellam pro liberaate. Tu o lector aut spectator aspiceres, id est, aspiciere posses illum, scilicet, Porsenam similem indignanti & similem mi- nanti, quia Cocles auderet uellere pontem Sublicium, ne scilicet, Etrusci pon- tem transirent, & aspiceres quemadmodum Cloelia innaret fluuium ruptis vin- culis, in quibus erat uincta, quia Porsenæ obses data fuerat. Manlius custos arcis Tarpeia stabat in summo, id est, arcis summitate pro templo, id est, pro templi defensione, & tenebat Capitolia celsa: et Regia recens, id est, Romuli regnare in- cipientis horrebat culmo Romuleo. Atq̄ anser argenteus uolitans hic in porticibus auratis, id est, in auro calatis canebat Gallos adesse in limine, & Galli defen- si tenebris, id est, noctis beneficio umbrosæ aderant per dumos, & tenebant arcem.

AENEIDOS.

Aurea caesaries ollis, atq; aurea uestis,
 Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla
 Auro innectuntur: duo quisq; Alpina coruscat
 Gessa manu, scutis protecti corpora longis.
 Hinc exultantes Salios, nudosq; Lupercos,
 Lanigerosq; apices, & lapsa ancilia coelo
 Extuderat; castae ducebant sacra per urbem
 Pilentis matres in mollibus; hinc procul addit
 Tartareas etiam sedes, alta ostia Ditis,
 Et scelerum poenas, & te Catilina minaci
 Pendentem scopulo, furiarumq; ora tementem,
 Secretosq; pios: his dantem iura Catonem.
 Haec inter tumidi late maris ibat imago
 Aurea: sed fluctu spumabant caerulea cano,
 Et circum argento clari Delphines in orbem
 Aequora verrebant caudis, aestumq; secabant.
 In medio classes aeras, & Actia bella

alii. excus-
derat.

¶ Ephrafsis.

Cæsaries aurea erat ollis pro illis, & uestis aurea, & lucent sagulis virgatis, id est, uirgis quibusdam distinctis. Tum. i. praeterea colla lactea innectuntur auro, id est, monilibus, et quisq; illorum coruscat, id est, uibrat manu duo gessa, id est, tela Alpina. i. ab Alpibus, protecti corpora longis scutis. i. habentes corpora protecta. Hinc. i. ex alia parte Vulcanus excuderat Salios exultantes, id est, sacerdotes Martis, et Lupercos nudos sacerdotes Panos, & apices lanigeros, id est, flosculos laetiae in caput summitate habentes flamines: & matres castae ducebant sacra per urbem mediam in pilentis mollibus, id est, pensilibus: & procul hinc Vulcanus addit sedes Tartareas. appositue. alta ostia Ditis, id est, Plutonis, & addit poenas scelerum, id est, sceleratorum, & te o Catilina pendentem in scopulo minaci, quasi praecipitandus, & timentem ora furiarum. Addit pios secretos, id est, in caenis Elysii positos, & Catonem dantem iura his quasi iudicem Inferorum. Imago aurea maris tumidi ibat inter haec, quae memorauimus, idq; late, sed caerulea, id est, maria spumabant fluctu cano, id est, albicante, & delphines clari, id est, candidi argento uerrebant aequora caudis circum in orbem, & secabant aestum. i. maris feruorem. In medio maris ipsius erat cernere classes aeras, et bella Actia.

LIBER VIII.

Cernere erat totumq; instructo Marte uideres
 Feruere Leucaten, auroq; effulgere fluctus.
 Hinc Augustus agens Italos in praelia Caesar
 Cum patribus. populoq; Penatibus, & magnis Dijs
 Stans celsa in puppi: geminas cui tempora flammis
 Laeta uomunt, patriumq; aperitur vertice sydus.
 Parte alia uentis, & Dijs Agrippa secundis,
 Arduus, agmen agens: cui belli insigne superbum
 Tempora naualis fulgent rostrata corona.
 Hinc ope Barbarica, varijsq; Antonius armis,
 Victor ab Aurorae populis, & littore Rubro
 Aegyptum, viresq; Orientis, & ultima secum
 Baetra uehit, sequiturq; (nefas) Aegyptia coniux.
 Vna omnes ruere, ac totum spumare reductis
 Conuulsam remis, rostris stridentibus aequor.
 Alta petunt: pelago credas innare reuulsas

alii rostris
tridentibus

¶ Ephrafsis.

quibus apud Actium Epiri promontorium pugnatum est, & uideres totum Leucaten promontorium Epiri feruere Marte instructo, id est, belli apparatu, & uideres fluctus effulgere. i. luere in auri materia. Hinc. i. ex alia parte Augustus Caesar erat cum patribus, id est, Senatoribus, & cum populo Romano, & cum Penatibus, & magnis Dijs, Augustus dico, agens Italos in praelia, & stans in puppi celsa, cui Augusto tempora laeta, id est, caput uomunt flammis geminas, & sydus patrium. i. Iulij Caesaris patris adoptiui aperitur in illi uertice. In parte alia clypeus Agrippae erat agens agmen, id est, exercitum uentis et Dijs secundis, id est, fauentibus, cui Agrippae tempora rostrata corona naualis, id est, caput corona rostrata coronatum, fulgent. appositue. insigne superbum belli naualis. Hinc. i. ex alia parte celaturae Antonius uictor ope Barbarica et armis varijs uehit a populis Aurorae, id est, Orientis, & a Rubro littore, id est, ab Arabico sinu, uehit inquam secum Aegyptum, & uires Orientis & ultima Baetra urbem Orientalem, & coniux Aegyptia, id est, Cleopatra sequitur illum, & per parentheses intericellit, nefas, id est, rem nefandam. Omnes ab utraq; parte ruere proreuebant, & totum aequor conuulsam remis et rostris stridentibus spumare per spumabat. Et omnes petunt alta pelagi, tu credas, id est, possis credere, cycladas

Cycladas, aut montes concurrere montibus alto
 Tanta mole viri turritis puppibus instant.
 Stupea flamma manus, telisque volatile ferrum
 Spargitur: arua noua Neptunia caede rubescunt,
 Regina in medijs patrio vocat agmina sistro:
 Necdum etiam geminos a tergo respicit angues,
 Omnigenumque Deum monstra, & latrator Anubis
 Contra Neptunum, & Venerem, contraque Mineruam
 Tela tenent: sedet medio in certamine Mauors
 Calatus ferro, tristesque ex aethere Dirae:
 Et scissa gaudens vadit Discordia palla,
 Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.
 Actius haec cernens arcum intendebat Apollo
 Desuper: omnis eo terrore Aegyptus & Indi,
 Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabaei,
 Ipsa videbatur ventis Regina vocatis
 Vela dare; & laxos iam iamque immittere funes;

Allusio est
 nam Cleo
 patra a ser
 pentibus ne
 cata est.
 Dirae alij
 diuae
 Auidit ad
 arma.

videbatur
 alij iubeba
 tur.

¶ Ecphrasis.

reuulsas innare, id est, insulas maris Aegei, aut altos montes concurrere montibus,
 ita magnae erant naues, & tanta mole, id est, magnitudine uiribant in puppi-
 bus turritis. Flamma stupea & ferrum uolatile spargitur manu, & arua Ne-
 ptunia, id est, maria rubescunt noua caede, id est, sanguine. Regina Cleopatra
 in medijs uocat agmina, id est, exercitum sistro instrumento pulatorio patrio,
 id est, more patriae suae. Et necdum etiam respicit a tergo geminos angues, id est,
 uiperas, quarum morsu postea Cleopatra perijt, & monstra Deorum omnige-
 num, id est, Dij Aegyptiorum monstri, & latrator Anubis, id est, Mercurius
 in specie canis, tenent tela contra Neptunum & Venerem & contra Miner-
 uam. Mauors sedet in medio certamine calatus ferro clypei, & Dirae tristes ex
 aethere, id est, Deorum irae, & Discordia gaudens uadit palla scissa, id est, ueste,
 quam Discordiam Bellona sequitur cum flagello sanguineo. Apollo Actius, id
 est, qui templum in Actio promontorio habebat, cernens haec intendebat arcum
 indignitate rei permotus, & eo terrore, scilicet, quem Apollo iniecit, omnis
 Aegyptus & Indi, & omnis Arabs, & omnes Sabaei populi Arabiae uertebant
 terga. i. fugiebant. Ipsa Regina Cleopatra uidebatur dare uela uentis uocatis. i.

Illam inter caedes pallentem morte futura
 Fecerat ignipotens undis, & Iapyge ferri,
 Contra autem magno moerentem corpore Nilum,
 Pandentemque sinus, & tota ueste uocantem
 Caeruleum in gremium, latebrosaque flumina uictos.
 At Caesar triplici inuectus Romana triumpho
 Moenia, Dijs Italis, uotum immortale, sacrabat
 Maxima tercentum totam delubra per urbem.
 Laetitia, ludisque viae plausuque fremebant,
 Omnibus in templis matrum chorus: omnibus aris:
 Antearas terram caeli strauere iuueni.
 Ipse sedens niueo candentis limine Phoebi,
 Dona recognoscit populorum, aptatque superbis
 Postibus: incedunt uictae longo ordine gentes.
 Quam variae linguis, habitu tam uestis, & armis.
 Hic Numadum genus, & discinctos Mulciber Afros.
 Hic Lelagas, Carasque, sagittiferosque Gelonos

Cesar tri-
 umphauit
 de Anto-
 nio, Dale-
 matis, &
 Alexandri-
 nis.

¶ Ecphrasis.

nauigando fugere, & uidebatur immittere funes laxos, id est, soluere naues. Igni-
 potens, id est, Vulcanus fecerat illam Cleopatram pallentem morte futura, id
 est, proxima ferri undis & Iapyge, id est, nauigatione uento ab Apulia spiran-
 te. Contra autem, id est, euerso Vulcanus fecerat Nilum magno corpore,
 id est, magni corporis moerentem, id est, tristem & pandentem sinus suos, &
 uocantem uictos Aegyptios tota ueste, id est, toto sinu in gremium suum caerus
 leum, id est, uiridem & flumina latebrosa, id est, in quo flumine multae sunt la-
 tebrae, in quas se posset Antonius recipere cum Cleopatra. At Augustus ue-
 ctus in moenia Romana triplici triumpho, scilicet, de Antonio de Dalmatis &
 Alexandria, sacrabat tercentum maxima templa per totam urbem. appositue.
 uotum immortale, utae urbis fremebant laetitia, & ludis, & plausu. Chorus
 matrum erat in omnibus templis, & in omnibus aris, & iuueni caesi ante a-
 ras strauere, id est, impleuerunt aras. Ipse Caesar sedens in limine niueo tem-
 pli candentis recognoscit dona populorum sibi oblata, & aptat illa postibus su-
 perbis, id est, altis, & gentes uictae ordine longo incedunt, id est, eunt tam ua-
 riae linguis, id est, linguarum diuersitate, quam uestis habitu, & armis, &

AENEIDOS.

alij finxerant
 alij Dae
 Pinxerat; Euphrates ibat iam mollior undis;
 Extremiq; hominum Morini, Rhenusq; bicornis;
 Indomitq; Daci, & pontem indignatus Araxes.
 Talia per clypeum Vulcani dona parentis
 Miratur; rerumq; ignarus imagine gaudet,
 Attollens humero famamq; & fata nepotum.

¶ Ecphrasis.

Mulciber, id est, Vulcanus finxerat hic, id est, in hoc clypeo populos Numidarum pro Numidarum, & Aphros discinctos, id est, molles, & Vulcanus finxerat, id est, caelauerat hic Lelegas Thessaliae populos, & Caras urbem Syriae, aut Caras populos Carie, & Gelonos sagittiferos, id est, Scythiae populos in sagittandi arte peritos. Euphrates ibat iam mollior undis, id est, uictus, & Morini extrcimi hominum, qui sunt in finibus Galliae, & Rhenus bicornis fluius Germaniae, & Daci populi Septentrionales indomiti, & Araxes fluuius Armeniae indignatus pontem, id est, quem Xerxes nixus est ponte coniungere exripis, & haec, inquit, omnia in clypeo caelata erant. Aeneas miratur talia dona parentis. i. Veneris matris suae per clypeum Vulcani, id est, a Vulcano fabricatum, & ille ignarus omnium illarum rerum gaudet imagine, id est, caelatura attollens humero famam & fata nepotum, id est, clypeum, in quo erat caelata omnis sua posteritas.

EXPLICIT LIBER
 OCTAVVS.

Adilon.

Nonus habet pugnas, nec adest Dux ipse tumultu.

¶ MODESTINI IURISCONSULTI IN
 Nonum Aeneidos Librum argumentum.

LIBER IX.

fo clcxviij.

Tque ea diuersa penitus dum parte geruntur
 Iunonis monitu Turnus festinat in hostem.
 Teucrorum naues Rutulis iaculantibus ignem
 Nympharum in speciem diuino numine uersam,
 Euryali & Nisi coeptis fuit exitus impar.
 Pugnatur: castra Aeneadae, vallumq; tuentur,

Audacem Rutulum dat leto pulcher Iulus.
 Fit via vi, Turnus Bitiam, & Pandarum altum
 Deijcit, & totis victor dat funera castris.
 Iamq; fatigatus recipit se in castra suorum.

¶ Ecphrasis.

Nonus habet. In hoc monosticho totius libri noni materia est complexa, cum eadem summa decem uersibus sequentibus uberius explicetur. Ordo est. Nonus scilicet, liber habet, id est, continet pugnas, nec ipse Dux Aeneas adest, id est, praesens est in tumultu, id est, in ipsa belli perturbatione. Latioris autem argumenti est ordo. Atq; dum ea, quae dicta sunt octauo libro, geruntur, id est, fiunt parte penitus diuersa, id est, longius remota, Turnus Rutulorum Rex festinat, id est, properat in hostem, scilicet, in Aeneae socios. Naues Teucrorum uersae sunt in speciem, id est, formam & figuram Nympharum, id est, puellarum, quae mari & fontibus praesunt, & hoc, numine diuino, id est, Deae Berecyntiae matris Deorum uoluntate (quae dixit: Maria ante exurere Turno, quam sacras dabitur pinus: Vos ite solute, ite Deae pelagi, genitrix iubet) Rutulis iaculantibus, id est, iniicientibus ignem, id est, flammam. Exitus, id est, finis Euryali & Nisi fuit impar, id est, non correspondit coeptis, id est, iniitijs, quia ambo interfecti sunt. Pugnatur ab utraq; parte, Aeneadae, id est, Troiani, qui Aeneam sequebantur, tuentur castra & uallum, id est, munimenta castrorum. Iulus Ascanius pulcher, i. formosus dat letho. i. interimit Rutulum, scilicet, Numanum audacem, id est, temerarium. Via fit ut, id est, uiolentia, Turnus deijcit, id est, occidit Bitiam & Pandarum altum, ambo erant fratres, qui portis pro earum defensione astabant: & ipse Turnus uictor dat funera totis castris, id est, omnes in castris stantes interficit. Et ipse Turnus iam fatigatus, id est, defessus tanta Troianorum, quam ipse ediderat, strage recipit se in castra suorum, id est, Rutulorum, quorum ipse erat dux.

P V B. V E R G I
L I I M A R O N I S A E N E I D O S

Liber nonus.

Orditur ab
admiratio
ne, impel-
litque, ne ne-
gligat oc-
casione.

Atque ea diuersa penitus dū parte geruntur,
Irim de coelo misit Saturnia Iuno
Audacem ad Turnū: lūco tū forte parētis
Pilumni Turnus sacrata valle sedebat.
Ad quē sic roseo Thaumantias ore locuta est:
Turne, quod optāti Diuū promittere nemo
Auderet, voluenda dies en attulit ultro.

Aeneas vrbe, & socijs, & classe relicta,

Sceptra Palatini, sedemque petiuit Euandri.

Nec satis, extremas Coriti penetrauit ad vrbes,

Lydorumque manum, collectos armat agrestes.

Quid dubitas? nunc tempus equos, nunc poscere currus:

Rumpe moras omneis, & turbata arripe castra.

¶ Euphrasis.

ATQVE dum ea, quae supra memorauimus, geruntur a parte penitus
diuersa, id est, contrarijs partibus, Iuno Saturnia, id est, Saturni ex Ope
filia misit de caelo Irim nunciam suam ad Turnum audacem, id est, uirum for-
tem. Qui Turnus tunc forte fortuna sedebat, ut auspicia captaret, in ualle sacra-
ta Pilumni parentis, id est, qui Pilumnus fuit ex Turni maioribus, & inuenit
artem pinsendi frumenti, & pro Deo in Italia cultus est. Ad quem Turnum
sic inaugurantem Thaumantias, id est, Iris Thaumantis filia locuta est sic ore.
Dies uoluenda, id est, uolubilis, hoc est, tempus en ultro attulit tibi o Turne,
quod nemo Diuorum auderet tibi promittere, & quid illud sit dicit. Aeneas
petiuit sceptra & sedem Euandri Palatini, urbe, quam incepit fundare, & soci-
is & classe relicta. Nec id satis est, scilicet, ad Euandrum uenisse, sed etiam
penetrauit ad vrbes extremas Coriti, id est, ad Tyrrhenos, ubi est mons Corin-
tus, & armat manu, id est, exercitū Lydorum, id est, Tyrrhenorū, et agrestes col-
lectos. Igitur quid dubitas? quia nunc est tempus poscere equos & currus in bel-
lum. Rumpe moras omnes, i. prope, et arripe castra turbata, id est, sine Duce.

Dixit, & in caelum paribus se sustulit alis:
Ingentemque fuga secuit sub nubibus arcum.

Agnouit iuuenis, duplicesque ad sidera palmas
Sustulit, ac tali fugientem est voce secutus:

Iri decus coeli, quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras: unde haec tam clara repente

Tempestat: video medium discindere caelum,

Pallantesque polo stellas: sequar omnia tanta

Quisquis in arma uocas, & sic effatus, ad undam

Processit, summoque hausit de gurgite lymphas,

Multa Deos orans, oneravitque aethera votis.

Iamque omnis campis exercitus ibat apertis,

Diues equum, diues pictae vestis, & auri.

Messapus primas acies, postrema coercent

Tyrrhidæ iuuenes: medio dux agmine Turnus

Vertitur, arma tenens, & toto vertice supra est:

Ceu septem surgens sedatis amnibus altus

dissequor

¶ Euphrasis.

Dixit Iris, & sustulit se in caelum alis paribus, & secuit fuga, id est, fugiens
ingentem arcum sub nubibus. Iuuenis, id est, Turnus agnouit Irim, & sustu-
lit ad sidera, id est, in caelum palmas duplices, ac secutus est tali uoce, id est,
allocutus est sic Irim fugientem. O Iri decus, id est, ornamentum caeli, quis de-
tulit mihi te actam ex nubibus? Et haec tam clara tempestat, id est, temporis
serenitas unde uenit repente. Ego uideo medium caelum discindere se, & uis-
deo stellas palantes, id est, sparsas polo. O tu quisquis es, qui uocas me in ar-
ma, ego sequor tanta omnia, id est, auspicia, & Turnus sic effatus processit ad
undam fluminis, & hausit lymphas de gurgite summo orans Deos multa, &
onerat altaria notis nuncupatis. Et iam omnis Turni exercitus ibat campis
apertis, id est, per campos, exercitus dico, diues equorum & uestis pictae pro
pictae, & auri. Messapus coercent primas acies, id est, ducit, & iuuenes Tyrrhi-
dae coercent postrema acierum. Et Turnus dux in medio agmine uertitur per
exercitum tenens arma, & est supra omnes toto uertice eminens. Ceu, id est,
tanquam Ganges altus surgens septem amnibus, id est, aluis sedatis, id est, tran-

Per tacitum Ganges, aut pingui flumine Nilus
Cum refluit campis, & iam se condidit alueo,
Hic subitam nigro glomerari puluere nubem
Prospiciunt Teucrit: ac tenebras insurgere campis,

Primus ab aduersa conclamat mole Caicus:
Quis globus o ciues caligine voluitur atra:
Ferte citi ferrum: date tela, scandite muros:
Hostis adest, eia, ingenti clamore per omnes
Condunt se Teucrit portas, & moenia complent,
Namq; ita discedens praeceperat optimus armis
Aeneas, siqua interea fortuna fuisset,
Ne struere auderent acies, neu credere campo:
Castra modo, & tutos seruarent aggere muros,
Ergo, & si conferre manum pudor, iraq; monstrat,
Obiiciunt portas tamen, & praecepta faceffunt,
Armatiq; cauis expectant turribus hostem.
Turnus, vt ante volans tardum praecesserat agmen,

¶ Ecphrasis.

quibus per tacitū cāpum fluit, aut tanquā Nilus cū refluit cāpis flumine pingui. i. limo Aegyptū foecundante, & cū iam cōdidit se alueo suo. Hic. i. tunc Teucri prospiciunt a longe nubem subitam nigro puluere, id est, nigri pulueris glomerari, id est, inuolui, & prospiciunt tenebras insurgere campis, & Caicus speculari primus conclamat ab aduersa mole, id est, specula. O ciues quis globus atra caligine, id est, caliginis atrae uoluitur. Vos citi ferte ferrum, id est, arma, date tela, & scandite muros, quia hostis adest, eia hortantis est. Igitur Teucrit condunt se per omnes portas castrorum & urbis cum ingenti clamore, & complent moenia, id est, muros. Nam Aeneas optimus, id est, expertus armis discedens ad Euandrum ita praeceperat, si qua fortuna, id est, belli casus fuisset, dum ille abesset, neu pro et non auderent struere aciem, & ne auderent credere se campo, sed solummodo seruarent castra & muros tutos aggere, id est, fossa & uallo. Ergo & si pudor et ira monstrant, id est, suadent conferre manum, id est, pugnare, tamen obiiciunt hosti uenienti portas, & faceffunt praecepta, et ipsi armati expectant hostem turribus cauis. Turnus, ut antevolans praecesserat eques agmen tardum, id est, pedites comitatus uiginti equi-

Viginti lectis equitum comitatus, & vrbi
Improuisus adest: maculis quem Thracius albis
Portat equus, crista tegit galea aurea rubra.
Ecquis erit mecum iuuenes, qui primus in hostem?
En, ait: & iaculum intorquens emittit in auras,
Principium pugnae, & campo sese arduus infert.
Clamorem excipiunt socij, fremituq; sequuntur
Horrissono: Teucrit mirantur inertia corda,
Non equo dare se campo, non obuia ferre
Arma viros, sed castra fouere: huc turbidus, atq; huc
Lustrat equo muros, aditumq; per auia quaerit:

Ac veluti pleno lupus insidiatus ouili,
Cum fremit ad caulas, ventos perpeffus, & imbreis
Nocte super media, tuti sub matribus agni
Balatum exercent, ille asper, & improbus ira
Saeuit in absenteis, collecta fatigat edendi
Ex longo rabies, & siccae sanguine fauces:

¶ Ecphrasis.

tum, id est, equitibus lectis adest improuisus, id est, subito urbi: quem Turnum equus Thracius maculis albis insignitus portat, et quem galea aurea tegit crista rubra. Et ait, en iuuenes, ecquis erit mecum, qui primus emittat iaculum in hostem et intorquens iaculum emittit illud in auras. appositue. principium pugnae. Et ille arduus infert sese campo. Socij Turni excipiunt illius clamorem, et sequuntur illum fremitu horrissono, et mirantur corda inertia Teucrorum, non dare se campo equo, id est, exire portis, et mirantur uiros non ferre arma obuia, id est, contraria, sed tantum fouere castra, id est, defendere. Igitur Turnus turbidus, id est, iratus lustrat equo, id est, circuit muros huc atq; illuc, et quaerit aditum per auia, id est, introitum in urbem per loca in quibus non est uia, et ponit comparationem. Veluti cum lupus insidiatus ouili pleno, et perpeffus uentos et imbres super media nocte, id est, ultra, fremit ad caulas, id est, ouium septa. Agni tuti sub matribus exercent Balatum, sed lupus ille asper et improbus a ieiunus saeuit ira. i. trascitur in absentes agnos. i. quos tangere non potest, et rabies edendi. i. fames collecta ex longo tempore, et fauces siccae sanguine fatigat illu-

Decorum
in Turno
seruatum.

Aptissima
compara-
tio, qua de
scribit im-
potentes af-
fectu Tur-
ni.

Haud aliter Rutulo muros, & castra tuenti
 Ignescunt iræ, & durus dolor ossibus ardet,
 Qua tentet ratione aditus, & qua via clausos
 Excutiat Teucros vallo, atq; effundat in æquor.
 Classem, quæ lateri castrorum adiuncta latebat.
 Aggeribus septem circum, & fluuiialibus undis
 Inuadit, fociosq; incendia poscit ouantes,
 Atq; manum pinu flagranti feruidus implet,
 Tum vero incumbunt, vrget præsentia Turni:
 Atq; omnis facibus pubes accingitur atris.
 Diripuerunt focos: piceum fert fumida lumen
 Teda, & commixtam Vulcanus ad astra fauillam.
 Quis Deus o Musæ tam sæua incendia Teucris
 Auertit: tantos ratibus quis depulit ignes?
 Dicite: prisca fides facta: sed fama perennis.
 Tempore quo primum Phrygia formabat in Ida
 Aeneas classem, & pelagi petere alta parabat,

¶ Euphrasis.

Haud aliter, id est, similiter Iræ ignescunt, id est, incenduntur rutulo, id est, Turno intuenti muros & castra Troianorum, & dolor durus ardet in illius ossibus, & dubitat, qua ratione tentet aditus in urbem, & qua via excutiat Teucros clausos in vallo, id est, intra murum, & effundat illos in æquor, id est, in campos. Et tandem post longam deliberationem inuadit classem septem aggeribus circum et undis fluuiialibus, quæ classis latebat adiuncta lateri castrorum, id est, urbis, et poscit incendia focios ouantes. Atq; sic feruidus, id est, ardens implet manum pinu, id est, teda flagranti, id est, ardenti. Tum vero comites Turni incumbunt nauium incendio, quia præsentia Turni urget, id est, instigat illos, atq; omnis pubes, id est, iuuentus quæ illum comitabatur, accingitur. Instruit se facibus atris, id est, fumosis. Itaq; diripuerunt focos, id est, ignes ex focis, et teda fumida fert lumen piceum, id est, nigrum, et Vulcanus, id est, ignis fert ad astra, id est, in cælum fauillam commixtam subaudi fumo. O Musæ memorate mihi, quis Deus auerterit a ratibus Teucris incendia tam sæua? et dicite, quis depulit tantos ignes? Quo tempore Aeneas primum formabat classem, id est, edificabat in Ida Phrygia sylua Troiana, et parabat petere alta pelagi, id est, profundū ipsa

Ipsa Deum fertur genitrix Berecynthia magnum
 Vocibus his affata Iouem: Da nate potenti,
 Quod tua chara parens domito te poscit Olympo,
 Pineæ sylua mihi multos dilecta per annos
 Lucus in arce fuit summa, quo sacra ferebant,
 Nigranti picea, trabibusq; obscurus acernis:
 Has ego Dardanio iuueni, cum classis egeret,
 Læta dedi, nunc sollicitam timor anxius vrget:
 Solue metus, atq; hoc precibus sine posse parentem,
 Nec cursu quassatæ vilo, neu turbine venti
 Vincantur: pro sit nostris in montibus ortas.

Langit

Filius huic contra, torquet qui sydera mundi:
 O genitrix, quo fata vocas? aut quid petis istis?
 Mortali ne manu factæ, immortale carinæ
 Fas habeant: certusq; incerta pericula lustret
 Aeneas: cui tanta Deo permessa potestas:
 Imo vbi defunctæ, sinem, portusq; tenebunt.

¶ Euphrasis.

Ipsa Cybele Berecynthia dicta a Berecyntho Phrygiæ monte, ubi colitur, genitrix Deorum fertur affata, id est, allocuta magnū Iouē his uocibus. i. sequentibus uerbis. O nate da, quod tua chara parens poscit te Olympo domito. q. d. celi dominū post gigantum pugnam. Sylua pinea dilecta mihi per multos annos fuit mihi lucus sacrus in arce summa, id est, apud Gargara, id est, Idae syluæ iuga, quo. i. in quem lucum ferebant sacra, lucus, dico, obscurus, id est, umbrosus. picea arbore, id est, piceo nigranti, & trabibus, id est, arboribus acernis. i. ex acere arbore. Ego læta dedi has arbores iuueni Dardanio. i. Aeneæ, cū egeret classis, sed naue timor anxius urget me sollicitam. i. sollicitat me cura illarū nauium. Idco solue mihi hos metus, & sine me parentem posse impetrare hoc a te precibus, ne ille quassatæ ullo cursu. i. navigatione, aut turbine venti vincantur: sed pro sit illis esse ortas in nostris montibus. Filius Iuppiter, qui torquet sydera mundi, dixit huic, id est, Cybele matri. O genitrix quo uocas fata, id est, ordinem fatorum: aut quid petis istis nauibus? Carinæ factæ manu mortali. i. humana habeant fas immortalæ, id est, immortalitatis dotes: & Aeneas certus lustret pericula incertæ. Cui Deo tanta potestas est permessa, ut possit id facere? Imo ego aliud faciam, quod erit multo maius, quæ quod petis, ubi ille naues defunctæ officio nauigant tenebunt olim sinē & portus

Ausonios, olim quaecumq; euaserit undis;
 Dardaniumq; ducem Laurentia vexerit arua,
 Mortalem eripiam formam, magniq; iubebo
 Aequoris esse Deas, qualis Nereia Clotho,
 Et Galatea secant spumantem pectore pontum,
 Dixerat: idq; ratum Stygij per flumina fratris,
 Per pice torrenteis, atraq; voragine ripas
 Annuit: & totum nutu tremefecit Olympum.

Homericū

Ergo aderat promissa dies, & tempora Parcae
 Debita complerant, cum Turni iniuria matrem
 Admonuit sacris ratibus depellere tedas,
 Hic primum noua lux oculis effulsit, & ingens
 Visus ab aurora caelum transcurrere nimbus,
 Idæiq; chori, tum vox horrenda per auras
 Excidit, & Troum, Rutulorumq; agmina complet:
 Ne trepitate meas Teucris defendere naues,
 Ne ve armate manus: maria ante exurere Turno;
 Quam sacras dabitur pinus, vos ite soluta,
 Ite Deæ pelagi, genitrix iubet, & sua quæq;

¶ Ecpheasis.

Ausonios, quæcūq; ex illis nauibus euaserit undas, et aduexerit ducem Dardanū ad arua Laurentia, ego eripiam illis formam mortalem, & iubebo Deas esse aequoris magni, qualis Clotho Nereia. i. Nerei filia, & qualis Galatea secant pectore pontū spumantē. Dixerat: & annuit. i. concessit id fore. i. futurū esse ratū. i. firmū per flumina fratris Stygij, id est, Plutonis, & per ripas torrentes pice atq; uoragine, annuit inquam, & eo nutu tremefecit Olympum. Ergo dies a Ioue promissa aderat, & Parcae, id est, fata compleuerant tempora promissa, cum iniuria Turni, quam inferre uolebat, admonuit matrem Deorum depellere tedas, id est, ignes a ratibus sacris. Hic, id est, tunc primum noua lux effulsit oculis, & ingens nimbus, id est, splendor ab Aurora ueniens uisus est transcurrere caelum. Et tunc uox chori Idæi horrenda excidit per auras, & complet agmina Troum, & Rutulorum, id est, utriusq; populi exercitum. Vox autem erat, o Teucris ne trepidate, id est, festinate defendere meas naues, & ne armate manus ad hoc, quia ante dabitur Turno exurere maria, quam pinus sacras. Igitur o naues solute ite, ite uos Deæ pelagi, quia Deorum genitrix iubet hoc fieri. Et

Continuo puppes abrumpunt vincula ripis,
 Delphinumq; modo demersis æquora rostris
 Ima petunt: hinc virgineæ (mirabile monstrum)
 Reddunt sese totidem facies, pontocq; feruntur,
 Quot prius æratae steterant ad littora proræ,
 Obstupuere animis Rutuli; conterritus ipse
 Turbatus Messapus equis: cunctatur & amnis
 Rauca sonans, reuocatq; pedem Tyberinus ab alto.

puppes

At non audaci cessit fiducia Turno;
 Ultro animos tollit dictis, atq; increpat ultro:
 Troanos hæc monstra petunt, his Iuppiter ipse
 Auxilium solitum eripuit: non tela, nec ignes
 Expectant Rutulos: ergo maria inuia Teucris,
 Nec spes vlla fugæ, rerum pars altera adempta est,
 Terra autem in manibus nostris: tot millia gentes
 Arma ferunt Italæ, nil me fatalia terrent,

¶ Ecpheasis.

continuo. i. statim quæq; puppes abrumpunt uincula ex ripis, & rostris demersis petunt ima æquora modo. i. in similitudinē Delphinū. Hinc. i. deinde totidē facies uirgineæ, reddunt se, & feruntur ponto, quot proræ æratae steterant prius ad littora. & per parenthesis interposuit monstrum mirabile. Tunc Rutuli obstupuere animis, & ipse Messapus, quem supra dixit æquorum domitorem, conterritus est equis turbatis, & amnis Tybris sonans rauca, id est, nescio quid raucum cunctatur, id est, miratur, & Tyberinus Deus fluminis reuocat pedem alto, id est, a fundo in undas summas, ut exploraret quid illud esset. Et quamquam alij essent perterriti, fiducia idcirco non cessit Turno audaci, quin potius ultro tollit animos, id est, superbiam, atq; ultro increpat, id est, insonat dicens. Hæc monstra, id est, miracula petunt Troianos, id est, malum aliquod illis portendunt, quia Iuppiter eripuit his auxilium solitum, id est, naues, quibus ante hæc confidebant. Itaque naues non expectant tela nostra, neque ignes Rutulos, id est, nostros. Ergo maria iam sunt inuia, id est, in nauigabilia Teucris, neque ulla est illis fugæ spes, quia altera pars rerum, id est, clementorum est illis adempta, scilicet, aqua, & terra est in manibus nostris, id est, in potestate nostra. Gentes Italæ, id est, tot millia armatorum ferunt arma.

Si qua Phryges præ se iactant responsa Deorum:
 Sat fatis Veneriq; datum est, tetigere quod arua
 Fertilis Ausoniae Troes: sunt & mea contra
 Fata mihi, ferro sceleratam excindere gentem,
 Coniuge prærepta, nec solo tangit Atridas
 Ille dolor, solisq; licet capere arma Mycenis,
 Sed perisse semel fatis est: peccare fuisset
 Ante fatis: penitus modo non genus omne perosos
 Foemineum, quibus hæc mediæ fiducia valli,
 Fossarumq; moræ, leui discrimina parua
 Dant animos, an non viderunt moenia Troiæ
 Neptuni fabricata manu, considere in ignes:
 Sed vos o lecti, ferro quis scindere vallum
 Apparat: & mecum inuadit trepidantia castra:
 Non armis mihi Vulcani, non mille carinis
 Est opus in Teucros, addant se protinus omnes
 Hetrusci socios: tenebras, & inertia furta

¶ Ecphrasis.

Si qua responsa Deorum fatalia Teucris Phryges præ se iactant, i. præ se ferunt, illa nihil pro non terrent me. Satis datum, i. permissum est fatis, quod Teucris tetigere arua Ausoniae, i. Italiae fertilis. Quia etiã mea fata sunt mihi contra, i. eadẽ uerso: s. me posse excindere ferro gentẽ sceleratã, i. Troianos coniuge raptã, s. mihi. Neq; iste dolor ex coniuge raptã solũ tangit Atridas, i. Menelaum, neq; licet capere arma solis Mycenis, i. Græcis propter Helenam raptã, sed etiam mihi propter Lauiniam. Sed dicet quispiam, satis est illos perisse semel, respõdet, fuisset etiam satis peccare semel ante illos non perosos modo omne genus foemineũ, quibus hæc est fiducia, scilicet, mediæ ualli, i. interpositum uallum, & fossarum moræ, id est, fosse interpositæ paruo discrimine leui, id est, morans morti facientes dat animos. An non uiderunt moenia Troiæ considerare in ignes, quamuis essent fabricata manu Neptuni: quasi dicat, uiderunt. Sed uos o iuuenes electi appello, quis uestrum apparat scindere uallum? & quis inuadit mecum castra trepidantia? Non est mihi opus armis Vulcani, qualla Achilles habuit, nec est opus mihi mille carinis, quot Græci habuerunt in Teucros, & licet, id est, quãuis omnes Hetrusci addant se protinus socios illis, ne timeant a me tenebras & furta inertia

Palladij, cæsis summæ custodibus arcis
 Ne timeant, nec equi cæca condemur in alio:
 Luce, palam certum est igni circundare muros.
 Haud sibi cum Danaïs rem faxo, & pube Pelasga
 Eisse putent, decimum quos distulit Hector in annum.
 Nunc adeo, melior quoniam pars acta diei,
 Quod superest, læti bene gestis corpora rebus
 Procurate uiri, & pugnam sperate parati.
 Interea vigilum excubijs obsidere portas
 Cura datur Messapo, & moenia cingere flammis.
 Bis septem Rutuli, muros qui milite seruent,
 Delecti: ast illos centeni quenq; sequuti
 Purpurei cristis iuuenes, auroq; corusci
 Discurrunt, variantq; uices, fusiq; per herbam
 Indulgent uino, & uertunt crateras ahenos.
 Collucent ignes: noctem custodia ducit
 Insomnem ludo.

¶ Ecphrasis.

Palladij custodibus summæ arcis cæsis, quod Troiani in euerfione Ilij passi sunt, nec etiam condemur, id est, latebimus in alio cæca equi, quod Græci fecerunt. Sed certum est nobis circũdare muros igni palã luce, i. die clara & manifeste. Ego faxo, i. faciam, ut putent non esse rem sibi cum Danaïs & cum pube, i. inuentute pelasga, quos Græcos, s. oēs Hector distulit in annũ decimũ quasi ignauos, sed rẽ sibi esse cũ uiris fortibus. Sed quoniã melior pars, i. maior diei est acta, nũc o uiri quod superest, i. reliquũ est uos læti procurate, i. recreate corpora rebus bene gestis, et sperate pugna parati in die crastinũ. Interea, dũ reliqui recreatur cibo et somno, cura datur Messapo obsidere portas urbis excubijs uigiliũ, i. uigilijs excubijs, et cingere moenia flammis, i. ignib; nocturnis. Bis septẽ, i. quatuordecim Rutuli sunt delecti, q; seruent muros milite, i. militibus. Ast ceteri iuuenes purpurei cristis, i. habetes cristas purpureas galearũ, et corusci, i. coruscates auro sequuntur illos quattuordecim, sed ceteri quẽq; q; discurrunt et uariant uices, i. mutãt. Alij fusi per herbã indulgent uino, i. dat operã, et uertunt, i. bibedo resupinat crateras ahenos. Et ignes collucent, & custodia, i. custodes, illi ducit, i. producit noctem insomnem ludo, i. ludẽdo.

al. ferant

al. sequuntur

Hæc super e vallo prospectant Troes, & armis
Alta tenent: nec non trepidi formidine portas
Explorant, pontesq; & propugnacula iungunt,
Tela gerunt: instant Mnestheus, acerq; Serestus,
Quos pater Aeneas, si quando aduersa vocarent,
Rectores iuuenum, & rerum dedit esse magistros.
Omnis per muros legio sortita periculum
Excubat, exercetq; vices, quod cuiq; tuendum est.

Historiæ de
Niso et Euryalo.

Nisus erat portæ custos, acerrimus armis
Hyrtacides, comitem Aeneæ quem miserat Ida
Venatrix, iaculo celerem, leuibusq; sagittis:
Et iuxta comes Euryalus, quo pulchrior alter
Non fuit Aeneadum, Troiana nec induit arma,
Ora puer prima signans intonsa iuuenta,
His amor vnus erat, pariterq; in bella ruebant:
Tunc quoq; communi portam statione tenebant.
Nisus ait: Dii ne hunc ardorem mentibus addunt

¶ E p h r a s i s .

Troes prospectant hæc omnia, quæ sũt ab obsessoris, de super. ex uallo, et tenent
alta. i. muros armis. Nec non. i. præterea explorant portas trepidi. i. festini formidi
ne, & iungunt pontes & propugnacula. i. propugnacula portibus, & gerunt tela.
Cui rei Mnestheus & Serestus acer instant, quos pater Aeneas, cū discedebat, de
dit. i. præcepit esse rectores iuuenũ, & esse magistros. i. duces rerum gerendarum,
siquãdo aduersa uocarent. i. aduersi quicquã accideret. Omnis legio Troianorum
excubat per muros sortita periculũ. i. loca periculosa, & exercet vices mutan
do uigilias, & tuetur, quod est tuendũ cuiq;. Nisus Hyrtacides. i. Hyrtaci filius
acerrimus armis erat custos portæ cuiusdam, quem Nisum Ida uenatrix aut mas
ter aut sylua Troiana miserat comitem Aeneæ celerem. i. expeditum iaculo & sa
gittis leuibus. Et Euryalus puer erat comes iuxta illũ, quo Euryalo alter Aeneæ
darum. i. de numero Troianorum non fuit pulchrior, neq; alter pulchrior induit
arma Troiana, Euryalus, dico, puer signans ora intonsa iuuenta. i. barbæ lanugine.
Amor vnus. i. reciprocus erat his duobus, & pariter ruebant in bella, & tũc quoq;
tenebant portã statione. i. uigilia cõmuni. Tum Nisus ait. O Euryale ne. i. nunquid
Dii addunt hũc ardorẽ mentibus hominũs. ut aliquid arduum aggrediantur, quod

Euryale: an sua cuiq; Deus fit Dira cupido?
Aut pugnam, aut aliquid iam dudum inuadere magnum
Mens agitat mihi: nec placida contenta quiete est,
Cernis, quæ Rutulos habeat fiducia rerum:
Lumina rara micant, somno vinoq; soluti
Procubuere, silent late loca: percipe porro
Quid dubitem, & quæ nunc animo sententia surgat.
Aeneam acciri omnes populusq; patresq;
Exposcunt, mittiq; qui certa reportent:
Si tibi, quæ posco, promittunt (nam mihi facti
Fama fateit) tumulto uideor reperire sub illo
Posse viam ad muros, & mœnia Pallantea.
Obstupuit magno laudum percussus amore
Euryalus, simul his ardentem affatur amicum:
Me ne igitur socium summis adiungere rebus
Nise fugis: solum te in tanta pericula mittam.

at. sepulti

at. aut

Affectus
animi ge
nerosi.

¶ E p h r a s i s .

ego nunc cupio facere, an sua dira cupido fit Deus cuiq; id est, habet in se genitũ
a quo impellitur. Hoc dico, quia mens agitat mihi iam dudum inuadere aut pu
gnam, aut aliquid magnum, nec mens mea est contenta quiete placida, id est, non
potest quiescere. Tu o Euryale cernis, quæ fiducia rerum habeat Rutulos. i. quam
sint securi, quæ lumina rara, id est, ignes micant rari & languidi, quod est signũ,
& Rutuli sepulti somno & uino procubuerunt, id est, dormiunt, & q; loca silent
late, id est, silentium est in castris. Accipe o Euryale quid porro, id est, deinde du
bitem, id est, cogitem, & quæ sententia nunc surgat animo meo. Omnes & po
pulus Troianus & patres, id est, senatores exposcunt Aeneam acciri, id est, uos
cari, & exposcunt mitti uiros, qui reportent certa, id est, illum faciant cer
tiorẽ. Quod si patres & populus promittunt mihi, quæ posco tibi, nam mihi
fatis est fama facti, ego uideor mihi posse reperire uiam ad muros & mœnia Pal
lantea, ubi est Euãder Rex, & Aeneas illius hospes, sub illo tumulto, quẽ digito illi
ostendit. Tunc Euryalus percussus, id est, commotus magno amore laudum, id
est, honoris assequendi affatur, id est, alloquitur his uerbis amicum ardentem. i.
Nisum, dicens. O Nise, ne. i. nunquid tu fugis adiungere me socium summis re
bus & ego dimittam te solum in tanta pericula: quanta nunc aggredi conaris.
cc. iij.

Non ita me genitor bellis assuetus Opheltes
 Argolicum terrorem inter Troiaeq; labores
 Sublatum erudit, nec tecum talia gessi
 Magnanimum Aenean, & fata extrema secutus,
 Est hic, est animus lucis contemptor, & istum
 Qui vita bene credat emi, quo tendis, honorem,
 Nisus ad haec: Equidem de te nil tale verebar,
 Nec fas; non, ita me referat tibi magnus ouantem
 Iuppiter, aut quicumq; oculis haec aspicit æquis,
 Sed si quis (quæ multa vides discrimine tali)
 Siquis in aduersum rapiat casus ve, Deus ve,
 Te superesse velim, tua vita dignior ætas,
 Sit qui me raptum pugna, pretio ve redemptum
 Mander humo solita; aut si qua id fortuna vetabit,
 Absenti ferat inferias, decoretq; sepulchro:
 Neu matri miseræ tanti sim causa doloris,
 Quæ te sola, puer, multis e matribus ausa
 Prosequitur, magni nec mœnia curat Aestæ.

¶ Ecphrasis.

Opheltes genitor meus assuetus bellis non ita erudit pro educavit me sublatum, id est, genitum inter terrorem, id est, bellum Argolicum. i. Græcorum, & inter labores Troiæ, & ego secutus magnanimum Aeneam, & fata extrema Troiæ nō gessi tecū talia, qualia nunc mihi suades. Hic animus. i. meus est contemptor lucis. i. uitæ, & est, qui credat istum honorē, quo tendis, bene emi. i. acquiri uita. i. morte. Nisus respōdit ad haec. Ego quidē nihil tale uerebar de te, neq; fas esse putabā id uereri, non uerebar inquam, ita magnus Iuppiter referat me tibi ouantem. i. uitæ florem, aut quicumq; Deus aspicit haec. i. res humanas oculis æquis. Sed si quis casus aut Deus rapiat me in aduersum, quæ. i. qualia multa uides in tali discrimine, ego uelim te superesse, quia tua ætas est dignior uita, & ut sit superstes aliquis, qui mandet humo solita me. i. humet me raptum pugna, aut redemptum pretio ab hostibus: aut si qua fortuna id uetabit. s. redimere me, saltem sit qui ferat inferias mihi absenti, & decoret me sepulchro, scilicet, inani. Et ne ego sim causa tanti doloris matri miseræ, quæ sola ex matribus, id est, mulieribus Troianis prosequitur o puer te, & nō curat mœnia Aestæ magni, ubi reliquæ foeminae restiterūt.

Ille autem, Causas ne quicquam nectis inanes,
 Nec mea iam mutata loco sententia cedit:
 Acceleremus, ait; vigiles simul excitat, illi
 Succedunt, seruantq; vices; statione relicta
 Ipse comes Niso graditur, Regemq; requirunt.
 Cætera per terras omneis animalia somno
 Laxabant curas, & corda oblita laborum,
 Ductores Teucrum primi, & delecta iuuentus
 Consilium summis regni de rebus habebant:
 Quid facerent, quis ve Aeneæ iam nuntius esset,
 Stant longis adnixa hastis, & scuta tenentes
 Castrorum, & campi in medio: tum Nisus, & vna
 Euryalus confestim alacres admittier orant:
 Rem magnam, pretiumq; moræ fore. primus Iulus
 Accepit trepidos, ac Nisum dicere iussit,
 Tunc sic Hyrtacides; Audite o mentibus æquis

¶ Ecphrasis.

Ille autem subaudi Euryalus dixit. Tu nectis, id est, quæris causas inanes nequicquam. i. frustra, nec mea sententia, quam tibi dixi, mutata loco iam cedit, imo in eadem perseuero, & ideo acceleremus: & simul excitat uigiles, qui illis erant successuri, illi succedunt, & seruant uices suas statione relicta, id est, uigilia a Niso & Euryalo. Et ipse Euryalus graditur comes Niso, & requirunt Regem, id est, Ascanium Regis Aeneæ filium. Cætera animalia, id est, reliqui omnes præter Troianos laxabant curas & corda oblita laborum somno, id est, dum dormirent, idq; per omnes terras. Ductores primi, id est, principes Teucrorum, & iuuentus delecta, id est, iuuenes ad hoc delecti habebant consilium de rebus summis regni, scilicet, quid facerent, aut quis nuntius esset Aeneæ, ut illum faceret certiore de obsidione urbis suæ. Itaque adnixa longis hastis, & tenentes scuta stant pedibus insistentes in medio castrorum & campi. Tum Nisus & Euryalus una, id est, simul alacres orant, se confestim, id est, statim admittier, id est, intromitti, & dicunt se afferre rem magnam, & præcium more, id est, rem dignā, in qua immorētur, fore, id est, futurā esse. Et Iulus primus accepit illos trepidos. i. festinos, ac iussit Nisum priorem dicere. Tunc Hyrtacides, id est, Nisus inquit sic. O Aeneadæ. i. Troiani audite mentibus æquis, id est, patienter,

In nocte
consiliū.

al. iuret

al. Procu-
buere

Aeneadae, ne ve haec nostris spectentur ab annis,
Quae ferimus: Rutuli somno, vinoque sepulti
Conticuere, locum insidijs conspeximus ipsi,
Qui patet in biuio portae, quae proxima ponto:
Interrupti ignes, aterque ad sidera fumus
Erigitur: si fortuna permittitis uti,
Quaesitum Aeneam ad moenia Pallantea,
Mox hic cum spolijs, ingenti caede peracta
Affore cernetis: nec nos via fallit eunteis.
Vidimus obscuris primam sub vallibus urbem
Venatu assiduo, & totum cognouimus amnem.
Hic annis grauis, atque animi maturus Alethes:
Dij patrij, quorum semper sub numine Troia est,
Non tamen omnino Teucros delere paratis,
Cum taleis animos iuuenum, & tam certa tulistis
Pectora, sic memorans humeros, dextraeque tenebat
Amborum, & vultum lachrymis, atque ora rigabat.
Quae vobis, quae digna viri pro talibus ausis.

al. tam

¶ E ph r a s i s.

Haec, quae ferimus in consultationem, non expectentur a nostra aetate propter Euryalum dicit, quia Nisus iam grandior erat. Rutuli sepulti somno & uino conticuere, nos ipsi conspeximus locum, qui patet, id est, aptus est insidijs in biuio portae, id est, ubi uia scindit se in duas partes prope portam, quae est proxima ponto. i. mari. Ignis sunt interrupti, & fumus ater erigitur ad sidera, quod est indicium hostes dormire. Quod si permittitis nos uti fortuna, ut eamus quaesitum Aeneam ad moenia Pallantea, ubi nunc est, uos cernetis nos affore hic mox, id est, paulo post cum spolijs, & ingenti hostium caede peracta: nec uia, qua est eundem, fallit nos euntes. i. illam optime nouimus. Quia nos uidimus primam urbem. i. urbis partem sub uallibus obscuris, et cognouimus totum amnem. i. Tybrim, & hoc uenatu assiduo. i. cum iremus uenatum. Hic. i. tunc Alethes grauis annis et maturus animi inquit. O Dij patrij, sub quorum numine Troia est, non paratis, id est, non uultis omnino delere Teucros, cum tulistis tales animos iuuenum, & pectora tam certa, id est, animos firmos. Et memorans, id est, dicens sic tenebat humeros, & dextras amborum Nisi & Euryali, & rigabat lachrymis vultum suum & ora. i. faciem, dixitque. O uiri, quae

Promissa
praemio-
rum.

Interrumpit
sermonem
senis.

Praemia posse reat solui: pulcherrima primum
Dij moresque dabunt uestri: tum caetera reddet
Actutum pius Aeneas, atque integer aui
Ascanius meriti tanti non immemor unquam.
Imo ego vos, cui sola salus genitore reducto
Excipit Ascanius, per magnos Nise penates,
Assaracique Larem, & canae penetralia Vestae
Obtestor, quaecumque mihi fortuna, fidesque est
In uestris pono gremijs, reuocate parentem,
Reddite conspectum, nihil illo triste recepto:
Bina dabo argento perfecto, atque aspera signis
Pocula, deuicta genitor quae cepit Arisba:
Et tripodas geminos: auri duo magna talenta
Cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido.
Si uero capere Italiam, sceptrisque potiri
Contigerit victori, & praedae ducere sortem,
Vidisti quo Turnus equo, quibus ibat in armis

¶ E ph r a s i s.

praemia digna ego reat posse solui uobis pro ausis talibus, id est, pro eo quod audetis, sed Dij dabunt uobis praemia pulcherrima primum, deinde mores uestri, id est, conscientia recte factorum, tum. i. deinde Aeneas pius, & Ascanius integer aui non immemor unquam. i. semper memor tanti meriti reddet uobis praemia actutum. i. cito. Tunc Ascanius excipit, id est, subsequitur Alethem dicens. O Nise immo ego, cui sola salus est genitore reducto, obtestor uos, id est, iuro per magnos penates, quos ex Troia aduehimus, et per Larē Assaraci, et per penetralia Vestae canae. i. antiquae. Ego pono in uestris gremijs. i. in uestra potestate fortunam & fidem, quaecumque fortuna & fides est mihi. Reuocate igitur mihi parentem, & reddite mihi conspectum illius, quia illo recepto nihil potest mihi esse triste. Ego dabo uobis bina pocula perfecta ex argento atque aspera signis, id est, caelata imaginibus, quae genitor cepit deuicta Arisba urbe, & dabo etiam geminos tripodas, & duo magna talenta auri, & cratera antiquum, quem Dido Sidonia dat pro dedit mihi. Praeterea si contigerit mihi uel potius patri capere Italiam, & potiri sceptris. i. regni insignibus, & si contigerit ducere sortem praedae. i. sortiri, et distribuere spolia, o Nise uidisti equum, quo equo, & in quibus armis Turnus ibat

al. cont. in
tctis.

Aureus: ipsum illum clypeum, cristasq; rubenteis
Excipiam sorti, iam nunc tua præmia Nise,
Præterea bis sex genitor lectissima matrum
Corpora captiuolq; dabit, suaq; omnibus arma.
Insuper id campi, quod Rex habet ipse Latinus,
Te vero, mea quem spatij propioribus ætas
Insequitur, venerande puer iam pectore toto
Accipio, & comitem casus complector in omneis.
Nulla meis sine te quæretur gloria rebus,
Seu pacem, seu bella geram: tibi maxima rerum
Verborumq; fides, contra quem talia fatur
Euryalus: Me nulla dies tam fortibus ausis
Dissimilem arguerit, tantum fortuna secunda,
Aut aduersa cadat: sed te super omnia dona
Vnum oro, genitrix Priami de gente vetusta
Est mihi, quam miseram tenuit non Ilia tellus
Mecum excedentem, non moenia Regis Aestæ:

Pietas Est
ryali.

¶ Euphrasis.

aureus ego excipiam sorti illum ipsum clypeum, & cristas rubentes .i. galeam cum
cristis, iam nunc, id est, ab hoc tempore tua præmia o Nise. Præterea genitor meus
Aeneas dabit tibi bis sex, id est, duodecim corpora lectissima matrum .i. ancillarum,
& dabit captiuos, & omnibus illis sua arma. Et insuper his dabit illud campi, id
est, campum, quem Latinus Rex habet nunc. Et puer venerande, id est, o Eurya-
le quem ætas mea insequitur spatij propioribus, id est, qui proximus sum tibi
ætate, ego accipio te, & complector comitem in omnes casus prosperos siue ad-
uersos. Et siue ego geram pacem seu bella, in meis rebus nulla quæretur gloria sine
te, id est, omnis gloriæ participem te faciam. Maxima fides rerum & uerborum
erit tibi a me, id est, tibi maxime credam & res meas & uerba. Contra quæ Asca-
nij uerba Euryalus fatur talia, id est, respondet. Nulla dies arguerit me dissimi-
lem tam fortibus ausis, id est, semper ero similis huic facto, quod nunc aggredior,
siue fortuna sit prospera siue aduersa: sed super omnia dona, quæ pollicitus est nobis,
unum oro, et quid sit illud, subiugit dicens. Genitrix est mihi de gente, id est, de fami-
lia vetusta Priami, quam miseram tellus Ilia, id est, Troia non tenuit excedentem
moenia, id est, cum ego huc discederem. Et moenia Regis Aestæ non tenuerunt illam in Sicilia.

Hanc ego nunc ignaram huius, quodcumq; periculi est.
Inq; salutatam linquo (nox, & tua testis
Dextera) quod nequeam lachrymas perferre parentis:
At tu, oro, solare inopem, & succurre relictæ:
Hanc sine me spem ferre tui: audentior ibo.
In casus omneis. percussa mente dederunt
Dardanidæ lachrymas, ante omnes pulcher Iulus:
Atq; animum patriæ strinxit pietatis imago.
Tum sic effatur.

Spondeo digna tuis ingentibus omnia coeptis:
Namque erit ista mihi genitrix, nomenq; Creusa
Solum defuerit: nec partum gratia talem
Parua manet, casus factum quicumq; sequetur.
Per caput hoc iuro, per quod pater ante solebat,
Quæ tibi polliceor reduci, rebusque secundis,
Hæc eadem matrisq; tuæ, generisq; manebunt.
Sit ait illachrymans, humero simul exiit enssem
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon

¶ Euphrasis.

ego nunc relinquo hæc ignarâ huius periculi, quodcumq; est .i. imminet, & relin-
quo illam in salutatam, quod p quia nequeam perferre lachrymas parentis, cuius rei nox
& tua dextera & fides est testis. O Ascani, ego oro te, tu solare hæc inopem, & suc-
curre illi relictæ .i. a me deserte, & sine .i. permittite me ferre hæc spem tui .i. de te,
quia sic ego ibo audentior in oēs casus, quicumq; acciderit. Tunc Dardanidæ uidetes Eury-
ali indolē dederunt lachrymas mente percussa .i. commota, sed ante oēs Iulus pulcher de-
dit lachrymas, atq; imago pietatis patriæ .i. ipsius in patrem perstrinxit animum, et tunc
effatur sic. O Euryale, ego spondeo oia digna tuis coeptis ingentibus. Namq; ista mater
tua erit mihi genitrix, & solū nomen Creusæ defuerit, quo nomine fuit mater mea,
neq; parua gratia imo magna decet talē partum .i. illam, quæ talē peperit. Et hoc, qui-
cumq; casus siue prosper, siue aduersus sequitur factum .i. inceptum. Ego iuro per hoc ca-
put .i. meum, per quod pater .i. meus solebat iurare ante, quod hæc oia manebunt matris
tuæ & generi tuo deinceps, quæcumq; polliceor tibi reduci, id est, a periculo libe-
rato, & rebus secundis .i. bene succedentibus. Sic ait Ascanius illachrymans, &
simul exiit humero enssem auratum, quæ Lycaon faber egregius fecerat mira arte.

Gnosius, atq; habilem vagina aptarat eburna,
Dat Nisus Mnestheus pellem, horrentisq; leonis
Exuuias, galeam fidus permutat Alethes.

Protinus armati incedunt: quos omnis euntes
Primorum manus ad portas, iuuenumq; senumq;
Prosequitur votis: necnon & pulcher Iulus
Ante annos animumq; gerens curamq; virilem,
Multa patri portanda dabat mandata: sed auræ
Omnia discerpunt, & nubibus irrita donant.
Egressi superant fossas, noctisq; per umbram
Castra inimica petunt, multis tamen ante futuri
Exitio: passim vino somnoq; per herbam
Corpora fusa vident, arrectos littore currus,
Inter lora, rotasq; viros, simul arma iacere,
Vina simul, prior Hyrtacides sic ore locutus:
Euryale audendum dextra, nunc ipsa vocat res:
Hac iter est: tu nequa manus se attollere nobis.

¶ Ecphrasis.

aptarat ensē illū habilem in uagina eburna. Mnestheus dat Niso pellem & exuuias leonis horrentis, id est, hirsuti, & Alethes fidus permutat cum illo galeam. Protinus i. deinde illi armati incedunt, quos euntes omnis manus inuicimus, & senum primorū, id est, principum prosequitur uotis usq; ad portas. Necnon. i. praeterea Iulus pulcher gerens animum, & curam uirilem ante annos, id est, ante tempus aetatis dabat multa mandata portanda patri. Sed omnia illa mandata irrita, id est, uana auræ, id est, uenti discerpunt, id est, dissipant, & donant nubibus, non autem Aeneæ, cui mittebantur. Tunc illi egressi portis urbis superant fossas cum uallo, & petunt castra inimica per umbram noctis, tamen futuri multis exitio, quia priusquam ipsi perirent, multos occisuri erant, & uident passim, id est, ubique per herbam multa corpora hostium fusa, id est, iacentia somno & uino, & uident currus arrectos in littore, id est, habentes, ut sit, temones arrectos, & uident inter lora, & inter rotas curruum simul iacere uiros, & simul arma, & simul uina. Et Hyrtacides, id est, Nisus Hyrtaci filius prior locutus est sic ore. O Euryale ipsa res, id est, opportunitas nunc uocat, audendū. i. aggredieris dum audacter. Hac iter est, s. ad audaciā, sed nequa manus possit attollere se nobis.

A tergo possit, custodi, & consule longe,
Hæc ego vasta dabo, & lato te limite ducam:

at. p. p. lce

Sic memorat, uocemq; premit, simul ense superbum
Rhamnetem aggreditur: qui forte tapetibus altis
Exstructus, toto proflabat pectore somnum:
Rex idem, & Regi Turno gratissimus augur,
Sed non augurio potuit depellere pestem.
Tres iuxta famulos temere inter tela iacentes
Armigerumq; Rhemi premit, aurigamq; sub ipsis
Nactus equis, ferroq; secat pendentia colla,
Tum caput ipsi aufert domino, truncumq; relinquit
Sanguine singultantem, atro tepesacta cruore
Terra, toriq; madent: necnon Tamirumq; Lamumq;
Et iuuenem Serranum, illa qui plurima nocte
Luserat insignis facie: multoq; iacebat
Membra Deo victus, felix si protinus illum
Aequasset nocti ludum, in lucemq; tulisset.

at. forte

Natura ca
daucri.

¶ Ecphrasis.

a tergo, dum ego in hostes grassor custodi tergum meum, & consule, id est, pro uide longe, quia ego uastabo hæc aduersa, & ducam te limite lato, id est, tuto. Sic memorat Nisus, & premit. i. comprimit uocem, & simul aggreditur ense Rhamnetem superbum, id est, nobilem, qui forte exstructus, id est, iacens in tapetibus altis, id est, lecto molli proflabat somnum toto pectore, id est, stertebat. Idem Rex & augur gratissimus Turno Regi, sed non potuit depellere pestem, id est, mortē augurio, id est, augurandi arte, & premit, id est, occidit tres famulos Rhamnetis iacentes temere inter tela, & premit etiam armigerum Rhemi, & aurigam eiusdem nactus eundem sub ipsis equis, & secat ferro, id est, ense colla pendentia illius, tum, id est, deinde aufert caput ipsi domino, id est, Rhemo, & relinquit truncum illius singultantem sanguine. i. sanguinem emittentem. Terra & tori. i. lecti madent tepesacti cruore atro, id est, tabo, necnon. i. praeterea Nisus occidit Tamirum, & Lamum, & Serranum iuuenem, qui insignis facie luserat plurima, id est, plurimum illa nocte. Et iacebat uictus membra, id est, habens membra uicta multo Deo. i. uino, Serranus, dico, felix si protinus. i. continuo aequasset illum ludum nocti. i. si per totam noctē lussisset, & tulisset ludū in lucem. i. dicm.

at. turbam.

Impastus ceu plena leo per ouilia turbans
 (Suadet enim vesana fames) manditq; trahitq;
 Molle pecus, mutumq; metu; fremit ore cruento.
 Nec minor Euryali cædes; incensus & ipse
 Perfurit, ac multam in medio sine nomine plebem,
 Fadumq; Hebesumq; subit, Rhetumq; Abarimq;
 Ignaros: Rhetum vigilantem, & cuncta videntem,
 Sed magnum metuens se post cratera tegebat:
 Pectore in aduerso totum cui comminus ensem
 Condidit assurgenti, & multa morte recepit:
 Purpuream vomit ille animam, & cum sanguine mista
 Vina refert moriens. Hic furto feruidus instat,
 Iamq; ad Messapi socios tendebat, vbi ignem
 Deficere extremum, & religatos rite videbat
 Carpere gramen equos: breuiter cum talia Nisus
 (Sensit enim nimia cæde, atq; cupidine ferri)
 Absistamus, ait; nam lux inimica propinquat:

¶ Epiphraſis.

Et ponit deinde comparationem dicens. Ceu leo impastus, id est, famelicus turbans
 mandit & trahit molle pecus & mutum metu per ouilia plena, & per parenthesis
 interposuit, quia fames vesana. i. furiosa suadet. i. inducit illum, & leo ille fremit ore
 cruento. Nec cædes Euryali. i. ab Euryalo illata fuit minor, quia & ipse incensus per
 furit, ac subit. i. adoritur multam plebem in medio sine nomine. i. ignobilem, & su
 bit Fadum, & Hebesum, & Rhetum, & Abarim: omnes ignaros. i. nihil tale time
 tes, Rhetum tamen vigilantem & videntem cuncta, quæ fiebant, sed metuens te
 gebat se post cratera magni. Cui Rhetus Euryalus assurgenti. i. surgeret tanti con
 didit. i. immisit totum ensem in pectore aduerso. comminus. i. prope, & recepit ensem
 multa morte. Ille igitur vomit animam purpuream. i. sanguinem, & moriens refert. i.
 reuomit vulna mixta cum sanguine. Hic. i. Euryalus feruidus furto, id est, cædi fur
 tiue instat. Et iam Euryalus tendebat ad socios Messapi, ubi videbat extremum
 ignem deficere, id est, extingui, & videbat equos religatos rite. i. ex ordine car
 pere gramen. i. pasce per campos, cum Nisus ait breuiter: absistamus, id est, disceda
 mus, & per parenthesis interposuit, quia sensit illum Euryalum ferri nimia cæde
 atq; cupidine incædis cupiditate, absistamus inquam, nam lux inimica nobis propinquat:
 Poenarum

Poenarum exhaustum satis est: via facta per hostes.
 Multa uirum solido argento perfecta relinquunt
 Armaq; craterasq; simul, pulchrosq; tapetas.
 Euryalus phaleras Rhamnetis, & aurea bullis
 Cingula, Tyburti Remulo ditissimus olim
 Quæ mittit dona, hospitio cum iungeret absens:
 Cædicus: ille suo moriens dat habere nepoti:
 Post mortem bello Rutuli, prædaq; potiti.
 Hæc rapit, atq; humeris nequicquam fortibus aptat,
 Tum galeam Messapiabilem, cristisq; decoram
 Induit: excedunt castris, & tuta capeffunt.
 Interea præmissi equites ex vrbe latina;
 Cætera dum legio campis instructa moratur,
 Ibant, & Turno regi responsa ferebant:
 Ter centum, scutati omnes, Volcente magistro,
 Iamq; propinquabant castris, muroq; subibant,
 Cum procul hos læuo flectentes limite cernunt,

pulchros
 alij pictos

Aluſio ad
 arma Ro
 manorū
 alij Volcē
 te

¶ Epiphraſis.

quia satis poenarum est exhaustum, id est, acceptum ab hostibus, & uia est facta
 per hostes, quos interfecimus, & relinquunt multa arma uirum pro uirorum
 perfecta ex argento solido, id est, non tantum argentata, & relinquunt crateras
 & tapetas pulchros, sed Euryalus rapit phaleras. i. ornamenta equi, & cingula
 aurea bullis, id est, baltheum bullas aureas habentem, quæ donâ Cædicus olim di
 tissimus mittit pro missit Remulo Tyburti, id est, ex urbe Tybure, cum ille ab
 sens iungeret, id est, iungere uellet sibi hospitio, id est, hospitem, & ille Remu
 lus donat habere suo nepoti moriens, id est, cum moreretur. Et post illius Re
 muli mortem Rutuli potiti sunt illis in bello & pugna. Tum Euryalus induit
 galeamabilem Messapi, & decoram cristis, excedunt igitur castris, & capeffunt
 sunt tuta loca, scilicet, extra castra. Interea dum hæc in castris fierent, equites præ
 missi ex urbe Latina ibant & ferebant responsa Turno Regi, dum cætera legio,
 id est, exercitus grauis armaturæ instructa, id est, armata moratur campis, &
 quites, dico, omnes scutati Volcente magistro, id est, illorum duce, & iam e
 quites illi propinquabant castris, & subibant muro Rutulorum, cum cernunt
 hos, id est, Nysum & Euryalum flectentes cursum limite læuo, & galea pro
 d. di

Et galea Euryalum sub Iustri noctis in umbra
 Prodidit immemorem, radijsq; aduersa refulsit.
 Haud temere est visum: conclamat ab agmine Volscens:
 State viri: quæ causa uia: quæ estis in armis?
 Quo ue tenetis iter: nihil illi tendere contra,
 Sed celerare fugam in syluas, & fidere nocti.
 Obijciunt equites sese ad diuortia nota,
 Hinc, atq; hinc: omnemq; aditum custode coronant.

Descriptio
 syluæ.
 alij colles.

Sylua fuit late dumis, atq; ilice nigra
 Horrida, quam densi complerant undiq; sentes:
 Rara per occultos ducebat semita calles,
 Euryalum tenebræ ramorum, onerosaq; præda
 Impediunt: fallitq; timor regione uiarum.
 Nisus abijt: iamq; imprudens euaserat hostes,
 Atq; locos, qui post Albæ de nomine dicti
 Albani, tum Rex stabula alta Latinus habebat.
 Vt stetit, & frustra absentem respexit amicum:

alij lacus.

¶ Ecphrasis.

didit Euryalum immemorem, id est, oblitum tegere illam in umbra noctis sublu-
 stri, quia illa galea aduersa refulsit radijs, & id uisum est haud temere, id est, non
 sine causa, et Volscens dux Latinorum conclamat ab agmine, id est, cohorte, quæ
 ducebat. O uiri quicumq; estis state, quæ causa est uobis uia: id est, quo tenditis,
 aut qui estis in armis, id est, armati: & quo tenetis iter: id est, itis. Illi, scilicet,
 Nisus & Euryalus nihil tendere contra, pro respondebant, sed celerare pro cele-
 rabant fugam in syluas, et fidere pro fidebant nocti opacæ, id est, noctis obscuritati. Tunc
 equites obijciunt sese hinc atq; hinc, id est, ab omni parte ad diuortia nota, id est,
 ad semitas, & coronant, id est, obsident custode omnem aditum, id est, loca un-
 de abire possent. Sylua fuit late horrida dumis & ilice nigra, quam sentes den-
 si, id est, spinæ undiq; complerant: per quam semita rara ducebat per calles oc-
 cultos. Sed tenebræ ramorum & præda onerosa impediunt Euryalum, & ti-
 mor fallit illum ignota regione uiarum. Nisus abijt, id est, discedit, & iam il-
 le imprudens, id est, inscius Euryali euaserat hostes atq; locos, qui postea
 dicti sunt Albani de nomine Albæ ciuitatis, quos aut ubi Rex Latinus tunc ha-
 bebant alta stabula. Sed ut Nisus stetit, & respexit amicum absentem sed frustra,

Euryale infelix, qua te regione reliquit
 Qua ue sequar: rursus perplexum iter omne reuoluens:
 Fallacis syluæ, simul & uestigia retro
 Obseruata legit, dumisq; silentibus errat.
 Audit equos, audit strepitus, & signa sequentum.
 Nec longum in medio tempus, cum clamor ad aures
 Peruenit, ac uidet Euryalum, quem iam manus omnis
 Fraude loci, & noctis subito turbante tumultu
 Oppressum rapit, & conantem plurima frustra.
 Quid faciat: qua vi iuuenem, quibus audeat armis
 Eripere: an sese medios, moriturus in hostes
 Inferat: & pulchram properet per uulnera mortem?
 Ocyus adducto torquens hastile lacerto,
 Suspiciens altam Lunam, sic uoce precatur:
 Tu Dea, tu præsens nostro succurre labori,
 Astrorum decus, & nemorum Latonia custos,
 Siqua tuis unquam pro me pater Hyrtacus aris

¶ Ecphrasis.

quia illum non uidit, inquit. O Euryale infelix in qua regione ego reliquit
 te? Et ille reuoluens omne iter perplexum syluæ fallacis, id est, in qua sylua iter
 erat adeo anfractibus dubium, ut quemuis posset fallere, & simul retro legit,
 id est, recurrit uestigia obseruata, & errat dumis silentibus. Tunc audit
 equos, & audit strepitus & signa, id est, symbolum sequentium Latinorum.
 Nec longum tempus fuit in medio, cum clamor peruenit ad aures Nisi, ac ui-
 dit Euryalum, quem omnis manus iam rapit, id est, occidit oppressum fraude
 loci, & subito tumultu noctis turbante illum, & conantem plurima in suam de-
 fensionem sed frustra. Quid faciat: id est, facere possit Nisus, & qua ui au-
 deat eripere iuuenem, id est, Euryalum: & quibus armis: & dubitabat, an ille
 moriturus inferat sese in medios hostes, & properet mortem pulchram, id est,
 honestam per uulnera. Tunc torquens hastile adducto ocyus lacerto, morem
 iaculantis ostendit, & suspiciens altam Lunam precatur sic uoce. O Lato-
 nia, id est, Deana Decus astrorum, & custos nemorum, tu Dea præsens suc-
 curre. id est, da auxilium nostro labori. id est, necessitati præsentis sis propicia, succurre,
 inquam, si pater meus Hyrtacus tulit unquam pro me aliqua dona tuis aris.

Dona tulit, si qua ipse meis uenatibus auxi,
 Suspendi ue tholo, aut sacra ad fastigia fixi,
 Hunc sine me turbare globum, & rege tela per auras,
 Dixerat: & toto connixus corpore ferrum
 Coniicit; hasta uolans noctis diuerberat umbras,
 Et uenit aduersi in tergum Sulmonis, ibique
 Frangitur, ac fixo transit praecordia ligno,
 Voluitur ille uomens calidum de pectore flumen
 Frigidus: & longis singultibus illa pulsat,
 Diuersi circumspiciunt, hoc acrior idem
 Ecce aliud summa telum librabat ab aure,
 Dum trepidant: it hasta Tago per tempus utrumque
 Stridens, traiecitque haesit tepesacta cerebro,
 Saeuit atrox Volscens, nec teli conspicit usquam
 Autorem: nec quo se ardens immittere possit,
 Tu tamen interea calido mihi sanguine poenas

¶ *Ecphrasis.*

¶ *Ecphrasis.*
 Et si ego meis uenatibus, id est, de mea uenatione auxi tibi aliqua dona, et sus-
 pendi tholo, id est, templi summitate, aut fixi ad fastigia sacra idem est, quod su-
 spendi tholo: si itaque inquam est, o Diana sine, id est, permittite me turbare hunc
 globum equitum. i. Latinorum cohortem, et rege tela per auras. Dixit Nisus
 haec nimis fretus audacia, quia uenator, et Dianae familiaritate. Et connixus to-
 to corpore coniecit, id est, iaculatur ferrum, id est, hastam ferro praefixam, et
 hasta illa uolans diuerberat umbras noctis, et uenit in tergum Sulmonis aduer-
 si, id est, qui erat ex opposito, et ibi frangitur, et transit, id est, traiecit praecordia
 ligno fixo, id est, hasta. Et Sulmo frigidus, quia moriens, uoluitur, id est,
 cecidit uomens flumen sanguinis calidum de pectore, et pulsat illa singultibus longis.
 Latini circumspiciunt diuersi, id est, per diuersas partes. Et idem Nisus acrior
 hoc, scilicet, quod Sulmonem occidit, librabat aliud telum ab aure summa, id est,
 a parte auris alta, et dum Latini trepidant, hasta it Tago, id est, in Tagum stri-
 dens per utrumque tempus capitis, et hasta illa tepesacta haesit in cerebro traie-
 cito, id est, transfixo. Tunc Volscens atrox uidens suorum caedem saeuit, nec con-
 spicit usquam autorem teli, id est, iaculatorem, nec uidet, quo ille ardens, id
 est, iratus possit immittere se, et inquit Euryalo, Tu persolues mihi interea san-

Persolues amborum, inquit: simul ense recluso
 Ibat in Euryalum, tunc uero exterritus amens
 Conclamat Nisus: nec se celare tenebris
 Amplius, aut tantum potuit perferre dolorem.
 Me me, adsum qui feci, in me conuertite ferrum
 O Rutuli, mea fraus omnis: nihil iste, nec ausus,
 Nec potuit: coelum hoc, & sidera conscia testor,
 Tantum infelicem nimium dilexit amicum,

Talia dicta dabat: sed uiribus ensis adactus
 Trans adigit costas, & candida pectora rupit,
 Voluitur Euryalus leto, pulchrosque per artus
 It cruor, inque humeros ceruix collapsa recumbit:
 Purpureus ueluti cum flos succisus aratro
 Languescit moriens: lasso ue papauera collo
 Demisere caput, pluuia cum forte grauatur.
 At Nisus ruit in medios, solumque per omnes
 Volscentem petit: in solo Volscente moratur,
 Quem circum glomerati hostes, hinc cominus, atque hinc:

¶ *Ecphrasis.*

¶ *Ecphrasis.*
 guine tuo poenas amborum, id est, Sulmonis et Tago, et simul haec dicens ibat
 in Euryalum ense recluso, id est, euaginato. Tum uero Nisus amens et exter-
 ritus, cum uideret amicum peti ferro, conclamat, neque potuit celare se amplius,
 aut perferre tantum dolorem. Et ait: o Rutuli subaudi interficite me me, qui
 feci, et conuertite in me ferrum, adsum qui feci. i. Sulmonem et Tagum occidi.
 Omnis fraus fuit mea, quia iste, scilicet, Euryalus neque ausus est talia, neque po-
 tuit facere, testor ego, id est, adiuro caelum, hoc est, sidera conscia: sed tantum dile-
 xit nimium me amicum infelicem, atque ideo me secutus est. Nisus dabat talia di-
 cta, id est, dicebat, sed ensis adactus, id est, impulsus uiribus transfudit, id est, tra-
 iecit costas, et praerumpit pectora candida. Euryalus uoluitur leto, id est, mori-
 ens cecidit, et cruor it per artus pulchros, et ceruix collapsa recumbit in hume-
 ros quasi iam deficientes. Veluti cum flos succisus aratro hoc est radicebus scissis mo-
 riens languescit, id est, marcidus fit, aut papauera lasso collo demisere caput cum
 forte grauatur pluuia. At Nisus ruit in medios, et per omnes, id est, inter omnes
 petit Volscentem ducem Latinorum, et in solo Volscente moratur. i. animu intedit.

Decorum
 in Niso of-
 ferente se
 pro amico

adigit alij
 abijt

lasso alij
 lapso.

Proturbant: instat non segnius, ac rotat ensem
 Fulmineum, donec Rutuli clamantis in ore
 Condidit aduerso: & moriens animam abstulit hosti,
 Tum super exanimem sese proiecit amicum
 Confossus: placidaq; ibi demum morte quieuit,
 Fortunati ambo: siquid mea carmina possunt,
 Nulla dies unquam memori vos eximet aeo,
 Dum domus Aeneae Capitoli immobile saxum
 Accolet, Imperiumq; pater Romanus habebit,
 Victores praeda Rutuli, spolijsq; potiti
 Volscentem exanimem stentes in castra ferebant,
 Nec minor in castris luctus, Rhamnete reperto
 Exangui, & primis vna tot caede peremptis,
 Serranoq;, Numaq;, ingens concursus ad ipsa
 Corpora, seminecesq; viros, tepidumq; recenti
 Caede locum, & plenos spumanti sanguine riuos:

¶ Ecphrasis.

Quem Nisus hostes circum, id est, in circuitu glomerati proturbant, id est, impellunt cominus, id est, prope hinc atq; hinc, id est, ab omni parte, sed Nisus instat, hoc est, instanter agit non segnius immo ardentius, & rotat, id est, utrat ensem fulmineum, donec condidit ore aduerso. i. opposito Rutuli clamantis, id est, Volscentis, & sic Nisus moriens abstulit animam hosti, hoc est, ab hoste. Tunc ille confossus proiecit sese super amicum exanimem, id est, mortuum, & ibi demum quieuit morte placida. Ambo fortunati, qui se sic dilexerunt. Sed si mea carmina quid possunt, nulla dies eximet vos ab aeo memori, id est, semper eritis in ore hominum, & hoc dum domus, id est, familia Aeneae accolet, id est, venerabitur immobile saxum Capitolij, & dum pater Romanus habebit imperium. Tunc Rutuli victores potiti praeda & spolijs, quae detraxerant Niso & Euryalo, stentes ferebant in castra Volscentem exanimem, id est, interfectum. Nec minor immo maior luctus erat in castris Rutulorum Rhamnete reperto exangui, id est, mortuo, & primis, id est, primoribus peremptis una caede, id est, strage unius noctis, scilicet, Serrano & Numa. Et ingens concursus fit ad ipsa corpora mortuorum, & ad viros semineces, id

Agnoscent spolia inter se, galeamq; nitentem
 Messapi, & multo phaleras sudore receptas,
 Et iam prima nouo spargebat lumine terras
 Tichoni croceum linquens Aurora cubile,
 Iam soie infuso, iam rebus luce reiectis,
 Turnus in arma viros, armisque circumdatus ipse
 Suscitatur, aetatasq; acies in praelia cogit
 Quisque suas, variisque acuunt rumoribus iras,
 Quin ipsa arreptis (visu mirabile) in hastis
 Praefigunt capita, & multo clamore sequuntur,
 Euryali, & Nisi,
 Aeneadae duri murorum in parte sinistra
 Opposuerunt aciem (nam dextra cingitur amni)
 Ingentesq; tenent fossas, & turribus altis
 Stant caeli: simul ora virum praefixa videbant,
 Nota nimis miseris, atroxq; fluentia tabo.
 Interea pauidam volitans pennata per urbem
 Nuntia fama ruit, matrisq; adlabitur aures

¶ Ecphrasis.

est, palpitantes, & ad locum tepidum recenti caede. i. sanguine, & ad riuos plenos sanguine spumanti. Et agnoscent inter se galeam Messapi nitentem, & phaleras Rhamnetis receptas. i. recuperatas multo sudore. i. periculo et labore. Et iam prima aurora relinquens cubile croceum Titoni Laomedontis fratris atq; sui coniugis spargebat terras nouo lumine, & Sole. i. Solis splendore iam infuso, & rebus iam reiectis. i. apertis luce. Tunc Turnus suscitatur viros in arma. i. hortatur, ipse circumdatus armis. i. armatus, & cogit. i. congregat in praelia acies aetatas. i. armatas. & quisq; acuunt. i. incitant suas iras rumoribus. Quin etiam praefigunt in hastis arreptis. i. erectis ipsa capita Euryali et Nisi, & sequuntur illa multo clamore. Aeneadae duri. i. Troiani laboribus durati opposuerunt aciem in sinistra parte murorum. nam dextra parte urbs cingitur amni, & tenent fossas ingentes, & stant caeli in altis turribus, & simul etiam videbant ora uirorum praefixa, scilicet, in hastis, ora dico, id est, capita nimis nota miseris, & fluentia tabo atrox, id est, nigro sanguine. Interea, dum haec fiunt extra urbem, fama ruit per urbem pauidam, fama inquam volitans & pennata, quia fingitur alas habere.

Et per spolia
 auto=
 res caedi

alii miserabile

alii miserabile

Amicorum
 commotis
 entium gloria.

primusq;

Euryali, ac subitus miseræ calor ossa reliquit,
 Excussi manibus radij, reuolutaq; pensa.
 Euolat infœlix, & foemineo vlulatu
 Scissa comam, muros amens, atq; agmina cursu
 Prima petit; non illa virum, non illa pericli,
 Telorumq; memor: cœlum de hinc questibus implet;
 Hunc ego te Euryale aspicio: tu ne illa senectæ
 Sera meæ requies: potuisti linqere solam
 Crudelis: nec te sub tanta pericula missum
 Affari extremum miseræ data copia matris.
 Heu, terra ignota, canibus data præda Latinis,
 Alitibusq; iaces: nec te tua funera mater
 Produxi, pressi oculos, aut vulnera laui
 Veste tegens, tibi quam noctes festina diesq;
 Urgebam, & tela curas solabar aniles.
 Quo sequar: aut quæ nunc artus, auulsaq; membra,
 Et funus lacerum tellus habet: hoc mihi de te

¶ Ecphrasis.

que nūcia allabitur. i. ad aures uenit matris Euryali, cuius, cum tristem nuncium accepisset, calor reliquit ossa miseræ, quia exanimata est, & radij excussi sunt ex manibus illius, & pensa reuoluta sunt, id est, ceciderunt in terram. Tunc illa infœlix euolat, & scissa comam foemineo ululatu, amens prima petit cursu, id est, currens muros atq; agmina prima, id est, in fronte posita: illa dico, non memor uirum pro uirorum, & non memor periculi & telorum. De hinc implet cœlum questibus, id est, querelis dicens. O Euryale ego ne aspicio, id est, aspiciere possum te hunc, id est, talem. Tu ne es illa sera requies meæ senectæ, id est, in quo mihi putabam esse consensendum. O crudelis: tu potuisti relinquere me solam: nec est data copia mihi matri miseræ affari uerbis extremis te missum sub tanta pericula. Heu tu iaces præda data canibus & uolucris Latinis in terra ignota, & ego mater non produxi, id est, comitata sum te, id est, tua funera, nec pressi tuos oculos, aut laui tua uulnera tegens te ueste, quam ego festina urgebam, id est, properabam noctes & dies, & solabar curas aniles, id est, meas, quæ anus sum, tela, id est, in tela faciendâ. Quo ego sequar te: aut quæ tellus habet nunc artus tuos & membra auulsa, & funus: id est, cadaver lacerum.

Nate refers: hoc sum terræq; marisq; secuta
 Figite me, si qua est pietas, in me omnia tela
 Conijcite, o Rutuli, me primam absomite ferro:
 Aut tu magne pater Diuumi miserere, tuocq;
 Inuisum hoc detrude caput sub tartara telo,
 Quando aliter nequeo crudelem abrumpere vitam.
 Hoc fletu concussi animi, moestusq; per omnes
 It gemitus: torpent infractæ ad prælia vires,
 Illam incendente luctus Idæus, & Actor
 Ilionei monitu, & multum lacrymantis Iuli
 Corripiunt: interq; manus sub tecta reponunt.
 At tuba terribilem sonitum procul ære canoro
 Increpuit: sequitur clamor, cœlumq; remugit,
 Accelerant acta pariter testudine Volsci,
 Et fossas implere parant, ac vellere uallum.
 Quærent pars aditum, & scalis ascendere muros.

¶ Ecphrasis.

O Nate tu refers mihi hoc de te: id est, hæc ego de te speravi, et ego secuta sum hoc terra & maribus te talem uiderem. O Rutuli figite me, & conijcite in me omnia tela, & absomite, id est, perditte me ferro, si qua est pietas, id est, si mel uultis misereri. Aut tu o Iuppiter magne pater Diuorum miserere mei, & detrude, id est, deijce fulmine sub tartara hoc caput meum inuisum, id est, odiosum tibi, quando pro quoniam ego nequeo abrumpere aliter uitam crudelem. Animi Troianorum concussi sunt hoc fletu, & gemitus moestus it per omnes, id est, omnes gemiscunt, & uires infractæ, id est, ualde fractæ, aut ante illud tempus nunquam fractæ torpent ad prælia. Idæus et Actor uiri Troiani corripiunt illam incendente luctus, id est, excitantem, & hoc monitu Ilionci & Iuli multum lacrymantis, et reponunt illam sub tecta inter manus, id est, illam brachijs deducetes. At tuba hostium bellicam expugnationem canens increpuit, id est, insonuit procul sonitum terribilem, & hoc ære canoro, id est, tuba ipsa ærea. Clamor quoq; sequitur tubæ sonitum illum, & Volsci accelerant pariter testudine acta, id est, admota muris machina in modum testudinis animalis, & parant implere fossas, ac conuellerè, id est, dissipare uallum. Pars alia quærent aditum in urbem, & quærent ascendere muros scalis ea parte, qua acies

hoc alij.
que

alij sonoro

Qua rara est acies, interlucetq; corona
 Non tam spissa viris: telorum effundere contra
 Omne genus Teucris, ac duris detrudere contis,
 Assueti longo muros defendere bello.
 Saxa quoq; infesto uoluebant pondere, si qua
 Possent tectam aciem perumpere: cum tamen omnes
 Ferre libet subter densa testudine casus.

Nec iam sufficiunt: nam qua globus imminet ingens,
 Immanem Teucris molem uoluntq; ruuntq;
 Quae Rutulos strauit late, armorumq; resoluunt
 Tegmina, nec curant caeco contendere Marte.
 Amplius audaces Rutuli, sed pellere vallo
 Missilibus certant.
 Parte alia horrendus visu quassabat Hetruscum
 Pinum, & fumiferos infert Mezentius ignes.
 At Messapus equum domitor, Neptunia proles
 Rescindit vallum, & scalas in moenia poscit.

¶ Ecphrasis.

est rara, & corona interlucet, ubi non est spissa uiris. Teucris effundere pro est
 fundebant contra omne genus telorum, assueti detrudere oppugnantes com-
 tis duris, id est, fustibus, & assueti defendere muros longo bello. Quoque, id est,
 etiam uoluebant saxa pondere infesto, id est, nociuo, si qua, id est, aliquo mo-
 do possent perumpere aciem tectam testudine, quam dixit, cum tamen libet illi
 ferre omnes casus subter testudine densa, id est, firma. Nec iam sufficiunt, id
 est, sustinere possunt, nam Teucris uolunt, & ruunt, id est, deturbant mo-
 lem immanem, id est, saxum ea parte, qua ingens globus Rutulorum imminet.
 quae moles strauit late Rutulos, & resoluunt tegmina armorum, id est, armato-
 rum, nec curant iam contendere Marte caeco, id est, occulto sed aperto ampli-
 us, id est, post cratem testudinis dissipatam, sed certant pellere Troianos ex
 vallo missilibus, id est, telis. In parte alia Mezentius horrendus visu quassa-
 bat, id est, uibrabat pinum Hetruscum, quia ipse Rex Hetruscorum erat, & infert
 ignes fumiferos ex pinu illa incensa. At Messapus equorum domitor, ut supra
 dixit, & proles Neptunia, id est, Neptuni filius rescindit uallum, & poscit sca-
 las in moenia, ut muros conscendat. O Calliope, & o Muse precor uos, aspirate

Vos o Calliope precor aspirate canenti,
 Quas ibi tum ferro strages, quae funera Turnus
 Ediderit, quem quisq; virum demiserit Orco:
 Et mecum ingentis oras euoluite belli.

Et memenistis enim Diuæ, & memorare potestis.
 Turris erat vasto suspectu, & pontibus altis
 Opportuna loco, summis quam viribus omnes
 Expugnare Itali, summaq; euertere opum vi
 Certabant: Troes contra defendere saxis,
 Perq; cauas densi tela intorquere fenestras.
 Princeps ardentem coniecit lampada Turnus,
 Et flammam affixit lateri: quae plurima vento
 Corripuit tabulas, & postibus hæsit adelis.
 Turbati trepidare intus, frustra q; malorum
 Velle fugam: dum se glomerant, retroq; residunt
 In partem, quae peste caret, tum pondere Turris

¶ Ecphrasis.

te mihi canenti, id est, memorate, quas strages & quae funera, id est, mortes
 Turnus ediderit, id est, fecerit ferro tunc ibi, & memorate, quem uirorum
 quisq; demiserit Orco, id est, occiderit. O diue, quia & meministis hæc omnia,
 & potestis memorare alijs, & euoluite, id est, repetite mecum oras, id est, ter-
 minos belli ingentis. Turris opportuna loco, id est, in defensionem loci posita
 erat in vasto suspectu, id est, altissima, & erat pontibus altis, quibus erat mu-
 ro connexa. Quam turrim omnes Itali certabant expugnare summis uiribus,
 & euertere summa ui, id est, uiolentia opum, id est, possibilitatis. Et contra
 Troes certabant defendere illam saxis, & Troes densi certabant intorquere, id
 est, iacere telas per fenestras cauas. i. ad tela mittenda factas inanes. Tunc Tur-
 nus princeps Rutulorum, aut primus in hoc opere coniecit lampada, id est,
 facem ardentem, & affixit, id est, admouit flammam lateri illius turris, quae
 plurima uento, id est, facta magna flatu uentorum corripuit tabulas illius tur-
 ris, & hæsit postibus adelis, id est, consumptis. Tunc turbati Troiani cepe-
 runt trepidare intus, & frustra uelle fugam malorum, & hoc dum glomerant
 se & residunt retro, id est, retrocedunt in partem, quae caret peste, id est, igne
 tum turris subito procubuit pondere suo, et eo casu turris omne caelum intonat

Procubuit subito, & cœlum tonat omne fragore,
 Semineces ad terram, immani mole secuta,
 Confixiq; suis telis, & pectora duro
 Transfossi ligno veniunt: vix vnus Helenor,
 Et Lycus elapsi, quorum primæuus Helenor,
 Mæonio Regi quem serua Lycimnia furtim
 Sustulerat, vetitisq; ad Troiam miserat armis,
 Ense leuis nudo, parmaq; inglorius alba.
 Isq; vbi se Turni media inter millia vidit,
 Hinc acies, atq; hinc acies astare Latinas,
 Vt fera, quæ densa venantum septa corona
 Contra tela furit, seseq; haud nescia morti
 Inijcit, & saltu supra venabula fertur:
 Haud aliter iuuenis medios moriturus in hostes
 Irruit, & qua tela videt densissima, tendit
 At pedibus longe melior Lycus inter & hostes;
 Inter & arma fuga muros tenet, altaq; certat.

¶ Ecphrasis.

fragore, id est, sonitu rerum collisarum. Tunc Troes semineces, id est, semi-
 mortui ueniunt ad terram immani mole turris secuta illos, & confixi suis telis,
 & transfixi pectora, id est, habentes pectora transfixa ligno duro, id est, tran-
 be aliqua. Vix vnus Helenor, id est, solus & Lycus elapsi sunt, quorum Hele-
 nor erat primæuus, quem Lycimnia serua substulerat, id est, procreauerat fur-
 tim, i. ex adulterio Regi Mæonio, id est, Lydio. Et miserat ad Troiam armis
 uetitis, i. fato prohibitis, Helenor dico, leuis ense et inglori? parma alba, quia ni-
 hil præclarum gesserat. Et ubi is Helenor uidit se inter media hominum milia
 Turni, & uidit acies Latinas astare hinc atq; hinc, id est, ex omni parte, &
 interponit comparationem dicens: ut, id est, qualiter fera, quæ septa corona
 densa, id est, frequenti uenantium furit contra tela, & haud nescia immo-
 conscia inijcit sese morti, & fertur saltu supra uenabula. Haud aliter, id est,
 sic iuuenis moriturus ruit in medios hostes, & tendit ea parte, qua ui-
 det hostium tela densissima. At Lycus longe melior pedibus, quia iunior,
 tenet muros fuga inter hostes & inter arma, & certat, id est, conatur pren-
 dere manu, tecta alta, & conatur attingere dextras socium pro sociorum.

Prendere tecta manu, sociumq; attingere dextras,
 Quem Turnus pariter cursu, telosq; secutus
 Increpat his victor: nostras ne euadere demens
 Sperasti te posse manus: simul arripit ipsum
 Pendentem, & magna muri cum parte reuellit:
 Qualis ubi aut leporem, aut candenti corpore cygnum
 Sustulit alta petens pedibus Iouis armiger uncis:
 Quæsitum aut matri multis balatibus agnum
 Martius a stabulis rapuit lupus, undiq; clamor
 Tollitur: inuadunt, & fossas aggere complent,
 Ardentes tedas alij ad fastigia iactant.
 Ilioneus saxo, atq; ingenti fragmine montis
 Lucetium portæ subeuntem, ignesq; ferentem:
 Emathiona Liger: Chorinæum sternit Asylas:
 Hic iaculo bonus, hic longe fallente sagitta,
 Ortygium Cæneus: victorem Cænea Turnus:
 Turnus Ityn, Cloniumq; Dioxippum, Promulumq;

¶ Ecphrasis.

Quem Lycum Turnus insecutus pariter cursu & telo uictor, id est, iam uicto-
 ria illius potitus increpat illum his uerbis. O demens ne, id est, nunquid spera-
 sti, id est, credidisti posse te euadere nostras manus. Et simul hæc dicens arripit
 ipsum pendentem ex muro, & reuellit illum cum magna parte muri. Qualis
 armiger Iouis, id est, aquila sustulit aut leporem aut cygnum pectore candenti,
 petens leporem & cygnum pedibus uncis. Aut qualis lupus Martius, id est, Mar-
 ti consecratus rapuit a stabulis agnum quæsitum matri, id est, a matre multis ba-
 latibus, ita Turnus Lycum rapuit. Clamor tollitur undiq; id est, ab utraq; par-
 te. Inuadunt, scilicet, Rutuli, & complent fossas aggere, id est, ex terra conge-
 sta. Alij iactant ad turrium fastigia tedas ardentes. Ilioneus sternit saxo &
 fragmine, id est, frusto montis ingentis Lucetium Rutulum quendam subeuntem
 portæ & ferentem ignes, & Liger sternit Emathionem, et Asylas sternit Chori-
 neum. Hic, id est, alter bonus iaculo, & hic, id est, alter bonus sagitta fallen-
 te longe, id est, alter ad pugnandum cominus, alter eminus. Cæneus sternit Or-
 tygium uictorem, Turnus sternit Cæneum, & idem sternit Ityn, & Clonium
 & Dioxippum & Promulum & Sagarim, & Idam stantē pro summis turri-

alij Lucca
 cum.

Serui enī
 non milia
 tabant.

al. mortis
 Alludit ad
 apros pro-
 prie.

Et Sagarim, & summis stantem pro turribus Idam:
Priuernum Capys: hunc primo leuis hasta Themillæ
Strinxerat; ille manum proiecto tegmine demens
Ad vulnus tulit: ergo alis allapsa sagitta,
Et læuo infixa est lateri manus, abditaq; intus
Spiramenta animæ letali vulnere rupit.

Stabat in egregijs Arcentis filius armis,
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera,
Insignis facie: genitor quem miserat Arcens
Eductum Martis luco, Symæthia circum
Flumina pinguis vbi, & placabilis ara Palici:
Stridentem fundam, positus Mezentius armis,
Ipse ter adducta circum caput egit habena:
Et media aduersi liquefacto tempora plumbo
Diffidit, ac multa porrectum extendit arena,
Tum primum bello celerem intendisse sagittam
Dicitur, ante feras solitus terrere fugaces

¶ Ecphrasis.

bus, id est, pro turrium defensione, & Capys sternit Priuernum. Hasta leuis Themillæ primo strinxerat, id est, leniter percusserat hunc, scilicet, Priuernum, & ille demens, id est, astitit proiecto tegmine, id est, sicut uti tulit manum ad vulnus illatum a Themilla, ergo sagitta allapsa est, alis, id est, uolans & affixa est lateri læuo manus, & rupit intus vulnere letali spiramenta animæ, id est, spiracula. Arcens filius Arcentis stabat in armis egregijs. pictus acu chlamydem. i. habes chlamydem pictam acu, & clarus ferrugine. i. purpura sub nigra Ibera. i. Hispana, & insignis facie: quæ Arcens genitor miserat educatum in luco Martis circum flumina Symæthia (Symæthus fluuius est Siciliæ) ubi est ara pinguis & placabilis Palici Aetne ex Ioue filij. Ipse Mezentius armis positus egit, id est, rotavit ter circum caput fundam stridentem habena adducta, & diffidit tempora media Arcentis aduersi, id est, oppositi, & hoc plumbo, id est, glande plumbea liquefacta ex agitato aeris, & extendit illum porrectum in multa arena. Tunc primum Ascanius dicitur intendisse, id est, direxisse sagittam celerem bello, id est, ad bellum, solitus ante illud tempus terrere feras fugaces, & dicitur fuisse manu, id est, strasse Numanum fortem, cui

Ascanius, fortemq; manu fuisse Numanum;
Cui Remulo cognomen erat, Turnicq; minorem
Germanam nuper thalamo sociatus habebat,
Is primam ante aciem digna, atq; indigna relatu
Vociferans tumidusq; nouo præcordia regno
Ibat, & ingenti sese clamore ferebat:
Non pudet obsidione iterum, valloq; teneri
Bis capti Phryges: & morti prætere muros
En qui nostra sibi bello connubia poscunt.
Quis Deus Italiam, quæ vos dementia adegit?
Non hic Atridæ, nec fandi fictor Vlysses:
Durum a stirpe gentis: natos ad flumina primum
Deferimus, sæuocq; gelu duramus & vndis.
Venatu inuigilant pueri, syluasq; fatigant:
Flectere ludus equos, & spicula tendere cornu,
At patiens operum, paruocq; affueta iuuentus

¶ Ecphrasis.

cognomen erat Remulo, & sociatus nuper thalamo habebat minorem germanam Turni, scilicet, uxorem Numanus Remulus uociferans ante aciem primam digna atque indigna relatu, id est, quæ referantur, ibat tumidus præcordia, id est, habens præcordia superba nouo regno, id est, noua Turni Regis affinitate, & ferebat sese ingenti clamore, id est, clamosa obprobatione, dicens. O Phryges capti bis primo sub Hercule, & iterum sub Agamemnone non pudet nos teneri iterum obsidione & uallo? & non pudet nos prætere muros morti, id est, quo minus mors uobis non inferatur? En qui, id est, quales uiri poscunt sibi nostra connubia, id est, Lauiniam nobis promissam. Quis Deus, aut quæ dementia adegit, id est, impulit uos in Italiam? quia Atridæ, id est, Agamemnon & Menelaus, & Vlysses fictor fandi non sunt hic. Sed nos genus durum a stirpe deferimus natos primum, id est, recenter ad flumina, & duramus illos gelu sæuo & vndis. Pueri quoque inuigilant, id est, dant operam uenatu (nam etiam datiuus quartæ in. u. terminatur) & fatigant, id est, exercent syluas. Flectere equos, id est, domare est illis ludus, id est, res leuissima, & tendere spicula, id est, sagittas cornu, id est, corneo arcu. At iuuentus nostra patiens operum. i. laborum, & affueta paruo. i. paupertati aut domat

Remulus
Numan⁹alij timis
dusq;Antiqua
Italiae de-
scriptio.

Aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello.
 Omne æuum ferro teritur, versaq; iuuentum
 Terga fatigamus hasta; nec tarda senectus
 Debilitat vires animi, mutatq; vigorem.
 Canitiem galea premimus, semperq; recentes
 Conuectare iuuat prædas, & uiuere rapto.
 Vobis picta croco, & fulgenti murice vestis,
 Desidiæ cordi; iuuat indulgere choreis;
 Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.
 O veræ Phrygiæ (neq; enim Phryges) ite per alta
 Dindyma, vbi assuetum biforem dat tibia cantum.
 Tympana vos; buxusq; vocat Berecynthia matris:
 Idææ; sinite arma viris, & cedite ferro.

Talia iactantem dictis, ac dira canentem
 Non tulit Ascanius; neruoq; obuersus equino
 Contendit telum, diuersaq; brachia ducens:

¶ Ecphrasis.

nam rastris, id est, colit; aut quatit oppida, id est, uexat bello. Itaq; omne æuum teritur ferro; & fatigamus terga iuuentum arando hasta uersa, id est, conto; & senectus tarda non debilitat vires animi nostri, nec mutat uigorem animi & corporis. Nos premimus canitiem, id est, canos capitis; galea, & iuuat, id est, delectat nos conuectare semper, id est, afferre prædas recentes, & uiuere rapto, id est, ex uenatione. Sed o Troiani uestis picta, id est, laborata croco & murice, id est, purpura fulgenti; & desidiæ, id est, ignauie sunt uobis cordi; id est, uultis hæc; & iuuat, id est, delectat uos indulgere choreis, id est, operum dare; & tunica uestre habet manicas, et mitræ uestre habent redimicula, id est, mulierum ornamenta. O ueræ Phrygiæ, id est, foeminae, neq; enim estis Phryges mares (quia Phryx tantum est generis masculini) ite nunc per Dindyma alta, id est, montes Phrygiæ, ubi sacra Cybeles fieri consueuerunt, ubi tibia dat cantum biforem, id est, duobus foraminibus expressum uobis assuetum. Tympana; & buxus Berecynthia, id est, tibia. Buxea ex eo monte matris Idææ, id est, Cybeles uocat uos, ergo sinite arma uiris; & cedite ferro, quando quidem res muliebres exercetis. Ascanius non tulit Numanum iactantem talia dictis, & canentem dira, id est, turpia, et obuersus, id est, contra; illi uersus contendit telum neruo equino, id est, arcu neruato, et ducens brachia diuersa.

Constitit

Constitit ante Iouem, supplex per vota precatus;
 Iuppiter omnipotens audacibus annue coeptis,
 Ipse tibi ad tua templa feram solennia dona:
 Et statuam ante aras aurata fronte iuuentum
 Candentem, pariterq; caput cum matre ferentem;
 Iam cornu petat, & pedibus qui spargat arenam.
 Audiit, & cæli genitor de parte serena
 Intonuit læuum, sonat vna letifer arcus;
 Et fugit horrendum stridens elapsa sagitta:
 Perq; caput Remuli venit, & caua tempora ferro
 Traicit, i, uerbis uirtutem illud superbis:
 Bis capti Phryges hæc Rutulis responsa remittunt.

Hæc tantum Ascanius; Teucri clamore sequuntur,
 Lætitiæq; fremunt, animosq; ad sydera tollunt.
 Aethera tum forte plaga crinitus Apollo
 Desuper Ausonias acies, urbemq; videbat
 Nube sedens, atq; his victorem affatur Iulum:
 Macte noua uirtute puer, sic itur ad astra,

¶ Ecphrasis.

more arcum flectentium supplex constitit ante Iouem, precatus illum per uota sic. O Iuppiter omnipotens annue inceptis meis audacibus. Ipse ego feram tibi dona solennia ad tua templa, & statuam ante aras tuas iuuentum candentem fronte aurata, & ferentem caput pariter cum matre, id est, equalem, qui iam cornu petat, & spargat arenam pedibus, quod faciunt, cum iam grandiores sunt iuuenti. Genitor, id est, Iuppiter audiit, & intonuit læuum, id est, a sinistra parte de parte serena cæli, & una, id est, simul arcus letifer sonat, & sagitta elapsa effugit stridens horrendum pro horrendo, & uenit per caput Remuli, & traicit ferro tempora caua. Et dixit: i nunc, et illud uirtutem, id est, uiros fortes uerbis superbis. Phryges bis capti remittunt hæc responsa Rutulis. Ascanius hoc tantum subaudi dixit. Teucri sequuntur illum clamore, quasi illi applaudentes, & fremunt læticia ex Ascanii facto, & tollunt animos ad sydera. Tum forte Apollo crinitus, id est, longos crines habens uidebat acies Ausonias ex plaga, id est, regione æthera, & sedens in nube uidebat urbem, scilicet castra Troianorum, atq; affatur Iulum uictorem his uerbis. O puer macte, id est, magis aucte uirtute noua sic itur ad astra, qua uia tu incedis, puer, dico,

al. Qui

al. Effugit

Dijis genite, & geniture Deos: iure omnia bella
 Gente sub Assaraci fato ventura resident:
 Nec te Troia capit, simul hæc effatus, ab alto
 Aethere se mittit, spirantes dimouet auras,
 Ascaniumq; petit: forma tum vertitur oris
 Antiquum in Buten: hic Dardanio Anchisæ
 Armiger ante fuit, fidusq; ad limina custos.
 Tum comitem Ascanio pater addidit: ibat Apollo
 Omnia longæuo similis, voce mç; coloremq;,
 Et crines albos, & sæua sonoribus arma,
 Atq; his ardentem dictis affatur Iulum:
 Sit satis Aeneide telis impune Numanum
 Oppetisse tuis: primam hanc tibi magnus Apollo
 Concedit laudem, & paribus non inuidet armis:
 Cætera parce puer bello, sic orsus Apollo
 Mortales medio aspectus sermone reliquit,
 Et procul in tenuem ex oculis euauit auram.

*Apollin
 arcus at-
 tribuit.*

¶ *Ecphrasis.*

*genite ex Dijs, & geniture Deos. Iure igitur omnia bella resident sub gēte Assa-
 ric. i. Aeneæ, qui nepos fuit Assaraci, & hoc fato, nec Troia capit te. i. tu ma-
 ior es Troia. Et simul effatus hæc, mittit se ab aethere alto, & dimouet auras
 spirantes, id est, instantes, & petit. i. confert se ad Ascanium, & tunc uertitur in
 Butē antiquū forma. i. specie oris. Hic Butes ante fuit armiger Anchisæ Darda-
 nio, & fuit custos fidus ad limina, id est, atriensis. Tunc, id est, deinde pater addi-
 dit illum comitē. i. pædagogum Ascanio. Apollo, dico, similis omnia, id est, habes
 omnia simillima longæuo. s. Butæ. s. & uocem & colorem, & crines albos, & ar-
 ma sæua sonoribus, id est, strepitu. Atq; affatur his uerbis Iulū ardentē. O Aenei-
 de, id est, fili Aeneæ (& est patronymicum magna licentia deductum) sit satis Nu-
 manum oppetisse. i. cecidisse tuis telis. i. sagitta, et hoc impune. i. nullo accepto de-
 trimento. Magnus Apollo cōcedit tibi hanc laudē. s. arcus tēdēdi, nec inuidet tibi
 paribus armis, quia sagitta & arcus propria sunt arma Apollinis. Sed o puer
 parce bello cætera, pro cæterum pro sed. Et Apollo sic orsus, id est, locutus re-
 liquit aspectus mortales in medio sermone, id est, talia dum loqueretur, & sic eu-
 auit. i. apparere desijt procul ex oculis uidentium in auram tenuem. i. subtilem.*

Agnouere Deum procères, diuinaq; tela
 Dardanidæ, pharetramq; fuga sensere sonantem.
 Ergo auidum pugnae dictis, ac numine Phœbi
 Ascanium prohibent: ipsi in certamina rursus
 Succedunt: animasq; in aperta pericula mittunt.
 It clamor totis per propugnacula muris,
 Intendunt acreis arcus, amenta q; torquent.
 Sternitur omne solum telis: tum scuta, caua q;
 Dāt sonitum flictu galeæ: pugna aspera surgit,
 Quāntus ab occasu ueniens pluuiialibus hœdis
 Verberat imber humum: quam multa grandine nimbi
 In uada præcipitant, cum Iuppiter horridus Austris
 Torquet aquosam hyemem, & cælo caua nubila rumpit.
 Pandarus, & Bitias Idæo Alcanore creti,
 Quos Iouis eduxit luco syluestris Hiera,
 Abietibus iuuenes patrijs, & montibus æquos,
 Portam, quæ ducis imperio commissa, recludunt

at. afflicta.

*Historiade
 Pādaro, &
 Bitia.*

¶ *Ecphrasis.*

*Tūc procères. i. principes Troianorū agnouere Deū Apollinē, et tela diuina, &
 sensere pharetrā sonantē fuga. i. dū fugeret, subtraheretq; se ab illorū aspectu. Ergo
 illi pceres phibēt Ascaniū auidū pugnae, et hoc dictis ac numine. i. autoritate Phœ-
 bi: & posteaq; illū pugnae subtraxerūt, ipsi rursus succedūt in certamina, et mittūt
 aias. i. uitas in pericula aperta. Clamor it. i. pcedit per ppugnacula totis muris. s.
 oppugnātibus repugnādo, intendūt. i. flectūt arcus acres. i. robustos, et torquet a-
 mēta iaculorū. Omne solū sternitur. i. impletur telis. i. missilib⁹. Tū scuta et galeæ
 caua. i. manes dāt sonitū flictu. i. cōflictu et cōcussioe, et pugna aspera surgit. i. cre-
 scit, ita magna, quāt⁹ imber ueniēs ab hœdis pluuiialib⁹. i. cōstellatione illa hœdorū
 pluuias inducēte uerberat humū. i. terrā, et quā multa grandine nimbi. i. tēpestates
 celi præcipitantur in uada, cū Iuppiter horridus. i. acr torquet. i. immittit hyemē
 aquosam, & rūpit nubila caua. i. pfunda cælo. Pādarus et Bitias creti. i. pcreat⁹
 & geniti ab Alcanore Idæo. i. Troiano, freti. i. cōfisi armis recludunt. i. apertunt
 portam urbis, quæ illis erat cōmissa. i. commendata imperio ducis. Pandarus &
 Bitias, dico, quos Hiera syluestris illorum mater eduxit. i. edūcauit in luco Iouis, iu-
 uenes. equos. i. magnitudinē, æquales abietibus patrijs, id est, Idæis, & montibus*
 cc. ij.

Freti armis, vltroq; inuitant mœnibus hostem,
 Ipsi intus dextra, ac læua pro turribus adstant
 Armati ferro, & cristis capita alta corusci,
 Quales aeris liquentia flumina circum,
 Siue Padi ripas, Athesia seu propter amœnum
 Consurgunt geminae quercus, in tonsaq; caelo
 Attollunt capita, & sublimi vertice nutant,
 Irrumpunt aditus Rutuli, vt videre patentes:
 Continuo Quercens, & pulcher Equicolus armis,
 Et præceps animi Tmarus, & Mauortius Hæmon
 Agminibus totis aut versi terga dedere,
 Aut ipso portæ posuere in limine vitam.
 Tum magis crescunt animis discordibus iræ,
 Et iam collecti Troes glomerantur eodem,
 Et conferre manum, & procurrere longius audent,
 Ductori Turno diuersa in parte furenti,
 Turbantiq; viros perfertur nuntius, hostem
 Feruere cæde noua, & portas præbere patentes.

¶ Ecphrasis.

qui vltro. i. non laceſſiti inuitant hostem mœnibus. i. in muros ciuitatis. Ipsi Panda-
 rus & Bitias armati ferro, & corusci cristis capita alta. i. habentes capita alta
 corusca cristis adstant intus a dextra & a læua pro turribus, id est, pro turriū des-
 fensione. Quales geminae quercus aeris, id est, altae consurgunt circum flumina li-
 quentia fluminis Gallie Cisalpine, siue circū ripas Padi, seu ppter Athesin amœ-
 num flumen in eodem tractu, & attollunt caelo, id est, in caelum capita intonsa, &
 nutant uertice sublimi, id est, ruinam minantur. Tunc Rutuli, ut uidere aditus pa-
 tentes, irrumpunt continuo in portas urbis. s. Quercens, & Equicolus pulcher ar-
 mis, & Tmarus præceps animi. i. furore percitus, & Hæmon Mauortius. i. bellis-
 cosus, & uersi totis agminibus. i. a reliquo exercitu, aut dedere terga fugæ, aut po-
 suere uitā. i. mortui sunt in ipso limine portæ. Tūc iræ magis crescunt animis di-
 scordibus, & Troes iam collecti glomerantur eodem. i. ad portam, & audent iam
 conferre manum, id est, pugnam, & procurrere longius extra urbem egredien-
 tes. Nuntius perfertur Turno furenti in parte diuersa, id est, remota, & tur-
 banti uiros. s. hostem feruere cæde noua. i. inuisitata, & præbere portas patentes.

Deserit inceptum, atq; immani concitus ira
 Dardaniam ruit ad portam, fratresq; superbos,
 Et primum Antiphatem (is enim se primus agebat)
 Thebana de matre nothum Sarpedonis alti
 Coniecto sternit iaculo; volat Itala cornus
 Aera per tenuem, stomachoq; infixa sub altum
 Pectus abit, reddit specus atri vulneris vndam
 Spumantem, & fixo ferrum in pulmone tepescit.
 Tum Meropē, atq; Erymantha manu, tum sternit Aphidnū,
 Tum Bitian ardentem oculis, animisq; frementem
 Non iaculo (neq; enim iaculo vitam ille dedisset)
 Sed magnum stridens contorta phalarica venit
 Fulminis acta modo; quam nec duo taurea terga,
 Nec duplici squama lorica fidelis, & auro
 Sustinuit; collapsa ruunt immania membra.
 Dat tellus gemitum, & clypeum super intonat ingens;
 Qualis in Euboico Baiarum littore quondam
 Saxeæ pila cadit; magnis quam mollibus ante:

¶ Ecphrasis.

Itaq; deserit inceptum, & concitus. i. commotus ira immani ruit ad portā Darda-
 niam, & ad Pandarū & Bitiā fratres superbos. Et primū sternit iaculo coniecto
 Antiphatē nothū. i. filiū spurū Sarpedonis alti de Thebana matre. Itaq; cornus. i.
 hasta cornea Itala, quia Turnus Italus erat, uolat per aerem tenuē, et deinde in-
 fixa stomacho abit sub altum pectus. i. profundum specus. i. vulnus reddit undam
 spumantē atri sanguinis ex vulnere, & ferrū tepescit in pulmone transfixo. Tū. i.
 deinde sternit manu. i. cominus Meropem & Erymantha & Aphidnū. Tū sterna-
 nit Bitian ardentem oculis & frementem animis, sternit inquā non iaculo, neq;
 enim ille dedisset uitā iaculo. i. telo leui; sed phalaricā telū graue stridēs magnum,
 id est, ualde sonans uenit contorta, & acta modo fulminis. Quā phalaricā nec
 lorica fidelis, id est, firmā duplici squama & auro, scilicet, nec duo terga tau-
 rea clypei sustinuerunt, sed membra immania collapsa ruunt in terram. Tellus dat
 gemitum, id est, sonat ex casu, & ingens intonat super clypeum. Et ponit com-
 parationem dicens. Qualis pila saxeæ cadit quondam, id est, aliquando in litto-
 re Euboico Baiarum, id est, Cumano, quia Cumæ sunt prope Baias. Quam pilam
 et. iij.

De phala-
 rica uide-
 Vegetium
 lib. iij. ca.
 viij.

Baiæ, locus
 Campaniæ
 omnium uo-
 luptuosissi-
 mus.

Constructam iaciunt ponto; sic illa ruina
 Prona trahit, penitusque vadis illisa recumbit:
 Miscent se maria, & nigrae attolluntur arenae,
 Tum sonitu Prochyta alta tremit, durumque cubile
 In arime Iouis imperijs imposita Typhoeo.
 Hic Mars armipotens animum, viresque Latinis
 Addidit, & stimulos acris sub pectore vertit,
 Immisitque fugam Teucris, atrumque timorem.
 Undique conueniunt, quoniam data copia pugnae,
 Bellatorumque animo Deus incidit.
 Pandarus ut fuso germanum corpore cernit,
 Et quod sit fortuna loco, qui casus agat res,
 Portam vi multa conuerso cardine torquet
 Obnixus latis humeris: multosque suorum
 Mœnibus exclusos duro in certamine linquit:
 Ast alios secum includit, recipitque ruentes
 Demens, qui Rutulum in medio non agmine Regem
 Viderit irrupentem, vltroque incluserit vrbi

¶ E p h r a s i s.

constructam ante mollibus id est, lapidibus iaciunt ponto, id est, in mare. Sic, id est, quemadmodum Bitias, illa prona trahit ruina, & illisa vadis, id est, ad vada recumbit, id est, cadit. Tunc maria miscent se, & arenae nigrae tolluntur ex fundo maris. Tunc Prochyta insula alta prope Cumas tremit sonitu, & Inarime imposita, id est, superimposita Typhoeo giganti imperijs Iouis tremit, Inarime, dico, durum cubile Typhoei. Hic tunc Mars armipotens addidit animum & vires Latinis, & uertit stimulos acris, id est, stimulauit illos acriter, & immisit fugam Teucris, & timorem atrum, & conueniunt, undique in pugnam, quoniam copia pugnae data est, & Deus bellator, id est, Mars incidit animo illorum. Ut, id est, postea quam Pandarus uidit germanum corpore fuso, id est, strato, & uidit quo in loco fortuna sit posita, & qui casus, id est, quae fortuna agat res, obnixus humeris latis ut multa torquet portam conuerso cardine, id est, claudit ianuam, & relinquit multos suorum exclusos mœnibus in duro certamine. Ast includit secum alios, & recipit ruentes ex numero hostium, Pandarus, dico, demens, qui non uiderit Regem Rutulorum irrupentem in medio agmine, & qui vltro incluserit vrbi, id est, in urbem

Immanem veluti pecora inter inertia tigrim.
 Continuo noua lux oculis effulsit, & arma
 Horrendum sonuere, tremunt in vertice cristae
 Sanguineae, clypeoque micantia fulgura mittit:
 Agnoscunt faciem inuisam, atque immania membra
 Turbati subito Aeneadae: tum Pandarus ingens
 Emicat, & mortis fraternae feruidus ira
 Effatur: Non haec dotalis regia Amatae:
 Nec muris cohibet patrijs media Ardea Turnum.
 Castra inimica vides: nulla hinc exire potestas.
 Olli subridens sedato pectore Turnus:
 Incipe, si qua animo virtus, & confere dextram:
 Hic etiam inuentum Priamo narrabis Achillem.
 Dixerat: ille rudem nodis, & cortice crudo
 Intorquet summis adnixus viribus hastam.
 Excepere auræ, vulnus Saturnia Iuno
 Detorsit veniens, portaeque infigitur hasta.

Fraterni a
 moris, &
 beneuolen-
 tia exem-
 plum.

¶ E p h r a s i s.

tigrim immanem inter pecora inertia, id est, timida. Continuo noua lux effulsit oculis Trojanorum, & arma Turni sonuerunt horrendum pro horrendo, & cristae sanguineae tremunt in vertice, id est, crispantur, & mittit ex clypeo fulgura micantia, id est, splendorem quasi fulgura. Tunc Aeneadae, id est, Troiani turbati subito agnoscunt faciem inuisam Turni, & immania membra, id est, maxima. Tum Pandarus ingens emicat, & feruidus ira fraternae mortis effatur sic. Haec non est regia dotalis Amatae, id est, uxoris Latini regis, nec Ardea media, id est, tua ciuitas cohibet muris, id est, continet Turnum, id est, te, id est, non putes te esse inter amicos, sed uides castra inimica. Nulla potestas est tibi exire hinc, id est, ex hac urbe. Turnus subridens olli pro illi inquit pectore sedato, id est, tranquillo. Si qua uirtus, id est, fortitudo est in animo incipe, & confere dextram, id est, congrede- re mecum, & narrabis Priamo, cum ad inferos peruenieris, Achillem alterum inuentum etiam hic, id est, in Italia. Dixerat Turnus, & ille Pandarus adnixus summis uiribus intorquet, id est, iaculatur hastam rudem, id est, impolitam nodis, & cortice crudo. Auræ excepere hastam, quia Iuno Saturnia detorsit, id est, declina- uit vulnus, id est, telum ueniens, & hasta infigitur portae, id est, urbis. Tunc Turnus ait sic.

at. librat

Significa-
tio magni
animi.

At non hoc telum, mea quod vi dextera versat,
Effugies: neque enim is teli, nec vulneris autor.
Sic ait: & sublato alte confurgit in enses,
Et mediam ferro gemina inter tempora frontem
Diuidit, impubesque immani vulnere malas.
Fit sonus, ingenti concussa est pondere tellus,
Collapsos artus, atque arma cruenta cerebro
Sternit humi moriens: atque illi in partibus æquis
Huc caput, atque illuc humero ex utroque pependit.
Diffugiunt versi trepida formidine Troes:
Et si continuo victorem ea cura subisset
Rumpere claustra manu, sociosque immittere portis,
Ultimus ille dies bello, gentisque fuisset,
Sed furor ardentem, cædisque insana cupido
Egit in aduersos.
Principio Phalarim, & succiso poplite Gygen
Excipit; hinc raptas fugientibus ingerit hastas

¶ E p h r a s i s.

At non effugies hoc telum, quod mea dextera uibrat ui, id est, uiribus mittit, quia
author vulneris. i. teli non est is. i. talis. Sic ait: & deinde confurgit in enses. alte
sublatum, & diuidit ferro, id est, ense, mediam frontem inter tempora gemina, &
diuidit etiam vulnere immani malas impubes, id est, imberbes. Et Pandaro caden-
te sonitus fit, & pro quia tellus est concussa pondere cadaueris, & sic moriens
sternit humi, id est, in terra artus collapsos, atque arma cruenta cerebro, id est, san-
guine permixta. Atque caput diuisum illi partibus æquis pependit ex utroque
humero, id est, huc atque illuc. Tunc Troes uersi, id est, conuersi in fugam for-
midine trepida diffugiunt per diuersa loca. Et si ea cura fuisset Turno, nam hoc
significat subisset Turnum uictorem, hoc est rumpere continuo, id est, statim
manu, id est, uiribus claustra portarum, & immittere, id est, intus mittere so-
cios per portas urbis, ille dies, quo hec gesta sunt, fuisset ultimus bello & gen-
ti Troiane. Sed furor & cupido insana cædis. i. mortis in hostes faciende egit
i. impulit illum in hostes aduersos, id est, oppositos. Principio. i. ante omnes ex-
cipit, id est, cedit Phalarim & Gygen poplite succiso, id est, vulnere amputa-
to. Hinc, id est, deinde ingerit hastas raptas undecunque Troianis fugientibus

Intergum (Iuno vires, animumque ministrat.)
Addit Halyn comitem, & confixum Phegea parma:
Ignaros deinde in muris, Martemque cientes,
Alcandrumque, Haliumque, Noemonaque, Prytanimeque,
Lyncea tendentem contra, sociosque vocantem
Vibranti gladio connixus ab aggere dexter
Occupat: huic vno deiectum comminus ictu
Cum galea longe iacuit caput: inde ferarum
Vastatorem Amycum, quo non felicior alter
Vngere tela manu, ferrumque armare veneno:
Et Clytium Aeolidem, & amicum Cretea Musis,
Cretea Musarum comitem, cui carmina semper,
Et citharæ cordi, numerosque intendere neruis:
Semper equos, atque arma virum, pugnasque canebat,
Tandem ductores, audita cæde suorum,
Conueniunt Teucris, Mnestheus, acereque Sereustus:
Palantesque vident socios, hostemque receptum,
Et Mnestheus: quo deinde fugam: quo tenditis inquit:

at. dextro.

¶ E p h r a s i s.

Intergum, quia nemo cum illo pugnare audebat pectore aduerso, Iuno Dea mini-
strat illi vires & animum. Deinde addit Halyn comitem superioribus, & ad-
dit Phegeum parma confixa, id est, telo traiecta: deinde addit Alcandrum, &
Halium, & Noemonem, & Prytanim ignaros, id est, non prouidentes illum, sed
in muris pugnantes. Et occupat, id est, occidit Lynceum tendentem contra se, &
uocantem socios, occidit iterum dico dexter ab aggere, & gladio uibranti cons-
nixus, & caput cum galea deiectum vno tantum ictu comminus, id est, prope il-
lato iacuit longe huic, scilicet, Lynceo. Inde occupat Amycum vastatorem, id est,
uenatorem ferarum, quo alter non fuit felicior, id est, peritior ungere manu te-
la, id est, sagittas, & armare ferrum ueneno, idem est. Et occupat Clytium Aeoli-
dem. i. Aeoli filium, & Creteum amicum. i. deditum Musis, Creteum, dico, comitem Musarum,
cui carmina et citharæ sunt habitæ cordi, et intendere neruos numeris. i. applicare
carmina chordis, & canebat semper equos & arma & pugnas uirorum. Tandem
Mnestheus & Sereustus ductores Teucris. i. Teucrorum conueniunt cæde suorum audita,
& vident socios palantes. i. dispersos, & hostem Turnum receptum intra moenia. Et
Mnestheus inquit. O uiri, quo tenditis fugam, id est, quo ire paratis fugientes

Quos alios muros: quæ iam vltra moenia habetis:
 Vnus homo, & vestris, o ciues, vndiq; septus
 Aggeribus, tantas strages impune per urbem
 Ediderit: iuuenum primos tot miserit Orco:
 Non infelicis patriæ, veterumq; Deorum,
 Et magni Aeneæ segnes miseretq; pudetq;

Talibus accensi firmantur, & agmine denso
 Consistunt: Turnus paulatim excedere pugna,
 Et fluuium petere, ac partem, quæ cingitur amni.
 Acrius hoc Teucris clamore incumbere magno,
 Et glomerare manum: ceu sauum turba leonem
 Cum telis premit infensis: at territus ille
 Asper, acerba tuens retro redit, & neq; terga
 Ira dare aut virtus patitur, nec tendere contra,
 Ille quidem hoc cupiens, potis est per tela, virosq;
 Haud aliter retro dubius vestigia Turnus
 Improperata refert, & mens exæstuat ira.
 Quin etiam bis tum medios inuaserat hostes.

¶ Ecphrasis.

Quos alios muros: aut q̄ moenia habetis iã ad q̄ possitis cõfugere. Vnus homo. i. Turnus, & septus. i. obsessus undiq; vestris aggerib; .i. fossis & uallo ediderit impune. i. dederit sine poena tãtas strages p urbem: et unus homo miserit Orco tot primos iuuenũ. i. primores: O ciues nō miseret, et pudet uos patriæ infelicis, & ueterũ Deorũ, et Aeneæ magnæ quæ oĩũ funditus interibũt, si hostẽ in urbereceptũ nō funditis aut fugatis. Tũc Troiani accẽst talibus Mnesthei uerbis cõfirmãtur, et cõsistũt resistẽtes agmine dẽso. Turnus excedere p excedebat pugna paulatim, et petere pro petebat fluuiũ, & partẽ urbis, q̄ cingitur amni. i. fluuiũ, ut supra memoraui. Teucris incũbere p incũbebãt magno clamore hoc. i. ppter hãc causam acri; qd Turnus se ex pugna referbat, & glomerare p glomerabãt manũ. Ceu cũ turba pmit. i. insequitur telis infestis leonẽ seuũ. At ille leo territ; et asper, et tuẽs. i. in tuẽs acerba p acerbe redit retro. i. retrocedit, et neq; ira, aut uirt;. i. gñofitas patit illũ dare terga, neq; ille qdẽ potis est tẽdere cõtra. i. resistere, et hoc per tela, et per uiros, q̄q; erat cupiẽs hoc. s. inẽ cõtra illos, qui leonẽ insequuntur. Haud aliter. i. eodem modo Turnus dubius quid faceret, refert uestigia improperata. i. non festinans, & mens illius exæstuat ira. Quinetiã ille inuaserat tunc bis medios hostes.

Bis conuersa fuga per muros agmina vertit.
 Sed manus e castris propere coit omnis in vnum;
 Nec contra vires audent Saturnia Iuno
 Sufficere: aeriam cælo nam Iuppiter Irim
 Demisit, germanæ haud mollia iussa ferentem,
 Ni Turnus cedat Teucrorum moenibus altis,
 Ergo nec clypeo iuuenis subsistere tantum,
 Nec dextra valet, iniectis sic vndiq; telis
 Obruitur: strepit assiduo caua tempora circum
 Tinnitu galea, & saxi solida æra fatiscunt,
 Discussæq; iubæ capiti, nec sufficit umbo
 Ictibus. ingeminant hastis & Troes, & ipse
 Fulmineus Mnestheus: tum toto corpore sudor
 Liquitur, & piceum (nec respirare potestas)
 Flumen agit, fessos quatit æger anhelitus artus.
 Tum demum præceps saltu sese omnibus armis
 In fluuium dedit: ille suo cum gurgite flauo
 Accepit venientem, ac mollibus extulit vndis,
 Et lætum socijs abluta cæde remisit.

¶ Ecphrasis.

Et bis uertit fuga. i. fugauit agmina confusa. i. perturbata. Sed ois manus. i. exercitus Troianorũ coit in vnu Turnũ ppere e castris. Nec Iuno Saturnia audent sufficere. i. subministrare vires cõtra Troianos. Nã Iuppiter demisit ex cælo germanæ Irim aeriam. i. q̄ in aere generatur, ferẽtẽ iussa haud mollia. i. nō facilia sed dura, nã p nisi Turnus cedat ex altis moenibus Teucrorũ. Ergo iuuenis. i. Turn; nec ualet sustinere, hoc enĩ est subsistere tãtũ clypeo, nec armis dextra manu cõcusis, sic vndiq; obruitur. i. operit telis iniectis. Galea caua. i. cõcaua strepit circũ tẽpora. i. caput tinnitu assiduo. i. ictibus multis tinnitũ faciẽtib;, et æra solida. i. arma fatiscũt. i. findũtur, iubæ. i. cristæ discussæ sunt capiti. i. a galea, nec umbo. i. clypeus sufficit ictibus. Troes et Mnestheus fulmineus. i. uiolẽtus ingeminãt hastas. Tũ etiã sudor liquitur. i. fluit Turno ex toto corpore, & agit. i. emittit flumẽ sudoris piceum expulcere, nec est illi potestas respirare. i. respirãdi, sed anhelit; æger. i. difficilis quatit artus fessos. Tũ demũ ipse p̄ceps cũ omnibus armis dedit sese in fluuiũ. Ille. s. fluuius accepit cũ gurgite suo flauo Turnũ uenientem, & extulit illum. i. sustinuit vndis mollibus, & remisit illum lætum socijs cæde abluta. i. sanguine deterso.

Reijcit in Deos, qd̄ tamẽ erat in viribus Turni.
 et infestis.

Occidit Aeneas decimo Mezentius ira.

MODESTINI IURIS CONSULTI IN
Decimum Aeneidos Librum argumentum.

Concilium Diuis hominum de rebus habetur.
Interea Rutuli portis circum omnibus instant.
Aduenit Aeneas multis cum millibus heros.
Mars vocat, & totis in pugnam viribus itur.
Interimit Pallanta potens in praelia Turnus.
Caedunturque duces, cadit sine nomine vulgus.
Subtrahitur pugna Iunonis numine Turnus.
Aeneas perstat Mezenti caede piata,
Et Lausum inuicta perimit per vulnera dextra.
Mox ultor nati Mezentius occidit ipse.

¶ Ephraffis.

Occidit: Antequam ad decimi libri expositionem accedam, prius more solito Argumentorum elucidatione premitam. Monostichus est ordo, Mezentius dux, Turni socius, occidit, penultima breui ab ob & cado pro morior, id est, interficitur, ira, id est, propter iram Aeneas, qui illum interimit, & hoc decimo, scilicet libro. Maioris argumenti est ordo talis, concilium habetur a Diuis de rebus hominum. Rutuli instant, omnibus portis circum, id est, in circuitum, interea dum habetur Deorum concilium, aut dum Aeneas apud Euandrum detinetur. Aeneas heros aduenit in suorum auxilium cum multis millibus militum. Mars Deus belli vocat, id est, incitat & instigat illos, & itur ab omnibus in pugnam totis viribus, id est, omni conatu. Turnus potens interimit, id est, occidit in praelia, id est, in bello Pallanta Euandri filium. Et duces alij praeter Pallantem caeduntur, id est, occiduntur, & vulgus, id est, ignobilis multitudo sine nomine, id est, honore etiam cadit, id est, moritur. Turnus subtrahitur, id est, educitur ac eximitur a pugna numine, id est, propter uoluntatem Iunonis, ne Turnus periret. Aeneas perstat, tanquam uictor caede, id est, morte Mezentij piata, id est, per purgationem peracta. Et Aeneas perimit, id est, obtruncat Lausum Mezentij filium per vulnera dextra sua inuicta, id est, forti. Mox, id est, statim Mezentius ipse ultor, id est, qui uellet esse ultor nati occidit, id est, perit.

PVB. VERGI
LII MARONIS AENEIDOS

Liber decimus.

Anditur interea domus omnipotentis Olympi
Conciliumque vocat Diuum, atque hominum Rex
Sydeream in sede, terras unde arduus omnis,
Castraque Dardanidum aspectat, populosque
Latinos,
Considunt tectis bipatentibus incipit ipse:
Caelicolae magni, quia nam sententia vobis
Versa retro, tantumque animis certatis iniquis?
Abnueram bello Italiam concurrere Teucris.
Quae contra vetitum discordia: quis metus aut hos,
Aut hos arma sequi, ferrumque laceffere suasit?
Adueniet iustum pugnae (ne accersite) tempus,
Cum fera Carthago Romanis arcibus olim

¶ Ephraffis.

Interea, dum haec fiunt, domus Olympi omnipotentis, id est, Iouis panditur, id est, aperitur, & pater Diuorum & Rex hominum, id est, Iuppiter uocat reliquos Deos omnes in concilium ad sedem aetheream, id est, in caelum: unde, id est, ex qua caeli parte ipse arduus aspectat omnes terras et castra Dardanidum, id est, Dardanidarum, hoc est Troianorum, & populos Latinos. Tunc Diij consistunt in portis bipatentibus, id est, duabus, scilicet, Oriente & Occidente, & ipse Iuppiter incipit dicere. O magni caelicolae, quia nam, id est, cur nam sententia est uobis uersa retro, id est, mutata? & cur certatis tantum, id est, tantopere animis iniquis, id est, iratis? Ego abnueram, id est, negaueram, & prohibueram Italiam concurrere bello Teucris, id est, cum Teucris. Quae igitur est discordia uestra contra uetitum, id est, quod est a me prohibitum? Quis metus, suasit, aut hos, aut hos sequi arma, & laceffere, id est, incitare ferrum idem est? Tempus iustum pugnae adueniet, ne accersite, id est, nolite belli tempus praenire, scilicet, cum Carthago fera, i. terribilis & bellicosa immittet olim, id est, in futurum arcibus Romanis

Exitium magnum, atq; Alpes immittet apertas:
Tum certare odijs, tum res rapuisse licebit.
Nunc finite, & placidum læti componite foedus.

Poet. Iuppiter hæc paucis: at non Venus aurea contra
Pauca refert:

Venus O pater, o hominum, Diuumq; æterna potestas
(Nanque aliud quid sit, quod iam implorare queamus.)

Cernis, vt insultent Rutuli, Turnusque feratur
Per medios insignis equis, tumidusque secundo
Marte ruat: non clausa tegunt iam moenia Teucros.

at. En. Quin intra portas, atq; ipsis prælia miscent
at. & lib. Aggeribus mœrorum, & inundant sanguine fossæ.

Aeneas ignarus abest, nunquam ne leuari
Obsidione fines: muris iterum imminet hostis

Nascentis Troiæ, nec non exercitus alter,
Atq; iterum in Teucros Aetolis surgit ab Arpis.

at. oris.

¶ *Ephrasis.*

magnum exitium, id est, exercitum perniciosum, & Alpes apertas, id est, non modo exercitum, sed etiam in futurum relinquet Alpes apertas. Tunc tempus erit, & licebit certare odijs, et licebit rapuisse res, id est, per clarificationem repeter e. Igitur vos finite, subaudi, certare odijs, & vos læti componite foedus neutri parti fauētes. Iuppiter dixit hæc, superius dicta paucis, id est, breuiter, at Venus aurea, i. pulchra refert contra, id est, respondet non pauca. O pater omnium generaliter, & o æterna potestas hominum & Diuorum, nam quid aliud sit pro est, quod iam queamus implorare, id est, ad commiserationem inuocare, tu cernis ut, id est, quemadmodum Rutuli insultent Troianis, & Turnus insignis, id est, conspicuus equis feratur per medios, scilicet, Troianos, et ille tumidus, id est, superbus ruat Marte secundo, id est, prospero. Et moenia clausa non tegunt iam Teucros. Quinimo Rutuli miscent prælia intra portas, & in ipsis aggeribus mœrorum pro murorum, & fossæ inundant sanguine. Aeneas ignarus rerum, quæ vrbe sua geratur, abest, o Iuppiter nunquam ne fines, id est, permittes Troianos leuari obsidione: quia hostis iterum imminet muris Troiæ nascentis, i. incipientis edificari, necnon et alter exercitus surgit iterum in Teucros, et ab Arpis Aetolis Tydides, i. Diomedes Rex Aetoliæ, qui Arpos in Italia condidit, surgit iterum in Teucros.

Tydides: equidem credo mea vulnera restant,
Et tua progenies mortalia demoror arma.

Si sine pace tua, atq; inuito numine Troes
Italiam petiere, luant peccata, neq; illos
Iuueris auxilio: sin tot responsa secuti,
Quæ superi, manesq; dabant, cur nunc tua quisquam
Flectere iussa potest: aut cur noua condere fata:
Quid repetam exustas Erycino in littore classes:
Quid tempestatum Regem, ventosq; furentis
Aeolia excitos: aut actam nubibus Irim:
Nunc etiam manes (hæc intentata manebat
Sors rerum) mouet, & superis immissa repente
Alecto, medias Italum bacchata per vrbes.
Nil super Imperio moueor: sperauimus ista
Dum fortuna fuit: vincant, quos vincere maui.
Si nulla est regio, Teucris quam det tua coniux
Dura: per euersæ genitor fumantia Troiæ

Dramo des

Apollo

Creusa Amphitruo

¶ *Ephrasis.*

Credo equidem mea vulnera restant, id est, ut iterum a Diomede vulnerer, & ego tua progenies, id est, filia demoror, id est, expecto arma mortalia. Si Troes petiere Italiam sine tua pace, id est, venia, atque tuo numine inuito, id est, nolente te, luant, id est, persoluant peccata, id est, pœnam, neque tu iuueris illos auxilio, sed si ipsi secuti tot responsa Deorum, quæ Dij superi, & Manes, id est, inferi dabant, cur quisquam potest nunc vertere, id est, mutare tua iussas aut quis potest condere, id est, facere noua fata, id est, contraria: Ecquid ego repetam nunc classes in littore Erycino, id est, Siculo exustas: ut libro quinto dixit, & quid dicam uentos furentes excitos, id est, commotos ex Aeolia: ut in primo dixit, aut quid dicam Irim actam, id est, missam ex nubibus: ut est in quinto. Nunc etiam, subaudi, Iuno mouet Manes, et Alecto furia bacchata iterum per medias vrbes repente immissa est superis, i. ad superos, & per parenthesis interposuit, hæc sors rerum, i. elemētōrū manebat intentata. Ego nil moueor iam super imperio, s. Troianorum, quia sperauimus ista, s. imperium, dum fortuna fuit, i. utquit: sed uincant illi, quos maui uincere. Quod si nulla est regio, quæ tua coniux dura det Teucris: O genitor ego obtestor te per excludia fumantia Troiæ euerse,

Excidia obtestor, liceat dimittere ab armis
 Incolumem Ascanium, liceat superesse nepotem.
 Aeneas sane ignotis iactetur in undis,
 Et quamcunque viam dederit fortuna sequatur:
 Hunc tegere, & dirae valeam subducere pugnae.
 Est Amathus, est celsa mihi Paphos, atque Cythera,
 Idaliaeque domus: positus inglorius armis
 Exigat hic æuam: magna ditione iubeto
 Carthago premat Ausoniam: nihil urbibus inde
 Obstabit Tyrijs, quid pestem euadere belli
 Iuuat, & Argolicos medium fugisse per ignes
 Totque maris, vastaque exhausta pericula terrae,
 Dum Latium Teucris, recidiuaque Pergama quaerunt.
 Non satius cineres patriae insedisse supremos,
 Et solum, quo Troia fuit: Xanthum, & Simoenta
 Redde oro miseris, iterumque reuoluere casus.
 Da pater Iliacos Teucris, Tum Regia Iuno

Iuno

¶ Ecphrasis.

liceat dimittere Ascanium, id est, liberare illum incolumem ab armis, & liceat nepotem meum superesse, id est, superstitem esse. Et sane. i. certe Aeneas iactetur in undis, & sequatur viam, quamcunque fortuna illi dederit. Et liceat mihi tegere, id est, defendere hunc, scilicet Ascanium, & valeam subducere, id est, subtrahere illum pugnae dirae. Amathus insula in mari Aegeo est mihi, subaudi sacra, & Cythera urbs Cypri sunt mihi, & Paphos, & urbes Idaliae sunt mihi, urbes etiam sunt Cypri. Ascanius inglorius, id est, obscurus exigat æuam hic, id est, in aliqua ex his urbibus ueniat ætatem: & iubeto, Carthago premat Ausoniam, id est, Italiam magna ditione. i. potestate, nihil obstabit urbibus Tyrijs inde, scilicet, ab Ascanio. Quid iuuat, id est, profuit Troianis euadere pestem belli, & illos medios fugisse per ignes Argolicos? & fugisse tot pericula maris & terrae vastae exhausta, id est, tolerata & finita, dum Teucris quaerunt Latium & Pergama recidiua, id est, resurrexerunt. Non fuit satius, id est, melius illos insedisse supremos cineres patriae, id est, occidisse, & insedisse solum, in quo Troia fuit, anteaquam iuberetur. Oro te o Iuppiter, redde miseris Xanthum & Simoenta, ut ibi potius pereant, et reuoluere, id est, repetere iterum casus Iliacos da illis o pater. Tum Iuno regia, id est, regina

Acta

Acta furore graui: Quid me alta silentia cogis
 Rumpere: & obductum verbis vulgare dolorem?
 Aeneam hominum quisquam, Diuumque subegit
 Bella sequi: aut hostem Regi se inferre Latino:
 Italiam petijt fatis autoribus, esto,
 Cassandrae impulsus furijs: num linqere castra
 Hortati sumus: aut vitam committere ventis?
 Num puero summam belli, num credere muros?
 Tyrrhenam ve fidem, aut gentes agitare quietas?
 Quis Deus in fraudem, quae dura potentia nostra
 Egit: vbi hic Iuno, demissa ue nubibus Iris?
 Indignum est Italos Troiam circumdare flammis
 Nascentem, & patria Turnum consistere terra,
 Cui Pilumnus auus, cui Diua Venilia mater,
 Quid face Troianos atra vim ferre Latinis?
 Arua aliena iugo premere: atque auertere praedas?
 Quid: foeceros legere: & gremijs abducere pactas?

¶ Ecphrasis.

acta, id est, commota furore graui inquit. Quid. i. cur o Venus cogis me rumpere alta silentia. i. quod antehac silui, & vulgare. i. manifestare verbis dolorem obductum, id est, absconditum. Et quisquam hominum aut Diuorum subegit. i. coegit Aeneam sequi bella: aut inferre se hostem Regi Latino: quasi diceret, minime. Ita sit, quod ipse impulsus furijs Cassandrae. i. oraculis petijt Italiam fatis autoribus. i. autoritate fatorum, nunquid nos hortati sumus illum relinquere castra sua: aut committere vitam uentis, id est, uanis rebuster? nunquid hortati sumus illum credere puero summam belli. i. imperium, & murorum defensionem, & agitare, id est, ad bellum excitare fidem Tyrrhenam. i. Tyrrhenorum, & gentes quietas. Quis igitur Deus egit illum in fraudem? id est, periculum, & quae nostra potentia dura: quasi diceret nulla. Hic. i. in his omnibus ubi est Iuno, aut Iris demissa nubibus: quasi diceret, nusquam. Indignum est, ut ait Venus, Italos circumdare flammis Troiam nascentem, & Turnum consistere in terra patria, cui Pilumnus est auus, & Venilia diua est mater. Quid enim magis indignum est Troianos inferre uim Latinis face atra. i. bello seuos? & premere iugo. i. seruitute arua aliena: atque auertere praedas. i. agros populari? & legere. i. furto subducere foeceros: et abducere ex

¶

Pacem orare manus præfigere puppibus armae
 Tu potes Aeneam manibus subducere Graium,
 Proq; viro nebulam, & ventos obtendere inaneis,
 Et potes in totidem classem conuertere Nymphas:
 Nos aliquid Rutulos contra iuuisse nefandum est.

Aeneas ignarus abest, ignarus & absit.

Est Paphos, Idaliumq; tibi, sunt alta Cythera:
 Quid grauidam bellis urbem, & corda aspera tentas?

Nos ne tibi fluxas Phrygias res vertere fundo

Conamur nos, an miseros qui Troas Achiuis

Obiecit: quæ causa fuit consurgere in arma

Europamq;, Asiamq;, & foedera soluere furto:

Me duce Dardanius Spartam expugnauit adultere *Myrt.*

Aut ego tela dedi, foui ue Cupidine bellas

Tunc decuit metuisse tuis: nunc sera querelis

Haud iustis assurgis, & irrita iurgia iactas.

Talibus orabat Iuno, cunctiq; fremebant *Poet.*

¶ Ecphrasis.

gremijs pactas, id est, alijs promissas: & orare pacem manu. i. centum oratoribus:
 & præfigere arma puppibus: cum ad Euandrum profectus est. Tu potes subdu-
 cere Aeneam ex manibus Graium pro Graiorum, & obtendere, id est, spargere
 nebulam & ventos inanes pro uiro, id est, filio tuo, & potes conuertere classem
 in totidem Nymphas, quot erant naues, & nefandum est. i. illicitum nos iuuisse
 Rutulos quid, id est, in aliquo contra, id est, ediuerso. Aeneas ignarus abest, uer-
 ba fuerunt Veneris, quæ a Iunone repetuntur dicente, ignarus & absit. Est Pa-
 phos, Idaliumq; tibi, sunt alta Cythera, urbes sunt Cypri ut diximus: quid tentas
 urbem grauidam bellis, scilicet, Laurolauinium, & corda aspera bellis, id est, in bel-
 las. Nos ne conamur uertere ex fundo res fluxas, id est, fluentem rempublicam
 Phrygiæ: nos inquam, an qui obiecit Troas miseros Achiuis? propter Helenæ
 raptum. Quæ causa fuit Europam & Asiam consurgere in arma, & soluere
 foedera. i. pacem furto adulter Dardanius. i. Paris expugnauit me duce Spartam.
 i. Lacedæmoniã: aut ego dedi tela: quasi diceret nõ, sed tu potiùs, aut ego foui bel-
 la cupidines. Tunc. s. quo tempore hæc gerebantur, decuit metuisse tuis, nunc nero
 surgis querelis haud iustis sera. i. sero, et iactas iurgia irrita. Iuno orabat. i. orabat

Coelicolæ assensu vario: ceu flamina prima
 Cum deprensa fremunt syluis, & cæca volutant
 Murmura, venturos nauis prodentia ventos,
 Tum pater omnipotens, rerum cui summa potestas,

Infit: eo dicente Deum domus alta silescit,

Et tremefacta solo tellus, silet arduus æther,

Tum Zephyri posuere, præmit placida æquora Pontus:

Accipite ergo animis, atq; hæc mea figite dicta: *Iup.*

Quandoquidem Ausonios coniungi foedere Teucris

Haud licitum est, nec uestra capit discordia finem: .:

Quæ cuiq; est fortuna hodie, quam quisq; secat spem,

Tros, Rutulus ue fuit, nullo discrimine habebot:

Seu fatis Italum, castra obsidione tenentur,

Siue errore malo Troiæ, monitisq; sinistris,

Nec Rutulos soluo: sua cuiq; exorsa laborem,

Fortunamq; ferent: Rex Iuppiter omnibus idem.

¶ Ecphrasis.

tionem habebat talibus uerbis, & cuncti coelicolæ fremebant. i. murmurabant assensu
 uario, quia alij Veneri, alij Iunoni assentiebantur. Ceu, id est, tanquam cum fla-
 mina prima deprensa in syluis fremunt, id est, uenti sonant, & murmura cæca
 uolutant prodentia, id est, portendentia nauis uentos uenturos, id est, futu-
 ram tempestatem. Tum pater omnipotens Iuppiter, cui summa potestas rerum
 est, infit. i. incipit loqui, eo dicente domus alta Deorum silescit, id est, cælum, &
 tellus tremefacta solo silet, & arduus æther silet. Tum etiam uenti posuere, id
 est, flare cessauerunt, & pontus premit, id est, continet æquora placida, id est,
 fluctus quietos. Accipite ergo animis, id est, animaduertite, & figite memo-
 ria hæc mea dicta, quandoquidem pro quoniam haud licitum est Ausonios coniu-
 gi foedere Teucris, nec uestra discordia capit finem. Ego nullo discrimine ha-
 bebo, id est, nulla differentia fortunam, quæ est hodie cuiq;, & quam spem
 quisque sequitur, hoc enim est secat, & hoc, ille fuit, id est, sit Tros si-
 ue Rutulus, & seu castra tenentur obsidione, scilicet, Italorum, siue tenen-
 tur malo, id est, difficili errore Troiæ, & monitis sinistris, nec soluo, id
 est, absoluo Rutulos. Sua, id est, propria exordia, id est, principia fe-
 rent cuique & laborem & fortunam. Sed Iuppiter erit omnibus Rex idem.

A causa su-
 prioris bel-
 li Troiani
 uersimile
 facit Vene-
 nrem eti-
 am huius
 belli esse
 autorem.

Silentium lo-
 quente Ioue.

Iuppiter di-
 cit se nulli
 parti pro-
 futurum fa-
 tis commissa-
 surum exitum.

aphæsis

Alludit ad
naturā Sty-
gis.

Fata viam inuenient. Stygij per flumina fratris,
Per pice torrenteis, atraq; voragine ripas
Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum,
Hic finis fandi: solio tum Iuppiter aureo
Surgit, coelicolæ medium quem ad limina ducunt.

Interea Rutuli portis circum omnibus instant
Sternere cæde viros, & moenia cingere flammis.

Ast legio Aeneadum vallis obfessa tenetur:

Nec spes vlla fugæ, miserī stant turribus altis

Nequicquam: & rara muros cinxere corona,

Iasius Imbrasides, Hicetaoniusq; Tymætes,

Affaraciq; duo, & senior cum Castore Tybris

Prima acies: hos germani Sarpedonis ambo,

Et clarus Ethemon Lycia comitantur ab alta,

Fert ingens toto connixus corpore saxum

Haud partem exiguam montis Lyrnesius Agmon,

Nec Clytio genitore minor, nec fratre Menestheo.

alij Afius

alij et ethe-
mon

alij Aemō

Synæsis

¶ Ecphrasis.

id est, communis & iustus, & fata inuenient viam, quomodo Aeneas in Italia imperet. Et annuit ita fore, id est, futurum per flumina fratris Stygi, id est, Plutonis, & per ripas torrentes pice atq; voragine atra, id est, per Stygiam paludem, annuit inquam, & eo nutu tremefecit Olympum totum. Hic finis fandi, & Iuppiter tum surgit ex solio aureo, quem medium, id est, stipatum coelicolæ ducunt ad limina, id est, in aulam suam. Interea, id est, dum hæc geruntur apud superos, Rutuli instant circum omnibus portis, sternere, id est, ut sternant viros cæde, & instant cingere moenia flammis. At legio Aeneadum pro Aeneadum tenetur obfessa uallis, nec est vlla spes fugæ illis miseris. Illi stant in altis turribus nequicquam, id est, frustra, id est, sine spe, & cinxere muros corona rara, id est, non frequenti, scilicet, Iasius Imbrasides, id est, Imbrasi filius, & duo Assaraci cognomines, & Tybris senior cum Castore, appositivè, prima acies. Ambo Germani Sarpedonis, & Ethemon clarus ab alta Lycia, ubi Sarpedon regnavit, comitantur hos superiores. Agmon Lyrnesius a Lyrneso urbe Phrygiæ uir ingens connixus toto corpore fert saxum partem montis haud exiguam, id est, magnam, Agmon dico, nec minor Clytio genitore suo,

Hi iaculis, illi certant defendere saxis,
Moliriq; ignem, neruoq; aptare sagittas,
Ipse inter medios Veneris iustissima cura
Dardanius caput ecce puer detectus honestum:
Qualis gemma micat, fidum quæ diuidit aurum,
Aut collo decus, aut capiti: uel quale per artem
Inclusum buxo, aut Oricia terebyntho
Lucet ebur: fusos ceruix cui lactea crines
Accipit, & mollis subnectit circulus auro,
Te quoq; magnanime viderunt Ismare gentes
Vulnera dirigere, & calamos armare veneno
Mæonia generose domo: ubi pinguis culta
Exercentq; viri, Pactolusq; irrigat auro,
Affuit & Mnestheus, quem pulsi pristina Turni
Aggere murorum sublimem gloria tollit:

¶ Ecphrasis.

nec minor Menestheo fratre. Hi, id est, quidam certant defendere urbem iaculis, & illi, id est, alij saxis, & alij certant moliri ignem, & aptare sagittas neruis, id est, arcibus. Et ipse puer Dardanius, id est, Ascanius iustissima cura Veneris, id est, cuius peculiarem curam Venus gerebat, detectus caput, id est, habens caput honestum, id est, pulchrum detectum, incedit inter medios. Talis subaudi, qualis gemma micat, quæ existens decus collo aut capiti diuidit aurum fuluum, id est, designatur & concluditur auro, uel quale ebur inclusum buxo, id est, materia pallida, aut terebyntho, id est, materia nigra Oricia ab Orto ciuitate Epyri, & hoc per artem, id est, artificiose. Cui Ascanio ceruix lactea accipit crines fusos, & circulus mollis ex auro, id est, monile aureum subnectit collum, id est, circumligat. Et o Ismare magnanime, gentes uiderunt te dirigere, id est, iaculanti uulnera, id est, tela uulnus factura, & uiderunt te armare calamos ueneno, id est, sagittas ueneno linere. Ismare dico, generose ex domo Mæonia, id est, Lydia, ubi uiri exercent culta pinguis, id est, colunt agros pingues, & Pactolus fluuius Lydiæ irrigat illa culta auro, quia fluuius ille arenas aureas habet. Et Mnestheus affuit, quem gloria pristina, id est, dei præcedentis Turni pulsi ex aggere murorum, id est, ex media urbe, tollit sublimem, id est, gloriosum. Et Capys etiam affuit:

Retulit
ad Iulium
Cæsarem,
qui aliquo-
ties nudo
capite si-
gna cū ho-
ste contu-
lit.

AENEIDOS.

Et Capys: hinc nomen Campanæ ducitur vrbi.
 Illi inter sese duri certamina belli

Redit ad
 historiã de
 Tarchon
 te, quã pe-
 ne in fine
 octauu li-
 bri reli-
 querat.

Contulerant: media Aeneas freta nocte secabat,
 Namq; vt ab Euandro castris ingressus Hetruscis
 Regem adit, & regi memorat nomenq; genusq;
 Quid ve petat, quid ve ipse ferat, Mezentius arma,
 Quæ sibi conciliet, violentaq; pectora Turni
 Edocet: humanis quæ sit fiducia rebus
 Admonet, immiscetq; preces. haud sit mora: Tarchon
 Iungit opes, fœdusq; ferit, tum libera fati
 Classem conscendit iussis gens Lydia Diuum
 Externo commissa duci. Aeneia puppis
 Prima tenet, rostro Phrygios subiuncta leones.
 Imminet Ida super, profugis gratissima Teucris,
 Hic magnus sedet Aeneas, secumq; volutat
 Euentus belli varios; Pallasq; sinistro

Flngit cū
 consultan-
 tem de re-
 bus suis.

¶ Ecphrasis.

hinc, id est, a quo ducitur nomen urbi Campanæ, id est, Capuæ. Illi omnes
 contulerant inter sese certamina duri belli, id est, per vias urbem seruabant.
 Et Aeneas ueniens tam secabat freta, id est, nauigabat media nocte. Nam ut
 est ab Euandro digressus, & ingressus castris Hetruscis, id est, in castra Tyr-
 rhenorum adit Regem, id est, Tarchonta, & memorat Regi nomen suum, &
 genus, & quid petat, quia societatem, & quid ipse ferat, id est, conferat soci-
 tati, & memorat quæ arma conciliet sibi Mezentius illorum hostis, & edo-
 cet pectora Turni esse uiolenta, & admonet, quæ sit fiducia rebus humanis, ac-
 si dicat uana, & immiscet preces. Tum haud mora, id est, statim. Tarchon
 iungit opes suas Aeneæ, & ferit cum illo fœdus. Tum gens Lydia, id est,
 Tyrrhena libera fati Deorum iussis commissa, id est, credita duci exteri
 no, quod fata iubebant, conscendit classem. Puppis Aeneia quia prætoria te-
 net prima, subiuncta leones, id est, habens leones subiunctos in rostro. Ida,
 id est, simulachrum Idæ syluæ gratissima Teucris profugis imminet, id est,
 impendet rostro nauis. Aeneas magnus sedet hic, id est, in prora nauis,
 & uolutat secum euentus belli uarios. Et Pallas affixus lateri sinistro, iam
 querit sydera iter que noctis opacæ, id est, rationem syderum, per que

LIBER X.

fo, ccxxviii.

Affixus lateri iam quærit sydera opacæ
 Noctis iter: iam quæ passus, terræq; mariq;
 Pandite nunc Heliconæ Deæ, cantusq; mouete,
 Quæ manus interea Tuscis comitetur ab oris
 Aeneam, armetq; rates, pelagoq; uehatur.
 Massicus ærata princeps secat æquora Tygri,
 Sub quo mille manus iuuenum, qui mœnia Clusi,
 Quicq; urbem liquere Cosas, quis tela sagittæ,
 Corytiq; leues humeris, & letifer arcus.
 Vna toruus Abas: huic totum insignibus armis
 Agmen, & aurato fulgebat Apolline puppis.
 Sexcentos illi dederat Populonia mater
 Expertos belli iuuenes: ast Ilua trecentos
 Insula inexhaustis chalybum generosa metallis.
 Tertius, ille hominum, Diuumq; interpret Asylas:
 Cui pecudum fibræ, cœli cui sydera parent,
 Et linguæ volucrum, & præfagi fulminis ignes: .

Catalogus
 ducū qui
 Aeneã se-
 cuti sunt.
 alij Gory-
 tiq;

car cap, got de

¶ Ecphrasis.

nauigantes cursum dirigunt per noctem. Nunc, id est, aliquando querit illa, quæ
 Aeneas passus est & terra & mari. O Deæ, id est, o Musæ pandite, id est, ape-
 rite nunc Heliconæ uobis sacratum, & mouete cantus dicentes mihi, quæ manus
 comitetur interea Aeneam ab oris Tuscis, & quæ manus armet rates, &
 uehatur pelago cum Aeneæ. Massicus uiri nomen princeps secat æquora Ty-
 gri ærata, id est, nauis, cuius insigne erat Tygris, sub quo erat manus, id est, ex-
 ercitus mille iuuenum, qui liquere mœnia Clusij, qui etiam liquere Cosas urbem,
 quis pro quibus sagittæ erant tela, & Coryti leues, id est, pharetræ & arcus le-
 tifer, id est, mortifer erant in humeris. Vna, id est, simul cum illo erat Abas tor-
 uus. Huic Abanti totum agmen erat armis insignibus subaudi armatum, & pup-
 pis fulgebat Apolline aurato, id est, cuius erat Apollo tutela. Populonia dederat illi
 Abanti sexcentos iuuenes expertos belli, id est, exercitatissimos, ast Ilua insula cōtra
 Populoniã posita dederat illi trecentos, insula dico, generosa metallis inexhaustis,
 id est, indeficientibus chalybū, id est, ferri. Asylas ille interpret Deorū et hominū, id est, diuinus
 erat tertius, cui fibræ pecudū, id est, aruspicina, et cui sydera cœli, id est, astrologia parēt, id est,
 prædicūt, et linguæ uolucrū, id est, auguria, et ignes fulminis præfagi, id est, iratū Iouē demō-

ff iij

AENEIDOS.

Mille rapit densos acie, atq; horrentibus hastis, .
 Hos parere iubent Alpheæ ab origine Pisæ,
 Vrbs Hetrusca solo, sequitur pulcherrimus Astur,
 Astur equo fidens, & versicoloribus armis,
 Ter centum adijciunt, mens omnibus vna sequendi,
 Qui Cerete domo, qui sunt Minionis in aruis,
 Et Pyrgi veteres, intempstæq; Grauiscaæ,
 Non ego te Ligurum ductor fortissime bello
 Transierim Cygne, & paucis comitate Cupauo:
 Cuius olorinæ surgunt de vertice pennæ,
 Crimen amor vestrum, formæq; insigne paternæ,
 Nam; ferunt luctu Cygnum Phaetontis amati,
 Populeas inter frondes, vmbraemq; sororum
 Dum canit, & moestum Musa solatur amorem,
 Canentem molli pluma duxisse senectam,
 Linqwentem terras, & sydera voce sequentem.

¶ Ecphrasis.

stratis etiã parët. Rapit Asylas. f. mille viros dēfos acie et hastis horrentib; i. terribilibus. Pisæ vrbs Alpheæ ab origine, id est, ducentes originem a Pisa Elydis, ubi est, Alpheus fluius, iubent hos parere, id est, obedire illi, Pysæ dico Hetrusca solo, id est, situ. Astur pulcherrimus sequitur hos, Astur dico fidens equo et armis uersicolorib;. i. pictis: tercētū uiri adijciunt se illi Asturi. Vna mēs erat omnibus sequendi illum, illis qui sunt domo Cerete, id est, Ceretana, & qui sunt in aruis Minionis fluminis, quod Cerete urbem abluit, & Pyrgi ueteres, & Grauiscaæ Intempstæ, id est, pestilentes. O Cygne ductor fortissime Ligurum, & o Cupauo comitate paucis bello, id est, ad bellum, ego non transferim, id est, silebo te, cuius de uertice. i. galea pennæ olorinæ. i. cygneæ surgunt, quod erat insigne paternum, quia Cupauo filius Cygni fuit, ideo dixit insigne formæ paternæ, cuius transmutationis amor fuit crimen. i. causa, & quomodo illud fuerit narrat. Nam ferunt Cygnum Regem Ligurum duxisse senectam canentem. i. canam pluma molli, linqwentem terras, & sequentem sydera uoce, quia in celo est stellis figuratus, & hoc dum luctu Phaetontis amati. i. amici canit inter frondes populeas et umbras sororum Phaetontis in cas arbores immutatarum. Filius Cygni Cupauo comitatus classe cateruas æquales superioribus, promouet remis

LIBER X.

fo. ccxxix.

Filius æquales comitatus classe cateruas,
 Ingentem remis Centaurum promouet, ille
 Initat aquæ, saxumq; undis immane minatur
 Arduus, & longa sulcat maria alta carina.
 Ille etiam patris agmen ciet Ocnus ab oris,
 Fatidicæ Mantus, & Tusci filius amnis:
 Qui muros, matrisq; tibi dedit Mantua nomen:
 Mantua diues auis; sed non genus omnibus vnum,
 Gens illi triplex, populi sub gente quaterni:
 Ipsa caput populis, Tusco de sanguine vires,
 Hinc quoq; quingentos in se Mezentius armat:
 Quos patre Benaco velatus arundine glauca
 Mintius, infesta ducebat in æquora pinu.
 It grauis Auletes, centenaq; arbore fluctum
 Verberat assurgens, spumant vada marmore verso.
 Hunc vehit immanis Triton, & cærula concha
 Exterrens freta; cui laterum tenus hispida nanti

¶ Ecphrasis.

Centaurum Ingentem, scilicet, nauem. Ille Centaurus, scilicet, nauis insignis arduus initat, id est, impendit aquæ, et minatur undis saxum immane, quasi tacere in mare uelit. Ille etiam Ocnus filius Mantus fatidicæ, id est, uatis Thyresicæ filia, & filius amnis Tusci, id est, Tybridis ciet agmen ab oris patris. i. Mantuanis. Qui, o Mantua, dedit tibi muros et nomē matris, a qua Mantua nomen accepit, Mantua inquam diues, id est, generosa auis, sed non erat unum genus illis omnibus. Sed triplex gens erat illi, & populi quaterni erant sub gente qualibet. Ipsa Mantua erat caput illis duodecim populis, et utres erant ipsi de sanguine Tusco. Mezentius armat in se, id est, contra se quingentos hinc, id est, a Mantua, quos populos Mintius dux patre Benaco, id est, Benaci filius uelatus arundine glauca, ad fluuium alludit, ducebat in æquora pinu, id est, nauis infesta, id est, armata. Auletes grauis it cum reliquis, qui assurgens, id est, cuius remiges, uerberat fluctum arbore centena, id est, remis centum, & uada, id est, maria uersa a uerro spumant marmore, id est, ipso in mari. Triton immanis, id est, nauis, cuius insigne erat Triton, uehit hunc, & exterrrens freta cærula, id est, uiris diu concha. Cui Tritoni nanti frons hispida præfert hominem tenus laterum,

Mato filia
 fuit Thyresicæ
 Vasis.

alij fluctum
 dy uersa

Frons hominem præfert, in Pistrin desinit alius:
Spumea semifero sub pectore murmurat vnda.
Tot lecti proceres ter denis nauibus ibant
Subsidio Troiæ, & campos salis ære secabant.

alij disces-
serat
Non decet
principem
totam no-
ctem sum-
mo tradu-
cere.

Iamq; dies cœlo concesserat, almaq; curru
Noctiuago Phœbe medium pulsabat Olympum.
Aeneas (neq; enim membris dat cura quietem)
Ipse sedens, clauumq; regit, velisq; ministrat.
Atq; illi in medio spatio chorus ecce suarum
Occurrit comitum, Nymphæ: quas alma Cybelle
Numen habere maris, Nymphasq; e nauibus esse
Iusserat: innabant pariter, fluctusq; secabant,
Quot prius æratæ steterant ad littora proræ,
Agnosunt longe Regem, lustrantq; choreis:
Quarum, quæ fandi doctissima Cymodocea
Pone sequens dextra puppim tenet, ipsaq; dorso
Eminet, ac læua tacitis subremigat vndis.

Tum sic ignarum alloquitur: Vigilas ne Deum gens, *Cymod.*

¶ Ecphrasis.

Et alius desinit in Pistrin, et unda spumea murmurat, id est, sonat sub pectore semifero, id est, semihomine. Tot, id est, triginta proceres lecti ibant nauibus ter denis, id est, triginta subsidio, id est, in subsidium Troiæ, et secabant campos salis, id est, maria ære, id est, rostris nauium æratis. Et iam dies, id est, Sol concesserat cœlo, et Phœbe, id est, Luna alma pulsabat medium Olympum curru noctiuago. Ipse Aeneas, neq; enim cura dat quietem, id est, somnum membris, sedens in puppi regit clauum, id est, remonem nauis, et ministrat velis, id est, moderatur. Et ecce chorus suarum comitum occurrit illi in medio maris spacio, chor' dico. appo. Nymphæ, quas Alma Cybelle iusserat habere numen maris, et ex nauibus esse Nymphas: tot inquam Nymphæ innabant pariter, et secabant fluctus, quot proræ æratæ prius steterant ad littora, id est, iuxta. Et agnosunt a longe Regem suum, et lustrant illum choreis. Quarum Cymodocea, quæ erat doctissima fandi, pone, id est, retro sequens tenet puppim dextra, et ipsa eminet a dorso, ac læua manu subremigat undis tacitis, id est, sine ullo strepitu. Tum alloquitur Aeneam ignarum sic, id est, in sequentem modum. O Aenea gens, id est, de gente Deorum

Aeneas vigila, & velis immitte rudenteis,
Nos sumus Idææ sacro de vertice pinus,
Nunc pelagi Nymphæ, classis tua, perfidus vt nos
Præcipites ferro Rutulus, flammaq; premebat,
Rupimus inuitæ tua vincula, teq; per æquor
Quærimus: hanc genitrix faciem miserata refecit,
Et dedit esse Deas, æuumq; agitare sub vndis,
At puer Ascanius muro, fossisq; tenetur
Tela inter media, atq; horrenteis Marte Latinos,
Iam loca iussa tenet forti permistus Hetrusco
Arcas eques: medias illis opponere turmas,
Ne castris iungant, certa est sententia Turno,
Surge age, & aurora socios veniente vocari
Primus in arma iube: & clypeum cape, quem dedit ipse
Inuictum ignipotens, atq; oras ambiit auro,
Crastina lux, mea si non irrita dicta putaris,

¶ Ecphrasis.

uigilat quod si non uigilas, uigila, et immitte rudentes, id est, solue funes uelis. Nos sumus pinus Idææ, id est, naues factæ ex pinibus Idæ syluæ de uertice sacro, id est, Gargaro uertice Idæ syluæ, et nunc sumus Nymphæ pelagi, et nos classis tua inuitæ, id est, nolentes rupimus tua uincula, ut. i. posteaquã Rutulus perfidus, id est, Turnus petebat ferro et flamma nos præcipites, id est, timidas atq; a timore ueloces, et nunc quærimus te per æquor, quia magna Deorum genitrix miserata nos refecit nobis hanc faciem, et dedit esse Deas maris, et agitare æuum sub undis. At puer Ascanius cum reliquis Troianis tenetur, id est, obsidetur muro, et fossis inter arma media, id est, armatos et Latinos horrentes Marte, id est, bello. Et iam Arcas eques, id est, equites Euantri, permistus Hetrusco forti. i. Tyrrhenis tenet loca iussa, et sententia est Turno certa opponere illis equitibus medias turmas, et hoc ne iungant se castris Troianis. Ideo o Aenea surge eia, et aurora ueniente tu primus iube socios uocari in arma, ut se pugne parent, et tu cape clypeum, quem ipse ignipotens, i. Vulcanus dedit inuictum, id est, inuictabilem, atq; ambiit. i. circuiuit oras, i. extremitates auro. Quod si tu nõ putaris mea dicta irrita, i. uana, crastina lux, id est, dies sequens spectabit, id est, uidebit ingentes acruos stragis Rutulæ.

Perstrin-
git obscu-
re histori-
am de præ-
missis e-
quitibus He-
truscis.

Poe. Ingenteis Rutulae spectabit caedis aceruos.
 Dixerat: & dextra discedens impulit altam,
 Haud ignara modi, puppim: fugit illa per vndas
 Ocyor & iaculo, & ventos aequante sagitta,
 Inde aliae celerant cursus: stupet inscius ipse
 Tros Anchisiades, animos tamen omine tollit,
 Tum breuiter supera aspectans conuexa precatur:
 Alma parens Idaea Deum, cui Dindyma cordi,
 Turrigeræq; vrbes, bijugiq; ad frena leones,
 Tu mihi nunc pugnae princeps, tu rite propinques
 Augurium, Phrygibusq; adsis pede Diua secundo.
 Poe. Tantum effatus: & interea reuoluta ruebat
 Matura iam luce dies, noctemq; fugarat,
 Principio socijs edicit, signa sequantur,
 Atq; animos aptent armis, pugnaeq; parent se.
 Teucros alij socios iamq; in conspectu Teucros habet, & sua castra.

¶ Ephrasis.

Dixerat Cymodocea, & discedens haud ignara modi, id est, quomodo id fieri deberet, impulit dextra puppim altam, & illa puppis fugit per auras ocyor iaculo, & sagitta aequante ventos in uelocitate. Inde aliae naues celerant cursus. Ipse Anchisiades, id est, Aeneas Tros stupet inscius, quidnam illud esset. Tamen tollit animos, id est, latatur omine, id est, augurio ex Cymodoceae uerbis. Tunc Aeneas aspectans conuexa supera, id est, caelum, precatur sic. O Idaea, id est, Cybele alma parens Deorum, cui Dindyma, id est, Phrygiae montes sunt cordi, id est, placent, & vrbes turrigerae, & leones bijugi ad frena, id est, domiti sub curru sunt etiam cordi. Tu inquam o Cybele sis mihi principium pugnae huius, & propinques augurium hoc, id est, acceleres rite, & o Diua tu adsis Phrygibus pede secundo, id est, foelici & prospero. Aeneas tantum effatus est superiora, & interea, dum haec gerebantur, dies reuoluta, id est, Sol rediens ruebat luce iam matura, id est, clara, & fugarat noctem, id est, tenebras. Principio Aeneas edicit socijs, id est, praecipit comitibus quae signa sequantur. Atque edicit, ut aptent, id est, praeparent animos armis, & pro, id est, praeparent se pugnae, quod id est. Et iam Aeneas habet Teucros suos in conspectu et pro. i. sua castra.

Stans celsa in puppicypeum tum deinde sinistra
 Extulit ardentem: clamorem ad sidera tollunt
 Dardanidae e muris, spes addita suscitatur iras,
 Tela manu iaciunt: quales sub nubibus atris
 Strymoniae dant signa grues, atq; aethera tranant
 Cum sonitu, fugiuntq; Notos clamore secundo,
 At Rutulo Regi, ducibusq; ea mira uideri
 Ausonjs: donec uersas ad littora puppes
 Respiciunt, totumq; allabi classibus aequor.
 Ardet apex capiti, cristisq; a vertice flamma
 Funditur, & vastos umbo vomit aureus ignes:
 Non secus ac liquida siquando nocte cometæ
 Sanguinei lugubre. rubent: aut Sirius ardor,
 Ille sitim, morbosq; ferens mortalibus aegris
 Nascitur, & laeua contristat lumine coelum.
 Haud tamen audaci Turno fiducia cessit
 Littora praeripere, & uenientis pellicere terra.

Ex Homeri
 Iliadum
 lib. iij.

al. tristisq;

mor n. guo de

alij. praeripere.

¶ Ephrasis.

Et tum, id est, deinde stans in celsa puppi extulit manu sinistra clypeum ardentem, id est, splendentem. Tunc uiso clypeo Dardanidae tollunt clamorem ad sidera ex muris, & spes addita ex Aeneae conspectu suscitatur iras, & iaciunt tela manu, scilicet, in hostes Rutulos & Latinos, quales pro qualiter grues Strymoniae a fluuio Thraiae. quem frequentant, dant signa sub nubibus atris, & tranant, id est, uolant trans aethera cum sonitu, & fugiunt Notos clamore secundo, id est, fauente. At ea omnia uideri pro uidebantur mira Regi Rutulo, id est, Turno, & ducibus Ausonjs, id est, Italis: & tam diu mirati sunt, donec respiciunt puppes uersas ad littora, & allabi, id est, labi ad totum aequor classibus. Apex galeae ardet, id est, splendet capiti Aeneae, & flamma funditur cristis a uertice, idem est, & umbo, id est, clypeus aureus uomit ignes uastos, id est, splendet. Non secus, id est, aliter quam siquando, id est, aliquando cometæ sanguinei rubent lugubre, id est, signum luctus futuri nocte, id est, per noctem: aut ardor Syrius, id est, stella canicula, ille dico ardor Syrius nascitur ferens sitim & morbos aegris mortalibus. i. hominibus, & contristat caelum lumine laeua. i. infelici & noxio. At fiducia non cessit. i. defuit Turno audaci praeripere, id est,

AENEIDOS.

Ultro animos tollit dictis, atq; increpat ultro:
 Quod votis optastis, adest: perfringere dextra, *Tur.*
 In manibus Mars ipse viri, nunc coniugis esto
 Quisq; suæ, tectiq; memor: nunc magna referto
 Facta patrum, laudes: ultro occurramus ad vndam, *alaly.*
 Dum trepidi, egressisq; labant vestigia prima,
 Audentes Fortuna iuuat,
 Hæc ait: & secum versat, quos ducere contra: *Poe.*
 Vel quibus obsessos possit concedere muros,
 Interea Aeneas socios de puppibus altis
 Pontibus exponit, multi seruare recursus
 Languentis pelagi, & breuibus se credere saltu
 Per remos alij, speculatus littora Tarchon,
 Qua vada non spirant, nec fracta remurmurat vnda,
 Sed mare inoffensum crescenti allabitur æstu:
 Aduertit subito proras, sociosq; precatur:

¶ Ecphrasis.

præcipiendū littora, et expellere ueniētes ex terra. Et tollit. i. extollit animos suo
 rū ultro, et increpat illos ultro dicēs. Adest illud, qd' semper antehac optastis, se
 licet, perfringere, id est, decertare dextra. i. pugna. O uiri Mars ipse est in mani
 bus. Quisq; sit nunc memor suæ coniugis, & referto, id est, in me moriam ad
 ducat facta magna patrum, & laudes, id est, uictorias. Itaq; occurramus ultro ad
 undam, dum hostes sunt trepidi, & uestigia prima labant egressis, id est, qui ex
 nauibus egrediuntur. Occurramus inquam, quia fortuna iuuat audentes. Hæc
 ait Turnus, & uersat, id est, cogitat, quos posset ducere contra Aeneæ exerci
 tum, uel quibus possit concedere muros obsessos, id est, obsidionem urbis. Interea
 dum hæc Turnus cogitat Aeneas exponit, id est, extra de puppibus altis ponti
 socios pontibus, id est, per pontes, id est, las escalas. Multi ex socijs Aeneæ seruare
 pro seruabant recursus, id est, reflexus pelagi languentis, id est, ubi non erant flu
 ctus. Alij credere pro credebant se breuibus, id est, uadis, ubi aqua non erat pro
 funda, saltu, id est, salientes per remos, id est, inter remos. Tum Tarchon specula
 tus littora ea parte, qua uada non spirant, id est, undis tumescunt, quod est signū
 profundū maris, nec unda fracta remurmurat, sed ubi mare est inoffensum, id est,
 tranquillū, & allabitur æstu crescenti. Itaq; subito aduertit proras illuc, &

LIBER X.

fo, ccxxxij.

Nunc o lecta manus validis incumbite remis, *Tarch.*
 Tollite, ferte rates, inimicam findite rostris
 Hanc terram, sulcumq; sibi premat ipsa carina, :
 Frangere nec tali puppim statione recuso,
 Arrepta tellure semel, quæ talia postquam
 Effatus Tarchon, socij consurgere tonfis, *Poe.*
 Spumanteisq; rates aruis inferre Latinis,
 Donec rostra tenent siccum, & sedere carinæ
 Omnes innocuæ: sed non puppis tua Tarchon:
 Nanq; inflicta vadis dorso dum pendet iniquo,
 Anceps, sustentata diu, fluctusq; fatigat,
 Soluitur: atq; viros medijs exponit in vndis,
 Fragmina remorum, quos & fluitantia transtra
 Impediunt, retrahitq; pedes simul vnda relabens, :
 Nec Turnum segnis retinet mora: sed rapit acer
 Totam aciem in Teucros, & contra in litore sistit.

¶ Ecphrasis.

simul precatur socios. O manus, id est, gens lecta, id est, quam ego delegi,
 nunc incumbite ualidis remis, & nunc etiam tollite remos, ferte, id est, impelli
 ter rates, & rostris nauium sciudite hanc terram inimicam, id est, quam hostes
 infederunt, & ipsa carina, id est, latus nauis premat, id est, faciat sulcum.
 Quia tellure semel arrepta, ego non recuso, id est, fugio, frangere puppim ta
 li statione, id est, portu. Quæ talia uerba posteaquam Tarchon effatus est, sos
 cij consurgere, pro consurgebant tonfis, id est, remis, & inferre pro infere
 bant rates spumantes aruis Latinis, id est, in arua, donec rostra nauium tenent
 siccum, & carinæ, id est, fundi sederunt, omnes innocuæ, id est, sine detrimen
 to. Sed o Tarchon tua puppis non sedit innocua. Nam illa inflicta uadis, id
 est, illisa, dum anceps, id est, uacillans pendet dorso iniquo, id est, inæquali,
 quia pars prior suspensa erat, & posterior depressa, diuq; sic sustentata fatigat
 fluctus, soluitur, id est, dissipatur, & exponit uiros in medijs undis: quos
 uiros fragmina, id est, fragmenta remorum & transtra fluitantia in sum
 mitate undarum impediunt, & unda relabens, id est, retro fluens simul
 retrahit secum pedes. Nec mora segnis, id est, pigra retinet Turnum, sed ille
 cer. i. fortis capit totā aciem in Teucros, & sistit, id est, stat contra in litore.

Adhortatur milites ab necessario, utili, et hōesto.

alij remis

AENEIDOS.

Signa canunt: primus turmas inuasit agresteis
 Aeneas, omen pugnae, stravitq; Latinos
 Occiso Therone: virum qui maximus ultro
 Aeneam petit: hunc gladio, percipit aerea scuta,
 Per tunicam squalentem auro latus haurit apertum,
 Inde Lycam ferit, exectum iam matre perempta,
 Et tibi Phoebe sacrum, casus euadere ferri
 Cui licuit paruo: nec longe Cissea durum,
 Immanemq; Gyan, sternentes agmina clava,
 Deiecit leto: nihil illos Herculis arma,
 Nil validae iuvere manus, genitorq; Melampus
 Alcidae comes, visq; grauis dum terra labores
 Praebuit, ecce Pharo, voces dum iactat inertes,
 Intorquens iaculum, clamanti sistit in ore,
 Tu quoq; flauentem prima lanugine malas
 Dum sequeris Clytium infelix noua gaudia Cydoni
 Dardania stratus dextra, securus amorum,

alij suta
 alij squalē
 temq; au-
 ro tunicā

alij sistit
 clamantis

¶ Ecphrasis.

Tunc signa canunt bellicum, & Aeneas primus inuadit turmas equitum agre-
 stes. appositivae. omen pugnae, & occiso Therone duce sternit Latinos, qui ultro
 maximus ultro petit virum Aeneam. Et haurit, id est, percipit hunc Theronem
 latus apertum per scuta aerea, & per tunicam squalentem auro, id est, squamis
 mas aureas habentem. Inde, id est, deinde Aeneas ferit Lycam exectum, id est, ex-
 cisum ex matre iam percipit, et tibi o Phoebe sacrum, cui paruo licuit euadere ca-
 sus, id est, pericula ferri. Nec longe ab his deiecit leto, id est, cecidit Cissea durum,
 id est, Cisseum, & Gyan immanem sternentes agmina clava. Arma Herculis, id
 est, clava & manus validae nihil iuvere illos, & nihil iuuit illos Melampus ge-
 nitor illorum comes Alcidae, id est, Herculis, dum terra praebuit labores gra-
 ues, id est, procreavit monstra & feras. Et ecce Aeneas sistit in ore, id est, si-
 git iaculum Pharo, intorquens in Pharam clamantem, dum iactat uoces inertes,
 id est, uerba inania. Et tu quoq; o Cydon miserande iaceres stratus dextra Dar-
 dania, id est, Aeneae, dum tu infelix securus amoru, qui semper erant tibi iuueni, se-
 queris Clytium flauentem malas, id est, habentem malas flauas prima lanugine, quia erat
 ophoebus, iaceres in qua, nisi cohors stipata, id est, deesa fratrum foret obuia Aeneae,

Qui

LIBER. X.

Fo. ccxxxiiij.

Qui iuuenum tibi semper erant, miserande iaceres,
 Ni fratrum stipata cohors foret obuia, Phorci
 Progenies: septem numero, septenaq; tela
 Coniiciunt, partim galea, clypeoq; resultant
 Irrita: deflexit partim stringentia corpus
 Alma Venus, fidum Aeneas affatur Achaten:
 Suggere tela mihi non vllum dextera frustra
 Torserit in Rutulos) steterant quae in Corpore Graium
 Iliacis campis, tum magnam corripit hastam,
 Et iacit: illa volans clypeum transuerberat aera
 Maonis, & thoraca simul cum pectore rumpit.
 Huic frater subit Alcanor, fratremq; ruentem
 Sustentat dextra: traiecto missa lacerto
 Protinus hasta fugit, seruatq; cruenta tenorem:
 Dexteramq; ex humero neruis moribunda pependit.
 Tum Numitor, iaculo fratris de corpore rapti,
 Aeneam petit: sed non & figere contra
 Est licitum, magniq; femur perstrinxit Achatae.
 Hic Curibus, fidens primaeuo corpore Lausus

Excitat se
 se recorda-
 tione suae
 uirtutis
 al. steterunt

Aeneas

Po

¶ Ecphrasis.

cohors dico progenies Phorci, id est, filij, qui septem numero coniiciunt tela septena, quae tela
 partim resultant ex galea, partim ex clypeo irrita, id est, sine ictu, partim, id est, quaedam ex illis
 alma Venus mater Aeneae deflexit, stringentia, id est, cum stringeret sumum corpus illius. Tunc
 Aeneas affatur, id est, alloquitur Achate fidum comitem. Suggere tela mihi, id est, subministra o
 Achate, quia dextera mea nullum telum torserit, id est, iaculabitur frustra in Rutulos, id est, con-
 tra Rutulos, quae tela steterunt in corpore Graiorum in campis Iliacis, id est, quae aliquae ex Grae-
 cis confixerunt. Tum corripit hastam magnam, et iacit, illa volans transuerberat aera clypeum
 id est, clypeum erat Maonis, et rumpit simul thoraca, id est, pectoris munimentum cum pectore.
 Alcanor frater subit, id est, succedit huic, et sustentat dextra manu Maonem fratrem ruentem.
 Et protinus hasta ab Aeneae missa fugit lacerto traiecto, id est, retro acto, quae cruenta seruat
 tenorem, id est, currendi modum, & illa dextera moribunda, id est, ualde moriens pependit neruis
 ex humero Alcanoris. Tum Numitor rapti iaculo de corpore fratris Alcanoris pe-
 tit Aeneam, sed non est licitum illi figere Aeneam contra, id est, diuerso, quae per sed perstrinxit
 femur magni Achatae. Hic, id est, tunc Lausus corpore primaeuo, id est, iuuenis fidens Curibus

al. Aduolat Aduenit, & rigida Dryopen ferit eminus hasta
 Sub mentum grauius preffa, pariterq; loquentis
 Vocemq; animamq; rapit traiecto gutture: at ille
al. Treo | Treis quoq; Threicios Boreæ de gente suprema, *z eten*
 Et treis, quos Idas pater, & patria Ismara mittit, *calin*
ritia Per varios sternit casus, occurrit Alesus, *Br sey de*
 Auruncæq; manus: subit & Neptunia proles
 Insignis Messapus equis: expellere tendunt
 Nunc hi, nunc illi: certatur limine in ipso
 Ausoniæ, magno discordes æthere venti
 Prælia ceu tollunt animis, & viribus equis.
 Non ipsi inter se, non nubila, non mare cedit,
 Anceps pugna diu, stant obnixa omnia contra:
 Haud aliter Troianæ acies, aciesq; Latinæ
 Concurrunt: hæret pede pes, densusq; viro vir.
 At parte ex alia, qua saxa rotantialate
 Intulerat torrens, arbustaq; diruta ripis,
 Arcadas insuetos acies inferre pedestreis

¶ Ecphrasis.

aduenit, & eminus, id est, a longe ferit Dryopē hasta rigida, id est, dura preffa,
 id est, impressa grauius sub mentum, & gutture traiecto rapit .i. auferit illi vos
 cem & animam. At ille ferit terram fronte, id est, cadit in præceps, & uomit ore
 cruorem crassum. Et Lausus sternit per uarios casus tres uiros Threicios de gen
 te suprema .i. prima Boreæ, & tres alios, quos Idas pater, & Ismara patria
 mittit pro misit. Alesus cum Lauso accurrit, & simul manus Aruncæ, & Messa
 pus insignis equis .appo. proles Neptunia etiam subit. Et nunc hi, nunc illi ten
 dunt expellere se inuicem. Itaq; certatur, id est, omnes contendunt in ipso limi
 ne Ausoniæ, id est, Italiæ. & ponit comparationem dicens. Ceu uenti discordes
 tollunt prælia, id est, contendunt animis & equis, & utribus etiam & equis in magno
 æthere. Ipsi uenti inter se non cedunt sibi inuicem, & nubila, & mare etiã non cedunt.
 Pugna itaq; diu est anceps, & omnia stant cõtra obnixa, id est, resistentia. Haud ali
 ter, id est, eodem modo acies Troianæ, & acies Latinæ concurrunt. Pes hæret
 pede, id est, pedi, & uir densus uiro hæret. At ut Pallas uidit Arcades equites ins

Vt uidit Pallas Latio dare terga sequaci,
 Aspera queis natura loci dimittere quando
 Suasit equos, vnum quod rebus restat egenis,
 Nunc prece: nunc dictis virtutem accendit amaris:
 Quo fugitis socij: per vos, & fortia facta, Pallas.
 Per ducis Euandri nomen, deuictaq; bella,
 Spemq; meam, patriæ quæ nunc subit æmula laudis,
 Fidite ne pedibus: ferro rumpenda per hostes
 Est via, qua globus ille virum densissimus vrget,
 Hac vos, & Pallanta ducem patria alta reposcit.
 Numina nulla premunt: mortali vrgemur ab hoste
 Mortales totidem nobis animæq; manusq;
 Ecce maris magno claudit nos obice pontus,
 Deest iam terra fugæ: pelago Troiam ne petemus?
 Hæc ait: & medius densos prorumpit in hostes. *Loc*
 Obuius huic primum fatis adductus iniquis
 Fit Lagus: hunc, magno vellit dum pondere saxum,

¶ Ecphrasis.

suetos inferre acies pedestres, id est, pugnare cum pedibus, & dare terga Latio
 sequaci, id est, fugere Latinos, suasit illis dimittere equos, quis pro quibus natu
 ra loci erat aspera, quia non poterat obequitari, & hoc ex illa parte, qua torrens
 intulerat saxa rotantia, id est, rotata a flumine late, id est, per amplum spacium,
 & intulerat arbusta diruta: quod vnum, scilicet, dimittere equos restat in rebus
 egenis, id est, angustis, & incendit uirtutem suorū equitum, nunc prece, nunc di
 ctis amaris. O socij, quo fugitis: ego obtestor uos per uosmetipsos, & per facta
 uestra fortia, & per nomen Euandri patris mei, & per bella deuicta, & per spem
 meã, quæ nunc æmula laudis patriæ .i. uirtutis subit, ne fidite .i. cõfidite pedibus. Via
 est rumpenda pedibus per hostes .i. inter hostes, illa parte, qua uia & globus ille viro
 rû densissimus vrget nos, hæc .i. per illã uiam patria alta reposcit uos et Pallanta .i. me.
 Quia nulla numina premunt nos .i. sunt cõtra nos, sed uergemur ab hoste mortali, id
 est, ab hominibus nos homines, & totidem manus & animæ sunt nobis, quot illis.
 Ecce pontus claudit nos magno obice maris, & terra deest iã fugæ. Ergo petetis
 ne Troiã pelago .i. d. necesse est pugnare. Hæc ait Pallas, et medi⁹ prupit in me
 dios hostes et densos. Lagus fit obui⁹ huic adductus fatis iniquis primū .i. ante oēs.

al. laudis

al. petetis

*Pallantis
 strages quã
 suis exhor
 tatis edic
 dit.*

al. recepit Intorto figit telo: discrimina costis
al. occupat Per medium qua spina dedit: hastamq; recepat
Hispou Ossibus harentem, quem non super occupat Hisbon,
al. Sthenelum. Ille quidem hoc sperans: nam Pallas ante ruentem,
 Dum furit, incautum crudeli morte sodalis
 Excipit, atq; enses tumido in pulmone recondit,
 Hinc Helenum petit, & Rhœti de gente vetusta
 Anchemolum, thalamos ausum incestare nouercæ,
 Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in aruis
 Daucia, Laride Tymberq; simillima proles
 Indiscreta suis, gratulq; parentibus error.
 At nunc dura dedit vobis discrimina Pallas:
 Nam tibi Tymbre caput Euandrius abstulit ensis,
 Te decisa suum Laride dextera quærit,
 Semianimesq; micant digiti, ferrumq; retractant.
 Arcades accensos monitu, & præclara tuentes
 Facta viri, mistus dolor, & pudor armat in hostes.

¶ Ecphrasis.

& figit huc. i. in huc telo cōtorto. i. misso ea parte, qua spina dabat discrimina. i. differentiam costis per medium, & recepat. i. recipit hastam harentem ossibus, et hoc dum uellit saxum magno pondere, id est, magni ponderis. Quem Hisbon non occupat, ille quidem sperans hoc. s. illum posse occupare. Nam Pallas excipit. i. occidit ante morte crudeli illum ruentem & incautum, dum furit, & recondit illi enses in pulmone tumido, quia pulmonis natura tumida est. Hinc, id est, deinde Pallas petit Sthenelum & Anchemolum de gente uetusta Rhœti, Anchemolum, dico, ausum incestare, id est, contaminare thalamos nouercæ. i. qui concubuit cū nouerca sua, quod est incestus. O Daucia, et o Tymber Laride. i. filij Larei, gemini et proles simillima & indiscreta idē est, et qd' sequitur error gratulatus parentibus, quia parentes ex eo letabatur, uos inquam gemini Rutulis in aruis cecidistis. At nunc Pallas dedit discrimina dura. i. mortis differentia. Nā o Tymbre ensis Euandrius. i. Pallantis filij Euandri abstulit tibi caput, et o Laride, id est, o Daucia dextera decisa quærit te suum, id est, cuius est dextera, & digiti semianimes micant. i. palpitant, & quamquam abscissi retractant ferrū. Dolor & pudor mixtus armat. i. incitat in hostes Arcades accensos monitu. i. hortatione, & intuentes facta præclara uiri.

Tum Pallas bijugis fugientem Rhœtea præter
 Traiicit, hoc spatium, tantumq; moræ fuit Illo,
 Illo nanq; procul validam direxerat hastam:
 Quam medius Rhœteus intercipit, optime Teuthra
 Te fugiens, fratremq; Tyren: curruq; volutus
 Cædit semianimis Rutulorum calcibus arua,
 Ac velut optato ventis æstate coortis
 Dispersa immittit syluis incendia pastor,
 Correptis subito spatijs extenditur vna
 Horrida per latos acies Vulcania campos:
 Ille sedens victor flammam despectat ouanteis:
 Non aliter focum virtus coit omnis in vnum,
 Teq; iuuat Palla: sed bellis acer Alesus
 Tendit in aduersos, seq; in sua colligit arma.
 Hic maetat Ladona, Pheretaq; Demodocumq;
 Strymonio dextram fulgenti diripit ense
 Elatam in iugulum: saxo ferit ora Thoantis,

¶ Ecphrasis.

Tum, id est, deinde Pallas traiicit, id est, confodit Rhœtea p Rhœteum præterfugientem bijugis, id est, curru bijugo. Hoc fuit spatium, & tantum moræ fuit Illo. n. p. Rutuli, id est, parumper mors fuit dilata. Nam Pallas direxerat procul hastam ualidam, quam Rhœteus intercipit fugiens, id est, dum fugeret te optime Teuthra, & dum fugeret fratrem illum Tyren, qui Rhœteus semianimis cædit calcibus, id est, percutit arua Rutulorum. Et ponit comparationem dicens. Ac uelut pastor immittit syluis incendia dispersa, uentis coortis in æstate, exoptato, id est, secundum quod optabat. Tunc acies Vulcania, id est, ignis sparsus in exercitus similitudinem, horrida, id est, terribilis extenditur per latos campos spatijs vna, id est, simul correptis, id est, incensis. Et ille pastor uictor. i. uoti compos sedens despectat, id est, aspiciet flammam ouantes, id est, uictor. Non aliter omnis uirtus, id est, fortitudo sociorum coit, id est, congregatur in vnum, & o Palla iuuat te, id est, opitulatur. Sed Alesus acer. i. fortis bellis tendit in aduersos Arcades, et colligit se in arma sua. i. latuit sub scuto. Hic. i. Alesus maetat Ladona, & Phereta, et Demodocū. Et deinde diripit Strymonio dextrā. i. abscindit ense fulgenti elatā in iugulū. i. eleuatā. Deinde ferit ora Thoantis saxo, et dispergit

al. optata

alij medijs

Offa dispergit cerebro permista cruento:
Fata canens syluis genitor celarat Alesum:
Ut senior leto canentia lumina soluit,

Parca. Iniecere manum parcae, telisque sacrarunt
Euandri: quem sic Pallas petit ante precatus:

Pall. Da nunc Tybri pater ferro, quod missile libro,
Fortunam, atque viam duri per pectus Alesi:

Hæc arma, exuuiasque viri tua quercus habebit.

Loe. Audist illa Deus: dum textit Imaona Alesus,
Arcadio infelix telo dat pectus inermum.

At non cæde viri tanta perterrita Lausus

Pars ingens belli sinit agmina: primus Abantem

Nodus, pe- Oppositum interimit, pugnae nodumque, moramque:

ditum mul- Sternitur Arcadiae proles: sternuntur Hetrusci:

titudo est. Et vos o Graijs imperdita corpora Teucris.

Agmina concurrunt, ducibusque, & viribus æquis:

Extremi addensant acies: nec turba moueri

¶ Ecphrasis.

offa permixta cerebro cruento. Genitor canens fata, id est, prædicens futura celarat Alesum in syluis, ne scilicet in bello periret. Ut. i. sed posteaquam ille senior soluit leto, id est, morte lumina canentia, id est, suos oculos, cum canus esset, cum iam a patre non seruarietur, Parcae iniecerunt illi manum, & sacrarunt, id est, dedicarunt illum telis Euandri, id est, Pallantis ensi: quem Alesum petit Pallas, id est, inuadit, sed ante precatus est. O Tybri pater, id est, o Tyberine, da nunc fortunam, atque viam per pectus Alesi duri, da inquam ferro. i. telo, quod missile ego libro. i. iaculor: tua quercus. i. tibi sacra habebit hæc arma, & pro. i. exuuias viri. i. Alesi. Deus, id est, Tyberinus audist illa uerba, dum Alesus textit. i. spoliat Iamonem, infelix dat pectus inermi telo Arcadio. i. Pallantis. At Lausus Mezentij filius non perterritus cæde viri tanta. i. Alesi non sinit agmina esse perterrita, Lausus, dico, pars ingens belli. Et primus interimit Abantem oppositum, Abantem dico, nodum & moram pugnae. i. difficultatem & resistentiam. Proles Arcadiae sternitur. i. comites Pallantis, & Hetrusci. i. Tyrreni sternuntur, & Teucris corpora imperdita. i. inuicta Graijs uos etiam sternimini. Et agmina concurrunt Ducibus & uiribus æquis. i. equalibus. Extremi milites addensant acies, id est, stipant, nec turba moueri

Tela manusque sinit, hinc Pallas instat, & urget:
Hinc contra Lausus: nec multum discrepat ætas:
Egregij forma, sed queis fortuna negarat
In patriam reditus: ipsos concurrere passus
Haud tamen inter se magni regnator Olympi,
Mox illos sua fata manent maiore sub hoste.

Interea soror alma monet succurrere Lauso
Turnum, qui volucricurru medium secat agmen:
Ut vidit socios: Tempus desistere pugnae, *Juv.*
Solutus ego in Pallanta feror, soli mihi Pallas
Debetur: cuperem ipse parens spectator adesset,
Hæc ait, & socij cesserunt æquore iusso.

At Rutulum abscessum iuuenis, tum iussa superba
Miratus, stupet in Turno: corpusque per ingens
Lumina voluit, obitque truci procul omnia visu.
Talibus & dictis it contra dicta tyranni:

Aut spolijs ego iam raptis laudabor opimis: *Pallas*

¶ Ecphrasis.

tela & manus moueri, usque adeo constipati erant. Hinc. i. ex parte Troianorum: Pallas instat suos, & urget, id est, impellit. Hinc, id est, ex parte Rutulorum contra, id est, e diuerso Lausus instat & urget. Vterque egregij forma, nec ætas discrepat multum inter eos, sed quis pro quibus fortuna negarat reditus in patriam. Tamen regnator Olympi haud passus est ipsos concurrere inter se, sed fata sua: mox, id est, deinde manent, id est, expectant illos sub hoste maiore, quia Lausus sub Aenea, Pallas sub Turno perijt. Interea alma soror, id est, Iuturna monet Turnum fratrem succurrere Lauso, qui Turnus secat, id est, diuidit agmina curru uolucris. Et ut uidit socios, inquit, tempus est desistere pugnae. Ego solus feror in Pallanta, Pallas debetur soli mihi. Ego cuperem, ut ipse pater Euandrus adesset: spectator cædis, quam sum factururus. Hæc ait Turnus, & socij iussi cesserunt ex æquore. i. campo. At iuuenis miratus. s. Pallas abscessum Rutulum pro Rutulorum stupet in Turno. i. ad Turni conspectum, & uoluit lumina per corpus ingens illius, & obit. i. circumdat omnia visu truci. i. terribili. Et deinde it talibus dictis: contra dicta tyranni. i. Turni, quæ paulo ante dixerat. Aut ego iam. i. paulo post laudabor raptis spolijs opimis. s. de Rege uicto, non ea dicuntur spolia opimas:

Soror Turni Nympha erat. al. pugna

al. laudabor

Exemplū
gloriæ.

Aut leto insigni:forti pater æquus vtriq; est;
Tolle minas.fatus medium procedit in æquor. *Poe*
Frigidus Arcadibus coit in præcordia sanguis,
Desiluit Turnus bijugis,pedes apparat ire
Cominus,vtq; leo,specula cum vidit ab alta
Stare procul campis meditantem prælia taurum,
Aduolat:haud alia est Turni venientis imago,
Hunc vbi contiguum missæ fore credidit hastæ,
Ire prior Pallas,siqua fors adiuuet ausum
Viribus imparibus,magnumq; ita ad æthera fatur:
Pall. Per patris hospitium,& mensas,quas aduena adisti,
Te precor Alcide,coeptis ingentibus adsis:
Cernat semineci sibi me rapere arma cruenta,
Victoremq; ferant morientia lumina Turni,
Poe Audiit Alcides iuuenem,magnumq; sub imo
Corde premit gemitum,lachrymasq; effudit inaneis,
Tum genitor natum dictis affatur amicis:

Pulchra fe
rociētis de
scriptio.

Pall.

Poe

¶ Ecphrasis.

Aut ego laudabor leto, id est, morte insigni, pater est æquus utrique sorti, siue prosperæ, siue aduersæ. Igitur tolle minas, & sic fatus, id est, locutus procedit in mediū æquor, id est, in campum. Sanguis gelidus .i. frigidus præ timore coit in præcordia .i. fugit ad cor Arcadibus. Tunc Turnus desiluit bijugis, id est, curru, & parat ire pedes cominus, id est, prope. Et ponit comparationem dicens. Vt cum leo vidit taurum ab alta specula stare procul meditantem, id est, exercentem prælia in campis, leo, inquam, aduolat, subaudit ad prædam. Haud alia est imago, id est, similitudo Turni venientis, quam leonis. Qui ubi credidit hunc fore contiguum, id est, proximum hastæ missæ, id est, mittende, Pallas ire proibat prior in Turnum, sed uiribus imparibus, si qua fors adiuuet ausum, & fatur ita ad magnum æthera, id est, ad Deos. O Alcide, ego precor te per hospitium patris mei Euandri, & per mensas eiusdē, quas tu aduena adisti, precor te adsis ingentibus coeptis. Cernat Turnus me rapere arma cruenta sibi semineci, id est, semimortuo, & lumina Turni morientia ferant, id est, uideat me uictorē. Alcides .i. Hercules audiit iuuenem, id est, Pallanta, & effudit lachrymas inaneis. Tuum genitor .i. Iuppiter affatur natum, id est, Hercule dictis amicis.

Stat sua cuiq; dies: breue, & irreparabile tempus *Lup.*
Omnibus est vitæ: sed famam extendere factis
Hoc virtutis opus, Troiæ sub mœnibus altis
Tot nati cecidere Deum: quin occidit vna
Sarpedon mea progenies: etiam sua Turnum
Fata vocant, metaq; dati peruenit ad æui, *et. et. iam.*
Sic ait: atque oculos Rutulorum reijcit aruis. *Poe*
At Pallas magnis emittit viribus hastam,
Vaginatq; caua fulgentem diripit ensem.
Illa volans, humeri surgunt qua tegmina summa
Incidit, atq; viam clypei molita per oras,
Tandem etiam magno strinxit de corpore Turni,
Hic Turnus ferro præfixum robur acuto
In Pallanta diu librans iacit, atq; ita fatur:
Aspice num mage sit nostrum penetrabile telum. *Tur.*
Dixerat: ac clypeum, tot ferri terga, tot æris, *Poe*
Cum pellis toties obeat circumdata tauri,
Vibranti cuspis medium transuerberat ictu,

¶ Ecphrasis.

Sua, id est, propria dies stat, id est, præfixa est cuiq;, & omnibus est breue & irreparabile tempus vitæ, id est, quod reparari non potest. Sed hoc est opus uirtutis, extendere famam factis. Tot nati Deorum cecidere, id est, mortui sunt sub mœnibus altis Troiæ. Quin & Sarpedon Rex Lyciorum mea progenies .i. filius una .i. simul occidit: & sua, id est, propria fata uocant Turnum, & iam peruenit ad metas æui dati sibi a fati. Sic ait Iuppiter, atq; reijcit oculos aruis .i. in arua Rutulorum. At Pallas emittit hastam magnis uiribus, & diripit .i. diringit uagina caua ensem fulgentē. Sed illa .s. hasta uolās incidit ea parte, qua tegmina summa humeri, id est, armaturæ surgunt, atq; molita est .i. fecit uiam per oras .i. per extremitates clypei, & tandem strinxit .i. desiluit de magno corpore Turni. Hic, id est, tūc Turnus librās diu robur .i. hastā præfixū ferro acuto .i. habēs ferrū acutū iacit illud in Pallanta, atq; fatur ita. Aspice .i. uide o Palla, nun .i. nūquid nostrū telū sit mage pro magis penetrabile .i. penetratiuū, quā subaudi tuū. Dixerat Turnus, & cuspis illius transuerberat clypeū mediū uibrati ictu, cū tot terga .i. plicæ ferri, & tot plicæ æris, & cū pellis tauri circumdata obeat .i. circumdat illū clypeū.

Loricæq; moras, & pectus perforat ingens,
 Ille rapit calidum frustra de vulnere telum:
 Vna eademq; via sanguisq; animusq; sequuntur.
 Corruit in vulnus; sonitum super arma dedere,
 Et terram hostilem moriens petit ore cruento.
 Quem Turnus super assistens:

Iur. Arcades hæc, inquit, memores mea dicta referte
 Euandro: qualem meruit Pallanta remitto,
 Quisquis honos tumuli, quicquid solamen humandi est:
 Largior: haud illi stabunt Aeneia paruo
 Hospitia, & læuo pressit pede talia fatus *Loc.*
 Exanimum, rapiens immania pondera baltei,
 Impressumq; nefas, vna sub nocte iugali
 Cæsa manus iuuenum foede, thalamiq; cruentis:
 Quæ bonus Eurytion multo cælauerat auro:
 Quonunc Turnus ouat spolio, gaudetq; potitus.
 Nescia mens hominum fati, sortisq; futuræ,
 Et seruare modum rebus sublata secundis.

*Danaidum
 scilicet, q;
 iugularunt
 multos.*

¶ *Ephrasia.*

perforat moras lorice, et ingens pectus. Ille. s. Pallas rapit. i. euellit frustra telum
 calidum de vulnere, tum sanguis et animus sequuntur una eademq; via, et tunc corruit in
 vulnus, et super. i. insuper arma dederunt sonitum ex concussione, et moriens Pallas petit ter
 ram hostilem ore cruento. i. appetit. Super quem Turnus assistens inquit ad Euandri mili
 tes, qui sub ductu Pallantis erant. O Arcades, vos memores referte Euandro hæc mea
 dicta, q; ego remitto illi Pallanta filium, qualem meruit sibi remitti, sed largior illi ho
 nore tumuli, quisquis is est honos, et solamen humandi filium, quicquid id est. Et quod
 hospitia Aeneia stabunt. i. constabunt illi haud paruo, immo precio magno. Et Turnus
 fatus talia pressit Pallanta exanimum. i. mortuum pede læuo, rapiens. i. cum raperet ponde
 ra immania baltei. i. ponderosum balteum, in quo balteo erat impressum. i. celatum ne
 fas, quomodo manus iuuenum filiorum Aegypti erat foede cæsa sub una nocte iugali,
 et quo pacto thalami filiarum Danae erant cruentis, quæ omnia Eurytion bonus arti
 fex cæladi et egregius cælauerat ex multo auro. s. solido: quo spolio. i. balteo Turnus
 nunc ouat, id est, gaudet eo potitus. O mens hominum nescia fati uenturi, et sortis
 futuræ, et nescia seruare modum sublata, id est, cum extollitur rebus secundis.

Turno tempus erit, magno cum optauerit emptum
 Intactum Pallanta; & cum spolia ista, diemq;
 Oderit, at socij multo gemitu, lachrymisq;
 Impositum scuto referunt Pallanta frequentes:
 Odolor, atq; decus magnum rediture parenti:
 Hæc te prima dies bello dedit, hæc eadem aufert,
 Cum tamen ingentes Rutulorum linguas aceruos,
 Nec iam fama mali tanti, sed certior autor
 Aduolat Aeneæ, tenui discrimine leti
 Esse suos, tempus versis succurrere Teucris.
 Proxima quæq; metit gladio, latumq; per agmen
 Ardens limitem agit ferro, te Turne superbum
 Cæde noua quærens: Pallas, Euander, in ipsis
 Omnia sunt oculis; mensæ, quas aduena primus
 Tunc adiit, dextræq; datæ, Sulmone creatos
 Quattuor hic iuuenes, totidem quos educat Vfers,
 Viuentes rapit inferias, quos immolet umbris,

*al. fremen
 tes.*

al. primum

¶ *Ephrasia.*

Tempus erit, id est, futurum est Turno, cum optauerit emptum, id est, emisse ma
 gno scuto, Pallanta a se fuisse intactum, et cum. i. quo tempore oderit ista spolia, et diem,
 quo illa detraxit Pallanti. At socij frequentes referunt Pallantiem impositum scuto, et hoc
 cum multo gemitu et lachrymis. O dolor, atq; decus magnum rediture o Pallas pare
 ti tuo cum dolore et decore magno. Hæc dies prima dedit te bello, et hæc eadem
 aufert te a bello, cum tamen tu prius linguas. i. relinquis ingentes aceruos Rutulorum,
 quos, antea quam occideris, interemisti. Nec fama huius tantum mali, sed auctor certior,
 quam fama consuevit esse, aduolat Aeneæ, narrans suos esse in paruo discrimine. i. dif
 ferentia et distantia leti. i. mortis, et tempus esse succurrere Teucris uersis in fugam. Et
 metit. i. sternit gladio proxima quæq; .i. obuios quosq; , et ille ardens. i. iratus agit li
 mitem. i. uiam latam ferro. i. ense per agmen medium, quærens te o Turne superbum cæde no
 ua. i. recenti ex morte Pallantis. Pallas et Euander, et omnia, quæ inter ipsos gesta erant,
 sunt in oculis Aeneæ. i. cogitat, et quasi ante oculos habet, et mensæ sunt in oculis
 illius, quas ipse primus aduena adiit, et dextræ datæ sunt in oculis. Tunc rapit quat
 tuor iuuenes creatos Sulmone patre, uel patria, et totidem iuuenes, quos Vfers
 educat. apposi. inferias uiuentes, quos immolet umbris, id est, parentet Pallanti,

*Alludit ad
priscū mo-
rē, solebat
enim litri-
principib⁹
iugulatis a-
liquot ho-
stibus.*

Captiuoq; rogi perfundat sanguine flammās,
Inde Mago procul infensam contenderat hastam,
Ille astu subit, ac tremebunda superuolat hasta,
Et genua amplectens effatur talia supplex:
Per patrios manes, & spes surgentis Iuli
Te precor hanc animam serues natoq; patriq;
Est domus alta, iacent penitus defossa talenta
Cælati argenti, sunt auri pondera facti,
Infectiq; mihi: non hic victoria Teucrum
Vertitur, haud anima vna dabit discrimina tanta.
Dixerat: Aeneas contra cui talia reddit:
Argenti, atq; auri memoras quæ multa talenta.
Gnatis parce tuis: belli commercia Turnus
Sustulit ista prior, iam tum Pallante perempto.
Hoc patris Anchisæ manes, hoc sentit Iulus.
Sic fatus, galeam læua tenet, atq; reflexa
Ceruice orantis capulo tenuis abdidit ensē.

¶ Ecphrasis.

Et perfundat flammās rogi, id est, pyræ Pallantis sanguine captiuo, id est, captiuorum. Inde Aeneas contenderat, id est, iecerat hastam Mago procul, ille Magus subit, id est, submittit se astu. i. uigilantia, et hasta tremebunda uolat super illum. Qui amplectens genua Aeneæ, supplex effatur talia. Ego precor te o Aeneas serues hanc animam, et gnato meo, et patri meo, et hoc per manes patrios. i. patris tui, et per spes Iuli surgentis. i. incipientis, hoc est, recordatus patris, et filij tui. Est mihi domus alta, et talenta penitus defossa argenti cælati iacent mihi, et pondera auri facti et infecti. i. cælati et non cælati iacet mihi. Victoria Teucrorum non uertitur, id est, stat in hoc. i. in me solo, quia una anima non dabit tanta discrimina, id est, tantum belli momentum. Dixerat Mago, cui Aeneas reddidit. i. respondet talia contra. i. e diuerso. Tu parce. i. serua tuis natis multa talenta auri et argenti, quæ memoras. i. dicis, quia Turnus prior sustulit ista commercia belli, Pallante perempto. i. quo tempore Pallanta occidit. Et quia adiurasti me per patrem et filium, patris Anchisæ manes, et Iulus filius sentiūt hoc, quod ego. Et sic fatus tenet galeam læua, scilicet, manu, et reflexa. i. retroflexa ceruice orantis Magi abdidit ensē in iugulum illius capulo tenuis. i. usq; ad gladij capulum.

at. albis

Nec procul Aemonides Phœbi, Triuiæq; sacerdos,
Insula cui sacra redimibat tempora vitta,
Collucens totus veste, atq; insignibus armis,
Quem congressus agit campo, lapsūq; superstans
Immolat, ingentiq; umbra tegit arma Serestus
Lecta refert humeris, tibi Rex Gradiue Trophæum.
Instaurant acies Vulcani stirpe creatus
Cæculus, & veniens Marforum montibus Vmbro,
Dardanides contra furit: Anxuris ense sinistram,
Et totum clypei ferro deiecerat orbem,
Dixerat ille aliquid magnum, vimq; affore verbo
Crediderat, cæloq; animum fortasse ferebat:
Canitiemq; sibi, & longos promuerat annos,
Tarquitus exultans contra fulgentibus armis
Syluicolæ Fauno Dryope quem Nympha crearat,
Obuius ardenti sese obtulit: ille reducta
Loricam, clypeiq; ingens onus impedit hasta;

¶ Ecphrasis.

Ne procul hinc Hæmonides sacerdos Phœbi et Triuiæ. i. Dianæ, subaudi, erat, cui insula redimibat, id est, ornabat tempora, id est, caput uitta sacra, Hæmonides, inquam, totus collucens ueste, atq; armis insignibus. Quem Aeneas congressus agit, id est, insequitur campo, et stans super illum lapsū, id est, cum cecidisset, immolat illum, et tegit illum umbra ingenti, quia Aeneæ corpus magnū erat. Et Serestus refert ex illi⁹ occisi humeris arma lecta o Gradiue. i. Mars Rex bellorum in trophæū tibi. i. ut tuo templo in insigne trophæi figantur. Tunc Cæculus creatus de stirpe Vulcani, id est, filius, ut supra dixit, et Vmbro ueniens de montibus Marforum, hi, inquam, duo instaurant acies. Sed Aeneas Dardanides furit contra, id est, e diuerso, et deiecerat ferro, id est, ense sinistram Anxuris uiri, et totum orbem clypei, id est, cum clypeo rotundo. Ille dixerat aliquid magnū, et crediderat uim affore uerbo. i. ita futurū, ut ipse dixerat, et ferebat animū cælo. i. forte ex eo superbior factus erat, et pmiserat sibi canitiē. i. senectutē, et annos longos, idē est. Et Tarquitus exultans contra armis fulgētibus obuius obtulit sese illi ardenti. i. Aeneæ, Tarquit⁹ inquit, quē Dryope Nympha crearat. i. genuit Fauno syluicolæ. i. syluarū Deo. Sed ille Aeneas impedit hasta loricā, et onus ingēs clypei.

Tum caput orantis nequicquam, & multa parantis
Dicere deturbat terræ, truncumq; tepentem
Prouoluens, super hæc inimico pectore fatur:

E. Istic nunc metuende iace, non te optima mater
Condet humi, patrioue onerabit membra sepulchro,
Alitibus linquere feris: aut gurgite mersum
Vnda feret, piscesq; impasti vulnera lambent.

Loe. Protinus Antheum, & Lycam, prima agmina Turni
Persequitur, fortemq; Numam, fuluumq; Camertem

Vnde pro Magnanimo Volscente fatum, ditissimus agri
uerbiū tra Qui fuit Ausonidum, & tacitis regnauit Amyclis,
ctū. Amy- Aegeon qualis, centum cui brachia dicunt,
clis silētiū Centenasq; manus, quinquaginta oribus ignem,
perdidit. Pectoribusq; arsisse, Iouis cum fulmina contra

Tot paribus streperet clypeis, tot stringeret enses:
Sic toto Aeneas defæuit in æquore victor,
Ut semel intepuit mucro, quin ecce Nyphei

¶ Euphrasis.

E. tum. i. deinde deturbat. i. deiecit caput Tarquiti orantis, & parantis dicere multa prouoluens terræ. i. in terrâ truncū tepentē. i. semimortuū, et insuper fatur hæc, que sequuntur pectore inimico. i. irato. O Tarquite metuende iace nunc istic, quia mater optima s. Dryope nō condet te humo. i. humabit, neq; honorabit membra tua sepulchro patris. i. Fauni (ergo Faunus nō est Deus). Sed tu linqueris præda alitibus feris, aut unda fluminis feret te mersum gurgite, & pisces impasti labēt vulnera tua. Protinus. i. deinde Aeneas persequitur Antheū et Lycā, & fortē Numā, & Camertē fuluū fatū ex Volscēte magnanimo, omnes inquā hos appositue prima agmina. i. exercitū Turni. Camertē, dico, qui fuit ditissimus agri Ausonidū pro Ausonidarū. & qui regnauit Amyclis tacitis, urbe prope Caietā, ubi Pythagoreorū fuit secta, qui silētiū imperabāt. Et deinde ponit cōparationē qualis erat Aeneas dicēs. Qualis Aegeō, ipse est Briareus, cui Poeta dicūt brachia centū fuisse, & cētenas. i. totidē manus, et cui dicūt ignes arsisse quinquaginta oribus et pectoribus, cū streperet. i. strepitū faceret tot clypeis paribus. i. quinquaginta, et totidē enses stringeret contra fulmina Iouis. Sic. i. eodē modo quo Aegeon Aeneas uictor defæuit in toto æquore, id est, campo, ut. i. postquā mucro semel intepuit.

Quadrijuges in equos, aduersaq; pectora tendit:
Atq; illi longe gradientem & dira frementem
Ut videre, metu versi, retroq; ruentes
Effunduntq; ducem, rapiuntq; ad littora currus.
Interea bijugis infert se Lucagus albis
In medios, fraterq; Liger: sed frater habenis
Flectit equos, strictum rotat acer Lucagus ensē.
Haud tulit Aeneas tanto feruore furentis:
Irruit, aduersaq; ingens apparuit hasta,
Cui Liger:
Non Diomedis equos: non currus cernis Achillis,
Aut Phrygiæ campos: nunc belli finis, & æui
His dabitur terris, uesani talia late
Dicta volant Ligeri: sed non & Troius heros
Dicta parat contra: iaculum nam torquet in hostem,
Lucagus ut pronus pendens in verbera telo
Admonuit bijugos, proiecto dum pede læuo
Aptat se pugnae, subit oras hasta per imas
Fulgentis clypei, tum læuum perforat inguem:

¶ Euphrasis.

Quinetiā ecce Aeneas tēdit in equos quadrijuges, et in pectora aduersa Nyphei. Atq; illi equi, ut uidere Aeneā a lōge gradientē & fremētē. i. iratū dira. i. diriter, uersi. i. retro cōuersi, et ruētes retro, & hoc fecerūt metu, effundūt ducem. s. Nypheū, et rapiūt currū ad littora. Interea Lucag⁹ infert se in medios bijugis. i. equis duobus albis, qui currum uehebant, & Liger illius frater, sed frater Liger flectit equos habenis. i. moderatur illos, & est auriga fratris, & Lucagus acer rotā ensē strictū. Tūc Aeneas haud tulit illos ruētes tāto feruore. Itaq; irruit in illos, & apparuit ingēs in hasta aduersa. i. infesta. Cui Liger inquit. Tu non cernis hic equos Diomedis, & currū Achillis, aut cāpos Phrygiæ quos euasisti, sed finis æui et belli dabitur tibi i his terris. Talia dicta Ligeri uesani. i. insani uolāt. Sed heros Troius. i. Aeneas nō parat dicta cōtra. i. ediuerso, sed torquet iaculum in hostem. Lucagus dū aptat. i. parat se pugnae pede p̄iecto. i. extēto, sicut erat p̄dēs in uerbera equorū admonuit. i. incitauit bijugos equos telo. i. teli instigatione, hasta Aeneae interea subit p̄ oras imas clypei fulgētis, et tū. i. deinde perforat inguē læuū,

ad currum.

Liger

Poe

Vera fortitudo neq; maledicā est, neq; minax.

Excussus curru moribundus voluitur aruis,

Quem pius Aeneas dictis affatur amaris:

En. Lucage, nulla tuos currus fuga segnis equorum
Prodidit: aut vanæ vertere ex hostibus vmbrae,

Ipse rotis saliens iuga deseris, hæc ita fatus *Po.*

Arripuit bijugos, frater tendebat inermes

Infelix palmas, curru delapsus eodem:

Liger Per te, per, qui te talem genuere, parentes,

Vir Troiane, sine hanc animam, & miserere precantis:

So. Pluribus oranti Aeneas: haud talia dudum *En.*

Dicta dabas: morere, & fratrem ne desere frater:

So. Tum latebras animæ pectus mucrone recludit,

Victor Talia per campos edebat funera ductor

Dardanius torrentis aquæ, vel turbinis atri

More furens, tandem erumpunt, & castra relinquunt:

Ascanius puer, & nequicquam obfessa iuventus.

¶ Ecphtasis.

Et sic Lucage excussus curru moribundus, id est, ualde mortens uoluitur, id est, deijcitur aruis, id est, in arua. Quem Aeneas pius affatur, id est, alloquitur dictis amaris, id est, hostilibus. O Lucage, nulla fuga equorum segnis, id est, pigra prodidit tuos currus, aut umbrae vanæ uertere ab hostibus tuos currus, id est, fugantur, sed tu ipse per te saliens rotis deseris iuga, id est, equos sub iugo. Et Aeneas fatus hæc, arripuit bijugos, & Liger frater Lucage infelix delapsus ex eodem curru tendebat palmas inermis & supplices. O uir Troiane, ego precor te per te ipsum, & per parentes, qui genuerunt te talem, sine. i. dimitte hanc animam, & miserere mei precantis. Tum Aeneas dixit illi oranti pluribus uerbis. Haud dabas, id est, dicebas talia dudum, id est, paulo ante, quia nunc supplicia, & paulo ante superba. Ideo morere, & tu frater ne desere fratrem in morte, quem in uita comitatus es. Et tunc recludit, id est, aperit mucrone pectus appositue latebras animæ, id est, ubi anima latet. Dardanius uictor, id est, Aeneas furēs more, id est, similitudine aquæ torrentis, uel turbinis atri, id est, tēpestatis edebat talia funera, id est, inferebat mortes per campos. Tandem puer Ascanius, & iuuentus Troiana erumpunt. i. facto agmine subito exeunt, & relinquunt castra, iuuentus dico, obfessa nequicquam. frustra, quādo quidē ab Aenea liberati sunt obfidiōe.

Lunonē

Iunonem interea compellat Iuppiter ultro:

O germana mihi, atq; eadem gratissima coniux,

Vt rebare, Venus (nec te sententia fallit)

Troianas sustentat opes: non uiuida bello

Dextra uiris, animusq; ferox, patiensq; pericli.

So. Cui Iuno submissa: Quid o pulcherrime coniux

Solicitas ægram, & tua tristia dicta timentem:

Si mihi, quæ quondam fuerat, quamq; esse decebat,

Vis in amore foret, non hæc mihi nancq; negares

Omnipotens: quin & pugnae subducere Turnum,

Et Dauno possem incolumem seruare parenti:

Nunc pereat, Teucrisq; pio det sanguine pœnas.

Ille tamen nostra deducit origine nomen,

Pilumnusq; illi quartus pater, & tua larga

Sæpe manu, multisq; onerauit limina donis,

Cui Rex ætherei breuiter sic fatur Olympi:

Si mora præsentis leti, tempusq; caduco

¶ Ecphtasis.

Interea Iuppiter compellat, id est, alloquitur Iunonem ultro, id est, prior, & irrequisitus. O germana atq; eadem coniux gratissima mihi, Venus sustentat opes Troianas, ut tu rebare, id est, putabas, nec sententia fallit te, id est, bene putasti, Venus in quâ sustentat illos, nō autē est dextra uiuida bello. i. fortis uiris, & non est animus ferox, & patiens periculi, & hoc totum per ironiam dicit Iuppiter. Cui Iuno submissa, id est, supplex dixit, o coniux pulcherrime quid sollicitas me ægram, & timentem tua tristia dictat. Si illa uis foret in amore coniugali, quæ fuerat quondam, & quam decebat esse, o omnipotens, tu non negares mihi hæc, scilicet, quod non possem subducere, id est, subtrahere Turnum pugnae, id est, a pugna, & possem seruare illum incolumem Dauno parenti. Nunc autem, quando ita placet tibi, pereat, & det pœnas sanguine pio. Ille tamen ducit. i. trahit nomen a nostra origine, id est, a nobis, quia Pilumnus filius tuus est illi quartus pater. i. Abauus, et honorauit sæpe tua limina. i. tēpla larga manu & multis donis. Cui Iunoni Rex ætherei Olympi fatur sic breuiter. Si mora & tempus, id est, mora temporis lethi præsentis, id est, instantis oratur. aut iuueni caduco, id est, morituro Turno, & sentis, id est, uis me ita

Jupi.

Juno

alij, nunc hæc mihi credo negares.

Pilumnus ex Ioue.

Po.
Jup.

h h

Oratur iuueni, meq; hoc ita ponere sentis,
Tolle fuga Turnum, atq; instantibus eripe fatis:
Hactenus indulgisse vacat: sin altior istis

Sub precibus venia vlla latet, totumq; moueri,
Mutari ue putas bellum, spes pascis inaneis,
Ioc Cui Iuno illacrymans: Quid si, quod voce grauaris, *Iuno*

Mente dares: atq; hæc Turno rata vita maneret:
Nunc manet insontem grauis exitus: aut ego veri
Vana feror: quod ut o potius formidine falsa
Ludar, & in melius tua, qui potes, orsa reflectas;

Ioc Hæc vbi dicta dedit, cælo se protinus alto
Misit, agens hyemem nimbo succincta per auras,
Iliacamq; aciem, & Laurentia castra petiuit.

Tum Dea nube caua tenuem sine viribus vmbra,
In faciem Aeneæ (visu mirabile monstrum)
Dardanijs ornat telis: clypeumq; iubasq;
Diuini assimulat capitis: dat inania verba:

Decorum,
neq; enī di
cebat Tur
num fuge
re.

¶ Ecphrasis.

ponere, id est, facere, tolle Turnum fuga, & eripe illum fati instantibus, id est, mortem illi afferentibus. Hactenus, i. usq; ad hoc uacat, i. placet indulgisse, i. uitā Turno dedisse ad aliquod breue tempus. Sin pro sed si vlla uenia, i. beneficium amplius latet sub precibus tuis, i. quod a me latenter extorquere uelis, & si putas totum bellum posse mutari, tu pascis spes inanes, i. frustra hoc a me speras. Cui Iuno illacrymans respōdit. Quid, inquit, si dares mihi mente, qd' grauaris, i. grauate fers dari mihi fato: vox enim Iouis fatum est, & quid si hæc uita maneret rata, id est, firma Turno? Sed nunc aut ego uana, id est, inscia ueri fallor, aut grauis exitus, i. mors manet, i. expectat insontem, i. Turnum nihil tale merentē. Quod o potissit, ut ego ludar falsa formidie, et tu q potes reflectas tua orsa, id est, fata in melius, i. Turni fauorem, illum ab instanti morte subtrahi iubendo: Vbi Iuno dedit hæc dicta, i. dixit: protinus misit se ab alto cælo, agens hyemem, id est, pluuias, & succincta nimbo per auras, id est, nubibus obuoluta, & petiuit aciem Iliacam, i. Troianam & castra Laurentia, i. Rutulorum. Tum Dea Iuno ornat telis Dardanijs, i. Aeneæ simillimis, hoc est, in faciem Aeneæ umbram tenuem sine uiribus, i. similitudinem Aeneæ umbratilem figuratam ex nube conca-

Dat sine mente sonum: gressusq; effingit euntis,
Morte obita quales fama est uolitare figuras,
Aut quæ sopitos deludunt somnia sensus,
At primas læta ante acies exultat imago,
Irritatq; virum telis, & voce laceffit.

alij Ludūt
infemnia.

Instat cui Turnus, stridentemq; eminentem hastam
Conijcit, illa dato uertit uestigia tergo,

Tum uero Aenean auersum ut cedere Turnus
Credidit, atq; animo spem turbidus hausit inanem:
Quo fugis Aeneas thalamos ne desere pactos,

Iur

Ironia,
per amph
bologiam.

Hac dabitur dextra tellus quaesita per undas.
Talia uociferans sequitur, stricturnq; coruscat .P.
Mucronem, nec ferre uidet sua gaudia uentos,

Forte ratis celsi coniuncta crepidine saxi
Expositis stabat scalis, & ponte parato:

Qua Rex Clusinis aduectus Osinius oris:
Huc sese trepida Aeneæ fugientis imago

¶ Ecphrasis.

ua, & interponit (mostrum mirabile) & assimulat, i. fingit omnia simili capitis diuini, i. Aeneæ, qui Deus est futurus, s. clypeum et iubas, i. galeam iubatam, et dat illi imagini uerba inania, i. sonum sine mente, i. a nulla mentis ratione profectum, et effingit gressus, i. passus euntis. Et ponit cōparationem: quales figuras animarum fama est uolitare inter nos morte obita, i. post mortem hominum, aut qualia sunt somnia, quæ deludunt sensus sopitos, quæ inania sunt. At imago læta exultat ante primas acies, & irritat, i. laceffit telis uirum, i. Turnum, et laceffit, i. prouocat illam uoce. Cui Turnus instat, et Turnus cōijcit eminentem, i. a longe stridentem hastā, et illa imago Aeneæ uertit uestigia, i. fugit tergo dato. Tū uero, ut Turnus credidit Aeneā auersum, i. terga ostēdentē cedere, atq; ille turbidus hausit, i. accepit spē inanē, inquit: o Aeneas quo fugis ne desere thalamos pactos, i. a Latino pmissos, tellus, i. Italia q̄sita p undas dabitur tibi hac dextra mea, s. cū cades. Et Turnus uociferās talia seq̄t imaginē, et coruscat, i. uibrat mucronē, nec uidet uentos ferre sua gaudia, quōia erāt iantia. Forte ratis, i. nauis cōiuncta crepidie celsi saxi, i. scopuli uel antri stabat expositis scalis, i. pōtib; et pōte parato qd' idē est, quate Osinius Rex aduectus erat ad hoc bellū ex oris Clusinis, id est, ex Clusio urbe. Imago

Coniicit in latebras: nec Turnus segnior instat,
 Exuperatq; moras, & pontes transilit altos:
 Vix proram attigerat, rupit Saturnia funem,
 Auulsamq; rapit reuoluta per æquora nauem.
 Illum autem Æneas absentem in prælia poscit:
 Obuia multa virum demittit corpora morti,
 Tum leuis haud vltra latebras iam quærit imago,
 Sed sublime volans nubi se immiscuit atræ,
 Cum Turnum medio interea fert æquore turbo,
 Respicit ignarus rerum, ingratusq; salutis:
 Et duplices cum voce manus ad sidera tendit:
 Turni qre Tur. Omnipotens genitor, tanton me crimine dignum
 la ab hunc Duxisti: & tales uoluisti expendere pœnas:
 sto. Quo feror: unde abiit: quæ me fugat: quem ve redu
 Laureteis ne iterum muros, aut castra videbor
 Quid manus illa virum, qui me, meaq; arma secutis:

¶ Ecphrasis.

Æneas trepida fugientis coniicit sese huc, id est, in nauem illam in latebras. Nec Turnus segnior immo uelocior instat, & exuperat, id est, uincit moras, & transilit pontes altos, id est, scalas nauis. Et uix Turnus attigerat proram nauis, cum Saturnia Iuno rupit funem, quo nauis tenebatur, & rapit nauem auulsam per æquora reuoluta, id est, tempestate commota. Autem pro sed Æneas quærit Turnum absentem in prælia, uolens cum illo congregari, & interea, dum illum quærit, demittit morti, id est, ad inferos multa corpora uiuorum. Tunc, postquam Turnus mare intrauit, imago illa leuis haud quærit ultra latebras nauis, sed uolans sublime, id est, sublimiter immiscuit se nubi atræ, id est, euauit ab oculis Turni: cum. i. interea turbo fert Turnum in medio æquore, id est, per medium æquor. Tunc Turnus ignarus rerum omnium & ingratus salutis, quia ob illius incoeluitatem id fiebat, respicit huc illuc, & tollit ad sidera duplices manus cum uoce dicens. O genitor omnipotens tanton pro tantone crimine duxisti, id est, putasti me dignum: & uoluisti me expendere tales pœnas, id est, tam turpest. Quo feror: & unde abiit: & que fuga reducet me, scilicet, in patriam. Nunquid ego uidebo iterum muros Laureteis, id est, Latini, & castra: Quid illa manus uiuorum faciet, qui secuti sunt

Quosq; (nefas) omnes infanda in morte reliquit:
 Et nunc palantes uideo, gemitumq; cadentum
 Accipio, quid agam: aut quæ iam satis ima dehiscat
 Terra mihi: vos o potius miserescite uenti:
 In rupes, in saxa, uolens uos Turnus adoro,
 Ferte ratem, seuisq; uadis immittite Syrtis,
 Quo neq; me Rutuli, neq; conscia fama sequatur,
 Hæc memorans animo nunc huc, nunc fluctuat illuc,
 An sese mucrone ob tantum dedecus amens
 Induat, & crudum per costas exigat ensem:
 Fluctibus an iaciat medijs, & littora nando
 Curua petat, Teucrumq; iterum se reddat in arma.
 Ter conatus utramq; uiam, ter maxima Iuno
 Continuit, Iuuenemq; animo miserata repressit,
 Labitur alta secans, fluctuq; æstuq; secundo:
 Et patris antiquam Dauni refertur ad urbem,
 At Iouis interea monitis Mezentius ardens.

¶ Ecphrasis.

me & mea arma: quos omnes ego reliqui sub morte infanda, id est, turpiter, quod est maximum nefas, & nunc ego uideo illos palantes, id est, sparsos, & fugatos, et accipio, id est, audio gemitum cadentum, id est, morientium. Quid agam: aut quæ terra satis ima dehiscat se mihi: ut me uoret. Vos o uenti potius miserescite mei, ego Turnus uolens et sciens adoro uos, id est oro, ferte nauem: hanc in rupes & in saxa, & immittite illam seuis uadis, id est, in uada seuia Syrtis, quo neq; Rutuli neq; fama conscia sequatur me. Et memorans hæc animo, id est cogitans fluctuat nunc huc nunc illuc, dubitans an induat, id est, conficiat sese mucrone ob tantum dedecus, & an exigat, id est, traiciat per costas ensem crudum, an iaciat se medijs fluctibus, id est, in fluctus, et petat littora curua nando, id est, natatu, atq; iterum reddat se in arma Teucrorum. Et sic conatus est utramq; uiam. s. mortis aut reditus in pugnam, sed Iuno maxima ter continuit illum, & repressit iuuenem, miserata animâ illius. Itaq; Turnus secans alta, id est, maria fluctu & æstu secundo, id est, impulsu fluctus & æstus labitur, & defertur ad urbem antiquam Dauni patris. i. ad Ardeam. At, id est, interea, dum geruntur a Turno hæc, Mezentius ardens succedit pugna, & hoc monitis Iouis,

alij tollit

Turni qre

la ab hunc

sto.

alij, ago

Fama con:
scia.

alij, durè

alij, animû:

Decorum
in Tyrre
nis obser-
uatum, qui
ifensû Me-
zentii o:
derant.

Succedit pugna: Teucrosq; inuadit ouantes,
 Concurrunt Tyrrhenæ acies, atq; omnibus vni,
 Vni odijsq; viro, telisq; frequentibus instant,
 Ille velut rupes, vastum quæ prodit in æquor
 Obuia ventorum furijs, expositaq; ponto,
 Vim cunctam atq; minas perfert coeliq; marisq;
 Ipsa immota manens, prolem Dolicaonis Hebrum
 Sternit humi, cum quo Latagum, Palmumq; fugacem:
 Sed Latagum saxo, atq; ingenti fragmine montis
 Occupat os, faciemq; aduersam: poplite Palmum
 Succiso volui segnem finit: armaq; Lauso
 Donat habere humeris, & vertice figere cristas,
 Nec non Euantem Phrygium, Paridisq; Minanta
 Aequalem, comitem: vna quem nocte Theano
 In lucem genitori Amyco dedit, & face prægnans
 Cisseis Regina Parin creat: vrbe paterna

al. Latago

Minantia,
alij Numā
ta.Audiat ad
uisum He
subes.

¶ Ecphrasis.

¶ Inuadit Teucros ouantes, id est, propemodum uictores. Tunc acies Tyrrhenæ, a quibus regno fuit pulsus, concurrunt in illum, atq; instant uni uni, id est, soli utro, hoc est, Mezentio omnibus odijs & telis frequentibus. Et ponit comparationem dicens: quod ille erat ueluti rupes, quæ prodit, id est, prominet in æquor vastum, rupes dico, obuia furijs ventorum, quæ pro, id est, exposita ponto, id est, ponti fluctibus perfert cunctam vim, id est, impetum, & minas celi, id est, ventorum, & maris, id est, fluctuum, ipsa tamen rupes manet immota, id est, firma. Et Mezentius sternit humi, id est, in terram Hebrum, uiri nomen est, prolem, id est, filium Dolicaonis cuiusdam, cum quo etiam sternit Latagum & Palmum fugacem. Sed Latago occupat os & faciem aduersam, & hoc fecit saxo, & pro, id est, fragmine, id est, fragmento ingenti montis, sed finit Palmum segnem, id est, inertem uolui in terram poplite succiso. Et donat Lauso filio suo habere, id est, ut habeat arma Palmi humeris suis, & donat etiam Lauso figere cristas in uertice, i. galea. Nec non: i. præterea Mezentius occupat, i. cedit Euantem Phrygium, et Minanta æqualem ætate et comitem Paridis, quem Theano, Minanta Theano mater dedit in lucē, i. peperit Amyco genitori, & Cisseis, i. Hebruba Cissei filia Regina prægnans face, i. quæ sibi in somnis uisa est facē parere,

Inflexitur
Theano,
Theanus,

Occubat, ignarum Laurens habet ora Minanta.
 Ac velut ille canum morsu de montibus altis
 Actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos
 Defendit, multosq; palus Laurentia, sylua
 Pastus Arundinea, postquam inter retia uentum est,
 Substitit, infremuit ferox, & inhorruit armos,
 Nec cuiquam irasci, propius ue accedere virtus,
 Sed iaculis, tutisq; procul clamoribus instant:
 Haud aliter, iustæ quibus est Mezentius iræ,
 Non ulli est animus stricto concurrere ferro:
 Missilibus longe, & vasto clamore lacesunt,
 Ille autem impavidus partes cunctatur in omnis
 Dentibus infrendens, & tergo decutit hastas,
 Venerat antiquis Coriti de finibus Acron
 Graius homo, infectos linquens profugus Hymenæos:
 Hunc ubi miscentem longe media agmina uidit
 Purpureum pennis, & pactæ coniugis ostro.

alij. occu
bat his
charū Lau
rens.Fictioes cō
tra omnē
necessita
tem obscu
re histo
riæ.

¶ Ecphrasis.

¶ creat, id est, parit una eademq; nocte. Sed Paris occubat in urbe paterna, sed ora Laurens habet Minanta ignotū, quæ diximus. At ille Mezentius erat uelut aper actus, id est, agitatus morsu canum de montibus altis, quem Vesulus pinifer mons Lygurie, aut palus Laurentia defendit per multos annos, aper dico, pastus sylua arundinea. Postquam uentum est, id est, uenit inter retia substitit, & ferox infremuit, & inhorruit armos, id est, exasperatus est, neq; est uirtus, id est, uis cuiquam irasci, aut accedere propius, id est, prope, sed instant illi procul clamoribus tutis. Haud aliter illi, quibus Mezentius est iræ iustæ, scilicet, in illum irascuntur, et nō est ulli animus cōcurrere ferro stricto, sed lacesunt illū lōge missilibus, i. telis, et magno clamore. Ille Mezentius infrendens dentibus, et impavidus cunctatur, i. aspicit in omnes partes, & decutit hastas, id est, repellit tergo, i. scuto. Acron uenerat de finibus Coriti antiq; urbis Tusciæ, Acron dice, homo Graius profugus, id est, exul linquens hymenæos, id est, nuptias, infectos, id est, inchoatas. Hunc Acronem Mezentius, subaudi, stravit, ubi uidit illum longe purpureum pennis, id est, cristis, & ostro, id est, purpura coniugis, id est, sponsæ pactæ, id est, promissæ, miscentem, id est, perturbantem media agmina,

h. h. iij.

Impastus stabula alta leo ceu saepe peragrans
 (Suadet enim vesana fames) si forte fugacem
 Conspexit capream, aut surgentem in cornua ceruum,
 Gaudet hians immane, comasque arrexit, & hæret
 Visceribus super accumbens, lauit improba teter
 Ora cruor.

Sic ruit in densos alacer Mezentius hostes,
 Sternitur infelix Acron, & calcibus atram
 Tundit humum expirans, infractaque tela cruentat.
 Atque idem fugientem haud est dignatus Orodem
 Sternere, nec iacta cæcum dare cuspide vulnus
 Obuius, aduersoque occurrit, seque viro vir
 Contulit, haud furto melior, sed fortibus armis,
 Tum super abiectum posito pede nixus, & hasta:
 Pars belli haud temnenda viris, iacet altus Orodes.
 Conclamat socij lætum pæana secuti.
 Ille autem expirans: Non me quicumque es inulto

alij, occum
bens

Pæan,
noxi trium
phantis.

¶ Epiphraſis.

Mezentius dico, seu leo peragrans saepe stabula alta. i. ouilia, et interponit, quia fames vesana suadet, id est, incitat illum, si leo ille forte conspexit capream fugacem, id est, uelocem, aut ceruum surgentem in cornua, id est, amesum, & ex numero annorum cornua habentem, gaudet hians immane, id est, immaniter, & erexit comas, & accumbens super capream aut ceruum hæret uisceribus, & cruor teter ex illorum uulnere profusus lauit ora improba leonis. Sic Mezentius alacer ruit in hostes densos, quomodo leo in capream, aut ceruum. Acron infelix sternitur, & tundit, id est, conculcat calcibus humum atram expirans, id est, moriens, & cruentat tela infracta, id est, ualde fracta. Atque idem Mezentius non est dignatus sternere Oroden fugientem, nec ille obuius dignatus est dare vulnus cæcum, id est, ignotum cuspide iacta, sed uir haud melior furto quam pugna aperta occurrit, & contulit se uiro. i. Orodi sed fortibus armis. s. melior. Tum Mezentius nixus posito pede super abiectum Orodem, & nixus etiam hasta inquit: altus Orodes pars belli non contemnenda immo maxima iacet. Tunc socij secuti conclamant pæana lætū propter uictoriā de Orode. Ille autē Orodes expirans. i. moriens inquit: o tu quicumque es uictor non longe latere me inulto

Victor, nec longum lætabere: te quoque fata
 Prospectant paria, atque eadem mox arua tenebis.
 Ad quem subridens mista Mezentius ira:
 Nunc morere, ast de me Diuum pater, atque hominum Rex
 Viderit, hoc dicens eduxit corpore telum.
 Olli dura quies oculos, & ferreus urget
 Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem.
 Cædicus Alcathoum obruncat, Sacrator Hydaspem,
 Partheniumque Rapo, & prædurum uiribus Orient:
 Messapus Clonium, Lycaoniumque Ericatem:
 Illum infrenis equi lapsu tellure iacentem,
 Hunc peditem pedes, & Lycius processerat Agis,
 Quem tamen haud expers Valerius virtutis auitæ
 Deiecit: Atronium Salius, Saliumque Nealces
 Insignis iaculo, & longe fallente sagitta,
 Iam grauis æquabat luctus, & mutua Mauors
 Funera: cædebant pariter, pariterque ruebant

Relatū ad
naturā in
gentorum
humanorū
qui casus et
Fata im
minētia cō
temnūt.
al. Rapho

¶ Epiphraſis.

id est, sine ultione, & fata paria, id est, similia expectant te, & mox moriens tenebis eadem arua, quæ ego. Ad quem Mezentius subridens tra mixta inquit. Nunc morere, ast pater Diuum atque Rex hominum postea uiderit de me, quid futurum sit, & dicens hoc eduxit telum de corpore Orodis. Et tunc quies dura, id est, somnus ferreus, id est, mors similis somno & quieti urget, id est, premit oculos illi Orodi, & lumina clauduntur in noctem, id est, mortem æternam. Deinde Cædicus obruncat Alcathoum, & Sacrator Hydaspem, & Rapo Parthenium, & Messapus obruncat Orsen prædurum uiribus, & Clonium & Lycaonium & Ericatem: illum alterum obruncat iacentem tellure lapsu equi infrenis. i. qui lapsus est, quia effrenatus, hunc. i. alterum ipse pedes obruncat peditem. Et Agis Lycius processerat in medium, quem tamen Valerius non expers immo præditus uirtute auitæ deiecit, id est, sternit. Et Salius deiecit Atronium, & Nealces Salium, Nealces dico, insignis iaculo & sagitta longe fallente. Et iam Mauors grauis æquabat luctus, & funera mutua, id est, reciproca, & cædebant pariter, & ruebant pariter, & uictores ex parte, & uicti ex parte, neque fuga erat nota his neque illis, id est, neutri erant uictores neque uicti.

h h v

Victores, victiq; neq; his fuga nota, nec illis,
 Dii Iouis in tectis iram miserantur inanem
 Amborum, & tantos mortalibus esse labores.
 Hinc Venus, hinc contra spectat Saturnia Iuno:
 Pallida Tisiphone media inter millia saeuit.

At vero ingentem quatiens Mezentius hastam
 Turbidus ingreditur campo, quam magnus Orion,
 Cum pedes incedit, medijs per maxima Nerei
 Stagna viam scindens, humero supereminet undas:
 Aut summis referens annosam montibus ornum,
 Ingrediturq; solo, & caput inter nubila condit:
 Talis se vastis infert Mezentius armis,
 Huic contra Aeneas, speculatus in agmine longo.
 Obuius ire parat: manet imperterritus ille
 Hostem magnanimum opperiens, & mole sua stat.
 Atque oculis spatium emensus, quantum satis hastae:
 Dextra mihi Deus, & telum, quod missile libro,

¶ Ecphrasis.

Itaq; Dii in tectis Iouis, id est, in caelo, quod est Iouis domiciliū, Dii, inquam,
 miserantur iram in anem amborum populorum, & miserantur tantos labores
 esse mortalibus, i. hominibus. Ven^o spectat, i. fauet hinc, i. a parte Troianorū, &
 hinc, i. a parte Rutulorū Iuno Saturnia spectat. Tisiphone pallida, i. nigra, quia
 inferorum furta, saeuit, id est, furit inter media hominum milia. At vero Mezen-
 tius turbidus, i. iratus ingreditur campo, id est, per campū, quatiens, i. ulbrans ha-
 stam ingentem, Mezentius dico ita magnus, quā magnus est Orion, cū pedes in-
 cedit, id est, natat per maxima stagna Nerei, id est, per maria, & scindens uia na-
 tatu eminet, id est, apparet humero super undas. Aut referens, scilicet Mezentius,
 id est, representans ornum arborem annosam in summis montibus, ingreditur so-
 lo, id est, quae ornum agit in terram, radices, & condit caput inter nubila prae ni-
 mia altitudine. Talis Mezentius infert se in campum armis vastis, quia ipse uas-
 tus erat. Aeneas speculatus illum in longo agmine parat ire obuius huic, id est, in
 illum. Sed ille Mezentius imperterritus manet expectans hostem magnanimum,
 id est, Aeneam, & stat sua mole, i. magnitudine corporis. Et emensus oculis, i. con-
 siderans, quantum erat satis spatium haste mittendae, inquit: telum, quod missile

Nunc adsint: voueo praedonis corpore raptis
 Indutum spolijs ipsum te Lause trophaeum
 Aeneae, dixit: stridentemq; eminus hastam
 Iecit: at illa volans clypeo est excussa, proculq;
 Egregium Anthorem latus inter, & ilia figit:
 Herculis Anthorem comitem, qui missus ab Argis
 Haeserat Euandro, atq; Itala confederat vrbe.
 Sternitur infelix alieno vulnere, caelumq;
 Aspicit, & dulcis moriens reminiscitur Argos.

Tum pius Aeneas hastam iacit: illa per orbem
 Aere cauum triplici, per linea terga, tribusq;
 Transijt intextum tauris opus, imaq; sedit
 Inguine, sed vires haud pertulit: ocyus ensem
 Aeneas viso Tyrrheni sanguine laetus
 Eripit a femore, trepidanti feruidus instat.
 Ingemuit chari grauius genitoris amore,
 Vt vidit, Lausus, lacrymaeq; per ora volutae,

¶ Ecphrasis.

ego libro, & dextra, quae est mihi Deus, adsint nunc mihi. O Lause fili ego uo-
 uo te ipsum indutum, id est, induendum trophaeum, id est, insigne uictoriae,
 spolijs raptis de corpore Aeneae praedonis. Dixit Mezentius, & iecit eminus,
 id est, a longe hastam stridentem, id est, sonantem. At illa uolans excussa est cly-
 peo, & figit procul Anthorem egregium uirum inter latus & ilia. Anthorem
 dico, comitem Herculis, qui ab Argis missus haeserat Euandro, quo tempore
 ad illum diuertit. Itaq; Anthores sternitur, sed ideo infelix, quia uulnere alieno,
 & moriens aspicit caelum, & reminiscitur Argos dulces, i. patriam suam. Tum
 Aeneas pius iacit hastam, & illa transijt, id est, traiecit opus intextum tri-
 bus tauris, id est, clypeum ex tribus corijs taurorum, & per orbem cauum,
 id est, clypeum aere triplici, id est, aereas tres laminas habentē, & illa hasta ima,
 id est, profunda haesit, id est, fixa est inguine: sed haud pertulit vires Mezen-
 tius. Aeneas laetus viso sanguine Tyrrheni Regis, id est, qui quondam fuit
 Rex Tyrrhenorum, eripit ocyus, id est, cito ensem a femore, & sic feruidus in-
 stat illi trepidanti. Sed ut Lausus Mezentij filius uidit patrem uulneratum ingemuit
 grauius amore genitoris chari, et lacrymae uolutae sunt illi per ora, i. fluxerunt,

alij femi-
 ne.

Apostro-
phed La-
usum.
optima a-
lij, optime

Hic mortis duræ casum, tuâq; optima facta;
Siqua fidem tanto est operi latura vetustas,
Non equidem nec te iuuenis memorande silebo.
Ille pedem referens, & inutilis, inq; ligatus
Cedebat, clypeoq; inimicum hastile trahebat:
Proripuit iuuenis, seseq; immiscuit armis,
Iamq; assurgentis dextræ, plagamq; ferentis
Aeneæ subijt mucronem, ipsumq; morando
Sustinuit, socij magno clamore sequuntur,
Dum genitor nati parma protectus abiret,
Telaq; consciunt, proturbantq; eminus hostem.
Missilibus: furit Aeneas, tectusq; tenet se.
Ac velut effusa siquando grandine nimbi
Præcipitant, omnis campis diffugit arator,
Omnis & agricola, & tuta latet arce viator,
Aut amnis ripis, aut alti fornice saxi,
Dum pluit in terris, vt possint sole reducto

¶ *Ephrasia.*

○ iuuenis memorande dicit Virgilius, ego non silebo hic casum mortis tue duræ, & tua optima facta, sed commendabo te immortalitati, siqua vetustas latura est fidem, id est, credet tanto operi, quantum est gestum. a Lauso. Ille quidem, scilicet, Mezentius referens pedē. i. ex pugna recipiens se, & inutilis pugne, & illigatus, id est, impeditus cedebat victori, & trahebat clypeo hastile inimicum. s. Aeneæ. Itaq; iuuenis Lausus proripuit sese, & immiscuit se armis, & subijt mucronem. i. ensē Aeneæ assurgētis dextræ, & ferentis plagam, et sustinuit ipsum Aeneæ impetū morando illū. Socij sequuntur clamore, magno dū Mezentij genitor abiret protectus parma nati. i. Lausi, & consciunt tela, et proturbant hostē Aeneam. eminus. i. a longe iaculis missilibus. Tunc Aeneas furit, & tectus clypeo tenet se. i. continet se. Et ponit comparationem: ac velut siquando nimbi præcipitant pro præcipitantur, & cadunt grandine effusa, tunc omnis arator & omnis agricola diffugit ex campis, & viator etiam latet in arce tuta, id est, locuto ab imbribus, aut in ripis amnis, id est, crepidine alicuius fluij, aut in fornice: alti saxi. i. in antro aliquo, et hoc faciūt, dū pluit in terris, ut possint exercere diem in terris, id est, operas diei reducto sole, id est, restituta diei serenitate.

Exercere diem: sic obrutus vndiq; telis
Aeneas nubem belli dum detinet, omneis
Sustinet, & Lausum increpitat, Lausoq; minatur:
Quo moriture ruis: maioraq; viribus audes:
Fallit te incautum pietas tua, nec minus ille
Exultat demens: sæuæ iamq; altius iræ
Dardanio surgunt ductori, extremaq; Lauso
Parcæ fila legunt: validum nanq; exigit ensē
Per medium Aeneas iuuenem, totumq; recondit,
Transijt & parmam mucro leuia arma minacis,
Et tunicam, molli mater quam neuerat auro,
Impleuitq; sinum sanguis: tum vita per auras
Concessit mœsta ad Manes, corpusq; reliquit.
At vero vt vultum vidit morientis, & ora,
Ora modis Anchisiades pallentia miris,
Ingemuit miserans grauius, dextramq; tetendit,
Et mentem patriæ subijt pietatis imago:

¶ *Ephrasia.*

Stc. i. eodē modo Aeneas obrutus vndiq; telis sustinet omnes, id est, omnium impetura, dum detinet nubem belli, id est, iaculorum multitudinem quasi umbram facientem. Itaq; increpitat Lausum, & minatur Lauso, dicens. O moriture quo ruis? & audes maiora tuis uiribus? Tua pietas fallit te incautum, id est, dum in patrem pius esse uis, incurris periculū incaute. Sed ille demens non minus insultat Aeneæ. Et iam iræ sæuæ insurgunt altius ductori Dardanio, id est, Aeneæ, & Parcæ, id est, fata legunt, id est, abrumpunt Lauso fila uitæ extrema. Nam Aeneas exigit, id est, traicit ensē ualidum per iuuenem medium, id est, per mediam corporis partem, & recondit illum totum, et mucro. i. ensis Aeneæ transijt parmam minacis Lausi, & tunicam, id est, leuia arma, tunicam dico, quam mater ipsius Lausi neuerat auro molli, id est, lento & flexibili, & sanguis ex uulnere fluens impleuit sinus uestium. Tum uita, id est, spiritus concessit per auras ad Manes, id est, ad inferos, & mœsta reliquit corpus. At uero, ut Anchisiades. i. Aeneas uidit uultum & ora morientis, ora inquit pallentia miris modis, quod morientibus solet contingere, miserans illum grauius ingemuit, & tetendit dextram. Imago pietatis patriæ, id est, qua ipse patrem persecutus

alij dco=
net unus

AENEIDOS.

LIBER X.

fo,ccxlviii.

Quid tibi nunc miserandæ puer, pro laudibus istis;
 Quid pius Aeneas tanta dabit indole dignum?
 Arma quibus lætatus habe tua, teq; parentum
 Manibus, & cineri (si qua est ea cura) remitto,
 Hoc tamen infelix miseram solabere mortem:
 Aeneæ magni dextra cadis. increpat ultro
 Cunctantes socios, & terra subleuat ipsum
 Sanguine turpantem comptos de more capillos.
 Interea genitor, Tyberini ad fluminis undam
 Vulnere siccabat lymphis, corpusq; leuabat
 Arboris accliuis trunco; procul ærea ramis
 Dependet galea, & prato graua arma quiescunt;
 Stant lecti circum iuuenes; ipse æger, anhelans
 Colla fouet, fusus propexam in pectore barbam;
 Multa super Lauso rogitat, multosq; remittit,
 Qui reuocent, mœstiq; ferant mandata parentis.
 At Lausum socij exanimum super arma ferebant

allj, dabit.

Alludit ad impietate Mezentis. A uictore insigni uincit, est gloriosum.

¶ Ecphrasis.

est, subijt mentem ipsius Aeneæ. O puer miserande, dicit tunc Aeneas, Aeneas pius quid dignum dabit tibi pro laudibus istis, id est, tuis. Et quid dabit tibi dignum tanta indole? habe arma tua quibus in uita lætatus es, & ego remitto te manibus parentum tuorum & cineri. i. sepulturae, si ea cura. s. sepulturae est aliqua. i. aliquid. Tamen tu infelix solabere mortem miseram hoc solatio. s. quod cadis, id est, moreris sub dextra Aeneæ, et increpat ultro socios Lausi cunctantes. i. qui Lausum tollere morabantur, & subleuat ipsum ex terra turpantem. i. foedantem capillos comptos. i. ornatos de more antiquo. Interea genitor Mezentius siccabat. i. lauabat lymphis uulnera ad undam fluminis Tyberini, et accliuis. i. inclinatus trunco arboris leuabat corpus. Et galea ærea dependet procul ex ramis. i. prope, & arma graua quiescunt. i. iacent in prato, & iuuenes lecti. i. electi stant illi circum. Ipse æger & anhelans, & fusus barbam propexam. i. habens barbam fusam & propexam in pectore fouet colla, id est, recreat: rogitans multa super, id est, de Lauso filo, & remittit multos, qui reuocent illum, & qui ferant illi mandata parentis. At socij flentes ferebant ingentem Lausum exanimum, id est, mortuum super arma, & uictum uulnere ingenti. Tunc mens patris præ-

Flentes ingentem, atq; ingenti uulnere uictum,
 Agnouit longe gemitum præfaga mali mens:
 Canitiem immundo deformat puluere, & ambas
 Ad cælum tendit palmas, & corpore inhæret,
 Tanta ne me tenuit uiuendi nate uoluptas,
 Ut pro me hostili paterer succedere dextræ
 Quem genui: tua ne hæc genitor per uulnera seruor
 Morte tua uiuens: heu nunc misero mihi demum
 Exilium infelix: nunc alte uulnus adactum,
 Idem ego nate tuum maculaui crimine nomen.
 Pulsus ob inuidiam solio, sceptrisq; paternis:
 Debueram patriæ pœnas, odijsq; meorum:
 Omnis per mortes animam fontem ipse dedissem,
 Nunc uiuo: neq; adhuc homines, lucemq; relinquo,
 Sed linquam, simul hæc dicens attollit in ægrum
 Se femur: & quanquam uis alto uulnere tardat,

¶ Ecphrasis.

saga, id est, prænuncia mali futuri agnouit gemitum sociorum a longe, & deformat multo puluere canitiem, id est, canos, & tendit, id est, porrigit ad cælum ambas palmas, & inhæret filio toto corpore, & dixit lugens. O nate, tanta uoluptas uiuendi tenuit me, ut ego paterer, illum quem genui, id est, te filiū succedere dextræ hostili. i. loco meo substituere te Aeneæ hosti meo. Ego ne, id est, nunquid seruor, id est, seruari debui per hæc uulnera, scilicet, tuæ quasi diceret, non debui seruari, uiuens morte tuæ. Heu nunc demum est mihi exilium infelix, id est, nunc sentio mihi esse uerum exilium mortuo filio, & uulnus nunc est adactum, id est, impressum alte. O nate, ego idem maculaui tuum nomen crimine meo, pulsus solio. i. Regia sede & sceptris paternis, id est, regno ob inuidiam, id est, odium, quod in me concitauit. Ego debueram, id est, debebam pœnas patriæ & odijs meorum subditorum, dedissem, id est, dare debebam animam fontem, id est, nocentem per omnes mortes. Et nunc uiuo, neque adhuc relinquo homines & lucem, id est, uitam, cum tamen dignus sim perire. Sed relinquam lucem. Et simul dicens hoc, attollit se in ægrum femur, id est, debile & infirmum, & quanquam uis tardat illum alto uulnere, tamen ille haud deiectus animo iubet, id est, præcipit duci equum. Hoc,

AENEIDOS.

Haud deiectus equum duci iubet, hoc decus illi,
 Hoc solamen erat, bellis hoc victor abibat.
 Omnibus alloquitur moerentem, & talibus infit:
 Rhœbe diu (res siqua diu mortalibus vlla est)
 Viximus, aut hodie victor spolia illa cruenta,
 Et caput Aeneæ referes, Lausiq; dolorum
 Ultor eris mecum, aut aperit si nulla viam vis,
 Occumbes pariter: neq; enim, fortissime, credo,
 Iussa aliena pati, & dominos dignabere Teucros.

Dixit; & exceptus tergo consueta locauit
 Membra, manusq; ambas iaculis oneravit acutis,
 Aere caput fulgens, cristaq; hirsutus equina,
 Sic cursim in medios rapidus dedit: æstuat ingens:
 Imo in corde pudor; mistoq; insania luctu,
 Et furij agitatus amor, & conscia virtus:
 Atq; hic Aeneam magna ter voce vocauit.
 Aeneas agnouit eum, lætusq; precatur:

Alij, uno.
 Alij, Agno
 nit subito,
 Aeneas.

¶ Euphrasis.

id est, equus erat illi decus, & hoc erat illi solamen in aduersis, & ultor in bellis abibat in hoc. Tunc alloquitur equum moerentem, ac infit talibus verbis, id est, incipit. O Rhœbe, sic enim equus appellabatur, nos vltimus diu, si ulla res est diu, id est, diuturna mortalibus, quasi diceret nulla talis est, aut tu victor referes spolia illa cruenta & caput Aeneæ, qui filium Lausum occidit, & eris mecum ultor dolorum Lausi, id est, mortis, aut si nulla vis aperit, id est, inuenit viam ulciscendi, tu occumbes pariter mecum, id est, cades. Nam o fortissime, ego credo, quod non dignabere pati iussa aliena, neque dignabere Teucros tibi esse Dominos. Dixit Mezentius, & exceptus tergo equi locauit membra consueta, & oneravit manus ambas iaculis acutis, id est, ferro prefixis. Ille dico, fulgens caput aere, id est, galea, & hirsutus crista equina, id est, iuba equi. Et sic armis instructus rapidus dedit: cursim in medios hostes. Ingens pudor & insania mixto luctu æstuat in corde uno, id est, eodem, aut imo, id est, profundo, & amor in filium agitatus furij, & virtus conscia, id est, testis sibi ipsi, quid nimirum posset, æstuant. Atq; hic, id est, tunc uocauit Aeneam ter voce magna, ut secum confligeret. Aeneas agnouit eum, & lætus precatur sic.

Sic

Sic pater ille Diuum faciat, sic alius Apollo,
 Incipias conferre manum,
 Tantum effatus: & infesta subit obuius hasta.
 Ille autem: Quid me erepto sæuissime nato
 Terres: hæc via sola fuit, qua perdere posses;
 Nec mortem horremus, nec Diuum parcimus vlli.
 Desine: iam venio moriturus, & hæc tibi porto
 Dona prius, dixit: telumq; intorsit in hostem,
 Inde aliud super, atq; aliud figitq; volatq;
 Ingenti gyro: sed sustinet aureus umbo,
 Ter circum adstantem læuos equitavit in orbes
 Tela manu iaciens: ter secum Troius heros
 Immanem ærato circumfert tegmine syluam,
 Inde vbi tot traxisse moras, tot spicula tædet
 Vellere, & vrgetur pugna congressus iniqua,
 Multa mouens animo, iam tandem erumpit, & inter
 Bellatoris equi caua tempora conijcit hastam.
 Tollit se arrectum quadrupes, & calcibus auras

Nempe pe
 des cum eq
 quite.

¶ Euphrasis.

Ille pater Deorum, et alius Apollo, sic faciat, ut eum tibi det animum, ut incipias mecum conferre manum, id est, confligere. Tantum effatus est Aeneas, et subit, id est, succedit hasta infesta, id est, hosti. Ille autem Mezentius inquit. O seuissime, quod terras me nato erepto, id est, rapto & occiso, quia hæc fuit sola via, qua posses perdere me, scilicet filium occidendo. Nec iam horremus mortem, nec parcimus ulli Diuorum, id est, nulli Deorum nota facimus. Desine igitur Deos feari, quia ego moriturus iam uenio, ut tecum confligam. Et tamen prius quam moriar ego porto tibi hæc dona, scilicet telum, quod ante iacio. Dixit Mezentius, et intorsit iaculum in hostem. Inde aliud telum, et aliud super iacit, et figit, et uolatingenti gyro, id est, longo ambitu circumiens Aeneam, sed umbo aureus, id est, clypeus Aeneæ sustinet hastas, id est, repellit. Ter Mezentius equitavit circum in orbes læuos, id est, ad Aeneæ sinistram manum, iacens tela manu. Sed heros Troius Aeneas circumfert secum ter syluam iaculorum immanem, repellendo illa tegmine erat, id est, clypeo. Inde ubi tædet illum traxisse tot moras, et tot spicula uellere ex clypeo, & congressus pugna iniqua, quia pedes cum equite, vrgetur, Aeneas uolens multa animo, id est, cogitans tandem erumpit, id est, exit subito, & conijcit hastam inter tempora caua equi bellatoris. Tum quadrupes, id est, equus tollit se arrectum, id est, erigit se, & calcibus

¶

Verberat, effusum equitem super ipse secutus
 Implicat, eiectione incumbit cernuus armo,
 Clamore incendunt caelum Troesque, Latinique,
 Aduolat Aeneas, vaginamque eripit enses;
 Et super haec: Vbi nunc Mezentius acer? & illa
 Effera vis animi; contra Tyrrhenus, ut auras
 Suspiciens hausit caelum, mentemque recepit:
 Hostis amare quid increpitas, mortemque minaris?
 Nullum in caede nefas, nec sic ad praelia veni:
 Nec tecum meus haec pepigit mihi foedera Lausus,
 Vnum hoc per (si qua est victis venia hostibus) oro:
 Corpus humo patiare tegi: scio acerba meorum
 Circumstare odia; hunc oro defende furorem,
 Et me consortem nati concede sepulchro.
 Haec loquitur, iuguloque haud inscius accipit enses;
 Undantemque animam diffundit in arma cruore.

¶ Ecphrasis.

uerberat auras, & implicat. i. deturbat impediens equitē effusum. i. delectū ipse subaudi equus supersecutus sessorē suū, & cernuus. i. in caput inclinatus incumbit terrae armo eiectione. Tunc Troes & Latini incendunt caelum clamore, alij laticia, alij luctu ex morte Mezentij. Aeneas statim aduolat, & eripit ex uagina enses fulmineum. Et insuper dixit haec. Vbi est nunc Mezentius ille quondam acer? & ubi est illa uis animi effera. i. ferox? Tunc Tyrrhenus. i. Rex Tyrrhenorū contra. i. edit uerso dixit, ut. i. postquam suspiciens caelum hausit. i. spirauit auras, & recepit mentē. O hostis amare. i. acerbe, quid increpitas me? & minaris mihi mortem? Nullū nefas est in caede. i. utro forti in mori nō est nefas, nec sic ego ueni ad praelia, ut uita a te peterē, nec Lausus filius meus pepigit mihi tecum haec foedera. i. nō cū hoc pacto a te recessit ad inferos, ut mihi parceres. Sed ego oro te hoc unū, oro, inquam, si qua uenia. i. beneficiū est hostibus uictis, qualis ego sum. Oro, inquam, ut patris corpus meū tegi humo. i. humari, quia scio odia meorum acerba circumstare, & meos quondam subditos, qui me oderūt, in meū cadaver seuituros. Oro igitur defende. i. prohibe hūc furorē. i. impetū, & concede sepulchro me consortem nati. i. cū filio. Haec loquitur Mezentius, qui haud inscius. i. uolēs, & seipsum exhibēs accipit enses iugulo, & diffundit animā cruore. i. cū cruore undanti. i. fluenti in arma.

Aedilon.

Vn decimo uicta est non æquo Marte Camilla.

¶ M O D E S T I N I I V R I S C O N S V L T I I N
 Vndecimum Aeneidos Librum argumentum.

CONstituit Marti spoliū ex hoste trophaeum,
 Exanimumque patri natum Pallanta remittit,
 Iura sepulturae tribuit, tempusque Latinis,
 Euander patrios affectus edit in urbe.
 Corpora caesa virum passim digesta cremantur,
 Legati referunt Diomedem arma negasse,
 Drances & Turnus leges æquante Latino
 Concurrunt dictis. Aeneas imminet urbi,
 Pugnatur, vincunt Troes, cadit ista Camilla.
 Deinde duces, castris donec cessere, minantur.

¶ Ecphrasis.

Vndecimo. Camilla uirago illa, quae in Turni praesidium uenerat, uicta est, id est, prostrata Marte, id est, bellorum Deo non æquo, id est, illi infesto & iniquo, quandoquidem passus est, ut ipsa occideretur, aut, non æquo Marte, & hoc undecimo Aeneidos libro. Prolixioris argumenti explanatio est talis. Aeneas constituit Marti trophaeum, id est, insigne uictorum hostium, spoliū in bello raptorum ex hoste. Et remittit natum Pallantem exanimum, id est, mortuum patri Euandro. Et tribuit Latinis iura sepulturae, id est, ut mortuos sepellire possint, & tribuit tempus ad sepeliendum cadauera. Rex Euander edit, id est, exprimit affectus patrios suos in filium Pallantem in urbe sua. Corpora caesa uirorum, id est, cadauera digesta, id est, in diuersos rogos gesta cremantur, id est, comburantur. Legati, scilicet, Latinorum ad Diomedem missi referunt Diomedem Aetholia Regem negasse arma, id est, auxilium ad bellum. Drances, scilicet, uir ille facidus, & Turni amulus, & ipse Turnus concurrunt, id est, certant dictis, id est, sermonibus, & hoc, Latino Rege æquante leges. i. illos in disceptatione illa audiente. Aeneas imminet urbi. i. obsidet illā. Pugnatur ab utraque parte, Troes tamē uincunt, Camilla uirgo bellatrix ista. i. percussa ab Arunte cadit. Deinde duces utriusque minantur, donec Latini & Rutuli cessere castris Troianorū in urbis obsidione positiss.

P V B. VERGI
LII MARONIS AENEIDOS

Liber undecimus.

Ceanum interea surgens Aurora reliquit,
Aeneas (quanquam & socijs dare tempus
humandis

Præcipitant cure, turbataq; funere mēs est)
Vota Deum primo victor soluebat Eoo,
Ingentem quercum decisis vndiq; ramis
Constituit tumulo, fulgentiaq; induit arma.

Mezenti ducis exuuias (tibi magne trophæum
Bellipotens) aptat rorantes sanguine cristas,
Telasq; trunca viri, & bis sex thoraca petiti,
Perfossūq; locis, clypeūq; ex ære sinistrae
Subligat, atq; ensem collo suspendit eburnum,
Tum socios (nanq; omnis eum stipata tegebat
Turba Ducum) sic incipiens hortatur ouanteis:
Maxima res effecta viri, timor omnis abesto.

¶ Ecphrasis.

O Ceanum interea. Dū hæc in pugna fiebāt, Aurora surgens reliquit Occa-
nū. i. Oriētale mare. Et Aeneas victor soluebat uota Deorū primo Eoo. i.
Sole oriente, quāquā curæ præcipitāt illum dare tēpus suis humādis, & quāquam
illius mēs turbata est funere p̄cipue Pallātis. Et cōstituit in tumulo quercū ingēte
ramis vndiq; ab illa decisis, et induit quercū illā arma fulgētia. appo. exuuias. i. spo-
lia Mezētij ducis, cōstituit tibi, inquā, trophæū o magne bellipotēs. i. Mars (nam
hoc modo trophæa erigi a uictoribus cōsueuerūt) et aptat illi quercui cristas ro-
rātes sanguine. i. galcā, & tela uiri. i. Mezētij trūca. i. fracta, & thoracē petiti,
& perfossūm bis sex locis. i. xij. foraminibus. Subligat etiā sinistrae parti quercus
clypeū ex ære, & suspēdit collo ensem eburnū. i. ex ebore, ad uaginā, aut ad capulū
retulit. Tūc Aeneas incipiens hortatur socios ouātes sic. i. his uerbis, quæ sequun-
tur, nam, per parēthesim interposuit, omnis turba Ducū Troianorū stipata tege-
bat eū. O uiri, inquit, res maxima est effecta, timor omnis abesto, id est, absit eius.

Quod superest, hæc sunt spolia, & de Rege superbo
Primitiæ: manibusq; meis Mezentius hic est.
Nunc iter ad Regem nobis, murosq; Latinos,
Arma parate animis, & spe præsumite bellum:
Nequa mora ignaros, ubi primum vellere signa
Annuerint superi, pubemq; educere castris,
Impediat: segnesq; metu sententia tardet.
Interea socios, inhumataq; corpora terræ
Mandemus: qui solus honos Acheronte sub imo est.
Ite, ait, egregias animas, quæ sanguine nobis
Hanc patriam peperere suo, decorate supremis
Muneribus: mœstamq; Euandri primus ad urbem
Mittatur Pallas, quem non virtutis egentem
Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo.

Sic ait illachrymans, recipitq; ad limina gressum,
Corpus ubi exanimi positum Pallantis Acetes
Seruabat senior: qui Parrhasio Euandro

¶ Ecphrasis.

quod superest. i. restat faciendum. Hæc sunt spolia & primitiæ de Rege super-
bo, id est, Mezentio. Et Mezentius est hic, id est, talis manibus meis, quibus illum
occidi. Sed nunc iter est nobis ad Regem, & ad muros Latinos, id est, ad urbem
Latini. Ideo parate arma animis, & præsumite, id est, cogitatione agitate bellum
proposita uictoriæ spe. Ne qua mora impeditat uos ignaros, id est, imparatos, &
ne sententia tardet uos segnes metu, & hoc, ubi primū superi annuerint, id est,
per auspicia significauerint uellere signa, id est, uexilla, & educere pūbem, id
est, iuuentutem ex castris. Sed interea mandemus terræ, id est, humemus socios,
id est, corpora sociorū, qui honor solus est illis, qui sunt Acherōte sub imo, id est,
apud inferos. Ite igitur, & decorate muneribus supremis has animas egregias,
quæ suo sanguine pepererunt, id est, parauerunt nobis hanc patriam. Et Pallas
primus mittatur ad urbem mœstam Euandri, id est, ad Pallanteum, quem Pallan-
tē non egentem uirtutis, immo abundantem dies atra, id est, mortis abstulit, &
mersit funere acerbo, id est, immaturo. Aeneas lachrymans ait sic, & recipit gres-
sum ad limina, id est, ad domum, ubi Acetes senior seruabat corpus positum Pal-
lantis exanimi, id est, mortui, qui Acetes ante fuit armiger Euandro Parrhasio.

ij. iij.

al. segnisue

Armiger ante fuit, sed non felicibus aequae
 Tum comes auspicijs charo datus ibat alumno.
 Circum omnis famulumque manus, Troianaque turba,
 Et moestae Iliades crinem de more solutae.
 Ut vero Aeneas foribus sese intulit altis,
 Ingentem gemitum tunsis ad sidera tollunt
 Pectoribus, moestoque immungit regia luctu,
 Ipse caput niuei fultum Pallantis, & ora
 Ut vidit, laeuique patens in pectore vulnus
 Cuspide Ausoniae, lachrymis ita fatur obortis:
 Te ne, inquit, miserande puer, cum laeta veniret,
 Invidit fortuna mihi, ne regna videres
 Nostra: neque ad sedes victor veherere paternas?
 Non haec Euandro de te promissa parenti
 Discedens dederam, cum me complexus euntem
 Mitteret in magnum imperium, metuentisque moneret
 Acreis esse viros, cum dura praelia gente.

¶ Euphrasis.

id est, Arcadi ab oppido Parrhasio, sed tunc, id est, in hoc bello ibat datus comes
 alumno charo, id est, Pallanti, sed auspicijs non aequae foelicibus. Et omnis manus
 famulorum, & turba Troiana, & Iliades foemina solutae crinem moestum de mor-
 re, scilicet patriae, aut propter continuos labores, hi inquam omnes erant circum.
 Ut vero Aeneas intulit sese foribus altis, id est, celsae domui, tollunt ad sidera
 gemitum ingentem tunsis pectoribus more muliebri, & regia immungit luctu
 moesto. Sed ut, i. postquam Aeneas uidit caput fultum puluillo aliquo, & uidit
 ora Pallantis niuei, & uidit vulnus cuspide Ausoniae, id est, Turni, patens in pe-
 ctore laui, id est, glabro fatur ita lachrymis obortis, id est, fluentibus. O puer
 miserande, cum fortuna laeta, id est, prospera ueniret, invidit te mihi, ne ui-
 deres nostra regna, quae mihi uictoria parare incepit, neque tu victor uehe-
 nere ad sedes paternas, id est, ad Euandri conspectum. Ego discedens, id est,
 cum digrederer ab Euandro parente tuo, non dederam illi haec promissa de te,
 scilicet, quod esses mortuus ad illum rediturus, cum, id est, quo tempore comple-
 xus me mitteret in magnum imperium, & metuens filio, moneret Latinos &
 Rutulos esse uiros acres, id est, fortes, & praelia gerenda esse cum gente dura.

Et nunc ille quidem spe multum captus inani
 Fors & vota facit, cumulatque altaria donis.
 Nos iuuenem exanimum, & nil iam caelestibus ullis
 Debentem, vano moesti comitamur honore,
 Infelix nati funus crudele videbis,
 Hi nostri reditus, expectatiq; triumphi:
 Haec mea magna fides, at non Euandre pudendis
 Vulneribus pulsum aspicias: nec sospite dirum
 Optabis nato funus pater, hei mihi quantum
 Praesidium Ausonia, & quantum tu perdis Iule.
 Haec ubi defleuit, tolli miserabile corpus
 Imperat: & toto lectos ex agmine mittit
 Mille viros, qui supremum comitentur honorem
 Inter sintque patris lachrymis, solatia luctus
 Exigua ingentis, misero sed debita patri.
 Haud segnes alij crates, & molle pheretrum
 Arbuteis texunt virgis, & vimine querno,
 Extructosque toros obtentu frondis inumbrant.

¶ Euphrasis.

Et ille quidem captus, i. deceptus nunc spe multum inani, putans filium sospitem, fors, i.
 forte facit uota Dijs, & cumulat donis altaria Deorum pro illius incolumitate.
 Et nos moesti comitamur uano honore, i. qui honor est inanis, iuuenem exanimum, i.
 mortuum, & iam nil debentem ullis caelestibus, i. ad quem nihil iam pertinent
 Dijs superi, cum apud inferos sit. O infelix pater, ad Euandrum apostrophat, tu
 uidebis crudele funus nati. Hi, id est, tales erant nostri reditus, & triumphi ex-
 pectati. Haec est mea fides magna, qui filij sospitatem pollicitus sum. At Euan-
 dre non aspicias natum pulsum, i. uictum vulneribus pudendis, neque tu pater optas
 bis funus dirum, nato sospite, quod, s. fugerit ex acte. Hei mihi quantum praesidium
 Ausonia perdit in Pallante. Ubi, i. postquam Aeneas defleuit haec superiora, impe-
 rat corpus miserabile tolli, id est, erigi, & mittit uiros electos ex toto agmine, i.
 exercitu, qui comitentur honorem supremum, & qui inter sint lachrymis patris.
 appo. solatia exigua luctus ingentis, sed tamen debita patri misero. Alij haud seg-
 nes, i. inuicem festini, texunt ex uirgis arbuteis crates & pheretrum molle, & etiam ex
 vimine querno, & inumbrant, i. tegunt toros extructos obtentu frondis, i. tegmentos.
 ij, iij.

Hic iuuenem agresti sublimem in stramine ponunt,
 Qualem virgineo demessum pollice florem
 Seu mollis violæ, seu languentis hyacinthi,
 Cui neq; fulgor adhuc, necdum sua forma recessit,
 Non iam mater alit tellus, viresq; ministrat.

Tum geminas vestes ostroq; auroq; rigentes

Pompa funebris,

Extulit Aeneas, quas illi læta laborum
 Ipsa suis quondam manibus Sidonia Dido
 Fecerat, & tenui telas discreuerat auro:

Comendatio tacita purpure.

Harum vnam iuueni, supremum mœstus honorem
 Induit: arsurasq; comas obnubit amictu.

Nam nulla melior fuit Sidonia, uel Tyria.

Multaq; præterea Laurentis præmia pugnae
 Aggerat: & longo prædam iubet ordine duci.
 Addit equos, & tela, quibus spoliauerat hostem.
 Vinxerat & post terga manus, quos mitteret umbris
 Inferias, & caeso sparsuros sanguine flammis:
 Indutosq; iubet truncos hostilibus armis

¶ Ecphrasis.

Et hic, id est, in his toris molliter stratis ponunt iuuenem in gramine agresti, quo tori erant strati, iuuenem, dico, qualem florem demessum pollice uirgineo, quia uirgines sunt studiosæ florum. florem, dico, seu uiolæ mollis, seu hyacinthi languentis, id est, marcescentis: cui, id est, a quo nec suus fulgor, nec sua forma, id est, species recessit, & quem mater terra iam non alit, neq; ministrat uires. Tunc Aeneas extulit geminas uestes, id est, duas rigentes ostro & auro, id est, asperas, quas uestes Dido Sidonia, id est, Tyria læta laborum, id est, operis a se laborati suis manibus quondam ipsa fecerat, & discreuerat telas auro tenui, id est, lento & flexibili. Tunc Aeneas mœstus induit iuueni harum uestium unam, appo. honorem supremum, & obnubit, id est, tegit amictu, id est, ueste comas paulo post arsuras. Et præterea aggerat, id est, accumulatur multa præmia, id est, spolia pugnae Laurentis, & iubet prædam duci longo ordine, quia multa & magna erat. Et addit equos & tela, quibus spoliauerat hostem. Præterea Aeneas uinxerat post terga manus uirorum, quos mitteret inferias umbris, id est, quibus Rex Euader Pallatis manibus pareret, quos uiros uinctos, dico, sparsuros flammis, id est, rogi funebres sanguine caeso ex ipsis. Et iubet Aeneas ferre ipsos duces hostium, appo. truncos indutos armis ho-

Ipsos ferre duces, inimicq; nomina figi.
 Ducitur infelix æuo confectus Acetes,
 Pectora nunc fœdans pugnis, nunc unguibus ora:
 Sternitur & toto proiectus corpore terræ.
 Ducunt & Rutulo perfusos sanguine currus,
 Post bellator equus, positus insignibus, Aethon
 It lachrymans, guttisq; humectat grandibus ora.
 Hastam alij, galeamq; ferunt: nam cætera Turnus
 Victor habet, tum mœsta Phalanx, Teucricq; sequuntur,
 Tyrrhenicq; duces, & uersis Arcades armis.
 Postquam omnis longe comitum processerat ordo,
 Substitit Aeneas, gemituq; hæc addidit alto:
 Nos alias hinc ad lachrymas, eademq; horrida belli
 Fata uocant: salue æternum mihi maxime Palla,
 Aeternumq; uale. nec plura effatus, ad altos
 Tendebat muros, gressumq; in castra ferebat.
 Iamq; oratores aderant ex vrbe Latina,

¶ Ecphrasis.

stilibus, id est, similitudines & effigies ducum in morem trophæi, quem in principio huius libri descripsit, & iubet nomina inimica, id est, hostium figi in truncis illis trophæi. Præterea Acetes, quem diximus pedagogum & custodem Palantantis esse, infelix & confectus æuo ducitur in pompa funeris, nunc fœdans, id est, plangens pectora pugnis, & nunc fœdans ora unguibus, qui proiectus toto pectore sternitur terræ, id est, in terram. Ducunt etiã currus perfusos sanguine Rutulo, id est, hostium. Post quæ omnia Aethon equus bellator it lachrymans insignibus positus, id est, sine ornamentis, & humectat ora grandibus guttis, id est, lachrymis. Et alij ferunt hastam & galeam, nam Turnus uictor habet cætera, scilicet baltheum. Tunc, id est, deinde phalax Arcadum mœsta, et Teucric sequuntur, et duces Tyrrheni, & Arcades conuersis armis, id est, non infestis. Postquã ois ordo comitum Pallatis processerat longe, Aeneas substitit, et addidit, id est, dixit hæc, quæ sequuntur, gemitu alto. Eadẽ horrida, id est, crudelia fata belli uocant nos hinc ad alias lachrymas, id est, ad lugendum alios mortuos. Igitur o Palla maxime mihi, id est, opinio mea salue æternum, et uale æternum, id est, semper. Et Aeneas non effatus plura tendebat ad muros altos suæ urbis, quæ pro, id est, ferebat gressum in castra. Et iam oratores aderant ex urbe Latina, id est, Laurolauinio,

Olea indi-
ciū pacis.

Velati ramis oleæ, veniamq; rogantes:
Corpora per campos, ferro quæ fusa iacebant,
Redderet, ac tumulo sineret succedere terræ:
Nullum cum victis certamen, & æthere castis:
Parceret hospitibus quondam, sociisq; vocatis.
Quos bonus Aeneas haud aspernanda precantes:
Prosequitur uenia, & verbis hæc insuper addit;
Quænam vos tanta fortuna indigna Latini
Implicuit bello, qui nos fugiatis amicos?
Pacem ne exanimis, & Martis sorte peremptis
Oratis, equidem & uitis concedere vellem,
Nec ueni, nisi fata locum, sedemq; dedissent:
Nec bellum cum gente gero: Rex nostra reliquit
Hospitia, & Turni potius se credidit armis,
Aequius huic Turnum fuerat se opponere morti,
Si bellum finire manu, si pellere Teucros
Apparat, his decuit mecum concurrere telis.

al. me

al. Marti

¶ Ecphrasis.

Velati ramis oleæ, & rogantes ueniam, id est, pacem uel beneficium, scilicet, ut redderet corpora, quæ iacebant fusa per campos, & sineret succedere terræ, id est, humari. Afferentes illas causas, scilicet, nullum esse certamen cum uictis & castis, id est, carentibus æthere, i. a. i. i. & ut parceret hospitibus suis, & uocatis socijs quodam ante hoc bellum. Quos oratores bonus Aeneas prosequitur ueniam, i. beneficio, quod orabant, quos, dico, precantes non aspernanda, immo factu digna. Et insuper addit hæc, quæ sequuntur, talibus uerbis. O Latini, quæ nam fortuna indigna implicuit uos tanto bello, qui fugiatis nos amicos, i. qui uolumus uobis esse amici. Ne, id est, nunquid uos oratis pacem exanimis, i. mortuis, & peremptis sorte Martis, id est belli fortuna, equidem ego uellem cõcedere, nõ solū mortuis, sed etiam uitis. Nec ueni, id est, uenissim huc, nisi fata dedissent mihi & locum, & sedem. Nec ego gero bellum cum gente Latina, id est, cū populo, quia Rex Latinus prior reliquit nostra hospitia, & potius credidit se armis Turni, quæ n. i. s. Aequius fuerat Turno, opponere se huic morti, quæ populus passus est, quam miseram plebem. Quod si Turnus apparat finire bellū manu, & si pellere Teucros ex Italia, decuit illū cõcurrere mecum his telis, quibus innocēs multitudo est caesa.

Vixet, cui vitam Deus, aut sua dextra dedisset.
Nunc ite, & miseris supponite ciuibus ignem.
Dixerat Aeneas: olli obstupuere silentes,
Conuersiq; oculos inter se, atq; ora tenebant.
Tum senior, semperq; odijs, & crimine Drances
Inferus iuueni Turno, sic ore uicissim
Orsa refert: O fama ingens, ingentior armis
Vir Troiane, quibus cælo te laudibus æquem?
Iustitiæ ne prius mirer, belli ne laborum?
Nos uero hæc patriam grati referemus ad urbem;
Et te, si qua uiam dederit fortuna, Latino
Iungemus Regi: quærat sibi fœdera Turnus.
Quin & fatales murorum attollere moles,
Saxaq; subuectare humeris Troiana iuuabit.
Dixerat hæc: vnoq; omnes eadem ore fremebant;
Bis senos pepigere dies, & pace sequestra
Per syluas Teucris, mistiq; impune Latini
Errauere iugis; ferro sonat alta bipenni

al. &

al. has
al. grates

al. ista

¶ Ecphrasis.

Vixet pro uixisset ex nobis ille, cui Deus, aut sua dextra, i. fortitudo dedisset uiam. Itæ igitur nunc o Latini, & supponite ignem ciuibus miseris. Dixerat Aeneas, sed Latini oratores silentes obstupuerunt, et cõuersi tenebant oculos, et ora inter se i. inuicem se cõspicietes. Tunc Drances senior refert sic orsa, i. uerba ore uicissim, i. ediuerso, qui Drances semper fuit inferus odijs, & crimine iuueni Turno. O Aeneas, uir Troiane, ingens fama, sed ingentior armis, quibus laudibus æquem, id est, æquabo te cælo, ne, id est, nunquid ego prius mirer iustitiæ tuæ san laborum belli: sub. nescio. Nos uero grati referemus hæc tua dicta ad urbem patriam, id est, Lauroluinium, & iungemus te Regi Latino, si qua fortuna dederit uiam. Et Turnus quærat sibi alta fœdera, scilicet, quibus se iungat. Quin & iuuabit nos Latinos attollere moles fatales, & subuectare, id est, uehere humeris saxa murorum Troiæ, id est, condere nouam Troiam. Dixerat Drances, & reliqui omnes fremebant hæc eadem uno ore. Tum pepigere besenos dies nomine induciarū, & sequestra pace, id est, media Teucris & Latini mixti errauere impune, id est, licite per syluas, & in iugis. Et fraxinus alta sonat ferro bipenni,

Fraxinus, evertunt actas ad sydera pinus,
 Robora nec cuneis, & olentem scindere cedrum,
 Nec plaustris cessant vectare gementibus ornos,
 Et iam fama volans tanti prænuntia luctus,
 Euandrum, Euandricq; domos, & mœnia complet:
 Quæ modo victorem Latio Pallanta ferebat,
 Arcades ad portas ruere, & demore vetusto
 Funereas rapuere faces: lucet via longo
 Ordine flammarum & late discriminat agros.
 Contra turba Phrygum veniens plangentia iungit
 Agmina: quæ postquam matres succedere tectis
 Viderunt, mœstam incendunt clamoribus urbem,
 At non Euandrum potis est vis vlla tenere,
 Sed venit in medios: pheretro Pallanta reposito
 Procubuit super, atq; hæret lachrymansq; gemenstq;
 Et via vix tandem voci laxata dolore est:
 Non hæc o Palla dederas promissa parenti,
 Cautius vt sæuo velles te credere Marti.

¶ E p h r a s i s .

Et evertunt pinus actas. i. evertas ad sydera, nec cessant scindere robora cuneis, & cedrum bene olentem, nec cessant vectare ornos arbores plaustris gementibus. i. prænuntio pondere stridentibus, & omnia hæc mortuorum pyræ faciendis. Et iam fama volans, & prænuntia tanti luctus cõplet. i. certiorẽ facit Euandrum, et domos, et mœnia Euandri. i. Pallanteum, quæ fama modo. i. paulo ante ferebat Pallanta victorem Latio. Tunc Arcades ruere ad portas, id est, ruebant, & rapuere faces funereas de more vetusto. Via lucet longo ordine flammarum. i. facium, quas ferebant obuiam funeri procedentes, & uia illa faciũ discriminat. i. diuidit late agros. i. latos agros. Contra. i. eduerso turba Phrygum veniens iungit agmina plagetia, quæ agmina postquã matres uiderunt succedere tectis. i. domibus, incedunt. i. incitant clamoribus urbem mœstam. At ulla uis non est potis, id est, potens tenere Euandrum, sed uenit in medios, & procubuit super Pallantem reposito in pheretro, atq; lachrymas et gemas hæret ori illius. Et tandem uix uia laxata est uoci. i. aperta, & hoc nimio dolore, & dixit. O Palla, tu nõ dederas hæc promissa. i. pmisisti mihi parenti tuo, ut uelles credere. i. cõmittere te cautius. i. prouidentius Marti sauo.

Haud ignarus eram, quantum noua gloria in armis,
 Et prædulce decus primo certamine posset,
 Primitiæ iuuenis miseræ, belliq; propinqui
 Dura rudimenta, & nulli exaudita Deorum
 Vota, precesq; meæ: tuq; o sanctissima coniux
 Felix morte tua, neq; in hunc seruata dolorem,
 Contra ego uiuendo uici mea fata, superstes
 Restarent vt genitor, Troium socia arma secutum
 Obruerent Rutuli telis, animam ipse dedissem,
 Atq; hæc pompa domum me, non Pallanta referret,
 Nec vos arguerim Teucris, nec foedera, nec quas
 Iunximus hospitio dextras: fors ista senectæ
 Debita erat nostræ, quod si immatura manebat
 Mors natum, cæsis Volscorum millibus ante
 Ducentem in Latium Teucros cecidisse iuuabit,
 Quin ego non alio digner te funere Palla,
 Quam pius Aeneas, & quam magni Phryges, & quam

¶ E p h r a s i s .

Quia ego haud eram ignarus, id est, bene sciebam, quantum posset noua gloria. i. incipiens, & prædulce decus in armis in primo maxime certamine, cum homines aliquod decus cupiunt assequi. Sed tu fili iuuenis fuisti primitiæ miseræ, & fuisti rudimenta, id est, principia dura, id est, crudelia belli propinqui. i. quod paratur. Vota etiam & preces meæ nulli Deorum fuerunt exaudita. Et tu o coniux sanctissima fuisti felix morte tua, quia non seruata est in hunc dolorem, quẽ ego sentio. Ego contra uici mea fata uiuendo, ut, scilicet, ego genitor restarem superstes nato, cum prior mori debuissem. Rutuli obruerent, id est, obruere debuissent me secutum arma socia Troium, id est, Troianorum, & dedissem ipse animam tuis telis, & hæc pompa funebris retulisset domum me, non autem filium Pallanta. O Teucris, ego nõ arguerim uos, neq; foedera, quæ uobiscum pepigi, nec dextras quas iunximus hospitio. i. fidem hospitalem, sed ista fors erat debita nostræ senectæ, ut filium sic occisum uiderem. Quod si mors immatura manebat. i. expectabat natum, iuuabit illum cecidisse. i. mortuum fuisse ducentem Teucros in Latium multis millibus Volscorum ante cæsis. Quis o Palla non digner te alio funere, id est, dignum putabo, quam quo pius Aeneas dignatus est te, & quã quo Phryges magni.

Magna trophae. &c.
Versu huc non habet codex uetus, neque sane Virgilianus uideatur.
Vindicta.

Tyrrhenicq; duces, Tyrrhenumq; exercitus omnis;
Magna trophaea ferunt, quos dat tua dextera leto.
Tu quoq; nunc stares immanis truncus in armis,
Esset par aetas, & idem si robur ab annis
Turne, sed infelix Teucros quid demoror armis?
Vadite, & haec memores Regi mandata referte,
Quod vitam moror inuisam, Pallante perempto,
Dextera causa tua est, Turnum gnatoq; patriq;
Quam debere uides; meritis vacat hic tibi solus
Fortunaeq; locus: non vitae gaudia quaero,
Nec fas, sed gnato manes perferre sub imos.

alij, tenebris.

Aurora interea miseris mortalibus almam
Extulerat lucem, referens opera, atq; labores:
Iam pater Aeneas, iam curuo in littore Tarchon
Constituere pyras: huc corpora quisq; tuorum
More tulere patrum; subiectisq; ignibus atris
Conditur in tenebras altum caligine caelum,
Ter circum accensos cincti fulgentibus armis

¶ Ecphrasis.

Et quae quo duces Tyrrheni, et omnis exercitus Tyrrhenorum. Ipsi ferunt magna trophaea illorum, quos tua dextera dat leto. i. interfecisti. Et o Turne, tu quoque stares nunc truncus immanis in armis. i. trophaeum, quale in principio libri descripsimus, si par aetas tuae, et si idem robur fuisset Pallanti ab annis. i. ab aetate. Sed ego infelix quid demoror Teucros ab armis. i. bello gerendo? Igitur o Troiani, uadite, et referte haec mandata Regi uestro. Tua dextera. i. fides et fortitudo est causa, quod Pallante perempto moror. i. detineo uitam inuisam, quam dexteram tuam uides debere Turnum. suum tradere et nato, et patri. Hic solus locus fortuna uacat tibi meritis. i. nihil aliud est, quod possit uirtus tua, uel fortuna praestare. Ego non quero iam gaudia uitae, nec fas est me illa querere, sed quero perferre nato gaudia sub imos manes. Interea, dum haec peragebatur, Aurora extulerat mortalibus lucem almam, referens. i. restituens opera et labores. Et iam pius Aeneas, et Tarchon dux Tyrrhenorum constituere pyras in littore curuo, et quisque tulere huc pro illuc corpora suorum more parentum. Caelum altum conditur. i. obscuratur in tenebras caligine, et hoc ignibus atris subiectis. i. suppositis pyris. Et ipsi cincti armis fulgentibus

al. discurre
rere
Ritus funerum.
alij, Hic

Decurrere rogos: ter moestum funeris ignem
Lustrauere in equis, ululatusq; ore dedere,
Spargitur & tellus lachrymis: sparguntur & arma,
It caelo clamorq; uirum, clangorq; tubarum,
Hinc alij spolia occisis direpta Latinis
Coniiciunt igni galeas, ensesq; decoros,
Frenaq; feruentescq; rotas: pars munera nota
Ipforum clypeos, & non felicia tela,
Multa bouum circa maectantur corpora morti,
Setigerosq; sues, raptasq; ex omnibus agris
Inflamman iugulant pecudes: tum littore toto
Ardentis spectant socios, semiuस्ताq; seruant
Busta, nec auelli possunt, nox humida donec
Inuertit caelum stellis fulgentibus aptum.

Alludit ad
priscum more, solebat enim uino flamas extinguere, priusquam oia igni perissent.
al. ardentibus.
al. euectas

Nec minus & miseri diuersa in parte Latini
Innumeras struxere pyras, & corpora partim
Multa uirum terrae infodiunt, auectaq; partim
Finitimos tollunt in agros, urbiq; remittunt

¶ Ecphrasis.

decurrere ter circum rogos accensos, et ter lustrauere in equis ignem moestum funeris, id est, pyras illas erectas, et dederunt ululatus ore, id est, ululauerunt. Et tellus spargitur lachrymis, id est, impletur, et arma sparguntur etiam lachrymis. Clamor uirum pro uirorum, et clangor tubarum it caelo, id est, in caelum. Alij coniiciunt hinc igni, id est, in ignem glaadios et enses decoros. appo. spolia direpta Latinis occisis, et coniiciunt frena, et rotas feruentes. Et pars iporum coniiciunt munera nota, scilicet, clypeos, et tela non foelicia. i. ab hostibus recepta. Multa quoque bouum corpora maectantur morti, id est, Proserpinae circa mortuorum, scilicet, cadauera, et iugulant in flammis sues setigeros, id est, hirsutos, et iugulant pecudes raptas ex omnibus agris. Tum, id est, deinde spectant socios ardentis in toto littore, ubi posita erat pyra, et seruunt busta semiuस्ता, nec possunt inde auelli, donec nox humida inuertit caelum aptum. i. coniunctum stellis ardentibus. Nec minus. i. similiter Latini miseri struxere pyras innumeras in parte diuersa. i. separata, et partim infodiunt terrae multa corpora uirorum, et tollunt partim alia cadauera auecta in finitimos agros, et remittunt urbi caetera cadauera, quae restabant.

al. stragis

Cætera, confusæq; ingentem cædis aceruum,
 Nec numero, nec honore cremant: tunc vndiq; vasti
 Certatim crebris collucent ignibus agri.
 Tertia lux gelidam cælo dimouerat vmbra:
 Mœrentes altum cinerem, & confusa ruebant
 Ossa focis, tepidoq; onerabant aggere terræ.
 Iam vero in tectis prædiuitis vrbe Latini
 Præcipuus fragor, & longe pars maxima luctus.
 Hic matres, miseræq; nurus, hic chara sororum
 Pectora mœrentum, pueriq; parentibus orbi
 Dirum execrantur bellum, Turniq; Hymenæos:
 Ipsum armis, ipsumq; iubent decernere ferro,
 Qui regnum Italiæ, & primos sibi poscat honores:
 Ingrauat hæc sæuus Drances: solumq; vocari
 Testatur, solum posci in certamina Turnum,
 Multa simul contra varijs sententia dictis
 Pro Turno, & magnum Reginae nomen obumbrat:

¶ Ecphrasis.

¶ cremant ingentem aceruum cædis confusæ, id est, stragem occisorum, nec numero, neque honore, quia occisi a suis agnosci non poterant. Tunc agri vasti undique, id est, ab omni parte collucent crebris ignibus certatim, id est, cum magna omnium contentione. Lux tertia, id est, dies dimouerat cælo umbram gelidam, id est, Solem tertia dies reduxit, & eo die mœrentes, id est, tristes ruebant, id est, eruebant ex focis, id est, pyris cinerem, & ossa confusa, id est, resoluta igni, & onerabant illa aggere tepido terræ, id est, cumulo. Iam vero fragor præcipuus erat in tectis, & in vrbe Latini Regis prædiuitis, & illic erat pars maxima luctus longi. Hic, id est, in vrbe Latini matres & nurus miserae, & pectora chara sororum, id est, sorores mœrentes, & pueri orbi parentibus, qui in bello ceciderant, execrantur dirum bellum, & Hymenæos, id est, nuptias Turni. Et iubent, id est, uolunt ipsum Turnum decernere armis, id est, conferre cum Aenea, qui Turnus poscit sibi regnum Italiæ, & honores primos. Drances, qui fuit orator missus ad Aeneam, sæuus in Turnum ingrauat hæc, et dicit solum Turnum posci in certamina ab Aenea. Multa sententia erat contra uarijs dictis, id est, multi e contrario sentiebant pro Turno simul, & nomen magnum Reginae obumbrat, id est, protegit Turnum.

Cætera,

Multa virum meritis sustentat fama trophæis.
 Hos inter motus medio flagrante tumultu,
 Ecce super mœsti magni Diomedis ab vrbe
 Legati responsa ferunt: nihil omnibus actum
 Tantorum impensis operum, nil dona, nec aurum,
 Nec magnas ualuisse preces: alia arma Latinis
 Quærenda, aut pacem Troiano ab Rege petendum.
 Deficit ingenti luctu Rex ipse Latinus:
 Fatalem Aeneam manifesto numine ferri
 Admonet ira Deum, tumuliq; ante ora recentes.
 Ergo concilium magnum, primosq; suorum
 Imperio accitos alta intra limina cogit.
 Olli conuenere, fluuntq; ad regia plenis
 Tecta uis: sedet in medijs Rex maximus æuo,
 Et primus sceptris haud læta fronte Latinus.

al. magna.

al. petendâ.

Cōsultatio de rebus regni.

sceptris alij ceptis.

¶ Ecphrasis.

¶ multa fama sustentat uirum, id est, Turnum trophæis meritis, id est, uictoribus. Et ecce inter hos motus urbis tumultu medio flagrante, id est, incitato, Legati: quos supra diximus a Latinis & Turno missos, mœsti referunt responsa ab vrbe magna Diomedis, id est, ab Argiripa, & referunt nihil esse actum omnibus impensis tantorum operum, id est, frustra suscepisse legationem, & dona ad illum missa, & aurum & preces magnas nil ualuisse apud Diomedem, qui dixit alia arma, id est, auxilia, quam sua, esse a Latinis quærenda, aut petendum esse pacem a Rege Troiano. Tunc ipse Rex Latinus in tanta rerum perturbatione deficit luctu ingenti, reputans Aeneam fatalem, id est, fati promissum ferri ad Italiæ regnum numine manifesto, & ira Deorum, & tumuli recentes ante ora admonent, id est, in memoriam reducunt Latini, id quod libro septimo putabat Aeneam esse, quem fata Latiniæ maritum promittebant. Ergo Latinus cogit, id est, congregat intra alta limina magnum concilium, q; pro, id est, primos suorum, id est, primores populi accitos, id est, conuocatos suo imperio. Illi, scilicet, primores conuenere, & confluunt ad tecta Regia, id est, domum uis plenis, id est, frequentibus, & Latinus Rex maximus æuo, & primus sceptris, id est, Princeps omnium sedet in medijs, id est, in medio illorum fronte haud læta, immo tristi uultu. Atque hic, id est, in concilio iubet.

kk

Atque hic legatos Aetola ex vrbe remissos,
 Quae referant, fari iubet: & responsa reposcit
 Ordine cuncta suo, tunc facta silentia linguis,
 Et Venulus dicto parens, ita farier inquit:
 Vidimus o ciues Diomedem, Argiuaq; castra;
 Atq; iter emensi casus superauimus omneis,
 Contigimusq; manum, qua concidit Iliia tellus.
 Ille vibem Argyripam patriae cognomine gentis
 Victor Gargani condebat Iapygis agris.
 Postquam introgressi, & coram data copia fandi,
 Munera praefereimus, nomen patriamq; docemus;
 Qui bellum intulerint, quae causa attraxerit Arpos,
 Auditis haec placido sic reddidit ore:
 O fortunatae gentes Saturnia regna,
 Antiqui Ausonii, quae vos fortuna quietos
 Sollicitat: suadetq; ignota laceffere bellar

¶ Euphrasis.

legatos remissos, id est, redeuntes ex urbe Aetola, id est, a Diomede Aetolorum Rege condita, fari, quae responsa referant, & reposcit, id est, petit, ut referant ordine cuncta responsa a Diomede reportata. Tunc silentia facta sunt linguis. Et Venulus princeps legationis parens, id est, obediens dicto Regis inquit, id est, incipit farier, id est, loqui in modum sequentem. O ciues nos vidimus urbem Diomedis, & emensi, id est, peragrantes iter superauimus omnes casus, & contigimus illius manum, qua tellus Iliia concidit, id est, eversa est. Ille condebat Argyripam urbem cognomine gentis patriae in aruis Gargani Iapygis, id est, montis Apuli. Et postquam introgressi sumus, & copia, id est, facultas fandi est nobis data, praefereimus munera, quae ad illum tulimus, & docemus, id est, ostendimus illi & nomen & patriam nostram, & quae causa attraxerit nos Arpos, id est, ad Argyripam, & qui intulerint nobis bellum, quia Troiani. Quibus auditis ille reddidit haec sequentia ore placido. O antiqui Ausonii, id est, Italicae gentes fortunatae. appositivae. regna Saturnia, quasi diceret saeculae saeculum, quo apud vos Saturnus regnavit, quae Fortuna sollicitat vos quietos & suadet laceffere, id est, provocare contra vos bella antehac vobis ignota. Et omitto nunc ea, quae exhausta sunt. i. perpeffa, bello sub altis muris Troiae,

Quicumq; Iliacos ferro violauimus agros
 (Mitto ea, quae muris bellando exhausta sub altis,
 Quos Simois premit ille viros) infanda per orbem
 Supplicia, & scelerum poenas expendimus omnes,
 Vel Priamo misera manus: scit triste Mineruae
 Sydus, & Euboicae cautes, vltorq; Caphareus,
 Militia ex illa diuersum ad littus adacti,
 Atrides Protei Menelaus adusq; columnas
 Exulat, Aetnaeos vidit cyclopas Ulfes:
 Regna Neoptolemi referam: versosq; penates
 Idomenei: Libyco ue habitantes littore Locros:
 Ipse Myceneus magnorum ductor Achium
 Coniugis infandae prima intra limina dextra
 Oppetijt: deuicta Asia subsedit adulter.
 Inuidisse Deos, patrijs vt redditus oris
 Coniugium optatum, & pulchram Calydonam viderem:
 Nunc etiam horribili visu portenta sequuntur:

¶ Euphrasis.

et quos viros Simois ille fluvius Troiae premit. Quicumq; Graeci violauimus ferro agros Iliacos, omnes expendimus, id est, luimus infanda supplicia per orbem, & expendimus poenas scelerum nostrorum, nos dico, manus, id est, gens misera uel pro etiam Priamo. Et hoc ita esse sydus triste Mineruae, id est, Pallas scit, & cautes Euboicae, et Caphareus (promontorium Euboicae, ubi Graeci naufragium passi sunt) vltor scit. Itaq; ex illa militia nos sumus adacti ad littus diuersum, id est, ad diuersas orbis partes, quia Menelaus Atrides, id est, Atridis filius exulat usq; ad columnas Prothet, id est, ad Aegyptum usq; & Ulfes vidit Cyclopas Aetnaeos. i. Siculos, ut in tercio dixit. Et referam ne ego regna Neoptolemi. i. Pyrrhi ab Oreste caesi & penates Idomenei uersos q, ut in eodem tercio dixim, Rex fuit Cretae a suis regno pulsus, et Locros habitates in littore Libyco i. in Africae i. s. Atacis socij fuerunt. Ipse ductor Achium. i. Agamemnon. Mycenarum Rex oppetijt, id est, periit dextra coniugis infandae, i. Clytemnestrae intra prima limina, id est, cum primum est domum ingressus, & adulter subsedit in regno. i. Egyptus deuicta alto ab Agamemnone. Tu uideres. i. futares Deos inuidisse mihi redditus aruis patrijs, & ut uiderem coniugium optatum. i. coniugem, et Calydonam pulchram. Et nunc etiam portenta sequuntur me visu horribili, et socij amisti

kk ij

Et focij amici petierunt æthera pennis,
 Fluminibusq; uagantur aues (heu dira meorum
 Supplicia) & scopulos lacrymosis uocibus implent.
 Hæc adeo ex illo mihi iam speranda fuerunt
 Tempore, cum ferro cœlestia corpora demens
 Appetij, & Veneris uolauit uulnere dextram,
 Ne uero, ne me ad tales impellite pugnas.
 Nec mihi cum Teucris ullum post eruta bellum
 Pergama: nec ueterum memini, latorum malorum.
 Munera quæ patrijs ad me portastis ab oris,
 Vertite ad Aeneam: stetimus tela aspera contra,
 Contulimusq; manus: experto credite, quantus
 In clypeum assurgat, quo turbine torqueat hastam.
 Si duo præterea tales Idæa tulisset
 Terra uiros, ultro Inachias uenisset ad vrbes
 Dardanus, & uersis lugeret Græcia fati.
 Quicquid apud duræ cessatum est mœnia Troiæ,

¶ Ecphrasis.

petierunt æthera. i. facti aues uolauerunt pennis, & uagantur fluminibus. ap-
 positue, heu dira supplicia meorum, & implent scopulos uocibus lacry-
 mosis, id est, flebilibus. Hæc fuerunt mihi speranda, id est, timenda ex illo tem-
 pore, cum ego demens appetij ferro corpora cœlestia, & pro, id est, uulne-
 re uolauit dextram Veneris, quo tempore cum Aenea confluxi, & illa se mihi
 opposuit. Igitur o Latini ne uero impellite me ad tales pugnas, neq; post Pergamam
 eruta est mihi ullum bellum cum Teucris, nec memini, aut lator ueterum malorum,
 id est, nullum gero odium cum illis. Et uertite ad Aeneam munera, quæ
 portastis mihi ab oris patrijs. Iam in bello Troiano stetimus contra illius tela
 aspera, & contulimus cum eo manus, id est, confliximus. Credite mihi ex-
 perto quantus. i. quam magnus assurgat in clypeum, & quo turbine, id est, quo
 impetu torqueat hastam. Præterea si terra Idæa, id est, Troiana tulisset duo,
 id est, duos tales uiros, qualis est Aeneas, Dardanus, id est, Troianus ueni-
 set ultro ad vrbes Inachias, id est, Argiuas bellum inferendo, & Græcia luge-
 ret fati uersis, id est, conuersis & permutatis. Et quicquid, id est, quocunq;
 tempore cessatum est apud mœnia Troiæ duræ, id est, laborosæ: uictoria

Hectoris, Aeneæq; manu uictoria Graium
 Hæsit, & in decimum uestigia rettulit annum.
 Ambo animis, ambo insignes præstantibus armis:
 Hic pietate prior: coeant in fœdera dextræ,
 Quæ datur: ast armis concurrant arma, cauete.
 Et responsa simul, quæ sint, Rex optime Regis
 Audisti, & quæ sit magno sententia bello,
 Vix ea legati, uariuscq; per ora cucurrit
 Ausonidum turbata fremor: ceu saxa morantur
 Cum rapidos amnes, clauso sit gurgite murmur,
 Vicinæq; fremunt ripæ crepitantibus undis.
 Ut primum placati animi, & trepida ora quierunt,
 Præfatus Diuos solio Rex infit ab alto:
 Ante equidem summa de re statuisse Latini
 Et uellem, & fuerat melius, non tempore tali
 Cogere concilium, cum muros obsidet hostis.

¶ Ecphrasis.

Graiorum, hæsit, id est, immorata est manu Hectoris & Aeneæ, & rettulit ue-
 stigia, id est, retrocessit in annum decimum. Ambo Hector & Aeneas insignes
 armis præstantibus, sed hic Aeneas est prior pietate. Quoniam igitur ita est,
 dextræ uestre coeant in fœdera, id est, amicitiam cum Troianis, quæ datur, id
 est, quæcunq; detur occasio fœderis faciendi. Sed cauete arma uestra concu-
 rant cum illorum armis. O Rex optime audisti quæ sint responsa Regis Diome-
 dis, & quæ sit illius sententia gerendo bello cum Teucris. Legati uix subaudi-
 dixerat, et uariis fremor. i. fremitus siue murmur cucurrit per ora turbata Au-
 sonidarum, id est, Latinorum. Et ponit comparisonem dicens: ceu cum saxa
 morantur amnes rapidos, id est, opponuntur ad fluminis impetum, tunc mur-
 mur sit gurgite obiectibus clauso, & undis crepitantibus, id est, sonantibus, ri-
 pæ uicinæ fremunt, id est, sonant undarum collisione ad saxa illa. Ut primum a-
 nimi Latinorum placati sunt, & ora illorum trepida, id est, turbata quierunt,
 Rex præfatus Diuos. i. a Diuis incipiens infit, id est, loqui incipit. O Latini, ego
 uellem, id est, uoluissim uos ante hoc tempus statuisse, id est, deliberesse de re
 summa, id est, republica, & fuerat melius, & non cogere concilium tali tempore
 cum hostis obsidet muros, quo tempore potest pugnandum, quæ concilio decernenda.

Bellum importunum ciues cum gente Deorum,
 Inuictisq; viris gerimus: quos nulla fatigant
 Prælia, nec victi possunt absistere ferro.
 Spem, siquam accitis Aetolum habuistis in armis,
 Ponite, spes sibi quisq;: sed hæc quam angusta, videtis.
 Cætera, qua rerum iaceant percussa ruina,
 Ante oculos, interq; manus sunt omnia vestras:
 Nec quenquam incuso: potuit, quæ plurima virtus
 Esse, fuit: toto certatum est corpore regni.
 Nunc adeo, quæ sit dubiæ sententia menti,
 Expediam, & paucis (animos adhibete) docebo:
 Est antiquus ager Tusco mihi proximus amni,
 Longus in Occasum: fines super vsq; Sicanos.
 Aurunci, Rutuliq; serunt: & vomere duos
 Exercent colles, atq; horum asperrima pascunt:
 Hæc omnis regio, & celsi plaga pinea montis

¶ Ecphrasis.

Nos o ciues gerimus bellum importunum, & difficile cum gente Deorum, id est, cui fauent Di, & ab illis ducunt originem, & cum utris inuictis, quos nulla prælia fatigant, nec uicti. i. etiam cum uincuntur, possunt absistere, id est, cessare a bello. Igitur ponite, id est, deponite spem, siquam spem habuistis in armis Aetholorum, & quisq; sit sibi spes sua, id est, ponat spem in seipso: sed uos uidetis, hæc quam angusta sint, id est, quam angustis in rebus simus. Cætera omnia qua ruina rerum iaceant percussa, id est, prostrata, omnia inquit sunt ante oculos uestros & inter manus uestras. Neque ego incuso quemquam ex uobis, quia in uobis fuit uirtus, id est, fortitudo, quæ potuit esse maxima, & certatum est toto corpore, id est, uiribus regni. Sed ego nunc expediam, id est, declarabo, quæ sententia sit menti dubiæ, id est, deliberanti, & ego docebo uos paucis uerbis. Ideo adhibete mihi animos, id est, animaduertite. Est mihi ager antiquus proximus amni Tusco, id est Tybridis, ager dico longus in Occasum, id est, Occidentem uersus, super usq; ad fines Sicanos, id est, quos Sicani aliquando tenuerunt. Quem agrum Aurunci & Rutuli serunt, id est, colunt, & exercent uomere duos colles, & pascunt asperrima horum. Hæc omnis Regio, quam dixi: & plaga pinea montis celsi cedat amicitia Teucrorum, &

Cedat amicitia Teucrorum: & foederis equas
 Dicamus leges, sociosq; in regna uocemus.
 Confidant, si tantus amor, & moenia condant,
 Sin alios fines, aliamq; capeffere gentem
 Est animus, poscuntq; solo decedere nostro,
 Bis denas Italo texamus robore naueis,
 Seu plures complere ualent: iacet omnis ad undam
 Materies, ipsi numerumq; modumq; carinis
 Præcipiant, nos æra, manus, naualia demus.
 Præterea, qui dicta ferant, & foedera firment
 Centum Oratores prima de gente Latinos,
 Ire placet, pacisq; manu prætere ramos,
 Munera portantes eborisq; auricq; talenta,
 Et sellam regni, trabeamq; insignia nostri.
 Consulite in medium, & rebus succurrite fessis.
 Tum Drances idem infensus, quem gloria Turni

al. possunt

Romanorum insignia.

¶ Ecphrasis.

dicamus, id est, constituamus cum illis leges æquas foederis, & uocemus socios in Regna, & confidant in eo agro, & condant moenia, id est, urbem, si tantus amor, id est, uoluntas est illis condendæ urbis. Sin pro sed si animus est illis capeffere alios fines, id est, aliam regionem, & aliam gentem, & poscunt decedere ex nostro solo, id est, terra, texamus illis, id est, ædificemus bis denas naues, id est, duodecim robore Italo, id est, arboribus nostris, & ædificemus illis plures, si ualent complere plures naues. Quod, quam facile factum sit, ostendit, quia omnis materies, id est, lignum iacet ad undam, id est, prope flumina. Ipsi Troiani præcipiant numerum & modum carinis, id est, quot & quam magnas carinas siue rates uelint, nos demus æra, ex quibus nauium rostra fiant, et demus manus artificum, & reliqua omnia naualia, id est, quæ ad naues pertinent. Præterea placet mihi, centum Oratores Latinos de prima gente. i. de populi primoribus ire ad Troianos, qui ferant dicta. i. sententiam nostram, et qui ferant, confirmet nostra foedera, et placet illos oratores prætere manu ramos pacis. i. oliuæ, ut supra dixit: portantes munera. i. talenta auri et eboris et sellam regni et trabeam. i. insignia nostri regni, quia trabea uestis Regia est. Igitur o ciues consulite in medium. i. in commune, et succurrite rebus fessis, id est, afflictis & angustiis.

k. k. iiij.

AE NE I D O S.

Obliqua inuidia, stimulisq; agitabat amaris,
 Largus opum, & lingua melior, sed frigida bello.
 Dextera, consilijs habitus non futilis autor,
 Seditioe potens; genus huic materna superbum
 Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat.
 Surgit: & his onerat dictis, atq; aggerat iras:
 Rem nulli obscuram, nostrae nec vocis egentem,
 Consulis o bone Rex: cuncti se scire fatentur,
 Quid fortuna serat populi, sed dicere mussant,
 Det libertatem fandi, statusq; remittat,
 Cuius ob auspiciam infaustum, moresq; sinistros
 (Dicam equidem, licet arma mihi, mortemq; minetur)
 Lumina tot cecidisse Ducum, totamq; videmus
 Consedisse urbem luctu, dum Troia tentat
 Castra, fugae fidens, & coelum territat armis.

¶ E p h r a s i s.

Tum Drances surgit, idem infensus, id est, iratus Turno, quem gloria Turni agitabat stimulis amaris, id est, stimulabat inuidia obliqua, id est, non aperte sed ex transuerso detrahente, Drances dico, largus opum, id est, diues, & melior lingua, id est, eloquentia, sed dextera illius erat frigida, id est, ignaua bello, & habitus, id est, habebatur autor non futilis, id est, uanus consilijs, & erat potens seditioe, id est, seditiosus & factiosus. Nobilitas materna dabat huic genus superbum, id est, erat nobilis ex parte matris, & ferebat genus incertum, id est, obscurum de patre. Surgit inquam, & onerat, atque aggerat, id est, accumulatur iras his dictis. O bone Rex tu consulis, id est, in consultationem ponis rem nulli obscuram, neque egentem nostrae uocis, id est, consilij, cuncti enim fatentur se scire, quid fortuna populi tui serat, id est, desideret, sed mussant, id est, quasi murmurando dubitant dicere. Det libertatem fandi, subaudi Turnus, & remittat status, id est, superbiam. Ob auspiciam infaustum, id est, infortunatum, & ob mores sinistros cuius nos uidemus tot lumina Ducum, id est, claros Duces cecidisse, & uidemus totam urbem nostram consedisse, id est, demersam esse luctu, quae facta sunt, dum fidens fugae tentat castra Troia, id est, Troianorum, & territat armis caelum, id est, Troianos, quos Dijs amant fouentq; & interpone per parenthesim, dicam equidem, licet Turnus minetur mihi mortem &

ferat alij, petat.

AE NE I D O S.

Vnum etiam donis istis, quae plurima mitti
 Dardanidis, duciq; iubes, vnum optime Regum
 Adijcias, nec te ullius violentia vincat,
 Quin natam egregio genero, dignisq; Hymenaeis
 Des pater: & pacem hanc aeterno foedere iungas,
 Quod si tantus habet mentes, & pectora terror,
 Ipsum obtestemur, veniamq; oremus ab ipso:
 Cedat ius proprium regi, patriaeq; remittat,
 Quid miseros toties in aperta pericula ciues
 Projicis: o Latio caput horum, & causa malorum:
 Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes
 Turne, simul pacis solum inuiolabile pignus.
 Primus ego, inuisum quem tu tibi fingis, & esse
 Nil moror, en supplex venio, miserere tuorum:
 Pone animos, & pulsus abi: sat funera fusi
 Vidimus, ingentes & desolauimus agros,
 Aut si fama mouet, si tantum pectore robur

alia esse

¶ E p h r a s i s.

arma. Sed o Regum optime adijcias etiam unum donum istis donis, quae dona plurima tu iubes duci Dardanidis, neq; uolentia ullius uincat te, quin tu pater des gnatam genero egregio, id est, Aeneae, & hymenaeis dignis, id est, matrimonio iusto & satis permissis, & iungas hanc pacem foedere aeterno. Quod si tantus terror habet mentes & pectora nostra, obtestemur ipsum Turnum, & oremus uentiam, id est, beneficium ab ipso, scilicet, ut cedat, & remittat ius proprium Regi Latino & patriae. Quid o Turne projicis toties miseros ciues in pericula aperta? Turne dico, caput, id est, origo tantorum malorum. O Turne nulla salus est nobis in bello, sed omnes poscimus te pacem, & simul etiam poscimus te pignus inuiolabile pacis, cedendo, scilicet, Aeneae in uxore ducenda. Ego primus, quem tu fingis esse tibi inuisum, id est, odiosum, & nil moror esse, id est, non multifacio, ego inquam uenio supplex, & oro te, miserere tuorum. Et deponere animos, id est, animosam iracundiam, & pulsus, id est, acie fugatus abi, id est, cede, quia nos fusi in pugna sat uidimus funera nostrorum ciuium, & satis desolauimus agros ingentes, id est, cultoribus spoliati. Aut si fama, id est, gloria mouet te, & si concipis pectore tantum robur, & si Res

Concipis, & si adeo dotalis Regia cordi est,
Aude, atq; aduersum fidens fert pectus in hostem,
Scilicet vt Turno contingat Regia coniux,
Nos animæ viles, inhumata, infletaq; turba
Sternamur campis, etiam tu, si qua tibi vis,
Si patrij quid Martis habes, illum aspice contra,
Qui vocat.

al. Qui so-
lus solum
uocat in-
certamina
Turni.
Turni, alij
Turno

Talibus exarsit dictis violentia Turni.
Dat gemitum, rumpitq; has imo pectore voces:
Larga quidem semper Drance tibi copia fandi,
Tunc cum bella manus poscunt, patribusq; vocatis
Primus ades; sed non replenda est curia verbis,
Quæ tuto tibi magna volant, dum distinet hostem.
Agger murorum, nec inundant sanguine fossæ.
Proinde tona eloquio, solitum tibi: meq; timoris
Argue tu Drance, tot quando stragis acervos
Teucrorum tua dextra dedit, passimq; trophæis.

¶ E p h r a s i s.

gia dotalis adeo est tibi cordi, id est, placet tibi, aude, atq; fidens fer pectus, id est, impetum in hostem aduersum, id est, oppositum. Scilicet, id est, certe sed cum ironia, ut Regia coniux, id est, Lauinia filia Regis contingat tibi, id est, sit coniux tua, nos animæ viles, id est, parui precij, & turba inhumata & inflecta sternamur campis, id est, per campos. Idcirco tu aspice illum, id est, Aeneam, qui uenit contra te, & hoc si qua uis est tibi, & si habes aliquid Martis. Violentia Turni exarsit talibus dictis, & dat gemitum, id est, gemit, & rumpit, id est, emittit has uoces, id est, uerba ex imo pectore. O Drance, copia fandi tunc est tibi larga, cum bella poscunt manus, id est, pugnam, & primus ades, id est, uenis uocatis patribus, id est, senatoribus, sed curia, id est, locus ubi sunt senatores, non est replenda uerbis sed rebus subaudi, quæ uerba uolant tibi tuto, dum agger murorum distinet, id est, separat hostem, et fossæ muris prætentæ nō inundant sanguine nostrorum ciuium atq; hostium. Proinde tu o Drance tona eloquio, id est, oratione, solitum, id est, res consuetæ tibi, & argue me timoris, quando pro quia tua dextra dedit tot acervos stragis Teucrorum, & passim dextra tua dedit, id est, fecit cæpos insignes trophæis, cū ironia hæc sunt proferenda.

alij agros.

Insignis campos, possit quid uiuida uirtus,
Experire licet: nec longe scilicet hostes
Quærendi nobis, circum stant vndiq; muros.
Imus in aduersos: quid cessas? an tibi Mauors
Ventosa in lingua, pedibusq; fugacibus istis
Semper erit?
Pulsus ego: aut quisquam merito scædissime pulsum
Arguet, Iliaco tumidum qui crescere Tybrim
Sanguine, & Euandri totam cum stirpe videbit
Procubuisse domum, atq; exutos Arcadas armis?
Haud ita me experti Bitias, & Pandarus ingens:
Et quos mille die victos sub Tartara misi
Inclusus muris, hostiliq; aggere septus,
Nulla salus bellor' capiti cane talia demens
Dardanio, rebusq; tuis: proinde omnia magno
Ne cessa turbare metu, atq; extollere vires

¶ E p h r a s i s.

Licet, id est, potestas tibi est, experiare, id est, ut experiaris quid uirtus uiuida possit, id est, fortitudo. Nec hostes Troiani sunt nobis longe quærendi, quoniam undiq; circumstant muros nostros. Imus, id est, uis ne eamus in aduersos? quid cessas? subaudi ire, an Mauors, id est, bellum semper erit tibi in lingua uentosa, id est, uana, & in istis tuis pedibus fugacibus præ nimio timore? Pulsus ego, id est, fugatus sum: ut tu dicis. O Drance scædissime, quisquam arguet me pulsum, qui uidebit Tybrim tumidum sanguine Iliaco, id est, Troianorum cresceret & qui uidebit totam domum Euandri procubuisse cum stirpe: propter Euandri filium Pallanta interfectum, & qui uidebit Arcadas illius comites exutos armis, id est, spoliatos? Bitias & Pandarus ingens, de quibus libro nono dixit, quomodo sunt a Turno interfecti, & illi, quos ego uictor mille misi sub Tartara, id est, interfeci, non ita experti sunt me, quemadmodum tu dicis, quod feci inclusus muris Troianorum, & septus aggere, id est, fossa hostili. Nulla salus est in bello? Sed tu demens cane, id est, ominare talia capiti Dardanio, id est, Aeneæ hosti nostro, & tuis rebus. Proinde ne cessa turbare omnia magno metu, atque extollere uires gentis bis uictæ, id est, Troianorum, qui uicti sunt bis, semel sub Laomedonte, atque iterum sub Priamo.

Gentis bis victæ: contra premere arma Latini,
 Nunc & Myrmidonum proceres Phrygia arma tremiscunt,
 Nunc & Tydides, & Larissæus Achilles:
 Annis & Adriacas retro fugit Aufidus vndas,
 Vel cum se pauidum contra mea iurgia fingit,
 Artificis scelus, & formidine crimen acerbat:
 Nunquam animam talem dextra hac (absiste moueri.)
 Amittes, habitet tecum, & sit pectore in isto.
 Nunc ad te, & tua magne pater consulta reuertor:
 Si nullam nostris vltra spem ponis in armis,
 Si tam deserti sumus; & semel agmine verso
 Funditus occidimus, nec habet fortuna regressum:
 Oremus pacem & dextras tendamus inermes.
 Quamquam o si solitæ quicquam virtutis adesset,
 Ille mihi ante alios, fortunatusq; laborum,
 Egregiusq; animi, qui nequid tale videret,

De Meze-
tio loqui-
tur.

¶ Ecphrasis.

Et contrario ne cesses premere, id est, suppressere arma Latini principis nostri.
 Sed ex sententia tua proceres Myrmidonum, id est, Græcorum, & Tydides,
 id est, Diomedes, & Achilles Larissæus a Larissa urbe Thessaliæ cognomina-
 tus, tremiscunt, id est, timent arma Phrygia, id est, Troianos, quod est con-
 tra naturam: Et Aufidus annis fluius Apulie fugit retro undas Adriaticas,
 id est, maris Adriatici, quod etiam contra naturam est, cum in ipsum defluat.
 Vel etiam cum iactat se pauidum contra mea iurgia, id est, fingit se timere,
 & acerbat crimen formidine ficta, & interponit per parenthesis. O scelus
 artificis. Tu o Drance nunquam amittes talem animam, id est, peribis sub hac
 dextra, id est, mea. Ideo absiste, id est, cessa & noli moueri, sed anima tua
 habitet tecum, & sit in isto pectore, id est tuo, ac si dicat, quod ad me attinet,
 uluc. Nunc o magne pater reuertor ad te, & ad tua consulta, id est, consultas
 tionem. Si tu nullam spem ponis vltra in nostris armis, & si tam deserti
 sumus, & occidimus funditus, id est, penitus agmine, id est, exercitu nostro
 semel verso, id est, fugato, nec fortuna nostra habet regressum: oremus pacem
 ab Aenea, & tendamus dextras inermes: quod uicini consueverunt facere. Quan-
 quam o si, i. utinam adesset quicquam virtutis solitæ. Ille iudicatur a me fortunatus.

Procubuit moriens, & humum semel ore momordit,
 Sin & opes nobis, & adhuc intacta iuuentus,
 Auxilioq; vrbes Italæ, populiq; supersunt:
 Sin & Troianis cum multa gloria venit
 Sanguine: sunt illis sua funera, parq; per omnes
 Tempestas: cur indecores in limine primo
 Deficimus: cur ante tubam tremor occupat artus?
 Multa dies, variusq; labor mutabilis æui
 Rettulit in melius: multos alterna reuisens
 Lusit, & solido rursus fortuna locauit,
 Non erit auxilio nobis Aetolus, & Arpi:
 At Messapus erit, felixq; Tolumnius, & quos
 Tot populi misere duces: nec parua sequetur
 Gloria delectos Latio, & Laurentibus agris.
 Est & Volscorum egregia de gente Camilla,
 Agmen agens equitum, & florentis ære cateruas.

al. sunt q;

alij. Agme
na

¶ Ecphrasis.

laborum, id est, in laboribus, & egregius animi, qui moriens procubuit, ne ui-
 deret aliquid tale, quale ego uideo, & qui moriens momordit semel humum ore.
 Nunquid uero opes non sunt nobis, id est, uires? & iuuentus adhuc intacta. i.
 integra? & vrbes & populi Italiæ supersunt nobis auxilio? Sin pro sed si gloria
 uictoriæ uenit Troianis cum multo sanguine, & sua funera sunt illis, & tem-
 pestas, id est, iactura est par per omnes, id est, per utrumq; populum, cur nos
 indecores, id est, in gloriæ deficimus in primo limine, id est, principio belli? &
 cur tremor occupat artus ante tubam, id est, prælij congressum. Quia dies,
 id est, tempus & labor æui mutabilis rettulit, id est, restituit multa in melius,
 & fortuna alterna reuisens multos lusit illos, & rursus locauit illos in solido,
 id est, stabiliuit illos. Et si Aetolus, id est, Diomedes, & Arpi, id est, ciuitas
 quam in Italia fundauit, non erunt nobis auxilio. At Messapus Neptuni filius,
 & Tolumnius scælix, & duces, quos tot populi misere, erunt nobis auxilio. Nec
 parua gloria uictoriæ sequetur duces illos delectos ex Latio, id est, Italia, &
 pro, id est, ex agris Laurentibus, qui sunt Latij populi antiquissimi. Præterea
 est & nobis Camilla dux, & princeps de egregia gente Volscorum, agens. i. du-
 cens agmen equitum, & cateruas. i. cohortes florentes ære, id est, armatas, & in

Quod si me solum Teucri in certamina poscunt;
 Idque placet, tantumque bonis communibus obisto;
 Non adeo has exosa manus victoria fugit,
 Ut tanta quicquam pro spe tentare recusem,
 Ibo animis contra, vel magnum præstet Achillem;
 Factaque Vulcani manibus paria induat arma
 Ille licet; vobis animam hanc, soceroque Latino
 Turnus ego, haud ulli veterum virtute secundus,
 Deuoueo solum Aeneas vocat: & vocet, oro:
 Nec Drances potius, siue est hæc ira Deorum,
 Morte luat: siue est virtus, & gloria, tollat,
 Illi hæc inter dubijs de rebus agebant
 Certantes; castra Aeneas, aciemque mouebat,
 Nuntius ingenti per regia tecta tumultu
 Ecce ruit; magnisque urbem terroribus implet:
 Instructos acie Tyberino a flumine Teucros,
 Tyrrenamque manum totis descendere campis.

Petitum
 a Roma
 na histo-
 ria de for-
 mis deuou-
 uendi.
 Expeditio
 Aeneæ.

¶ Ecphrasis.

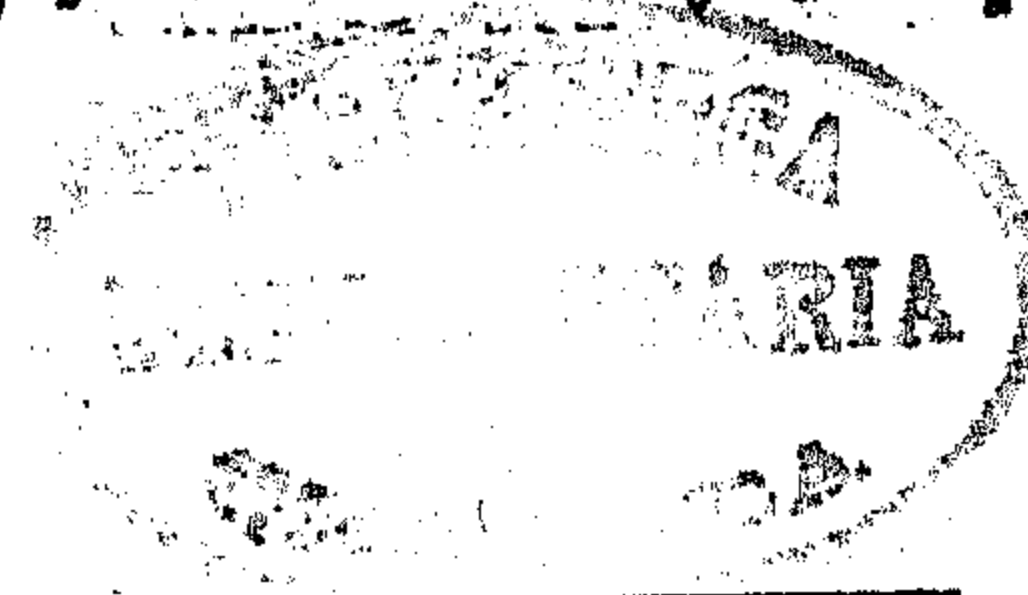
armis splendentes. Quod. i. sed si Teucri poscunt in certamina me solum, id est, singulararem, & id placet utrique populo, & ego tantum obisto bonis communibus, id est, reipublica: victoria exosa has manus meas non adeo fugit, ut recusem tentare quicquam pro tanta spe, quanta uictori proposita est. Itaque ego ibo contra illum, uel pro quamuis præstet, id est, excellat magnum Achillem animis, id est, animositate, & licet ille induat arma paria, id est, similia armis Achillis, facta manibus Vulcani. Ego Turnus deuoueo uobis o Laurentes, et Latino socero hanc animam, scilicet, meam, Turnus dico, nulli secundus, id est, primus uirtute ueterum, id est, maiorum meorum. Aeneas uocat me solum, & ego oro, id est, opto me solum uocet, nec Drances, potius quam ego, luat morte, id est, persoluat, siue hæc est ira Deorum, siue est uirtus & gloria, tollat. Illi. i. Turnus & Drances cum reliquo populo certantes agebant inter se, id est, deliberabant de rebus dubijs, sed Aeneas mouebat castra atque aciem in urbem. Et ecce nuntius ruit, id est, celer uenit per tecta Regia tumultu ingenti, & implet totam urbem magnis terroribus, nuntians Teucros instructos acie, id est, exercitu, & manum Tyrrenam, id est, Tyrrenorum descendere totis campis a flumine Ty-

Extemplo turbati animi, concussaque vulgi
 Pectora, & arreptæ stimulis haud mollibus iræ.
 Arma manu trepidi poscunt, fremit arma iuuentus;
 Flent mœsti, mussantque patres, hic undique clamor
 Dissensu magnus vario se tollit in auras:
 Haud secus atque alto in luco cum forte cateruæ
 Confedere auium; piscoso ue amne Padusæ
 Dant sonitum rauci per stagna loquacia cygni:
 Imo ait o ciues arrepto tempore Turnus
 Cogite concilium, & pacem laudate sedentes,
 Illi armis in regna ruunt, nec plura locutus
 Corripuit sese, & tectis citus extulit altis.
 Tu Voluse armari Volscorum edice manipulis:
 Duc, ait, & Rutulos equites; Messapus in armis,
 Et cum fratre Coras latis diffundite campis.

¶ Ecphrasis.

berino. Extemplo, id est, statim animi Laurentum turbati sunt, et pectora uulgi sunt concussa, & iræ sunt arreptæ, id est, excitatæ stimulis haud mollibus, id est, duris. Tunc trepidi poscunt arma manu, id est, ad manum, & iuuentus fremit, id est, cum fremitu petit arma. Patres, id est, senatores mœsti flent, & mussant, id est, murmurant. Hic. i. tunc clamor magnus tollit se ad auras undique, id est, ab utraque parte dissensu uario sententiarum. Deinde ponit comparisonem dicens: haud secus, id est, non aliter, atque pro quam cateruæ auium, cum confedere in luco alto, uel cum cygni rauci, id est, canori dant sonitum per stagna loquacia, id est, sonantia & hoc in amne, id est, aqua Padusæ, quod est Padi fluentum, piscoso. Tunc Turnus ait, immo o ciues cogite. i. concludite concilium tempore arrepto, & uos sedentes laudate pacem, cum tempus arma petat. Illi. i. Troiani ruunt in regna armis. i. impetum armati faciunt, ut regnent. Et Turnus non locutus plura corripuit, sese & citus extulit sese tectis, id est, ex aula, ubi erant congregati patres, & ait. Tu o Voluse, dux hic erat, edice, id est, quasi per edictum magistratus denuncia manipulis Volscorum, armari, id est, ut armentur, & duc equites Rutulos in pugnam, & Messapus, id est, o Messape, & o Coras cum fratre tuo Catillo diffundite equites in armis. i. armatos in campis latis. Pars militum ferment. i. muniant aditus, id est, introitus urbis, & capebant tures,

Non teme-
 re dixit
 manipu-
 los. q. a. an-
 tigs. mos
 fuit uti
 manipulis
 pro uexil-
 lis.

AENEIDOS.

Pars aditus vrbis firment, turesc̄ capessant,
 Cætera, qua iulso, mecum manus inferat arma,
 Ilicet in muros tota discurretur vrbe,
 Concilium ipse pater, & magna incepta Latinus:
 Deserit, ac tristi turbatus tempore differt:
 Multa; se inculat, qui non acceperit ultro
 Dardanum Aenean generumq; adsciuerit vrbi,
 Præfodiunt alij portas, aut saxa, sudesq;
 Subuectant: bello dat signum rauca cruentum
 Buccina; tunc muros varios varia cinxere corona.
 Matronæ, pueriq; vocat labor vltimus omnes.
 Nec non ad templum, summasq; ad Palladis arces:
 Subuehitur magna matrum Regina caterua,
 Dona ferens: iuxtaq; comes Lauinia virgo
 Causa mali tanti, atq; oculos deiecta decoros.
 Succedunt matres, & templum thure vaporant,
 Et mæstas alto fundunt de limine voces:
 Armipotens belli præses, Tritonia virgo.

¶ Ephrasis.

il est, vrbis propugnacula. Cætera manus, id est, exercitus inferat arma mecum, qua iulso, id est, iussero. Ilicet, id est, statim discurretur, id est, omnes discurrent in muros tota ex vrbe. Ipse pater Latinus deserit concilium & magna incepta, id est, quod instituerat facere, & turbatus tempore tristi differt illa incepta, & inculat se multa, id est, multum, quippe qui non acceperit ultro Aeneam Dardanum, & adsciuerit, id est, aduocauerit illum generum vrbi suæ. Alij præfodiunt portas, id est, fossas portis prætendunt, aut subiiciunt saxa & sudes, id est, hastas, & buccina rauca dat signum cruentum bello. Tum, id est, præterea matronæ et pueri cinxere muros varios corona varia, quæ vltimus labor, id est, necessitas uocat omnes. Nec non, id est, præterea Regina, scilicet Amata ferens dona subuehitur ad templum, id est, ad summas arces Palladis, & hoc magna caterua matrum comitantur illam, et Lauinia uirgo comes iuxta matrem deiecta, id est, habens deiectos oculos decoros, Lauinia dico, appositiuè, causa tanti mali. Matres succedunt, id est, intrant, & uaporant templum thure incenso & fumigante, & de limine alto templi fundunt uoces mæstas. O Tritonia, id est, O Pallas uirgo armipotens, &

Frangere

LIBER XI.

Fo, cclxv.

Frangere manu telum Phrygij prædonis, & ipsum
 Pronum sterne solo, portisq; effunde sub altis.
 Cingitur ipse furens certatim in prælia Turnus,
 Iamq; adeo rutilum thoraca indutus, ahenis
 Horrebat squamis, surasq; incluserat auro
 Tempora nudus adhuc, lateriq; accinxerat ensem,
 Fulgebatq; alta decurrens aureus arce:
 Exultatq; animis, & spe iam præcipit hostem:
 Qualis ubi abruptis fugit præsepia uinculis
 Tandem liber equus, campoq; potitus aperto;
 Aut ille in pastus, armenta q; tendit equarum,
 Aut assuetus aquæ perfundi flumine noto
 Emicat, arrectisq; fremitu ceruicibus alte
 Luxurians, luduntq; iubæ per colla per armos,
 Obuia cui Volsorum acie comitante Camilla
 Occurrit, portisq; ab equo Regina sub ipsis
 Desiluit, quam tota cohors imitata relicta.

alij, Rutu-
luna.

¶ Ephrasis.

præses belli, quod est idem, frange manu tua telum prædonis Phrygij, id est, Aeneæ, qui uenit rapturus res nostras, & sterne illum pronum solo, id est, in terra, & effunde, id est, deice illum sub altis portis, id est, ante portas urbis. Ipse eduerso Turno fures cingitur, id est, parat se in prælia, & ipse indutus id est, armatus Thoraca, id est, thoracem rutilum, id est, splendens squamis ahenis, aut rutulum, id est, patrium, horrebat, id est, terribilis uidebatur, et ipse adhuc nudus tempora, id est, non dum habes caput armatum incluserat suras auro, id est, aureis tibialibus, & accinxerat ensem lateri. Et ipse aureus, id est, armis aureis indutus fulgebat decurrens ab arce alta, & exultat animis, id est, animositate, & præcipit, id est, præoccupat hostem Aeneam spe, id est, cogitatione. Qualis equus liber, id est, solutus tandem, id est, post multum tempus ubi fugit uinculis, quibus erat ligatus, abruptis, et potitus est campo aperto. Ille, inquam, equus sic liber & solutus impastus, aut tendit in armenta equarum, ubi pascitur gregatim, aut assuetus perfundi, id est, lauari in flumine noto aquæ, emicat, id est, exultat, & luxurians alte fremit, id est, hinnit, ceruicibus arrectis, id est, erectis, et iubæ ludunt, id est, mouetur per colla & per armos. Cui Turno camilla obuia occurrit acie Volsorum comitante. Et Regina Camilla desiluit ab equo sub ipsis portis, id est, ante ipsas urbis portas, quam Camillam tota cohors imitata defluxit, id est, descendit.

ll.

Ad terram defluxit equis: tum talia fatur:
 Turne, sui merito siqua est fiducia forti,
 Audeo, & Aeneadam promitto occurrere turmae:
 Solaq; Tyrrhenos equites ire obuia contra,
 Me sine prima manu tentare pericula belli:
 Tu pedes ad muros subsiste, & moenia serua.
 Turnus ad haec oculos horrenda in uirgine fixus:
 O decus Italiae uirgo, quas dicere grates,
 Quas uere ferre parem: sed nunc (est omnia quando
 Iste animus supra) mecum partire laborem,
 Aeneas (ut fama fidem, missiq; reportant
 Exploratores) equitum leuia improbus arma
 Praemisit, quaterent campos; ipse ardua montis
 Per deserta iugo properans aduenat ad urbem,
 Furta paro belli conuexo in tramite syluae,
 Ut biuias armato obsidam milite fauces,
 Tu Tyrrhenum equitem collatis excipe signis:

¶ Ecphrasis.

ad terram ex equis relictis, quemadmodum & Camilla, tunc talia fatur. Turne, si aliqua fiducia est forti merito sui, id est, propter experientiam, ego audeo, & promitto me occurrere turmae Aeneadam, id est, Troianorum, ego sola audeo ire obuia contra equites Tyrrhenos. Et sine, id est, permittite me tentare manu prima pericula belli, & tu o Turne subsiste pedes ad muros, & pro id est, serua moenia. i. urbem. Turnus fixus oculos ad haec uerba in uirgine horrenda, id est, ueneranda subaudi inquit. O uirgo decus Italiae, quas grates, id est, gratias parem dicere, & quam gratiam parem referre tibi. Sed nunc partire mecum labore belli gerendi, quando pro quoniam iste tuus animus excellit, & est supra omnia. Ut fama est, & exploratores missi a me reportant fidem. i. rei certitudinem, Aeneas improbus praemisit leuia arma equitum, id est, equites leuis armaturae, ut quaterent campos, & excursions facerent. Et ipse properans, uel superans iugo aduenat. i. accedit ad urbem per deserta ardua montis. Ego paro. i. disponere statuo furta belli. i. insidias in tramite syluae, per quam uenturus est, conuexo. i. curuo, ita ut ego obsidam. i. occupem biuias fauces. s. uallis, armato milite, id est, militibus. Tu o Camilla excipe equitem Tyrrhenum. i. equites collatis signis. i. coersata pugna.

Tecum acer Messapus erit: turmaeque Latinae,
 Tyburtiq; manus: Ducis & tu concipe curam.
 Sic ait: & paribus Messapum in praelia dictis
 Hortatur, sociosque duces: & pergit in hostem.
 Est curuo anfractu uallis, accommoda fraudi,
 Armorumque dolis, quam densis frondibus atrum
 Urget utrinque latus, tenuis quo semita ducit,
 Angustaeque ferunt fauces, aditusque maligni.
 Hanc super in speculis, summoque in vertice montis
 Planities ignota iacet, tutique receptus,
 Seu dextra, laeuaque uelis occurrere pugnae,
 Siue instare iugis, & grandia uolueresaxa.
 Hic iuuenis nota fertur regione viarum,
 Arripuitque locum, & syluis insedit iniquis.
 Velocem interea superis in sedibus Opim,
 Unam ex uirginibus socijs, sacraque caterua
 Compellabat, & has tristeis Latonia uoces

al. ualles

al. qua

al. concurs
 vere.

De ortu et
 educatione
 Camille

¶ Ecphrasis.

Messapus Neptuni filius, & Latinae turmae. i. equites Latini, & manus. i. exercitus Tyburti Ducis erit tecum in pugna, & tu cum illis concipe curam Ducis. Turnus ait sic, & hortatur Messapum in praelia paribus. i. similibus dictis, hoc est, qualibus est Camilla hortatus, et hortatur reliquos duces socios, et ipse pergit in hostes, qui cum Aenea uenturi erant. Deinde describit locum ubi Turnus parauit insidias aduenienti Aeneae, dicens. Vallis accommoda, id est, apta fraudi, id est, insidijs, & dolis armorum, quod idem est, est in anfractu curuo. i. in secessu, quam uallem utrinque. i. ab utraque parte latus atrum, id est, umbrosam frondibus arborum urget. i. premit & continet: quo, id est, in quam uallem tenuis semita ducit, & aditus maligni ducunt. Planities, id est, campus, ignota iacet super haec ualle in summo uertice montis, et recessus etiam tuti iacet illic, siue tu uelis occurrere dextra parte, aut laua. i. sinistra pugnae. siue instare iugis. i. ascendere iuga montium, et uolueres. i. deicere inde saxa grandia. Iuuenis. i. Turnus fertur huc. i. illuc regione uiarum sibi nota iam pridem, & arripuit locum, id est, occupauit, & insedit syluis iniquis. i. in quibus iniqua futura erat pugna. Interea, dum haec fiebant, Latonia. i. Diana compellabat, id est, alloquebatur Opim Nympham unam ex uirginibus socijs, & ex caterua illi sacra.

Causa cur
amavit Dia
na Camillā

Ore dabat: graditur bellum ad crudele camilla,
O virgo, & nostris nequicquam cingitur armis,
Chara mihi ante alias: neque enim nouus iste Dianæ
Venit amor, subitaque animum dulcedine mouit,
Pulsus ob inuidiam regno, viresque superbas
Priuerno antiqua Metabus, cum excederet vrbe,
Infantem fugiens media inter praelia belli
Sustulit exilio comitem, matrisque vocauit
Nomine Casmillæ mutilata parte Camillam,
Ipse sinu præ se portans iuga longa petebat
Solorum nemorum: tela vndique saeva premebant;
Et circumfuso volitabant milite Volsci.
Ecce fugæ medio summis Amasenus abundans
Spumabat ripis, tantus se nubibus humber
Ruperat: ille innare parans infantis amore
Tardatur, charoque oneri timet, omnia secum
Versanti subito, vix hæc sententia sedit:

¶ Ecphrasis.

ore dabat ore. i. dicebat has uoces tristes. O uirgo, Camilla graditur. i. proficiscitur ad bellum crudele, & cingitur nequicquam. i. frustra, quia peritura est, nostris armis. i. uenatorijs. Camilla, dico, chara mihi ante oēs alias meas comites. Nec enim amor iste uenit Diane. i. mihi nouus. i. nunc, neque amor iste mouet animum, ut illā amē dulcedine subita. Et narrat ex quo tempore illam amare cœperit. Metabus Camillæ pater pulsus ex regno suo, hoc est, Priuerno urbe antiqua, & hoc ob inuidiam, & uires illius superbas, cum excederet ex urbe Priuerno fugiens Metabus sustulit inter media praelia Camillā comitē exilio, & uocauit illam Camillā nomine matris Casmillæ mutata parte. i. detracta littera. s. Ipse Metabus portans illā præ se sinu petebat iuga longa. i. montes nemorum solorum. i. syluarū, & tela saeva insequentium premebant. ut illū undique: & Volsci populi, quorum erat Rex, uolitabant in illū, milite circumfuso. i. militibus ab omni parte missis. Et ecce Amasenus Italiae fluius abundans in medio fugæ Metabi spumabat in summis ripis, tantus imber ruperat se. i. eruperat ex nubibus. Tum ille. s. Metabus parans innare, id est, natatu flumen traicere, tardatur amore infantis, id est, filiae Camillæ, & timet non sibi, sed oneri charo. i. filiae. Et uix tandem hæc sententia sedit. i. placuit illi.

Telum immane, manu valida quod forte gerebat
Bellator, solidum nodis, & robore cocto;
Huic natam, libro, & syluestri subere clausam
Implicat, atque habilem mediæ circumligat hastæ;
Quam dextra ingenti librans ita ad æthera fatur:
Alma tibi hanc nemorum cultrix. Latonia virgo
Ipse pater famulam uoueo: tua prima per auras
Tela tenens supplex hostem fugit: accipe testor
Diuam tuam, quæ nunc dubijs committitur auris,
Dixit: & adducto contortum hastile lacerto
Immittit: sonuere undæ; rapidum super amnem
Infelix fugit in iaculo stridente Camilla.

At Metabus magna propius iam urgente caterua:
Dat sese fluuiio; atque hastam cum uirgine victor
Gramineo domum Triuiæ de cespite vellit,
Non illum tectis ullæ, non moenibus vrbes
Accepere; neque ipse manus feritate dedisset:
Pastorum & solis exegit montibus æuam.

¶ Ecphrasis.

Telum immane. i. maximum erat illi, quod ipse bellator forte gerebat manu ualida. da, telum, dico, solidum, id est, graue nodis, & robore cocto, id est, antiquo. Et implicat natam huic telo clausam libro, id est, cortice, & subere syluestri, quod idem est, & circumligat illā habile, id est, parua mediæ hastæ. Quam hastam Metabus librans dextra ingenti. fatur, id est, loquitur ita ad æthera. O alma uirgo Latonia cultrix nemorum, quia uenationis præses, ego ipse pater, qui ius habeo in filiam, uoueo tibi hanc. Illa prima tenens per auras tua tela, supplex tibi fugit hostem. Igitur o Diua accipe tuā. i. tibi deuotā, quæ nunc committitur auris dubijs. i. periculosis. Dixit Metabus, et immitit. i. iaculatur hastile lacerto adducto more iaculātū. Tunc undæ sonuerunt super amnē rapidū, et Camilla infelix, hoc ad instatē mortē refertur, fugit in iaculo stridente. i. cū stridore misso. At Metabus dat sese fluuiio caterua magna urgente illū propius. i. propinquius, & ille uictor. i. uoti cōpos uellit de cespite gramineo hastā cū uirgine. appo. donum Triuiæ. i. Diane. Sed non ullæ. i. nullæ urbes accepere illū tectis, aut moenibus, neque ipse dedisset manus feritate, usque adeo ferox erat, & exegit æuam. i. iuxit in solis montibus. i. solitudine pastorū.

ll. ij.

Hic natam in dumis, interq; horrentia lustra
Armentalis equæ mammis, & lacte ferino
Nutribat, teneris immulgens ubera labris:
Vtq; pedum primis infans vestigia plantis
Institerat, iaculo palmas oneravit acuto,
Spiculacq; ex humero parvæ suspendit, & arcum
Pro crinali auro, pro longæ tegmine pallæ
Tigridis exuviæ per dorsum a vertice pendent,
Tela manu iam tum tenera puerilia torfit:
Et fundam tereti circum caput egit habena,
Strymoniamq; gruem, aut album deiecit olorem.

Multæ illam frustra Tyrrhena per oppida matres
Optauere nurum: sola contenta Diana
Aeternum telorum, & virginitatis amorem
Intemerata colit, vellem haud correpta fuisset
Militia tali, conata laceffere Teucros:
Chara mihi, comitumq; foret nunc vna mearum,
Verum age, quandoquidem fatis vrgetur acerbis,

¶ E p h r a s i s.

Et ille nutribat natam hic, id est, in syluis mammis equæ armentalis, & lacte ferino, immulgens ubera labris teneris, & hoc in dumis, & inter lustra horrentia. Et ut .i. posteaquam infans institerat uestigia primis plantis pedum, oneravit palmas laculis acutis, & suspendit spicula .i. sagittas ex humero illius parvæ, et suspendit arcum pro auro crinali .i. loco illius auri, quo crines in nodum colliguntur, & exuviæ tigridis .i. pellis pendent illi a vertice per dorsum pro tegmine longæ pallæ .i. loco tegminis. Et illa torfit .i. iaculata est tela puerilia .i. parua, manu iam tunc tenera, quia infans erat, & teneræ ætatis, & egit .i. rotavit circum caput fundam habenæ .i. fune tereti, & deiecit fundæ ictu gruem Strymontiam .i. Thraciâ a flumine Strymone, aut olorê .i. cygnû albû. Multæ matres per oppida Tyrrhena .i. Italie optauerunt illam nurû .i. filiorum suorû sponsam. Sed illa contenta est sola Diana, id est, virginitate, & sic intemerata colit amorem aeternum telorum, & virginitatis. Et ego vellem nunc haud fuisset correpta tali militia, quali nunc detinetur, quia foret mihi chara nunc, & una mearum comitum. Verû .i. sed age .i. eia quandoquidem .i. quoniã urgetur, id est, premitur satis acerbis, id est, crudelibus,

Labere Nympha polo, sineq; inuise Latinos,
Tristis vbi infausto committitur omine pugna,
Hæccape, & ultricem pharetra deprome sagittam;
Hac quicumq; sacrum violarit vulnere corpus
Tros, Italusve, mihi pariter det sanguine pœnas.
Post ego nube caua miserandæ corpus, & arma
Inspoliata feram, tumulo patrioq; reponam,
Dixit: at illa leues cæli demissa per auras
Insonuit, nigro circumdata turbine corpus,

At manus interea muris Troiana propinquat,
Hetruscicq; duces, equitumq; exercitus omnis
Compositi numero in turmas: fremit æquore toto
Insultans sonipes, & pressis pugnat habenis
Huc obuersus, & huc: tum late ferreus hastis
Horret ager, campiq; armis sublimibus ardent,
Necnon Messapus contra, celeresq; Latini,
Et cum fratre Coras, & virginis ala Camillæ

¶ E p h r a s i s.

o Nympha labere .i. descende ex polo, & inuise, id est, uisita fines Latinos, ubi geritur bellum, & pugna tristis committitur omine infausto .i. pugna infelicitè, quod ad Camillam attinet, gerêda. Ideo cape hæc arma, & deprome ex pharetra sagittam ultricem. Et quicumq; violauerit vulnere corpus Camillæ sacrum mihi .i. dedicatû, siue ille sit Tros, siue Italus pariter det mihi pœnas, id est, luat mortem hac, id est, per hanc sagittam. Post, id est, deinde post mortem ego feram in nube caua corpus & arma inspoliata illius miserandæ, & reponam, id est, sepeliame in tumulo patrio. Dixit Diana. At illa, scilicet, opis circumdata, id est, habens circumdatû corpus turbine nigro, demissa per auras leues cæli insonuit. Et interea manus Troiana .i. exercitus propinquat muris urbis, & duces Hetrusci, & omnis exercitus equitum cõpositi numero .i. ordine in turmas equitum propinquant ad muros. Sonipes .i. equus insultans toto æquore, id est, cãpo fremit .i. hinnit, & pugnat .i. luctatur habenis pressis, id est, retentis, obuersus .i. conuertens se huc & illuc. Tum etiam ager ferreus .i. armatorum militum horret hastis, & campi ardent armis sublimibus .i. altis. Necnon .i. p̄terea cdiuerso Messapus Neptuni filius, & Latini celeres, & Coras cû Catillo fratre suo, et ala equitû Camillæ uirginis.

Bonũ om̃e

Aduersi campo apparent: hastasq; reductis
 Protendunt longe dextris, & spicula vibrant;
 Aduentusq; virum, fremitusq; ardescit equorum,
 Iamq; intra iactum teli progressus uterq;
 Substiterat, subito erumpunt clamore, frementesq;
 Exhortantur equos: fundunt simul vndiq; tela
 Crebra niuis ritu, caelumq; obtexitur umbra.

Continuo aduersis Tyrrhenus, & acer Aconteus
 Connixi incurrunt hastis, primiq; ruina
 Dant sonitu ingenti, praefractaq; quadrupedantum
 Pectora pectoribus rumpunt: excussus Aconteus
 Fulminis in morem, aut tormento ponderis acti
 Praecipitat longe, & vitam dispergit in auras.
 Extemplo turbatae acies, versiq; Latini
 Reiciunt parmas, & equos ad moenia vertunt:
 Troes agunt: princeps turmas inducit Asylas,
 Iamq; propinquabant portis, rursusq; Latini

¶ Ecphrasis.

aduersi. i. omnes hi contra Aeneades egressi apparent in medio campo, & protendunt, id est, iaculantur longe hastas reductis, id est, retroductis dextris more iaculatorum, & vibrant spicula, quod idem est. Et aduentus uirorum, & fremitus equorum, ardescit ab utraque parte. Et iam uterque exercitus progressus in aduersum intra iactum teli substiterat, id est, stetit. Et ipsi frequentes erumpunt subito clamore, & exhortantur equos, & simul fundunt tela crebra undiq; .i. ab utraque parte, ritu, id est, ad similitudinem niuis, & caelum obtexitur, id est, tegitur umbra telorum. Et continuo Tyrrhenus & Aconteus acer, id est, fortis incurrunt conitxi hastis aduersis, qui primi dant sonitum ruina ingenti, id est, fragore ex incursu facto, & rumpunt pectora perfracta pectoribus quadrupedantum, id est, equorum. Tum Aconteus excussus est in morem, id est, similitudine fulminis, aut ponderis acti. i. impulsus tormento. i. ballista. Itaq; praecipitat pro praecipitatur longe, & dispergit vitam, id est, sanguinem aut animam in auras. Extemplo acies turbatae sunt, & Latini uersi in fugam reiciunt parmas, & fugientes conuertunt equos ad moenia. i. in urbem. Et Troes agunt. i. insequuntur. Et Asylas princeps uir inducit turmas equitum, & iam propinquabant portis, et Latini rursus

Clamorem tollunt, & mollia colla reflectunt:
 Hi fugiunt, penitusq; datis referuntur habenis:
 Qualis ubi alterno procurrens gurgite pontus
 Nunc ruit ad terras, scopulosq; superiacit vndam
 Spumeus, extremumq; sinu perfundit arenam:
 Nunc rapidus, atq; aestu reuoluta resorbens
 Saxa, fugit, litusq; vado labente relinquit.
 Bis Tulci Rutulos egere ad moenia versos:
 Bis reiecti armis respectant terga tegentes.

Tertia sed postquam congressi in praelia, totas
 Implicuere inter se acies, legitque virum vir,
 Tum vero & gemitus morientium, & sanguine in alto
 Armq; corporaq; & permixti caede virorum
 Semianimes voluuntur equi: pugna aspera surgit.
 Orsilochus Remuli (quando ipsum horrebat adire)
 Hastam intorsit equo, ferrumq; sub aure reliquit:
 Quo sonipes ictu furit arduus, altaq; iaciat

¶ Ecphrasis.

tollunt clamorem, & reflectunt colla mollia equorum. i. domita. Hi. i. Troiani fugiunt, & referuntur. i. retroferuntur habenis datis penitus. Qualis pontus procurrens gurgite alterno. i. alternatim fluens, nunc. i. aliquando ruit ad terram. i. cum impetu venit, & pontus spumeus. i. spumofus superiacit vndam scopulis, & perfundit. i. spargit extremam arenam sinu. i. undarum curuatione: nunc. i. aliquando potus rapidus, atq; resorbens aestu. i. maris commotione & feruore saxa reuoluta fugit retro, et relinquit litus vado labente. i. ipse labens per vadum. Thulci. i. Tyrrheni bis egere Rutulos. i. in fugam conuere ad moenia conuersos. Et vnde bis reiecti armis Rutulorum, tegentes terga dum fugiunt respectant. i. retro aspiciunt. Sed postquam utriq; congressi in tertiam praelia implicuere. i. conseruere totas acies inter se, & conserta pugna uir legit. i. sortitur uirum cum quo dimicet. Tum uero & gemitus morientium audiuntur, & equi permixti in sanguine uirorum uoluuntur. i. deiciuntur semianimes, & arma & corpora uoluuntur in alto sanguine, & pugna aspera surgit, id est, crescit. Orsilochus intorsit hastam equo, id est, in equum Remuli, quando pro quia horrebat adire ipsum Remulum, id est, pugna laceffere, & reliquit ferrum sub aure ipsius equi. Quo ictu sonipes. i. equus arduus furit erigens seipsum, & equitem excutiens

at. diffugiunt.
 Alludit ad Euripum.

at. perferunt.

alij, inuadit

Vulneris impatiens arrecto pectore crura:
 Voluitur ille excussus humi, Catillus Iolam;
 Ingentemq; animis, ingentem corpore, & armis
 Deiecit Herminium, nudo cui vertice sulca
 Cæsaries, nudiq; humeri: nec vulnera terrent;
 Tantus in arma patet, latos huic hasta per armos.
 Acta tremit, duplicatq; virum transfixa dolore,
 Funditur ater ubiq; cruor; dant funera ferro
 Certantes, pulchramq; petunt per vulnera mortem.
 At medias inter cædes exultat Amazon,
 Vnum exerta latus pugnae, pharetrata Camilla,
 Et nunc lenta manu spargens hastilia densat:
 Nunc validam dextra rapit indefessa bipennem.
 Aureus ex humero sonat arcus, & arma Dianæ.
 Illa etiam si quando in tergum pulsa recessit,
 Spicula conuerso fugientia dirigit arcu,
 At circum lectæ comites, Larinaq; virgo,

al. Ormes
ntum

al. uulnera

Camilla A
mazon

Romana
nomina.

¶ Ecphrasis.

Impatiens vulneris arrecto pectore iacet crura alta. Itaq; Orsilochns excussus equo voluitur humi. i. in terram deiectus est. Catillus præterea deiecit. i. stravit Iolam, & Herminium ingentem corpore & armis, cui Herminio Cæsaries erat sulca nudo uertice, & cuietia humeri erat nudi, nec vulnera. i. ictus telorum terre illi, tatus. i. ita magnus patet. i. patens est, et extenditur in arma. Hasta acta. i. impulsiva huic. i. in hunc per armos latos, quia, ut dixit, corpore erat ingenti, tremit, et illa transfixa duplicat. i. incuruat virum pro nimio dolore. Cruor ater funditur ubiq; et certantes ferro ubiq; dant funera, & petunt mortem pulchram. i. honestam per vulnera. At Camilla Amazon. i. quasi una ex Amazonibus pharetrata & exerta. i. exertum habens unum latus pugnae exultat inter cædes medias: & nunc, id est, aliquando spargens manu hastilia lenta, id est, vibrata & contorta, densat, id est, frequentat illa hastilia iaciendo: & nunc, id est, aliquando ipsa indefessa rapit manu dextra bipennem. i. securim validam. Arcus aureus sonat ex humero illius, & pro id est, arma Dianæ, in cuius erat tutela. Etiam si aliquando illa pulsa, id est, fugata recessit in tergum, id est, fugit, conuerso arcu dirigit in hostes spicula fugientia, id est, ipsius fugientis. At comites illius lectæ. i. electæ sunt circum ipsam. s. Larina uirgo,

Tullaq; & æratam quatiens Tarpeia securim,
 Italides, quas ipsa decus sibi dia Camilla
 Delegit, pacisq; bonæ, bellicq; ministras:
 Quales Threiciæ cum flumina Thermodoontis
 Pulsant, & pictis bellantur Amazones armis,
 Seu circum Hippolyten, seu cum se Martia curru
 Penthesilea refert, magnosq; ululante tumultu
 Fœminea exultant lunatis agmina peltis.
 Quem telo primum, quem postremum aspera virgo
 Deiecit: aut quot humi morientia corpora fundis?
 Eumenium Clytio primum patre, cuius apertum
 Aduersi longa transuerberat abiete pectus.
 Sanguinis ille uomens riuos cadit, atq; cruentam
 Mandit humum, moriensq; suo se in vulnere versat.
 Tum Lyrin, Pegasumq; super: quorum alter habenas
 Suffosso reuolutus equo dum colligit: alter
 Dum subit, ac dextram labenti tendit inertem;

al. crectā

A Tanai
ad Thermo
modoontē
transstule=
runt sedes
suas, ex Sey
thia i thra
ciam.

al. Euneū

¶ Ecphrasis.

Tulla, et Tarpeia quatiens securim æratam. Hæ, inquam, omnes Italides, quas ipsa Camilla Diua delegit sibi decus. i. sui comitatus ornamentum, & delegit illas & ministras bonæ pacis, & comites belli. Quales Amazones Threiciæ, id est, in Thracia cum pulsant flumina Thermodoontis fluminis Thraciæ, & bellantur armis pictis, id est, bellant, seu circum Hippolyten, quæ fuit ex Theseo Hippolyti mater, seu cum Penthesilea Martia, id est, bellicosa refert se, id est, uenitur curru, & agmina fœminea, id est, Amazonum exultant peltis lunatis, id est, clypeis rotundis, magno tumultu ululante more muliebri. O uirgo Camilla, quem primum, & quem postremum deiecis telo? id est, interfecisti, aut quod corpora morientia fundis humi? id est, sternis. Primum subaudi sternis Euneum patre Clytio, id est, filium Clytij, cuius aduersi, id est, oppositi transuerberat pectus apertum abiete longa. i. hasta abiegna. Et ille Euneus cadit uomens riuos sanguinis, & moriens mandit. i. mordet humum, et uersat, id est, uolutat se in suo vulnere. Tum. i. deinde super. i. insuper transuerberat Lyrin & Pegasum, quorum alter. s. Lyrin dū colligit habenas equi reuolutus in terram equo suffosso. i. vulnerato, et alter reuolutus dum subit. i. accedit ad illum, & tendit ac dextram inermem illi labenti,

Præcipites, pariterq; ruunt, his addit Amastrum
 Hippotadem: sequitur incumbens eminus hasta
 Tereaq; Harpalycumq;, & Demophoonta, Chrominq;.
 Quotq; emissa manu contorsit spicula virgo,
 Tot Phrygij cecidere viri, procul Ornytus armis:
 Ignotis, & equo venator Iapyge fertur:
 Cui pellis latos humeros erepta iuuenco
 Pugnatori operit, caput ingens oris hiatus,
 Et malæ texere lupi cum dentibus albis:
 Agrestisq; manus armat Sparus, ipse cateruis
 Vertitur in medijs, & toto vertice supra est.
 Hunc illa exceptum (neq; enim labor agmine verso)
 Traiecit, & super hæc inimico pectore fatur:
 Syluis te Tyrrhene feras agitare putasti:
 Aduenit qui vestra dies muliebribus armis
 Verba redargueret: nomen tamen haud leue partum:
 Manibus hoc referes, telo cecidisse Camillæ.

Sparus, ru-
 sticū telū,
 & recur-
 uum.

¶ Euphrasis.

ambo, inquam, præcipites ruunt pariter, & Camilla addit Amastrum his superioribus Hippotadē. i. Hippote filium, & incumbens hasta sequitur eminus. i. prope: Terea & Harpalycum, & Demophoonta, & Chromin. Et quot spicula. i. hastas: emissa manu uirgo Camilla contorsit, tot uiri Phrygij ceciderūt, quia nullus illius inanis fuit: Ornytus, qui erat uenator, fertur procul armis ignotis, id est, incon-
 suctis, & equo Iapyge. i. Appulo, & quomodo arma essent illi ignota ostendit di-
 cens. Cui pugnatori pellis erepta iuuenco. i. a tauro operit humeros latos, & cui:
 ingens hiatus oris, & malæ. i. maxilla lupi texere caput illi cum dentibus albis,
 qui erant maxillis lupi inserti. Et Sparus agrestis, id est, iaculum rusticum armat:
 illius manus, & ipse Ornytus uertitur. i. uersatur in medijs cateruis, & est supra
 cæteros toto uertice. Illa Camilla traiecit. i. transfodit hunc exceptum, quasi im-
 prouiso, neq; enim labor est illum traicere toto agmine iam uerso in fugam, &
 insuper fatur hæc inferiora pectore inimico. O Tyrrhene. Ornyte, putasti te agi-
 tare feras in syluis. Aduenit dies. i. tempus, qui redargueret uestra uerba armis
 muliebribus. Tamen tu referes manibus, id est, ad inferos nomen haud leue, immo
 maximum partum, id est, acquisitum tibi, scilicet, cecidisse telo. Camillæ. i. meo.

Protinus Orsilocho, & Buten duo maxima Teucrum
 Corpora: sed Buten aduersum cuspide figit
 Loricam, galeamq; inter, qua colla sedentis
 Lucent, & læuo dependet parma lacerto:
 Orsilocho fugiens, magnum agitata per orbem
 Eludit gyro interior, sequiturq; sequentem,
 Tum validam perq; arma viro, perq; ossa securim
 Altior insurgens oranti, & multa precanti
 Congeminat vulnus, calido rigat ora cerebro,
 Incidit huic: subitoq; aspectu territus hæsit
 Apennicolæ bellator filius Auni,
 Haud Ligurum extremus, dum fallere fata sinebant,
 Isq; ubi se nullo iam cursu euadere pugna
 Posse, neq; instantem Reginam auertere cernit,
 Consilio versare dolos ingressus, & astu,
 Incipit hæc: Quid tam egregium, si foemina forti
 Fidis equo: dimitte fugam, & te comminus equo
 Mecum crede solo, pugnaq; accinge pedestri:

¶ Euphrasis.

Protinus fixit. i. vulnerauit Orsilocho & Buten duo maxima corpora Teucrū
 pro Teucrorum, sed Buten fixit aduersum cuspide. i. hasta inter loricā & galeā,
 ea parte, qua colla illius sedēt lucēt, & qua parma depēdet ex lacerto. i. brachio
 læuo, & illa fugiens & interior. i. sinisterior agitata per magnū orbē eludit gyro
 Orsilocho, & sequitur sequentē, quod in motu circulari cōtingit. Tūc illa altior
 insurgēs cōgeminat securim ualidā. i. icū securis per. i. inter arma & ossa uiro. i.
 Orsilocho oranti illā, & precanti multa. Tunc vulnus rigat ora cerebro calido.
 Tunc filius Auni Apēnicolæ. i. incolæ mōtis Apēnini bellator haud extremus Li-
 gurum incidit huic. i. in hanc, & ille territus hæsit. i. dubitauit, & obstupuit aspe-
 ctu subito, haud extremus, dico, dum fata sinebant illum fallere. Is, inquam, Li-
 gur ubi cernit se nullo iam cursu posse euadere ex pugna, neq; auertere, id est,
 fugare Reginam Camillam instantem, ingressus uersare, id est, exercere dolos cō-
 silio, & astu. i. astutia incipit hæc, quæ sequuntur. Quid tam egregium. i. glorio-
 sum est, si tu foemina fidis equo forti. i. fuga equi. Igitur dimitte fugam, & cre-
 de, id est, cōmitte te equo solo. i. terræ mecū, et accinge te. i. para pugna pedestri.

al. fraudē
al. accensa
al. ferrato
Ligurū per
fidia.

Iam nosces ventosa ferat cui gloria laudem,
Dixit: at illa furens, acriter incensa dolore,
Tradit equum comiti, paribusq; assistit in armis,
Ense pedes nudo, puraq; interrita parma,
At iuuenis vicisse dolo ratus, auolat ipse,
Haud mora, conuersisq; fugax aufertur habenis,
Quadrupedumq; citum ferrata calce fatigat.
Vane Ligur, frustra animis elate superbis,
Nequicquam patrias tentasti lubricus artes:
Nec fraus te incolumem fallaci perferet Auno,
Hæc fatur virgo: & pernicibus ignea plantis
Transit equum cursu, frenisq; aduersa prehenfis:
Congreditur, poenasq; inimico a sanguine sumit:
Quam facile accipiter saxo sacer ales ab alto
Consequitur pennis sublimem in nube columbam,
Comprensamq; tenet, pedibusq; euiscerat vncis,
Tum cruor, & vulsæ labuntur ab æthere plumæ.

¶ Ephrasia.

Et iam nosces. i. experieris cui nostrū gloria uentosa. i. inanis ferat laudē. i. uictoriam. Dixit Ligur. At illa Camilla furēs. i. irata, et accēsa dolore acriter tradit equū comiti suæ Accæ forte, et assistit in armis partibus. s. pedes nudo ense, et interrita parma pura, quia nihil in ea fuit depictum. At iuuenis Ligur ipse haud mora. i. statim aduolat. i. fugit ratus se iam uicisse dolo, et ille fugax aufertur. i. rapitur a Camille congressu habenis conuersis, et fatigat quadrupedem. i. equum calcē ferrata. i. calcaribus armata. Tūc uirgo Camilla fatur hæc. O Ligur uane. i. mendax et infide, et elate animis superbis, sed frustra, tu lubricus. i. fugax tēstines quoquā. i. frustra artes patrias. i. mores gentis tuæ. Sed fraus ista tua nō perferet te incolumē Auno patri tuo fallaci. Hæc, inquā, fatur Camilla, et ipsa ignea. i. feruēs plantis. i. pedibus pernicibus. i. uelocibus transit equū Liguris, præueniēs illum cursu, et ipsa aduersa. i. opposita congreditur cū illo frenis prehenfis manu, et sumit poenas ex Liguris sanguine inimico. Idq; tam facile, quā facilliter accipiter ales sacer, vulgo Sacre, cōsequitur pennis ab alto saxo columbam sublimem in nube, et deinde tenet illū cōprehensam, et euiscerat illam unciis pedibus. i. unguibus. Tū. i. deinde cruor columbæ, et plumæ cōuulsæ labuntur ab alto æthere.

At non hæc nullis hominum sator, atq; Deorum
Obseruans oculis, summo sedet altus Olympo.
Tyrrhenum genitor Tarchontem in prælia sæua
Suscitat, & stimulis haud mollibus incitat iras.
Ergo inter cædes, cedentiaq; agmina Tarchon
Fertur equo, varijsq; instigat vocibus alas,
Nomine quencq; vocans, reficitq; in prælia pulsos:
Quis metus, o nunquam dolituri, o semper inertes
Tyrrheni, quæ tanta animis ignauia venit:
Fœmina palantes agit, atq; hæc agmina vertit.
Quo ferrum, quid ve hæc geritis, tela irrita dextris?
At non in venerem segnes, nocturnaq; bella:
Aut ubi curua choros indixit tibia Bacchi,
Expectare dapes, & plenæ pocula mensæ.
Hic amor, hoc studium, dum sacra secundus aruspex
Nuntiet, ac lucos vocet hostia pinguis in altos.

¶ Ephrasia.

At sator Deorum atq; hominū. i. Iuppiter altus obseruās hæc a summo Olympo nonnullis oculis immo uigilantibus, ipse Iuppiter genitor suscitatur in prælia sæua Tarchontē ducē Tyrrhenorū, et incitat illū stimulis haud mollibus. i. duris. Ergo Tarchon inflamatus a Ioue fertur equo inter cædes et inter agmina cedentia. i. fugientia, et uocans quēq; suorū equitū nomine. i. nominatim instigat. i. exhortatur alas equitū uocibus uarijs, et reficit. i. restaurat, et animat illos pulsos. i. fugatos, dicens. O Tyrrheni semper inertes. i. ignaui, et nunq̄ dolituri. Quis metus est uobis? et quæ tanta ignauia est in uestris animis? fœmina. i. una Camilla agit. i. insequitur uos palantes. i. sparsos et fugatos, et uertit in fugā hæc tanta agminati. tot equites. Igitur quo. i. in quos usus geritis ferrū. i. arma, et quid. i. cur geritis tela irrita. i. uana et inutilia uestris dextris? At uos nō estis segnes in Venerē, et bella nocturna. i. concubitus muliebres, aut nō estis segnes, id est, inertes, ubi, id est, quando tibia curua Bacchi. s. in bacchanalibus indixit, id est, denunciauit choros ad illius sacra celebranda, non estis, inquam, segnes expectare dapes, et pocula mensæ plenæ. Hic est amor uester, et hoc est studium uestrum, dum aruspex, id est, sacerdos secundus nuntiet sacra, id est, secunda et prospera, et donec hostia pinguis uocet uos in altos lucos, ubi sacra Bacchi celebranda sunt.

al. gerim?

alij, induxit.

al. offert.

Hæc effatus, equum in medios moriturus & ipse
 Concitat, & Venulo aduersum se turbidus infert,
 Direptumq; ab equo dextra complectitur hostem,
 Et gremium ante suum multa vi concitus aufert,
 Tollitur in cælum clamor: cunctiq; Latini
 Conuertere oculos, volat igneus æquore Tarchon
 Arma virumq; ferens: tum summa ipsius ab hasta
 Defringit ferrum, & partes rimatur apertas,
 Qua vulnus letale ferat: contra ille repugnans
 Sustinet a iugulo dextram, & vim viribus exit,
 Vtq; volans alte raptum cum fulua draconem
 Fert aquila, implicuitq; pedes, atq; vnguibus hæsit,
 Saucijs at serpens sinuosa volumina versat,
 Arrectisq; horret squamis, & sibilat ore
 Arduus insurgens: illa haud minus vrget adunco
 Luctantem rostro, simul æthera verberat alis:
 Haud aliter prædam Tyburtum ex agmine Tarchon
 Portat ouans; ducis exemplum, euentumq; secuti.

¶ Ecphrasis.

Hæc effatus Tarchon, & ipse moriturus concitat equum in medios, & sic turbidus, id est, præceps infert se aduersum Venulo, & complectitur hostem. Venulum direptum ab equo, & ipse concitus aufert illud multa vi ante suum gremium. Tunc clamor tollitur in cælum, & cuncti Latini conuertere oculos ad illud factum, & Tarchon igneus, id est, feruidus uolat æquore, id est, per campum, ferens arma, & uirum, id est, uirum armatum. Tum defringit ferrum a summa hasta, id est, ab hastæ summitate ipsius Venuli, & rimatur, id est, quarit partes apertas, id est, exarmatas, qua ferat. i. inferat vulnus lethale. Sed ille repugnans contra sustinet, id est, arcet dextram a iugulo suo, & exit, id est, uitat vim Tarchontis ultribus suis. Deinde ponit comparationē dicens, ut aquila fulua uolans alte cū fert draconem raptum alte, & implicuit pedes & ungues, & hæsit unguibus, idē dicit, & serpens siue ille draco horret, id est, inhorrescit squamis arrectis, & ille arduus. i. altus assurgens, id est, erigens se sibilat ore. Sed illa aquila non minus urget rostro draconē luctantē, & simul dum illum urget, uerberat æthera alis. i. uolat. Haud aliter Tarchon ouans. i. alacris portat prædā ex agmine Tiburtū.

Maonidæ

Maonidæ incurrunt, tum fati debitus Aruns
 Velocem iaculo, & multa prior arte Camillam
 Circuit, & quæ sit fortuna, facillima, tentat,
 Qua se cunq; furens medio tulit agmine uirgo.
 Hac Aruns subit, & tacitus uestigia lustrat:
 Qua uictrix redit illa, pedemq; ex hoste reportat,
 Hac iuuenis furtim celeres detorquet habenas.
 Hos aditus, iamq; hos aditus, omnemq; pererrat
 Vndiq; circuitum, & certam quatit improbus hastam.
 Forte sacer Cybele Chloerus, olimq; sacerdos
 Insignis longe Phrygijs fulgebat in armis,
 Spumantemq; agitabat equum, quem pellis ahenis
 In plumam squamis, auro conferta tegebat:
 Ipse peregrina ferrugine clarus, & ostro
 Spicula torquebat Lycio Cortinia cornu:
 Aureus ex humeris sonat arcus, & aurea uati
 Cassida: tum croceam chlamydem, sinusq; crepantes:

Aruns Camille occidit.

alij abitus

¶ Ecphrasis.

Tunc Maonidæ, id est, Tyrreni secuti euentum & exemplum Ducis sui Tarchontis, incurrunt, id est, impetum faciunt. Tunc Aruns debitus fati, quia periturus, circuit iaculo prior Camillam uelocem multa arte, & tentat, quæ fortuna sit facillima. Et quæcunq; id est, per quamcunq; partem uirgo tulit se medio agmine, hac, id est, per eandem partem Aruns subijt, id est, succedit, & sic tacitus lustrat illius uestigia. Et qua, id est, per quamcunq; partem illa redit uictrix, & reportat pedem ex hoste uicto, quod idem est, hac, id est, per eandem partem iuuenis detorquet furtim habenas celeres, id est, equum, & pererrat hos atq; hos, id est, illos aditus, & omnem circuitum undiq; & ille improbus quatit hastam certam, id est, nunquam errantem. Forte Chloerus sacer Cybele, et sacerdos olim illi, insignis fulgebat longe in armis Phrygijs, id est, Troianis, & agitabat equum spumantem, quem Chloerum pellis inserta in plumam, id est, in modum plumæ tegebat, id est, armabat squamis & ahenis & auro, id est, aureis. Et ipse clarus ferrugine, id est, purpura peregrina, id est, Ibera, & ostro, torquebat spicula Cortinia, id est, sagittas cornu. Arcus aureus sonat ex humeris, & cassida aurea erat uati. Tum, id est, præterea.

Carbascos, fuluo in nodum collegerat auro,
 Pictus acu tunicas, & barbara tegmina crurum,
 Hunc virgo, siue vt templis praefigeret arma
 Troia, captiuo siue vt se ferret in auro
 Venatrix, vnum ex omni certamine pugnae
 Caeca sequebatur, totumq; incensa per agmen
 Foemineo praedae, & spoliolum ardebat amore,
 Telum ex insidijs cui tandem tempore capto,
 Coniicit, & superos Aruns sic voce praecatur:
 Summe Deum, & sancti custos Soractis Apollo,
 Quem primi colimus, cui pineus ardor aceruo
 Pascitur, & medium freti pietate per ignem
 Cultores multa premimus vestigia pruna:
 Da pater hoc nostris aboleri dedecus armis
 Omnipotens: non exuias, pulsae ue trophaeum
 Virginis, aut spolia vlla peto, mihi caetera laudem

alij Conci
 tat.

¶ Ecpbrasis.

collegerat in nodum auro fuluo, id est, crinali aureo chlamidem croceam, id est, purpuream, & sinus carbascos crepantes, ille dico, pictus tunicas acu, id est, habens tunicas pictas, & tegmina crurum, id est, tibialia barbara. Virgo, id est, Camilla caeca sequebatur hunc, siue ut praefigeret arma templis, siue ut ferret se. i. gloriaretur in auro captiuo, ipsa uenatrix sequebatur hunc unum ex omni certamine pugnae, & ipsa incensa ardebat amore foemineo praedae & spoliolum per totum agmen. Cui tandem Aruns concitat telum ex insidijs tempore capto, id est, ad id electo & quæsito, & praecatur sic uoce Deos superos. O Apollon summe Deum pro Deorum, & custos, id est, praeses sancti Soractis. i. montis non longe ab urbe Roma, quem te nos primi colimus, id est, praecipue, & cui ardor pineus, id est, ignis ex pinis congestis pascitur aceruo, id est, strue pinorum, & nos cultores freti pietate, id est, confisi religione premimus per medium ignem uestigia in multa pruna. O pater omnipotens, id est, o Apollo da, hoc dedecus, quod a foemina superemur, aboleri nostris armis. Ego non peto exuias, id est, spolia, aut ulla spolia uel trophaeum uirginis, quia caetera facta ferent mihi laudem, non autem uictoria parta de uirgine. Dum haec dira pestis, id est, Camilla pulsa cadat, id est, pereat meo uulnere, ego inglorius re

Facta ferant: haec dira meo dum vulnere pestis
 Pulsa cadat, patriam remeabo inglorius urbem.
 Audiit: & uoti Phoebus succedere partem
 Mente dedit, partem volucres dispersit in auras,
 Sterneret vt subita turbatam morte Camillam,
 Annuuit oranti: reducem vt patria alta videret,
 Non dedit, inq; Notos uocem uertere procellae.
 Ergo vt missa manu sonitum dedit hasta per auras,
 Conuertere animos acies, oculosq; tulere
 Cuncti ad Reginam Volsci: nihil ipsa nec aurae,
 Nec sonitus memor, aut uenientis ab aethere teli,
 Hasta sub exertam donec perlata papillam
 Haesit, uirgineumq; alte bibit acta cruorem,
 Concurrunt trepidae comites, dominamq; ruentem
 Suscipiunt, fugit ante omnes exterritus Aruns,
 Laetitia, mistoq; metu: nec iam amplius haste
 Credere, nec telis occurrere uirginis audet.

Ex homer
 ri Iliadum
 libro. xvj.

¶ Ecpbrasis.

meabo, id est, redibo ad urbem patriam. Phoebus audiit Aruntis uerba, & preces, & dedit mente partem uoti illius succedere, quemadmodum uolebat, quia Camillam occidit, & partem uoti dispersit in auras uolucres, quia statim perijt, quod statim exponit. Nam Phoebus annuit oranti, ut sterneret Camillam turbatam morte subita, sed non dedit, ut patria illius alta, id est, antiqua uideret illum reducem, & procellae, id est, uenti uerterunt uocem illius, id est, preces in Notos. i. uentos, Ergo ut hasta missa Aruntis manu dedit sonitum per auras, cuncti Volsci conuertere animos acies, id est, intentos, & oculos cuncti tulerunt ad Reginam suam Camillam. Sed ipsa nihil pro non memor est aurae nec sonitus, aut teli uenientis ab aethere, donec hasta perlata haesit sub papillam, id est, mammillam exertam, id est, nudam. Et ipsa hasta acta, id est, adacta alte, id est, profunde bibit cruorem uirgineum. Tunc comites trepidae concurrunt, & suscipiunt dominam ruentem. Sed Aruns exterritus metu mixto laetitia fugit ante omnes, nec iam amplius audet credere haste, nec audet occurrere telis uirginis. Ac ille uelut lupus occiso pastore uel magno iuueneco consoci audacis fa-

Ac velut ille prius, quam tela inimica sequantur,
 Continuo in montes sese auisus abdedit altos
 Occiso pastore lupus, magnosq; iuueno,
 Consciis audacis facti, caudamq; remulcens
 Subiecit pauitantem vtero, sylvasq; petiuit;
 Haud secus ex oculis se turbidus abstulit Aruns,
 Contentusq; fuga, medijs se immiscuit armis,
 Illa manu moriens telum trahit: ossa sed inter
 Ferreus ad costas alto stat vulnere mucro,
 Labitur exanguis, labuntur frigida leto
 Lumina, purpureus quondam color ora reliquit,
 Tum sic expirans Accam ex aequalibus vnam
 Alloquitur: fida ante alias quae sola Camillae,
 Qua cum partiri curas: atq; haec ita fatur:
 Haecenus Acca soror potui, nunc vulnus acerbum
 Conficit, & tenebris nigrescunt omnia circum:
 Effuge, & haec Turno mandata nouissima perfer:

Sollicitudo
 morientis
 Camille p
 republica.

¶ Ecphrasis.

Et abdidit. i. abscondidit se continuo in altos montes, priusquam tela inimica
 pastorum et agricolarum sequantur illum, & lupus ille remulcens subiecit vtero
 caudam pauitantem, quod in timore lupi & canes facere consueverunt, & pe-
 tiuit, id est, contulit se in sylvas. Haud secus, id est, non aliter, Aruns turbidus,
 id est, perturbatus aufert se ex oculis Camillae, & contentus fuga immiscuit se
 armis medijs. Sed illa Camilla moriens extrahit telum manu, sed mucro ferreus
 stat vulnere alto, id est, immisso ad costas inter ossa. Itaque illa exanguis labi-
 tur, & lumina frigida, id est, oculi labuntur leto, id est, morte. Et color quon-
 dam purpureus relinquit ora, id est, faciem. Tunc illa expirans alloquitur sic
 Accam unam ex aequalibus, quae sola ante alias erat fida Camillae, & qua cum,
 id est, cum qua partiri, id est, partebatur curas, atque fatur haec ita. O Acca
 soror haecenus potui, subaudi pugnare, sed nunc vulnus acerbum conficit. i.
 debilitat me, & omnia nigrescunt tenebris mihi morienti circum me. Effuge-
 gitur, & perfer, id est, denuncia haec mandata nouissima Turno, ut succedat
 pugnae, & arceat Troianos ab urbe. Et tam uale, & simul cum his dictis

Succedat pugnae, Troianosq; arceat vrbe,
 Iamq; vale. simul his dictis linquebat habenas
 Ad terram non sponte fluens, tum frigida toto
 Paulatim exoluit se corpore, lentaq; colla
 Et captum leto posuit caput, arma relinquens:
 Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub umbras.
 Tum vero imensus surgens ferit aurea clamor
 Sydera: deiecta crudescit pugna Camilla.
 Incurrunt densi, simul omnis copia Teucrum,
 Tyrrheniq; Duces, Euandriq; Arcadis alae.
 At Triuiæ custos iandudum in montibus Opis
 Alta sedet summis, spectatq; interrita pugnas:
 Vtq; procul medio iuuenum in clamore furentum
 Prospexit tristi multatam morte Camillam,
 Ingemuitq; deditq; has imo pectore voces:
 Heu nimium virgo nimium crudeli luiti
 Supplicium, Teucros conata laceffere bello,
 Nec tibi desertæ in dumis coluisse Dianam.

Confictio
 anime.

¶ Ecphrasis.

linquebat habenas equi, fluens ad terram non sponte, quia moriebatur. Tum
 illa frigida paulatim exoluit se toto corpore, & relinquens arma posuit colla
 lenta, id est, flexibilia, & posuit. i. inclinavit caput captum, id est, demissum
 leto, id est, morte. Et uita, id est, anima indignata fugit cum gemitu ad
 umbras. Tum uero clamor imensus surgens ferit sydera aurea, & pugna
 crudescit Camilla deiecta, id est, strata. Tunc omnis copia Teucrum, id est,
 Troianorum, & duces Tyrrheni, & alae Euandri Arcadis, omnes inquam
 hi densi incurrunt, id est, congregantur. At Opis Nympha custos Triuiæ,
 id est, Dianæ, alta sedet iandudum in summis montibus, & ipsa interrita, quip-
 pe quae loco erat tuto, spectat pugnas. Et, ut prospexit procul Camillam multatam tri-
 sti morte in medio clamore iuuenum furentium, ingemuit Opis, & dedit has
 uoces ex imo pectore. Heu o uirgo Camilla, tu luiti supplicium crudele ni-
 mium, conata, id est, ausa laceffere Teucros bello, id est, pugna. Nec pro-
 fuit tibi coluisse Dianam in dumis, aut gessisse humero nostras sagittas, id
 est, qualibus nos utimur. Tamen tua Regina, id est, Diana, quam coluisti, non relin-

Non mox
riemur in
ultæ.

Profuit, aut nostras humero gessisse pharetras;
Non tamen indecorem tua te Regina relinquet
Extrema iam in morte, neq; hoc sine nomine letuma
Per gentes erit, aut famam patieris inultæ,
Nam quicumq; tuum violauit vulnere corpus,
Morte luet merita. Fuit ingens monte sub alto
Regis Dercenni tereno ex aggere bustum
Antiqui Laurentis, opacæq; ilice tectum.
Hic Dea se primum rapido pulcherrima nisu
Sistit, & Aruntem tumulo specularur ab alto,
Ut vi. lit fulgentem armis, ac vana tumentem;
Cur, inquit, diuersus abise huc dirige gressum,
Huc periture veni, capias vt digna Camillæ
Præmia, tu ne etiam telis moriere Dianæ?
Dixit, & aurata voluerem Threissa sagittam
Deprompsit pharetra, cornuq; infensa tetendit,

¶ Ephrasia.

quet te indecorem, id est, inhonoratam in morte iam extrema, neq; hoc letum
id est, mors tua erit per gentes sine nomine, id est, gloria, aut patieris famam
id est, infamiam inultæ. Nam quicumq; violauit vulnere tuum corpus, luet, id
est, punictur morte merita. Bustum, id est, tumulus ingens, & tectum ilice, id
est, arbore glandifera, opaca, id est, umbrosa Dercenni antiqui Regis Laurent
tis fuit ex aggere, id est, terra congesta, Tyrrheno, id est, Italo, quia in Tyr
rhenta bustum illud fuit. Dea, id est, Opis pulcherrima sistit se primum hic,
id est, in hoc tumulo, nisu, id est, uolatu rapido, & specularur Aruntem inter
fectorem Camillæ ab alto tumulo. Et ut uidit illum fulgentem armis, & tu
mentem uana, id est, inaniter, inquit. Cur abis diuersus? id est, in partem di
uersam, dirige gressum huc, id est, ad me, & o periture ueni huc, ut capias
præmia digna Camillæ, id est, propter Camillam peremptam. Ne, id est,
certe tu etiam, sicut & Camilla, morieris telis Dianæ, id est, meis, quæ sum
in Dianæ comitatu. Dixit Opis, & ipsa quasi Threissa deprompsit uoluerem
sagittam ex pharetra aurata, & infensa, id est, irata tetendit cornu, id est,
cornuum arcum, & duxit, id est, contraxit arcum longe, id est, ualde, donec

Et ducit longe, donec curuata coirent
Inter se capita, & manibus iam tangeret æquis.
Læua aciem ferri, dextra, neruoq; papillam,
Extemplo teli stridorem, aurascq; sonanteis
Audiit vna Aruns, hæsitq; in corpore ferrum.
Illum expirantem socij, atq; extrema gementem
Obliti, ignoto camporum in puluere linqunt;
Opis ad æthereum pennis aufertur Olympum.
Prima fugit, domina amissa, leuis ala Camillæ,
Turbati fugiunt Rutuli, fugit acer Atinas,
Disiectiq; duces, desolatiq; manipuli
Tuta petunt, & equis auersi ad mœnia tendunt.
Nec quisquam instantes Teucros, letumq; ferentis
Sustentare ualet, telis aut sistere contra:
Sed laxos referunt hūmeris languentibus arcus,
Quadrupedumq; putrem cursu quatit vngula campum.
Voluitur ad muros caligine turbidus atra.

¶ Ephrasia.

capita arcus curuata coirent inter se, & donec tangeret manibus æquis, læ
ua manu aciem ferri, id est, spiculi, & manu dextra papillam. Itaque gra
phice describit gestum arcum ualde contrahentis. Extemplo. i. statim Aruns
una. i. simul audiit stridorem teli, id est, sagittæ, & arcus sonantes, & ferrum,
id est, sagitta hæsit in corpore. Tunc socij obliti linqunt illum expirantem.
i. morientem, & gementem extrema. n. gemitu mortis conquerentem, linqunt in
quam, in ignoto puluere camporum. Et Opis Nympha aufertur pennis, id
est, alis ad Olympum æthereum, id est, cælum. Tunc ala, id est, cohors Ca
milla, leuis prima fugit amissa domina. i. ipsa duce sua, & Rutuli turbati fugi
unt, et Atinas acer et duces deiecti, & manipuli desolati petunt loca tuta, id est,
urbem, & tendunt, id est, fugiunt in mœnia aduersa. Nec quisquam illorum
ualet sustentare, id est, sustinere telis Teucros instantes, ferentesq; letum, id est,
mortem, aut ualet sistere contra, id est, resistere. Sed referunt arcus laxos, id
est, retentos humeris languentibus, id est, fessis, & vngula quadrupedum, id
est, equorum quatit cursu campū putrem, id est, siccitate solutū. Puluis turbidus

alij Et lon
ge addu
xit
Gestus sa
gittatum.
Aruns alij
Arruns.
al. effertur

al. equos.

AE NE I D O S.

Puluis: & e speculis percussæ pectora matres
 Fœmineum clamorem ad cœli sydera tollunt,
 Qui cursu portas primi irrupere patenteis,
 Hos inimica super misto premit agmine turba,
 Nec miseram effugiunt mortem, sed limine in ipso,
 Mœnibus in patrijs, atq; inter tuta domorum
 Confixi expirant animas, pars claudere portas,
 Nec socijs aperire viam, nec mœnibus audent
 Accipere orantes: oriturq; miserrima cædes
 Defendentum armis aditus, inq; arma ruentum.
 Exclusi ante oculos, lacrymantumq; ora parentum
 Pars in præcipites fossas, urgente ruina,
 Voluitur: immixtis pars cæca, & concita frenis
 Arietat in portas, & duros obice postes.
 Ipsæ de muris summo certamine matres.
 (Monstrat amor verus patriæ) vt videre Camillam;
 Tela manu trepidæ iaciunt, ac robore duro,

¶ Ecphrasis.

Soluitur ad muros caligine atra, id est, obscura, & matres, id est, mulieres percussæ pectora tollunt ex muris clamorem fœmineum, id est, muliebrem ad sydera cœli. Et turba inimica, id est, Troiana super. i. insuper premit agmine mixto hos, qui primi cursu, id est, fuga irrupere portas patentes, id est, cum præcipitio intrauere, nec sic effugiunt mortem miseram, sed confixi telis hostilibus expirant animas in ipso limine, id est, portis urbis suæ, & mœnibus patrijs, atq; inter loca domorum tuta. Pars illorum claudere pro clauderat portas, nec audent aperire viam socijs, nec audent excipere mœnibus illos orantes, ut exciperentur. Et cædes miserrima oritur armis defendentium muros Latinorum, & Troianorum ruentium in arma. Illi inquam Latini exclusi ante oculos, & ora parentum lacrymantium, quoniam filios morientes uidebant, pars illorum uoluitur, id est, deijctur in fossas præcipites, id est, profundas ruina urgente, id est, ipso casu compellente illos. Et pars cæca, id est, furiosa, & concita frenis immixtis, id est, solutis arietat, id est, arietis in modum ruit. i. impetum facit in portas, & in postes, id est, hostia, duros, id est, firmos abijce, id est, repagulis. Ipsæ matres, id est, mulieres, ut uidere Camillam mortuam, trepidæ, id

LIBER XI.

fo. cclxxiij.

Stipitibus ferrum, sudibusq; imitantur obustis:
 Præcipites, primæq; mori pro mœnibus audent,
 Interea Turnum in syluis fœuissimus implet
 Nuntius, & iuueni ingentem fert Acca tumultum;
 Deletas Volscorum acies, cecidisse Camillam,
 Ingruere infensos hostes, & Marte secundo
 Omnia corripuisse, metum iam ad mœnia ferri,
 Ille furens (nam fœua Iouis sic numina poscunt)
 Deserit obsessos colles, nemora aspera linquit,
 Vix e conspectu exierat, campumq; tenebat,
 Cum pater Aeneas saltus ingressus apertos
 Exuperat iugum, syluaq; euadit opaca,
 Sic ambo ad muros rapidi, totoq; feruntur
 Agmine, nec longis inter se passibus absunt,
 Ac simul Aeneas fumantes puluere campos

¶ Ecphrasis.

est, festina iaciunt manu summo certamine tela de muris, & per parenthesim interposuit, uerus amor patriæ monstrat id facere, & imitantur ferrum duro robore, id est, pro ferro utuntur robore, & stipitibus & sudibus, id est, fustibus obustis. Et illæ præcipites & primæ, antequam uiri, audent mori pro mœnibus, id est, pro murorum defensione. Interea, dum hæc fiunt apud urbem, nūcius fœuissimus. i. crudelia nūcians implet Turnū, subaudi, rumoribus in syluis, ubi pugnabat. Et Acca nomen est comitis Camillæ fert. i. denunciat iuueni tumultum ingentem, & fert acies Volscorum deletas, id est, fusas fugatasq; & fert Camillam cecidisse, & fert hostes infensos ingruere in urbem, & iam corripuisse omnia Marte secundo, id est, fauente & propitio, & fert iam metum pugne ferri ad mœnia. Tunc ille Turnus furens, & quia numina Iouis seua, id est, sinistra sic poscunt, deserit colles obsessos, id est, quos occupauerat, ut supra diximus, & relinquit nemora aspera, in quibus parauerat Aeneæ insidias. Et uix Turnus exierat e conspectu, id est, specula, & tenebat campum apertum. Cum Aeneas pater ingressus est saltus apertos, id est, nullis insidijs occupatos, & exuperat, id est, transcendit montis iugum, & euadit ex sylua opaca, id est, umbrosa propter arbores. Et sic ambo, id est, Aeneas & Turnus rapidi feruntur ad muros toto agmine, id est, integris exercitibus, nec absunt

alij ardēt

metum al.
Aeneā ad

linquit al.
linquēs.

AE NE I D O S,

Prospexit longe, Laurentiaq; agmina vidit,
Et saeuum Aenean agnouit Turnus in armis,
Aduentumq; pedum, statusq; audiuit equorum,
Continuoq; incant pugnas, & praelia tentent,
Ni roseus fessos iam gurgite Phœbus Ibero
Tingat equos, noctemq; die labente reducat,
Confidunt castris ante urbem, & moenia vallant.

¶ *Ecphrasis.*

inter se longis, id est, multis passibus. Ac simul, id est, postquam Aeneas prospexit cum possumantes multo puluere, & uidit longe agmina Laurentia, id est, Latinorum, & simul, id est, postquam Turnus agnouit saeuum, id est, magnam Aeneam in armis, & postquam audiuit aduentus pedum, & audiuit flatus equorum se insequentium. Continuo, id est, statim incant, id est, iniissent pugnam, & tentent, id est, tentassent praelia, ni pro nisi Phœbus roseus iam tingat equos fessos labore diurno in gurgite Ibero, id est, Hispano, id est, in Occidente, & reducat, id est, iam reduxisset noctem labente die, id est, Sole occidente. Itaq; Troiani confidunt castris ante urbem, & vallant moenia, id est, castrorum munitiones.

EXPLICIT LIBER
Undecimus.

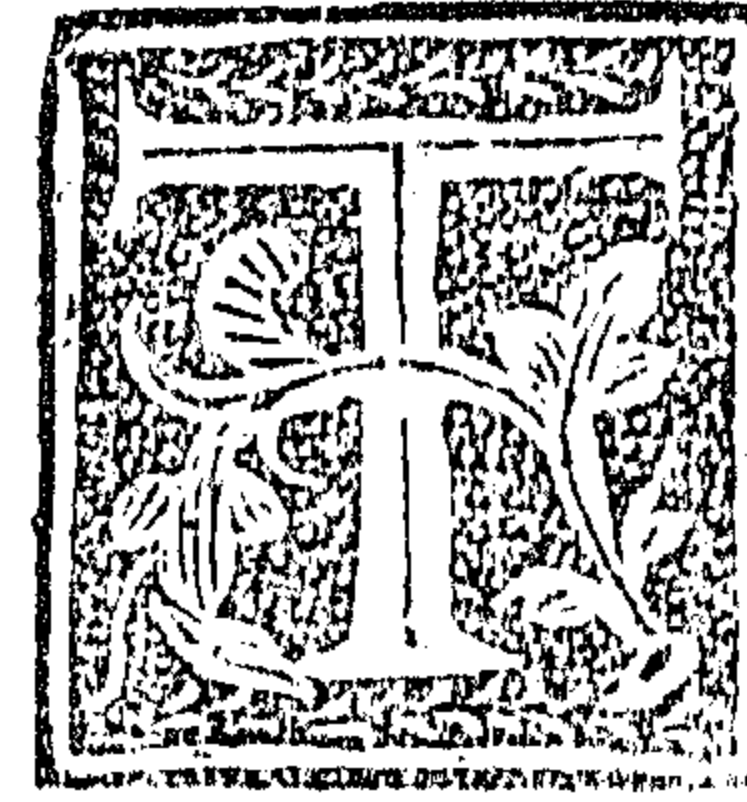
LIBER XII.

fo. cclxxviiij.

Adilon.

Duodecimo Turnus diuinis occidit armis.

MODESTINI IURISCONSULTI IN
Duodecimum Aeneidos Librum argumentum.

Turnus iam fractis aduerso Marte Latinis,
Semet in arma parat: pacem cupiente Latino,
Foedus percutitur, passuris omnia victis.
Hoc Turni Iuturna soror confudit, & ambos
In pugnam populos agit ementita Camertem.
Aeneas volucris tardatur membra sagitta;

Anxia pro nato seruauit cura parentis.
Urbs capitur: vitam laqueo sibi finit Amata.
Aeneas Turnum campo congressus, utrinq;
Circumfusa acie, vita spoliavit & armis.

¶ *Ecphrasis.*

Turnus occidit, id est, occumbit duodecimo libro armis diuinis, id est, a Vulcano Aeneae fabricatis, aut armis diuinis, scilicet, Aeneae, qui postea fuit in Diuos relatus. Turnus parat semet in arma, id est, ad bellum Latinis iam fractis, id est, uictis Marte aduerso, id est, illis contrario, & hoc Latino Rege cupiente, id est, desiderante pacem. Foedus, id est, pactum percutitur, id est, firmatur inter illos, & hoc, uictis passuris, id est, toleraturis omnia, id est, quicquid uictoribus colluisset. Iuturna Nympha soror Turni confudit, id est, turbauit hoc, scilicet, pactum, & ipsa Iuturna ementita, id est, assimulata Camertem, id est, uirum illum strenuum de gente Rutulorum sic dictum, agit, id est, impellit ambos populos in pugnam. Aeneas tardatur membra, id est, habet membra tardata celeri sagitta illi infixi: cura parentis, id est, Veneris anxia pro nato, scilicet, Aeneae seruauit, id est, sanauit uulnus a sagitta illatum. Urbs, scilicet, Laurentum capitur a Troianis, Amata uxor Latini & mater Lauinia finit sibi uitam laqueo, id est, collo alligato laqueo se suspendit. Aeneas congressus, scilicet, cum Turno in campo spoliavit ipsum Turnum uita & armis, & hoc acie, id est, exercitu, circumfusa, id est, circum illos astante utrinq;, id est, ab utraq; parte: ut uis aliqua Aeneae uel Turno fieret.

P V B. V E R G I L I I M A R O N I S A E N E I D O S

Liber duodecimus.

Turnus
leont com
paratur.

LUrus ut infractos aduerso Marte Latinos
Defecisse videt, sua nunc promissa reposci,
Se signari oculis, vltro implacabilis ardet,
Attollitq; animos: Pœnorum qualis in aruis
Saucius ille graui venantum vulnere pectus
Tum demum mouet arma leo, gaudetq;
comanteis

Excutiens ceruice toros, fixumq; latronis
Impavidus frangit telum, & fremit ore cruento:
Haud secus accenso gliscit violentia Turno,
Tum sic affatur Regem, atq; ita turbidus infit:
Nulla mora in Turno, nihil est quod dicta retractent
Ignauî Aeneadae, nec quæ pepigere recusent,
Congredior, fer sacra pater, & concipe foedus.

¶ Ecphrasis.

VT, id est, postquam Turnus uidet Latinos infractos, id est, ualde fractos
defecisse Marte aduerso, id est, pugna infaucti, & uidet sua promissa
nunc reposci, & uidet se signari oculis omnium, ille implacabilis, id est, furiosus
ardet vltro, & attollit, id est, erigit animos, id est, parat se ad pugnam. Deinde
ponit comparationem, qualis leo in aruis Pœnorum saucius pectus, id est, habens
pectus sauciatum graui uulnere, ille inquam leo tum demum mouet arma, id est,
irascitur, & gaudet, id est, exultat excutiens ceruice toros comantes, id est, pe-
ctus iubatum, & ille impavidus frangit telum latronis, id est, uenatoris fixum
in corpore suo, & fremit, id est, rugit ore cruento. Haud secus, id est, non
aliter quam in leone, uiolentia gliscit, id est, crescit Turno accenso, id est, irato.
Tunc affatur sic Regem Latinum, & ille turbidus, id est, iratus infit, id est, im-
cipit ita. Nulla mora est in Turno, id est, in me, nec est quod, id est, cur Aene-
adae ignauî, id est, Troianî retractent, id est, reuocet dicta, nec recusent quæ pepigere,
id est, nobiscum pacti sunt. Congredior, id est, congregari cum Aenea uol-
lo. Ideo o Latine pater fer sacra, & concipe foedus pactum, id est, sancti illud:

LIBER XII.

fo. cclxxix.

Aut hac Dardanum dextra sub Tartara mittam
Desertorem Asiae: sedeant, spectentq; Latini,
Et solus ferro crimen commune refellam;
Aut habeat victos, cedat Lauinia coniux,
Olli sedato respondit corde Latinus:
O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci
Virtute exuperas: tanto me impensius æquum est
Consulere, atq; omneis metuentem expendere casus.
Sunt tibi regna patris Dauni: sunt oppida capta
Multa manu, nec non aurumq; animusq; Latino est:
Sunt aliæ innuptæ Latio, & Laurentibus agris,
Nec genus indecores: sine me hæc haud mollia fatu
Sublatis aperire dolis, simul hæc animo hauri:
Me natam veterum nulli sociare procorum
Fas erat: idq; omnes Diuicq; hominesq; canebant,
Victus amore tui, cognato sanguine victus.

alij animo

alij animo
aurumq; La-
tino est.

¶ Ecphrasis.

Aut ego mittam sub Tartara, id est, interficiam hac dextra mea Dardanium Ae-
neam desertorem Asiae, id est, ex Troia profugum, & ego solus refellam, id est,
delictum commune crimen. Aut Aeneas habeat uictos, & Lauinia coniunx cedat
illi, & per parenthesis interposuit, Latini sedeant, & spectent, id est, aspiciant
me decerentem armis cum Aenea. Tunc Latinus Rex respondit olli pro illi pe-
ctore sedato, id est, tranquillo. O iuuenis præstans animi, quantum tu ipse exu-
peras uirtute feroci, id est, fortitudinis, tanto impensius, id est, magis æquum est
me metuentem consulere, id est, providere, & expendere, id est, aestimare omnes
casus, qui possunt accidere. Regna Dauni patris tui sunt tibi hereditaria, sunt
præterea oppida capta a te manu, id est, pugna, nec non, id est, præterea Latino, id
est, mihi est aurum, & animus subaudi largiendi. Sunt etiã aliæ uirgines innuptæ
in Latio, & in aruis Laurentibus, nec indecores genus, id est, generis non inhonesti,
quarum ex numero subaudi possis aliquam uxorem ducere. Ideo sine me dicere
hæc haud mollia, id est, facilia fatu, id est, ut dicantur, & aperire, id est, aperte lo-
qui dolis sublatis, id est, sine fraude, simul etiam hauri, id est, accipe hæc animo.
Non erat fas, id est, licitum per religionem, me sociare natam, id est, locare alicui
procorum ueterum, id est, priorum, & omnes Diui & homines canebant, id est,

Coniugis & mœstæ lacrymis, vincla omnia rupi:
 Promissam eripui genero, atq; arma impia sumpsi.
 Ex illo qui me casus, quæ Turne sequantur
 Bella vides, quantos primus patiare labores.
 Bis magna uicti pugna, vix vrbe tuemur
 Spes Italas; recalent nostro Tyberina fluenta
 Sanguine adhuc, campiq; ingentes ossibus albent.
 Quo referor toties: quæ mentem insania mutat:
 Si Furno extincto socios sum accire paratus,
 Cur non incolumi potius certamina tollo?
 Quid consanguinei Rutuli, quid cætera dicet
 Italia, ad mortem si te (fors dicta refutet)
 Prodiderim, natam, & connubia nostra petentem:
 Respice res bello varias: miserere parentis
 Longæui, quem nunc mœstum patria Ardea longe
 Diuidit haud quaquam dictis violentia Turni
 Flectitur: exuperat magis, ægrescitq; medendo,

alij bis di-
ctis.

¶ Ecphrasis.

prædicabant id mihi. Itaq; ego uictus amore tui, & uictus sanguine cognato,
 & lacrymis coniugis mœstæ rupi omnia uincla, & eripui fillam promissam
 genero, & sumpsi arma impia. Ex illo tempore, quo hæc feci, o Turne tu uides,
 qui casus & quæ bella sequantur me, & uides quantos labores tu primus patie-
 ris. Et nos uicti bis in magna pugna uix tuemur urbe, id est, muro urbis spes
 Italas, & fluenta Tyberina recalent nostro sanguine, & campi ingentes adhuc
 albent ossibus. Ego igitur quo referor, id est, mutor totiens & quæ insania
 mutat mentem: Si ego paratus sum accire. i. adiungere Teucros socios, Turno, id
 est, te extincto, cur ego non potius tollo certamina inter uos te incolumi, id
 est, saluo. Rutuli, quorum tu Dux es, consanguinei nostri, & cætera Italia quid
 dicent, si ego prodiderim te petentem natam meam et nostra connubia, id est, il-
 lius nuptias, & per parenthesis interposuit, fors refutet, id est, auertat &
 prohibeat dicta. Præterea respice uarias res, id est, euentus belli, & miserere
 Dauni parentis tui longæui, quem mœstum, id est, sollicitum Ardea patria ue-
 stra nunc diuidit longe. Sed uolentia Turni haud flectitur. i. mouetur quicquid
 bis dictis: sed magis exuperat, & ægrescit medendo, id est, quo magis illi me-

Vt primum fari potuit, sic incipit ore:

Quam pro me curam geris, hanc precor optime pro me
 Deponas, letumq; sinas pro laude pacisci.
 Et nos tela, pater, ferrumq; haud debile dextra
 Spargimus, & nostro sequitur de vulnere sanguis,
 Longe illi Dea mater erit, quæ nube fugacem
 Fœminea tegat, & vanis sese occulat umbris.
 At Regina noua pugnae conterrita sorte
 Flebat, & ardentem generum moritura tenebat:
 Turne, per has ego te lacrymas, per si quis Amatae
 Tangit honos animum (spes tu nunc una senectæ,
 Tu requies miseræ, decus, imperiumq; Latini
 Te penes, in te omnis domus inclinata recumbit)
 Vnum oro, desiste manum committere Teucris.
 Qui te cunq; manent isto certamine casus.
 Et me Turne manent: simul hæc inuisa relinquam

incipit alij
in, hilt.

¶ Ecphrasis.

dicina adhibetur. Sed ut primum potuit fari, institit sic ore, id est, locutus est.
 O pater optime, precor deponas hanc curam, quam geris pro me, & sinas me
 pacisci letum, id est, commutare mortem pro laude. Quia & nos spargimus
 tela, & ferrum haud debile nostra dextra, & sanguis sequitur, id est, manat de
 nostro uulnere, id est, ad pugnandum uires satis magnas habemus. Dea mater,
 id est, Venus, quæ illum in bello Troiano semper protexit, nunc, cum est mecum
 pugnaturus, erit procul, quæ tegat illum fugacem nube fœminea, quod alias fe-
 cit, & occulat illum umbris uanis. At Regina Amata uxor Regis Latini con-
 territa noua sorte pugnae flebat, et ipsa moritura si in certamine Turnus morere-
 tur, tenebat generum ardentem, id est, in certamen descendere cupientem, di-
 cens. O Turne, ego oro te per has lacrymas meas, & per honorem Amatae,
 si quis honos Amatae tangit animum tuum. Tu nunc es spes una senectæ meæ,
 & tu es requies mihi miseræ. Decus & imperium Latini te penes, id est, in pos-
 testate tua est, & omnis domus, id est, tota familia inclinata recumbit, id est, in-
 cumbit & inuititur in te. Te inquam o Turne oro hoc unum, desiste, id est, noli
 committere. i. conferere manum cum Teucris. Quoniam quicunq; casus. i. fortunæ
 manet. i. expectat te in isto certamine, et illi idem casus manet. i. expectat me,

Lumina, nec generum Aeneam captiua videbo.
 Accepit vocem lacrymis Lauinia matris
 Flagrantes perfusa genas, cui plurimus ignem
 Subiecit rubor, & calefacta per ora cucurrit,
 Indum sanguineo veluti violauerit ostro
 Siquis ebur, vel mista rubent vbi lilia multa
 Alba rosa, tales virgo dabat ore colores.

Illum turbat amor: figitq; in virgine vultus,
 Ardet in arma magis, paucisq; affatur Amatam:
 Ne, quaeso, ne me lacrymis, ne ue omine tanto
 Prosequere in duri certamina Martis euntem
 O mater: neq; enim Turno mora libera mortis.
 Nuntius haec Idmon Phrygio mea dicta tyranno
 Haud placitura refer: cum primum crastina coelo
 Puniceis inuecta rotis Aurora rubebit,
 Non Teucros agat in Rutulos: Teucrum arma quiescant,
 Et Rutulum: nostro dirimamus sanguine bellum:

¶ Ephrasia.

quia simul ego tecum relinquam lumina haec inuisa, id est, vitam odiosam, nec ego captiua uidebo generum Aeneam. Lauinia perfusa genas flagrantes accepit uocem matris, id est, subsecuta est lacrymis, cui Lauinia plurimus rubor subiecit ignem, id est, ignis subiecit ruborem, & cucurrit rubor ille per ora calefacta ab igne. Veluti siquis ulolauerit, id est, infecerit ebur ostro, id est, purpura, sanguineo, aut ubi lilia alba rubent rosa permixta illis, uirgo inquam tales dabat colores ore. Amor turbat illum, & figit uultus in uirgine, & ardet magis in arma, & affatur Amatam paucis uerbis. O mater, quaeso, ne prosequere me euntem in certamina Martis duri, neque prosequere me tanto omine, neque enim mora libera mortis est Turno, id est, mihi Turno. Ideo Idmon tu nuntius refer, id est, renuncia haec mea dicta haud placitura tyranno Phrygio, id est Regi Troiano, cum primum Aurora crastina, id est, dies sequens inuecta caelo rotis puniceis, id est, purpureis rubebit, quia aurora rubet, non agat, id est, ducat Teucros suos milites in Rutulos, id est, contra nos, sed arma Teucrorum & Rutulorum quiescant, & nos duo dirimamus bellum nostro sanguine, id est, sanguinis nostri effusione. Et Lauinia quaeratur coniunx in illo

Illo

Illo quaeratur coniunx Lauinia campo.

Haec ubi dicta dedit, rapidusq; in tecta recessit,
 Poscit equos, gaudetq; tuens ante ora frementeis:
 Pilumno quos ipsa decus dedit Orithyia,
 Qui candore niues anteirent, cursibus auras:
 Circumstant properi aurigae, manibusq; laceffunt
 Pectora plausa cauis, & colla comantia pectunt.
 Ipse dehinc auro squallentem, alboq; orichalco
 Circundat loricam humeris, simul aptat habendo
 Ensemq; clypeumq; & rubrae cornua cristae:
 Ensem, quem Dauno ignipotens Deus ipse parenti
 Fecerat, & Stygia candentem tinxerat unda,
 Exin, quae in medijs ingenti adnixa columnae
 Aedibus adstabat, validam vi corripit hastam
 Actoris Arunci spoliū, quassatq; trementem
 Vociferans: nunc o nunquam frustrata vocatus
 Hasta meos, nunc tempus adest: te maximus Actor.

¶ Ephrasia.

campo, ubi sumus decertaturi. Vbi dedit haec dicta, id est, dixit, ipse rapidus recessit in tecta, & poscit equos, quos ipse intuens fremetes ante ora, id est, faciem gaudet. Quos equos ipsa Orithyia Erichthet Regis Atheniensis filia, dedit Piluno auro suo decus, id est, honoris causa, qui equi anteirent niues, id est, praecederent candore, & anteirent auras cursibus. Tunc aurigae properi circumstant equos, & laceffunt, id est, mulcent manibus cauis, id est, palmis pectora equorum plausa, id est, cum plausu attrectata, & pectunt colla comantia, id est, crines. Dehinc ipse Turnus circumdat humeris loricam squallentem auro, id est, squamas aureas habentem, & orichalco albo, id est, optimo. Et simul aptat illam habendo, id est, ad habendum ensē & clypeum, & cornua cristae rubrae. Ensem dico, quem Deus ignipotens, id est, Vulcanus fecerat, & dedit Dauno parenti, id est, patri Turni, & tinxerat illum candentem, id est, ignitum unda Stygia, id est, inferna aqua temperauerat. Exin, id est, deinde corripit hastam validam uel ingentis quae adstabat in medijs aedibus, hastam dico, spoliū Actoris Arunci, ex Arunca urbe Italiae antiquissima, & quassat illam hastam trementem, id est, uibratam, uociferans in hunc modum: O hasta nunquam frustrata meos conatus, nunc adest tempus, quo mihi usui futura es. Actor maximus olim gessit te,

nam

Orithyia
 filia Erichthet
 Regis Atheniensis
 uxor.
 Quod auri
 splendorem,
 aris
 duritiae habet.

Te Turni nunc dextra gerit: da sternere corpus;
Loricamq; manu valida lacerare reuulsam
Semiuiri Phrygis, & foedare in puluere crines
Vibratos calido ferro, myrrhaq; madentes.

His agitur furijs, totoq; ardentis ab ore
Scintillæ absistunt, oculis micat acribus ignis:
Mugitus veluti cum prima in prælia Taurus
Terrificos ciet, atq; irasci in cornua tentat
Arboris obnixus trunco, ventosq; laceffit
Ictibus, & sparsa ad pugnam proludit arena.
Nec minus interea maternis fauus in armis
Aeneas acuit Martem, & se suscitatur ira,
Oblato gaudens componi foedere bellum,
Tum socios, moestiq; metum solatur Iuli
Fata docens: Regiq; iubet responsa Latino
Certa referre viros, & pacis dicere leges.

Postera vix summos spargebat lumine montes
Orta dies, cum primum alto se gurgite tollunt

¶ Ecphrasis

Turnus nunc gerit te. Da mihi sternere corpus Aeneæ, & lacerare lorica. Phrygis semiuiri, id est, Aeneæ reuulsam manu ualida, & da foedare, id est, deturpare crines foedatos, & vibratos ferro calido, id est, calamistro, & madentes. i. perfusos myrrha. Turnus agitur, id est, agitur his furijs, & scintillæ absistunt, id est, absistere uidentur, & recedere a toto ore ardentis, & ignis micat, id est, micare uidetur in oculis acribus. Et ponit deinde comparationem dicens, ueluti cum Taurus ciet mugitus terrificos in prima prælia, atq; tentat irasci in cornua obnixus, id est, incurrens trunco arboris, & laceffit, id est, prouocat uentos ictibus, aut proludit ad pugnam arena sparsa pedibus. Et interea Aeneas fauus, id est, magnus in armis maternis, id est, quæ mater illi conciliauerat, acuit Martem, id est, se ad bellum incitat, & suscitatur se ira, gaudens bellum componi. i. finire foedere oblato a Turno. Tum ipse docens fata. i. quod Deorum uoluntate in Italiã ad regnũ uenerit, cõsolatur socios, & metũ Iuli moesti, & iubet certos uiros referre certa responsa Regi Latino, & dicere certas leges pacis. Et postera dies orta. i. sol uix spargebat montes summo lumine. i. oriebatur. i. cũ primũ

Solis equi, lucemq; elatis naribus efflant,
Campum ad certamen magnæ sub mœnibus urbis
Dimensi Rutulicq; viri, Teucricq; parabant,
In mediocq; focos, & Dijs communibus aras
Gramineas: alij fontemq; ignemq; ferebant
Velati lino, & uerbena tempora uincti.
Procedit legio Ausonidum, pilataq; plenis
Agmina se fundunt portis: hinc Troius omnis,
Tyrrhenusq; ruit varijs exercitus armis,
Haud secus instructi ferro, quam staspera Martis
Pugna uocet: nec non medijs in millibus ipsi
Ductores auro uolitant ostroq; decori,
Et genus Assaraci Mnestheus, & fortis Asylas,
Et Messapus equum domitor, Neptunia proles,
Vtq; dato signo spatia in sua quisq; recessit,
Defigunt tellure hastas, & scuta reclinant.
Tum studio effusæ matres, & vulgus inermum,

Singularis
certamen

ab. lino

¶ Ecphrasis.

equi solis tollunt se ex gurgite alto, & efflant, id est, spirant lucem naribus elatis. & alts. Viri Rutuli, & Teucri parabant campum ad singulare certamen Turni & Aeneæ, dimensi. i. metientes campum illum sub mœnibus urbis magnæ, & parabant focos in medio, et aras gramineas, in quibus sacrificarent Dijs communibus. i. belli præsidibus. Et alij uincti tempora uerbena. i. coronati gramine, & uelati lino. i. leuissimis ferebant fontem & ignem ad foedera, & sacrificia peragenda. Legio Ausonidarum, id est, Italorum procedit, & agmina pilata. i. armata pilis plenis portis fundunt se. Et omnis exercitus Troius. i. Troianus, & Tyrrhenus, id est, Latinus ruit huc armis uarijs, id est, diuerso genere armorum instructus. Vtriq; inquam, haud secus instructi. i. armati ferro, quã si aspera pugna Martis uocet illos ad præliũ. Nec nõ. i. præterea ipsi ductores uolitant decori auro et ostro. i. purpura auro intertexta in medijs milibus. i. in medio exercitu, scilicet, Mnestheus genus Assaraci, unde Aeneas quoq; ducebat originem, & Asylas fortis, & Messapus proles Neptunia. i. filius Neptuni domitor equorum. Et ut. i. postea quã dato signo, quisq; illorũ recessit in sua spatia. i. loca, defigunt hastas tellure, et reclinant. i. inclinant scuta. Tũ matres effusæ studio. s. ut uiderent, & vulgus inermũ

AE NE I D O S.

Inualidiq; senes turres, & tecta domorum
Obsedere, alij portis sublimibus adstant.

At Iuno ex summo (qui nunc Albanus habetur,
Tum neq; nomen erat, neq; honos, aut gloria monti)
Prospiciens tumulo, campum spectabat, & ambas
Laurentum, Troumque acies, urbemque Latini.
Extemplo Turni sic est affata sororem
Ditta Deam, stagnis quæ fluminibusq; sonoris
Præsidet; hunc illi Rex ætheris altus honorem
Iuppiter erepta pro virginitate sacrauit.

Nympha decus fluviorum, animo gratissima nostro,
Scis, ut te cunctis vnam, quæcunq; Latinæ
Magnanimi Iouis ingratum ascendere cubile,
Prætulerim, cæliq; libens in parte locarim,
Disce tuum, ne me incuses, Iuturna dolorem.
Qua visa est fortunapati, Parcaeq; sinebant
Cedere res Latio, Turnum, & tua moenia texi:
Nunc iuuenem imparibus video concurrere fatis,

¶ E p h r a s i s.

¶ senes inualidi obsedere. i. occupauerunt turres, ac tecta domorū. Alij adstant in portis sublimibus. At Iuno prospiciens e summo tumulo, qui nunc habetur. i. dicitur Albanus, sed tunc. i. in illis temporibus, neq; erat nomen, neq; honos, aut gloria monti, spectabat, inquam, Iuno campum, & ambas acies Troum & Laurentū. i. Latinorū, et urbem Latini Regis. Et extemplo Ditta affata est sic sororē Turni. i. Iuturnam Deam, quæ præsidet stagnis & fluminibus sonoris impulsu undarum. Iuppiter Rex altus ætheris sacrauit. i. dedicauit hūc honorem, ut aquis præesset, pro uirginitate erepta illi, dixitq; Iuno. O Iuturna Nympha decus fluviorum, & gratissima nostro animo, tu scis, ut. i. quæadmodū ego prætulerim te cunctis Nymphis alijs, quæcunq; Nymphae Latine ascenderunt cubile Iouis ingratum, id est, ipsius ingrati, & tu scis, ut ego libens. i. uolens locarim te in parte cæli. i. immortalitatis. Ideo o Iuturna disce tuū dolorem, ne postea incuses me. Ego texi, id est, protexi Turnum, & tua moenia, ea parte qua fortuna uisa est pati, & ea parte qua Parca sinebant res cedere. i. succedere Latio, id est, Latinis. Sed nūc ego uideo iuuenem Turnū fratrem tuū concurrere fatis imparibus, quia fata Aeneæ facta

LIBER. XII.

Fo. cclxxxiiij.

Parcarumq; dies, & vis inimica propinquat,
Non pugnam aspicerè hanc oculis, non foedera possum,
Tu pro germano, si quid præsentius audes,
Perge, decet; forsitan miseros meliora sequentur.
Vix ea: cum lachrymas oculis Iuturna profudit,
Terq; quaterq; manu pectus percussit honestum,
Non lachrymis hoc tempus, ait Saturnia Iuno,
Accelera, & fratrem, si quis modus, eripe morti;
Aut tu bella cie, conceptumq; excute foedus:
Autor ego audendi, sic exhortata reliquit
Incertam, & tristi turbatam vulnere mentis.
Interea Reges (ingenti mole Latinus
Quadrijugo uelitur curru, cui tempora circum
Aurati bis sex radij fulgentia cingunt,
Solis aui specimen; bigis it Turnus in albis,
Bina manu lato crispans hastilia ferro:

¶ E p h r a s i s.

¶ dies Parcarum, & uis inimica propinquat Turno. Ego non possum aspicerè oculis hanc pugnam, & foedera. Tu perge, si audes aliquid præsentius pro germano, id est, in fauorem illius, quia decet, id est, quod pro germano feceris, honestum est, & forsitan meliora sequentur miseros, id est, succedent. Vix Iuno ea locuta est, id est, effata, cum Iuturna profudit lachrymas oculis, & percussit ter & quater, id est, sepiissime manu pectus honestum. Tunc Iuno Saturnia, id est, Saturni filia ait. Hoc tempus non est dandum lachrymis, sed accelera, & eripe fratrem morti, id est, a morte, si quis est modus eripiens di. Aut tu cie, id est, concita bella, & excute, id est, perturba foedus conceptum, quia ego sum tibi author audendi facere hoc. Et Iuno exhortata sic Iuturnam, reliquit illam incertam, id est, dubiam, & turbatam vulnere, id est, dolore tristi mentis. Interea, id est, dum hæc fiunt, Reges, uerbum est infra procedunt. Latinus Rex uehitur curru quadrijugo mole ingenti, id est, apparatu magno. Cui Latino bis sex, id est, duodecim radij aurati cingunt circum, id est, coronant tempora fulgentia, appositue, specimen, id est, ornamentum Solis aui sui, quia secundum Hesiodum Cycres & Vlysis filius fuit. Turnus crispans, id est, uibrans bina hastilia lati ferri manu it in bigis albis, id est, curru hijugo.

nn ij

al. cōtinuo
al. inuehi-
tur.

AE NE I D O S.

EX HOME
SI ILLAD. II.
17.

Hinc pater Aeneas Romanae stirpis origo,
Sydereos flagrans clypeo, & caelestibus armis,
Et iuxta Ascanius, magnae spes altera Romae,
Procedunt castris, puraque in veste sacerdos
Setigeræ foetum suis, intonsamque bidentem
Attulit, admouitque pecus flagrantibus aris,
Illi ad surgentem conuersi lumina Solem
Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, paterisque altaria libant.
Tum pius Aeneas stricto sic ense precatur:
Esto nunc Sol testis, & hæc mihi terra precanti,
Quam propter tantos potui perferre labores,
Et pater omnipotens, & tu Saturnia Iuno
Iam melior, iam Diua precor, tuque inclyte Mauors,
Cuncta tuo qui bella pater sub numine torques:
Fontesque, fluuiosque voco, quæque ætheris alti
Religio, & quæ caruleo sunt numina ponto,
Cesserit Ausonio si fors victoria Turno,
Conuenit Euandri victos discedere ad urbem,

¶ Ecphrasis.

Hinc. i. ex parte diuersa Aeneas pater origo stirpis Romanae, & iuxta illum Ascanius altera spes magna Romae, procedunt castris, & sacerdos in ueste pura attulit foetum suis setigeri, id est, porcellum, & bidentem intonsam, id est, pecudem. Et admouit pecus, id est, porcum, & ouem aris flagrantibus, & illi conuersi lumina, id est, habentes oculos conuersos ad Solem surgentem, id est, orientem, dant manibus fruges salsas. i. molam, & notant. i. designant ferro summa tempora pecudum, & libant altaria pateris, id est, pateras altaribus. Et tunc pius Aeneas precatur sic ense stricto. Sol esto, id est, sit mihi testis, & hæc terra sit testis mihi precanti, propter quam potui perferre tantos labores. Et o pater omnipotens, & tu o Iuno Saturnia, & tu o Mauors inclyte, qui pater torques cuncta bella tuo sub numine, precor estote testes mihi. Et ego inuoco fontes, & fluuios, & religionem, id est, Deum, quæcumque religio est ætheris alti, & inuoco numina, quæ sunt in ponto caruleo. i. uiridi. Si fors. i. forte uictoria cesserit Turno Ausonio. i. Italo & indigenæ, conuenit. i. sit hæc conuenticio, Teucros uictos discedere ad urbem Euandri,

LIBER. XII.

Fo. cclxxxiiij.

Lex pacis

Cedet Iulus agris, nec post arma vlla rebelles
Aeneadæ referent, ferro ve hæc regna laceffent,
Sin nostrum annuerit nobis victoria Martem,
Vt potius reor, & potius Dijs numine firment,
Non ego nec Teucris Italos parere iubebo,
Nec mihi regna peto; paribus se legibus ambæ
Inuictæ gentes æterna in foedera mittant.
Sacra Deosque dabo, socer arma Latinus habeto:
Imperium solenne socer, mihi moenia Teucris
Constituent, vrbique dabit Lauinia nomen.

Sic prior Aeneas; sequitur sic deinde Latinus
Suspiciens cælum, tenditque ad sydera dextram:
Hæc eadem Aenea, terram, mare, sydera iuro,
Latonæque genus duplex, Ianumque bifrontem,
Vimque Deum infernam, & diri sacraria Ditis:
Audiat hæc genitor, qui foedera fulmine sancit:
Tango aras, mediosque ignes, & numina testor,
Nulla dies pacem hanc Italis, nec foedera rumpet,

¶ Ecphrasis.

& Iulus cedat agris, id est, recedat, nec Aeneadæ, id est, Troiani rebelles referent, id est, renouabunt ulla arma, aut laceffent ferro, id est, prouocabunt hæc regna. Sin pro sed si uictoria annuerit nobis nostrum Martem, id est, bellum, id est, uice-ro, ut potius reor. i. puto & opto, & hoc confirment Dijs potius numine, id est, autoritate sua, ego non iubebo Italos parere mihi aut Teucris, nec peto mihi regna, sed ambæ gentes, scilicet, Troiani & Latini, inuictæ mittent se in foedera æterna paribus legibus, id est, æquo iure. Ego dabo sacra & Deos. i. religionem. Et Latinus socer habeto, id est, habeat arma, & imperium solenne. Teucris constituēt mihi moenia. i. cōdent, & Lauinia dabit nomē urbi. Aeneas prior sic locutus est, & Latinus suspiciens cælū tēdit dextrā ad sydera. O Aenea, ego iuro hæc eadem numina, quæ tuturasti. s. terrā, mare, sydera, & duplex genus Latonæ. i. Apollinē & Dianam, & Ianum bifrontē. i. bicipitē, & uim Deorū infernā, & sacraria. i. secreta sacramēta Ditis diri. i. Plutonis. Et genitor. i. Iuppiter, qui sancit foedera fulmine. i. sanctificat, audiat hæc, et dicēs hæc, tango aras, et ignes medios, quod idem est, & testor numina. Nulla dies rumpet Italis hanc pacem, & hæc foedera.

Ex Home
riliu. l. 1.

Quo res cunq; cadent: nec me vis vlla volentem
Auertet, non si tellurem effundat in vndas
Diluuiio miscens, caelum ve in tartara soluat,
Vt sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)
Nnunquam fronde leui fundet virgulta, nec vmbra,
Cum semel in syluis imo de stirpe recisum
Matre caret, posuitq; comas, & brachia ferro
Olim arbor, nunc artificis manus aere decoro
Inclusit, patribusq; dedit gestare Latinis.

Talibus inter se firmabant foedera dictis
Conspectu in medio procerum: tum rite sacratas
Inflamam iugulant pecudes, & viscera viuus
Eripiunt, cumulantq; oneratis lancibus aras,
At vero Rutulis impar ea pugna videri
Iamdudum: & vario misceri pectora motu,
Tum magis, vt propius cernunt non viribus aequis;
Adiuuat incessu tacito progressus, & aram

¶ E p h r a s i s.

quocunq; .i. in quaecunq; partem res cadent .i. accidēt. Nec ulla vis auertet me .i. prohibebit uolētē, non, inquam, auertet, si pro quamuis uis illa miscēs caelū diluuiio effundat tellurē in undas, & soluat caelū in tartara. Ita, inquam, hoc erit, ut .i. quēadmodum hoc sceptrum, & per parenthesis interposuit poeta dicēs, nā forte gerebat dextra sceptrū Rex, nūquā fundet uirgulta .i. germina, nec umbras .i. frondes, cum .i. posteaquā recisum semel in syluis de imo stirpe .i. arbore caret matre .i. arboris, unde recisum est, alimēto, & ipsum sceptrū olim arbor .i. arboris materia posuit .i. amisit comas .i. frōdes, et brachia .i. ramos ferro .i. securi, & nunc manus artificis inclusit hoc sceptrum aere decoro, & dedit illud gestare, id est, ad gestandum patribus, id est, regibus Latinis. Itaq; Aeneas & Latinus confirmabant inter se foedera talibus dictis in medio cōspectu procerū. Tū .i. deinde iugulāt rite in flammam pecudes sacratas, id est, sacrificio designatas, & eripiūt viscera illis uiuis pecudibus, & cumulant .i. imp'ent aras lancibus oneratis, id est, plenis extorum. At uero ea pugna uideri, id est, uidebatur impar Rutulis iam dudum, id est, paulo ante, & pectora illorum misceri pro miscbantur motu uario. Sed tunc magis ut, id est, posteaquam cernunt propius, concurrere illos uiribus non aequis.

Suppliciter venerans, demisso lumine Turnus,
Pubentesq; genæ, & iuuenili in corpore pallor,
Quem simul ac Iuturna soror crebrescere uidit
Sermonem, & vulgi variare labantia corda,
In medias acies formam assimulata Camerti,
Cui genus a proauis ingens, clarumq; paternæ
Nomen erat virtutis, & ipse acerrimus armis.
In medias dat sese acies, haud nescia rerum,
Rumoresq; serit varios, ac talia fatur:

Non pudet o Rutuli cunctis pro talibus vnam
Obiectare animam? numero ne, an viribus aequi
Non sumus? en omnes, & Troes, & Arcades hic sunt,
Fatalisq; manus infensa Hetruria Turno:
Vix hostem alterni, si congregiamur, habemus.
Ille quidem ad superos, quorum se deuouet aris,
Succedet fama, viuusq; per ora feretur:
Nos patria amissa dominis parere superbis

¶ E p h r a s i s.

Sed Turnus progressus ingressu tacito, & uenerans suppliciter aram lumine demisso, & genæ, id est, maxillæ pubentes, id est, florentes, & pallor in corpore iuuenili adiuuant, id est, augent hanc mentem Rutulorum. Quem sermonem Rutulorum ut Iuturna uidit crebrescere, id est, frequentari, & uidit corda vulgi labantia, id est, uacillantia uariare, id est, titubare, ipsa assimulata formam Camerti, haud nescia rerum, dat sese in medias acies, & serit rumores uarios, & interponit, quis fuisset Camertes ille, dicens. Cui erat genus ingens, & clarum iam inde a proauis, & cui erat nomen uirtutis, id est, fortitudinis paternæ, & ipse erat acerrimus, id est, fortissimus armis. Et Iuturna in specie Camertis fatur talia. O Rutuli, non pudet uos obiectare, id est, obijcere unam animā, id est, uitam unius hominis pro cunctis uobis? An ne .i. nō sumus aequi .i. aequales Troianis numero & uiribus? quasi dicat sumus. En hic sunt omnes Troes, & Arcades, & Hetruria infensa Turno, apposi. manus fatalis, id est, fato huic bello seruata propter Mezentium. Si nos alterni, id est, bini cōgregiamur, uix habemus hostem, quia multo plures sumus. Ille quidem .s. Turnus succedet fama ad superos, quorū aris deuouet se, & ille uiuus per gloriā, feretur per ora hominū, sed nos amissa patria

Tyberius
Donatus
legit, Ta
bentesque
genæ.

Cogemur, qui nunc lenti confedimus aruis.
 Talibus incensa est iuuenum sententia dictis
 Iam magis, atq; magis, serpitq; per agmina murmur,
 Ipsi laurentes mutati, ipsiq; Latini,
 Qui sibi iam requiem pugnae, rebusq; salutem
 Sperabant: nunc arma volunt, foedusq; precantur
 Infectum, & Turni sortem miserantur iniquam.

His aliud maius Iuturna adiungit, & alto
 Dat signum caelo, quo non praestantius vllum
 Turbauit mentes Italas, monstroq; sefellit,
 Namq; volans rubra fuluus Iouis ales in aethra
 Littoreas agitabat aues, turbamq; sonantem
 Agminis aligeri, subito cum lapsus ad vndas
 Cygnum excellentem pedibus rapit improbus vncis.
 Arrexere animos Itali: cunctaq; volucres
 Conuertunt clamore fugam (mirabile visu)
 Aetheraq; obscurant pennis, hostemq; per auras
 Facta nube premunt, donec vi victus, & ipso
 Pondere defecit, praedamq; ex unguibus ales

¶ Ecphrasis.

cogemur parere Troianis dominis superbis, qui nunc confedimus lenti, id est, p̄gri in aruis. Tunc sententia iuuenum incensa est talibus Iuturnae dictis, & murmur huius sententiae serpit iam magis & magis per agmina. Et ipsi Laurentes, & ipsi Latini, qui sperabant iam requiem, id est, cessationem pugnae, & salutem rebus suis, nunc volunt arma, & precantur foedus infectum, id est, non fuisse factum, & miserantur sortem Turni iniquam. Iuturna adiungit his superioribus aliud maius, quia dat signum ab alto caelo, quo signo non ullum aliud praestantius, id est, maius turbauit mentes Italas, id est, Italorum, & sefellit illas monstro, id est, augurio. Nam ales Iouis fuluus, id est, aquila nigra volans in aethra, id est, aethere, rubra, id est, caelo igneo, agitabat, id est, insequabatur aues littoreas, puta cygnos, & agitabat turbam sonantem agminis aligeri, id est, autum, cum ipse ales, id est, aquila subito lapsus ad undas rapit pedibus vncis cygnum excellentem. Itali, scilicet, id videntes arrexere, id est, conuerterunt animos, id est, mentem. Et cunctae volucres conuertunt fugam clamore, et obscurant, id est, inambulant aethra, id est, aerem alis, et facta nube premunt, id est, insequuntur hostem per auras, donec victus vi ales ille, & ipso pondere, id est, mole sua defecit, & ales ille

Proiecit fluuio, penitusq; in nubila fugit.
 Tum vero augurium Rutuli clamore salutant,
 Expediuntq; manus: primusq; Tolumnius augur,
 Hoc erat, hoc votis, inquit, quod saepe petiui.
 Accipio, agnoscoq; Deos: me me duce ferrum
 Corripite o Rutuli, quos improbus aduena bello
 Territat, inualidas vt aues, & littora vestra
 Vi populat: petet ille fugam, penitusq; profundo
 Vela dabit: vos vnanimi densate cateruas,
 Et Regem vobis pugna defendite raptum.
 Dixit: & aduersos telum contorsit in hostes
 Procurrens: sonitum dat stridula cornus, & auras
 Certa secat: simul haec, simul ingens clamor, & omnes
 Turbati cunei, calefactaq; corda tumultu,
 Hasta volans, vt forte nouem pulcherrima fratrum
 Corpora constiterant contra, quos fide crearat
 Vna tot Arcadio coniux Tyrrhena Gilippo,

al. miseri

¶ Ecphrasis

proiecit fluuio, id est, in fluum praedam ex unguibus, & fugit penitus, id est, longe in nubila. Tum vero Rutuli salutant augurium clamore, quia sibi fauebat, & expediunt manus ad pugnam, et Tolumnius augur primus inquit. Hoc augurium erat, quod ego semper petiui uotis. Ego accipio, & agnosco Deos. O Rutuli corripite me me duce, id est, auctoritate mea ferrum, quos uos aduena improbus territat bello, ut aues inualidas aquila territabat, & populat pro populatur ui uestra littora. Ille petet fugam, & penitus dabit uela, id est, nauigabit profundo, id est, mari. Igitur uos, dico, o Rutuli unanimi, id est, concordantes densate cateruas, & defendite pugna, id est, pugnam do Regem uestrum Turnum raptum uobis. Dixit Tolumnius, & procurrens contorsit telum in hostes aduersos, & cornus stridula, id est, hasta cornea sonans dat sonitum, & illa certa secat auras. Haec cornus simul it, & ingens clamor simul it. Tunc cunei, id est, cohortes, turbati sunt, & corda sunt calefacta tumultu illo. Nam hasta illa uolans transfadigit, id est, transfurberat costas unum, id est, unius horum nouem, quos narrabit, ut forte corpora pulcherrima nouem fratrum constiterant contra, id est, ex aduerso, quos fratres una coniux fida Tyrrhena, id est, Tusca crearat Gilippo Arcadio, qui ex Arcadia forte uenerat cum Euandro, transfadigit, inquam,

Horum vnum ad medium, teritur qua sutilis aluo
 Balteus, & laterum iuncturas fibula mordet,
 Egregium forma iuuenem & fulgentibus armis
 Tranladigit costas, fuluaq; extendit arena.
 At fratres animola phalanx, accensaq; luctu,
 Pars gladios stringunt manibus; pars missile ferrum
 Corripiunt, caeciq; ruunt, quos agmina contra
 Procurrunt Laurentum: hinc densi rursus mundant
 Troes, Agilliniq; & pictis Arcades armis.
 Sic omnes amor vnus habet decernere ferro,
 Diripuere aras: itoto turbida caelo
 Tempestas telorum, ac ferreus ingruit humber:
 Craterasq; focosq; ferunt: fugit ipse Latinus
 Pulsatos referens infecto foedere Diuos,
 Infrenant alij currus, aut corpora saltu
 Subijciunt in equos, & strictis ensibus adsunt.
 Messapus Regem, Regisq; insigne gerentem
 Tyrrenum Aulesten, audus confundere foedus:

al. effundit

al. idem ar
dor habet.

¶ Ecphrasis.

horum fratrum unum iuuenem egregium forma, & armis fulgentibus, ea parte qua balteus sutilis teritur ad mediam aluum, & ea parte qua fibula mordet iuncturas laterum, & effundit. i. sternit illum in arena fulua. At fratres reliqui, apposi. phalanx animosa, & accensa luctu propter fratris mortem, pars illorum stringunt gladios manibus, & pars corripiunt ferrum missile, id est, hastas, & caeci, id est, perturbati ruunt. i. impetum faciunt, contra quos fratres agmina Laurentium procurrunt. Hinc. i. ex parte aduersa Troes densi rursus, id est, e contrario mundant, id est, undatim in pugnam descendunt, & praeter Troes, & .i. etiam Agillini, & Arcades cum armis pictis. Sic vnus amor habet omnes decernere ferro, id est, ad decertandum armis. Tunc diripuerunt aras, id est, stipites ex aris, & tempestas turbida telorum itoto caelo, id est, in totum caelum, & humber ferreus. i. tela in modum humberis, ingruit. i. cedit, & ferunt in pugnam crateras, & faeces. Et ipse Latinus fugit referens Diuos pulsatos. i. uolatos foedere infecto. i. irritato. Alij infrenant currus. i. equos currum, aut subijciunt in equos corpora, id est, insiliunt saltu, & adsunt ensibus strictis. Messapus audus confundere foedus,

Aduerso proferret equo: ruit ille recedens,
 Et miser oppositis a tergo voluitur aris
 In caput, inq; humeros: at feruidus aduolat hasta
 Messapus, teloq; orantem multa trabali
 Desuper altus equo grauius ferit, atq; ita fatur:
 Hoc habet, haec melior magnis data victima Diuis,
 Concurrunt Itali, spoliantq; calentia membra,
 Obuius ambustum torrem Chorineus ab ara
 Corripit, & venienti Ebuso, plagamq; ferenti
 Occupat os flammis: illi ingens barba reluxit,
 Nidoremq; ambusta dedit: super ipse secutus
 Caeseriem leua turbati corripit hostis,
 Impressoq; genu nitens terrae applicat ipsum,
 Sic rigido latus ense ferit, Podalirius Allum
 Pastorem, primaq; acie per tela ruentem
 Ense sequens nudo superimminet: ille securi
 Aduersi frontem mediam, metumq; reducta
 Dissicit, & sparso late rigat arma cruore.

al. oli

al. discidit

¶ Ecphrasis.

proterret. i. perturbat equo aduerso. Aulesten Tyrrenum Regem, & gerentem insigne Regis, id est, diadema. Ille recedens, id est, retrocedens ruit, & miser. i. infelix uoluitur, id est, cedit aris oppositis a tergo, uoluitur, inquam, in caput, & in humeros. At tunc Messapus feruidus aduolat cum hasta, et ipse altus equo desuper ferit grauius telo trabali, id est, ad trabis magnitudinem, illum orantem multa, & fatur ita. Hoc habet, hoc est, laetali percussus est vulnere, & haec uictima melior est data magnis Diuis, quam ea, qua foedus est sancitum. Tunc Itali concurrunt, & spoliant membra calentia. Chorineus corripit ab ara torrem. i. stipitem obstustum, & occupat flammis os Ebuso uenienti, & ferenti plagam. i. ictum. Barba ingens reluxit illi, & barba illa ambusta dedit nidorem. Et insuper ipse secutus est, & corripit leua caeseriem hostis turbati, & innitens genu impresso applicat ipsum terrae, id est, ad terram. Et deinde ferit latus ense rigido. Podalirius sequens ense nudo Allum pastorem ruentem per tela in prima acie superimminet, & ille reducta, id est, librata securi dissicit, id est, diffindit mediam frontem & mentum illius Podalirij aduersi. i. oppositi, & rigat deinde arua cruore sparso.

Mors. Olli dura quies oculos, & ferreus vrget
 Somnus, in aeternam clauduntur lumina noctem.
 At pius Aeneas dextram tendebat inermem.
 Nudato capite, atq; suos clamore vocabat.
 Quo ruitis: quæ ve ista repens discordia surgit?
 O cohibete iras, ictum iam foedus, & omnes
 Compositæ leges, mihi ius concurrere soli.
 Me finite, atq; auferte metus, ego foedera faxo
 Firma manu: Turnum iam debent hæc mihi sacra.
 Has inter voces, media inter talia verba,
 Ecce viro stridens alis allapsa sagitta est:
 Incertum qua pulsa manu, quo turbine adacta,
 Quis tantam Rutulis laudem casus ve, Deus ve
 Attulerit: pressa est insignis gloria facti,
 Nec sese Aeneæ iactavit vulnere quisquam.
 Turnus vt Aeneam cedentem ex agmine vidit,
 Turbatosq; duces, subita spe feruidus ardet,
 Poscit equos, atq; arma simul: saltuq; superbus:

finite al,
auferte.

¶ E p h r a s i s.

Quies dura: i. difficilis somnus, hoc est, mors, & somnus ferreus: quod idē est, vrget. i. premit oculos illius. s. Podalirij, & lumina. i. oculi clauduntur in mortē aeternam, quia nunquam resurget. quæ admodū ex somno solent homines excitari. At tunc Aeneas pius tendebat dextram inermem capite nudato, & reuocabat suos ex pugna, dicens. O Troiani, quo ruitis: uel quæ ista discordia repēs surgit? O cohibete iras. i. ne ruatis in pugna, quia iam foedus ictum est, & omnes leges, id est, pugnae conditiones sunt compositæ, & mihi soli ius. i. fas est concurrere. Ideo finite me concurrere, atq; auferte metus. i. ne timueritis, quia ego faxo. i. faciam foedera firma manu mea. Quia hæc sacra debēt mihi Turnum, subaudi, occidendum. Et ecce subito sagitta allapsa est alis, id est, plumis uiro, id est, Aeneæ, inter has uoces, & inter Aeneæ uerba media. Quis casus, id est, fortuna, uel quis Deus attulerit tantā laudē Rutulis, subaudi, nescitur, quia insignis huius facti gloria pressa. i. suppressa, & obscurata est. Neq; quæ iactauit se. i. gloriatus est vulnere Aeneæ. Sed Turnus, ut uidit Aeneam recedentē ex agmine. i. exercitu, et uidit duces turbatos, ipse feruidus spe subita ardet, et simul poscit equos et arma, et ille super-

Emicat in currum, & manibus molitur habenas.
 Multa virum volitans dat fortia corpora leto,
 Semineces voluit multos, aut agmina curru
 Proterit, aut raptas fugientibus ingerit hastas.
 Qualis apud gelidi cum flumina concitus Hebri
 Sanguineus Mauors clypeo increpat, atq; furentes
 Bella mouens immittit equos: illi æquore aperto
 Ante Notos, Zephyrumq; volant: gemit vltima pulsu
 Thraca pedum: circumq; atræ formidinis ora
 Iræq; insidiæq; Dei comitatus aguntur:
 Talis equos alacer media inter prælia Turnus
 Fumantes sudore quatit (miserabile) cæsis
 Hostibus insultans, spargit rapida vngula rores
 Sanguineos, mistaq; cruor calcatur arena.

alij, intonat.

Iamq; neci Sthenelumq; dedit, Thamyrimq; Polumq;
 Hunc congressus, & hunc, illum eminus: eminus ambos
 Imbrasidas Glaucum, atq; Ladem, quos Imbrasilus ipse

al. ambo.

¶ E p h r a s i s.

bus emicat saltu, id est, ascendit in currum, & molitur, id est, tractat habenas manibus. Et ipse volitans dat leto, id est, morti multa corpora fortia uirorum, & uoluit multos, id est, deijcit in terram semineces, id est, semimortuos, aut proterit, id est, conculcat curru agmina hostium, aut ingerit illis fugientibus hastas inter fugiendū raptas. Deinde cōparationē ponit dicens, qualis Mauors. i. Mars sanguineus. i. cruentus cum concitus. i. cōmotus in pugnam intonat. i. fremit clypeo ad flumina Hebri gelidi. i. Thracis, quia Thracia frigida est, atq; mouēs bella immittit. i. laxat equos furentes, & illi equi uolāt in æquore aperto ante Notos et Zephyrum uentos. Et vltima Thraca, id est, Thracia gemit. i. tremit pulsu pedū. Iræ & insidiæ appositue ora. i. facies atræ formidinis, & iterū. appo. comitatus Dei Martis aguntur circum. i. in circuitu. Talis Turnus alacer quatit equos fumantes sudore inter media prælia, Turnus, dico, insultās hostibus cæsis, & ungula æquorum rapida spargit rores sanguineos, & cruor calcatur arena mixta. Et iam dedit neci. i. occidit Sthenelum, & Thamarim, & Polum, occidit, inquam, hunc et hunc. i. duos ex illis congressus cum illis comminus, et illū eminus. Et occidit eminus Glaucum atq; Ladem ambos Imbrasidas. i. Imbrasi filios, quos Imbrasilus ipse

Nutrierat Lycia, paribusq; onerauerat armis,
 Vel conferre manum, vel equo praeuertere ventos,
 Parte alia media Eumedes in praelia fertur,
 Antiqui proles bello praecleara Dolonis,
 Nomine auum referens, animo, manibusq; parentem:
 Qui quondam, castra ut Danaum speculator adiret,
 Ausus Pelidae praetium sibi poscere currus,
 Illum Tydides alio pro talibus ausis
 Affecit pretio nec equis aspirat Achillis.
 Hunc procul ut campo Turnus conspexit aperto;
 Ante leui iaculo longum per inane secutus.
 Sistit equos bijuges, & curru desilit, atq;
 Semianimi, lapsosq; superuenit, & pede collo
 Impressis, dextra mucronem extorquet, & alto
 Fulgentem tinxit iugulo: atq; haec insuper addit:
 En agros, & quam bello Troiane petisti:
 Hesperiam metire iacens: haec praemia, qui me
 Ferro ausi tentare, ferunt: sic moenia condunt.

De Dolo =
 ne uide Ho
 me. Illu. li.
 xa.

al. prospexit

¶ Ecphrasis.

nutrierat in Lycia, & onerauerat armis paribus, uel conferre manum, id est, conserere pugnam, uel praeuertere, id est, praeuenire equo uentos. Parte alia capi Eumedes proles, id est, filius antiqui Dolonis, praecleara bello fertur in media praelia. Eumedes, dico, referens nomine auum, & referens parentem Dolonem animo. i. animositate et manibus. Qui Dolonem, ut speculator adiret castra Danaorum, ausus est poscere sibi currum, id est, equos Pelidae, id est, Achillis praecium, id est, in mercedem suae audaciae. Sed Tydides, id est, Diomedes affecit illum alto praecio, id est, poena pro talibus ausis, nec aspirat equis Achillis, id est, peruenit. Ut Turnus prospexit hunc Eumedem procul campo aperto, ipse secutus illum ante iaculo leui per inane. i. spaciū aeris longū sistit. i. stare facit equos bijuges, & desilit curru, atq; superuenit illi elapso, atq; exanimi. i. mortuo, & pede impresso collo. i. in collum illius extorquet mucronem dextrae. i. a dextra, & tinxit. i. madefecit illum fulgentē in iugulo alto. i. profundo, & insuper addit haec. O Troiane, eni. ecce tu iacens metire. i. occupa agros & hesperiam, quā petisti bello. Illi, qui ausi sunt tentare moenia daccessero ferro, haec praemia ferunt. Et sic condunt moenia in urbe, ut tu nunc iacens.

Huic:

Huic comitem Asbutem, coniecta cuspide mittit,
 Chloreaq; Sibarimq; Daretaq; Therfilocumq;
 Et sternacis equi lapsum ceruice Tymocten.
 Ac velut Edoni Boreae cum spiritus alto
 Insonat Aegæo; sequiturq; ad littora fluctus,
 Qua venti incubuere, fugam dant nubila caelo:
 Sic Turno, quacunq; uiam secat, agmina cedunt,
 Conuersaq; ruunt acies, fert impetus ipsum,
 Et cristam aduerso curru quatit aura uolantem.
 Non tulit instantem Phegeus, animisq; frementem,
 Obiecit sese ad currum, & spumantia frenis
 Ora citatorum dextra contorsit equorum,
 Dum trahitur, pendetq; iugis, hunc lata resectum
 Lancea consequitur, rumpitq; infixa bilicem
 Loricam, & summum degustat uulnere corpus.
 Ille tamen clypeo obiecto conuersus in hostem
 Ibat, & auxilium ducto mucrone petebat:
 Quem rota praecipitem, & procurfu concitus axis

alij Sabarimq;

al. detorsit

¶ Ecphrasis.

Et mittit Asbutem comitem huic, illum quoq; occidendo cuspide coniecta, et Chlorea, & Sibarim, & Dareta, et Therfilocum, & Thymoctem lapsum ex ceruice equi sternacis, id est, calcitrosi, & qui facile sessorem sternit. Ac ueluti, id est, quem admodum spiritus, id est, uentus Boreae Edoni, id est, Thracij, cum insonat alto, id est, sonitum facit in alto, id est, mari Aegæo, & ea parte, qua uenti incubuerunt, fluctus sequitur ad littora, et etiā nubila dant fugam caelo, id est, per caelum: sic, i. eodem modo agmina cedunt Turno, & acies conuersae ruunt ea parte, qua secat uiam, id est, it. Et impetus fert ipsum, & aura quatit cristam uolantem curru aduerso, id est, opposito contra auram. Sed Phegeus non tulit illum instantem & frementem animis, id est, ira, et obiecit sese, id est, opposuit ad currum, & dextra sua detorsit. i. flexit ora spumantia frenis equorum citatorum, id est, concitatorum. Et dum trahitur, id est, raptatur iugis, & currus iugis pendet, lancea lata consequitur hunc resectum, id est, apertum & exarmatum, & lancea illa infixa rumpit loricam bilicem. i. duplicem, & degustat. i. perstringit uulnere summum corpus. i. corporis summitate. Ille tamen ibat in hostem conuersus:

o. o.

Impulit, effuditq; solo: Turnusq; secutus
 Imam inter galeam, summi thoracis & oras
 Abstulit ense caput, truncumq; reliquit arena.
 Atq; ea dum campis victor dat funera Turnus,
 Interea Aeneam Mnestheus, & fidus Achates,
 Ascaniusq; comes castris statuere cruentum,
 Alternos longa nitentem cuspide gressus,
 Sæuit, & infracta luctatur arundine telum
 Eripere, auxilioq; viam, quæ proxima, poscit,
 Ense secent lato vulnus, teliq; latebram
 Rescindant penitus, seseq; in bella remittant,
 Iamq; aderat Phœbo ante alios dilectus lapis
 Iasides, acri quondam cui captus amore
 Ipse suas artes, sua munera lætus Apollo
 Augurium, citharamq; dabat, celeresq; sagittas.
 Ille, vt depositi proferret fata parentis,
 Scire potestates herbarum, vsuq; medendi
 Maluit, & mutas agitare inglorius artes.

comes alij
 puer

alij lapis.

¶ Ecphrasis.

chypeo oblecto, & petebat auxilium a socijs mucrone, id est, ense educto, quem præcipitem, id est, præcipitatum rota & axis conclitus procursum, id est, incursum impulit, & effudit solo, id est, in terram, & Turnus secutus abstulit caput ense inter imam galeam & oras thoracis summi, id est, in ipsa thoracis & galeæ compage, & reliquit truncum, id est, illū capite truncatum in arena. Atque dum Turnus victor dat ea funera, id est, strages in campis, Interea Mnestheus & Achates fidus & Ascanius puer statuerunt in castris Aeneam cruentum, nitentem longa cuspide gressus alternos. i. alternatim ambulātē cuspide & altero crure. Sæuit Aeneas, & luctatur eripere telum arundine sagittæ infracta, & poscit viam, quæ erat proxima auxilio, scilicet, quod secent vulnus ense lato, id est, vulnus ense latum faciant, & rescindant penitus latebras teli, & remittant iterum sese in bella. Et iam lapis medicus dilectus Phœbo, qui medicinæ est inuentor, ante omnes alios Troianos aderat, lapis, dico, Iasides. i. Iasi fillus. Cui Iasidi Apollo lætus, captus quōdam amore acri, id est, uehementi illius, dabat augurium et citharam et sagittas celeres, appo. suas artes et munera, sed ille maluit

Stabat acerba fremens ingentem nixus in hastam
 Aeneas, magno iuuenum, & moerentis Iuli
 Concursum, lacrymisq; immobilis: ille retorto
 Pæonium in morem senior succinctus amictu
 Multa manu medica, Phœbicq; potentibus herbis
 Nequicquam trepidat, nequicquam spicula dextra
 Sollicitat, prensatq; tenaci forcipe ferrum,
 Nulla viam fortuna regit, nihil autor Apollo
 Subuenit, & sæuus campis magis, ac magis horror
 Crebrescit, propiusq; malum est: iam puluere cœlum
 Stare vident, subeunt equites, & spicula castris
 Densa cadunt medijs: it tristis ad æthera clamor
 Bellantum iuuenum, & duro sub Marte cadentum.
 Hic Venus indigno nati concussa dolore
 Dictamum genitrix Cretæa capit ab Ida,
 Puberibus caulem folijs, & flore comantem.

¶ Ecphrasis.

scire potestates herbarum, & usus medendi, & inglorius agitare artes mutas, id est, obscuras, qualis est medicina, ut proferret, id est, extenderet fata, id est, uitam parentis depositi, id est, desperati. Aeneas stabat nixus in hastam ingentem, fremens acerba pro acerbe, id est, magno concursu iuuenum & Iuli moerentis, et stabat Aeneas immobilis lacrymis. Sed ille lapis senior succinctus amictu retorto, id est, reducto in morem Pæonium, id est, medicum, trepidat, id est, festinat multa manu medica, & herbis potentibus Phœbi, sed omnia nequicquam, id est, frustra, et sollicitat, id est, labefactat spicula, id est, sagittam nequicquam, id est, frustra dextra, et uersat, prensatq; ferrum sagittæ forcipe tenaci. Sed nulla fortuna regit viam, qua sagitta exeat, et Apollo medicinæ autor nihil subuenit, et interea sæuus armorū horror crebrescit magis et magis, et malum est propius. i. appropinquat. Quia iam vident cœlum stare. i. squalere puluere, et equites fugiētes subeunt castra, et spicula densa cadunt in medijs castris. Clamor tristis iuuenum bellantum et cadentum sub Marte duro it. i. ascendit ad æthera. Hic. i. tunc Venus genitrix Aeneæ concussa dolore indigno nati carpit dictamū herbā medicis notam ab Ida Cretæa, ad differentiā Idæ Troianæ dixit: dictamū dico, caule comantē folijs puberibus, et comantē. i. florentem flore purpureo. Illa gramina. i. herbe

alij Dictamum

Purpureo; non illa feris incognita capris
 Gramina, cum tergo volucres hæere sagittæ.
 Hoc Venus obscuro faciem circumdata nimbo
 Detulit: hoc fufum labris splendentibus annem
 Inficit, occulte medicans, fpargitq; falubreis
 Ambrosiæ succos, odoriferam Panaceam.
 Fouit ea vulnus Lympha longæuis Iapis
 Ignorans, subitoq; omnis de corpore fugit
 Quippe dolor, omnis ftegit imo vulnere fanguis.
 Iamq; fecuta manum, nullo cogente, fagitta
 Excidit: atq; nouæ rediere in priftina vires.
 Arma citi properate viro: quid ftatis Iapis
 Conclamat, primusq; animos accendit in hoftes:
 Non hæc humanis opibus, non arte magiftra
 Proueniunt: neq; te Aenea mea dextera feruat:
 Maior agit Deus, atq; opera ad maiora remittit.
 Ille auidus pugnae, furas incluserat auro
 Hinc atq; hinc, oditeq; moras, haftamq; corufcat.

alij Iapix

alij Iapix.

¶ Ecpheffis.

non funt incognita immo cognita capris feris, cum fagittæ uolucres hæere illarum tergo. Et Venus detulit hoc dictamum circumdata faciem nimbo obscuro, ne poffet a mortalibus confpici. Et Venus medicans occulte inficit hoc dictamum annem, id eft, aquam fufum in labris, id eft, abenis pendentibus, & fpargit in aqua succos ambrosiæ herbæ falubres, & Panaceam odoriferam. Tunc Iapis longæuis ignorans id, fouit uulnere ea lympha. Et quippe. i. certe omnis dolor fugit subito corpore, & omnis fanguis ftegit, id eft, ceffauit fluere in imo uulnere. Et iam fagitta fecuta manum medici excidit nullo cogente, & vires nouæ rediere in priftina, id eft, uirtutem priorem. Et Iapis conclamat: O uiri citi properate arma uiro Aeneæ, quid ftatis? & ita Iapis primus accendit animos, id eft, iram Aeneæ in hoftes, dicens. O Aenea hæc medicamenta non proueniunt opibus humanis, & arte medendi magiftra. Et o Aenea mea dextera non feruat te, fed maior Deus agit, atq; remittit te ad opera maiora. Tunc ille Aeneas auidus pugnae incluserat hinc atque hinc furas auro, id eft, aureis tibialibus, & odit moras, & corufcat, id eft, uibrat haftam. Sed poftquam clypeus eft habilis,

Postquam habilis lateri clypeus, loricaq; tergo eft,
 Afcanium fufis circum complectitur armis,
 Summaq; per galeam delibans oscula fatur:
 Difce puer uirtutem ex me, uerumq; laborem,
 Fortunam ex alijs: nunc te mea dextera bello
 Defenfum dabit, & magna inter præmia ducet.
 Tu facito mox, cum matura adoleuerit ætas,
 Sis memor: & te animo repetentem exempla tuorum
 Et pater Aeneas, & auunculus excitet Hector.
 Hæc ubi dicta dedit, portis feffe extulit, ingens
 Telum immane manu quatiens, fimul agmine denfo
 Antæus, Mneftheusq; ruunt, omnisq; relictis
 Turba fluit castris: tum cæco puluere campus
 Mifcetur, pulfufq; pedum tremit excita tellus.
 Vidit ab aduerfo uenientes aggere Turnus,
 Videre Aufonij gelidusq; per ima cucurrit
 Offa tremor: prima ante omnes Iuturna Latinos

¶ Ecpheffis.

id eft, aptatus lateri, & lorica eft aptata tergo, complectitur Afcanium armis, id eft, brachijs armatis circumfufis, & delibans oscula fuffima per galeam fatur fic. O puer difce ex me uirtutem & laborem uerum, fed opta fubaudi fortunam ex alijs, quoniam fortuna non difcitur. Mea dextera nunc dabit te defenfum bello, & ducet te inter magna præmia. Sed tu o Afcani facito, ut cum mox, id eft, deinde ætas matura adoleuerit, fis memor huius facinoris mei præclari, & pater Aeneas & auunculus Hector, id eft, matris tuæ frater excitet te repetentem exempla auuofa, id eft, fortia, tuorum, id eft, fanguine tibi propinquorum. Aeneas ubi dedit hæc dicta, ipfe inges extulit feffe portis castrorum, quatiens manu telum immane, id eft, maximum, & fimul Antæus, & Mneftheus, & omnis turba ruunt agmine denfo, & omnis turba fluit relictis castris, atq; in campum procedit. Tunc campus mifcetur puluere cæco ab effectu, & tellus excita, id eft, commota pulfu pedum tremit. Turnus uidit illos uenientes ab aggere aduerfo, & Aufonij etiam uiderunt illos, & tremor gelidus cucurrit per illorum offa. Et Iuturna prima ante omnes Latinos audiit, & agnouit fonum Aeneæ aduentantis, & exterrita fugit. Ille Aeneas uolat, & ra-

alij Antæus
 usq;

*Impetus
Aeneae.* Audiit, agnouitq; sonum, & tremefacta refugit.
Ille volat, campoq; atrum rapit agmen aperto.

Qualis vbi ad terras abrupto sydere nimbus
It mare per medium, miseris heu praescia longe
Horrescunt corda agricolis: dabit ille ruinas
Arboribus, stragemq; satis, ruet omnia late:
Ante volant, sonitumq; ferunt ad littora venti:
Talis in aduersos ductor Rhœteius hostes
Agmen agit: densi cuneis se quisq; coactis
Agglomerant, ferit ense grauem Thymbræus Osirim:
Archetium Mnestheus: Epulonem obtruncat Achates:
Vfentemq; Gyas: cadit ipse Tolumnius augur,
Primus in aduersos telum qui torserat hostes.
Tollitur in cœlum clamor: versiq; vicissim
Puluerulenta fuga Rutuli dant terga per agros.
Ipse neq; aduersos dignatur sternere morti,
Nec pede congressos, nec equo, nec tela ferentes

*Malū con
siliū con
sultori pe
simū.
ad aduersos*

¶ Ecphrasis.

p̄t agmen atrum puluere campo aperto. Qualis nimbus it ad terras per me-
dium mare sydere, id est, tempore abrupto, id est, tempestate magna, & heu
corda praescia longe, id est, multo ante horrescunt agricolis, sed ille nimbus
dabit ruinas arboribus, id est, sternet arbores, & dabit stragem agris satis. Et
ruet, id est, euertet omnia late, & venti uolant ante tempestatem, & ferunt
sonituum tempestatis prænuncium ad littora. Talis ductor Rhœtelus, id est,
Aeneas agit, id est, cogit agmen in hostes aduersos, & quisque densi. i. consti-
pati agglomerant se cunctis, id est, cohortibus coactis, id est, densis. Et Thym-
bræus ferit Osirim grauem ense, & Mnestheus ferit Archetium. Et Achates
obtruncat Epulonem, & Gyas obtruncat Vfentem. Et Tolumnius ipse augur,
cuius auctoritate pugna est restaurata, cadit, qui Tolumnius primus torserit te-
lum in hostes aduersos. Tunc clamor tollitur in cœlum, & Rutuli uicissim,
id est, rursus uersi fuga, dant per agros terga puluerulenta. Sed ipse Aeneas
non dignatur sternere aduersos morti, nec insequitur illos congressos pede,
nec equo, nec ferentes tela. sed uestigat solum Turnū in densa pulueris caligine.
Et lustrans omnia poscit illum solum in certamina. Tunc Iuturna concussa hoc

Insequitur: solum densa in caligine Turnum
Vestigat lustrans, solum in certamina poscit.

Hoc concussa metu mentem Iuturna virago
Aurigam Turni media inter lora Metiscum
Excuit, & longe lapsum temone relinquit:
Ipsa subit, manibusq; undanteis flectit habenas,
Cuncta gerens, vocemq; & corpus, & arma Metisci.
Nigra velut magnas domini cum diuitis aedes
Peruolat, & pennis alta atria lustrat hirundo
Pabula parua legens, nidisq; loquacibus escas,
Et nunc porticibus vacuis, nunc humida circum
Stagna sonat: similis medios Iuturna per hostes
Fertur equis, rapidoq; volans obit omnia currus:
Iamq; hic germanum, iamq; hic ostendit ouantem.
Nec conferre manum patitur, volat auia longe,
Haud minus Aeneas tortos legit obuius orbes,
Vestigatq; virum, & disiecta per agmina magna

*al. Metis
scum.*

¶ Ecphrasis.

metu, id est, perturbatam habens mentem, ipsa uirago, id est, uiriles agens par-
tes excuit Metiscum aurigam Turni inter media lora, & relinquit illum la-
psum temone longe. i. procul. Et ipsa subit, id est, succedit, & flectit manibus
habenās undantes, id est, fluctuantes, gerens cuncta Metisci aurigā, scilicet,
uocem & corpus & arma. Deinde ponit comparationem dicens: Veluti
cum hirundo nigra peruolat aedes magnas Domini diuitis, & lustrat, id est,
circumit pennis alta atria, gerens pabula parua, & escas nidis, id est, pullis
loquacibus, & nunc, id est, aliquando sonat in porticibus uacuis, id est, am-
plis, nunc, id est, aliquando circum stagna humida. Iuturna similis hirundi-
ni fertur equis per medios hostes, & ipsa uolans obit, id est, circumit omnia
curru rapido, & ostendit germanum Turnum iam hic, & iam hic, id est, diuer-
sis in locis ouantem. Nec patitur illum conferre manum, sed ipsa auia, id est, ab-
Aenea deuia uolat longe, id est, procul. Sed non minus Aeneas obuius legit, id
est, eligit, & circuit certos orbes, & inuestigat uirū. i. Turnum, & uocat illum
magna uoce per agmina disiecta. Et quoties Aeneas coniecit oculos in hostem
Turnum, & tentauit cursu fugam alipedum equorum, id est, uelocium, toties
oo iij

Voce vocat, quoties oculos coniecit in hostem
 Alipedumq; fugam cursu tentauit equorum,
 Auersos toties currus Iuturna reuertit,
 Heu quid agat: vario nequicquam fluctuat æstu:
 Diuersaq; vocant animum in contraria curæ,
 Huic Messapus, uti læua duo forte gerebat
 Lenta leuis cursu præfixa hastilia ferro,
 Horum vnum certo contorquens dirigit ictu,
 Substitit Aeneas, & se collegit in arma
 Poplite subsidens: apicem tamen incita summum
 Hasta tulit, summamq; excussit vertice cristas,
 Tum vero assurgunt iræ: insidijsq; subactus
 Diuersos ubi sensit equos, currumq; referri,
 Multa Iouem, & Iæsi testatus fœderis aras,
 Iam tandem inuadit medios, & Marte secundo
 Terribilis, sæuam nullo discrimine cædem
 Suscitât, irarumq; omneis effundit habenas.

Quis mihi nunc tot acerba Deus, quis carmine cædes

¶ Ecpheasis.

ens Iuturna reuertit, id est, deuiant currus auersos. Heu quid agat Aeneas? quia fluctuat uario æstu, id est, seruitore curarum nequicquam, id est, frustra, & curæ diuersæ uocant animum illius in contraria, id est, partes diuersas. Et uti pro ut Messapus leuis, id est, eques sorte gerebat duo hastilia præfixa ferro, contorquens dirigit huc. i. in hunc Aeneam unum horum hastilium ictu certo. Aeneas substitit, & subsidens poplite collegit se in arma, tamen hasta Messapi incita tulit, id est, rapuit & substulit summum apicem galeæ, & excussit ex uertice summam cristas. Tunc uero iræ assurgunt Aeneæ, & ipse subactus insidijs Iuturnæ, ubi sensit equos diuersos, id est, remotos longe, & currum referri, id est, retroferri. Ipse testatus multa, id est, multum Iouem & aras fœderis læsi, terribilis Aeneas iam tandem inuadit medios, id est, plebeios, & suscitât Marte secundo sæuam cædem, id est, stragem nullo discrimine, & effundit omnes habenas irarum. Quis Deus expediat, id est, n. emoret mihi nunc tot acerba. Virgilij sunt uerba hæc, & quis expediat mihi nunc carmine cædes diuersas & obuium ducum, id est, stragem, quos nunc, id est, aliquando Turnus inuicem a-

Diuersas, obitumq; ducum, quos æquore toto
 Inq; vicem nunc Turnus agit, nunc Troius heros,
 Expediat: tanton placuit concurrere motu.
 Iuppiter æterna gentes in pace futuras?
 Aeneas Rutulum Sucronem (ea prima ruentes
 Pugna loco statuit Teucros) haud multa moratus
 Excipit in latus, & qua fata celerrima, crudo
 Transadigit costas, & crates pectoris ense.
 Turnus equo deiectum Amycum, fratremq; Diorem
 Congressus pedes, hunc uenientem cuspide longa,
 Hunc mucrone ferit, curruq; abscissa duorum
 Suspendit capita, & rorantia sanguine portat.
 Ille Talon, Tanainq; neci, fortemq; Cethegum
 Treis vno congressu, & mœstum mittit Onyten,
 Nomen Echionium, matrisq; genus Peridiæ.
 Hic fratres Lycia missos, & Apollinis agris,
 Et iuuenem exosum nequicquam bella Mœceten.

¶ Ecpheasis.

git, id est, insequitur toto æquore, id est, campo, & nunc, id est, aliquando heros Troius, id est, Aeneas. O Iuppiter placuit ne tibi gentes, id est, Latinos & Troianos, futuras in pace æterna concurre tanto motu, id est, utriusq; exercitus detrimento. Aeneas excipit in latus Sucronem Rutulum, & transadigit, id est, transmittit enses crudum per costas & crates pectoris, ea parte qua fata sunt celerrima, id est, mortiferi ictus, & per parentheses interposuit, ea prima pugna statuit, id est, stare fecit loco Teucros ruentes, id est, fugientes. Turnus congressus pedes ferit Amycum deiectum equo, & Diorem fratrem illius, sed hunc, id est, Amycum uenientem ferit cuspide longa, hunc, id est, Diorem ferit ense, hoc enim est, mucrone, & suspendit curru capita duorum abscissa, & portat illa capita rorantia sanguine, id est, sparsa. Et ille Turnus mittit neci, id est, interficit Talon & Tanaim & Cethegum fortes, omnes tres uno congressu, id est, impetu & incursum, & Onyten mœstum. appositue. nomē Echionium, id est, Thebanum, & genus Peridiæ matris, id est, filius. Hic etiam mittit neci fratres missos ex Lycia & ex agris Apollinis, id est, Apollini consecratis, & mittit neci iuuenem Mœceten nequicquam, id est, frustra exosum bella.

AE NE I D O S.

Arcaëda, piscosæ cui circum flumina Lernæ
Ars fuerat, pauperq; domus, nec nota potentum
Munera, conductaq; pater tellure serebat.

Impetus
Aeneæ ac
Turni.

Ac velut immissi diuersis partibus ignes
Arentem in syluam, & virgulta sonantia lauros
Aut vbi discursu rapido de montibus altis
Dant sonitum spumosi amnes, & in æquora currunt.
Quisq; suum populatus iter: non segnius ambo
Aeneas, Turnusq; ruunt per prælia: nunc nunc
Fluctuat ira intus, rumpuntur nescia vinci
Pectora: nunc totis in vulnera viribus itur.
Murrhanum hic atavos, & auorum antiqua sonantem
Nomina, per Regesq; actum genus omne Latinos,
Præcipitem scopulo, atq; ingentis turbine saxi
Executit, effunditq; solo, hunc lora, & iuga subter
Prouoluere rotæ, crebro super vngula pulsu
Incita nec domini memorum proculcat equorum.

¶ Ecphrasis.

Menceten, dico, Arcada. Cui ars fuerat circum flumina Lernæ piscosæ, quæ
piscator erat, & cui erat domus pauper, & cui munera potentum non erant no-
ta, cuius etiam pater serebat, id est, arabat in tellure conducta, id est, agris con-
ductitijs. Deinde ponit comparationem dicens, ac velut ignes immissi ex par-
tibus diuersis in syluam arentem & virgulta sonantia lauro, quia laurus incen-
sa crepitat, aut amnes spumosi dant sonitum concursu rapido de montibus altis.
Et quisq; ignis, aut amnis populatus. i. euerrens suum iter currunt in æquora.
Itaq; non segnius. i. pigrius ambo, scilicet, Aeneas & Turnus ruunt per prælia.
Nunc nunc, id est, aliquando. ira fluctuat intus, & pectora nescia uinci rumpun-
tur, nunc itur, id est, omnes eunt in uulnera totis uiribus. Aeneas executit Mur-
rhanum præcipitem scopulo, id est, lapide & turbine saxi ingentis, & effundit,
id est, sternit illum solo, & per parenthesis interposuit, dicens. Murrhanum
dico. sonantem atavos. & nomina auorum antiqua, & omne genus actum, id
est, deductum per Reges Latinos. Rotæ prouoluere hunc Murrhanum subter
lora & iuga, & insuper ungula incita, id est, uelox equorum non memorum
domini proculcat. Murrhanum pulsu crebro, id est, lectu. Ille præterea Aeneas oc-

LIBER XII.

fo, ccxciiij.

Ille ruenti Hilo, animisq; immane frementi
Occurrit, telum aurata ad tempora torquet.
Olli per galeam fixo stetit hasta cerebro.
Dextera nec tua te Graium fortissime Creteu
Eripuit Turno: nec Diij texere Cupentum
Aenea veniente sui: dedit obuia ferro
Pectora, nec misero clypei mora profuit æri.

al. Rhætes
teu.

Te quoq; Laurentes viderunt Aeole campi
Oppetere, & late terram consternere tergo:
Occidis, Argiux quem non potuere phalanges
Sternere, nec Priami regnorum euerfor Achilles:
Hic tibi mortis erant metæ: domus alta sub Ida,
Lyrnessi domus alta: solo Laurente sepulchrum.
Totæ adeo conuersæ acies, omnesq; Latini,
Omnes Dardanidæ Mnestheus, acerq; Sereftus,
Et Messapus equum domitor, & fortis Asylas,
Tuscorumq; Phalanx, Euandriq; Arcadis alæ.
Pro se quisq; viri summa nituntur opum vi.
Nec mora, nec requies, vasto certamine tendunt.

Atrōæ
prelium.

¶ Ecphrasis.

currat Hilo ruenti & frementi immane, id est, immaniter animis, id est, ira, et tor-
quet telum ad tempora aurata, & hasta stetit olli pro illi cerebro transfixo per
galeam. Et o Rhæteu Græcorū fortissimè, nec tua dextra eripuit te Turno.
Nec Diij sui texere. i. ptegere Cupētū Aenea ueniēte, a quo est occisus, quia Cu-
pētus dedit pectora obuia ferro, nec mora, id est, resistentia clypei ærei profuit
illi misero. Et o Aeole, campi Laurentes uiderunt te oppetere, id est, mori,
& consternere terram tergo late. Itaque tu occidis, quem Phalanges Argiux
non potuerunt sternere in bello Troiano, nec Achilles euerfor regnorum Priami
potuit sternere te. Sed metæ, id est, termini mortis erant tibi hic, id est, in Italia,
& domus alta, id est, antiqua erat sub Ida sylua Troiana, alta inquam domus
erat Lyrnessi, sed sepulchrum erat solo Laurente. i. Latino. Et totæ acies sunt con-
uersæ. i. mixtæ: & omnes Latini, & omnes Dardanidæ. i. Troiani, et Mnestheus,
et Sereftus acer, et Messapus domitor equorū, et Asylas fortis, et Phalanx Tuscorū
et alæ. i. turmæ Arcadis Euandri, hi oēs iquā uiri qsq; p se nituntur ui sumā opā.

Hic mentem Aeneae genitrix pulcherrima misit,
 Iret ut ad muros, urbiq; aduerteret agmen
 Ocyus, & subita turbaret clade Latinos.
 Ille ut vestigans diuersa per agmina Turnum
 Huc, atq; huc acies circumtulit, aspicit urbem
 Immunam tanti belli, atq; impune quietam.
 Continuo pugnae accendit maioris imago:
 Mnesthea, Sergestumq; vocat, fortemq; Serestum
 Duces tumulumq; capit, quo caetera Teucrum
 Concurrat legio: nec scuta, aut spicula densi
 Deponunt, cello medius stans aggere fatur:
 Nequa meis esto dictis mora: Iuppiter haec stat,
 Ne quis ob inceptum subitum mihi segnior ito.
 Urbem hodie causam belli, regna ipsa Latini,
 Ni frenum accipere, & iuncti parere fatentur,
 Eruiam, & aqua solo fumantia colmina ponam,
 Scilicet expectem, libeat dum praelia Turno

¶ Euphrasis.

Nec mora nec requies ulla erat, & tendunt uasto certamine. Hic, id est, tunc genitrix pulcherrima, id est, Venus misit mentem, id est, uoluntatem Aeneae, ut iret ad muros, id est, ad urbem, & aduerteret agmen, id est, exercitum urbi, & turbaret Latinos ocycus, & clade, id est, strage subita. Ille Aeneas, sicut ibat inuestigans Turnum per agmina diuersa, circumtulit acies huc atq; huc, id est, ad omnes partes oculos conuertit, & aspicit urbem immunem, id est, expertem tanti belli, quantum gerebatur. Continuo imago, id est, species maioris pugnae accendit illum, & uocat Mnesthea & Sergestum & Cloantum sortem ductores utros principes, et capit tumulum, quo caetera legio Teucrorum concurrat, nec deponunt ipsi densi, id est, consilipati scuta aut spicula, et Aeneas stans celsus in aggere medius fatur sic. Ne qua mora esto, id est, sit meis dictis. Iuppiter stat haec, id est, pro parte nostra, nec quis ito, id est, eat segnior ob inceptum subitum. quod inceptum habeo. Ego eruiam hodie urbem. appo. causam belli, et eruiam ipsa regna latini, ni fatentur accipere frenum. i. gubernationem nostram, et parere. i. obedire dicto. Et ego ponam aqua solo. i. terram culmina fumantia. i. urbem uersam. Scilicet. i. certe. sed cum ironia, ego expectem. i. expectabo, dum p. donec libeat Turno

Nostri pati rursusq; velit concurrere victus
 Hoc caput o ciues, haec belli summa nefandi.
 Ferte faces propere, foedusq; reposcite flammis.
 Dixerat: atq; animis pariter certantibus omnes
 Dant cuneum, densaq; ad muros mole feruntur,
 Scalae improviso, subitusq; apparuit ignis.
 Discurrunt alij ad portas, primosq; trucidant:
 Ferrum alij torquent, & obumbrant aethera telis:
 Ipse inter primos dextram sub moenia tendit
 Aeneas, magnaq; incusat uoce Latinum,
 Testaturq; Deos, iterum se ad praelia cogi:
 Bis iam Italos hostes, haec altera foedera rumpi.
 Exoritur trepidos inter discordia ciues:
 Urbem alij referare iubent, & pandere portas
 Dardanidis: ipsumq; trahunt in moenia Regem,
 Arma ferunt alij, & pergunt defendere muros:
 Inclusas ut cum latebroso in pumice pastor
 Vestigauit apes, fumoq; impleuit amaro:

¶ Euphrasis.

pati nostra praelia id est, congressus mecum, & donec ipse uictus uelit concurrere mecum. Ideo o ciues, hoc est, caput, id est, principium, & haec est, summa belli nefandi. Ideo uos properi ferte faces, & reposcite foedus. i. uiolatam fidem flammis, id est, urbis incendio. Dixerat Aeneas, & omnes dant cuneum, id est, faciunt aciem animis certantibus, & feruntur ad muros mole densa. Et subito scalae & ignis improuisus apparuerunt ad urbis expugnationem, & alij discurrunt ad portas, et trucidant primos, & alij torquent ferrum, & obumbrant aethera telis, id est, multitudine telorum. Et ipse Aeneas inter primos tendit dexteram sub moenia, & incusat Latinum magna uoce, & testatur Deos, se cogi iterum ad praelia, & Italos iam factos hostes bis. Et haec altera, id est, secunda foedera rumpi. Tum discordia exoritur inter ciues trepidos, & alij ex numero ciuium iubent referare urbem, & pandere portas Dardanidis, id est, Troianis, & trahunt ipsum Regem in moenia. Et alij ferunt arma, & pergunt defendere muros, & deinde ponit comparisonem. Ut cum pastor uestigauit apes inclusas in pumice latebroso, & impleuit pumicis latebras fumo amaro.

AE N E I D O S.

Illæ intus trepidæ rerum per cerea castra
 Discurrent, magnisq; acuunt stridoribus iras.
 Voluitur ater odor tectis: tum murmure cæco
 Intus saxa sonant, vacuas it fumus ad auras,
 Accidit hæc fessis etiam fortuna Latinis:
 Quæ totam luctu concussit funditus urbem.

Incessi, le-
 git Scruis,
 us, hoc est
 inuadi.

Regina vt tectis venientem prospicit hostem;
 Incendi muros, ignesq; ad tecta uolare.
 Nusquam acies contra Rutulas, nulla agmina Turni;
 Infelix pugnae iuuenem in certamine credit
 Extinctum, & subito mentem turbata dolore
 Se causam clamat, crimenq; caputq; malorum:
 Multaq; per mœstum demens effata furorem,
 Purpureos moritura manu discindit amictus,
 Et nodum informis leti trabe nequit ab alta,
 Quam cladem miseræ postquam accepere Latinæ;
 Filia prima manu flauos Lauinia crines,
 Et roseas laniata genas; tum cætera circum.

Regina la-
 guco sibi
 uitam si-
 nit.

¶ Ecphrasis.

Illæ apes trepidæ intus rerum omnium discurrent per castra cerea. i. per al-
 uea apum, & acuunt iras magnis stridoribus. Et odor ater, id est, sumosus.
 uoluitur tectis, id est, per tecta. Tum, id est, præterea saxa sonant intus mur-
 mure cæco, id est, occulto, & fumus it ad auras uacuas. Etiam hæc fortu-
 na accidit Latinis fessis, id est, defatigatis, quæ totam urbem concussit fundi-
 tus luctu. Sed ut, id est, postquam Regina prospicit hostem uenientem tectis,
 id est, in urbem, & prospicit muros incendi, & ignes uolare ad tecta. Et pro-
 spicit illa infelix acies Rutulas nusquam stare contra, scilicet, pro defensione,
 & nulla agmina Turni prospicit, credit Amata iuuenem extinctum in certami-
 ne pugnae. scum congregaretur cū Aenea, & ipsa turbata mentem dolore subia-
 to, clamat se causam, & crimen, & caput malorum. Et ipsa demens effata mul-
 ta per furorem mœstum, ipsa moritura, id est, mori destinans, discindit amictus
 purpureos, id est, uestes Regales, & nequit ab alta trabe nodum. i. laqueum leti
 informis, id est, turpis. Quam cladem postquam Latinæ miseræ accepere, id
 est, audierunt, Lauinia filia illius prima laniata manu crines flauos, & laniata

LIBER XII.

fo, ccxcvi.

Turba furit; resonant late plangoribus ædes.
 Hinc totam infelix vulgatur fama per urbem,
 Demittunt mentes: it scissa veste Latinus
 Coniugis attonitus fatis, urbisq; ruina,
 Canitiem immundo perfusam puluere turpans:
 Multaq; se incusat, qui non acceperit ante
 Dardanium Aeneam, generumq; ascuerit ultro.

Interea extremo bellator in æquore Turnus
 Palantes sequitur paucos iam segnior, atq;
 Iam minus, atq; minus successu latus equorum.
 Attulit hunc illi cæcis terroribus aura
 Commistum clamorem, arrectasq; impulit aures
 Confusæ sonus urbis, & illætabile murmur.
 Hei mihi, quid tanto turbantur mœnia luctus
 Quis ve ruit tantus diuersa clamor ab urbe?
 Sic ait; adductisq; amens subsistit habenis,
 Atq; huic (in faciem soror vt conuersa Metisci
 Aurigæ, currumq; & equos, & lora regebat)

¶ Ecphrasis.

genas roseas furit, tum, id est, præterea cætera turba mulierum furit circum
 illam, & ædes resonant magnis clamoribus muliebribus. Hinc fama infœ-
 lix uulgatur per totam urbem, & demittunt mentes, id est, exanimantur, &
 Latinus it ueste cissa, id est, commotus, attonitus fatis coniugis & ruina urbis,
 turpans. i. fœdans canitiem perfusam immundo puluere, incusat se multa, id est,
 multum, qui non acceperit ante Aeneam Dardanium, & ultro ascuerit gene-
 rum, id est, sibi adunxerit. Interea Turnus bellator in æquore, id est, campo
 extremo sequitur Teucros palantes, id est, uagos & sparsos, sed iam segnior,
 & minus minusq; latus successu equorum. Tunc aura attulit illi hunc clamor-
 rem commixtum terroribus cæcis, id est, immanifestis, & aura illa impulit,
 & sonus urbis confusæ impulit aures illius arrectas, & murmur. Illud illætabile.
 i. triste impulit. Et inquit. Hei mihi quid. i. cur mœnia turbantur tanto luctus
 & quis tantus clamor ruit ab urbe diuersa? id est, diuersis partibus urbis. Sic
 ait Turnus: & ipse amens subsistit habenis adductis, id est, contractis. Atq;
 Lauinia soror, ut erat conuersa in faciem Metisci aurigæ Turni, & regebat

Talibus occurrit dictis: Hac Turne sequamur
Troiuenas, qua prima viam victoria pandit:
Sunt alij, qui tecta manu defendere possunt,
Ingruit Aeneas Italis, & praelia miscet,
Et nos seua manu mittamus funera Teucris:
Nec numero inferior, pugnae nec honore recedes.
Turnus ad haec:

O soror, & dudum agnoui, cum prima per artem
Foedera turbasti, teq; haec in bella dedisti:
Et nunc nequiequam fallis Dea, sed quis Olympo
Demissam tantos voluit te ferre labores?
An fratris miseri letum vt crudele videres?
Nam quid ago? aut quae iam spondet fortuna salutem?
Vidi oculos ante ipse meos me voce vocantem
Murrhanum, quo non superat mihi charior alter,
Oppetere ingentem, atq; ingenti vulnere victum.
Occidit infelix, ne nostrum dedecus V sens
Aspiceret: Teucris potuuntur corpore, & armis:

¶ Ecphrasis.

currum & equos & lora, occurrit huic, id est, Turno talibus dictis. i. uerbis. O Turne sequamur Troiuenas haec, id est, per hanc uiam, qua prima victoria pandit uiam. Alij sunt, qui possunt defendere tecta, id est, urbem manu. i. multitudine. Aeneas ingruit, id est, irruit, & miscet praelia. Igitur & nos mittamus Teucris. i. Troianis seua funera manu. i. uiribus. Et ita tu recedes. nec inferior numero, et honore pugnae. Turnus respondit ad haec: O soror ego dudum agnoui te, cum tu per artem, id est, dolose turbasti prima foedera, & dedisti te in haec bella, & nunc o Dea fallis, id est, fallere uis me nequiequam, id est, frustra. Sed quis Deus uoluit te demissam Olympo ferre tantos labores? an ut uideres letum crudele. i. mortem fratris miseri? Nam quid ago? aut quae fortuna iam spondet, id est, promittit mihi salutem? ego ipse uidi Murrhanum, de quo paulo ante dixit Poeta, uocantem me uoce, id est, auxilium implorantem, & hoc ante meos oculos, oppetere, id est, mori, & ipsum ingentem uictum uulnere ingenti; quo inquam Murrharo alter non fuit mihi charior. V sens. praeterea infelix occidit, ne aspiceret nostrum dedecus, id est, fugam, & nunc Teucris
Excindit

Excindi ne domos (id rebus defuit vnum)
Perpetiare dextra nec Drancis dicta refellam?
Terga dabo: & Turnum fugientem haec terra videbit?
Vsq; adeo ne mori miserum est: vos o mihi manes
Este boni, quoniam superis auersa uoluntas,
Sancta ad vos anima, atq; istius inscia culpae
Descendam, magnorum haud vnquam indignus auorum.

Vix ea fatus erat: medios uolat ecce per hostes
Vectus equo spumante Sages, aduersa sagitta
Saucius ora, ruitq; implorans nomine Turnum:
Turne in te suprema salus, miserere tuorum:
Fulminat Aeneas armis, summascq; minatur
Deiecturum arces Italum, excidioq; daturum.
Iamq; faces ad tecta uolant: in te ora Latini,
In te oculos referunt: mussat Rex ipse Latinus,
Quos generos uocet, aut quae sese ad foedera flectat.

¶ Ecphrasis.

potuuntur corpore & armis, id est, corpore armato, quia in uictorum potestate est. Ne, id est, nunquid ego perpetiar nunc domos excindi, id est, euertere id unum, scilicet, domos excindi defuit rebus superius memoratis. Et ego non refellam, id est, refutabo dicta Drancis in me, dextra, id est, pugna? Et nunquid ego dabo tergas? & haec terra uidebit unquam Turnum fugientem? & ne, id est, nunquid usq; adeo miserum est mori? subaudi, ut non praefratur huiusmodi uitae, scilicet, turpi. O Manes, id est, inferni Dijs, uos este mihi boni, id est, propitij, quoniam uoluntas est superis, id est, Dijs caelestibus auersa, id est, irata. Ego anima sancta, & inscia huius culpae descendam ad uos, haud unquam indignus magnorum auorum, id est, ab illis degenerans. Et uix Turnus fatus erat ea, & ecce Sages uectus equo spumante uolat per medios hostes, Sages dico, saucius ora aduersa. i. habens ora aduersa sauciata sagitta, & ruit implorans Turnum, id est, auxilium Turni nomine, id est, nominatim. O Turne, inquit Sages, suprema. i. ultima salus est in te solo, miserere tuorum. Nam ex alia parte Aeneas fulminat armis, & minatur se deiecturum arces summas, id est, urbem Italorum, & minatur se daturum illas excidio, id est, in excidium. Et iam faces uolant ad tecta, & iam Latini referunt ora in te, & oculos, id est, te spectant
P P

AE NE I D O S.

Præterea Regina tui fidissima, dextra
Occidit ipsa sua, lucemq; exterrita fugit.
Soli proportis Messapus, & acer Atinas
Sustentant aciem: circum hos vtrinque phalanges
Stant densæ, strictisq; seges mucronibus horret
Ferreæ, tu currum deserto in gramine versas.

Mens per
turbata in
Turno.

Obstupuit varia confusus imagine rerum
Turnus, & obtutu tacito stetit: æstuat ingens
Imo in corde pudor, mistoq; infania luctu,
Et furis agitatus amor, & conscia virtus,
Ut primum discussæ umbræ, & lux reddita menti est,
Ardentis oculorum acies ad mœnia torfit
Turbidus, eq; rotis magnam respexit ad urbem,
Ecce autem flammis inter tabulata volutus
Ad cœlum undabat vortex, turrinque tenebat:
Turrin compactis trabibus quam eduxerat ipse,
Subdideratq; rotas, pontesq; instrauerat altos.

alij extru
xerat.

¶ Ecphrasis.

Etant. Et ipse Latinus Rex inussit, id est, dubitat, quos generos uocet, aut ad quæ
fœdera, id est, in quam partem flectat se. Præterea Regina fidissima tui, id
est, quæ te fideliter amabat, ipsa concidit sua dextra, id est, manu propria. Et
ipsa exterrita fugit lucem, id est, mortua est. Messapus & Atinas acer soli
sustentant acies pro portis, id est, ante portas, & phalanges densæ stant cir-
cum hos duos duces. Et seges ferrea armatorum horret mucronibus strictis, &
tu uersas currum in gramine deserto, id est, ubi non sunt hostes. Tunc Turnus
confusus imagine rerum uaria obstupuit, & stetit obtutu tacito, id est, tacens.
Et pudor ingens æstuat in corde imo, & infania æstuat luctu mixto, & amor
in Lauiniam, & uirtus ipsius conscia æstuant. Sed ut primum, id est, postquam
quam umbræ sunt discussæ, & lux est reddita menti, quod idem est, ille tur-
bidus torfit ad mœnia acies oculorum ardentes, id est, oculos, & respexit ad
magnam urbem e rotis, id est, ex curru. Et ecce uortex uolutus flammis inter
tabulata undabat, id est, quasi undas sumi ad cœlum mittebat, & tenebat tur-
rim, turrin dico, compactam, id est, structam trabibus, quam ipse in sublime
eduxerat, & turri illi subdiderat rotas, & instrauerat pontes altos. Et in-

LIBER XII.

fo. ccxcvii.

Iam iam fata soror superant, absiste morari:
Quo Deus, & quo dura uocat fortuna sequamur:
Stat conferre manum Aenæ: stat quicquid acerbi est
Morte pati: nec me indecorem germana videbis
Amplius: hunc oro sine me furere ante furorem.
Dixit: & e curru saltum dedit ocyus aruis,
Perq; hostes, per tela ruit, mœstamq; sororem
Deserit, ac rapido cursu media agmina rumpit.
Ac ueluti montis saxum de vertice præceps
Cum ruit auulsam uento, seu turbidus imber
Proluit, aut annis soluit sublapsa uetustas,
Fertur in abruptum magno mons improbus actu:
Exultatq; solo syluas, armenta, uirosq;
Inuolvens secum: disiecta per agmina Turnus
Sic urbis ruit ad muros: ubi plurima fuso
Sanguine terra madet, stridentq; hastilibus aure:
Significatq; manu, & magno simul incipit ore:

alij discre
ta.

¶ Ecphrasis.

quit. O soror iam iam fata superant me, ideo absiste, id est, cessa morari,
& sequamur, quo, id est, in quam partem Deus & Fortuna dura uocat nos.
Stat, id est, decretum est mihi conferre manum Aenæ, & stat pati quicquid
est acerbi in morte, & o germana tu non uidebis amplius me indecorem, sed
oro te, sine me furere hunc furorem, quo uolo cum illo pugnare. Dixit Tur-
nus, & dedit saltum ocyus e curru aruis, id est, in arua, & ruit per hostes &
per tela, & deserit sororem mœstam, & rumpit agmina media cursu rapido.
Ac ueluti, cum saxum auulsam uento ruit præceps de uertice montis, seu cum
imber turbidus proluit illud saxum, aut uetustas sublapsa annis, id est, multo
tempore soluit illud, tunc mons improbus. i. magnus fertur in abruptum. i. pro-
fundum magno actu. Et exultat, id est, resultat saxum illud ex solo, &
inuoluit, id est, deijcit secum syluas, & armenta, & uiros. Sic. i. eodem mo-
do Turnus ruit ad muros urbis per agmina discreta, id est, diuisa suo impetu,
ubi plurima terra madet sanguine fuso, & aure strident, id est, sonant hastili-
bus. Et significat, id est, signum facit manu, & simul incipit magno ore. i. uoce ma-
gna. O Rutuli parcite iam. i. abstinete, & uos o Latini inhibite tela, quia mea
pp 4

Parcite iam Rutuli, & vos tela inhibete Latini:
 Quaecumque est fortuna mea est: me verius unum
 Pro vobis foedus luere, & decernere ferro,
 Discellere omnes medijs, spaciumque dedere.
 At pater Aeneas audito nomine Turni,
 Desert & muros, & summas deserit arces,
 Praecipitatque moras omnes: opera omnia rumpit
 Laetitia exultans, horrendum intonat armis:
 Quantus Athos, aut quantus Eryx, aut ipse coruscis
 Cum fremit illicibus quantus, gaudetque niuali
 Vertice se attollens pater Appenninus ad auras:
 Iam vero & Rutuli certatim, & Troes, & omnes
 Convertere oculos Itali, quique alta tenebant
 Moenia, quique imos pulsabant ariete muros:
 Armaque deposuere humeris, stupet ipse Latinus
 Ingenteis genitos diuersis partibus orbis
 Inter se coille viros, & cernere ferro,
 At illi, ut vacuo patuerunt aequore campi,

¶ Ecphrasis.

est fortuna huius pugnae, quaecumque ea est. Verius, id est, aequius est me unum luere, id est, soluere poenam utolati foederis pro vobis, & decernere, id est, decertare ferro. Tunc omnes medijs discesserunt, & dederunt illi spacium. At pater Aeneas audito nomine Turni deserit muros, & deserit summas arces, id est, urbem, & exultans laetitia praecipitat omnes moras, & rumpit omnia alia opera, & intonat armis horrendum pro horrendo. Ita magnus, quantus Athos, aut quantus Eryx, aut quantus ipse Appenninus pater attollens se ad auras uertice niuali fremit, id est, reboat illicibus coruscis, id est, trementibus. Et iam Rutuli, & Troes, & omnes Itali convertere oculos certatim. Et illi, qui tenebant alta moenia, & illi, qui pulsabant, id est, oppugnabant muros ariete, id est, machina, deposuere a ma humeris. Et ipse Latinus Rex stupet, uiros ingentes & genitos in diuersis partibus orbis, quia alter in Troia, alter in Italia, coisse, id est, congressos esse inter se, & decernere ferro, id est, armis decertare. Atque, ut, id est, postquam capi patuerunt aequore, id est, planicie, vacuo, id est, ampla,

Procurfu rapido coniectis eminus hastis
 Inuadunt Martem clypeis, atque aere sonoro,
 Dat gemitum tellus: tum crebros ensibus ictus
 Congeminant: fors & virtus miscentur in unum.
 Ac velut ingenti Sylva, summo ue Taburno
 Cum duo conuersis inimica in praelia tauri
 Frontibus incurrunt, pauidi cessere magistri,
 Stat pecus omne metu mutum, mussantque iuuencae,
 Quis pecori imperitet, quem tota armenta sequantur:
 Illi inter sese multa vi vulnera miscent.
 Cornuaque obnixi infigunt, & sanguine largo
 Colla, armosque lauant, gemitu nemus omne remugit:
 Haud aliter Tros Aeneas, & Daunius heros
 Concurrunt clypeis: ingens fragor aethera complet.
 Iuppiter ipse duas aequato examine lances
 Sustinet, & fata imponit diuersa duorum:
 Quem damnet labor, & quo vergat pondere letum,

¶ Ecphrasis.

illi Turnus & Aeneas inuadunt Martem procurfu, id est, incurfu rapido clypeis & aere sonoro, idem est, sed prius hastis coniectis eminus, id est, a longe. Tunc tellus dat gemitum: ex armorum collisione. Tum etiam ipsi congeminant, id est, multiplicant ictus crebros. Et fors, id est, fortuna, & virtus, id est, fortitudo miscentur in unum, quia pugna utraque constat. Et ponit comparationem dicens. Ac, id est, uelut cum duo tauri incurrunt frontibus conuersis in praelia inimica, & hoc in Sylva ingenti uel in Taburno summo, illa, Sylva Lucaniae, hic, mons est Campaniae. Magistri, id est, pastores pauidi cesserunt illis, & omne pecus mutum stat, quasi uelit dicere spectat, & iuuencae mussant, id est, dubitant, quis imperitet pecori, id est, sit futurus uictor, & quem tota armenta sequantur tanquam Ducem. Et illi tauri miscent inter se praelia multa ui, & ipsi obnixi, id est, contra nitentes infigunt cornua, & lauant, id est, perfundunt sanguine largo colla & armos suos. Et omne nemus remugit gemitu. Non aliter, quam tauri illi, Aeneas Tros, id est, Troianus, et heros Daunius, id est, Dauni filius concurrunt clypeis, et ingens fragor complet aethera. Ipse Iuppiter sustinet duas lances, id est, bilancem iustitiae examine aequato, et imponit diuersa fata illorum duorum, nemini fauere:

Ac alij ueluti
 Sylua al. sylua
 alij imperitet
 ret &

Ex Homeri
 Iliadum
 lib. iij.

AE NE I D O S.

Ex Home
ri Iliadū
libro. iij.

Emicat hic (impune putans) & corpore toto
Alte sublatum confurgit Turnus in ensem,
Et ferit: exclamant Troes trepidiꝫ Latini,
Arrectæꝫ amborum acies, ac perfidus ensis
Frangitur, in medioꝫ ardentem deserit ictu,
Ni fuga subsidio subeat: fugit ocyor Euro,
Et capulum ignotum, dextramꝫ aspexit inermem,
Fama est præcipitem, cum prima in prælia iunctos
Conscendebat equos, patrio mucrone relicto,
Dum trepidat, ferrum aurigæ rapuisse Meulci:
Idꝫ diu, dum terga dabant palantia Teucri
Suffecit: postquam arma Dei ad Vulcania ventum est.
Mortalis mucro, glacies ceu futilis, ictu
Dissiluit, fulua resplendent fragmina arena.
Ergo amens diuersa fuga petit æquora Turnus:
Et nunc huc, inde huc, incertos implicat orbis,
Vndiꝫ enim densa Teucri inclusere corona:

¶ Ecphrasis.

quem labor damnet, id est, liberet, & quo pondere bilancis letum, id est, mors uergat, id est, inclinetur. Hic, id est, tunc Turnus, putans se facere id impune, emicat, id est, saltit, & confurgit alte in ensem sublatum toto corpore, & ferit Aeneam. Troes & Latini trepidi clamant, & acies amborum, id est, oculi erant arrectæ, id est, attentæ. At ensis perfidus frangitur, & deserit Turnum ardentem in medio ictu, ut pro nisi fuga subeat subsidio. Et ut Turnus aspexit capulum ensis ignotum, id est, quem non agnoscebat, & dextram inermem, fugit ocyor, id est, uelocior Euro, id est, uento. Fama est Turnum, præcipitem rapuisse ferrum, id est, ensem Metisci aurigæ sui, cum ipse conscendebat equos iunctos in prima prælia, mucrone. i. ense patrio, id est, Dauni patris sui relicto dum trepidat, id est, festinat ad prælium. Id ferrum, id est, ensis Metisci suffecit, dum Teucri dabant terga palantia, id est, sparsa & fusa. Sed postquam est uentum ad arma Dei Vulcania, id est, quæ fecerat Vulcanus, mucro, id est, ensis mortalis dissiluit, id est, fractus est in partes diuersas, & fragmina ensis resplendent in arena fulua. Ergo Turnus amens petit fuga, id est, fugiens æquora diuersa. i. cæpos, & implicat orbis, i. circuitus incertos nunc huc, i. ad unam partem, & inde huc,

LIBER XII.

Fo. ccc.

Atq; hinc vasta palus, hinc ardua moenia cingunt,
Nec minus Aeneas (quanquam tardantē sagitta
Interdum genua impediunt, cursumꝫ recusant)
Insequitur, trepidiꝫ pedem pede feruidus urget,
Inclusum veluti si quando flumine nactus
Ceruum, aut puniceæ septum formidine pennæ,
Venator cursu canis, & latratibus instat;
Ille autem insidijs, & ripa territus alta,
Mille fugit, refugitꝫ vias: at uiuidus Vmber
Hæret hians, iamꝫ tenet, similisꝫ tenenti
Increpuit malis, morsuꝫ elusus inani est,
Tum vero exoritur clamor, ripæꝫ, lacusꝫ
Responsant circa, & cœlum tonat omne tumultu.
Ille simul fugiens, Rutulos simul increpat omneis,
Nomine quencꝫ vocans, notumꝫ efflagitat ensem.
Aeneas mortem contra, præsensꝫ minatur
Exitium, si quisquam adeat, terretꝫ trementes
Excisurum urbem minitans, & faucibus instat.

¶ Ecphrasis.

Nam Teucri circumstantes inclusere illos undiq; corona densa, atq; hinc, id est, ex alia parte, & hinc, id est, ex alta parte palus & moenia ardua cingunt illos. Nec minus Aeneas insequitur Turnum, quanquam genua interdum impediunt, & recusant cursum, sagitta illum tardante, & Aeneas feruidus urget pedem Turni trepidi pede suo. Veluti si quando. i. aliquando uenator nactus ceruum inclusum flumine, aut septum formidine pennæ puniceæ more uenatorum, uenator, inquit, instat illi ceruo cursu & latratibus canis. Sed ille ceruus territus insidijs & alta ripa fugit, & refugit mille utas. Sed Umber, id est, canis ex Umbria uiuidus hians, id est, inhians prædæ hæret, & iam iam tenens aut similis tenenti increpuit, id est, insonuit malis, & elusus est canis ille morsu inani. Tunc uero clamor exoritur, & ripæ & lacus responsant, id est, resultant circa, & omne cœlum. i. aer in tonat tumultu. Ille Turnus fugiēs increpat Rutulos omnes, nocās nomine unūquemꝫ illorū, et efflagitat ensem notum. Sed contra Aeneas minatur illis mortē & exitiū præsens, si quisquam adeat Turnū, & minitans se excisurū urbē terret illos trementes, & sic faucibus instat. Aeneas & Turnus retexunt, & explent

alij. tarda
ta.

alij. circū

al. urbem,
& faucibus
instat in
mi.

AE NE I D O S.

nec al. neq;
 Quinq; orbes explent cursu, totidemq; retexunt,
 Huc, illuc: nec enim leuia, aut ludicra petuntur
 Præmia, sed Turni de vita, & sanguine certant,
 Forte sacer Fauni folijs oleaster amaris
 Hic steterat, nautis olim venerabile lignum:
 Seruati ex vndis vbi figere dona solebant
 Laurenti Diuo, & uotas suspendere vestes,
 Sed stirpem Teucri nullo discrimine sacrum
 Sustulerant: puro vt possent concurrere campo.
 Hic hasta Aeneæ stabat: huc impetus illam
 Detulerat fixam, & lenta in radice tenebat,
 Incubuit, voluitq; manu conuellere ferrum
 Dardanides, teloq; sequi, quem prendere cursu
 Non poterat. tum vero amens formidine Turnus:
 Faune præcor miserere, inquit, tuq; optima ferrum
 Terra tene, colui vestros si semper honores,
 Quos contra Aeneadæ bello fecere profanos.

¶ Ecphrasis.

Turni preces ad Faunum.
 cursu quinq; orbes huc illuc, neq; enim petuntur præmia leuia aut ludicra, id est, parui precij, sed certant de vita & sanguine Turni. Forte hic, id est, hoc in loco oleaster sacer amaris folijs, quia huius arboris folia sunt amara, steterat olim lignum uenerabile nautis, quia sacrum erat Fauno. Vbi, id est, quo in loco nauta seruati ex undis, id est, tempestate solebant figere dona Diuo Laurenti, id est, Fauno Latini Regis patri, & solebant suspendere uestes uotas a nautis. Sed Teucri sustulerant stirpem sacrum, id est, oleastrum nullo discrimine, id est, sine aliarum arborum differentia, ut possent concurrere campo puro, id est, arboribus purgato. Hasta Aeneæ stabat hic, & illam fixam impetus detulerat huc, id est, ad hunc locum, & tenebat illam radice lenta, id est, tenaci. Aeneas Dardanides, id est, Troianus incubuit, & uoluit conuellere manu ferrum, id est, hastam ferro præfixam, & sequi Turnum telo, quem non poterat comprehendere cursu. Tum uero, cum uidisset hoc, Turnus amens formidine inquit. O Faune præcor te miserere, & tu o terra optima, id est, tellus tene ferrum, si pro quia ego semper colui uestros honores, quos Aeneadæ fecere contra profanos bello. Dixit Turnus, & uocauit opem Dei, id est,

LIBER XII.

fo. ccci.

Dixit: opemq; Dei non cassa in vota uocauit,
 Nanq; diu luctans, lentoq; in stirpe moratus
 Viribus haud ullis ualuit discludere morsus
 Roboris Aeneas, dum nititur acer, & instat.
 Rursus in aurigæ faciem mutata Metilci
 Procurrit, fratriq; ensen Dea Daunia reddit,
 Quod Venus audaci Nymphæ indignata licere
 Accessit, telumq; atra ab radice reuellit,
 Olli sublimes animis, armisq; resecti,
 Hic gladio fidens, hic acer, & arduus hasta:
 Insistunt contra certamine Martis anhel.

Iunonem interea Rex omnipotentis Olympi
 Alloquitur, fulua pugnans de nube tuentem:
 Quæ iam finis erit coniux: quid deniq; restat
 Indigetem Aeneam scis ipsa, & scire fateris,
 Deberi cælo, fatisq; ad sydera tolli.
 Quid struis: aut qua spe gelidis in nubibus hæres?

Iuppiter ad Iunonem.

¶ Ecphrasis.

Fauni, in nota non cassa, id est, uana. Nam Aeneas luctans & moratus diu in stirpe, id est, oleastro lento, haud ualuit ullis uiribus discludere morsus roboris, quibus ferrum detinebatur. Dum igitur Aeneas acer nititur, & instat ferrum conuellere, Dea Daunia, id est, Iuturna mutata rursus in faciem Metilci aurigæ procurrit, & reddit ensen fratri suo. Quod, id est, quam rem Venus indignata licere. i. possibile esse Nymphæ audaci, accessit, & reuellit tellum ab alta radice. Itaque olli pro illi sublimes animis, & resecti armis: hic, id est, Turnus fidens gladio, & hic, id est, Aeneas acer & arduus hasta assistunt contra se inuicem certamine Martis anhel, id est, laboriosi. Interea dum iste sunt, Rex Olympi omnipotentis, quia omnia moderatur, alloquitur Iunonem intuentem pugnans de nube fulua, id est, nigra. O coniux, quæ finis erit iam aut denique quid restat ad faciendum? Tu ipsa scis, & fateris te scire, id est, non negas, Aeneam indigetem, id est, Deum ex homine faciendum debes ri cælo, id est, immortalitati, & tolli, id est, tollendum & subleuandum esse ad sydera fatis, id est, fatorum consensu. Quid igitur struis id est, moliris, & hæres in nubibus gelidis? Ne, id est, nunquid decuit Diuum, qui futurus est

Mortalin decuit violari vulnere Diuum:
 Aut ensem (quid enim sine te Iuturna valeret?)
 Ereptum reddi Turno: & vim crescere victis:
 Desine iam tandem, precibusq; inflectere nostris:
 Nec te tantus edat tacitam dolor, & mihi curae
 Saepe tuo dulci tristes ex ore recurrant,
 Ventum ad supremum est: terris agitare, vel undis
 Troianos potuisti, infandum accendere bellum,
 Deformare domum, & luctu miscere Hymenæos:
 Ulterius tentare veto, sic Iuppiter orsus,
 Sic Dea submisso contra Saturnia vultu:
 Illa quidem quia nota mihi tua magna voluntas
 Iuppiter, & Turnum, & terras inuita reliqui,
 Nec tu me aëria solam nunc sedē videres
 Digna, indigna pati, sed flammis cincta sub ipsa
 Starem acie, traheremq; inimica in praelia Teucros,
 Iuturnam misero, fateor, succurrere fratri

¶ Ecpheasis.

Deus, uiolari uulnere mortaliē aut ensem ereptum reddi Turno, & per parenthesin interposuit, quia Iuturna, quae ensem Turno reddidit, quid ualeret facere sine te? & decuit uim crescere, id est, addi uictos. Idcirco desine, & iam tandem inflectere nostris precibus, nec tantus dolor edat, id est, corrodat te tantam, & tristes curae non recurrant saepe mihi ex tuo ore dulci. Quia iam uentum est ad supremum, id est, ad finem huius negotij. Tu potuisti agitare Troianos terris & undis, ut in primo libro dixit, & potuisti accendere bellum infandum, ut libro septimo dixit, & potuisti deformare luctu domum Regis Latini, & miscere, id est, perturbare Hymenæos, id est, nuptias, sed nunc ego ueto, te tentare quicquam ulterius. Iuppiter orsus, id est, locutus est sic. Et Dea Saturnia, id est, Iuno orsa est, id est, incepit sic esse submisso. O Iuppiter ego inuita relinquo & Turnum & terras, & hoc, quia ista tua magna uoluntas est mihi nota, nec tu uideres nunc me solam in nube aëria, id est, caelesti pati digna & indigna. Sed ego cincta, id est, expedita flammis starem sub ipsa acie, & traherem Teucros in praelia inimica. Ego fateor, quod suasi Iuturnam succedere fratri misero, & probavi, id est, auctor fui illi, audere

Iuno ad Iouem. alij magne

Suasi: & pro uita maiora audere probavi,
 Non ut tela tamen, non ut contenderet arcum,
 Adiuro Stygij caput implacabile fontis:
 Vna superstitio superis quae reddita Diuis,
 Et nunc cedo equidem: pugnascq; exosa relinquo.
 Illud te, nulla fari quod lege tenetur,
 Pro Latio obtestor, pro maiestate tuorum,
 Cum iam connubijs pacem felicibus (esto)
 Component, cum iam leges, & foedera iungent,
 Ne uetus indigenas nomen mutare Latinos,
 Neu Troias fieri iubeas, Teucrosq; vocari:
 Aut uocem mutare uiros, aut uertere uestes,
 Sit Latium, sint Albani per secula Reges,
 Sit Romana potens Itala uirtute propago:
 Occidit, occideritq; sinas cum nomine Troia.
 Olli subridens hominum, rerumq; repertor:
 Et germana Iouis, Saturniq; altera proles

¶ Ecpheasis.

maiora pro uita illius, non tamen probavi, ut contenderet tela & arcum, quod tempore est Aeneas sagitta uulneratus. Quod ita esse, ego adiuro caput implacabile fontis Stygij, quia nemo impune illo teste peierat, quae una superstitio, id est, religio est reddita, id est, data Diuis superis, id est, per quam solam iurant. Et nunc cedo equidem, id est, ego quidem cedo, et exosa pugnasc relinquo illas. Illud tamen obtestor te, id est, cum obestatione precor, quod nulla lege fari tenetur, id est, fato non subijcitur, & obtestor pro Latio, id est, in fauorem Latinorum, & pro maiestate tuorum. Cum. esto, concedentis est, cum uterque populus component pacem connubijs felicibus, & cum iam iungent leges & foedera, ne iubeas, id est, uelis Latinos indigenas mutare nomen uetus, & ne iubeas fieri, id est, uocari Troas, aut Teucros. Aut uiros. i. Latinos mutare uocē, aut uertere, id est, mutare uestes. Sed Latium, & Reges Albani sint per secula, id est, in aeternum, & Romana propago sit potens uirtute Itala. Et Troia quia iam semel occidit, sinas, quod illa occiderit cum nomine, id est, etiam nomen. Repertor, id est, creator hominum & rerum subridens olli pro illi ait. O germana Iouis, & o altera proles, id est, filia Saturni, tu uoluis sub pectore

Petitio de non commutandis nominibz.

AE NE I D O S.

Irarum tantos voluis sub pectore fluctus?
 Verum age, & inceptum frustra submitte furorem:
 Do quod vis, & me victusq; volensq; remitto.
 Sermonem Ausonij patrium, moresq; tenebunt,
 Vtq; est, nomen erit: commisti corpore tantum
 Sublident Teuceri: morem, ritusq; sacrorum
 Adijciam, faciamq; omnes vno ore Latinos.
 Hinc genus, Ausonio mistum quod sanguine surget,
 Supra homines, supra ire Deos pietate uidebis:
 Nec gens vlla tuos æque celebrabit honores,
 Annuit his Iuno, & mentem lætata retorfit,
 Interea excedit cælo, nubemq; reliquit.
 His actis aliud genitor secum ipse volutat:
 Iuturnamq; parat fratris dimittere ab armis,
 Dicuntur geminæ pestes, cognomine Diræ,
 Quas, & Tartaream Nox intempesta Megæram
 Vno, eodemq; tulit partu: paribusq; reuinxit

¶ Ecphrasis.

tantos fluctus irarum? id est, ita ne decet te irasci? Verum, id est, sed age, id est, et submitte furorem istum inceptum frustra. Do, id est, concedo, & ego uictus, & uolens remitto me, id est, consentio tuis precibus. Quia Ausonij tenebunt sermonem patrium, & leges moresq; & nomen erit, ut, id est, quemadmodum nunc est. Et Teuceri subsident, id est, latebunt commixti tantum corpore, & ego adijciam morem, i. consuetudinē, & ritus sacrorū, et faciam omnes, id est, utrosq; populos Latinos uno ore. Et tu uidebis genus, quod mixtum sanguine Ausonio surget, uidebis ire supra homines & Deos, pietate, id est, religione, neque ulla gens æque, id est, tantum sicut ista, celebrabit tuos honores. Tum, id est, præterea Iuno annuit his, & sic lætata retorfit, id est, commutauit mentem. Interea Iuno excedit cælo, id est, in cælum, & reliquit nubem. His itaque cum Iunone actis, genitor, id est, Iuppiter uolutat secum, id est, cogitat aliud, & parat dimittere Iuturnam, id est, remouere ab armis fratris. Geminæ pestes dicuntur Diræ cognomine, quas Diras nox intempesta, id est, medea tulit uno & eodem partu, id est, peperit, & Megæram Tartaream, id est, cum Megæra, & reuinxit utraq;

alij com-
misto.

Romani
imperij
maiestas.

Diræ ex
Nocte.

LIBER XII.

fo. cccij.

Serpentum spiris, ventosasq; addidit alas,
 Hæ Iouis ad solium, sæuicq; in limine Regis
 Apparent, acuuntq; metum mortalibus ægris,
 Si quando letum horrificum, morbosq; Deum Rex
 Molitur, meritas aut bello territat vrbes.
 Harum vnam celerem demittit ab æthere summo
 Iuppiter: inq; omen Iuturnæ occurrere iussit.
 Illa volat, celeriq; ad terram turbine fertur:
 Non secus ac neruo per nubem impulsæ sagitta,
 Armatam sæui Parthus quam felle veneni,
 Parthus, siue Cydon telum immedicabile torfit,
 Stridens, & celereis incognita transilit umbras.
 Talis se sata nocte tulit, terrasq; petiuit.
 Postquam acies videt Iliacas, atq; agmina Turni,
 Alitis in parua subito collecta figuram,
 Quæ quondam in bustis, aut culminibus desertis

alij. auras.

¶ Ecphrasis.

paribus spiris serpentum, id est, quales habent serpentes, & addidit illis alas uentosas, quibus uolarent. Hæ Diræ apparent, id est, sunt quasi apparitricæ ad solium Iouis, & in limine Regis sæui, quod idem est, & acuunt, id est, augent metum mortalibus ægris, id est, hominibus, si aliquando Rex Deorum molitur, id est, parat letum horrificum, id est, mortem, & morbos, aut territat bello vrbes meritas. Iuppiter demisit unam harum celerem ab æthere summo, & iussit Diram illam occurrere Iuturnæ in omen, id est, augurium. Itaq; illa uolat, & fertur ad terram, id est, descendit turbine celeri, non secus, id est, aliter quam sagitta impulsæ neruo, id est, arcu per nubem, id est, aerem, quam armatam, id est, intinctam felle ueneni sæui. appositivæ. telum immedicabile Parthus siue Cydon, id est, Cretensis, uterq; populus est sagittandi peritissimus, torfit, id est, iaculatus est: sagitta dico, stridens & incognita, id est, quæ nescitur unde ueniat, transilit auras celeres. Sata nocte, id est, illa noctis talis, quæ supra memorata sagitta, tulit se, & petiuit terras. Quæ postquam uidet acies Iliacas, & agmina Turni, collecta, id est, contracta in figuram subitam alitis parua, scilicet, bubonis aut noctuæ, quæ sedens quondam in bustis aut in culminibus desertis domorū serū pro sero ipsa importuna canit per umbras. i. nocte.

AE NE I D O S.

Nocte sedens, serum canit importuna per umbras,
 Hanc uersa in faciem Turni se pestis ad ora
 Fertq; referq; sonans: clypeumq; euerberat alis,
 Illi membra nouus soluit formidine torpor,
 Arrectaq; horrore comæ, & uox faucibus hæsit,
 At procul, ut Diræ stridorem agnouit, & alas,
 Infelix crines scindit Iuturna solutos,
 Unguibus ora soror fœdans, & pectora pugnis.
 Quid nunc te tua Turne potest germana iuuare?
 Aut quid iam miseræ superat mihi qua tibi lucem
 Arte morer? talin possum me opponere monstro?
 Iam iam linquo acies; ne me terrete timentem
 Obscœnæ uolucres, alarum uerbera nosco,
 Letalemq; sonum; nec fallunt iussa superba
 Magnanimi Iouis, hæc pro uirginitate reponit
 Quo vitam dedit æternam? cur mortis adempta est
 Conditio? possem tantos finire labores

¶ Ecphrasis.

Pestis dicit uersa in hanc faciem, id est, figuram, sonans fert, & refert se ad ora Turni, & euerberat clypeum alis suis. Nouus torpor soluit illi membra formidine, & comæ fuerunt illi arrectæ horrore, & uox hæsit faucibus præ timore. At Iuturna infelix, ut cognouit procul stridorem & alas Diræ, scindit crines solutos, & ipsa soror Turni fœdans ora unguibus, & fœdans pectora pugnis, inquit. O Turne, tua germana in quo potest nunc iuuare te? aut quid superat, id est, superest, & restat faciendum mihi miseræ? aut qua arte, id est, dolo ego morer tibi lucem, id est, uitam? quasi dicat nulla, quia ego non possum opponere me tali monstro, quod a Ioue missum est. O uolucres obscœnæ, id est, augurij mali, ego linquo acies iam iam, ne terrete me timentem, quia ego iam nosco uerbera alarum & sonum letalem, id est, mortiferum, nec iussa superba Iouis magnanimi fallunt me. Hæc reponit mihi, id est, reddit pro uirginitate raptæ. Quo, id est, cur dedit mihi uitam æternam? & cur adempta est mihi conditio mortis, quia si mortalis essem, possem finire tantos labores, & possem ire comes fratri misero per umbras. O frater haud

Turnus
 cōcussisti
 more.

Querela
 Iuturnæ.

LIBER. XII.

Fo. ccciiij.

Nunc certe, & misero fratri comes ire per umbras
 Iam mortalis ego, haud quicquam mihi dulce meorum
 Te sine frater erit. o quæ satis ima dehiscat
 Terra mihi manesq; Deam demittat ad imos?
 Tantum effata, caput glauco contexit amictu,
 Multa gemens, & se fluuio Dea condidit alto.
 Aeneas instat contra, telumq; coruscat
 Ingens arboreum, & sæuo sic pectore fatur:
 Quæ nunc deinde mora est? aut quid iam Turne retrah
 stas?
 Non cursu, sæuis certandum est comminus armis,
 Verte omneis tete in facies, & contrahe quicquid
 Siue animis, siue arte uales: opta ardua pennis
 Astra sequi, clausumq; caua te condere terra.
 Ille caput quassans: Non me tua feruida terrent
 Dicta ferox: Dij me terrent, & Iuppiter hostis,
 Nec plura effatus, saxum circumspicit ingens,
 Saxum antiquum ingens, campo qui forte iacebat

¶ Ecphrasis.

quicquam meorum, id est, ex rebus meis erit mihi dulce sine te. O, id est, uitam quam, id est, aliqua terra dehiscat, id est, aperiat se mihi satis ima? & demittat me Deam, quamuis Dea sim, ad imos Manes, id est, ad Inferos? Tantum effata, id est, hoc solum, illa gemens multa, id est, multum contexit caput amictu glauco, id est, uiridi, quia Nympha erat, & condidit sese in alto fluuio, cuius Nympha erat. Aeneas uero instat contra Turnum, & coruscat telum, id est, uibrat hastam ingentem ad arboris stipitisq; magnitudinem, & fatur sic pectore sæuo, id est, magno. O Turne, quæ mora nunc deinde est? aut quid iam retrahast? certandum est non cursu, sed comminus armis sæuis. Idco uerte tete in omnes facies, id est, figuras, & contrahe quicquid uales siue animis siue arte, & opta, id est, elige sequi astra ardua pennis, id est, alis, & opta condere te clausum in terra caua, quia hæc omnia nihil tibi proderunt. Ille Turnus quassans, id est, concutit caput ait. O Aenea ferox, tua dicta feruida non terrent me, sed Dij, & Iuppiter mihi hostis & tibi propitius terret me. Nec effatus plura, circumspicit saxum ingens, saxum dico, antiquum & ingens, qui forte iacebat in campo

Turnus
 Aeneæ.

AE NE I D O S.

Protendens, Equidem merui, nec deprecor, inquit,
 Vtere sorte tua; miseri te si qua parentis
 Tangere cura potest, oro (fuit & tibi talis
 Anchises genitor) Dauni miserere senectæ:
 Et me, seu corpus spoliatum lumine maui,
 Redde meis; vicisti, & victum tendere palmas
 Ausonij videret: tua est Lauinia coniux,
 Vterius ne tende odijs, Stetit acer in armis
 Aeneas voluens oculos, dextramq; repressit.

Et iam iamq; magis cunctantem flectere sermo
 Cœperat, infelix humero cum apparuit alto
 Balteus, & notis fulserunt cingula bullis
 Pallantis pueri, victum quem vulnere Turnus
 Strauerat: atq; humeris inimicum insigne gerebat.
 Ille oculis postquam sæui monumenta doloris,
 Exuiasq; hausit: furijs accensus, & ira
 Terribilis: Tu ne hinc spolijs indute meorum
 Eripiare mihi: Pallas te hoc vulnere, Pallas

¶ Ecphrasis.

deprecor, id est, de recto et abominor mortem, tu Aenea utere sorte tua. i. occide me si uolueris, quãdoquidẽ uictoriae sors tibi cõtigit. Sed oro te, si qua cura parentis mei miseri potest te tangere, quia Anchises genitor fuit tibi talis, qualis est mihi Daunus, oro miserere senectæ illius, & redde me meis, siue maui, redde corpus spoliatum lumine, id est, uita. Vicisti me, & Ausonij uiderunt me uictum tendere palmas. Lauinia est coniux tua uere uictoriae. Ideo non intendas ulterius odijs. Tunc Aeneas acer. i. fortis stetit in armis, uoluens oculos, et repressit dextram. Et sermo cœperat flectere illum cunctantem magis & magis, cum baltheus infelix apparuit alto humero, & cingula quod idem est, pueri Pallantis fulserunt bullis notis ipsi Aeneæ, quem Pallanta uictum Turnus strauerat: atq; gerebat humeris insigne inimicum, id est, hostis sui. Sed ille Aeneas postquam hausit oculis, id est, uidit exuias. i. insigne illud & monumenta doloris sæui, quem de Pallantis cæde susceperat, ipse accensus furijs & terribilis ira inquit, tu ne eripiaris mihi hinc indute pro indutus spolijs meorum Pallas, quem tu occidisti, immolat te hoc uulnere, quod a me infertur. Et ille sumit pœnas

LIBER XII.

Fo, cccvi.

Immolat, & pœnam scelerato ex sanguine sumit,
 Hoc dicens, ferrum aduerso sub pectore condit
 Feruidus, ast illi soluuntur frigore membra,
 Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub umbras,

Mors.

¶ Ecphrasis.

ex sanguine tuo scelerato. Aeneas dicens hoc condit, id est, abscondit ferrum sub pectore aduerso, id est, opposito. Ast, id est, sed membra soluuntur, id est, labuntur illi frigore, quod mortem sequitur, & uita, id est, anima indignata fugit cum gemitu sub umbras, id est, ad Inferos. Hæc sunt studiosi tyrunculi, quæ in Maronis opera exposita uoluimus, non ut omnia integro commentario prosequeremur, quippe id superuacuum duximus, cum extarent Mauri Seruij et aliorum in hunc autorem enarrationes, quæ id fusius explicarent: Sed ut Hispanis meis & præcipue domesticis scholasticis laborem aliqua ex parte leuarem: quod idem in Terentianas Comœdias, & in alios Romanæ linguæ Poetas me facturum pollicor. Valete.

EXPLICIUNT P. VIRGILII MA-

ronis Poetarum Principis opera nuper acuratis-

sime castigata cum Aelij Antonij Nebris-

senis familiaribus Ecphrasibus nun-

quã antehac excussis Antonio

Ramiro Astygitano

castigatore.

APVD INCLYTAM GRANATAM

ANNO M. D. XLVI. Mense Aprili.